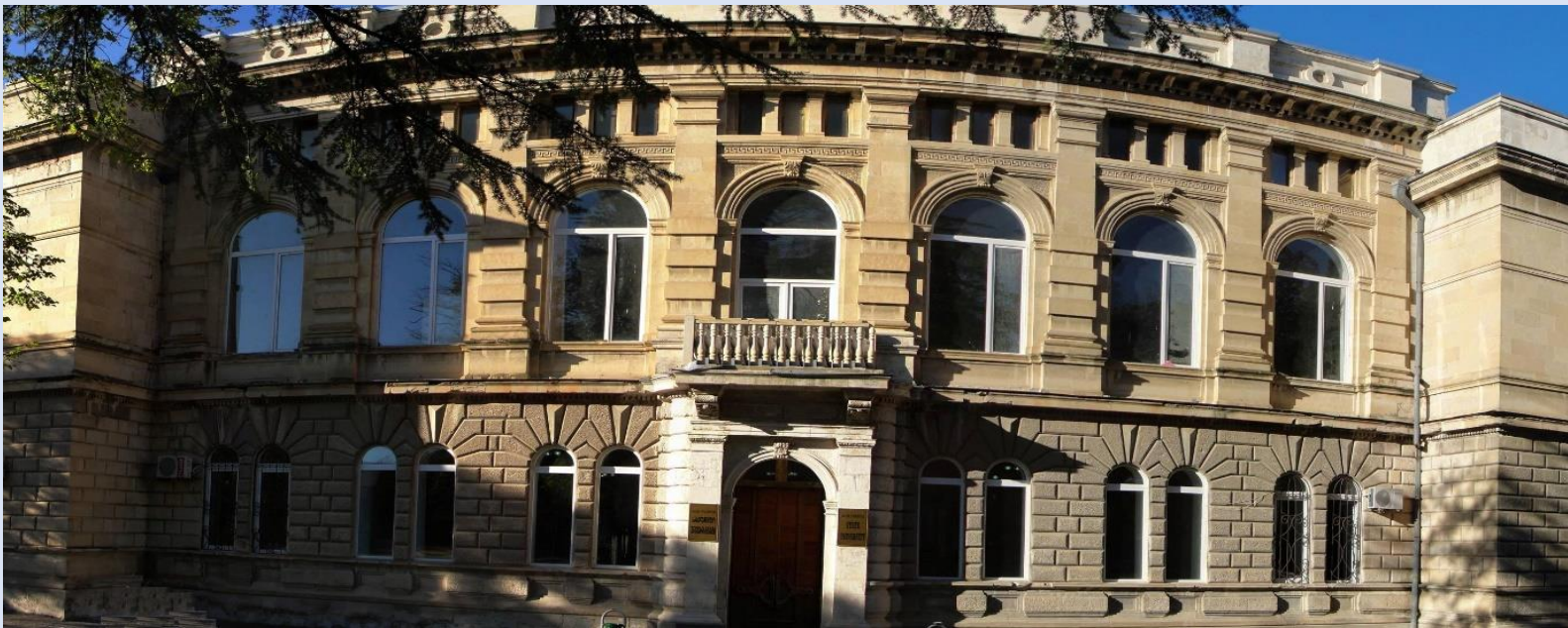

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Akaki Tsereteli State University
Государственный университет Акакия Церетели

ბიზნესის, სამართლისა და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
The Faculty of Business, Law and Social Sciences
Факультет бизнеса, права и социальных наук

საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენციის
”შრომის ბაზრის ახალი გამოწვევები: COVID-19 პანდემიის კონტექსტი”
მასალათა კრებული

Proceedings of the Materials
of International Scientific and Practical Conference
“Labour Market New Challenges: the COVID-19 Pandemic Context”

Материалы международной научно-практической конференции
“Новые вызовы рынка труда в контексте пандемии COVID-19”

Georgia, Kutaisi

საქართველო, ქუთაისი

Грузия, Кутаиси

10.02.2022

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტში 2022 წელს გამართული საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციაზე წარდგენილი მოხსენებების მასალები

კონფერენციის სამეცნიერო კომიტეტი: თამილა არნანია-კეპულაძე (მთავარი რედაქტორი), დალი სოლოღაშვილი (პასუხისმგებელი რედაქტორი), ნანა შონია, გიორგი ღავთაძე, ემზარ ჯულაყიძე, ნიკო ჩიხლაძე, შოთა ლომინაშვილი, გოდერძი შანიძე, აკაკი ბაკურაძე, ბორის ჭიჭინაძე, ევგენი ბარათაშვილი, რამაზ აბესაძე, გიორგი კეპულაძე, Hejkrlik Jiří, Tamara Merkulova, Olga Kazanskaya, David Tereladze, A.G. Kusum Wijesinghe, Yury Aleksandrenkau, Lubor Homolka, Mohammad Reza Noruzi

კონფერენციის საორგანიზაციო კომიტეტი: როლანდ კოპალიანი, შალვა კირთაძე, კახა კუპაძაძე, ნანა შონია, თამილა არნანია-კეპულაძე, დალი სოლოღაშვილი, თენგიზ კუპრაშვილი, მედეა ლომინაშვილი-ფრუიძე, ნუნუ ქიქოძე, აკაკი ბაკურაძე, თეა უდესიანი, მარიამ მაცაბერიძე, დიანა რობაკიძე, ნათია ჭიღლაძე, ომარ ნიქაბაძე, მარიამ გორდულაძე, გიორგი ფანჭულიძე, ანა ჯგერენაია, მარიამ ბლიაძე, ანანო ლორია

Materials of reports made at the International Scientific and Practical Conference held at Akaki Tsereteli State University in 2022

Conference Scientific Committee:

Tamila Arnanian-Kepuladze (Editor-in-Chief), Dali Sologashvili (Executive Editor), Nana Shonia, Giorgi Ghvartadze, Emzar Julakidze, Niko Chikhladze, Shota Lominashvili, Goderdzi Shanidze, Akaki Bakuradze, Evgeni Baratashvili, Ramaz Abesadze, Giorgi Kepuladze, Boris Chichinadze, Hejkrlik Jiří, Tamara Merkulova, Olga Kazanskaya, David Tereladze, A.G. Kusum Wijesinghe, Yury Aleksandrenkau, Lubor Homolka, Mohammad Reza Noruzi

Conference Organizing Committee: Roland Kopaliani, Shalva Kirtadze, Nana Shonia, Tamila Arnanian-Kepuladze, Dali Sologashvili, Akaki Bakuradze, Tengiz Kuprashvili, Medea Lominashvili-Pruidz, Nunu Kikodze, Tea Udesiani, Mariam Matsaberidze, Diana Robakidze, Natia Chighladze, Omar Nikabadze, Mariam Gorduladze, Giorgi Panchulidze, Anna Jgerenaia, Mariam Bliadze, Anano Loria

Материалы докладов, сделанных на Международной научно-практической конференции, состоявшейся в Государственном университете имени А. Церетели в 2022 г.

Научный комитет конференции: Тамила Арнания-Кепуладзе (Главный редактор), Дали Сологашвили (ответственный редактор), Нана Шония, Георгий Гавтадзе, Эмзар Джулакидзе, Нико Чихладзе, Шота Ломинашвили, Гოდердзи Шанидзе, Акакий Бакурадзе, Евгений Бараташвили, Рамаз Абесадзе, Георгий Кепуладзе, Борис Чичинадзе, Hejkrlik Jiří, Tamara Merkulova, Olga Kazanskaya, David Tereladze, A.G. Kusum Wijesinghe, Yury Aleksandrenkau, Lubor Homolka, Mohammad Reza Noruzi

Оргкомитет конференции: Роланд Копалиани, Шалва Киртадзе, Нана Шония, Тамила Арнания-Кепуладзе, Дали Сологашвили, Акакий Бакурадзе, Тенгиз Купрашвили, Медея Ломинашвили-Пруидзе, Нуну Кикодзе, Теа Удесиани, Мариам Мацаберидзе, Диана Робакидзе, Натия Чигладзе, Омар Никабадзе, Мариам Гордуладзе, Георгий Панчулидзе, Анна Жгереная, Мариам Блиаძე, Анано Лორია

ავტორის სტილი დაცულია. რედაქციის შეხედულება შეიძლება არ ემთხვეოდეს ავტორის აზრს და პასუხს არ აგებს ინფორმაციის სიზუსტეზე.

The author's style is saved. Published materials may not reflect the point of view of the editors and the editors are not responsible for the accuracy of the information..

Авторский стиль сохранен. Публикуемые материалы могут не отражать точку зрения редакции и редакция не несет ответственность за точность информации.

©აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტში

IBSN 978-9941-495-51-9

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE RECRUITMENT AND SELECTION PROCESSES IN THE CONTEXT OF COVID-19

Briciu Victor Alexandru

Briciu Arabela

Moraru Maria Dajana

Abstract

This study will illustrate some of the theoretical aspects regarding artificial intelligence (AI), in defining the concept and discussing different types of AI. The objective of this paper is to elaborate on the immediate and future role of AI in the Human Resources (HR) department and the HR management software tools used by employees, based on the existing literature. Conclusions are drawn by presenting different ideas about the possible future of HR and the advantages and disadvantages of using AI in the recruitment and selection processes in the context of the COVID-19 pandemic. The reference points for this study are between 2020 and 2021 when the whole world was facing the pandemic caused by the SARS-CoV-2 virus, which triggered many changes in the way individuals work in organizations but also in the way the world interacts, in general. Doctors' recommendations concern the physical distance between people and at the same time the organizations have adapted, being open for employees to work from home. Working from home, employees are forced to use smart platforms or have moved their processes exclusively to the online environment. Thus, the degree of employee interaction decreases, and, in turn, the interaction with technology increases. With the pandemic boost, HR departments felt a much greater need for technology usage because most companies decided, for the safety of employees, to migrate to remote work. Not only the activity of those already employed has migrated to the online environment, but also the HR processes, e.g., the recruitment and selection processes, which perhaps were seen as an opportunity to observe the direction in which the labor market is heading at national or international level. In conclusion, although AI has had a positive impact on HR departments in pre-pandemic times, in such a crisis that the world is still facing, this new technology has helped deliver and maintain HR services.

Keywords: Recruitment, Human Resources, Digitization, Artificial Intelligence, Machine Learning, Labor Market, Pandemic Context.

Introduction

In this competitive era, in which digitalization upholds an important role and position in the development of a business, the quality of staff is its main asset. Organizations with an effective recruitment strategy will be able to accomplish this goal with the help of data analytics, which underpins new smart software programs developed by people to accelerate the efficiency and speed of the recruitment process. The most widely accepted definition of Artificial Intelligence was given in 1955 by scientist John McCarthy, who considered it to be artificial intelligence when "a machine behaved in ways that would be called intelligent if a human were so behaving" [McCarthy et al.,

1995: 11]. It can be added that artificial intelligence is the replication of human analytical and/ or decision-making skills [Finlay, 2018].

The development of AI [Launchbury, 2017] has four stages of innovation. The first “wave” of innovation was consumed between 1970-2000, a period in which a lot of algorithms and techniques were developed by which the systems became very efficient in applying deductive logic and decision making. The second stage of innovation, which began in 2000 and seems to have been completed in 2020, is the period in which algorithms have become successful in the process of learning and perception. The third stage of innovation is estimated to take place between 2020-2030, a period in which algorithms will excel in learning, perception, reasoning, and will be able to generalize. The fourth stage of innovation is expected to take place after 2030 when algorithms and systems will be perfected to act as human intellect.

AI can be classified [Negnevitsky, 2005] based on the following concepts: “by width” (“coverage”, “multilateralism”) or “by depth” (“profundity”). First of all, it should be noted that the current applications of AI are getting closer to the common human, and are becoming more and more useful: robotic sorting of products, tumor detection, traffic patterns recognition or even driving an autonomous car. This type of AI developed today is “narrow” artificial intelligence. This means that the machines around us are taught to perform a single task that a human being could do, usually much better and faster. Virtual assistants such as Apple’s Siri or Amazon’s Alexa fall into this category. Automatic driving systems (that will be implemented before 2027) [Grace et al., 2018: 729] or programs that make product recommendations based on your online searches or the latest purchases you have made based on reviews [Briciu et al., 2021: 90] are also narrow AI. The next level of AI is the general type. Artificial general intelligence, also called “strong”, is one that will be able to make analogies and contextual changes similar to those of the human brain [Grace adaptability and the ability to learn from experience how to perform a wider range of tasks, without them being interconnected.

Artificial intelligence in the human resources department

Over time, companies have specialized in creating offers to attract new employees with special work skills, which helped them remain competitive and relevant in the market. Human resources departments started to use software tools in the 1980s, which led to an increase in accuracy and streamlined the hiring process [Bondarouk & Ruël, 2009]. An entire industry with new recruitment methods has thus begun to take shape, and over time several dynamic factors that influence the recruitment of new talent through technology have been identified [Reynolds & Weiner, 2009]. Software tools available to recruiters and professionals in identifying new talent fall into two categories: job aggregation software and applicant tracking systems (ATS).

In 1994, one of the first companies to implement a *Job Board* on their platforms was Monster (<https://www.monster.co.uk/>) [Hebberd, 2017]. This software tool scans jobs posted on various websites and lists them on a single platform [Kulkarni & Che, 2019].

According to Oracle, one of the largest HR software vendors, their ATS tool Taleo was launched in 1996. ATS tools are usually part of a larger HR information system [Derous & Fruyt, 2016]. The main functions of an ATS tool are: (1) to create and promote open jobs; (2) collect resumes; (3) create candidate shortlists; (4) schedule interviews with shortlisted candidates; (5) manage the interview and (6) facilitate the process of accommodating the new employee in the company [Derous & Fruyt, 2016] and [Kulkarni & Che, 2019].

AI and human resource management software tools

Recruitment operations can be complex and difficult but also prone to human error and prejudice. Traditionally, recruitment departments used AI as an aid in dealing with the complexity of the process. In terms of ways to learn, AI has moved from rule-based learning, also called symbolic AI, to knowledge-based learning, known as machine learning [Negnevitsky, 2005: 212].

Automated learning or Machine Learning (ML) is a process that uses computational patterns to learn human behavior and allows software systems to identify and store real-world knowledge and then improve their performance on given tasks. ML algorithms can be classified according to the methods used for learning and drawing the interface as a result of data collection: supervised learning, semi-supervised learning, and learning consolidation [Portugal et al., 2018]. Over the last decade, machine learning techniques have become an essential tool for natural language processing (NLP) [Emms & Luz, 2007]. Thus, machine learning techniques have been used in many applications including speech recognition, document categorization, document segmentation, partial speech labeling, word disambiguation, name entity recognition, machine analysis and translation [Emms & Luz, 2007: 4]. NLP is an important component of artificial intelligence that is used by everyday gadgets such as Apple Siri and Amazon Alexa and in various fields [Duguleană et al., 2020].

Going further, we discuss the incorporation of AI in recruitment and selection. Recent advances in machine learning combined with computer power and cumulative data have led to the development of new recruiter-oriented and process-oriented software tools for the human resources department [Mengel, 2018], such as candidate identification; stimulating the candidate's involvement; the final selection of the candidate. Instruments based on AI usually use supervised learning algorithms to identify candidates. Supervised learning occurs when algorithms are loaded with instructional data and correct answers. The task of machine learning is to memorize the training databases and apply the gained knowledge, all based on real data. Supervised machine learning algorithms are described as learning functions $Y=f(X)$, where the tool based on AI makes predictions about the future (Y) and new variable input data (X), i.e. data entered by recruiters related to the most optimal matches to take place between candidates and the available job descriptions [Le, 2021].

Some more advanced tools offer additional possibilities to social platforms such as LinkedIn and Facebook [Briciu & Briciu, 2021: 2609]. These are set to a default frequency that allows you to add personal profiles that match certain keywords previously defined by recruiters in the applicant tracking systems (ATS). Both platforms use similar search and matching algorithms that help browse

thousands of resumes [Kulkarni & Che, 2019]. In the field of recruitment, chatbots based on artificial intelligence are these tools for stimulating the candidate's involvement. Chatbots are also used by organizations for the time when candidates check the jobs available on the platforms. The chatbots also follow the actions of the candidates and send them standardized e-mails after they submit their resumes. Recruiters implement such chatbots to facilitate the candidate selection process, which significantly reduces the workload [Nawaz & Gomes, 2019].

To select candidates, instruments based on AI use recognition and analysis patterns in addition to machine learning. The tools conduct and record video interviews of the candidates then use the material for further analysis, splitting the video interviews into smaller segments, either by specific questions or specific timeframes. For each selected segment, the data collected on candidates' facial expressions, voice, and tone are measured and compared with those of other successful candidates or employees who fill similar positions. Candidates are given a score based on compatibility [Kulkarni & Che, 2019]. Broadly speaking, artificial intelligence tools automate the tasks related to selecting, accommodating, and retaining employees, which, if done manually, would consume much more of the recruiter's time and are exposed to human error.

Advantages and disadvantages of using AI in the human resources department

In this new era, artificial intelligence gives human resources specialists the power they need to adapt to the new challenges they face in finding the right candidates but also to manage diversity in the workplace. With the help of AI, recruiters can process large volumes of data to find suitable candidates; they can scan through social media [Briciu & Văcaru, 2021: 320] to find out the values, beliefs, and attitudes of candidates. For example, in Romania, the online service eJobs “launched *Candidate Fitness*, a complex and intelligent algorithm that automatically sorts all your applicants by relevance, analysing the candidates' resumes and your recruitment announcement. Analysing tens or even hundreds of resumes used to take hours of work, even for the fastest recruiter (if you take into account the breaks that everyone needs when swimming in documents), and now you simply don't need to do it anymore, because a program automatically gives it to you” [Văcăroiu, 2019: 13].

Technology, like us, needs time to learn to deliver the best results. And although a program can scan and sort resumes faster than a person, it will not be able to assess a candidate's attitude toward the interview, and this is often what makes the difference between two candidates. That is why the secret is not to oppose technology and refuse the help it can give us, but to adapt and take advantage of it. The present generation, unlike the past one, has an advantage in that it is more accustomed to changes but also to technology [Dumitra, 2019: 25].

Although AI is very useful in identifying talents and taking on repetitive tasks from a recruiter's job description, the human factor is indispensable in the recruitment process for interpreting the response of candidates due to the mix of empathy and emotion that machines do not have. AI recruitment tools must be programmed with the correct parameters to provide impartiality in the recruitment process. Modern recruiters must also understand and master the

program and the results obtained, and they are also responsible for conveying a positive image of the organization creatively and innovatively to show candidates that it is the best place to keep growing. Recruiters often face situations in which they let intuition or instinct decide that a person is suitable for a certain role. Here, we face a *confirmation bias* and we tend to prefer certain people who are similar to us to the detriment of others. Either they have an aesthetic identity close to ours, or they have cultural preferences similar to ours, but these candidates are not necessarily the ones who would bring value to the organization. When you are facing a candidate, you will most likely decide whether or not you like that person in the first 20 seconds. The brain does this automatically, as a defence mechanism. Then, the subconscious spends the remaining time looking for information to confirm the first hypothesis [Hyman, 2017: 115-116] and [Briciu et al., 2020: 22].

Technology can help eliminate these inequalities created by us humans during the recruitment process. A study conducted by *McKinsey & Company* in 2015 shows that organizations with diversified workforces have better financial results than those not guided by this principle [Hunt et al., 2015]. Another analysis, conducted by the *National Bureau of Economic Research* in 2016, shows that although women make up just over 50% of *white-collar workers*, only 4.6% of them reach leadership positions [Flabbi et al., 2016: 1-3]. Many companies now claim that they are fighting against inequalities of all kinds, but most of them do not implement a strategy to fully balance these differences. These inequalities could be combated by implementing various solutions based on artificial intelligence, which can help build more diverse and efficient teams. However, their correct implementation is in the hands of the people.

A negative example in the implementation of an AI recruitment engine is that of Amazon, which used this system in 2014 to eliminate discrimination of any kind in the selection process of candidates. The revolutionary solution at the time was to rate applicant resumes to spot the top talents among them more easily. It soon became clear, however, that the *deep learning* engine, in turn, discriminated against candidates because of past data that was provided to them. The technology used by Amazon deduced that male employees were preferable to female employees, so it pointed out resumes containing the word "women" in the fields reserved for various activities, schools, or certifications [Hamilton, 2018].

One of the applications of AI that is very useful in the recruitment process is to quickly send negative or positive feedback to the candidates after scanning the resumes because the recruiters often spend much more time evaluating the candidates and sending them the result. Thus, AI becomes an interface for the communication between candidates and the organization and helps to create a more enjoyable experience for them by quickly communicating feedback or responding quickly to specific questions. Virtual assistants should provide that *instant gratification* for candidates.

Diversity in the team has proven to help productivity, innovation and create a stronger commitment among its members. That's why AI should focus on creating this diversity. To successfully integrate new talent into the team, it is necessary to respect a deadline for finding the talent. Here, too, virtual assistants can help us with a cost-effective recruitment process - finding

and contacting talent quickly, without compromising on quality. Usually, in the traditional recruitment process, time must be sacrificed to find a suitable employee or vice versa.

The *Bullhorn* study - *Highlights from the 2018 UK Recruitment Trends Report* shows how recruitment agencies see the impact of automation. 40% of respondents attributed to automation a high impact on efficiency and 38% an impact on maintaining candidates interested in a certain role (*increased engagement*). This entire study shows that 40% of respondents are afraid of losing their current job in favor of AI, compared to 30% who believe that new jobs will be created and 29% who are unsure [Bullhorn, 2018].

AI changes the competitiveness within the human resources industry generating three major priorities: gain, profitability, and talent acquisition. This is quite important in this industry because agencies usually choose to focus either on impact communication with candidates for niche positions or volume recruitment. With the automation provided by new technology, agencies can focus on both business models and building lasting relationships with candidates [Upadhyay & Khandelwal, 2018].

Technology can help create more humane jobs because it brings multiple benefits to human resource management.

With the 2020 pandemic, human resources departments have felt a much greater need for technology because most companies have decided to migrate to remote work for the safety of their employees. Not only the activity of those already employed has migrated, but also the recruitment processes, which, perhaps for some, represented an opportunity to observe the direction in which the Romanian labor market is heading. In conclusion, although AI has had a positive impact on human resources departments even before the pandemic situation caused by the SARS-CoV-2 virus, in such a crisis that the world is still facing, technology has helped deliver and maintain HR services.

Conclusions

The purpose of this paper was to identify and present both the positive and negative aspects of AI in its implementation in the HR process. The reference points for this study are between 2020 and 2021 when the whole world was facing the pandemic caused by the SARS-CoV-2 virus, which triggered many changes in the way individuals work in organizations but also in the way the world interacts, in general. Doctors' recommendations concern the physical distance between people and at the same time, the organizations have adapted, being open for employees to work from home. Working from home, employees are forced to use smart platforms or have moved their processes exclusively to the online environment. Thus, the degree of employee interaction decreases, and, in turn, the interaction with technology increases.

With the pandemic caused by the SARS-CoV-2 virus, the need arose for the modernization, technicalization and digitization of organizations, namely to start emphasizing intelligent software solutions that help employees carry out the work that was previously done from the office, in the home environment [Briciu & Briciu, 2020: 21]. While some employees are reluctant to make these changes and feel anxious, others are even excited about the new way of working, wishing to

continue to do so in the future. Many employees in the human resources department do not have much knowledge about AI technology and they either do not realize that they are using such aids, or they are not aware of how this technology works and of the support it already provides to the department.

References

1. Bondarouk, T.V., Ruël, H.J., 2009, "Electronic Human Resource Management: Challenges in the digital era". *The International Journal of Human Resource Management*, 20(3), pp. 505-514, DOI: 10.1080/09585190802707235.
2. Briciu, A., Roman, C.-L., Briciu, V.-A., 2021, "Testing the SmartMunk's Story.ly App for the Analysis of Online Customer Reviews on Face Masks". In Sharaff, A., Sinha, G. R., Bhatia, S. (Eds.) *New Opportunities for Sentiment Analysis and Information Processing*, IGI Global, pp. 90-116, <http://doi:10.4018/978-1-7998-8061-5.ch005>.
3. Briciu, V.-A., Briciu, A., 2020, "COVID-19 Influence and Future Perspectives of Artificial Intelligence on the Labour Market". *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 11(2Sup1), pp. 21-28. <https://doi.org/10.18662/brain/11.2Sup1/90>.
4. Briciu, V.-A., Briciu, A., 2021, "Social Media and Organizational Communication". In Mehdi Khosrow-Pour D.B.A. (Ed.), *Encyclopedia of Organizational Knowledge, Administration, and Technology*, IGI Global, pp. 2609-2624, DOI: 10.4018/978-1-7998-3473-1.ch180.
5. Briciu, V.-A., Mircea, I., Briciu, A., 2020, "Communication and Entrepreneurship in Romania: Dissimulation of First Impression in 30 Seconds". In Masouras, A., Maris, G., Kavoura A. (Eds.), *Entrepreneurial Development and Innovation in Family Businesses and SMEs*, IGI Global, pp. 22-38, DOI: 10.4018/978-1-7998-3648-3.
6. Briciu, V.-A., Văcaru, A.-I., 2021, "Social media și comunicarea organizațională" [Social Media and Organizational Communication]. In Buzea, C., Moașa, H. (Eds.), *Managementul resursei umane. Teorii în practica profesională* [Human Resources Management. Theories in Professional Practice], Institutul European Publishing House, pp. 301-328.
7. Bullhorn, 2018, "Trending in 2018 - Highlights from the 2018 UK Recruitment Trends Report: The Industry's Outlook for 2018". Retrieved from <https://www.bullhorn.com/uk/wp-content/uploads/sites/2/2018/03/TRENDINGIN2018Highlights-UK.pdf>.
8. Deros, E., De Fruyt, F., 2016, "Developments in recruitment and selection research". *International Journal of Selection and Assessment*, 24(1), pp. 1-3. <https://doi.org/10.1111/ijsa.12123>.
9. Duguleană, M., Briciu, V.-A., Duduman, I.-A., Machidon, O.-M., 2020, "A Virtual Assistant for Natural Interactions in Museums". *Sustainability*, 12(17), 6958; special issue: *Digital Marketing and Digital Capabilities*, <https://doi.org/10.3390/su12176958>.

10. Dumitra, R., 2019, “Robot, recrutez om full time” [Robot, I want to hire a full-time employee]. In Dumitra, R. (Head of Content), *We Are HR*, 9, pp. 24-25.
11. Emms M., Luz S., 2007, “Machine Learning for Natural Language Processing”. *European Summer School of Logic, Language and Information*, course reader, ESSLLI’07, Dublin. Retrieved from <http://ronaldo.cs.tcd.ie/esslli07/mlfornlp.pdf>.
12. Finlay S., 2018, *Artificial Intelligence and Machine Learning for Business. A No-Nonsense Guide to Data Driven Technologies*, 3rd edition, Relativistic Publishing House.
13. Flabbi, L., Macis, M., Moro, A., Schivardi, F., 2016, “Do Female Executives Make a Difference? The Impact of Female Leadership on Gender Gaps and Firm Performance”. *NBER Working Paper No. 22877*. Retrieved from <https://www.nber.org/papers/w22877.pdf>.
14. Grace, K., Salvatier, J., Dafoe, A., Zhang, B., Evans, O, 2018, “Viewpoint: When Will AI Exceed Human Performance? Evidence from AI Experts”. *Journal of Artificial Intelligence Research*, 62, pp. 729-754.
15. Hamilton, I. A., 2018, “Amazon built an AI tool to hire people but had to shut it down because it was discriminating against women”. *Business Insider*, 10th of October. Retrieved from <https://www.businessinsider.com/amazon-built-ai-to-hire-people-discriminated-against-women-2018-10>.
16. Heberd, L., 2017, “The History of the Job Board”. Retrieved from <https://theundercoverrecruiter.com/job-board-history-info/>
17. Hunt, V., Layton, D., Prince, S., 2015, “Diversity Matters”. Retrieved from <https://www.mckinsey.com/business-functions/organization/our-insights/why-diversity-matters#>.
18. Hyman, J., 2017, *Recruiting Rockstars: The 10 Step Playbook to Find the Winners and Ignite Your Business*, Lioncrest Publishing.
19. Kulkarni, S. B., Che, X., 2019, “Intelligent Software Tools for Recruiting”. *Journal of International Technology and Information Management*. 28(2). Retrieved from <https://scholarworks.lib.csusb.edu/jitim/vol28/iss2/1>.
20. Launchbury, J., 2017, “A DARPA perspective on artificial intelligence”. *Technica Curiosa*. Retrieved from <https://machinelearning.technicacuriosa.com/2017/03/19/a-darpa-perspective-on-artificial-intelligence/>.
21. Le, J., 2021, “The Top 10 Machine Learning Algorithms Every Beginner Should Know”. Retrieved from <https://builtin.com/data-science/tour-top-10-algorithms-machine-learning-newbies>.
22. McCarthy, J., Minsky, M.L., Rochester, N. Shannon, C.E., 1955, “A proposal for the Dartmouth summer research project on artificial intelligence”. Retrieved from <http://jmc.stanford.edu/articles/dartmouth/dartmouth.pdf>.
23. Mengel, C. (2018). “List of 30 Useful AI Tools for Recruitment”. Retrieved from <https://talentsum.com/list-useful-ai-tools-recruitment/>

24. Nawaz, N., Gomes, A. M, 2019, "Artificial intelligence chatbots are new recruiters". *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 10(9), pp. 1-5.
25. Negnevitsky, M., 2005, *Artificial intelligence: a guide to intelligent systems*. 2nd edition. Essex, Pearson Education Limited.
26. Portugal, I., Alencar, P., Cowan, D., 2018, "The use of machine learning algorithms in recommender systems: A systematic review". *Expert Systems with Applications*, 97, pp.205-227; <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2017.12.020>.
27. Reynolds, D.H., Weiner, J.A., 2009, *Online recruiting and selection: Innovations in talent acquisition*. John Wiley & Sons.
28. Upadhyay, A.K., Khandelwal, K., 2018, "Applying artificial intelligence: implications for recruitment". *Strategic HR Review*, 17(5), pp. 255-258. <https://doi.org/10.1108/SHR-07-2018-0051>.
29. Văcăroiu, I., 2019, "Mix & Match". In Dumitra, R. (Head of Content), *We Are HR*, 9, pp. 12-13.

STATISTICAL STUDY OF THE COVID-19 IMPACT ON THE EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT OF STUDENT

Gelashvili Simon
Abesadze Nino
Mindorashvili Marine

Abstract

Employment and unemployment were some of the most important socio-economic problems in Georgia, and they were exacerbated during the COVID-19 pandemic, which resulted in a deterioration in the living standards of the Georgian population. It is unfortunate, but the fact is that along with the expansion of the virus and the aggravation of the epidemic, the social crisis was deepening and unemployment rates were rising.

The article discusses the impact of employment on the COVID-19 pandemic population, where according to the population of students in Georgian university cities and the results of a survey of their parents, the focus is on the employment and unemployment problems of parents of student youth during the pandemic. We believe that in parallel with the students' opinions, it is important to analyze the views of their parents in terms of their household income, expenses, living standards, employment and other indicators.

Statistical observation, grouping and analysis methods are used in the research process. The basic calculations are based on the computer program SPSS. As a result of cross-tabulation analysis, relevant conclusions are formulated.

Conclusion. A large number of parents compared to their children believe that household incomes have decreased for both the employed and the unemployed population. In particular,

incomes fell to 75% of unemployed parents and 64% of employed parents and 13.5% of parents who lost their jobs due to a pandemic.

A large proportion of both students and their parents believe that their household is middle-income, as do 62.5% of employed parents and 59% of unemployed parents, while those who lost their jobs, the opinion of this category of parents was almost equally divided between low-income and middle-income.

According to the parents of the respondent students, the impact of the pandemic reduced their incomes from salaries and self-employment, as well as remittances from abroad, the sale of agricultural products, and so on. Sh.

Both employed and unemployed parents of the surveyed students believe that during the pandemic, the amount of expenses incurred, including food, clothing and footwear, health care, transportation, etc., increased significantly.

Both parents and children equally perceive the aggravation of the social background obtained by the loss of a job or the reduction of income in the conditions of unemployment and the deterioration of the standard of living. However, as we have seen, even in the conditions of a pandemic, the standard of living of a rather small household consisting of some employed or unemployed members is improving.

Keywords: population, employment, unemployment, research, statistical analysis.

სტუდენტების მშობლების დასაქმებისა და უმუშევრობაზე COVID-19 პანდემიის გავლენის სტატისტიკური კვლევა

გელაშვილი სიმონ

აბესაძე ნინო

მინდორაშვილი მარინა

აბსტრაქტი

დასაქმება და უმუშევრობა საქართველოში ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემას წარმოადგენს და ის კიდევ უფრო გამწვავდა COVID-19 პანდემიის დროს, რომელსაც შედეგად მოჰყვა საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების სტანდარტის გაუარესება. სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტია, რომ ვირუსის გავრცელების არეალის გაფართოებასა და ეპიდვითარების დამძიმების პარალელურად ღრმავდებოდა სოციალური კრიზისი და იზრდებოდა უმუშევრობის მაჩვენებლები.

სტატიაში განხილულია COVID-19 პანდემიის მოსახლეობის დასაქმებაზე გავლენის საკითხები, სადაც საქართველოს საუნივერსიტეტო ქალაქების სტუდენტთა პოპულაციისა და მათი მშობლების გამოკითხვის შედეგების მიხედვით, აქცენტი გაკეთებულია პანდემიის პერიოდში სტუდენტი ახალგაზრდების მშობლების დასაქმებისა და უმუშევრობის პრობლემებზე. მიგვაჩნია, რომ სტუდენტების აზრის პარალელურად მნიშვნელოვანია მათი მშობლების შეხედულებების გაანალიზება

მათი შინამეურნეობების შემოსავლების, ხარჯების, ცხოვრების სტანდარტის მდგომარეობის, დასაქმების და სხვა მაჩვენებლების მიხედვით.

გამოყენებული მეთოდები: კვლევის პროცესში გამოყენებულია შერჩევითი სტატისტიკური დაკვირვების, დაჯგუფების, შეფარდებითი და საშუალო სიდიდეების, საინდექსო, ვარიაციული და კორელაციური ანალიზის მეთოდები. ძირითადი გაანგარიშებები წარმოებულია კომპიუტერული პროგრამა SPSS-ის საფუძველზე. კროსტაბულაციური ანალიზის შედეგად კი ფორმულირებულია შესაბამისი დასკვნები.

დასკვნა: შვილებთან შედარებით, მშობლების დიდი რაოდენობა მიიჩნევს, რომ COVID-19 პანდემიის შედეგად მათი შინამეურნეობის შემოსავლები შემცირდა, როგორც დასაქმებული, ისე დაუსაქმებელი მოსახლეობისათვის. კერძოდ, შემოსავლები შემცირდა დაუსაქმებელი მშობლების 75%-ს და დასაქმებული მშობლების 64%-ს და იმ მშობლების 13,5%-ს, ვინც პანდემიის გამო დაკარგა სამსახური.

როგორც სტუდენტების, ისე მათი მშობლების დიდი ნაწილი თვლის, რომ მათი შინამეურნეობა საშუალოშემოსავლიანია, ასე ფიქრობს დასაქმებული მშობლების 62,5% და დაუსაქმებელი მშობლების 59%, ხოლო მათ, ვინც დაკარგა სამსახური, ამ კატეგორიის მშობლების მოსაზრება თითქმის თანაბრად განაწილდა დაბალშემოსავლიანებსა და საშუალოშემოსავლიანს შორის.

რესპონდენტ სტუდენტთა მშობლების აზრით, პანდემიის გავლენით შემცირდა მათი შემოსავლები როგორც ხელფასიდან, ისე თვითდასაქმებიდან, აგრეთვე უცხოეთიდან მიღებული გზავნილებიდან, სოფლის მეურნეობის პროდუქტების გაყიდვიდან და ა. შ.

გამოკითხულ სტუდენტთა როგორც დასაქმებული, ისე დაუსაქმებელი მშობლები თვლიან, რომ პანდემიის პერიოდში მნიშვნელოვნად გაეზარდათ გაწეული ხარჯების მოცულობაც, მათ შორის კვებაზე, ტანსაცმლისა და ფეხსაცმლის შეძენაზე, ჯანდაცვაზე, ტრანსპორტზე და ა. შ.

როგორც მშობლები, ისე შვილები თანაბრად აღიქვამენ სამსახურის დაკარგვის, ან უმუშევრობის პირობებში შემოსავლების შემცირებით მიღებული სოციალური ფონის დამძიმებასა და ცხოვრების სტანდარტის გაუარესებას. თუმცა, როგორც ვნახეთ, პანდემიის პირობებშიც უმჯობესდება ზოგიერთი დასაქმებული თუ დაუსაქმებელი წევრებისაგან შემდგარი, მაგრამ საკმაოდ მცირე რაოდენობის შინამეურნეობის ცხოვრების სტანდარტი.

საკვანძო სიტყვები: შინამეურნეობა, დასაქმება, უმუშევრობა, კვლევა, სტატისტიკური ანალიზი

დასაქმება და უმუშევრობა საქართველოში ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემას წარმოადგენდა და ის კიდევ უფრო გამწვავდა COVID-19 გამოწვეული პანდემიის დროს, რომელსაც შედეგად მოჰყვა საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების სტანდარტის გაუარესება. სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტია, რომ ვირუსის გავრცელების არეალის გაფართოებასა და ეპიდვითარების დამძიმების

პარალელურად ღრმავდებოდა სოციალური კრიზისი და იზრდებოდა უმუშევრობის მაჩვენებლები. შედეგად მივიღეთ, ის რომ „უფრო გამწვავდა ქვეყნის დემოგრაფიული, ეკონომიკური, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მდგომარეობა“ ყოველივე აღნიშნულს კიდევ უფრო ამწვავებს საქართველოს მცირე და სუსტი ეკონომიკა და მეტად შეზღუდული ფინანსური შესაძლებლობები [1].

ისიც ფაქტია, რომ COVID-19 პანდემიამ საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების სტანდარტზე მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა. ამ გავლენის ხარისხის შესაფასებლად თსუ-ს საგრანტო კვლევითი პროექტის ფარგლებში მოვახდინეთ საქართველოს საუნივერსიტეტო ქალაქების სტუდენტთა პოპულაციისა და მათი მშობლების გამოკითხვა, რადგან სტუდენტების აზრის პარალელურად მნიშვნელოვანი იყო მათი მშობლების შეხედულებების გაანალიზება მათი შინამეურნეობების შემოსავლების, ხარჯების, ცხოვრების სტანდარტის მდგომარეობის, დასაქმების და სხვ მაჩვენებლების მიხედვით. კვლევისას შერჩეული დიზაინის შესაბამისად გამოკითხულ იქნა 1067 სტუდენტ რესპონდენტთა მშობლები. პასუხები დიფერენცირებული იყო მათი დასაქმებისა და უმუშევრობის შესაბამისად და გარკვეულ საკითხებში შვილებისაგან განსხვავებული მოსაზრებები დაფიქსირდა, თუმცა დიდ ნაწილში მშობლებისა და მათი სტუდენტი შვილების შეხედულებები ანკეტაში დასმულ კითხვებზე ერთმანეთს დაემთხვა. გამოკითხული რესპონდენტი სტუდენტების მშობლების 42,7%-ის აზრით, მათი შინამეურნეობა არის დაბალშემოსავლიანი, აქ მათი შეხედულება მთლიანად ემთხვევა სტუდენტების მოსაზრებას. მშობლების დანარჩენი, 57,3% თვლის, რომ მათი შინამეურნეობა საშუალოშემოსავლიანია. არცერთ მშობელს არ დაუფიქსირებია თავისი შინამეურნეობა მაღალშემოსავლიან კატეგორიაში. საინტერესო სურათი მივიღეთ სტუდენტების დასაქმებული და დაუსაქმებელი მშობლების შეხედულებების ანალიზისას. დასაქმებული მშობლების 37,5%-ის აზრით, მათი შინამეურნეობა დაბალშემოსავლიანია, ხოლო 62,5% მიიჩნევს რომ საშუალოშემოსავლიანია, დაუსაქმებელი მშობლების 59% მიიჩნევს, რომ მათი შინამეურნეობა საშუალოშემოსავლიანია, ხოლო მათ, ვინც დაკარგა სამსახური, ამ კატეგორიის მშობლების მოსაზრება თითქმის თანაბრად განაწილდა დაბალშემოსავლიანებსა და საშუალოშემოსავლიანს შორის.

რესპონდენტ სტუდენტთა მშობლების დიდი ნაწილის, 70%-ის აზრით, მათი შინამეურნეობების შემოსავლები პანდემიის დროს შემცირდა, 26,5%-ისთვის დარჩა უცვლელი და მხოლოდ 3,5%-სათვის გაიზარდა. აქ მშობლებისა და მათი შვილების პოზიციები არ დაემთხვა. მართალია, ზოგადად სტუდენტების პასუხებშიც გამოიკვეთა შემოსავლების შემცირების ტენდენცია, მაგრამ მშობლები ძირითადად, ერთმნიშვნელოვნად, კატეგორიულად აფიქსირებდნენ შემოსავლების შემცირებას.

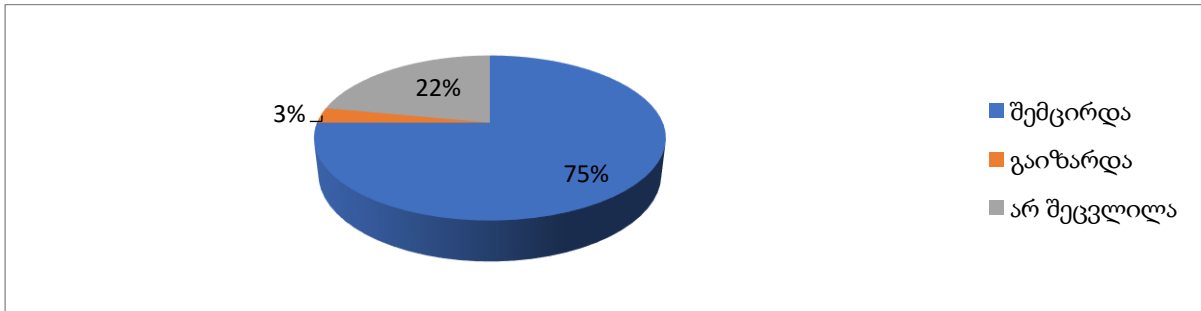
კროსტაბელური ანალიზიდან გამოჩნდა, რომ როგორც რესპონდენტების დაუსაქმებელი მშობლების, (55,8% იმ რესპონდენტთა მშობლებისა, რომლებაც მიუთითეს, რომ შემოსავლები შეუმცირდათ), ისე დასაქმებული (24%), სამსახურიდან გათავისუფლებული (14,5%), პანდემიის დროს დასაქმებული მშობლების (5,8%) აზრით, მათი შინამეურნეობის შემოსავლები შემცირდა.

მშობლების აზრით, პანდემიამ უარყოფითად იმოქმედა მათი შინამეურნეობების

შემოსავლებზე. პანდემიამდე დაუსაქმებელი მშობლების 75%-ის აზრით, შემოსავლები შეუმცირდა მათ შინამეურნეობებს, 22% ფიქრობს, რომ მათი შემოსავლები არ შეცვლილა და მხოლოდ 3% მიიჩნევს, რომ მათი შინამეურნეობის ხარჯები გაიზარდა.

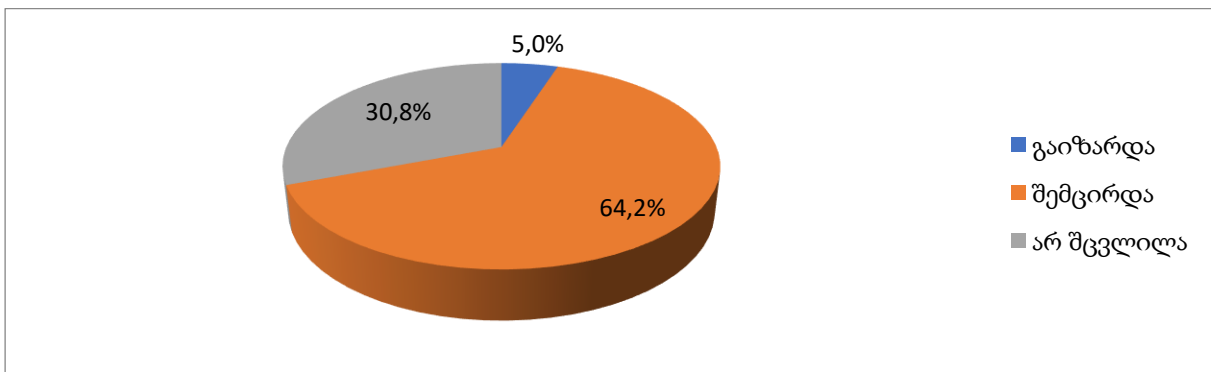
დიაგრამა 1. აუსაქმებელი მშობლების განაწილება შემოსავლების ცვლილების მიხედვით

წყარო: ცხრილი აგებულია გამოკითხვის შედეგების მიხედვით.

შემოსავლების შემცირება დააფიქსირა დასაქმებული მშობლების დიდმა ნაწილმა, 64,2%-მა. შემოსავლები უცვლელი დარჩა დასაქმებული მშობლების 31%-მდე. (იხ. დიაგრამა 2)

დიაგრამა 2. დასაქმებული მშობლების განაწილება შემოსავლების ცვლილების მიხედვით

წყარო: დიაგრამა აგებულია გამოკითხვის შედეგების მიხედვით.

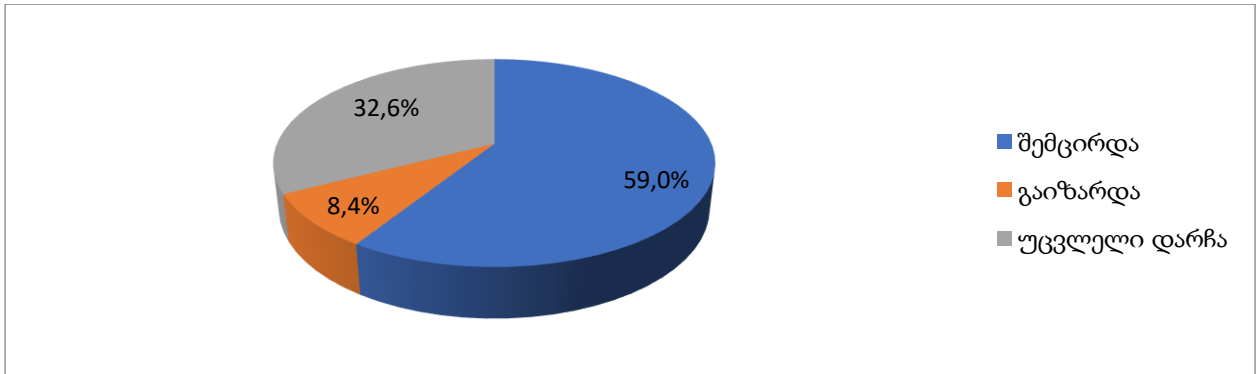
შემოსავლების შემცირება ძირითადად დაქირავებით დასაქმებულთა ხელფასის შემცირებამ გამოიწვია, რაც დადასტურდა კიდევაც კვლევის შედეგებით. დასაქმებულთა 44%-მა აღნიშნა რომ ხელფასები შეუმცირდათ პანდემიის დროს, ხოლო ვინც ხელახლა დასაქმდა, მათმა 64%-მაც დააფიქსირა ხელფასების შემცირება.

შემოსავლების შემცირებაზე გავლენა მოახდინა თვითდასაქმებიდან მიღებული შემოსავლების შემცირებამაც. როგორც კვლევამ აჩვენა, რესპონდენტთა მშობლების 59%-ის აზრით, თვითდასაქმებიდან მიღებული შემოსავლები შემცირდა, მხოლოდ 8,4%-მა მიუთითა რომ ამ სახის შემოსავლები გაეზარდათ, უცვლელი დარჩა რესპონდენტთა

მშობლების მხოლოდ 32.2%-ს.

დიაგრამა 3. სტუდენტების მშობლების განაწილება თვითდასაქმებიდან მიღებული შემოსავლების მიხედვით

წყარო: დიაგრამა აგებულია გამოკითხვის შედეგების მიხედვით.

ფულადი შემოსავლების მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს დაქირავებული შრომიდან მიღებული შემოსავალი (ხელფასი). რესპონდენტი სტუდენტების დასაქმებული მშობლების 48,5%-ის აზრით, დასაქმებულთა ხელფასები შემცირდა, იგივეს ფიქრობს სტუდენტების დაუსაქმებელი მშობლების 46 %, პანდემიის დროს სამსახურდაკარგული მშობლების 82% და პანდემიის დროს სტუდენტების დასაქმებული მშობლების 72%.

ცხრილი 1. მშობლების დაქირავებით მიღებული შემოსავლებისა და დასაქმების კროსტაბულაცია

	გაიზარდა	შემცირდა	არ შეცვლილა
არ ვიყავი დასაქმებული პანდემიამდე	36	269	285
ვარ დასაქმებული ამჟამად	34	141	116
პანდემიის გამო დავკარგე სამსახური	2	93	18
პანდემიის გამო დავკარგე სამსახური, მაგრამ ამჟამად ვარ დასაქმებული	12	44	5
სულ	84	547	424

წყარო: ცხრილი აგებულია გამოკითხვის შედეგების მიხედვით.

თითქმის იგივე სურათი გამოვლინდა თვითდასაქმებიდან მიღებული შემოსავლების დასაქმებასთან კროსტაბულური ანალიზისას. სტუდენტების მშობლების აზრით, შინამეურნეობებს შეუმცირდათ თვითდასაქმებიდან მიღებული შემოსავალი. ასე

ფიქრობს დაუსაქმებელი მშობლების 52,3%, დასაქმებულების 22,8%, სამსახურიდან გათავისუფლებულების 16,3% და პანდემიის დროს დასაქმებულების 8,2%.

საერთოდ თვითდასაქმებიდან მიღებული შემოსავალი გაეზარდა რესპონდენტების თითქმის 11%-ს. აქედან, პანდემიამდე დასაქმებულების წილი 59,1%-ია, დაუსაქმებულების 34,8%, ვინც დაკარგა სამსახური იმ მშობლების წილი დაახლოებით 2%-ია და ვინც პანდემიის დროს ხელახლა დასაქმდა, მათი მაჩვენებელი 4,3%-ია.

ცხრილი 2. თვითდასაქმებიდან მიღებული შემოსავლებისა და დასაქმების კროსტაბულაცია

	თვითდასაქმებიდან მიღებული შემოსავალი		
	გაიზარდა	შემცირდა	არ შეცვლილა
არ ვიყავი დასაქმებული პანდემიამდე	68	277	245
ვარ დასაქმებული ამჟამად	40	120	131
პანდემიის გამო დაგვარგე სამსახური	2	86	25
პანდემიის გამო დაგვარგე სამსახური, მაგრამ ამჟამად ვარ დასაქმებული	5	43	13
სულ	115	526	414

წყარო: ცხრილი აგებულია გამოკითხვის შედეგების მიხედვით.

რაც შეეხება სოფლის მეურნეობის პროდუქტების გაყიდვიდან მიღებულ შემოსავლებს, აქაც სტუდენტთა მშობლების დიდი ნაწილის აზრით, შემცირებულია შემოსავლები, კერძოდ პანდემიამდე დაუსაქმებულების 49,1% , დასაქმებულების 38,8%, პანდემიის გამო ვინც დაკარგა სამსახური იმ მშობლების 56,6%, პანდემიის დროს ხელახლა დასაქმებულების 52,4% ფიქრობენ, რომ ამ სახის შემოსავლები მათ შინამეურნეობებს შეუმცირდათ. გაეზარდათ შემოსავლები სოფლის მეურნეობის პროდუქტების გაყიდვიდან სტუდენტ რესპონდენტების მშობლების მხოლოდ 9%-ს. უფრო კონკრეტულად კი, სტუდენტების პანდემიამდე დაუსაქმებელი მშობლების 8%-ს, დასაქმებულების 9,6%, მათ ვინც დაკარგა სამსახური 3,5%-ს, ვინც პანდემიის დროს ხელახლა დასაქმდა, იმანთ 2,8%-ს. დაუსაქმებულების თითქმის 43%-ს, დასაქმებულების 51,5%-ს, სამსახურიდან გათავისუფლებულების 39%-ს და პანდემიის დროს ხელახლა დასაქმებულების 19,7%-ს არ შეცვლიათ აღნიშნული სახის შემოსავალი.

სხვა სახის შემოსავლების მსგავსად, მშობლების აზრით, შემცირდა ქონებიდან მიღებული შემოსავალი და უცხოეთიდან მიღებული გზავნილებიც. თუ დაუსაქმებელი მშობლების 55,4%-ს შეუმცირდა ქონების გაყიდვიდან მიღებული შემოსავალი და 53%

უცხოეთიდან მიღებული გზავნილები, დასაქმებულებისათვის იგივე მაჩვენებლებმა შესაბამისად შეადგინა მხოლოდ 24,6% და 27,8%.

აღსანიშნავია, რომ პანდემიის დროს ვინც დაკარგა სამსახური, იმ მშობლების 57,5%-ს შეუმცირდათ ქონებიდან მიღებული შემოსავალი და 43,9%-ს კი უცხოეთიდან მიღებული გზავნილები. გაეზარდა აღნიშნული სახის შემოსავლები დასაქმებულების, შესაბამისად 4% და 5%-ს და ორივე სახის შემოსავალი დაუსაქმებელი მშობლების 8%-ს. უცვლელი დარჩა აღნიშნული შემოსავლის სიდიდე რესპონდენტების მშობლების 50%-ისთვის.

ცხრილი 3. უცხოეთიდან მიღებული შემოსავლებისა და დასაქმების მაჩვენებლების კროსტაბულაცია

	გაიზარდა	შემცირდა	არ შეცვლილა
არ ვიყავი დასაქმებული პანდემიამდე	47	226	317
ვარ დასაქმებული ამჟამად	15	119	157
პანდემიის გამო დაკარგე სამსახური	8	54	51
პანდემიის გამო დაკარგე სამსახური, მაგრამ ამჟამად ვარ დასაქმებული	22	28	11
სულ	92	427	536

წყარო: ცხრილი აგებულია გამოკითხვის შედეგების მიხედვით.

პანდემიის დროს ძირითადად უცვლელი დარჩა პენსიიდან მიღებული შემოსავლები, ეს თანაბრად შეეხო როგორც დასაქმებულ, ისე დაუსაქმებელ მოსახლეობას. უფრო კონკრეტულად კი, უცვლელი დარჩა პანდემიამდე დაუსაქმებელი მშობლების 53,7%-სა და დასაქმებულების 54%-სთვის. ვინც პანდემიის დროს დაკარგა სამსახური, ამ სახის შემოსავალი ძირითადად ან შეუმცირდათ, ან უცვლელი დარჩათ.

შემოსავლების ანალიზის პარალელურად საინტერესოა, როგორია მშობლების პოზიცია მათი შინამეურნეობების ხარჯებთან დამოკიდებულებით.

როგორც რესპონდენტთა მშობლებმა აღნიშნეს, ძირითადად მათ შინამეურნეობებს ხარჯები პანდემიის დროს გაეზარდათ. კროსტაბულურმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ პანდემიამდე დაუსაქმებელი რესპონდენტების 48,6%-სათვის გაწეული ხარჯების მოცულობა გაიზარდა, იგივეს ფიქრობს დასაქმებული მშობლების 53%, 44,5% იმ მშობლებისა, რომლებმაც დაკარგეს სამსახური პანდემიის დროს და 47,4% იმ მშობლებისა, ვინც ხელახლა დასაქმდა პანდემიის დროს. საერთოდ ხარჯები უცვლელი დარჩა რესპონდენტ სტუდენტთა მშობლების მხოლოდ 20%-სთვის და შეუმცირდა 29,9%-ს.

სტუდენტების მსგავსად, მათმა მშობლებმაც დააფიქსირეს პოზიცია, რომ კვებაზე

ხარჯი გაეზარდათ. აქ მშობლები იყვნენ ძირითადად ერთსულოვანნი, რამდენადაც, როგორც დაუსაქმებელ(67%) , ისე დასაქმებულ(72%), ვინც დაკარგა სამსახური (66%), პანდემიის დროს ხელახლა დასაქმებულებს (93%) ყველას გაეზარდა კვებაზე ხარჯი.

ტანსაცმელსა და ფეხსაცმელზე გაწეული ხარჯების კროსტაბელური ანალიზიდან გამოვლინდა, რომ პანდემიამდე დაუსაქმებლების 35,7%-ს, დასაქმებულების 44%-ს, ვინც დაკარგა სამსახური იმათ 38,9%-ს და ვინც პანდემიის დროს დასაქმდა იმათ 43% -ს გაეზარდა ტანსაცმელზე და ფეხსაცმელზე გაწეული ხარჯი.

ცხრილი 4. ტანსაცმელზე და ფეხსაცმელზე გაწეული ხარჯისა და დასაქმების მაკვენებლების კროსტაბულაცია

	გაიზარდა	შემცირდა	არ შეცვლილა
არ ვიყავი დასაქმებული პანდემიამდე	211	270	109
ვარ დასაქმებული ამჟამად	128	96	67
პანდემიის გამო დაკარგე სამსახური	45	50	18
პანდემიის გამო დაკარგე სამსახური, მაგრამ ამჟამად ვარ დასაქმებული	26	24	11
სულ	410	440	205

წყარო: ცხრილი აგებულია გამოკითხვის შედეგების მიხედვით.

ჯანდაცვაზე გაწეული ხარჯების ანალიზიდან გამოჩნდა, რომ მშობლებისა და სტუდენტების შეხედულებები მთლიანად დაემთხვა ერთმანეთს და ჯანდაცვაზე გაწეული ხარჯები სტუდენტებისა და მათი მშობლების დიდი ნაწილისათვის გაიზარდა . უფრო კონკრეტულად, პანდემიამდე დასაქმებული მშობლების 60%-ს, დასაქმებულების 56%-ს, ვინც დაკარგა სამსახური იმათ 52,2% -ს, და პანდემიის დროს ხელახლა ვინც დასაქმდა მათ 67%-ს გაეზარდა ეს ხარჯი, არ შეცვლია პანდემიის დროს ჯანდაცვაზე გაწეული ხარჯის მოცულობა დაუსაქმებლების 25%-ს, დასაქმებულების 34%-ს, სამსახურიდან გათავისუფლებულების 22%-ს და ხელახლა დასაქმებულების 10%-ს.

საოჯახო მოხმარების საქონლის შეძენაზე გაწეული ხარჯი რესპონდენტ მშობელთა დიდ ნაწილს, 56%-ს გაეზარდა, 25%-ს შეუმცირდა, ხოლო 19%-ს დარჩა უცვლელი.

საინტერესო სურათი მივიღეთ ტრანსპორტისა და დასაქმების მაჩვენებლების კროსტაბულაციისას. თუ პანდემიამდე დაუსაქმებელი მშობლების 42%-ს შეუმცირდა სატრანსპორტო ხარჯი, დასაქმებულების 49%-ს გაეზარდა, ხოლო უცვლელი დარჩა დაუსაქმებელი და დასაქმებული მშობლების შესაბამისად 26% და 24%-ს. ეს გარდაუვალი იყო, რადგანაც ლოკდაუნისა და ეპიდრეგულაციების დროს საკმაოდ გაიზარდა მოსახლეობის მხრიდან ტაქსებით მომსახურების მაჩვენებლები, რაც აისახა კიდევ

რესპონდენტთა პასუხებშიც.

ცხრილი 5. ჯანდაცვაზე გაწეული ხარჯებისა და დასაქმების მაჩვენებლების კროსტაბულაცია

	გაიზარდა	შემცირდა	არ შეცვლილა
არ ვიყავი დასაქმებული პანდემიამდე	349	93	148
ვარ დასაქმებული ამჟამად	164	38	89
პანდემიის გამო დავკარგე სამსახური	59	29	25
პანდემიის გამო დავკარგე სამსახური, მაგრამ ამჟამად ვარ დასაქმებული	41	14	6
სულ	613	174	268

წყარო: ცხრილი აგებულია გამოკითხვის შედეგების მიხედვით.

სტუდენტებისაგან განსახვავებული შედეგები მივიღეთ მშობლების განათლებაზე გაწეული ხარჯების გაანალიზებისას, როგორც გამოკითხული სტუდენტების მშობლებმა აღნიშნეს, მათი ხარჯი განათლებაზე, ზოგადად პანდემიის დროს, შემცირდა, თუმცა საკმაოდ დიდი ნაწილისათვის (60%), განათლებაზე გაწეული ხარჯების მოცულობა უცვლელი დარჩა.

კვლევის შედეგებით მივიღეთ, რომ პანდემიამდე დაუსაქმებელ სტუდენტ-რესპონდენტთა მშობლების მხოლოდ 16%-ს გაეზარდა განათლებაზე გაწეული ხარჯი, 21%-ს შეუმცირდა და 63%-ს უცვლელი დარჩა. დასაქმებულ რესპონდენტებში 21% გაეზარდა, 19%-ს შეუმცირდა და 59% უცვლელი დარჩა განათლებაზე გაწეული ხარჯების მოცულობა, იმ მშობლების, რომლებმაც პანდემიის დროს დაკარგეს სამსახური 27%-ს გაეზარდა ეს ხარჯი, 20%-ს შეუმცირდა და 52%-ს უცვლელი დარჩა ამ ხარჯის მოცულობა. პანდემიის დროს ხელახლა დასაქმებულთათვის კი უფრო მეტად უცვლელი დარჩა (46%) ჯანდაცვაზე გაწეული ხარჯების სიდიდე და გაეზარდა 23%-ს და შეუმცირდა 31%-ს.

შემოსავლებისა და ხარჯების განხილული სიტუაციებიდან გამომდინარე, არცაა გასაკვირი, რომ რესპონდენტების მშობელთა აზრით, მათი ცხოვრების სტანდარტი პანდემიის დროს გაუარესდა. ასე ფიქრობს მშობელთა დიდი ნაწილი, 92%. თუ დასაქმებული მშობლების 89% მიიჩნევს რომ ცხოვრების სტანდარტი გაუარესდა, დაუსაქმებელი მშობლების 94% აფიქსირებს ამავე პოზიციას, სამსახური ვინც დაკარგა, იმ რესპონდენტ მშობლების 98% აღნიშნავს, რომ მათი მდგომარეობა ამ მხრივ გაუარესდა და პანდემიის დროს ხელახლა

დასაქმებული მშობლების 90% ადასტურებს მათი ცხოვრების სტანდარტის გაუარესებას.

ცხრილი 6. რესპონდენტების განაწილება ცხოვრების სტანდარტის ცვლილებისა და დასაქმების მაჩვენებლების მიხედვით (მშობლების მოსაზრება)

	გაუარესდა	სტანდარტი გაუმჯობესდა და	უცვლელი დარჩა
არ ვიყავი დასაქმებული პანდემიამდე	388	6	20
ვარ დასაქმებული ამჟამად	160	7	16
პანდემიის გამო დავკარგე სამსახური	99	2	0
პანდემიის გამო დავკარგე სამსახური, მაგრამ ამჟამად ვარ დასაქმებული	45	0	5
სულ	692	15	41

წყარო: ცხრილი აგებულია გამოკითხვის შედეგების მიხედვით.

საბოლოოდ, სტუდენტებისა და მათი მშობლების შეხედულებების შეპირისპირებით დასაქმებასთან დაკავშირებული ვალიდური პროცენტების მიხედვით ასეთი სურათი მივიღეთ:

- შვილებთან შედარებით მშობლების დიდი რაოდენობა მიიჩნევს, რომ შინამეურნეობის შემოსავლები შემცირდა, როგორც დასაქმებული, ისე დაუსაქმებელი მოსახლეობისათვის. კერძოდ, შემოსავლები შეუმცირდა დაუსაქმებელი მშობლების 75%-ს და დასაქმებული მშობლების 64%-ს და იმ მშობლების 13,5%-ს, ვინც პანდემიის გამო დაკარგა სამსახური.
- როგორც სტუდენტების, ისე მათი მშობლების დიდი ნაწილი თვლის, რომ მათი შინამეურნეობა საშუალოშემოსავლიანია, ასე ფიქრობს დასაქმებული მშობლების 62,5% და დაუსაქმებელი მშობლების 59%, ხოლო მათ, ვინც დაკარგა სამსახური, ამ კატეგორიის მშობლების მოსაზრება თითქმის თანაბრად განაწილდა დაბალშემოსავლიანებსა და საშუალოშემოსავლიანს შორის.
- რესპონდენტ სტუდენტთა მშობლების აზრით პანდემიის გავლენით შემცირდა მათი შემოსავლები როგორც ხელფასიდან, ისე თვითდასაქმებიდან, აგრეთვე უცხოეთიდან მიღებული გზავნილებიდან, სოფლის მეურნეობის პროდუქტების გაყიდვიდან და ა. შ.
- გამოკითხულ სტუდენტთა მშობლები თვლიან, რომ პანდემიის პერიოდში მნიშვნელოვნად გაეზარდათ გაწეული ხარჯების მოცულობაც, მათ შორის კვებაზე, ტანსაცმლისა და ფეხსაცმლის შეძენაზე, ჯანდაცვაზე, ტრანსპორტზე და ა.შ.
- როგორც მშობლები, ისე შვილები თანაბრად აღიქვამენ სამსახურის დაკარგვის ან უმუშევრობის პირობებში შემოსავლების შემცირებით მიღებული სოციალური

ფონის დამძიმებასა და ცხოვრების სტანდარტის გაურესებას. თუმცა, როგორც ვნახეთ, პანდემიის პირობებშიც უმჯობესდება ზოგიერთი დასაქმებული თუ დაუსაქმებელი წევრებისაგან შემდგარი, საკმაოდ მცირე შინამეურნეობის ცხოვრების სტანდარტი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ნ. აბესაძე, მ. მინდორაშვილი, ქ. ქუცურუა პანდემიის პერიოდში სტუდენტების დასაქმებისა და უმუშევრობის სტატისტიკური კვლევა. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის: „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“ შრომების კრებული.თბ., 2021
2. Abesadze N., Mindorashvili M., Faresashvili N. Tourist expenses of foreign visitors in Georgia. Monograph, Tbilisi, TSU, 2018.
3. https://www.tsu.ge/data/file_db/economist_faculty/ucxoeli.pdf
4. Gelashvili S. On the formation of a system of coronostatics indicators. Journal. "Globalization and Business", # 10, Tbilisi, 2020, p. 63-69.
5. Mindorashvili M., Abesadze N., Giorgobiani M. Statistical analysis of students' socio-demographic characteristics. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Faculty of Economics and Business, IV International Scientific Conference "Challenges of Globalization in Economics and Business." Proceedings, Tbilisi, November 1-2, 2019, p. 265-269. https://old.tsu.ge/data/file_db/economist_faculty/konf%20IV.pdf
6. Mindorashvili M., Abesadze N., Gelashvili S. Program-methodological issues of the statistical study of the impact of COVID-19 on the standard of living of the population. Proceedings of the Paata Gugushvili Institute of Economics International Scientific Conference "Economic, Social, Ecological and Technological Challenges of the XXI Century". Tb., 2021
7. Mindorashvili M. Statistics of revenue components in Georgia. Theory and practice of statistics in Georgia. Jubilee Scientific Edition. Dedicated to the 100th anniversary of the National Statistics Office of Georgia, National Statistics Office of Georgia, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. Tbilisi, Universal Publishing House, 2019, p. 173-184.
8. Mindorashvili M. Micro and macro aspects of household statistics. III International Scientific Conference "Challenges of Globalization in Economics and Business." The conference is dedicated to the 100th anniversary of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. Proceedings, TSU, October 26-27, 2018, p. 263-267. https://www.tsu.ge/data/file_db/economist_faculty/konference.pdf
9. Mindorashvili M. The role of key indicators of the household sector in macroeconomic analysis. Scientific publication "Teaching Statistics and Statistical Studies in Georgia", Universal Publishing House, Tbilisi, p. 122-130, 2018, ISBN 978-9941-26-270-8
10. https://www.tsu.ge/data/file_db/economist_faculty/statistika_61265.pdf

11. Simon Gelaschwili, Matthias Theodor Vogt. Aspects of Armor in Modern Georgia. GÖRLITZ-ZGORZELEC JG. XIX (2015/16), BEITRAG 1.
12. Demographic mood of Georgian student youth. Monograph, Collective of Authors. Tbilisi, TSU, 2020, ISBN 978-9941-13-937-
13. https://old.tsu.ge/data/file_db/economist_faculty/demografia.pdf
14. Higher education <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/61/umaghlesi-ganatileba>
15. Household incomes <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/50/shinameurneobebis-shemosavlebi>

THE DIGITALIZATION OF HIGHER EDUCATION: NETWORK CHALLENGES AND LABOR MARKET PERSPECTIVES

Ilnytsky Denys
Barabas Dmitry

Abstract

The work is devoted to the issues of digitalization of the educational process in the universities of the world. The aim of the work was to systematize the body of knowledge that has accumulated over the past two years, especially with an emphasis on those aspects that are associated with the manifestations of the Covid-19 pandemic. Methodologically, the work is based on a general theoretical generalization of the results of advanced research and methods of scientific abstraction, as well as the use of the results of the author's research on the processes of digitalization of the economy and the higher education systems.

Analysis of the context of digitalization of higher education has shown that the key trends in the development of the world economy and its cyclicity are interconnected with the development of the world labour market, the technological progress and the evolution of education systems. However, at the same time, the role of traditional subjects (the state and international organizations) is decreasing and the influence of network interaction of different-level subjects on the effectiveness of economic development is rapidly increasing.

A number of important steps in the implementation of distance learning in the context of a pandemic, which acted as a catalyst for the critical acceleration of the digitalization of higher education, are considered. We find many examples that indicate that the results of technological progress must be consistently implemented in various spheres of life, even though they affect economic development in the medium and long term. Networking successfully integrates both the results of individual institutions and platforms that use the demand of the labour market for new competencies of employees to improve competitive positions.

In the context of a pandemic, ICT diffusion plays a critical role in overcoming the barriers of social distancing both in the labour market and in the education system. The standardization of the educational process and the spread of distance learning shape not only new competencies, but also

in many aspects reduce the diversity, increasing the relevance of finding ways to overcome their shortcomings.

The problems and prospects of digitalization of educational activities of higher educational institutions are characterized. The trends of the labour market and experts' assessments in relation to the directions of its transformation are outlined. The spread of new forms of employment and working conditions has accelerated significantly due to the pandemic, which is leading to fundamental changes in the structure of the labour market.

National and corporate systems of higher education are expected either by a radical revision of the models of functioning, or by the loss of competitive positions. The Covid-19 pandemic has generated a demand for new approaches to managing the development of the intellectual capital of nations, companies and individuals.

Keywords: *higher education, pandemic, university, digitalization, networked economy, labour market.*

ЦИФРОВИЗАЦИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: СЕТЕВЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЫНКА ТРУДА

*Ильницкий Денис
Барабась Дмитрий*

Аннотация

Работа посвящена вопросам цифровизации образовательного процесса в университетах мира. Целью работы была систематизация комплекса знаний, которые накопились за последние два года, особенно с акцентом на те аспекты, которые связаны с проявлениями пандемии Covid-19. Методологически работа базируется на общетеоретическом обобщении результатов передовых исследований и методах научной абстракции, а также использовании результатов авторских исследований процессов цифровизации экономики и системы высшего образования.

Анализ контекста цифровизации высшего образования продемонстрировал, что ключевые тренды развития мировой экономики и ее цикличность взаимосвязаны с развитием мирового рынка труда, прогрессом технологических укладов, а также эволюцией систем образования. Однако при этом падает роль традиционных субъектов (государство и международные организации) и стремительно увеличивается влияние сетевого взаимодействия разноуровневых субъектов на результативность экономического развития.

Рассматриваются ряд важных шагов внедрения дистанционного обучения в условиях пандемии, которая выступила катализатором критического ускорения процессов цифровизации высшего образования. Находим много примеров, которые говорят о том, что результаты технологического прогресса необходимо последовательно внедрять в различные сферы жизнедеятельности даже несмотря на то, что они влияют на экономическое развитие в средне- и долгосрочной перспективе. Сетевое взаимодействие успешно интегрирует как

результаты отдельных институций, так и платформ, которые используют потребности рынка труда в новых компетенциях работников для улучшения конкурентных позиций.

Критическое значение в условиях пандемии играет ИКТ-диффузия, которая позволяет преодолевать барьеры социального дистанцирования как на рынке труда, так и в системе образования. Стандартизация образовательного процесса и распространение дистанционного обучения формируют не только новые компетенции, но и во многих аспектах уменьшают разнообразие увеличивая актуальность поиска путей преодоления их недостатков.

Охарактеризованы проблемы и перспективы цифровизации образовательной деятельности высших учебных заведений. Очерчены тенденции рынка труда и оценки экспертов в отношении направлений его трансформации, которые иногда в разы отличаются от предыдущего баланса. Распространение новых форм занятости и условий труда значительно ускорилось вследствие пандемии, что приводит к кардинальным изменениям структуры рынка труда.

Национальные и корпоративные системы высшего образования ожидает или кардинальный пересмотр моделей функционирования, или потеря конкурентных позиций. Пандемия Covid-19 сформировала спрос на новые подходы к управлению развитием интеллектуальным капиталом наций, компаний и личностей.

Ключевые слова: *высшее образование, пандемия, университет, цифровизация, сетевая экономика, рынок труда.*

Контекст цифровизации высшего образования

Основными тенденциями, которые детерминируют современное развитие мировой экономики, являются цифровизация, сетевизация и платформизация, интеллектуализация, а также автоматизация и роботизация. При этом системные кризисы являются одной из парадигмальных характеристик развития мировой экономики, а также появления первого глобального экономического кризиса 2007-2009 годов, который продемонстрировал сформированность системы связей в мировой экономике. Доминирующую роль играет основное противоречие – между правом (частной или государственной) собственности на средства производства и социальной природой труда.

Хотя ведущие теоретические концепции не в силах полностью раскрыть феномен современной глобальной экономической цикличности, попытки объяснить синхронизацию бизнес-циклов приближают нас к пониманию глобальной цикличности [Mejía-Reyes, 2018]. Прежде всего, имеется ввиду гистерезис национальных бизнес-циклов от трансформаций рынка труда, фискальных политик и активности бизнеса [Kaihatsu et al., 2018], а также того, что в экономике за 50 лет произошло не менее 100 рецессий разной длительности и влияния [Lukyanenko & Poruchnyk, 2010]. Ключевыми драйверами глобальной синхронизации называются как структурные отличия между экономиками развитых и развивающихся стран [Karadimitropoulou, 2018], а также отличия рынков труда [Yépez, 2019].

Актуализирует нашу тему также то, что многим странам недостает финансовых и человеческих ресурсов для перехода развития на основе технологий 5-го, а часто даже 4-го

технологических укладов [Rifkin, 2011]. Технологическое отставание ведет к отставанию и нарастанию разрыва в продуктивности труда, что может длиться десятилетиями. Ретроспективный анализ влияния технологий на многофакторную производительность, производительность труда и рост ВВП свидетельствует о том, что информационные технологии обеспечивают исторически наибольший рост производительности – 0,75% в среднем за год [Oxford Economics, 2019]. Прежде всего они дают возможность преодолевать отсутствие или недостатки связей между экономическими субъектами.

Пандемия Covid-19 дополнительно способствовала наибольшей послевоенной экономической рецессии, проявлениями чего стал обвал в физических объемах и финансовых индикаторах, разрыв многих связей и цепей поставок, паралич видов деятельности, где обеспечиваются потребности людей, стагнация инвестиционной деятельности, а также деформация мирового рынка труда. К социально-экономическим последствиям пандемии также относим формирование базиса для последующих экономических шоков, особенно дезинтеграция рынков (капитала и труда) и производственных сетей, разнонаправленные отраслевые тренды спроса на рабочую силу и скачки продуктивности.

Государство теряет рычаги для эффективного макроэкономического регулирования, в частности импортные барьеры и экспортные субсидии, режимы формирования обменных курсов и ставок рефинансирования центральных банков. На этом фоне традиционно внутренние сферы государственного управления – налогообложение, социальная политика, трудовое законодательство, образование и профессиональная подготовка – активно вовлекаются в непрекращающийся «водоворот» процессов интернационализации.

Международные организации пока демонстрируют неспособность существенного влияния на развитие мировой экономики. Так, ВТО не может мотивировать страны к дальнейшей либерализации рынков и сближению (США - ЕС, США - Китай, Россия - ЕС и т.д.), такие как Международная организация труда и Международная организация по миграции, часто действуют как наблюдатели за крупными миграционными волнами, не имея надлежащих инструментов и механизмов для их регулирования и определения целей исходя из потребностей участников мирового рынка труда.

Вызовы пандемии

Пандемия нарушила баланс как в медицине и экономике, так и в системах образования развитых и развивающихся стран. Как следствие, сегмент высшего образования столкнулся с необходимостью революционных изменений в процессах обучения и администрирования. Настоящий вызов стоит перед закрытыми аудиториями образовательными учреждениями. Традиционным университетам предстоит адаптироваться путем выбора правильных технологий и подходов к обучению студентов: достаточно зрелых, чтобы справиться со сложностями работы в Интернете, и достаточно сообразительных для навигации на новых образовательных платформах. Учитывая данные тенденции, цифровизация образования становится приоритетным направлением развития учебного процесса.

Пока мир продолжает бороться с эпидемией, передовые университеты следуют рекомендациям ВОЗ, закрыв кампусы и введя онлайн-обучение. Научно-исследовательский университет Чжэцзян (ZJU), имеющий сеть из семи филиалов, активно присоединился к крупнейшему в мире эксперименту по цифровизации образования. В рамках процесса обеспечения качества образования, в феврале 2020 г. ZJU организовал серию учебных занятий для 3670 преподавателей. Разработчик одного из популярных университетских MOOC (массовых открытых онлайн курсов) был приглашен продемонстрировать, как он адаптировал педагогику к обучению в Интернете и формировал сильное чувство общности у онлайн-учащихся. Чтобы минимизировать влияние вспышки Covid-19, ZJU 24 февраля 2020 г. официально начал онлайн-преподавание, которое охватывает всех студентов университета, включая иностранных, а многие курсы открыты для студентов всего мира. Через две недели после начала «эксперимента» университет предлагал более 5000 курсов для студентов всех уровней. Центр «Обучение в ZJU» зафиксировал 570 000 посещений, а разработанное совместно с Alibaba приложение Ding Talk ZJU – общую аудиторию в 300 000 студентов [Wu, 2020].

Крайне актуальными на сегодняшний день стали массовые открытые онлайн-курсы или MOOC. В качестве дополнений к традиционным материалам учебного курса (видео, тексты и домашние задания) MOOC позволяют использовать интерактивные форумы для поддержки сообществ студентов и преподавателей. Такие курсы разрабатывают лучшие преподаватели со всего мира, что расширяет географические границы получения качественного образования и особенно актуально для регионов, имеющих низкий уровень развития образовательной системы. В ближайшее время на смену онлайн курсам или MOOC должны прийти системы адаптивного обучения, способные приспособиваться к индивидуальным особенностям студента: остаточному уровню знаний, пробелам, наиболее приемлемому темпу обучения, личностным предпочтениям и мотивациям и т.п. [Барабась et al., 2016: 48]. Часть подобного функционала уже реализована такими порталами по изучению иностранных языков, как lingualeo.com или duolingo.com.

Новый характер труда

Характерной чертой современного рынка труда является *гиг-занятость* – новая модель трудовых отношений на основе краткосрочных контрактов или неформальных договоренностей. Университетам предстоит научиться ее эффективно использовать в условиях сетевого взаимодействия с преподавателями. Компании и организации предпочитают кратковременно нанимать работников для выполнения отдельных работ, а не на условиях постоянного контракта. В 2018-2019 гг. в США гиг-занятость составляла 36% всех работников – на условиях фриланса работало более 57 млн. человек, 29% всех работников имели нестандартные формы занятости [The Gig Economy, 2018].

Кризис, спровоцированный Covid-19, ускорил внедрение известных технологических решений. Многие виды деятельности перешли в онлайн-формат, из-за чего значительно

вырос спрос на программное обеспечение для работы и обучения, инструменты цифровой коммуникации (такие как Zoom, BigTech, Microsoft Teams, Google Meet и др.). Ограничение физической мобильности привело к заметному росту удаленного цифрового обучения. На сегодняшний день все больше пользователей выбирают дистанционное образование, используя различные онлайн-платформы, курсы и вебинары. Поскольку из 200 млн. студентов высших учебных заведений, 80% находятся в развивающихся странах и имеют неравный доступ к качественным учебным ресурсам, ряд образовательных платформ видят своей миссией демократизировать доступ к учебным курсам и помочь преодолеть углубление неравенства в квалификации работников в разных странах мира. Так, например, Coursera стремится помочь правительствам, компаниям и учебным заведениям сформировать понимание влияния пандемии на изменение приоритетов в формировании необходимых навыков и обеспечить возможность предоставления бесплатного доступа к учебным курсам. В исследовании 2020 г., базирующемся на анализе данных о результатах обучения 65 млн. учащихся на платформе, специалисты Coursera оценили уровень квалификации по 60 странам, 10 отраслям и 11 направлениям обучения в сфере бизнеса, технологий и науки о данных [Global Skills Index, 2020]. Функционально они предполагают формирование необходимых навыков, опираясь на использование цифровых технологий:

- **сфера бизнеса** – навыки ежедневной практики ведения бизнеса: Microsoft Excel, управление проектами, цифровой маркетинг, блокчейн, бизнес-аналитика, письмо, управление талантами, навыки продакт-плейсмента и управление цепью снабжения;
- **сфера технологий** – навыки, связанные с разработкой, обслуживанием и масштабированием компьютерных систем и программного обеспечения: язык программирования C, технология искусственного интеллекта, JavaScript, веб-разработка, проектирование пользовательского опыта, кибербезопасность, сверточная нейронная сеть, облачные вычисления, интернет вещей, интерфейс программирования приложений (API);
- **сфера науки о данных** – навыки обработки и использования данных, сформированных в бизнесе для принятия решений: языки программирования Python, R и SQL, сторителлинг данных, глубинное обучение, TensorFlow, облачные API, многозадачное обучение, линейная алгебра, обработка естественного языка (NLP).

Считается, что автоматизация, основным фактором которой выступает ИКТ-диффузия, приведет к массовому увольнению работников. Новые технологии действительно являются одним из главных факторов изменения спроса на рабочую силу, хотя их внедрение, по мнению руководителей компаний, занимает лишь 3 место среди факторов трансформации работы после развития организационной культуры роста, адаптации и устойчивости, а также повышения квалификации, переквалификации и мобильности [Deloitte Global, 2021]. При этом мировой рынок профессиональных роботов-помощников в последние годы растет быстрыми темпами, а пандемия Covid-19 дополнительно стимулирует спрос на роботов. К 2023 г. прогнозируется значительное увеличение продаж роботов по сравнению с объемами, зафиксированными в 2019 г. – в 3,1 раза профессиональных роботов-помощников, в 2,6 раза домашних, 1,5 раза для сферы развлечений [Executive Summary World Robotics, 2020].

Рынок труда ежегодно динамично меняется: стремительно растет спрос на ИТ-профессии и ИКТ-навыки. Уже в ближайшие 5 лет может исчезнуть 85 млн. рабочих мест, в то время как возникнет 97 млн. новых. Из-за изменения технологичности рабочего процесса более 50% работников будут нуждаться в переквалификации. Именно поэтому роль образования в таких условиях будет расти. В исследовании влияния Covid-19 на рынки труда 8 стран мира (Китай, Франция, Германия, Индия, Япония, Испания, Великобритания, США) определены следующие последствия:

- свертываемость в 4–5 раз сфер с высоким уровнем физического контакта (ресторанного бизнеса, розничной торговли, туристического сектора и сферы развлечений), что приводит к высвобождению рабочей силы из этих сфер;
- рост доли удаленной работы (до 20–25% в странах с развитой экономикой, до 10% – в развивающихся странах) с частичным перемещением рабочей силы из больших городов в малые;
- рост доли электронной коммерции и сферы доставки в 2–5 раз, что способствует перемещению рабочей силы в эти сферы;
- уменьшение доли занятости в низкооплачиваемых профессиях и рост занятых в высокооплачиваемых STEM-профессиях и в сфере здравоохранения [McKinsey Global, 2021].

Цифровые трудовые платформы создают параллельный рынок труда, где бизнес получает быстрый доступ к трудовым ресурсам за более низкую цену, а для работ, выполняемых он-лайн, – еще и без географических ограничений. Этот процесс также поддерживают специализированные платформы, которые включены в поиск сотрудников и оценку их компетентностей, в частности с использованием общей таксономии навыков. Поэтому цифровые трудовые платформы являются средством аутсорсинга работ – в большинстве своем запрос на выполнение задач поступает из развитых стран, а его выполнение происходит в развивающихся странах [Digital economy, 2021]. Они стимулируют самозанятость и выполнение работ по запросу в заданные сроки. В то же время их функционирование связано с рядом проблем:

- значительно ограничивают свободу работников;
- бизнес увеличивает прибыль за счет работников;
- неценовая и часто нечестная конкуренция с традиционными агентствами по трудоустройству;
- долгосрочные социальные и экономические эффекты, требующие дополнительных исследований и регулирования.

Развитие системы высшего образования

Цифровизация образования позволяет решить часть современных проблем, что вызывает необходимость исследования её возможностей и ограничений. Одной из проблем современного образования является стандартизация обучающих программ, которая, с одной стороны, упрощает учебный процесс, позволяя обучать массового потребителя

образовательного контента относительно эффективно и с минимальными затратами. И выдавать единый документ, подтверждающий соответствующий уровень знаний и квалификацию. А с другой стороны, не дает возможности потребителю выбрать методологию, скорость подачи материала, его количество, в результате чего не учитываются его потребности, психологические наклонности и способности, а также уже существующий уровень знаний. Здесь мы рассматриваем любое учебное заведение, как зависимый социальный институт, целью которого является получение финансовой прибыли либо иного социального результата. Зависимость учебных заведений проявляется в государственной стандартизации, законодательном регулировании, множественности и противоречивости требований вышестоящих органов и образовательных программ. Все это минимизирует гибкость в составлении учебных программ. Сложная вертикальная иерархичность препятствует любому отходу от стандарта при существенном расхождении самой программы обучения и наличных ресурсов (книг, методичек и иных ресурсов, на которые опирается программа). Также проявляется проблема выбора. Выбирая, к примеру, факультет, студент не может знать, как будет преподаваться какой-то предмет. Почитав методические рекомендации, можно представить в некотором смысле методологию, последовательность изложения материала, но то, как это будет интерпретировать сам преподаватель и доносить до студентов, – вариативно и зависит от его опыта, ситуации и т.п.

Дистанционное обучение способно частично решить обе проблемы, если станет дополнением к стандартному образовательному подходу. Иначе дистанционное обучение ожидает та же участь, что и другие формы образования: максимальная стандартизация и зависимость от вышеперечисленных факторов. Кроме того, дистанционное обучение помогает привлечь дополнительные средства, так как:

- 1) не требует существенных временных затрат преподавателей (на этапе эксплуатации, при рациональной организации дистанционного курса, в т.ч. набора контрольных заданий);
- 2) обслуживание онлайн-платформ относительно дешево;
- 3) для потребителя стоит дешевле стандартных образовательных программ;
- 4) привлекает более широкий спектр потребителей;
- 5) позволяет получать знания дистанционно, что особенно нравится иностранцам.

Учитывая то, что Интернет-сегмент все еще содержит небольшую долю мирового рынка высшего образования, – менее 2% от \$ 2,2 трлн., по данным фирмы HolonIQ – рынок приближается к взрыву [Kandri, 2020]. Аппетит студентов к онлайн предложениям только растет из-за Covid-19. Еще до пандемии многие университеты наблюдали уменьшение количества офф-лайн студентов и параллельное увеличение количества своих он-лайн-курсов. Пока традиционные учреждения рассматривали Интернет-образование как угрозу, она стала их шансом на выживание. Среди широкого спектра преимуществ цифровизации обучения:

- гибкость и удаленность;
- многофункциональность и многозадачность;
- междисциплинарность;

- широкая доступность;
- «кастомизируемость» под пользователя;
- экономичность и удобство.

Поэтому многие ведущие мировые компании, производящие высокотехнологическую продукцию, инвестируют в развитие виртуальных университетов. «Академические» виртуальные университеты (североамериканские Университет западных губернаторов, Калифорнийский виртуальный университет, Международный университет, виртуальные университеты Китая, Бельгии, Дании, Германии, Мексики, Великобритании) обеспечивают полномасштабное изучение всех курсов избранной студентами специальности и получение официального диплома. В них функционируют виртуальные кафедры, деканаты, лаборатории и т. п. При этом средний возраст слушателей таких университетов составляет от 30 до 40 лет и выше, что существенно превышает возраст студентов традиционных университетов и колледжей (около 20–23 лет) [Moore, 2013]. Однако, с позиции конечных потребителей цифрового образовательного продукта ограничения включают:

1. недоступность либо ограниченность технических ресурсов;
2. необходимость предварительного обучения специфическим навыкам;
3. необъективное восприятие обучения – многим оно кажется несерьезным;
4. возможное сокращение (количественное и качественное) коммуникаций;
5. ограниченная функциональность для некоторых специальностей (врачи, например).

С другой стороны, существуют ограничения цифровизации с точки зрения образовательных учреждений. В данном случае наиболее существенными являются:

1. сложность и дороговизна разработки;
2. проблематичность встраивания в общую систему;
3. необходимость постоянных доработок и дополнений;
4. специфичность оценивания;
5. ограниченность результатов;
6. дополнительные траты на обслуживание системы.

Развитие глобальной экосистемы

Около 40 лет тому Е. Расмуссен предложил типологию, по которой все типы рабочих задач в любой сфере деятельности можно разделить на три категории: «умение», «правила», «знание» [Rasmussen, 1983]. Используя классификацию, которая остается актуальной, можно определить вектор развития национального рынка труда и актуальность цифровизации:

- в странах со сложившейся цифровой экономикой (доступ к Интернет более 85% населения) – от 25 до 45 % работников занимают рабочие места категории «**Знания**» и предусматривают высококвалифицированный интеллектуальный труд с выполнением когнитивных нерутинных задач (США, Япония, Германия, Великобритания и другие развитые страны с высоким уровнем ВВП на душу населения и высокий уровень ИЧР).
- в странах с недостаточно развитой цифровой экономикой (доступ к Интернет до 50% населения) – только 8–17 % работников занимают рабочие места в категории «Знания», а от 41 до 48% – категории «**Правила**» со средним уровнем квалификации с выполнением

когнитивных рутинных задач (Малайзия, Саудовская Аравия, Бразилия, Россия, Казахстан, Украина и другие страны с неустойчивым экономическим ростом, средним уровнем ВВП на душу населения и средним уровнем индекса человеческого развития).

- в странах, где отсутствует цифровая экономика, – только 1–2 % работников занимают рабочие места в категории «Знания», а 57 - 67% – категории «Умение» и предусматривают базовый уровень квалификации с выполнением механических задач (Эфиопия, Уганда, Зимбабве и другие страны с низким ВВП на душу населения и низким уровнем ИЧР) [The Boston Consulting Group, 2017; Digital economy, 2021].

Рассматривая глобальную экономику с позиций сетевых связей необходимо говорить о глобальной экосистеме. Эффективным субъектам глобальной экосистемы цифровой экономики характерно интеллектуальное сетевое взаимодействие, потенциал которого раскрывается через технологические решения (развитие искусственного интеллекта, облачных технологий, интернета вещей или 5G), но основной движущей силой все же является человеческий капитал. Именно поэтому, как свидетельствует опыт стран – ключевых инноваторов, для конкурентного лидерства в глобальной цифровой экосистеме необходимо, прежде всего, совершенствовать общие компетенции, привлекать таланты и формировать инновационные сети, в т.ч. развивать цифровые платформы, обеспечивающие высокую интенсивность взаимодействия субъектов глобальной экосистемы. Ключевые задачи развития сетевого взаимодействия [Global Connectivity, 2019]:

- инвестировать в развитие и обеспечивать предпосылки для участия в экосистеме;
- приоритезировать специализацию в искусственном интеллекте;
- реализовать вспомогательные функции экосистем интеллектуального сотрудничества;
- сделать интеллектуальное сотрудничество возможным и доступным для всех;
- эволюционировать и масштабировать;
- материализовывать лучший опыт в нормах и правилах.

Выводы

Обусловленный пандемией кризис проявил уязвимости и недостатки современных образовательных систем и должен привести к их возрождению на новом уровне, когда социальная удаленность, распространенность цифровых услуг, он-лайн коммуникации станут нормой. Более важно, что Covid-19 заставляет нас бросить вызов глубоко укоренившимся представлениям о том, когда, где и как мы осуществляем образование, о роли университетов, о важности обучения в течение всей жизни и о разнице между традиционными и он-лайн студентами.

References

1. Deloitte Global Human Capital Trends. (2021). Deloitte. URL: https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/us/articles/6935_2021-HC-Trends/di_human-capital-trends.pdf

2. Digital economy: impact of ICT on human capital and formation of future competencies: monograph / L.L. Antoniuk, D.O. Ilnytskyk, L.O. Ligonenko, O.O. Denysova, etc.; edited by Antoniuk L., Ilnytskyk D., Sevastiuk A.. Kyiv: KNEU, 2021. 211 p. URL: https://kneu.edu.ua/en/science_kneu/expl-in-bus/rez_doslidzh_ikt_2021/
3. Executive Summary World Robotics 2020 Service Robots. (2020). International Federation of Robotics. URL: https://ifr.org/img/worldrobotics/Executive_Summary_WR_2020_Service_Robots.pdf
4. Global Connectivity Index 2019: Powering Intelligent Connectivity with Global Collaboration. 2019, Huawei Technologies. URL: https://www.huawei.com/minisite/gci/assets/files/gci_2019_whitepaper_en.pdf?v=20191217v2
5. Global Skills Index (2020). Coursera. https://www.coursera.org/gsi?utm_campaign=gsi&utm_content=gsi-launch-blog&utm_medium=blog&utm_source=enterprise
6. Kaihatsu, S., Koga, M., Sakata, T., & Hara, N. (2018). Interaction between Business Cycles and Economic Growth (40 p.). *Bank of Japan Working Paper Series, 18- E-12*. URL: https://www.boj.or.jp/en/research/wps_rev/wps_2018/data/wp18e12.pdf
7. Kandri S. (2020). How Covid-19 is driving a long-overdue revolution in education. Url: <https://www.weforum.org/agenda/2020/05/how-Covid-19-is-sparking-a-revolution-in-higher-education/>
8. Karadimitropoulou, A. (2018). Advanced economies and emerging markets: Dissecting the drivers of business cycle synchronization. *Journal of Economic Dynamics and Control, 93*, 115-130. URL:<https://doi.org/10.1016/j.jedc.2018.01.029>
9. Kotz, D. (2009). The Financial and Economic Crisis of 2008: A Systemic Crisis of Neoliberal Capitalism. *Review of Radical Political Economics, 41*(3), 305-317. URL:<https://doi.org/10.1177/0486613409335093>
10. Lukianenko, D. H., Poruchnyk, A. M. (Eds). (2010). *Antytsyklichne rehulivannia rynkovoï ekonomiky: hlobalizatsiina perspektyva [Countercyclical regulation of a market economy: a globalization perspective]* (334 p.). Kyiv: KNEU. (In Ukrainian)
11. McKinsey Global Institute. (2021). The future of work after Covid-19. <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/the-future-of-work-after-Covid-19#>
12. Mejia-Reyes, P., Rendon-Rojas, L., Vergara-Gonzalez, R. & Aroca, P. (2018). International synchronization of the Mexican states business cycles: Explaining factors. *North American Journal of Economics and Finance, 44*, 278-288. <https://doi.org/10.1016/j.najef.2018.01.009>
13. Moore M. G. (2013). The theory of transactional distance. in *Handbook of distance education* / ed. M. G. Moore. New York, 2013. P. 66–85.
14. Oxford Economics. (2019). *The Economic Impact of Restricting Competition in 5G Network Equipment*. London: Oxford Economics.

15. Poruchnyk A., Kolot A., Ilnytsky D., Mielcarek P. & Stoliarchuk Y. (2021) Global economic crisis of 2020 and a new paradigm of countercyclical management. *Problems and Perspectives in Management*, Volume 19, Issue 1. pp. 397-415. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.19\(1\).2021.34](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.19(1).2021.34)
16. Rasmussen J. (1983). Skills, Rules, and Knowledge; Signals, Signs, and Symbols, and other distinctions in Human Performance models». <https://www.iwolm.com/wp-content/downloads/SkillsRulesAndKnowledge-Rasmussen.pdf>
17. Rifkin, J. (2011). *The third industrial revolution: how lateral power is transforming energy, the economy, and the world* (330 p.). Palgrave Macmillan. URL: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/5086400/mod_label/intro/epdf.pub_the-thirdindustrial-revolution.pdf
18. The Boston Consulting Group (2017): Russia 2025: resetting the talent balance. BCG. 72 p. URL: https://image-src.bcg.com/Images/russia-2015-eng_tcm9-187991.pdf
19. The Gig Economy and Alternative Work Arrangements. (2018). Gallup. URL: <http://acrip.co/contenidos-acrip/gallup/2020/mayo/gallup-perspective-gig-economy-perspective-paper.pdf>
20. Wu Z. (2020). How a top Chinese university is responding to coronavirus. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/03/coronavirus-china-the-challenges-of-online-learning-for-universities>
21. Yepez, C. A. (2019). Informality and international business cycles. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 62, 252-263. URL: <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2019.08.001>
22. Барабась Д., Джафаров Д., Шпак І. (2016). Освітні інновації та їх імплементація в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Науки: економіка, політологія, історія*. No 3 (235), С. 35-54.

LABOR MIGRATION IN THE EAEU COUNTRIES DURING THE PANDEMIC

Raimbekova Ukan

Amzeev Aziz

Abstract

The purpose of this article is to study the intensive-extensive development strategy of the EAEU during the pandemic. The Eurasian Economic Union (EAEU), which includes Russia, Armenia, Belarus, Kazakhstan and Kyrgyzstan, is an international organization. One of the important economic cooperation agreements of the EAEU countries is the free movement of labor. The Governments of these republics consider labor migration as a positive factor that reduces unemployment and reduces social tension. This is especially important for Kazakhstan with its vast territory and small population. Along with the development of the EAEU, labor relations with the states of the Eurasian space also developed.

The COVID-19 pandemic has had a significant impact on global and national economies around the world, including for global integration processes. The Eurasian Economic Union is no

exception. All areas of integration of the Union have undergone changes, especially in the service sector and labor migration. The key problem faced by migrant workers everywhere was the restriction of mobility and the closure of State borders.

During the comparative analysis, the main problems affecting labor migrants and international migrations in the EAEU were identified. It was also determined that the current situation of migrant workers varies greatly depending on the host countries. So, for example, in Russia before the outbreak of the pandemic, the number of migrant workers was: 2.1 million citizens of Uzbekistan; 1.3 million citizens of Tajikistan; 700 thousand citizens of Kyrgyzstan; 105.3 thousand citizens of Kazakhstan. Kazakhstan has the largest negative migration balance. This means that many more people leave the country than come. The closure of borders and other quarantine restrictions imposed as a result of the pandemic led to the fact that many of the migrant workers found themselves in a rather difficult situation on the territory of the member States of the Union. One of the factors influencing the development of migration systems is the growing inequality between countries in the levels of economic, political, social and demographic development.

The intensive and extensive development scenario of the EAEU has been replaced by adaptation to the current challenges of the pandemic. In this regard, more decisive measures were needed on the issue of migrant workers and further adaptation of the EAEU to the current situation.

In 2020, adopt Strategic directions for the development of the Eurasian Economic integration until 2025. A serious achievement of the integration association was the creation of a single labor market that ensures equal employment rights in any member State of the Union. Now migrant workers (from the EAEU) are not required to obtain permits for employment, while citizens of other states need to obtain a patent. The adaptive scenario of the development of labor migration, which has replaced the intensive and extensive development strategy of the EAEU, fully justifies itself and corresponds to the state of the socio-economic situation in the world.

Keywords: Eurasian Economic Union, labor migration, integration process, restriction of mobility, intensive and extensive development strategy.

ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ В СТРАНАХ ЕАЭС В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ

Раймбекова Укан

Әмзеев Әзиз

Аннотация

Целью данной статьи является исследование интенсивно-экстенсивную стратегию развития ЕАЭС в период пандемии. Евразийский экономический союз (ЕАЭС), включающий Россию, Армению, Беларусь, Казахстан и Кыргызстан является международной организацией. Одним из важных соглашений экономического сотрудничества стран ЕАЭС является свободное перемещение рабочей силы. Правительства этих республик рассматривают трудовую миграцию как положительный фактор, уменьшающий уровень безработицы и снижающий социальную напряженность. Особо важно это для Казахстана с его огромной территорией и

малочисленностью населения. Вместе с развитием ЕАЭС развивались и трудовые связи с государствами евразийского пространства.

Пандемия COVID-19 оказала значительное воздействие на глобальную и национальные экономики во всем мире, в том числе и для мировых интеграционных процессов. Евразийский экономический союз не стал исключением. Все направления интеграции союза претерпели изменения, особенно это коснулось сферы услуг и трудовой миграции. Ключевой проблемой, с которой повсеместно сталкивались трудовые мигранты, являлись ограничение мобильности и закрытие государственных границ.

В ходе проведенного сравнительного анализа были выявлены основные проблемы, затронувшие трудовых мигрантов и международные миграции в ЕАЭС. Также было определено, что текущее положение трудовых мигрантов сильно варьируется в зависимости от принимающих стран. Так, к примеру, в России до начала пандемии количество трудовых мигрантов составляло: 2,1 млн граждан Узбекистана; 1,3 млн граждан Таджикистана; 700 тыс. граждан Кыргызстана; 105,3 тыс. граждан Казахстана. Казахстан имеет самое большое отрицательное сальдо миграции. Это значит, что из страны уезжает намного больше человек, чем приезжает. Закрытие границ и иные карантинные ограничения, введенные в результате пандемии, привели к тому, что многие из трудовых мигрантов оказались в достаточно тяжелой ситуации на территории государств участниц Союза. Одним из факторов, влияющих на развитие миграционных систем это нарастание неравенства между странами в уровнях экономического, политического, социального и демографического развития.

Интенсивный и экстенсивный сценарий развития ЕАЭС сменились адаптацией к текущим вызовам пандемии. В связи с этим нужны были более решительные меры в вопросе трудовых мигрантов и дальнейшей адаптации ЕАЭС к сложившейся ситуации.

В 2020 году принять Стратегические направления развития евразийской экономической интеграции до 2025 года. Серьезным достижением интеграционного объединения стало создание единого рынка труда, обеспечивающего равные права при трудоустройстве в любом государстве-члене Союза. Теперь трудовым мигрантам (из ЕАЭС) не требуется получать разрешительные документы на трудоустройство, в то время как гражданам других государств необходимо получать патент.

Адаптивный сценарий развития трудовой миграции, сменивший интенсивно-экстенсивную стратегию развития ЕАЭС, себя полностью оправдывает и соответствует состоянию социально-экономической ситуации в мире.

Ключевые слова: Евразийский экономический союз, трудовая миграция, интеграционный процесс, ограничение мобильности, интенсивно-экстенсивная стратегия развития.

Доминирующей тенденцией международных экономических отношений в современном мире является интеграция. Сегодня для мирового сообщества свойственно экономическое взаимодействие стран на региональном уровне, формирование крупных

интеграционных объединений, целью организации которых является создание самостоятельных центров мировой экономики.

Трудовая миграция стала неотъемлемой частью международных экономических отношений, а трудовые мигранты превратились в значимую составную часть международного рынка труда. Трудовая миграция позволяет удовлетворить определенные потребности как стран — доноров трудовых ресурсов, так и интересы странреципиентов. [Арнания-Кепуладзе Т., 2020]

Одним из примеров этому является образование Евразийского экономического союза (ЕАЭС). Евразийский экономический союз – это особая миграционная система, сформировавшаяся благодаря существованию связей между странами бывшего Советского союза. Осознавая необходимость поиска более эффективных форм экономического сотрудничества, пять государств создали сначала Евразийское экономическое сообщество, а в 2014 г. подписали Договор о Евразийском экономическом союзе. В объединение вошли Армения, Белоруссия, Казахстан, Кыргызстан и Россия. Общая численность населения в ЕАЭС в 2020 г. составила 184,0 млн человек, или 2,55% мирового населения.

Одним из важных соглашений экономического сотрудничества стран ЕАЭС является свободное перемещение рабочей силы. Обеспечение свободного движения рабочей силы — одно из важнейших условий существования и развития Евразийского экономического союза (ЕАЭС) и важный фактор стабильного развития экономик государств-членов, повышения уровня жизни населения, роста занятости населения, социальной стабильности интеграционного объединения. Трудовая мобильность населения приводит к переливу рабочей силы из депрессивных регионов в регионы повышенной экономической активности, снимая социальную напряженность и повышая эффективность использования трудовых ресурсов. Особо важно это для Казахстана с его огромной территорией и малочисленностью населения. Имеющийся экономический потенциал страны, более развитая рыночная инфраструктура являются немаловажными причинами международной трудовой миграции в Казахстан.

Единый рынок обмена рабочей силой стран-членов ЕАЭС оказывает благоприятное влияние на экономики этих стран. Трудовая миграция в условиях единого рынка ЕАЭС стала стимулирующим фактором для экономик всех членов Союза. Особенно это сказалось на Киргизии и Армении. Правительства этих республик рассматривают трудовую миграцию как положительный фактор, уменьшающий уровень безработицы и снижающий социальную напряженность. Она позволяет гражданам, выезжающим из своей страны на заработки, поддерживать свои домашние хозяйства на родине денежными переводами.

Пандемия коронавируса показала насколько страны ЕАЭС зависимы друг от друга. Особенно это отразилось в ряде отраслей экономики, вызвав дефицит рабочей силы. К примеру, в строительной отрасли, нехватка трудящихся из-за рубежа, которые, как правило, задействованы сезонно. Но, по мнению экспертов, несмотря на сложившуюся ситуацию на рынке труда в мире, все же страны ЕАЭС для трудовых мигрантов являются наиболее привлекательными. Разразившаяся пандемия инфекции коронавируса во всем мире внесла

свои изменения в процессы миграции в пространстве ЕАЭС, несмотря на благоприятные предпосылки к увеличению потоков мигрантов во все точки Российской Федерации из стран-участниц ЕАЭС. Все страны ЕАЭС, из-за сложившейся в мире эпидемиологической ситуации, вынуждены были пойти на крайние меры – это, к примеру, введение чрезвычайной ситуации и изоляция в Кыргызстане, Казахстан и Россия закрыли границы, повсеместно отменялись или переносились праздничные мероприятия [Турсалиева Ж.Ч.,2020].

С вступлением в силу Договора о создании ЕАЭС была заложена основа, позволяющая обеспечить свободу перемещения рабочей силы внутри интеграционного объединения. Государства ЕАЭС больше не применяли ограничений в отношении граждан других стран-членов, введенных национальным законодательством для защиты внутреннего рынка труда. При трудоустройстве в странах ЕАЭС признаются документы, выданные образовательными организациями государств-членов, без специальных процедур признания документов об образовании. Преимуществом ЕАЭС стал безвизовый въезд, отсутствие таможенного контроля и квот на трудоустройство, наличие набора мер по медицинскому и социальному обеспечению, возможность получения образования в странах ЕАЭС. Россияне оценивают достижения ЕАЭС по созданию единого рынка труда несколько выше, чем результаты выполнения других задач, определенных Договором о создании Союза.

Таблица 1. Сальдо международной миграции стран ЕАЭС в обмене со странами ЕАЭС

	2018	2019	2020
Армения	-18286	-15400	3300
Беларусь	9362	13870
Казахстан	-29121	-32970	-17718
Кыргызстан	-5390	-6160	-4861
Россия	124854	285103	106496

С этими оценками совпадает и мнение экспертов. В странах ЕАЭС миграционная статистика складывается из двух основных массивов. Первый — данные о миграции на постоянное место жительства; второй — данные о временной трудовой миграции. Изучение мобильности в ЕАЭС показывает, что свобода передвижения трудовых ресурсов принципиально не изменила миграционную ситуацию, общие тренды миграционных потоков сохранились. Данные о постоянной миграции показывают, что сальдо миграции со странами ЕАЭС имело отрицательные значения у Армении, Казахстана и Кыргызстана, а тенденцию к снижению — в Беларуси и России (табл. 1). В 2020 году в Россию въехали для работы из государств — членов ЕАЭС на 196,6 тыс. человек больше, чем в 2019 году. По данным Евразийской экономической комиссии, численность трудовых мигрантов из стран ЕАЭС в России составила 935,6 тыс. человек (табл. 2).

Таблица 2. Сведения о численности граждан государств-членов Евразийского экономического союза, въехавших в страну для осуществления трудовой деятельности.

Страна гражданской принадлежности		Численность трудящихся государств-членов		
		2019 г.	2020 г.	I полугодие 2021 г.
Республика Армения (государство въезда)	Республика Беларусь	38	41	34
	Республика Казахстан	61	63	59
	Кыргызская Республика	7	3	4
	Российская Федерация	3289	3853	3391
Республика Беларусь (государство въезда)	Республика Армения	397	285	189
	Республика Казахстан	597	432	189
	Кыргызская Республика	126	131	73
	Российская Федерация	6741	5189	1978
Республика Казахстан (государство въезда)	Республика Армения	2676	1588	1120
	Республика Беларусь	1336	853	497
	Кыргызская Республика	5808	8092	4207
	Российская Федерация	30158	33131	26860
Российская Федерация (государство въезда)	Республика Армения	210460	69024	202298
	Республика Беларусь	163410	85590	81059
	Республика Казахстан	136208	60461	70199
	Кыргызская Республика	453702	190312	384833

Выбор России для граждан государств — членов ЕАЭС обусловлен емкостью рынка труда, дефицитом трудовых ресурсов, потребностью в рабочих и специалистах. Рынок труда РФ в 8 раз более емкий, чем рынок труда Казахстана, в 17 раз — Беларуси, в 30 раз — Кыргызстана и в 58 раз — Армении. К тому же на национальных рынках труда сложились диспропорции. С одной стороны, существовала значительная потребность в трудовых ресурсах в России и Казахстане. Серьезную нехватку высококвалифицированных кадров испытывают Казахстан и Беларусь. С другой стороны, Армения и Кыргызстан имеют избыточные трудовые ресурсы. В 2020 году при среднем по ЕАЭС уровне безработицы 5,7% максимальным ее уровень был в Армении — 18,1%.

За первые 9 месяцев 2021 года из Казахстана уехало более 25 тыс. человек. Это более чем втрое больше, чем прибыло в страну. За январь-сентябрь текущего года в страну прибыли 7,2 тыс. человек – на 21,5% меньше, чем за январь-сентябрь 2020-го, пишет Ranking.kz. В то же время покинули страну 25,3 тыс. жителей – сразу на 20,1% больше, чем за аналогичный период прошлого года. Сальдо миграции стабильно отрицательное: минус 18,1 тыс. против минус 11,8 тыс. годом ранее [Уезжать из Казахстана ...].

Объем внешней торговли стран-членов ЕАЭС с третьими странами за 10 месяцев текущего года вырос на 33,5%, составив более 67.2 млрд. долл. США. Тем самым уровень доковидного периода превышен на 11%. Больше всего за отчетный период на рынки третьих стран экспортные поставки увеличились из Беларуси и России. А основными покупателями экспортируемых товаров ЕАЭС выступили страны ЕС с долей 42%, далее АТЭС - 29%, и на долю стран СНГ пришлось 5,6% (в Украину - 2,6% Узбекистан - 1,6%). Среди стран, импортирующих в ЕАЭС лидирует Китай с долей 27% и Германия - 10%. Данные о том, что безработица в странах ЕАЭС снизилась в I полугодии 2021 года на 50%, позволяют предположить, что это обернется активизацией трудовой миграции. Тем временем, странам ЕАЭС предсказали рост трудовой миграции в 2021-2022 годах. Вероятно, что сокращение безработицы в странах ЕАЭС обернется активизацией трудовой миграции. Потому что потеря рабочих мест происходила в значительной степени среди мигрантов, и, соответственно, восстановление занятости привлекает мигрантов на вновь появившиеся рабочие места. Поток трудовой миграции из стран Евразийского экономического союза (ЕАЭС) в Россию в 2021 году вырос в три раза по сравнению с прошлым годом. В целом можно охарактеризовать трудовую миграцию как достаточно активный процесс. Несмотря на то, что в 2020 году были ограничительные меры, сегодня уровень, поток трудовой миграции / Можно сказать, что он в три раза превзошел цифры, которые мы видели в 2020 году. И даже по сравнению с допандемийным периодом, 2019 годом, он также в два раза выше [Рынок труда ЕАЭС...].

Передвижение рабочей силы в ЕАЭС наталкивается на ряд проблем. Прежде всего это незавершенность разработки нормативно-правового регулирования. Наднациональный регулятор и национальные правительства стран-членов предпринимают усилия по гармонизации правовых норм, разработке нормативно-правовой базы в сфере пенсионного обеспечения, но пока эти проблемы не разрешены. Недокументированный статус снижает социальную защищенность трудящихся-мигрантов, увеличивает теневую занятость и ведет к росту правонарушений в трудовой сфере. Рабочая сила граждан стран ЕАЭС на российском рынке труда используется неэффективно. Масштабы трудовой эксплуатации достигли значительных размеров в России и Казахстане. Около 2,5 млн мигрантов были заняты в неформальной экономике России, примерно 1-1,5 млн работали в условиях трудовой эксплуатации.

Пока нет единой базы данных о потребностях в рабочей силе по отраслям, специальностям, регионам и работодателям. Не проработаны вопросы системы образования, профессиональной подготовки кадров, обучения языку принимающей страны. В ЕАЭС ощущается дефицит высококвалифицированных работников и рабочей силы с

необходимыми техническими навыками. Ограничивается мобильность кадров также неразвитостью социальной инфраструктуры: системой арендного жилья, нехваткой детских садов, отсутствием доступа к медицинским услугам.

В ближайшей перспективе в ЕАЭС с наибольшей вероятностью могут реализоваться два сценария трудовой мобильности населения.

„ Во-первых, «экстенсивный» сценарий, связанный с вхождением новых членов. В 2015 году заключено соглашение о создании зоны свободной торговли ЕАЭС с Вьетнамом. Близок к интеграции в ЕАЭС Таджикистан. При присоединении Таджикистана к единому рынку труда ЕАЭС объем денежных переводов в страну вырастет на 15-25%, а доля переводов в ВВП достигнет 50-55%. В Евразийскую экономическую комиссию подано 30 обращений от стран о желании заключить соглашения с ЕАЭС. Самым значимым может стать реализация договоренностей лидеров России и Китая об объединении ЕАЭС и «Нового Шелкового пути».

„ Во-вторых, может быть реализован «интенсивный» сценарий интеграции. Стабилизация рынка труда ЕАЭС может происходить за счет роста качества трудовых ресурсов, повышения их уровня образования и профессиональной квалификации. Преобладание в потоках низкоквалифицированной рабочей силы усугубляет проблемы социокультурной адаптации мигрантов в принимающих странах, обостряет ситуацию с медицинским обслуживанием, жильем. Низкий уровень профессиональной подготовки значительно сокращает возможности трудоустройства мигрантов на внешних рынках труда, что приводит к обострению социально-экономических проблем в принимающих странах. В этом контексте приоритетным направлением развития мобильности трудовых ресурсов в ЕАЭС должно стать формирование инновационной экономики, в которой будут востребованы именно квалифицированные рабочие и высококвалифицированные специалисты. Инновационная экономика является объективной основой для развития инфраструктуры и единого образовательного пространства. Важно создать благоприятные условия для стимулирования мобильности именно высококвалифицированных специалистов, а также студентов внутри ЕАЭС. То есть в случае реализации «интенсивного» сценария речь должна идти о создании единого рынка труда высококвалифицированных специалистов, единого образовательного пространства. В рамках второго сценария система образования должна стать важным инструментом углубления интеграции в ЕАЭС. Единый рынок труда требует общих подходов в подготовке кадров, а на данный момент единая образовательная система в ЕАЭС отсутствует. Формирование единой экономической политики в ЕАЭС требует создать и развивать единое образовательное пространство. Мобильность высококвалифицированных специалистов - важный фактор, который положительно скажется на национальных рынках труда всех государств ЕАЭС. Необходима унификации миграционной политики стран ЕАЭС. Казахстан активно принимает этнических казахов (программа возвращения оралманов) для поддержания этнокультурного баланса, а также трудовых мигрантов для компенсации дефицита трудовых ресурсов. В то же время Армения и Кыргызстан в большей степени сориентированы на стимулирование эмиграции, развитие связей с диаспорой и привлечение ее средств в развитие национальной экономики [Рязанцев С., 2018].

При этом если ранее укрепление интеграционных процессов в обозначенной сфере ставилось в зависимость от различий в уровнях экономического развития «пятерки», то в условиях актуальной политико-экономической конъюнктуры фактором значительного замедления миграционных потоков стало распространение новой коронавирусной инфекции COVID-19. Так, общее число трудящихся-мигрантов стран Союза лишь в первом полугодии 2020 г. по сравнению с тем же периодом 2019 г. сократилось почти на 41% – с 471 тыс. трудящихся до 279 тыс. [Иванов Д. В., 2021].

В 2020 году приняты Стратегические направления развития евразийской экономической интеграции до 2025 года. Серьезным достижением интеграционного объединения стало создание единого рынка труда, обеспечивающего равные права при трудоустройстве в любом государстве-члене Союза. Теперь трудовым мигрантам (из ЕАЭС) не требуется получать разрешительные документы на трудоустройство, в то время как гражданам других государств необходимо получать патент. Одним из ключевых направлений Стратегии-2025 является полное устранение барьеров и максимальное сокращение изъятий и ограничений для свободного передвижения товаров, услуг, капитала и рабочей силы на внутреннем рынке ЕАЭС. 10 декабря 2021 года состоялось заседание Высшего евразийского экономического совета, где главы государств подписали второй большой протокол о внесении изменений в договор о ЕАЭС. При этом **срок временного пребывания на территории государства трудоустройства определяется сроком действия трудового или гражданско-правового договора, заключенного с работодателем**. В случае досрочного расторжения договора по истечении 90 суток с даты въезда на территорию государства трудоустройства, гражданин государства-члена имеет право в течение 15 дней заключить новый договор, не выезжая за пределы страны [7].

Таким образом, рассчитывая увеличить экономический эффект от трудовой миграции, Евразийская экономическая комиссия планирует создать единую базу вакансий и резюме для всех работодателей и трудящихся государств-членов Союза. Согласно представленной в Концепции, предполагается, что такой статус облегчит как трудоустройство, так и пребывание, и регистрацию трудящихся из числа граждан государств-членов в ЕАЭС, избавляя их от многих обременительных процедур. От прагматично подхода государств-членов ЕАЭС к созданию и совершенствованию общего рынка труда будет зависеть их экономическое развитие и благосостояние граждан. Адаптивный сценарий развития трудовой миграции, сменивший интенсивно-экстенсивную стратегию развития ЕАЭС, себя полностью оправдывает и соответствует состоянию социально-экономической ситуации в мире.

Список использованной литературы

1. Арнания-Кепуладзе Т. Трудовая миграция и эффекты пандемии COVID-19 (на примере Грузии) Научные труды СЗИУ РАНХиГС. Том 11. Выпуск 4(46)2020. <https://elibrary.ru/item.asp?id=44871505>

- 2.Турсалиева Ж.Ч. ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ В ЕАЭС: ИСПЫТАНИЕ ПАНДЕМИЕЙ COVID-19, 2020] Кыргызский государственный юридический университет (КГЮА)
- 3.Уезжать из Казахстана стало втрое больше людей, чем приезжать | NUR.KZ].
4. Рынок труда ЕАЭС: ограничений стало меньше https://news.rambler.ru/world/46952091/?utm_content=news_media&utm_medium=read_more&utm_source=copylink] МИР24 | (mir24.tv)
- 5.Рязанцев С.,Осадчая Г.,Селезнев И.,Письменная Е., Мобильность трудовых ресурсов в ЕАЭС: тенденции, барьеры, перспективы. Москва, Российская Федерация ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ И КАВКАЗ Том 21 Выпуск 2. 2018.] ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ И КАВКАЗ
6. Иванов Д. В., Левина М. М. О правовых возможностях ограничения трудовой миграции в рамках Евразийского экономического союза: от теории к практике в условиях пандемии COVID-19 // ДЕМИС. Демографические исследования. 2021. Т. 1. № 2. С. 77–85. DOI: 10.19181/demis.2021.1.2.]
7. Общая информация о ЕЭК, <https://eec.eaeunion.org/comission/about>

GLOBAL LABOUR MARKET TRENDS IN PERIOD COVID-19'S AND CURRENT ASPECTS OF EMPLOYMENT-UNEMPLOYMENT IN GEORGIA

Lobjanidze Gela

Mdinaradze Ketevani

Abstract

Introduction and aim: In the period and conditions of the economic crisis caused by the spread of COVID-19 infection, the world labour market is facing serious challenges, the viability of the world economy depends significantly on the timeliness and efficiency of response. The coronary economic crisis is global in nature and has a significant impact on investment, value chain and international trade, which in turn has a rather negative impact on the entire economy and labour market of all countries in the world.

The global economic crisis caused by the Coronavirus pandemic requires a reasonable analysis of the scale of its impact to determine the most rational and optimal solutions to the atmosphere of uncertainty of the future, fears of devastating consequences, and pessimistic predictions.

The article provides a thorough analysis and estimates of the labour market in different countries of the world in 2020-2021 and the target in the short, medium and long term forecast period. Also, the current situation of employment and unemployment in Georgia and the dynamics of key indicators of socio-economic development before the pandemic, as well as during the pandemic period and in the

near future are studied in detail. The research focuses on the labour market, the consequences of the COVID-19 crisis and key labour market issues, the social challenges posed by the crisis and the implementation of rational and prudent policies to address them.

Research methodology: The research used methods of analysis and synthesis, induction and deduction, comparison and contrast, statistical processing of empirical material related to the research topic, as well as processing of primary and secondary information.

Results and implications: Overcoming poverty and unemployment during the COVID-19 pandemic, decent labour shortages and inequalities, public health, social and labour crises, have become an even more acute problem for all countries of the world. The Georgian labour market is still in need of improvement, which poses many socio-economic problems in the form of workers' qualifications, unemployment and poverty. A review of important socio-economic factors in the labour market shows that in order to prevent long-term harm to the world economy and the social sphere, it is necessary to agree on effective policy development and implementation, where the agenda will focus on improving and enhancing human well-being, attract investment and create productive jobs in a number of strategic sectors.

The study identifies effective mechanisms for managing a pandemic labour market and argues that it needs further support in terms of the use of state resources and mechanisms that include the development of appropriate effective legislative, organizational and financial levers to reduce unemployment and improve the country's private sector. Development, inclusiveness of economic growth, etc.

Based on the presented materials, conclusions are made and opinions are expressed on ways to reduce unemployment, increase employment and improve the socio-economic situation of the country.

Conclusion: In modern economic conditions, the main directions of the state development strategy are to ensure sustainable socio-economic development of the state, improve the quality of life of the population, reduce unemployment, which directly affects the competitiveness of the state and national security. The economic crisis caused by the coronavirus COVID-19 pandemic changes the structure of the labour market, the forms of employment, it becomes remote, non-standard, emerging online professions. Clearly, in such conditions, there is a significant increase in the role of the state and the need to develop and implement effective anti-crisis mechanisms to regulate the labour market, which will promote macroeconomic policy and strengthen the role of social dialogue as a consensus. A joint approach to investment and labour migration issues, deepening integration processes and consolidated efforts of all countries to stimulate employment and investment in the real economy, to create a favorable environment for enterprises (including small and medium-sized enterprises), aims to increase competitiveness and ensure sustainability in order to promote the institutional framework necessary for inclusive and sustainable economic growth and development, increasing global demand for economics and jobs, supporting household incomes, helping them make rational transitions into the labour market and creating productive jobs, to enable states to find a way out of the COVID-19 crisis and combat high unemployment.

Key words: COVID-19, pandemic, labour market, employment, unemployment, social protection, socio-economic development, forecast.

შრომის ბაზრის გლობალური ტენდენციები COVID-19-ის პერიოდში და დასაქმება-უმუშევრობის აქტუალური ასპექტები

ლობჯანიძე გელა

მდინარაძე ქეთევანი

აბსტრაქტი

შესავალი და მიზანი: კორონავირუსული ინფექციის COVID-19-ის გავრცელებით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის პერიოდსა და პირობებში, შრომის მსოფლიო ბაზარი სერიოზული გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა, მსოფლიო ეკონომიკის სიცოცხლისუნარიანობა მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია რეაგირების დროულობასა და ეფექტურობაზე. კორონავირუსული კრიზისი გლობალური ხასიათისაა და მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ინვესტიციებზე, ღირებულებების ჯაჭვსა და საერთაშორისო ვაჭრობაზე, რაც თავის მხრივ, საკმაოდ ნეგატიურად აისახება მსოფლიოს ყველა ქვეყანის მთელ ეკონომიკასა და შრომის ბაზარზე.

კორონავირუსის პანდემიით გამოწვეული მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი საჭიროებს მისი ზემოქმედების მასშტაბის გონივრულ ანალიზს, რათა დადგინდეს ყველაზე რაციონალური და ოპტიმალური გადაწყვეტილებები, მომავლის გაურკვეველობის ატმოსფეროს, დამანგრეველი შედეგების შიშის და პესიმისტური პროგნოზების გადასაჭრელად. სტატიაში მოცემულია მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში შრომის ბაზრის საფუძვლიანი ანალიზი და შეფასებები 2020-2021 წლებსა და სამიზნე მოკლე, საშუალო და გრძელვადიან საპროგნოზო პერიოდში. ასევე, დეტალურად არის შესწავლილი საქართველოში დასაქმებისა და უმუშევრობის არსებული მდგომარეობა და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ძირითადი მაჩვენებლების დინამიკა როგორც პანდემიამდე, ასევე პანდემიის პერიოდსა და ახლო პერსპექტივაში. კვლევა კონცენტრირებული და ფოკუსირებულია შრომის ბაზარზე, COVID-19 კრიზისის შედეგებსა და შრომის ბაზრის ძირითად საკითხებზე, კრიზისის შედეგად გამოწვეულ სოციალურ გამოწვევებზე და მათი დაძლევის რაციონალური და გონივრული პოლიტიკის განხორციელებაზე.

კვლევის მეთოდოლოგია: კვლევის დროს გამოყენებული იქნა ანალიზის და სინთეზის, ინდუქციის და დედუქციის, შედარებისა და დაპირისპირების, საკვლევ თემასთან დაკავშირებული ემპირიული მასალის სტატისტიკური დამუშავების მეთოდები და, ასევე პირველადი და მეორადი ინფორმაციის დამუშავება.

შედეგები და გამოყენება: COVID-19 პანდემიის პირობებში სიღარიბის დაძლევა და უმუშევრობის შემცირება, ღირსეული შრომის დეფიციტი და უთანასწორობა, საზოგადოებრივი ჯანდაცვის, სოციალური და შრომის კრიზისი, კიდევ უფრო მწვავე პრობლემად იქცა მსოფლიოს ყველა ქვეყნისთვის. საქართველოს შრომის ბაზარი ჯერ კიდევ საჭიროებს სრულყოფას, რაც უამრავ სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემას წარმოშობს მშრომელთა კვალიფიკაციის, უმუშევრობის და სიღარიბის სახით. შრომის

ბაზარზე მოქმედი გლობალური სოციალურ-ეკონომიკური მნიშვნელოვანი ფაქტორების განხილვის საფუძველზე ნაჩვენებია, რომ მსოფლიოს გრძელვადიანი ზიანის თავიდან ასაცილებლად ეკონომიკა და სოციალური სფერო აუცილებელია შეთანხმდნენ ყოვლისმომცველი პოლიტიკის ეფექტიან შემუშავებასა და განხორციელებაზე, სადაც დღის წესრიგი ორიენტირებული იქნება ადამიანის კეთილდღეობის გაუმჯობესებასა და ამადღებაზე, რომელიც უნდა მოიცავდეს ფართო ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობას, ინვესტიციების მოზიდვას და პროდუქტიული სამუშაო ადგილების შექმნას მთელ რიგ სტრატეგიულ სექტორებში.

კვლევაში განსაზღვრულია პანდემიის პირობებში შრომის ბაზრის მართვის ეფექტური მექანიზმები და დასაბუთებულია, რომ ის საჭიროებს შემდგომ მხარდაჭერას სახელმწიფო რესურსების და იმ მექანიზმების გამოყენების თვალსაზრისით, რაც მოიცავს სათანადო ეფექტიანი საკანონმდებლო, ორგანიზაციული და ფინანსური ბერკეტების შემუშავებას, რითაც შესაძლებელია უმუშევრობის შემცირება და ქვეყნის კეთილდღეობის დონის გაუმჯობესება, კერძო სექტორის შემდგომი განვითარება, ეკონომიკური ზრდის ინკლუზიურობა და სხვ.

წარმოდგენილი მასალების საფუძველზე გაკეთებულია დასკვნები და გამოთქმულია მოსაზრებები უმუშევრობის შემცირების, დასაქმების ზრდისა და ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების გზების შესახებ.

დასკვნა: თანამედროვე ეკონომიკურ პირობებში, სახელმწიფოს განვითარების სტრატეგიის მთავარი მიმართულებებია სახელმწიფოს სოციალურ-ეკონომიკური სტაბილური განვითარების უზრუნველყოფა, მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესება, უმუშევრობის შემცირება, რაც პირდაპირ გავლენას ახდენს სახელმწიფოს კონკურენტუნარიანობასა და ეროვნული უსაფრთხოებაზე. კორონავირუსის COVID-19-ის პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისი ცვლის შრომის ბაზრის სტრუქტურას, დასაქმების ფორმებს, ის ხდება დისტანციური, არასტანდარტული, ჩნდება ონლაინ პროფესიები. ცხადია, ასეთ პირობებში განსაკუთრებულია სახელმწიფოს როლის მნიშვნელოვანი ზრდა და შრომის ბაზრის რეგულირების ეფექტიანი ანტიკრიზისული მექანიზმების შემუშავება-განხორციელების აუცილებლობა, სადაც გაითვალისწინება მაკროეკონომიკური პოლიტიკის ხელშეწყობა და სოციალური დიალოგის როლის გაძლიერება, როგორც კონსენსუსის მიღწევის საშუალება დაბალანსებული და მდგრადი ეკონომიკური ზრდის პირობებში, უმუშევრობის შემცირების, სამუშაო ადგილების შექმნის, საინვესტიციო საქმიანობის და შრომითი მიგრაციის პრობლემების მიმართ ერთობლივი მიდგომა, ინტეგრაციული პროცესების გაღრმავება და ყველა ქვეყნის კონსოლიდირებული ძალისხმევა, რომელიც ასტიმულირებს დასაქმებას და ინვესტიციებს რეალურ ეკონომიკაში, საწარმოებისათვის (მ. შ. მცირე და საშუალო საწარმოებისათვის) ხელსაყრელი გარემოს შექმნას და სტრატეგიების შემუშავებას, რაც თავის მხრივ, მიზნად ისახავს კონკურენტუნარიანობის ზრდას და მდგრადობის უზრუნველყოფას, რათა ხელი შეეწყოს ინკლუზიური და მდგრადი ეკონომიკური ზრდისა და განვითარებისათვის აუცილებელი ინსტიტუციური ჩარჩოების გაძლიერებას, ეკონომიკური და სამუშაო ადგილების გლობალური მოთხოვნის ზრდას, შინამეურნეობების შემოსავლების

მხარდაჭერას, მათ დახმარებას შრომის ბაზარზე რაციონალურ გადასვლაში და პროდუქტიული სამუშაო ადგილების შექმნას, რათა სახელმწიფოებს მიეცეთ საშუალება იპოვონ გამოსავალი COVID-19-ით შექმნილი კრიზისიდან და ებრძოლონ მაღალ უმუშევრობას.

საკვანძო სიტყვები: COVID-19, პანდემია, შრომის ბაზარი, დასაქმება, უმუშევრობა, სოციალური დაცვა, სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება, პროგნოზი

თანამედროვე ეკონომიკურ პირობებში, სახელმწიფოს განვითარების სტრატეგიის ერთ-ერთი მთავარი ასპექტია სახელმწიფოს სოციალურ-ეკონომიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფა, მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესება, უმუშევრობის შემცირება, რაც პირდაპირ გავლენას ახდენს სახელმწიფოს კონკურენტუნარიანობასა და ეროვნული უსაფრთხოების დონეზე. მთელი ქვეყნისთვის, უმუშევრობა არის საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური დესტაბილიზაციის ფაქტორი, სტრატეგი-ულად მნიშვნელოვან სექტორებში მნიშვნელოვანი უმუშევრობის არსებობის პირობებში.

2020 წლიდან დაწყებული კორონავირუსის პანდემია მსოფლიოში სოციალურ-ეკონომიკური კრიზისების მიზეზი გახდა, მნიშვნელოვნად გაიზარდა უმუშევრობის დონე და საკმაოდ შეიცვალა შრომის ბაზრის სტრუქტურა. პანდემიასთან დაკავშირებული გამოწვევებისა და შეზღუდვების ფონზე, დასაქმების შემცირების, უმუშევრობის და სიღარიბის ზრდის გლობალურმა პრობლემამ და პანდემიის გამო დაწესებული შეზღუდვებმა შეაფერხა ეკონომიკური აქტივობა, იკლო შიგა მოთხოვნამ, და-ირღვა მიწოდების ჯაჭვი და წარმოების პროცესი, რამაც მთელი მსოფლიო ეკონომიკურ რეცესიამდე მიიყვანა. სახელმწიფოების მთავარი პრიორიტეტი ადამიანების ჯანმრთელობის, სიცოცხლის შენარჩუნება და ეკონომიკის გადარჩენა გახდა.

მსოფლიოს მასშტაბით, განურჩევლად ქვეყნისა და სექტორისა, დასაქმებულთა მნიშვნელოვან ნაწილზე უარყოფითად აისახა მიმდინარე პანდემიით გამოწვეული კრიზისი. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია (შსო) გამოყოფს რამდენიმე სექტორს, რომელიც ყველაზე ძლიერ დაზარალდა მიმდინარე კრიზისის პერიოდში, ესენია საკვები პროდუქტების მწარმოებელი, საბითუმო და საცალო რეალიზაციის, კვების ობიექტები და მრეწველობის ცალკეული სექტორი, ასევე, განთავსების საშუალებები, ტურიზმის სექტორი, რომელიც მსოფლიო მთლიანი შიგა პროდუქტის (მშპ) 10 %-ზე მეტს ქმნიდა, მიმდინარე კრიზისის პერიოდში განსაკუთრებით დაზარალდა. მაგალითისთვის, ევროკავშირის ტურიზმის სექტორმა დაახლოებით 1 მლრდ \$-ის შემოსავალი დაკარგა ყოველთვიურად [1].

მოგზაურობაზე მკაცრი შეზღუდვებისა და მოსალოდნელი გლობალური რეცესიის ფონზე, საჰაერო ტრანსპორტის საერთაშორისო ასოციაციის შეფასებით, 2020 წლის ინდუსტრიის შემოსავალი დაახლოებით 252 მლრდ \$-ით შემცირდა, რაც 2019 წლის მონაცემთან შედარებით 44 %-ით ნაკლებია [2].

რეგიონულ და ეროვნულ დონეზე მნიშვნელოვანი ზარალი მიადგა სოფლის მეურნეობას. მიწოდების ჯაჭვი სრულად დაირღვა და ურთულეს მდგომარეობაში აღმოჩნდა

მანქანათმშენებლობის სექტორი, სადაც გლობალურად დაახლოებით 14 მლნ ადამიანია დასაქმებული. აღნიშნული პრობლემის წინაშე აღმოჩნდნენ როგორც ევროპელი ასევე ამერიკელი ავტომწარმოებლები [3].

ყველაზე რთული ვითარება შეიმჩნევა ლათინური ამერიკისა და კარიბის ზღვის ქვეყნებში, ასევე ევროპასა და ცენტრალურ აზიაში. მაგალითად, აღმოსავლეთ ევროპაში 2020 წელს უმუშევრობის საერთო დონემ 5,7 % შეადგინა და მხოლოდ პანდემიის გამო გასულ 2020 წელს 2,4 მლნ-მა ადამიანმა დაკარგა სამსახური. ცენტრალურ და დასავლეთ აზიაში, პანდემიის მიზეზების გამო, 2020 წელს 3.2 მლნ ადამიანი დარჩა უმუშევარი (უმუშევრობის საერთო მაჩვენებლით 9.8 %). ამასთან, ამ რეგიონის ბევრ ქვეყანაში მოსახლეობის სოციალური დაცვის მექანიზმები ცუდად არის განვითარებული და სამუშაო დაკარგულთა მხოლოდ 12 % იღებს უმუშევრობის შეღავათებს. შედარებისთვის – აღმოსავლეთ ევროპაში ეს მაჩვენებელი 56,5 %-ია [4].

ასევე, აღსანიშნავია, რომ არაფორმალურ სექტორში მომუშავე ათობით მლნ ადამიანი, პირველ რიგში, მიგრანტები დარჩნენ სოციალური დაცვის საშუალებების გარეშე, რამაც უარყოფითად იმოქმედა იმ ქვეყნების ეკონომიკაზე, რომელთა მოქალაქეები მუშაობენ საზღვარგარეთ.

შრომის ბაზრებზე არსებული დინამიკის ანალიზიდან გამომდინარე, გლობალური აღდგენის შემცირება შესაძლებელია ისევ გაგრძელდეს, ამასთან იზრდება უთანასწორობა განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებს შორის და COVID-19 პანდემია ისევ გრძელდება, რაც თავისთავად მძიმე შედეგებით მოქმედებს შრომის ბაზრებზე. შეიძლება ითქვას, რომ ამ ტენდენციის მთავარი მამოძრავებელი ფაქტორი ჯერ კიდევ ვაქცინების არათანაბარი განაწილება, მოსახლეობის ვაქცინაციის არათანაბარი დონე და ქვეყნებისთვის ბიზნესის მხარდაჭერის არათანაბარი შესაძლებლობებია.

საერთო ეკონომიკური ვითარების გაუმჯობესების, მოხსნილი შეზღუდვების, სამუშაო ძალის გააქტიურების მიუხედავად, უმუშევრობის გლობალური რაოდენობა კვლავ რჩება მაღალი (2021 და 2022 წლებში – 220 მლნ და 205 მლნ უმუშევარი), საკმარისი სამუშაო ადგილების არარსებობის გამო.

2022 წელს დასაქმება-მოსახლეობის თანაფარდობა (EPR), სამუშაო ძალის მონაწილეობის მაჩვენებელი და პოტენციური სამუშაო ძალის მაჩვენებელი გაუმჯობესდება, თუმცა 2019 წელს არსებულ დონეებზე დაბრუნების გარეშე (იხ. ცხრილი 1). პროგნოზირებულია, რომ გლობალური EPR დარჩება 1 პროცენტული პუნქტით (პ. პ.-ით) ქვემოთ 2019 წლის დონეზე 2022 წლის ბოლოს, ხოლო სამუშაო ძალის მონაწილეობის მაჩვენებელი 0,8 პ. პ.-ით ჩამოვა (იხ. ცხრილი 1) [5].

მოსალოდნელია, რომ მსოფლიოში უმუშევრობის დონე 2022 წელს 5.7 %-ს მიაღწევს და 205 მლნ უმუშევრობის რაოდენობა დიდწილად განაპირობებული იქნება საშუალო შემოსავლის ქვეყნებში, მაშინ როცა მაღალი შემოსავლის მქონე ქვეყნები სავარაუდოდ შეამცირებენ უმუშევრობის რაოდენობას პოლიტიკის უპრეცედენტო მხარდაჭერისა და ვაქცინების პრივილეგირებული ხელმისაწვდომობის წყალობით.

ცხრილი 1: დასაქმება-მოსახლეობის თანაფარდობა, უმუშევრობის დონე, სამუშაო ძალის მონაწილეობის და პოტენციური სამუშაო ძალის მაჩვენებელი გლობალური და ქვეყნების შემოსავლის ჯგუფის მიხედვით, 2019 – 2022 წწ., %

ქვეყნები შემოსავლის ჯგუფით	წლები							
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
	მაჩვენებლები							
	დასაქმება-მოსახლეობის თანაფარდობა				უმუშევრობის განაკვეთი			
მსოფლიო	57.6	54.9	55.9	56.6	5.4	6.5	6.3	5.7
დაბალი შემოსავლის ქვეყნები	63.9	61.7	62.2	62.7	4.8	5.3	5.3	5.2
საშუალოზე დაბალი შემოსავლის ქვეყნები	52.0	48.8	50.7	51.3	5.1	6.3	5.9	5.5
საშუალოზე მაღალი შემოსავლის ქვეყნები	61.2	58.7	59.1	59.9	6.0	6.7	7.0	6.4
მაღალი შემოსავლის მქონე ქვეყნები	58.0	56.0	56.8	57.5	4.8	6.8	5.8	5.0
ქვეყნები შემოსავლის ჯგუფით	წლები							
	მაჩვენებლები							
	სამუშაო ძალის მონაწილეობის მაჩვენებელი				პოტენციური სამუშაო ძალის მაჩვენებელი			
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
მსოფლიო	60.8	58.7	59.7	60.0	3.3	4.5	3.7	3.3
დაბალი შემოსავლის ქვეყნები	67.2	65.2	65.7	66.2	5.2	5.6	5.3	5.2
საშუალოზე დაბალი შემოსავლის ქვეყნები	54.7	52.0	53.9	54.3	2.7	4.0	3.1	2.8
საშუალოზე მაღალი შემოსავლის ქვეყნები	65.1	62.9	63.5	64.0	3.6	5.3	4.2	3.7
მაღალი შემოსავლის მქონე ქვეყნები	60.9	60.1	60.3	60.5	2.6	3.2	2.8	2.6

წყარო: *World Employment and Social Outlook: Trends 2021. International Labour Office – Geneva: ILO, 2021.pp.*

COVID-19 კრიზისმა გავლენა მოახდინა პროდუქტიულობაზე, მუშაკებსა და ბიზნესებზე. მოსალოდნელია, რომ პროდუქტიულობის სხვაობა განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებს შორის გაფართოვდება 17,5:1-დან 18:1-მდე რეალური თვალსაზრისით, რაც ყველაზე მაღალი მაჩვენებელია 2005 წლის შემდეგ. [6]

აღსანიშნავია, რომ შრომის ბაზარი დღეს სწრაფად იცვლება, იზრდება მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების მოთხოვნილება, ამასთან, შრომითი რესურსები უფრო მოძრავი ხდება, დამსაქმებლები უფრო მომთხოვნი ხდებიან, წარმოება კი

ტექნოლოგიურად განვითარებული. იზრდება ახალი მონათესავე პროფესიების დიაპაზონი და მათზე განათლების სისტემის მორგების აუცილებლობა.

ცხადია, გაუმჯობესებული ვითარება მაღალშემოსავლიან ქვეყნებში გაზრდის საექსპორტო მოთხოვნას მთელ მსოფლიოში და ეფექტური ფისკალური და მონეტარული პოლიტიკის რეაგირება ხელს შეუწყობს კრიზისამდელ ვითარებაში სწრაფ დაბრუნებას, უფრო სწრაფ ეკონომიკურ აღდგენას, რითაც ამალდდება მომხმარებელთა და ბიზნესისადმი ნდობა და გაუმჯობესდება შრომის ბაზარი.

შსო-ის ექსპერტები პროგნოზირებენ დასაქმების ზრდას 2022 წელს, მაგრამ ამავდროულად ხაზს უსვამენ, რომ ეს დამოკიდებული იქნება მოსახლეობის ეპიდემიოლოგიურ მდგომარეობაზე, ვაქცინაციის მაჩვენებლებზე, ვირუსის გავრცელებაზე და მისი გავრცელების პრევენციისთვის შესაძლო შეზღუდვების დაწესებაზე. როგორც შესწავლილი მასალებიდან არის ცნობილი, გლობალური შრომის ბაზარი ნელი ტემპით აღდგება და შეუძლებელი იქნება პანდემიამდელი დასაქმების მაჩვენებლების დაბრუნება სულ მცირე 2023 წლამდე.

შრომის ბაზრები უახლოეს მომავალში მნიშვნელოვანი ცვლილებების წინაშე აღმოჩნდება და მათი დაჩქარებული განვითარება საშუალებას იძლევა თავიდან იქნას აცილებული მრავალი სირთულე მომავალში. ტექნოლოგიური პროგრესი გავლენას ახდენს ცხოვრების ყველა სფეროზე და პირველ რიგში შრომის ბაზარებზე, ჩნდება ახალი პროფესიები, რაც განაპირობებს ტექნიკურ მეცნიერებებზე მოთხოვნის ზრდას IT მიმართულებით.

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის (WEF) ანგარიშის მიხედვით, დიგიტალიზაციამ და პანდემიამ დააჩქარა შრომის ბაზრის ტრანსფორმაციები. ადამიანები მთელ მსოფლიოში კარგავენ სამუშაოს არა მხოლოდ ახალი ტექნოლოგიების გავრცელების, არამედ ეკონომიკური და სხვადასხვა კრიზისის გამო. ანგარიშის მიხედვით, 2025 წლისთვის ახალი ტექნოლოგიები გამოიწვევს 85 მლნ სამუშაო ადგილის შემცირებას და 97 მლნ ახალ სამუშაო ადგილის შექმნას. თუმცა, ნიშანდობლივია, რომ ეს ახალი სამუშაოები გაცილებით ნელა გამოჩნდება, ხოლო ძველი სამუშაოები, პირიქით, უფრო სწრაფად დაიწყებს გაქრობას. ანგარიშის თანახმად, მომდევნო ხუთი წლის განმავლობაში ეკონომიკაში ზედმეტი სამუშაოების წილი 15,4-დან 9 %-მდე შემცირდება (6,4 პ. პ.-ით), ხოლო ახალ პროფესიებში სამუშაო ადგილების წილი უფრო ნელა გაიზრდება – 7,8-დან 13,5 %-მდე (5,7 პ.პ.-ით) [7].

როგორც დამსაქმებლები ამბობენ, რომ 2025 წლისთვის კომპანიის რეფორმები შეცვლის ბიზნესის მიზნებს, სამუშაოს სტრუქტურას და მუშაკთა უნარებს. კომპანიების 43 % აპირებს სამუშაო ადგილების შემცირებას ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის გამო, 41 % გეგმავს კონტრაქტორების აქტიურად მოზიდვას სპეციალიზებული სამუშაოების-თვის და მხოლოდ 34 % გეგმავს ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას ტექნოლოგიების საშუალებით [8, 9].

2025 წლისთვის ვარაუდობენ, რომ ადამიანები და მანქანები ერთსა და იმავე დროს დახარჯავენ მიმდინარე ამოცანებზე და დამსაქმებელთა 84 % უკვე მიზნად დაისახავს მრავალი სამუშაო პროცესის დიგიტალიზაციას, მათ შორის დისტანციური მუშაობის მნიშვნელოვან ზრდას. პოტენციურად, სამუშაო ძალის 44 % შეიძლება გადავიდეს დისტანციურ სამუშაოზე და ეს არა მხოლოდ დიგიტალიზაციის, არამედ პანდემიის შედეგია [10].

McKinsey Global Institute-ის (MGI) მონაცემებით, 2030 წლისთვის 400 მლნ ადამიანი გახდება ზედმეტი ავტომატიზაციის გამო, რაც მსოფლიოში ყველა სამუშაოს 15 %-ს შეადგენს, ამასთან, ყოველი დამატებითი სამრეწველო რობოტის დაყენება ანაცვლებს სამიდან ექვს მუშაკს. თუმცა, ყველა მკვლევარი არ ეთანხმება, რომ ავტომატიზაცია და რობოტიზაცია გამოიწვევს ტექნოლოგიური უმუშევრობის ზრდას. იგივე MGI-ის შეფასებით, შემოსავლისა და მოხმარების ზრდა 2030 წლისთვის შექმნის 300–365 მლნ ახალ სამუშაო ადგილს გართობისა და დასვენების, ფინანსებისა და ტელეკომუნიკაციების, ჯანდაცვისა და განათლების სფეროებში და კიდევ 80–130 მლნ ახალი სამუშაო ადგილი გამოჩნდება, ვინც მოემსახურება მოხუცების მზარდ რაოდენობას [8, 11].

მუდმივად ცვალებადი ტექნოლოგია გაზრდის თანამშრომლების მუდმივ გადა-მზადებასა და მოწინავე ტრენინგზე მოთხოვნას. მომავალში დასაქმების ინდუსტრია მკვეთრად შეიცვლება. McKinsey-ის ბოლოდროინდელი პროგნოზებით, 2030 წლის-თვის ადამიანების 12 %-ს ტექნოლოგიების განვითარების გამო სამსახურის შეცვლა მოუწევს. ძირითადი უნარები, რომლებსაც ადამიანური რესურსი 2025 – 2050 წლების-თვის უნდა დაეუფლოს, მოიცავს კრიტიკულ და ანალიტიკურ აზროვნებას, ანალიზისა და პრობლემის კომპლექსური გადაწყვეტის, თვითმენეჯმენტისა და აქტიური სწავლის უნარებს, ასევე, სტრესისადმი მდგრადობას და მოქნილობას. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იქნება უცხო ენის (სასურველია რამდენიმე) ცოდნის უნარი საშუალოზე მაღალი დონით. მომავალი გულისხმობს მჭიდრო სახელმწიფოთაშორის თანამშრომლობას საქმიანობის მრავალ სფეროში, სადაც მნიშვნელოვანია ეფექტური კომუნიკაციის შენარჩუნება. ამასთან, ყველაზე მეტად მოთხოვნილი იქნება მონაცემთა ანალიზის, ხელოვნური ინტელექტისა და მანქანათმცოდნეობის, ეთიკური კიბერ-უსაფრთხოების, ციფრული მარკეტინგისა და სტრატეგიის, ბიოეთიკის, ავტომატიზაციის და IT სპეციალისტები, იურისტები, მედპერსონალი, სამედიცინო სფეროს, საინფორმაციო სისტემის, აღმასრულებელი, საოპერაციო, ფინანსური და პროექტების მენეჯერი, მენეჯმენტის, მარკეტინგისა და ბიზნეს ოპერაციების და ინფორმაციის უსაფრთხოების ანალიტიკოსი, ხოლო მონაცემთა შეყვანის სპეციალისტებზე, მდივ-ნებზე, ბუღალტერებზე, ადმინისტრატორებზე, მექანიკოსებზე, სესხის მენეჯერებზე, ბიბლიოთეკარებზე, ტურაგენტებზე, მაკლერებზე მოთხოვნა დაეცემა. MGI-ის პროგნოზით, ნაკლები სამუშაო ადგილი იქნება ბანკებსა და სადაზღვევო კომპანიებში (2030 წლისთვის სამუშაო ადგილების 20 % შემცირდება), ენერგეტიკისა და მოპოვების მრეწველობაში (2030 წლისთვის სამუშაო ადგილების 30 % შემცირდება) წარმოებასა და საცალო ვაჭრობაში (2030 წლისთვის სამუშაო ადგილების 25 % შემცირდება). ნავთობგაზის ინდუსტრია დანერგავს ნავთობისა და გაზის მოპოვებისა და ტრანსპორტირების ტექნოლოგიებს, რომლებიც არ საჭიროებს ადამიანურ ხელით შრომას და წარმოებაში დასაქმების 46 % არის რუტინული ხელით შესასრულებელი შრომა (კონვეიერის აწყობა, მოწყობილობების მასალების მიწოდება, შესაფუთი მანქანების მართვა), რომელთა სამუშაოების ნახევარი გაუქმდება [8, 12].

ძირითადი მეგატენდენციები, რომლებიც გავლენას ახდენს სამუშაო გარემოს განვითარების მომავალ სცენარებზე პროცესის ყველა მონაწილისთვის მდგომარეობს შემდეგში:

- ❖ ტექნოლოგიური პროგრესი: ტექნოლოგიური ინოვაციების სწრაფი განვითარება;
- ❖ დემოგრაფიული ძვრები: მსოფლიოს მოსახლეობის ზომის, ასაკობრივი შემადგენლობისა და ტერიტორიული განლაგების ცვლილებები;
- ❖ სწრაფი ურბანიზაცია: ურბანული მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ზრდა. გაეროს პროგნოზით, 2030 წლისთვის ქალაქებში 4,9 მლრდ ადამიანი იცხოვრებს, ხოლო 2050 წლისთვის ქალაქებში მცხოვრებთა რაოდენობა მთელ მსოფლიოში 72 %-ით გაიზრდება;
- ❖ ცვლილებები გლობალურ ეკონომიკაში: განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებს შორის ძალთა ბალანსის ცვლილება;
- ❖ რესურსების დეფიციტი და კლიმატის ცვლილება: წიაღისეული საწვავის ამოწურვა, ექსტრემალური ამინდის პირობები, ზღვის დონის აწევა და წყლის დეფიციტი.

ამ მეგატენდებმა საფუძველი ჩაუყარა საერთაშორისო კომპანია PWC-ის მიერ შემოთავაზებულ შრომის ბაზრის მომავალი განვითარების ოთხ სცენარს, თუ როგორ რეაგირებენ ადამიანები იმ გამოწვევებსა და შესაძლებლობებზე, რომლებიც ამ ტენდენციებს მოაქვს და განსაზღვრავს სამუშაო გარემოს მომავალ ფორმას.

2030 წლისთვის სამუშაო გარემოს განვითარების ოთხი სცენარი და მათი ძირითადი მახასიათებლები, რომლებიც გავლენას ახდენს ადამიანური რესურსების/HR სტრატეგი-აზე, სამუშაო ძალის ინდიკატორებსა და ორგანიზაციულ საკითხებზე მდგომარეობს შემდეგში:

- **ყვითელი სამყარო:** აქ ადამიანი წარმოადგენს მთავარ ღირებულებას. ამ სცენარში განვითარებულია საზოგადოებრივად სასარგებლო და სოციალურად ორიენტირებული ბიზნესი, ძალიან ფასდება ადამიანური ფასეულობები და დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ინდივიდის მოვალეობას საზოგადოების წინაშე;
- **წითელი სამყარო:** აქ უპირველესია ინოვაცია. ამ სცენარში ინოვაციები ძალიან სწრაფად ჩნდება, ციფრული ტექნოლოგიები განსაზღვრავს მარეგულირებელ პროცესებს და უზრუნველყოფს გავლენის ბერკეტებს; ასევე, ვიწრო სპეციალიზებული სერვისები და სამიზნე პროდუქტები ყველაზე მოთხოვნადია;
- **მწვანე სამყარო:** აქ მთავარია კორპორატიული ზრუნვა. ამ სცენარში სოციალური, დემოგრაფიული და გარემოსდაცვითი საკითხები ხდება ბიზნესის მთავარი მამოძრავებელი ძალა;
- **ლურჯი სამყარო:** აქ უპირველესია კორპორაციების უპირატესობა. ეს სცენარი ხასიათდება მსხვილი კომპანიების თავისუფალი ეკონომიკური ურთიერთობებით და ბაზრის სისტემით და ინდივიდუალური მოთხოვნილებების მნიშვნელობით.

ამასთან, განსაკუთრებულია დიგიტალიზაციისა და ხელოვნური ინტელექტის მუშაობის პროცესებზე გავლენის საკითხების გათვალისწინება, სადაც ზოგიერთ პროფესიას და სამუშაოს საფრთხე ემუქრება. მაგალითად, ავტომატიზაციის განვითარების რისკის ქვეშ მყოფი სამუშაო ადგილების რაოდენობა აშშ-ში 38 %-ს აღწევს, გერმანიაში 35 %-ს, დიდ ბრიტანეთში 30 %-ს და იაპონიაში 21 %-ს [13].

აღნიშნულის გათვალისწინებით, მნიშვნელოვანია გათვალისწინებულ იქნეს სხვადასხვა სტრატეგია და ქმედებები, რომლებიც შეიძლება განახორციელოს შრომის ბაზრის სხვადასხვა მონაწილემ – ფიზიკური პირებიდან ბიზნესამდე და HR სფეროს წარმომადგენლებმა, – რათა მოერგონ ბაზრის ცვლილებებს, გაითვალისწინონ აღწერილი მეგატენდენციები და აირჩიონ

სტრატეგია, რომელიც ყველაზე აქტუალური იქნება თითოეული კონკრეტული სცენარისთვის, რომელთა განხორციელების შედეგები განსაკუთრებით შესამჩნევი იქნება შრომის ბაზრის ყველა მონაწილისთვის. ამავდროულად, აღნიშნული ის დრაივერები, რომლებიც გავლენას ახდენენ ამ მოდელების ჩამოყალიბებაზე, წარმატების მისაღწევად, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული როგორც ხელისუფლების, ისე სხვადასხვა კორპორაციებისა და თანამშრომლების მიერ.

2020 წლის პანდემია და COVID 19-ით გამოწვეული გლობალური კრიზისი ქართულ ეკონომიკასაც შეეხო და იგი დღითიდღე უფრო მწვავე ხდება. პანდემიამ და მკაცრმა ეკონომიკურმა შეზღუდვებმა, ეკონომიკური საქმიანობის დიდი ნაწილის შეფერხებამ და შეჩერებამ მნიშვნელოვნად შეაფერხა საქართველოს ეკონომიკური განვითარების ბოლო წლების დადებითი ტენდენციები, რაც თავის მხრივ, დასაქმებასა და შრომის ბაზარზე უარყოფითად აისახება და, რასაც სამუშაო ადგილების დაკარგვა მოჰყვა. თუმცა, პანდემიის უარყოფითი გავლენა ყველა მშრომელზე თანაბრად არ ვრცელდება და, შესაბამისად, მნიშვნელოვანია იმის ანალიზი თუ დასაქმებულთა რომელი ჯგუფები არიან ყველაზე მოწყვლადი მოცემულ სიტუაციაში.

ცხრილი 2-ის ანალიზიდან ირკვევა, რომ 2020 წელს, წინა წელთან შედარებით, უმუშევრობის დონე 0.9 პ. პ.-ით გაიზარდა და 18.5 % შეადგინა. აღსანიშნავია, რომ უმუშევრობა ქვეყნის ერთ-ერთი უმთავრესი გამოწვევა იყო პანდემიამდეც. თუმცა საექსპორტო შეფასებით, საქართველოში უმუშევრობის დონე ბევრად უფრო მაღალია, ვიდრე ამას ოფიციალური სტატისტიკა აფიქსირებს, რაც, ძირითადად, განპირობებულია ჯერ კიდევ არასრულყოფილი მეთოდოლოგიით.

2020 წლის განმავლობაში, დაკარგული სამუშაო ადგილების რაოდენობით ლიდერობს მშენებლობა (16,2 ათასი), შემდეგ მოდის განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფა (12,8 ათასი) და განათლება (7,5 ათასი). თუ აღნიშნულ მაჩვენებელს პროცენტულად შევადგინებთ ყველაზე დიდი 26,3 %-იანი დანაკარგი ფიქსირდება განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფასა და საკვების მიწოდების საქმიანობებში, რაც აიხსნება ტურისტული ნაკადების მინიმუმამდე შემცირებით და სარესტორნო ბიზნესთან დაკავშირებული შეზღუდვებით. სამუშაო ძალის 16,3 %-იანი შემცირება დაფიქსირდა უძრავ ქონებასთან დაკავშირებულ საქმიანობებში, ხოლო მშენებლობის სექტორში დასაქმებულთა რაოდენობა 16 %-ით შემცირდა.

საქართველოს შრომის ბაზრის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ 2020 წელს არასახელმწიფო სექტორში დასაქმებულთა წილმა 76.2 % ანუ 947.1 ათასი კაცი, ხოლო სახელმწიფო სექტორში 23.8 % ანუ 294,7 ათასი კაცი. საკუთრების ფორმების მიხედვით დასაქმებულთა განაწილება ინარჩუნების გასული წლების ტენდენციებს და ქვეყანაში დასაქმების ძირითად წყაროს ბიზნესის სექტორი წარმოადგენს.

ასევე აღსანიშნავია, რომ საქართველოში 15 წლისა და უფროსი ასაკის მოსახლეობის რიცხვის შემცირების მიუხედავად კვლავ ძალზე მაღალია სამუშაო ძალის გარეთ მყოფი მოსახლეობის რაოდენობა (2020 წელი 1494.8 ათასი კაცი), რაც იმაზე მიუთითებს, რომ ქვეყნის ეკონომიკა და სოციალური სფერო არასაკმარისად ვითარდება და გამოუყენებელი შრომითი რეზერვი საკმაოდ დიდია [14].

ცხრილი 2: შრომის ბაზრის ძირითადი სტატისტიკური ინდიკატორები საქართველოში, 2010 – 2020 წწ.

სამუშაო ძალის მაჩვენებლები	წლები										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
სულ 15+ მოსახლეობა, ათასი კაცი	3114.8	3088.1	3057.3	3036.9	3031.6	3019.1	3009.4	3012.3	3034.3	3037.1	3018.5
სამუშაო ძალა (აქტიური მოსახლეობა), ათასი კაცი	1603.8	1624.6	1654.7	1627.5	1629.0	1675.6	1653.8	1641.4	1605.2	1572.8	1523.7
დასაქმებული, ათასი კაცი	1167.6	1183.0	1212.2	1197.8	1255.0	1308.5	1294.5	1286.9	1296.2	1295.9	1241.8
დაქირავებული, ათასი კაცი	710.0	724.0	759.4	739.1	795.5	855.3	853.9	869.3	903.5	897.5	845.3
თვითდასაქმებული, ათასი კაცი	455.2	452.0	445.2	449.5	453.0	445.6	434.4	416.8	392.2	397.9	395.9
გაურკვეველი, ათასი კაცი	2.5	7.0	7.6	9.2	6.5	7.5	6.3	0.8	0.6	0.5	0.7
უმუშევარი, ათასი კაცი	436.2	441.6	442.5	429.7	374.0	367.2	359.2	354.5	309.0	276.9	281.9
მოსახლეობა სამუშაო ძალის გარეთ, ათასი კაცი	1511.0	1463.5	1402.6	1409.4	1402.6	1343.5	1355.7	1370.9	1429.0	1464.3	1494.8
უმუშევრობის დონე, %	27.2	27.2	26.7	26.4	23.0	21.9	21.7	21.6	19.2	17.6	18.5

სამუშაო ძალის მონაწილეობის (აქტიურობის) დონე, %	51.5	52.6	54.1	53.6	53.7	55.5	55.0	54.5	52.9	51.8	50.5
დასაქმების დონე, %	37.5	38.3	39.6	39.4	41.4	43.3	43.0	42.7	42.7	42.7	41.1

წყარო: შედგენილია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მასალების საფუძველზე

საქსტატის მონაცემებით, 2021 წლის III კვარტალში საქართველოში უმუშევრობის დონე წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 2.5 პ. პ.-ით გაიზარდა და 19.5 % შეადგინა.

2021 წლის III კვარტალში სამუშაო ძალამ (ეკონომიკურად აქტიურმა მოსახლეობამ) შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობის (15 წლის და უფროსი ასაკის მოსახლეობა) 52.8 % შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 2.5 პ. პ.-ით მეტია, ხოლო დასაქმების დონე გაზრდილია 0.7 პ. პ.-ით და 42.5 %-ს შეადგენს. სამუშაო ძალის მონაწილეობის დონე (აქტიურობის დონე) ქალაქის ტიპის დასახლებებში გაიზარდა 2.2 პ. პ.-ით, ხოლო სოფლის ტიპის დასახლებებში – 2.8 პ. პ.-ით. დასაქმების დონე ქალაქის ტიპის დასახლებებში გაიზარდა 0.8 პ. პ.-ით, ხოლო სოფლის ტიპის დასახლებებში – 0.7 პ. პ.-ით.

2021 წლის III კვარტალში დაქირავებულთა წილი დასაქმებულთა საერთო რაოდენობის 67.3 %-ს შეადგენდა, რაც 0.7 პ. პ.-ით მეტია წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით.

2021 წლის III კვარტალში უმუშევრობის დონე საქალაქო დასახლებებში წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით გაზრდილია 1.9 პ.პ.-ით, ხოლო სასოფლო დასახლებებში – 3.5 პ. პ.-ით.

უმუშევრობის დონე ტრადიციულად მაღალია კაცებში, ქალებთან შედარებით. 2021 წლის III კვარტალში, წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით, აღნიშნული მაჩვენებელი ქალებში გაზრდილია 2.1 %-ით, ხოლო კაცებში – 2.9 %-ით [15].

მიუხედავად გარკვეული პროგრესული ძვრებისა, საქართველოში, ჯერ კიდევ შენარჩუნებულია უმუშევრობის მაღალი და დასაქმების დაბალი დონე, რაც განპირობებულია სამუშაო ადგილების დეფიციტით. დასაქმებულთა რაოდენობის ანალიზიდან აშკარად ჩანს, რომ რიგი დარგებისა და სფეროების მიხედვით, ბოლო წლებში, ადგილი ჰქონდა ამ მაჩვენებლის შემცირების ტენდენციას, რაც უნდა აიხსნას, პანდემიურ კრიზის-თან და შრომის ბაზრის სტრუქტურულ ცვლილებებთან ერთად, ერთი მხრივ, წარმოების ტექნოლოგიური დონის ამაღლების შედეგად დასაქმებულთა გამოთავისუფლებით, ხოლო, მეორე მხრივ, ინვესტიციური დეფიციტის გამო სამუშაო ადგილების უქონლობით.

საქართველოში, სადაც არასრული დასაქმება და მაღალი უმუშევრობის დონე ქრონიკული პრობლემაა, უმუშევრობის დაძლევის მცდელობა ისეთი მექანიზმებით, როგორცაა სახელმწიფო სექტორში სამუშაო ადგილების შექმნა, იშვიათად აღმოჩნდება შედეგიანი. ინვესტიციები და სახელდობრ, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები (პუი) კი, ქმნის სამუშაო ადგილებს და აქვს შესაძლებლობა კონსტრუქციული წვლილი შეიტანოს საკადრო რესურსების

განვითარებაში, ადგილობრივი პერსონალის გადამზადებასა და პროფესიული ცოდნის გადაცემის საშუალებით, რომელიც მიმღები განვითარებადი ქვეყანისათვის ძალზე მნიშვნელოვანია. ამასთან, საქართველოში დასაქმების ზრდის ძირითად წყაროს კერძო სექტორი წარმოადგენს. შესაბამისად, დასაქმების შემდგომი ზრდისთვის ასევე, მნიშვნელოვანია კერძო სექტორის აქტივობისა და მაღალი ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფის ხელშეწყობა. უნდა აღინიშნოს, რომ ბოლო წლებში უმუშევრობის დონის შემცირებას ძირითადად ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა და გაზრდილი ეკონომიკური აქტივობით სამუშაო ძალაზე შექმნილი დამატებითი მოთხოვნა განაპირობებდა. საყურადღებოა, რომ ბოლო წლებში, ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელი სხვა-დასხვა ფაქტორის, მათ შორის, ძირითადად საგარეო ეკონომიკური შოკების ზეგავლენის შედეგად, ჩამორჩებოდა მის პოტენციურ დონეს, რაც მიუთითებდა, რომ ბიზნეს სექტორის ზრდა გარკვეულწილად ჩამორჩებოდა პოტენციურ შესაძლებლობას [16].

როგორც გლობალურად, ასევე საქართველოში იმისათვის, რომ აღდგეს და შეიქმნას უფრო მდგრადი და ინკლუზიური შრომის ბაზრები, რომელიც განიხილავს COVID-19 კრიზისით გამწვავებულ გრძელვადიან სტრუქტურულ საკითხებს, მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია შემდეგი ძირითადი საკითხების გათვალისწინება:

- ✚ ლიბერალური მაკროეკონომიკური პოლიტიკის შენარჩუნება 2022 წლის განმავლო-ბაში და, ეკონომიკის ზრდა-განვითარების, ინვესტიციების მოზიდვის ხელშეწყობის და დასაქმების სტიმულირების თვალსაზრისით, – აქტიური ფისკალური და ხელსაყრელი ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის შემუშავება-განხორციელება, კონკრეტული სექტორების, მ. შ. ჯანდაცვის ფინანსური და საკრედიტო მხარდაჭერა;
- ✚ საწარმოების, სამუშაო ადგილებისა და შემოსავლების მხარდაჭერის თვალსაზრისით, – სოციალური დაცვის უნივერსალური დაფარვის განხორციელება, სამუშაო ადგილების შენარჩუნების მიზნით ეფექტური ღონისძიებების შემუშავება-რეალიზაცია, საწარმოებისათვის საფინანსო/საგადასახადო და სხვა შედავათების უზრუნველყოფა;
- ✚ სამუშაო ადგილებზე მომუშავეთა დაცვის თვალსაზრისით, – შრომის უსაფრთხო-ებისა და ჰიგიენის ღონისძიებების გაძლიერება, შრომის ორგანიზაციის ფორმების მ. შ. დისტანციური სამუშაოს ადაპტაცია, სოციალური იზოლაციის და დისკრიმინაციის აღმო-ფხვრა, სამედიცინო მომსახურებაზე საყოველთაო ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა;
- ✚ სოციალური მხარდაჭერით თვალსაზრისით, – დამსაქმებელსა და მომუშავეთა ორგანიზაციის პოტენციალის და მდგრადობის, მთავრობის პოტენციალის და სოციალური დიალოგის გაძლიერება, ასევე შრომითი ურთიერთობების პროცესების მარეგულირებელი დაწესებულებების ერთობლივი გუნდური ეფექტიანი მოლაპარაკებების წარმოება [17];
- ✚ ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება და სახელმწიფო დასაქმების პოლიტიკის გაძლიერება, რამაც უნდა უზრუნველყოს შრომის პოტენციალის ყველაზე ეფექტური გამოყენება, მოსახლეობის სხვადასხვა კატეგორიის დასაქმების შესაძლებლო-ბების გაფართოება;
- ✚ ინოვაციური და სამეწარმეო, მცირე და საშუალო ბიზნეს საქმიანობის ხელშეწყობა;

- + მიზნობრივი ინტერვენციების განხორციელება ქალებისთვის, ახალგაზრდებისთვის, არაკვალიფიციური და დაბალანაზღაურებადი შრომითი რესურსების და სხვა ყველაზე დაზარალებული კატეგორიებისათვის;
- + საერთაშორისო დახმარების გაფართოება დაბალი და საშუალო შემოსავლის მქონე ქვეყნებისთვის, რომლებსაც არ აქვთ საკმარისი ფინანსური რესურსები მოსახლეობის ფართო ვაქცინაციისთვის, ეკონომიკური აღდგენისა და დასაქმების უზრუნველსაყოფად;
- + ყველაზე მეტად დაზარალებული სექტორების მხარდაჭერაზე ფოკუსირება, რადგან ამ სექტორებში სამუშაო ადგილების შენარჩუნება-შექმნა ყველაზე სწრაფად მზარდია;
- + სოციალური დიალოგის აღდგენის სტრატეგიის განხორციელება, რომლის მიზანია სამართლიანობისა და თანაბარი შესაძლებლობების პრინციპებზე დაფუძნებული სტაბილური ეკონომიკის მშენებლობა;
- + საკადრო დიაგნოსტიკის და უმუშევრობის თავიდან აცილების მიზნით, საწარმოთა რესტრუქტურირების ე.წ. „საგზაო რუკების“ შემუშავება, რაც შესაძლებლობას იძლევა ახალი ტექნოლოგიების დანერგვისა და წარმოების ავტომატიზაციის კონტექსტში, არ დაიკარგოს ე.წ. „ზედმეტი პერსონალი“ და უმოკლეს დროში დაეხმაროს მათ სხვა სამუშაო ადგილების პოვნაში, საჭიროების შემთხვევაში, გაიარონ გადამზადება, რაც ნიშნავს სამუშაო პოზიციების შენარჩუნებას;
- + შრომის ბაზრის პროგნოზირების მიზნით ეფექტიანი საინფორმაციო სისტემის შექმნა და დანერგვა, რომელიც საშუალებას მისცემს შეფასდეს ეკონომიკის საჭიროება კადრებზე, რათა შემდგომში შეიქმნას ეფექტური სისტემა საჭირო უნარებისა და კომპეტენციების მქონე სპეციალისტების მომზადებისთვის, რაც ქვეყნის მოქალაქეებს შესაძლებლობას მისცემს დაინახონ რა პერსპექტივები ელის შრომის ბაზარს მოკლე და გრძელვადიან პერსპექტივაში, რათა დაადგინდეს განათლება ის მიმართულებები, მაღალანაზღაურებადი პროფესიები, პროფესიულ სტანდარტები, გაერთიანდეს განათლებისა და დამსაქმებლის ინტერესები და მოხდეს მოსახლეობის დასაქმების მოქნილი ფორმების გამოყენების პრაქტიკის გაფართოება (საშინაო სამუშაო, მოქნილი სამუშაო საათები, დისტანციური დასაქმება), რითაც ფართოდ განვითარდება საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენებით დისტანციურად შესასრულებელი სამუშაოები, რომლებზეც მოთხოვნა იქნება მომავალი 5-10-15-20 წლის განმავლობაში და, რომლის მეშვეობითაც უზრუნველყოფილი იქნება მიწოდებისა და მოთხოვნის ლოგიკური ბალანსი შრომის ბაზარზე.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Macchiarelli Corrado, How is Covid-19 affecting international travel and tourism? Economics Observatory, 22 April 2021. <https://www.economicsobservatory.com/how-is-covid-19-affecting-international-travel-and-tourism>
2. COVID-19 Puts Over Half of 2020 Passenger Revenues at Risk, Press Release No: 29, 2020, <https://www.iata.org/en/pressroom/pr/2020-04-14-01/>
3. https://www.oitcinterfor.org/sites/default/files/file_publicacion/automotiveindustry.pdf

4. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_767028.pdf
5. World Employment and Social Outlook: Trends 2021. International Labour Office – Geneva: ILO, 2021. 164 p.
6. https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_824098/lang--en/index.htm
7. <https://www.gazeta.ru/business/2020/10/21/13326649.shtml>
8. <https://www.vedomosti.ru/career/articles/2020/02/26/823875-rinok-truda-2039>
9. <https://www.if24.ru/rynok-truda-posle-2020/>
10. <https://www.weforum.org/press/2020/10/recession-and-automation-changes-our-future-of-work-but-there-are-jobs-coming-report-says-52c5162fce/>
11. <https://mel.fm/novosti/5412308-institut-mckinsey>
12. <https://academyua.com/stati/165-ischeznut-57-professij-a-poyavyatsya-novye-186-atlas-novykh-professij>
13. <https://roscongress.org/materials/budushchee-rynka-truda-protivoborstvo-tendentsiy-kotorye-budut-formirovat-rabochuyu-sredu-v-2030-god/>
14. <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevroba>
15. <https://www.geostat.ge/media/41649სამუშაო-ძალის-მაჩვენებლები---2021-წლის-III-კვარტალი.pdf>
16. საქართველოს შრომის ბაზრის ანალიზი. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, 2020. 63 გვ.
17. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/briefingnote/wcms_742254.pdf

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE IMPACT OF COVID-19 CRISIS ON THE LABOR MARKET IN BULGARIA AND EU COUNTRIES

Syarova Elka
Petkova Anika

Abstract

The main goal of the present study is to analyze the impact of the Covid-19 crisis on the labor market in Bulgaria and EU and to derive some short-term and long-term consequences of it. In particular, the main tasks are to highlight trends and to examine problems in the field of general and youth unemployment, as well as unemployment at the educational level. There is a comparison made between the peculiarities in the dynamics of a selected set of indicators in Bulgaria and the European Union (as a whole) as the period chosen is from 2020 to 2021, which is divided in quarters. The Covid-19 crisis had a significant and definite negative impact on the labor market in light of increasing unemployment, temporary reductions in working hours and increasing informal employment.

Overcoming or neutralizing the side effects of the Covid-19 crisis on the labor market will depend on the gradual recovery of the most severely affected sectors and the overall country's economic condition, as well as on the implementation of effective measures by the government aimed at supporting the business and households income. The research applies methods and means of empirical descriptive and comparative analysis. The limitations are related with the insufficient number of the statistical data due to the topicality of the considered problems.

Key words: labor market, unemployment, digital competencies

Introduction

The occurrence of coronavirus pandemic in 2019 in European union and worldwide endangered humans health and the stability of the economic and health systems of many countries and had significant impact on countries' economic activity, especially on labor market. The labor market and the labor force faced urgent need for a rapid reorganization. Firms' activity, sales and revenues in a number of production areas were negatively affected and limited, as a result of which significant unemployment was generated for a short period of time. This situation reflected on government expenditures, more precisely, it has led to a drastic rise in unemployment benefits to the larger number of unemployed. Despite all measures e.g. compensations that support businesses and people employed in temporarily "closed" sectors, a serious decline in income and consumption is observed simultaneously with the limitation of the production of certain groups of goods and services worldwide.

In order to limit the spread of the infection and preserve human health and life, many businesses has been transformed to different, new forms of work and employment, particularly, in services sector.

In this relation, much of the global workforce has faced the challenge of revising and improving its digital skills rapidly. Similar consequences on labour market occurred in Bulgaria, but their analysis and evaluation follow certain specifics of the Bulgarian economy that must be taken into account, including the close relationship with the economy of other European Union countries and Bulgarian participation in regional supply chains.

The **main purpose** of the present study is to analyze the impact of the Covid-19 crisis on the labor market in Bulgaria and EU, as well as to identify some important short-term and long-term consequences.

More specific tasks of the current research are related with highlighting the trends in the dynamics of various structural characteristics of unemployment, mainly general and youth unemployment, as well as unemployment at the educational level.

The analysis incorporates comparison between various macroeconomic variables concerning the relationship between the labour market and economic activity in Bulgaria and the EU by using quarter data. The research applies methods of analysis and synthesis, empirical descriptive and comparative analysis.

Consequences of Covid 19 pandemic on the labor market

Immediately after the outbreak of the pandemic, a number of sectors were affected economically and suffered severe shocks. They are most noticeable in the services sector, especially where direct contact between people is required, such as in tourism, hotel and restaurant sectors, transportation, agricultural sector and many others. The ICT sector is the least affected and is expected to remain relatively unaffected, but despite this fact there is some possibility for this industry to partially feel the impact of the pandemic at a later stage due to its dependence on corporate clients, which in the long run would also experience additional negative effect related with the ongoing economic crisis.

As the service sector occupies a leading position in the Bulgarian economy (it has the largest relative share of nearly 74% in the country's GDP in 2020), the crisis impulses are gaining crucial (national, not just sectoral) impact. It is closely linked to emerging labor market problems provoked by Covid-19 crisis that affect several main areas as follows:

1. Increase in unemployment due to layoffs and reduction in the number of vocations;
2. Reduction of the quantity and deterioration of the quality of work, which affects the amount of agreed and paid compensation of employees;
3. Increasing the vulnerability of specific groups in the labor market - such as young people, people with low education and basic skills, temporary (seasonal) workers, etc.

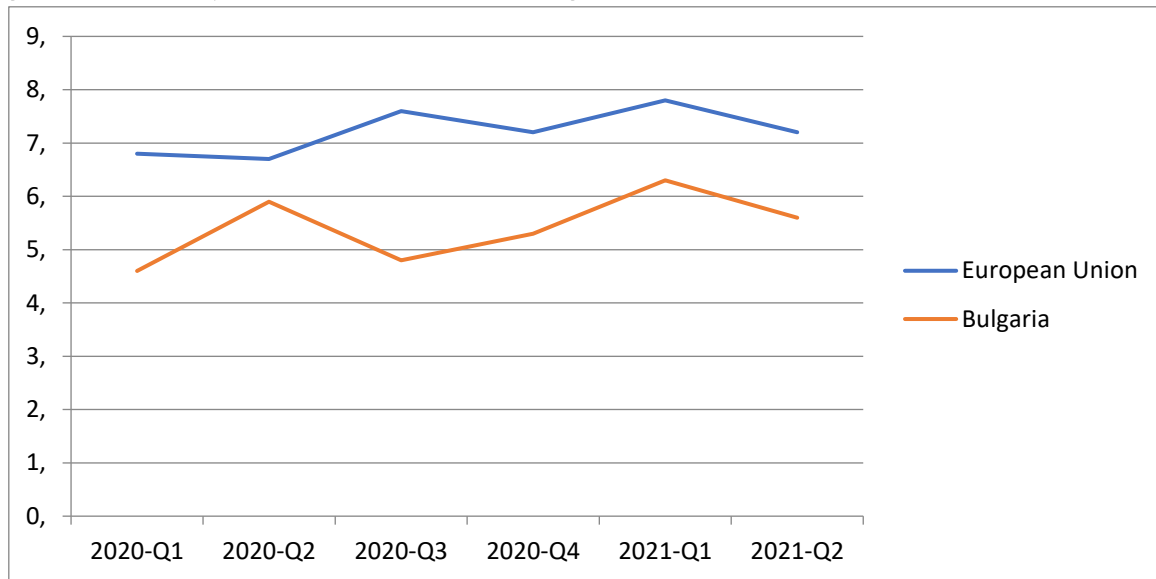
The link between the coronavirus pandemic and rising unemployment is indisputable. According to an ILO report [COVID-19 and the world of work... 2021] the measures introduced in most countries to completely or partially block certain economic activities affected about 81% of the world's workforce, and by the end of 2020 this value records 85 %. Government restrictions in the form of lockdowns of varying duration and scope, albeit temporary closure of national borders, requirements for maintaining a certain social distance, frequent disinfection of workplaces increased employers' costs and this led to reduction of workplaces.

And while declining employment in some more vulnerable sectors of the economy is offset by relative stability and even expanding employment in other sectors, rising the overall rate of unemployment is obvious, especially in the third quarter of 2020 and in the first quarter of 2021 (see Figure 1).

Figure 1 illustrates that rates of the unemployment rate in Bulgaria are relatively lower than in the EU countries. For example, in the first quarter of 2021 the unemployment rate in the EU is 7.8%, whereas in Bulgaria the value records 6.3%, respectively. The reasons and explanation for the lower unemployment rates in Bulgaria and most of the CEE countries are the following. First of all, the country is dominated by medium and small size enterprises, which did not make large-scale changes in terms of reducing the number of employees, but rather took advantage of all government stimulus to retain their staff. Second, there are many subsidiary companies engaged in the IT and outsourcing sector that are located in Bulgaria, which to large extent compensate the growth of unemployment rate in other sectors related with manufacturing.

Figure 1. Unemployment rate in EU-27 and Bulgaria (2020-2021), (quarter data)

*Source: Eurostat data. See:

<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=tipsun30&lang=en>

Finally, as a conclusion, in Bulgaria only a small part of the employed population belong to sectors that are most affected by the crisis and due to this fact the effects on unemployment in the country are not that significant.

In order to neutralize the negative effects of the Covid-19 crisis on the labor market, a number of measures have been adopted (and taken) at European and national level. Some of them include European Commission's Temporary Support Instrument for Emergency Unemployment Relief (SURE), stimulating youth employment through the Next Generation EU instrument, the 60 to 40 national measure, set up by the European Commission in April 2020 and etc. Probably, the adoption of these measures stays behind the reason why some decline in unemployment is observed in the second half of 2020, although by the end of the year unemployment rates are still below those typical for the first quarter. Given the continuing imposition of various types of restrictions and lockdowns at national and European level in 2021, the unemployment rate has increased despite the reduction of new Covid cases and the significant reduction in restrictions.

The widespread use of Covid 19 vaccines has led to some predictions of an end of the pandemic in the near future. Unfortunately, for the time being and due to the continuing emergence of new variants of the virus and growing uncertainty it is expected that there will further future deteriorations of labour market. Different levels of vaccination among EU countries also have serious impact on labour market dynamics. For example, Bulgaria has the lowest level of vaccination in EU (around 30% of the population). According to statistics, December 20, 2021, the percentage of completed vaccination courses in Bulgaria amounts to 27.1% of the population compared to 68.4% for the EU, which leads to additional negative pressure on the Bulgarian economy.

Undoubtedly, the increase in unemployment rate is the main and the most worrying problem, which is why negative effects of Covid 19 on labour market are most frequently investigated by economists. In this relation, other exacerbated problems can be identified, which can be summarized in several main areas:

- Strong stagnation in the creation of new jobs due to the high uncertainty of employers about labour market trends in the near future;
- Increased discriminatory practices and social exclusion of some groups of the population, such as low-skilled and low-educated workers;
- Increased number rule breakings in labor and social legislation;
- Shortage of qualified specialists for certain professions that are less affected or more quickly recovered from the crisis;
- Return of many Bulgarian emigrants from the countries where they have worked for years due to job losses abroad;
- Increasing the share of the long-term unemployed and especially the unemployed with low education, young people and representatives of some ethnic groups [Vladimirova, Atanasova, Tomev, 2010].

Other aspect related to the short-term effects of coronavirus pandemic is the reduction in workload in some sectors, which may lead to redundancies, reduction in working hours or to transition to part-time employment. As it can be seen from Table. 1 there is a certain increase in the percentage of part-time employment as a share of total employment in the second quarter of 2020 in Bulgaria, which after the fourth quarter of 2020 stabilizes to its pre-pandemic levels. This is due to the fact that during the first wave of the virus, a number of companies used part - time employment as an attempt to preserve jobs in the hope of expected short-term economic recovery. In number of sectors, this has led to redundancies at a later stage, whereas some sectors switched to full-time work but in online environment.

Table 1. Part-time employment rate as a percentage of total employment for Bulgaria and the EU-28 (2020 Q1 – 2021 Q2)

	2020 (Q1)	2020 (Q2)	2020 (Q3)	2020 (Q4)	2021 (Q1)	2021 (Q2)
EU	18,5	18,2	18,0	18,1	17,9	17,8
Bulgaria	1,6	2,3	1,9	1,6	1,6	1,6

*Source: Eurostat data. See:

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_eppgan&lang=en

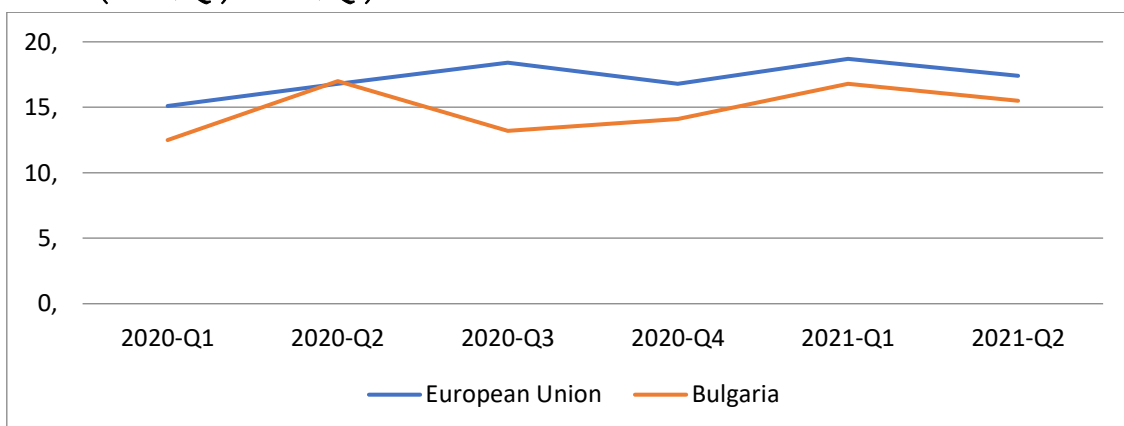
Employers often justify the choice of part-time job for their workers in order to keep their personnel but also reducing their labor costs. According to a report by the International Labor Organization [COVID-19 and the world of work..., 2021] in most countries around the world the average wages has decreased or increased more slowly than in previous years, and for 2020 worldwide global income from labor costs decreased by 8.3% compared to the previous year (2019). However, national statistics on labor costs do not always clearly show such trend due to the fact that initially in short run low-paid workers lose their jobs, which does not significantly influence statistics related with labour costs.

Undoubtedly, low-paid workers are always most at risk of losing their jobs in times of crisis, but there are other specific groups in the labor market that are particularly vulnerable. The main part of them are young people, older workers, people with low education, insufficient and /or inappropriate skills, temporary workers and others. During first signs of crisis, behavior of employers is usually related with taking measures that reduce costs, respectively. laying off workers as it is assumed that labour is a variable cost of production. The rise in unemployed young people is also aggravated by the fact that due to their age they are often without sufficient experience and skills and / or specialization, which makes it difficult for them to find a new job and their subsequent inclusion in the labor market may further worsens.

Youth unemployment is one of the indicators by which our country has shown relatively good results in recent years. However, during the coronavirus pandemic, in the second quarter of 2020, unemployment rates below the age of 25 rose above the EU average and the unemployment rate was 17% compared to 16.8% for the EU (see Figure 2).

In the beginning of 2021 Bulgaria adheres to the trend following the EU and, although recent data show a slight decline in unemployment rate in this age segment, it is difficult to predict how sustainable this trend would be in the face of the ongoing crisis.

Figure 2. Youth unemployment rate in Bulgaria and the EU as a percentage of the active population (2020/Q1) – 2021/Q2)

*Source: Eurostat data. See:

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsq_urgan&lang=en

Eurostat statistics clearly shows the high level of vulnerability of people with lower level of education during crisis. Unemployment among people with primary education in Bulgaria is the highest compared with EU average (based on quarterly data) throughout the period since the outbreak of the crisis. It ranges between 13.1% and 20.5%, with EU-levels ranging from 12.8% to 15%. Unemployment rates are expected to be lowest among those with higher education, who are traditionally less at risk of dismissal in times of crisis. Its highest levels reach 3.1%, which is below the EU average.

Changing the “model of work”

Short-term effects of Covid-19, the crisis are expected to have long-term consequences for the labour market. The crisis urgently and rapidly created a new “model of work”. It is primarily related to consolidation of so-called telecommuting/home-office or "outsourced office", based on technology that is entirely related with the use of ICT. In this way, the labor market can obtain groups of people at working age who are otherwise forced to stay out of it - such as young mothers raising their children, disabled people and etc. During Covid-19 crisis, a huge number of companies were forced to switch to this new model of work and as a result companies sufficiently reduced their costs of production like transport costs, recruitment, building costs, offices and all costs related with maintenance.

It is quite possible that online professions would become preferred by jobseekers, as it allows them better work-life balance. Globally, the spread of telecommunication services would even bring environmental benefits leading to reduction of negative production externalities e.g. pollution, carbon emissions and etc.

According Ozimek, [Ozimek, A. 2020], 61.9% of CEOs of companies engaged in hiring workers believe that the work will remain in online environment in future. This conclusion is based on the observation of more than a third of them who share the opinion that outsourced way of working increases productivity. As a disadvantage, they consider the possibility of situational technological problems and / or difficulties of some staff working with communication sources.

Covid-19 crisis and the new outsource working model have brought accelerating digital transformation in all economic and social sectors, which was related with urgent need of increase in digital skills of the workforce in short run, but with a long lasting effects. As stated in the strategic document called "Bulgaria Digital Transformation for the period 2020-2030" The long-run expectations are that through digital transformation our country will increase its competitiveness and sustainability by identifying new sources of income from new business models and services, which in turn will create additional jobs. In this relation, it is highly important for the country to improve its high-speed digital connectivity. The development of digitalization will bring benefits not only for the economy, but also for society and public administration. During the pandemic, the number of electronic administrative services provided increased significantly and others were fully optimized.

Another aspect related to innovation and digital transformation will be the wider application of **artificial intelligence** and **robotics** in all areas of the economy. Accelerated automation is one of the solutions that limits the spread of the pandemic in the manufacturing sector, as it allows provision of more personal distance for employees in manufacturing companies. At the same time, once introduced, it will continue to exist after the end of the pandemic crisis. Of course, issues related to the wider introduction of robotics and artificial intelligence also raise **concerns** about future employment, more precisely, the elimination of the need for the physical labour skills (replacing the functions of highly qualified personnel).

The relationship between the rise in unemployment rate and growing global digitalization is quite arguable, complex and controversial. At the same time, it is an indisputable fact that artificial intelligence can successfully perform functions that are dangerous, polluting, in hard-to-reach places, repetitive, etc., which would benefit people and entrepreneurs. Successful and proper use of this kind of new technology requires public and private sectors to make sufficient efforts to redirect work to other tasks and increase digital skills of workers in order reach better performance in all workplaces, which will be related with additional costs for firms. Without denying the danger of dropping out of some activities out of the workforce the possibility of creating new jobs and professions that are unknown so far will increase in future even if the scope of the forthcoming digital transformation is currently difficult predict.

Conclusion

The Covid-19 crisis had a significant and negative impact on the labor market worldwide. Increasing rates of unemployment, temporary reductions in working hours, increasing informal employment and others are observed. These consequences are typical for Bulgaria as well as for other EU countries and worldwide and are likely to continue and possibly deepen, given the continuing spread of the infection and the difficulties in more accurately predicting the end of the pandemic. Overcoming or neutralizing the side effects of the Covid-19 crisis on the labor market will depend on the gradual recovery of the most severely affected economic sectors and the specific features and policies adopted by countries' governments related with implementation of more effective government measures aimed at supporting businesses and people's incomes.

At the same time, the Covid-19 crisis further accelerated the processes of digitalization in the economy and increased the introduction of various types of innovations in the labor process. The occurrence of the crisis triggered the development of flexible employment in the form of outsourced offices. artificial intelligence and robotics that improved the working process worldwide.

Establishing a new, hybrid model of working would be able to balance and combine the efficiency gained from telework with the gains of social interactions, which would possibly boost creativity and innovation in the working process. The implementation of new methods of work inevitably requires huge government and corporations' investment in human capital aimed at developing high-tech skills of the working force globally.

References

1. “Digital transformation of Bulgaria for the period 2020-2030”, available at: https://www.mtict.government.bg/sites/default/files/cifrova_transformaciya_na_bulgariya_za_perioda_2020-2030.pdf (accessed 17 December 2021)
2. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Seventh edition Updated estimates and analysis, 2021, available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_767028.pdf (accessed 20 December 2021)
3. NextGenerationEU: Next steps for RRF, available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1658 (accessed 21 December 2021)
4. Opinion of the European Economic and Social Committee on ‘Artificial intelligence — The consequences of artificial intelligence on the (digital) single market, production, consumption, employment and society, available at: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/42b4851c-8e1a-11e7-b92d-01aa75ed71a1/language-bg/format-PDFA1A> (accessed 17 December 2021)
5. Ozimek, A, 2020, The Future of Remote Work, <https://www.upwork.com/press/economics/the-future-of-remote-work/> (accessed 11 December 2021)
6. The European instrument for temporary Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency (SURE), available at: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/financial-assistance-eu/funding-mechanisms-and-facilities/sure_en (accessed 11 December 2021)
7. Vladimirova K., M. Atanasova, L. Tomev, The social consequences of the current economic and financial crisis for Bulgaria, Yearbook of UNWE, 2010, Issue 3, http://www.unwe.bg/uploads/Yearbook/Yearbook_2010_No3_K%20Vladimirova,%20M%20Atanasov,%20L%20Tomev.pdf (accessed 20 December 2021)
8. Постановление № 55 от 30 март 2020 г. за определяне на условията и реда за изплащане на компенсации на работодатели с цел запазване на заетостта на работниците и служителите при извънредното положение, обявено с решение на Народното събрание от 13 март 2020 г., достъпно на: <https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=147260> (accessed 17 December 2021)
9. www.eurostat.eu

COVID-19 PANDEMIC - CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR GEORGIAN WINE INDUSTRY

Kasradze Tea
Kapanadze Pikria

Abstract

The COVID-19 pandemic has become a major challenge for all countries in the world. The economic downturn and losses have reached an unprecedented scale in the last hundred years. The crisis has created big problems for the economies of both developed and developing countries. Lots of people lost their jobs and were left without income. The pandemic affected all sectors of the economy, however agriculture and tourism were especially vulnerable. Winemaking has suffered the most from agribusiness. The Covid-19 pandemic has become the biggest threat to the wine industry, overwhelming the industry's acute challenges such as climate change and international trade „wars“. The closure of hotels and restaurants due to the pandemic has led to a global disruption of wine distribution channels. However, in many countries, retail and online commerce have benefited from these changes. Due to the pandemic, the reduced flow of foreign tourists has led to a sharp decline in local wine consumption in many wine-producing countries, including Georgia. The closure of restaurants and hotels and the lack of tourists have particularly affected small wine cellars. The pandemic has also led to a global decline in wine exports, especially in countries with high percentages of wine consumption at social events and restaurants. Cost cuts and government aid programs have made it possible to avoid mass closures of wine factories and small wine cellars. The industry expects a slow recovery in tourism and exports and a further improvement in 2022.

The present paper is a desk study of the impact of the COVID-19 pandemic on Georgian wine market. It is based on research papers of Georgian and foreign researchers, studies and reports of various local and international organizations. The data was retrieved from the Internet, official websites and various scientific databases. Based on the processing and analysis of the information obtained, the relevant conclusions were made.

Keywords: COVID-19 Pandemic, Wine Market, Georgian Wine Exports, Wine Cellars, Free Trade Agreements, Wine Tourism, Online Trade, Virtual Tasting.

COVID -19 პანდემია - ქართული ღვინის ინდუსტრიის გამოწვევები და შესაძლებლობები

კასრადე თეა
კაპანაძე ფიქრია

აბსტრაქტი

COVID-19 პანდემია მსოფლიოს ნებისმიერი ქვეყნისთვის დიდ გამოწვევად იქცა. პანდემიამ დიდი პრობლემები შეუქმნა როგორც განვითარებული, ისე განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკებს. უამრავი ადამიანმა დაკარგა სამუშაო ადგილი და დარჩა შემოსავლების გარეშე. პანდემიამ დააზარალა ეკონომიკის ყველა დარგი, თუმცა სოფლის მეურნეობა და ტურიზმი განსაკუთრებით მოწყვლადი აღმოჩნდა. აგრობიზნესიდან

ყველაზე მეტად მეღვინეობა დაზარალდა. Covid-19 პანდემია იქცა ყველაზე დიდ საფრთხედ ღვინის ინდუსტრიისთვის, რომელმაც გადაფარა ინდუსტრიის ისეთი მწვავე გამოწვევები, როგორებიცაა კლიმატის ცვლილება და საერთაშორისო სავაჭრო „ომები“. პანდემიის გამო სასტუმროებისა და რესტორნების დახურვამ გამოიწვია ღვინის დისტრიბუციის არხების გლობალური შეფერხება. თუმცა, ბევრ ქვეყანაში საცალო და ონლაინ ვაჭრობამ გარკვეულწილად ისარგებლა ამ ცვლილებებით. პანდემიის გამო შემცირებულმა უცხოელი ტურისტების ნაკადმა ღვინის ადგილობრივი მოხმარების მკვეთრი ვარდნა გამოიწვია მეღვინეობის ბევრ ქვეყანაში, მათ შორის საქართველოშიც. რესტორნებისა და სასტუმროების დახურვამ და ტურისტების ნაკლებობამ განსაკუთრებით დააზარალა მცირე მარნები. პანდემიამ ასევე გამოიწვია ღვინის ექსპორტის გლობალური კლება, განსაკუთრებით იმ ქვეყნებში, სადაც ღვინის მოხმარების მაღალი პროცენტია სოციალურ ღონისძიებებსა და რესტორნებში. ხარჯების შემცირებამ და სამთავრობო დახმარების პროგრამებმა შესაძლებელი გახადა ღვინის ქარხნებისა და მცირე მარნების მასობრივი დახურვების თავიდან აცილება. ინდუსტრია ელოდება ტურიზმისა და ექსპორტის ნელ აღდგენას და 2022 წელს მდგომარეობის შემდგომ გაუმჯობესებას.

წინამდებარე ნაშრომი წარმოადგენს COVID-19 პანდემიის ქართული ღვინის ბაზარზე გავლენის სამაგიდო კვლევას. იგი ეფუძნება ქართველი და უცხოელი მკვლევარების სამეცნიერო ნაშრომებს, სხვადასხვა ადგილობრივი და საერთაშორისო ორგანიზაციების კვლევებსა და ანგარიშებს. მონაცემების მოძიება მოხდა ინტერნეტით, ოფიციალური ვებ-გვერდებიდან და სხვადასხვა სამეცნიერო ბაზებიდან. მოძიებული ინფორმაციის დამუშავებისა და გაანალიზების საფუძველზე გაკეთდა შესაბამისი დასკვნები.

საკვანძო სიტყვები: COVID-19 პანდემია, ღვინის ბაზარი, ქართული ღვინის ექსპორტი, ღვინის მარნები, თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულებები, ღვინის ტურიზმი, ონლაინ ვაჭრობა, ვირტუალური დეგუსტაცია.

შესავალი

COVID-19 პანდემია მსოფლიოს ნებისმიერი ქვეყნისთვის დიდ გამოწვევად იქცა. ეკონომიკურმა ვარდნამ უკანასკნელი ასწლეულის განმავლობაში უპრეცედენტო მასშტაბებს მიაღწია. კრიზისმა დიდი პრობლემები შეუქმნა როგორც განვითარებული, ისე განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკებს. უამრავი ადამიანი დაკარგა სამუშაო ადგილი და დარჩა შემოსავლების გარეშე. გლობალურად ეკონომიკის ყველა სექტორის მუდმივად დასაქმებულთა რაოდენობა 2020 წლის ივლისისთვის 11.7%-ით შემცირდა 2019 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით. ხოლო 2021 წლის იანვრისთვის ეს მაჩვენებელი ოდნავ გაუმჯობესდა და -11.5% შეადგინა. 2020 წლის განმავლობაში COVID-19-ის პანდემიით გამოწვეულმა „ლოქდაუნმა“ 114 მილიონ ადამიანს დააკარგვინა სამსახური. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის (ILO) შეფასებით, 2020 წელს დაკარგული სამუშაო საათები უტოლდება 255 მილიონ სრულ განაკვეთიან სამუშაოს, რაც 3,7 ტრილიონი

დოლარი შრომითი შემოსავლების დანაკარგის ექვივალენტურია (Worlds Economic Forum, 2021).

უნდა აღინიშნოს, რომ დასაქმების მაჩვენებელი ყველაზე მეტად სასტუმროების, რესტორნების და ტურისტული ინდუსტრიის სხვა კომპანიებში გაუარესდა. სასტუმროების ბრუნვა გლობალურად 60%-ით შემცირდა, რესტორნებში კი გაყიდვებმა 91%-ით იკლო (Arabella Mileham, 2020). პანდემიამ ღვინის ექსპორტის გლობალური კლება გამოიწვია. განსაკუთრებით იმ ქვეყნებში, სადაც პანდემიამდე სოციალურ ღონისძიებებზე და რესტორნებში ღვინის მოხმარების მაღალი მაჩვენებელი ფიქსირდებოდა (აშშ, ნიდერლანდები, ჩინეთი და ჰონგ კონგი და სხვ).

გამონაკლისი არც საქართველო აღმოჩნდა. პანდემიამ უარყოფითი გავლენა იქონია ქართული ღვინის როგორც საზღვარგარეთ, ისე შიდა გაყიდვებზე. შეიძლება ითქვას, რომ ექსპორტზე პროდუქციის გატანაზე მეტად პრობლემა ადგილობრივ ბაზარზე შეიქმნა. ღვინის გაყიდვების შემცირების მიზეზი მხოლოდ მომხმარებელთა შემოსავლების შემცირება არ ყოფილა. დაავადების შეჩერების მიზნით განხორციელებულმა სამთავრობო ღონისძიებებმა - ჩაკეტვებმა და სოციალური დისტანცირების ზომებმა - რესტორნებისა და კაფე-ბარების დახურვა გამოიწვია. ჩაკეტილმა საზღვრებმა და შეჩერებულმა მიმოსვლამ, ტურიზმის სფერო განსაკუთრებულად დააზარალა. მინიმუმამდე დავიდა ღვინის რეალიზაცია ტურისტებისთვის გათვლილი, გასტრონომიული ღონისძიებების მქონე მარნებში, ასევე რესტორნებსა და კაფე-ბარებში. მოგვიანებით საზღვრების გახსნამ ნაწილობრივ გააუმჯობესა ღვინის შიდა გაყიდვების მაჩვენებელი. უნდა აღინიშნოს, რომ COVID-19 -ის ნეგატიურ გავლენებს მცირე მარნებთან შედარებით ღვინის დიდი ქარხნები უკეთ გაუმკლავდნენ. ჩაკეტილი ეკონომიკის პირობებში ღვინის ბაზრის დანაკარგების კომპენსირება ნაწილობრივ მოახდინა ინტერნეტ გაყიდვებმა. კომპანიებმა გახსნეს ონლაინ მაღაზიები და მომხმარებლებს შესთავაზეს მიტანის სერვისი. შეიძლება თქვას, რომ Covid-19-მა დააჩქარა ღვინის ინდუსტრიის ციფრული ტრანსფორმაცია, რაც პანდემიის დასრულების შემდგომაც დიდ წვლილს შეიტანს ღვინის ბაზრის ზრდასა და განვითარებაში.

წინამდებარე ნაშრომი წარმოადგენს COVID-19 პანდემიის ქართული ღვინის ბაზარზე გავლენის სამაგიდო კვლევას. იგი ეფუძნება ქართველი და უცხოელი მკვლევარების სამეცნიერო ნაშრომებს, სხვადასხვა ადგილობრივი და საერთაშორისო ორგანიზაციების კვლევებსა და ანგარიშებს. მონაცემების მოძიება მოხდა ინტერნეტით, ოფიციალური ვებ-გვერდებიდან და სხვადასხვა სამეცნიერო ბაზებიდან.

ლიტერატურის მიმოხილვა

Covid-19-ის პანდემიამ მძიმე დარტყმა მიაყენა გლობალურ ეკონომიკას და გამონაკლისი არც ღვინის ინდუსტრია ყოფილა. პანდემიამ უარყოფითი გავლენა მოახდინა როგორც ღვინის წარმოებასა და დისტრიბუციაზე, ასევე ნეგატიურად აისახა ინდუსტრიაში დასაქმებული ადამიანების შემოსავლებზე. სტუმარ-მასპინძლობის ინდუსტრიის გაჩერებამ გამოიწვია მასიური ვარდნა სავაჭრო ბიზნესსა და ღვინის ტურიზმში.

Covid-19 პანდემიამ ღვინის მსოფლიო ვაჭრობის უპრეცედენტო შემცირება გამოიწვია. 2020 წლის მარტში იგი -10%-ით, აპრილში -22%-ით და მაისში -27%-ით შემცირდა. 4 თვეში (მარტი-ივნისი) ღვინის საერთაშორისო ექსპორტი 1,8 მილიარდი ევროთი (17%-ით) შემცირდა 2019 წელთან შედარებით. 2020 წლის მარტი-აგვისტო პერიოდში ღვინის გლობალური ვაჭრობა ღირებულებით -15%-ით დაეცა, ხოლო და მოცულობით დაახლოებით -5%.

ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ კოვიდ-19-ის გავლენა ღვინის გლობალურ ვაჭრობაზე განსხვავდებოდა ღვინის სხვადასხვა კატეგორიების მიხედვით. კერძოდ:

- ცქრიალა ღვინით ვაჭრობა ღირებულებით 30%-ით და მოცულობით 10%-ზე მეტით შემცირდა;
- Still wine (არაცქრიალა ღვინო) შემცირდა ღირებულებით 17%-ით და მოცულობით 8%-ით; ხოლო
- Bag-in-box (ქაღალდის კოლოფებში ღვინო) გაიზარდა 4% ღირებულებით და 14% მოცულობით.

2020 წლის მარტი-ივნისის პერიოდში ღვინის საშუალო ფასი 12%-ით შემცირდა (3,05 €/ლ-დან 2,69 €/ლ-მდე), რითაც დაარღვია ბოლო ათწლეულის მანძილზე ღვინის ფასების ზრდის ზოგადი ტენდენცია (Ignacio Sanchez Recarte, 2020).

კოვიდ პანდემიამ დიდი ზიანი მიაყენა ევროკავშირის ღვინის ბაზარს. ევროკავშირი მსოფლიო ლიდერია სურსათის წარმოებასა და ექსპორტში. 2018 წელს, სოფლის მეურნეობის დარგში მოღვაწე თითქმის 295,000 კომპანიაში დასაქმებული იყო 4,8 მილიონზე მეტი ადამიანი და მათმა ბრუნვამ 1,2 ტრილიონი შეადგინა. საგარეო ვაჭრობიდან მიღებული 129 მილიარდი აშშ დოლარი წარმოადგენს მსოფლიოს საგარეო ვაჭრობიდან შემოსავლის 18,8%-ს. სურსათისა და სასმელების ექსპორტი წინ უსწრებს შეერთებულ შტატებსა და ჩინეთს და დანარჩენ ძირითად ექსპორტიორ ქვეყნებს (Data & Trends EU Food & Drink Industry, 2020)

ევროკავშირში ღვინის მოხმარება ძირითადად მოიცავს ეროვნულ ღვინოს და ევროკავშირის ღვინოს. 2018 წელს ევროკავშირში მოხმარებული ღვინის 50% იყო ადგილობრივი ღვინო (ანუ წარმოებული იმავე წევრ ქვეყანაში, სადაც მოიხმარება), ხოლო მოხმარებული ღვინის მხოლოდ 13% იყო წარმომობით არაევროკავშირიდან.

ლოქდაუნის დროს - ოფთორეიდმა (off-trade - გაყიდვებმა სუპერმარკეტებში და ღვინის მაღაზიებში) ვერ ანაზღაურა ონ-თრეიდის (on-trade - რესტორნებში, ბარებში, კლუბებში და მსგავს დაწესებულებებში გაყიდვები) ზარალი. ონ-თრეიდ სავაჭრო არხების დახურვამ პირდაპირ იმოქმედა ევროკავშირში ღვინის მთლიანი გაყიდვების დაახლოებით 30%-ზე, რაც წარმოადგენს ევროკავშირში მოხმარებული ღვინის ღირებულების დაახლოებით 50%-ს.

Covid-19-ის კრიზისმა დაახლოებით 180%-ით გაზარდა ღვინის ელექტრონული ვაჭრობა (მოცულობით). თუმცა, ელექტრონული გაყიდვები წარმოადგენს კომპანიების ბრუნვის მხოლოდ 1%-ს და ვერ ანაზღაურებს ონ-თრეიდ სავაჭრო არხების დახურვით მიღებულ ზარალს.

ლოქდაუნის დასრულების შემდეგ, ევროკავშირის ზოგიერთ ბაზარზე ელექტრონული ვაჭრობა შემცირდა, მაგრამ მაინც შეინარჩუნა ზრდა (+30% ძირითად ბაზრებზე). ეს ზრდის ტენდენცია განსაკუთრებით ძლიერია ზოგიერთ არაევროკავშირის ბაზარზე, როგორცაა აშშ, დიდი ბრიტანეთი და ჩინეთი.

კვლევებმა აჩვენა, რომ ალკოჰოლის მოხმარება პანდემიით გამოწვეული ჩაკეტვების დროს იყო სტაბილური ან მცირდებოდა. ცქრიალა ღვინოების მოხმარება, რომლებიც ხშირად დღესასწაულების, ღონისძიებებისა და შეკრების სინონიმია, თითქმის საყოველთაოდ შემცირდა. შემცირდა ასევე ძვირადღირებული და პრემიუმკლასის ღვინოების გაყიდვები, მაშინ როცა იაფფასიანი ღვინოების გაყიდვების მაჩვენებელი შენარჩუნებული იქნა. ლოქდაუნის დროს (მარტი-აგვისტო) ევროკავშირის ძირითად ბაზრებზე შემცირდა ასევე ღვინის მოხმარების სიხშირე (თვეში ღვინის მოხმარების რაოდენობა/სიხშირე).

COVID-19 ით გამოწვეულმა ლოქდაუნმა სერიოზული გავლენა იქონია ღვინის კომპანიაზე, განურჩევლად მათი ზომისა. თუმცა, კრიზისის გავლენა მიკროკომპანიებზე (ევროკავშირის განმარტებით) უფრო დიდია და ნახევარზე მეტი ძალიან სერიოზულად დაზარალდა.

საშუალოდ, 2020 წლის პირველ ნახევარში ევროკავშირის ღვინის ქარხნების ბრუნვა -35%-ით შემცირდა და ქარხნების უმეტესობა მიიჩნევს, რომ ისინი 2019 წლის ბრუნვის მაჩვენებელს 2022 წლის ბოლომდე ვერ მიაღწევენ (Ignacio Sanchez Recarte, 2020).

კოვიდ პანდემიით გამოწვეული კრიზისით დაზარალებული ბიზნესების 80%-ს გადარჩენისთვის ხარჯების შემცირება მოუწია. ბიზნესის ნახევარმა გადადო დაგეგმილი ინოვაციები და ინვესტიციები. ათიდან ოთხი კომპანია იყენებდა სახელმწიფო დახმარების პროგრამებს, რომ გაეგრძელებინა თანამშრომლების ანაზღაურება. ყოველი მეხუთე მწარმოებელი იძულებული გახდა დაეთხოვა თანამშრომლები. გამოკითხული ყოველი მეათე მწარმოებელი მონაწილეობდა კრიზისულ დისტილაციაში, რომელიც მიზნად ისახავდა მრავალი ქვეყნის ბაზრიდან ჭარბი რაოდენობის ღვინის ამოღებას. ევროკავშირის მიერ მიღებული კრიზისული ღონისძიებების ფარგლებში, ევროპის მასშტაბით, დაახლოებით 10 მილიონი ჰექტოლიტრი ღვინის შენახვა ან გამოხდა/დისტილაცია მოხდა (Simone Loose, 2020)

თუმცა უნდა ითქვას, რომ როგორც მსოფლიომ გამოიჩინა გამძლეობა პანდემიის დროს ადაპტაციით და ინოვაციებით, ასევე ღვინის ინდუსტრიამ.

პირველი, რაც უნდა აღინიშნოს ადაპტაციის და ინოვაციების კუთხით ეს არის ინდუსტრიის სწრაფი დიგიტალიზაცია. გლობალური ჩაკეტვისა და სოციალური დისტანცირების ზომების დანერგვის პირობებში ბიზნესს სწრაფად უნდა მიემართა ციფრული კომუნიკაციისა და გადაწყვეტილებებისათვის. პანდემიამ აიძულა ტრადიციული ღვინის ინდუსტრია, რომელიც ისტორიულად მნიშვნელოვნად ნაკლებად ციფრული იყო, ვიდრე სხვა ინდუსტრიები, სწრაფად გაეცნობიერებინა უახლესი ტექნოლოგიების მნიშვნელობა.

იმის გამო, რომ პირისპირ კონტაქტი აღარ იყო შესაძლებელი, ონლაინ არხები სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი გახდა მომხმარებლებთან კომუნიკაციისთვის.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი სოციალური მედიის არხები გამოირჩეოდა. ბრიტანეთში ღვინის ახალი ბრენდის შექმნაც კი მოხდა პანდემიის პირობებში, რომლის მარკეტინგი და გაყიდვები მხოლოდ სოციალური მედიის საშუალებით განხორციელდა.

სხვა ინდუსტრიების მსგავსად, Zoom სწრაფად გაჩნდა, როგორც ძირითადი პლატფორმა ღვინის ინდუსტრიაში. Zoom-მა მარნებში ან ღვინის კლუბებში ვიზიტების გარეშე, ღვინის დეგუსტაციის ღონისძიებები ვირტუალურად წარმართვის საშუალება მისცა ღვინის კომპანიებს. პანდემიამ მოახდინა რევოლუცია ღვინის დეგუსტაციაში, რადგან ახლა ყველას შეუძლია შეუერთდეს ღვინის დეგუსტაციას საკუთარი სახლიდან. მსოფლიოს მასშტაბით ღვინის ნიმუშების მიწოდების შესაძლებლობით, დღეს თითქმის ნებისმიერ ადამიანს შეუძლია შეუერთდეს დეგუსტაციას, რადგან დეგუსტაციის ადგილი არ მოითხოვს მათგან ფიზიკურ გადაადგილებას.

ვირტუალურმა დეგუსტაციებმა არა მხოლოდ დეგუსტაცია გახადა ხელმისაწვდომი მომხმარებლისათვის, არამედ გაიზარდა შეთავაზებული ღვინოების მრავალფეროვნებაც. მას შემდეგ, რაც პანდემიის პირობებში დადასტურდა, რომ ვირტუალური დეგუსტაცია ძალიან წარმატებულია, ბევრი კომპანია გეგმავს, რომ იგი მუდმივ შეთავაზებად აქციოს და გააგრძელოს ვირტუალური ღონისძიებების სერიები.

კვლევების თანახმად, პანდემიის პირობებში ალკოჰოლის გაყიდვები ელექტრონული ვაჭრობის არხებში ყველაზე სწრაფად მზარდი კატეგორია აღმოჩნდა. ალკოჰოლის ონლაინ გაყიდვებზე მოთხოვნის მასიური ზრდა დაკმაყოფილდა მრავალი ღვინის საცალო ვაჭრობის კომპანიების მიერ ელექტრონული ვაჭრობის არხებში სწრაფი ინვესტიციებით. შენარჩუნდება თუ არა ონლაინ შოპინგის ჩვევების დომინირება პანდემიის მიღმა, ძნელი სათქმელია, მაგრამ ბევრი ბიზნესი გამოვა პანდემიიდან უფრო მოწინავე ტექნოლოგიით და უკეთესი გაყიდვების შესაძლებლობებით (Halmar, 2020).

ქართული ღვინის ინდუსტრიის გამოწვევები COVID -19 პანდემიის პირობებში

Covid-19 პანდემია მძიმედ აისახა საქართველოს ეკონომიკაზე. 2019 წლის მონაცემებით ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტი 49,3 მილიარდ ლარს შეადგენდა და 2020 წელს კი 51,5 მილიარდ ლარამდე ზრდა იყო ნავარაუდები, მაგრამ ზრდის ნაცვლად მშპ 6,1 %-ით შემცირდა და 2020 წელი ქვეყანამ 5,2 მილიარდი ლარის დანაკარგით დაასრულა (სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, 2021). პანდემიამ დააზარალა ეკონომიკის ყველა დარგი, თუმცა სოფლის მეურნეობა და ტურიზმი განსაკუთრებით მოწყვლადი აღმოჩნდა. აგრობიზნესიდან ყველაზე მეტად მეღვინეობა დაზარალდა, რაშიც თავის მხრივ დაზარალებულმა ტურიზმის სექტორმაც ღონისძიების წილი შეიტანა.

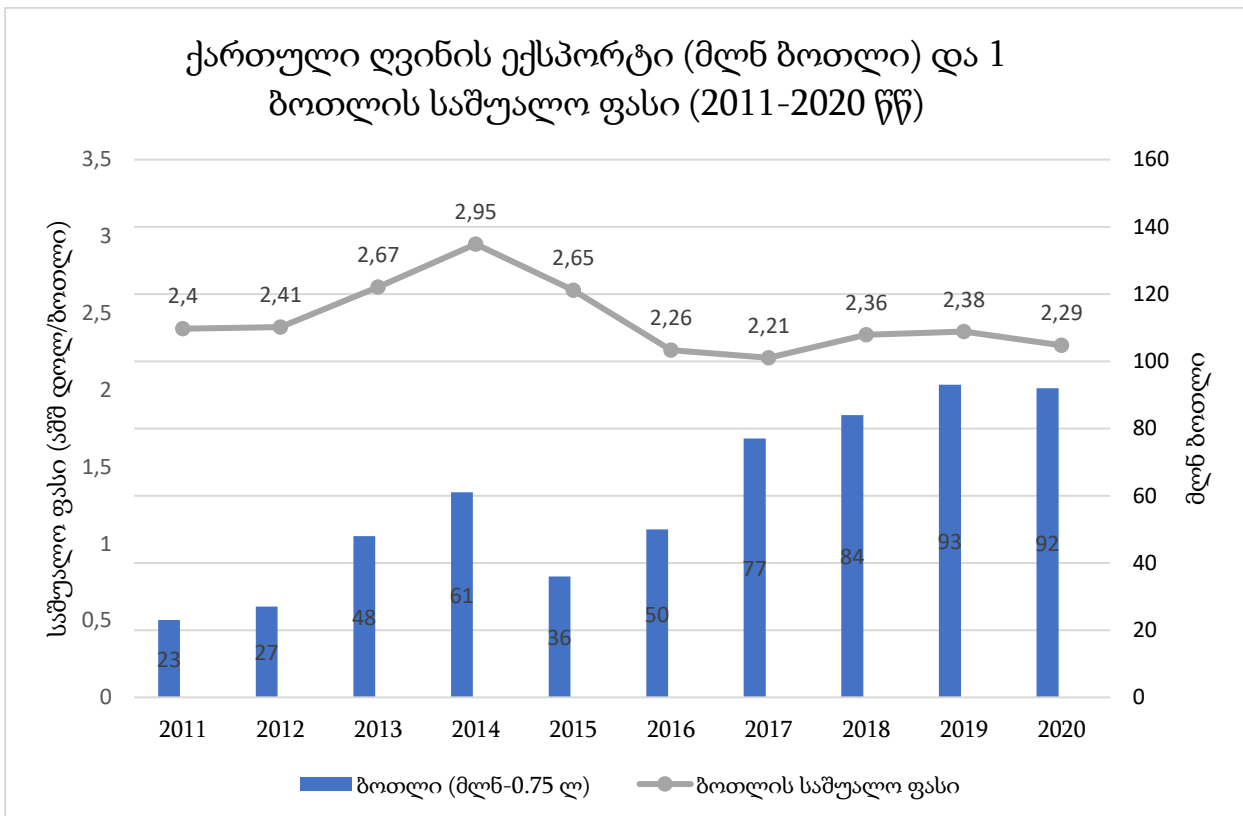
ბოლო ათწლეულის განმავლობაში ღვინის ინდუსტრიამ საქართველოში ძლიერი ზრდა განიცადა ყველა ძირითადი მაჩვენებლის მიხედვით, როგორცაა ექსპორტი, ბრუნვა, დასაქმება და დასაქმებულთა ანაზღაურება. ამ პერიოდში სექტორის ფინანსური მდგომარეობაც საკმაოდ შთამბეჭდავად გამოიყურებოდა.

2019 წელს ღვინის წარმოების სექტორში დასაქმებულთა საშუალო თვიურმა ანაზღაურებამ 1046 ლარი შეადგინა და ეს მაჩვენებელი 2011-2019 წლებში ყოველწლიურად

საშუალოდ 11,5%-ით იზრდებოდა. ღვინის წარმოების სექტორში საშუალო ხელფასი საქართველოში საშუალო ხელფასთან შედარებით მნიშვნელოვნად გაიზარდა - 2014 წელს 79%-დან 2019 წელს 93%-მდე (Georgia Today, 2021).

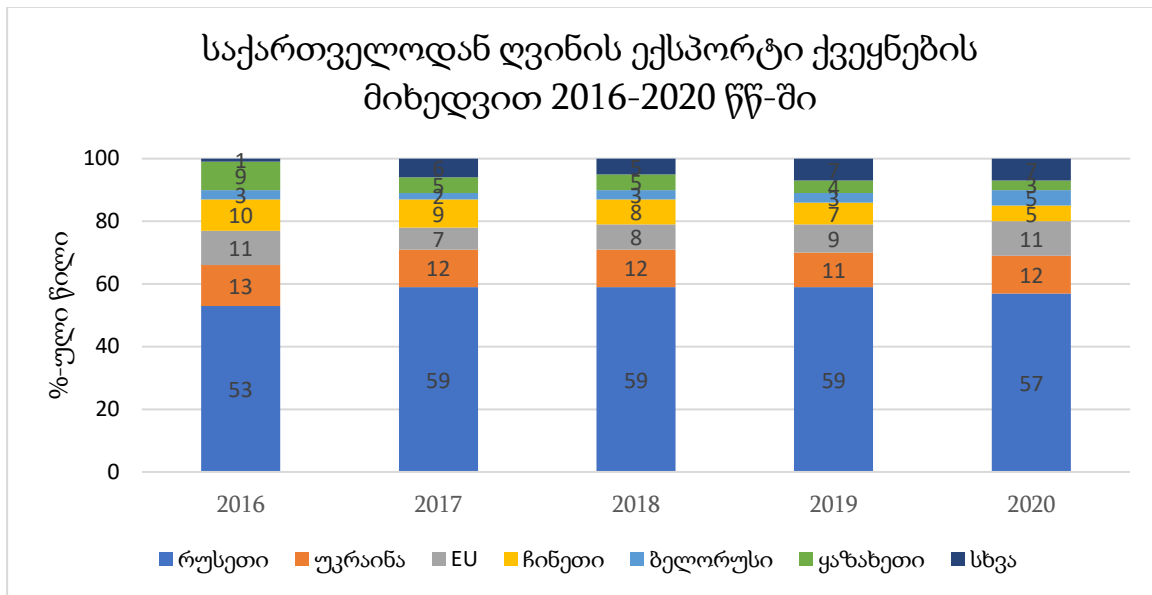
2019 წელს ღვინო იყო მე-3 ყველაზე ექსპორტირებული საქონელი საქართველოდან (სპილენძის მადნებისა და ფეროშენადნობების შემდეგ) და შეადგენდა ქვეყნის მთლიანი ექსპორტის 8.2%-ს. ღვინის ექსპორტის ყველაზე მნიშვნელოვანი ზრდა 2017 წელს დაფიქსირდა, როდესაც 2016 წელთან შედარებით იგი 54.4%-ით გაიზარდა.

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

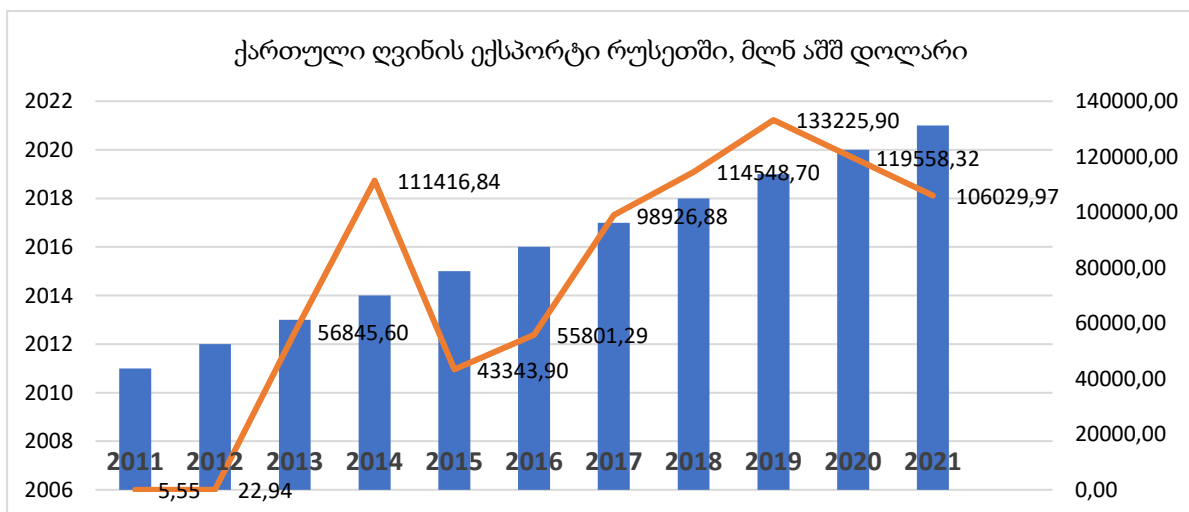
2011-2020 წლებში ექსპორტირებული ღვინის საშუალო ფასი ბოთლზე 2,46 აშშ დოლარი იყო. 2012 წლიდან 2014 წლამდე ფასი მნიშვნელოვნად გაიზარდა \$2.41-დან \$2.95-მდე, თუმცა 2016 წელს მკვეთრად დაეცა \$2.26-მდე. 2016-2020 წლებში ფასი დასტაბილურდა \$2.2-დან \$2.4-მდე. შედარებისთვის, 2019 წელს ღვინის მსოფლიო საექსპორტო ფასმა 2,59 აშშ დოლარი შეადგინა, რაც ოდნავ აღემატება იმ წელს საქართველოდან ექსპორტირებული ბოთლი ღვინოს საშუალო ფასს - 2,38 აშშ დოლარს. 2011-2016 წლებში ქართული ღვინო მსოფლიოში არსებულ საშუალო ფასზე ძვირი ღირდა.

საქართველოდან ღვინის ექსპორტის პროცენტული მაჩვენებლები ქვეყნების მიხედვით ასე გამოიყურება:

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

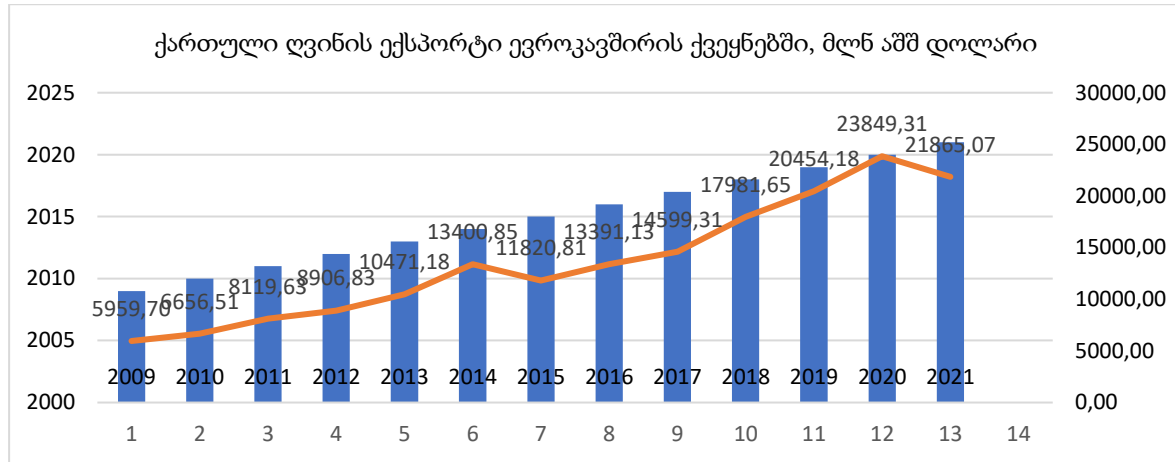
როგორც მონაცემებიდან ჩანს, წლების განმავლობაში ექსპორტი ზრდადობას ინარჩუნებდა, მხოლოდ 2020 წლის მონაცემმა პანდემიის გამო ხუთპროცენტიანი კლება აჩვენა 2019 წლის მონაცემთან შედარებით, რაც ნამდვილად არაა დიდი რიცხვი თუ ეკონომიკის სხვა სექტორებს გავითვალისწინებთ. 2020 წელს, 2019 წელთან შედარებით 1%-იანი კლებაა ბოთლებით ექსპორტირებული ღვინის რაოდენობაში, 2020 წელში 92,4 მლნ-მდე ღვინო გავიდა ქვეყნის ფარგლებს გარეთ, თუმცა ვინაიდან მსოფლიო ბაზარზე ღვინის ფასი დაეცა, ღირებულებით გამოსახულებაში ღვინის ექსპორტმა 9 %-იანი კლება განიცადა (ღვინის ეროვნული სააგენტო, 2020).

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ღვინის ძირითად საექსპორტო მიმართულებად 2017 წლიდან ისევ რუსეთი გვევლინება, თუმცა აღსანიშნავია ზრდა ევროპის მიმართულებითაც.

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ექსპორტის მაჩვენებლები ყოველწლიურად იზრდება სტრატეგიულ ევროპულ ბაზრებზე: პოლონეთი, დიდი ბრიტანეთი, აშშ, უკრაინა, საფრანგეთი და ა.შ. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად 2006 წლის რუსეთის ემბარგოს მწარე გამოცდილებისა, სამწუხაროდ რუსეთის ბაზარი კვლავ უალტერნატივოა, განსაკუთრებით მცირე და საშუალო მარნებისთვის მათ მიერ წარმოებული ღვინის გასატანად. ძირითადი განმსაზღვრელი ფაქტორი, მაინც ხარისხის სტანდარტების დაცვის სირთულეშია. მცირე და საშუალო მარნებს არ აქვთ წარმოების დიდი მასშტაბი, ისინი განიცდიან რესურსების და კვალიფიკაციის ნაკლებობას, რის გამოც მათი პროდუქცია ვერ აკმაყოფილებს ევროკავშირის ბაზრის მოთხოვნებს. რუსეთის ბაზრის ათვისება კი უფრო იოლია, რადგან იქ ხარისხის მიმართ ასეთი მკაცრი მოთხოვნები არ აქვთ. თუმცა, წარსული გამოცდილებიდან გამომდინარე რუსეთის ბაზარზე ასეთი მაღალი დამოკიდებულება ქვეყნისთვის დიდი რისკის შემცველია.

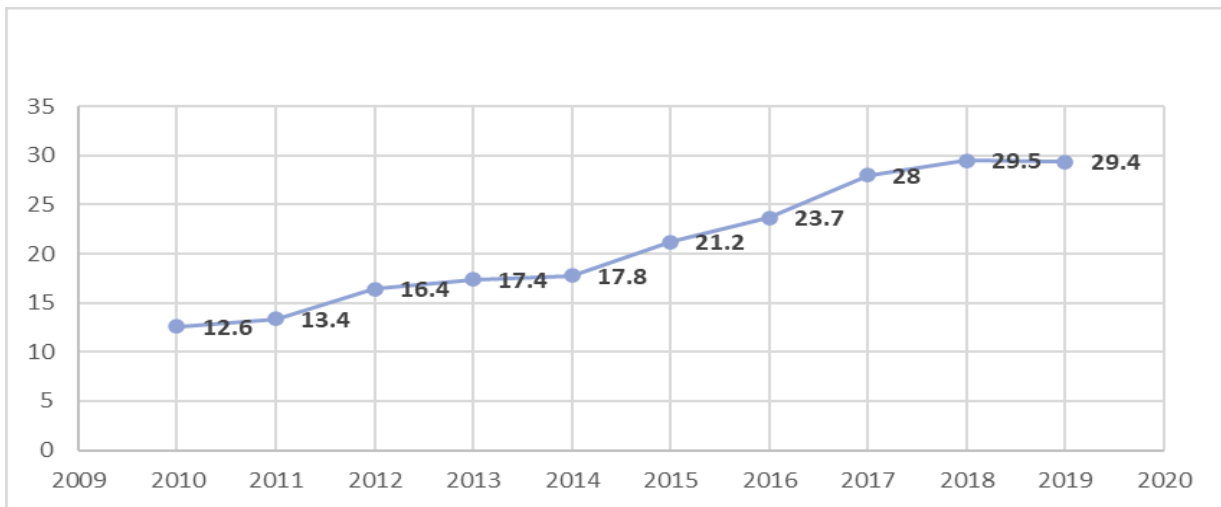
ბოლო ათწლეულში საქართველოში ბევრმა ადამიანმა დაინახა ღვინის პოტენციალი და აამუშავა მივიწყებული ტრადიციული მარნები. ყოველწლიურად მატულობდა ახალი და საოჯახო ტიპის მცირე და საშუალო მარნების რიცხვი, რაც დარგის განვითარებისთვის და სამომავლო პერსპექტივისთვის უდავოდ კარგი ფაქტი იყო. თუმცა, პანდემიის პირობებში, ამ ტიპის მარნებს განსაკუთრებით გაუჭირდათ, რადგან, როგორც წესი მათ არ აქვთ საკმარისი ფინანსური და ადმინისტრაციული რესურსი ასეთ ძლიერ შოკებთან გასამკლავებლად. მცირე მარნების უმრავლესობა ტურისტებისთვის გასტრონომიული ტურების მოწყობით არის დაკავებული: ღვინის დაწურვა, დაგემოვნება, ჩურჩხელების ამოვლება, პურის ცხობა თონეში და სხვ. რადგან პანდემიის გამო ქვეყანაში ტურისტების რაოდენობამ მნიშვნელოვნად იკლო, შესაბამისად შემოსავალების გარეშე დარჩნენ მცირე მარნები. ამ პირობებში, ცხადია დასაქმებულებისთვის ანაზღაურების პრობლემაც დადგა. მცირე მარნების დახურვისაგან გადარჩენაში სახელმწიფომ დიდი როლი შეასრულა.

ღვინის ეროვნული სააგენტოს მონაცემებით „მცირე მარნების დახმარების პროგრამის“ ფარგლებში, განხორციელდა პანდემიის შედეგად დაზარალებული ათეულობით მცირე მარნის წარმოებული ღვინის 1500-მდე ბოთლის ტრანსპორტირება მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში და ასევე „ქვეყანაში არსებული რთული ეპიდემიოლოგიური ვითარების მიუხედავად, სსიპ ღვინის ეროვნულ სააგენტოში არ შეფერხებულა ღვინის ექსპორტისთვის საჭირო ტექნიკური და ტექნოლოგიური პროცედურები, ქართული ღვინის საერთაშორისო სტრატეგიულ ბაზრებზე მარკეტინგული აქტივობები დისტანციური და ონლაინ ფორმატებით ჩანაცვლდა, ორგანიზებულად ჩატარდა რთველი და გაგრძელდა ღვინის ხარისხის მონიტორინგის ღონისძიებები“ (ღვინის ეროვნული სააგენტო, 2020).

შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ონლაინ გაყიდვებმა გარკვეულწილად მოახდინა პანდემიის მძიმე შედეგების კომპენსირება და ბევრი მწარმოებელი გაკოტრებას გადაარჩინა. ამ მხრივ, შედარებით უკეთეს მდგომარეობაში დიდი ზომის ღვინის საწარმოები და ქარხნები აღმოჩნდნენ, რომლებიც უკეთესად და მალევე ადაპტირდნენ ახალ მოცემულობასთან და შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ღვინის რეალიზაცია შემცირდა, თუმცა სხვა სექტორებთან შედარებით ნაკლებად დაზარალდა.

დასაქმებაში ტურიზმისა და მოგზაურობის სექტორის მთლიანი კონტრიბუცია (%)

წყარო: მოგზაურობისა და ტურიზმის მსოფლიო საბჭოს (WTTC)

როგორც ზემოთ ავლნიშნეთ, დიდია ტურიზმის სექტორის გავლენა ღვინის ინდუსტრიაზე. ტურიზმი პანდემიამდე ერთ-ერთი ყველაზე სწრაფად მზარდი ინდუსტრია იყო საქართველოში. 2019 წელს 9.4 მლნ ვიზიტორი შემოვიდა ქვეყანაში და ტურიზმის ინდუსტრიის შემოსავლებმა 3.3 მლნ აშშ დოლ-ს მიაღწია რაც მშპ-ს 11.5% იყო (საქართველოს მთავრობა, 2020). ტურიზმი კი ერთ-ერთი ყველაზე მოწყვლადი აღმოჩნდა პანდემიის წინაშე. 2020 წელს ჩაკეტილმა საზღვრებმა, იზოლაციამ, შეჩერებულმა მიმოსვლამ, ვიზიტორების რიცხვის დაახლოებით 80%-ით კლებამ ტურიზმის სექტორში 2,5 მილიარდი დოლარის ზარალი გამოიწვია. მუშაობა შეაჩერეს სატუმროებმა, კაფე-ბარებმა, რესტორნებმა, გასართობმა კლუბებმა, ტურისტულმა სააგენტოებმა, რის გამოც ამ

სექტორში დასაქმებული ადამიანების დიდი ნაწილი უმუშევარი დარჩა. უნდა აღინიშნოს ტურიზმის ინდუსტრიის დიდი წვლილი სამუშაო ადგილების შექმნაში. 2019 წელს ტურიზმისა და მოგზაურობის სექტორის მთლიანი კონტრიბუცია დასაქმებაში 29.4%-ს შეადგენდა, რაც 518 400 სამუშაო ადგილი იყო. მათ შორისაა ისეთი სამუშაო ადგილები, რომლის შექმნასაც ხელი ტურიზმის ინდუსტრიამ შეუწყო (აღმოსავლეთ პარტნიორობის სამოქალაქო საზოგადოების ფორუმის საქართველოს ეროვნული პლატფორმა, 2020).

2020 წელს ტურიზმის სექტორში უმუშევრად 63,36 ათასი ადამიანი დარჩა, რაც საქართველოს მთლიანი დასაქმების მაჩვენებლის 5%-ია (აღმოსავლეთ პარტნიორობის სამოქალაქო საზოგადოების ფორუმის საქართველოს ეროვნული პლატფორმა, 2020).

ტურიზმის დარგში პრობლემებმა ეკონომიკის ბევრი დარგი დააზარალა, მათ შორის მეღვინეობაც. განსაკუთრებით დაზარალდნენ მცირე მარნები, რომელთა მიერ წარმოებული ღვინის რეალიზაციის თითქმის 90% ტურიზმზე მოდიოდა, საიდანაც ტურისტების თითქმის 50% უცხოელი იყო.

პანდემიამ დაანახვა მცირე მარნების მეპატრონეებს, რომ მხოლოდ ტურიზმზე, და მითუმეტეს უცხოელ ტურისტებზე, სწორება მაღალი რისკის შემცველია და მათ პროდუქციის რეალიზაციის ახალი არხები უნდა ეძიონ. როგორც მცირე, ისე დიდ კომპანიებს პანდემიის უარყოფით შედეგებთან გასაკმკლავებლად მოუწევთ მომსახურების მოდერნიზაცია, ინოვაციური პროდუქტების და სერვისების, როგორცაა მობილური აპლიკაციები, ელექტრონული მაღაზიები, ვირტუალური სერვისები და სხვ. დანერგვა (Metaxas, 2020).

დასკვნა

Covid-19-ის პანდემიამ უდავოდ მნიშვნელოვანი, უარყოფითი გავლენა მოახდინა მსოფლიოს, მათ შორის საქართველოს, ღვინის ინდუსტრიაზე. გლობალურმა პანდემიამ, საერთაშორისო და შიდა საზღვრების ჩაკეტვამ დიდი ფინანსური ზარალი მოუტანა ღვინის მწარმოებლებს. განსაკუთრებით კი ტურიზმის სფეროში მომუშავე მცირე მარნები დაზარალდნენ.

ინოვაცია არის ის მთავარი ძალა ღვინის მწარმოებლებისთვის, რითაც შეძლებენ აღადგინონ თავიანთი ფუნქციონირება და ასევე გაუმკლავდნენ ბაზრის მომავალ რყევებს. ინოვაციურობა დაეხმარა ღვინის ქარხნებს გამკლავებოდნენ ტურისტების უზარმაზარ კლებას და შეენარჩუნებინათ შემოსავლები. ციფრული ინსტრუმენტების დანერგვა დაეხმარა ღვინის კომპანიებს მომხმარებლებთან კავშირების შენარჩუნებაში. ღვინის ქარხანებმა შეინარჩუნეს შემოსავლები ონლაინ გაყიდვების, ონლაინ ღვინის დეგუსტაციისა და ღვინის ქარხნების ციფრული ტურების დანერგვის გზით.

Covid-19-მა უპრეცედენტო გავლენა მოახდინა ქვეყანაში უცხოელი ტურისტებზე შემოსვლაზე. დაუცველ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ მცირე მარნები, რომლებსაც ჰქონდათ საერთაშორისო ვიზიტორებზე დაფუძნებული ღვინის ტურისტული ბიზნესი მოდელი. თუმცა სახელმწიფომ დახმარების პროგრამებით მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა პანდემიით დაზარალებული მცირე მარნების გადარჩენაში. შიდა ტურიზმი ასევე ძალიან დაეხმარა მარნებს უცხოელი ვიზიტორების შემცირებით მიღებული ზარალის ნაწილობრივ

კომპენსირებასა და მდგრადობის შენარჩუნებაში. მომავალშიც ღვინის მწარმოებლებმა აქტიურად უნდა ითანამშრომლონ ტურიზმის ინდუსტრიასთან, რათა ერთობლივად განვითარდნენ, გაზარდონ საკუთარი შემოსავლები ტურიზმის მარკეტინგის საშუალებით, გააძლიერონ ქვეყნის ეკონომიკა და შესძინონ ქართულ ტურიზმს მეტი მომხიზვლელი და მრავალფეროვნება.

მიუხედავად პანდემიით გამოწვეული დანაკარგებისა, ქართული ღვინის ბაზარს სწრაფი რეაბილიტაციის პოტენციალი აქვს. თუკი ღვინის მაღალი ხარისხი იქნება უზრუნველყოფილი, სხვადასხვა ქვეყნებთან თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულებების არსებობის პირობებში იგი აუცილებლად იქონიებს გავლენას ღვინის საექსპორტო მაჩვენებლების ზრდაზე. ხარისხიან, ქართულ ავთენტურ ღვინოს აქვს ახალი სტრატეგიული ბაზრების ათვისების დიდი პოტენციალი. ამ მიზნის მისაღწევად საჭიროა კომპანიების მიერ ადგილობრივი და საერთაშორისო ბაზრების მოთხოვნათა გათვალისწინება. განსაკუთრებით საჭიროა ღვინის ხარისხთან დაკავშირებული ადგილობრივი რეგულაციების ევროკავშირის რეგულაციებთან ჰარმონიზაცია და მათი განუხრელი დაცვა, რაც ხელს შეუწყობს ქართული ღვინის საერთაშორისო რეპუტაციის ამაღლებას და უცხოურ ბაზრებზე მასზე მოთხოვნის ზრდას, ღვინის ინდუსტრიის ფინანსური მაჩვენებლების გაუმჯობესებას, ინდუსტრიაში დასაქმებულების და დასაქმებულთა ანაზღაურების შემდგომ ზრდას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აღმოსავლეთ პარტნიორობის სამოქალაქო საზოგადოების ფორუმის საქართველოს ეროვნული პლატფორმა. (2020). *პანდემიის პირობებში ტურიზმის ინდუსტრიაში არსებული გამოწვევები, სიტუაციის სოციალურ-ეკონომიკური ანალიზი და ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობის რეკომენდაციები*.
2. სოციალური მომსახურების სააგენტო (2021). <http://ssa.gov.ge>. მოპოვებული სოციალური მომსახურების სააგენტო: http://ssa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=1477-დან
3. საქართველოს მთავრობა. (2020). *ტურიზმის ამოქმედების ანტიკრიზისული გეგმა*. მოპოვებული https://www.gov.ge/files/288_76050_775262_final_Tourismpresentation.pdf-დან
4. სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. (2021). <https://www.geostat.ge>. (ს. ე. სამსახური, რედ.) მოპოვებული სტატისტიკის ეროვნული სამსახური: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/192/tskhovrebis-done>-დან
5. ღვინის ეროვნული სააგენტო. (2020). *ანგარიში 2020*. თბილისი. მოპოვებული <https://wine.gov.ge/Ge/Files/Download/14170>-დან
6. Arabella Mileham. (2020, December 15). Covid-19 poses “most acute challenge” to wine industry, ProWein says. *The drinks business*. Retrieved from <https://www.thedrinksbusiness.com/2020/12/covid-19-poses-most-acute-challenge-to-wine-industry-prowein-says/>

7. (2020). *Data & Trends EU Food & Drink Industry*. Brussels: FoodDrink Europe. Retrieved from <https://www.fooddrinkeurope.eu/wp-content/uploads/2021/02/FoodDrinkEurope-Data-Trends-2020-digital.pdf>
8. Georgia Today. (2021, July 21). Wine Production Sector in Georgia. *Georgia Today*. Retrieved from <https://georgiatoday.ge/wine-production-sector-in-georgia/>
9. Halmari, H. (2020, November 15). *What has the wine industry learned from the Covid-19 pandemic so far? Four key insights*. Retrieved from Sustainable Wine: <https://sustainablewine.co.uk/what-has-the-wine-industry-learned-from-the-covid-19-pandemic-so-far-four-key-insights/>
10. Ignacio Sanchez Recarte. (2020). *Fruits, vegetables and wine market situation – the impact of the EU measures to face the COVID-19 pandemic*. Comité Européen des Entreprises Vins (CEEV). Retrieved from https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/214558/CEEV_Sanchez%20Recarte_Covid%20ISR%20summary%2020201026_v2.pdf
11. Metaxas, D. K. (2020). Sustainable Wine Tourism Development: Case Studies from the Greek Region of Peloponnese. *Sustainability*. Retrieved from file:///C:/Users/Tea%20Kasradze/Downloads/sustainability-12-05223-v2.pdf
12. PMCG. (2021). *უმუშევრობა საქართველოში (2017-2020)*. Tbilisi: მოპოვებული <https://pmcresearch.org>.
https://pmcresearch.org/publications_file/d08e6100009f501a4.pdf-დან
13. Simone Loose. (2020). *Covid-19 is the biggest challenge for the global wine industry*. ProWein by the Department of Wine and Beverage Business at Geisenheim University. მოპოვებული https://www.prowein.com/cgi-bin/md_prowein/lib/all/lob/return_download.cgi/ProWein_Business_Report_Dec_2020_EN.pdf?ticket=g_u_e_s_t&bid=8027&no_mime_type=0-დან
14. Worls Economic Forum. (2021, February -4). *COVID-19 has caused a huge amount of lost working hours*. Retrieved from Worls Economic Forum: <https://www.weforum.org/agenda/2021/02/covid-employment-global-job-loss/>

COVID-19 AND INCOME INEQUALITY

Merkulova Tamara

Deyneka Margarita

In one way or another, the economies of all the countries have experienced the effect of coronavirus and continue to make efforts to overcome it. From the very beginning, the pandemic has left its mark on the labor market and population income distribution. Our analysis of the relationship between the COVID-19 pandemic and population income inequality includes the

following parts: 1) a comparative analysis of income inequality before and during the pandemic; 2) testing the hypothesis about the correlation between socioeconomic indicators, income inequality, and the incidence of COVID-19. The study was based on the data sample of 87 countries of the world from different regions and carried out by statistical methods.

Analysis of the change in Gini coefficient for 2019–2020, carried out for European countries, showed that in most countries (14 out of 23) inequality in the distribution of per capita income has decreased for all categories of households; in 8 countries it increased, though the increase was insignificant (Germany is an exception with +15,8% increase). In Ukraine, against the background of a monotonous increase in Gini coefficient in 2016–2019, the first year of the pandemic is characterized by a slight decrease. It was revealed that this decrease was due to the rural population, while among urban residents it practically did not change.

To analyze the correlation between incidence (total confirmed COVID-19 cases per million people) and socioeconomic indicators, we've selected: GDP per capita, life expectancy, human development index, Gini coefficient, stringency index (stringency of quarantine restrictions). According to the data from 87 countries, the total cases showed a positive medium-strength relationship with all the indicators, except for Gini coefficient (weak negative correlation).

Cluster analysis made it possible to identify 2 clusters, which significantly differ in mean values of the analyzed indicators. In one of them, the low Gini coefficient is associated with the highest mean values of all the indicators, including COVID-19 incidence (18 countries). The cluster consists entirely of high-income countries. In another cluster, the high level of inequality is accompanied by low mean values for other indicators, including the total cases (28 countries). This cluster includes lower-middle income countries from Asia and Africa. Thus, despite the weak correlation between the income inequality and the incidence of COVID-19, a certain correspondence between them can be revealed by means of cluster analysis.

The COVID-19 pandemic has affected all spheres of life and activity of the world population. One of the most vulnerable areas of economic life is the labor market. The pandemic leads to changes in supply and demand in the labor market, which ultimately affects income differentiation, inequality of distribution and poverty.

Literature review

Studies of the relationship between COVID-19 and poverty are presented in such works as [Sumner et al., 2020; Laborde Debucquet et al., 2020; Bargain & Aminjonov, 2021; Lakner et al, 2020], etc. The short-term economic impact of COVID-19 on global monetary poverty through declining incomes is discussed in Sumner et al. [2020].

Angelov & Waldenström [2021] assess the impact of the COVID-19 pandemic on inequality, which uses data on the income of Swedish working population before and during the pandemic (2019–early 2021). There has been an increase in monthly wage inequality. The report [Stantcheva, 2021] summarizes the study of inequality exacerbated by the COVID-19 pandemic. The main

conclusions concern the analysis of the change in the value of the Gini coefficient, as well as the definition of the role of state support for changing the level of poverty and inequality.

Clark et al. [2020] use surveys of respondents to sample European countries (France, Germany, Italy, Spain and Sweden) and estimate the distribution of income during January–September 2020. The calculation of the Gini coefficient showed the following changes: at the beginning of the year (January–May) inequality increases, and as of September – on the contrary – decreases.

A study of the impact of discretionary policies in the COVID-19 pandemic on income inequality and the implementation of the Short-Time Work (STW) in Germany is shown in [Christl et al., 2021]. The impact of COVID-19 on income was noted (on average, the fall in market income was recorded at 5%), but this effect can be compensated by automatic stabilizers during the crisis, namely: unemployment benefits and those for children, tax benefits for single parents etc.

It is important to study the relationship between the indicators that characterize the COVID-19 pandemic (number of recorded cases, recovery, deaths, stringency index, number of tests, % of vaccinated etc.) and socioeconomic indicators. A number of studies [Oronce et al., 2020; Brown & Ravallion, 2020; Mukherji, 2020], conducted in the United States at the state and county levels, show a link between income inequality (Gini coefficient) and death rates from COVID-19.

In [Sepulveda & Brooker, 2021] the relationship between income inequality and mortality from COVID-19 is investigated using multifactor regression, based on 22 OECD countries statistics (4 age groups and 9 months). In a study [Wildman, 2021], conducted for a sample of 36 OECD countries, regression models were built, where specific indicators characterizing the COVID-19 pandemic were identified as dependent variables.

Purpose and objectives

In the labor and income market the COVID-19 pandemic has left its mark from the outset, as it's evidenced by a number of studies examining expectations that the introduction of quarantine restrictions could have a significant impact on low-paid employment, which in turn will increase poverty level. Let's highlight 2 aspects of this issue. On the one hand, it is the impact of the pandemic on income differentiation; on the other hand, inequality and poverty can affect pandemic rates. These aspects defined the objectives of our analysis of the relationship between the COVID-19 pandemic and the differentiation of income: 1) a comparative analysis of income inequality before and during the pandemic; 2) testing the hypothesis about the correlation between socioeconomic indicators, income inequality, and the incidence of COVID-19.

The research was conducted using statistical, correlation and cluster analysis.

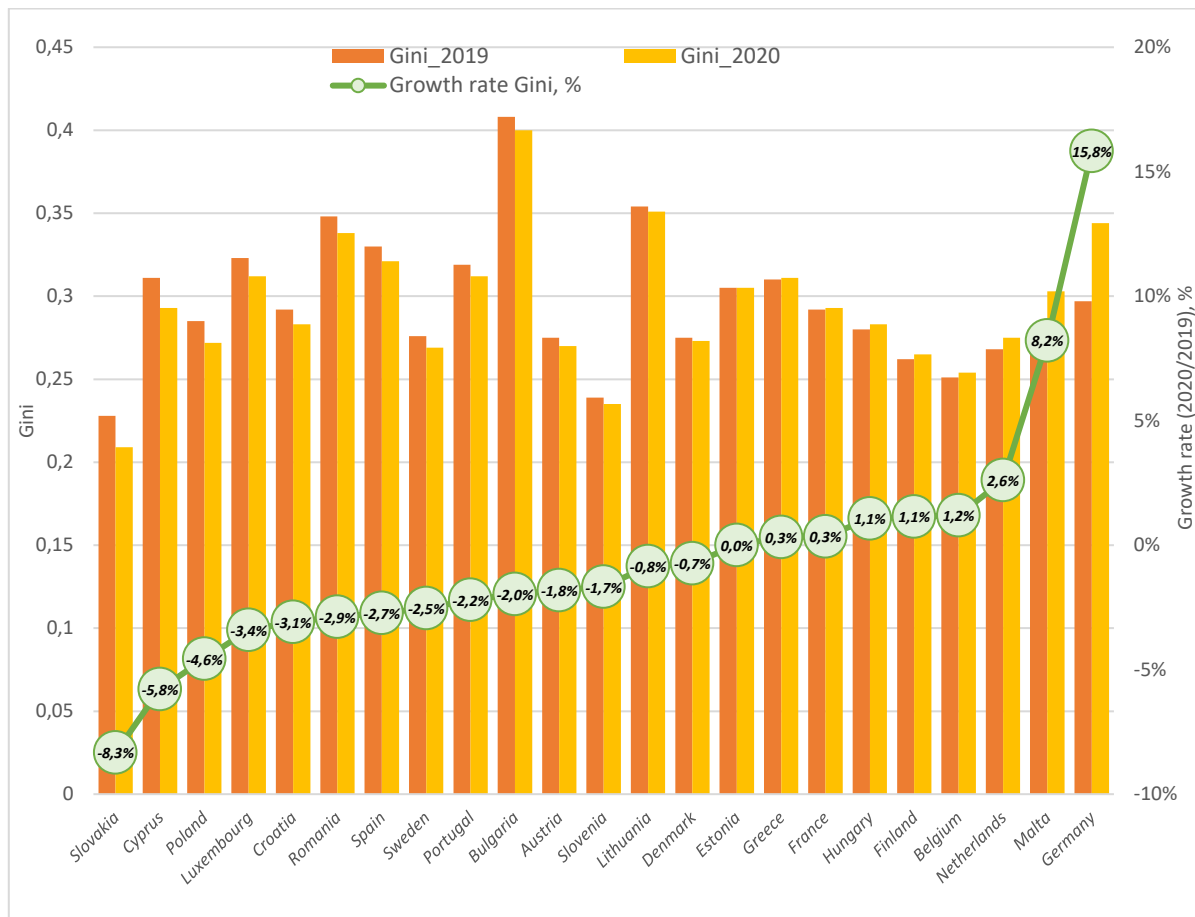
The main results of the study

Income inequality in Europe (before and during the pandemic). The analysis was conducted for 23 European countries. A comparison of the Gini coefficient in the year of the pandemic and before it (Figure 1) shows changes in different directions and different volumes. In most countries

(14 out of 23) inequality has decreased: the largest decline recorded was 8,3% (Slovakia) and the smallest one – 0,7% (Denmark). 8 countries show an increase in the value of Gini coefficient, in particular, Greece shows 0,3% increase in inequality, and the largest increase is in Germany (15,8%).

Figure 1. Gini coefficient (equivalent disposable income) before and during the COVID-19 pandemic in European countries

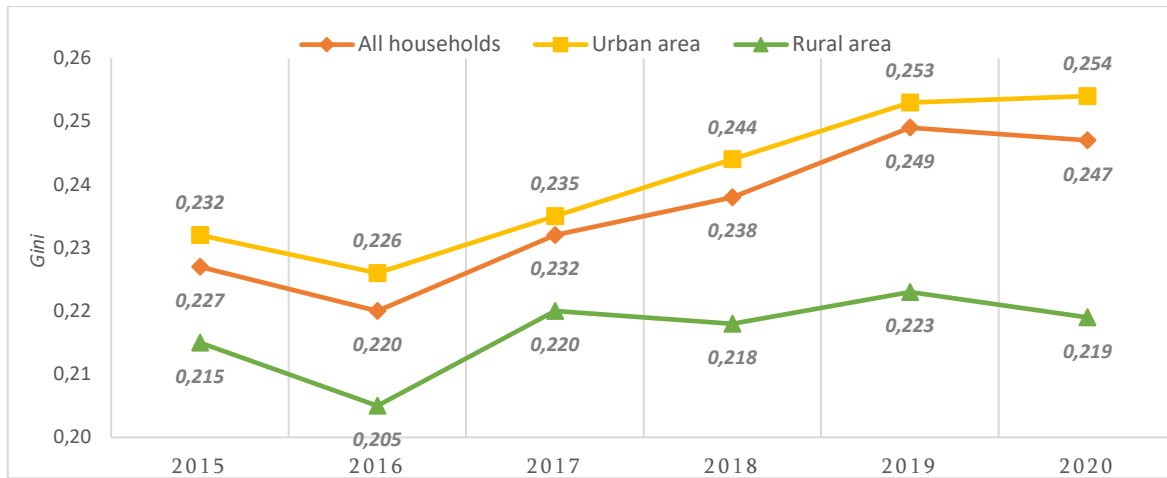
Source: Own calculations using data the Eurostat: database

According to the spread of the COVID-19 pandemic Ukraine is characterized by the following statistics (November 1, 2021): confirmed – 2 936 238; deaths – 68 027; recovered – 2 442 098; existing – 426 113 [«COTA» IAS, 2021]. The third wave of coronavirus disease, which has now covered Ukraine is aggressive with a rapid increase in mortality.

Let's analyze the change in the Gini coefficient, which was calculated for all households, as well as separately for urban and rural residents, before the pandemic and during the first year of the pandemic (Figure 2).

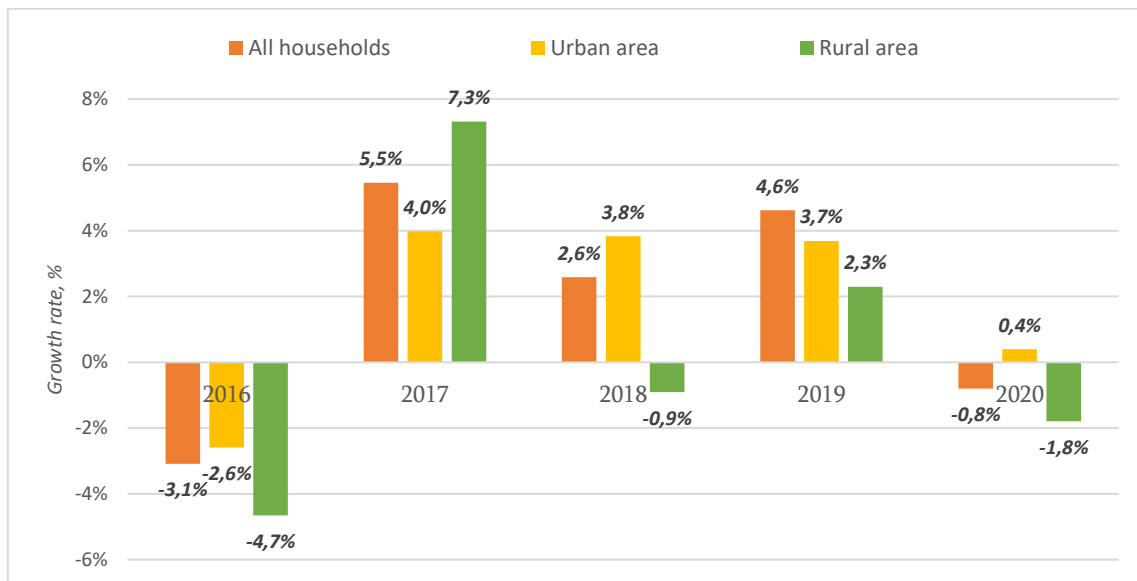
Figure 2. Dynamics of the Gini coefficient in Ukraine before and during the pandemic

Source: authoring according to the State Statistics Service of Ukraine

The almost monotonous growth of inequality since 2016 has stopped during the pandemic, although there is little growth for the urban community. Annual growth rates show that the smallest changes were in 2020 (Figure 3). Inequality in the distribution of per capita equivalent total income for all households has decreased during the COVID-19 pandemic compared to the previous year (among European countries the same rate of change in inequality was recorded in Lithuania, Figure 1), and this is due to rural household income.

Figure 3. Gini coefficient growth rate in Ukraine (2016–2020)

Source: Own calculations using data the State Statistics Service of Ukraine

Comparing the situation on the labor market in Ukraine before (2019) and during the pandemic (2020), the following conclusions can be drawn: unemployment has increased by 12,5%; the urban employment has decreased by 3,8%, and the rural one – by 4,6%; the number of full-time employees has decreased by 2,1% (as of December of the respective years); average monthly wages (per full-time employee) have increased by 10,4%, although the growth rate has decreased (18,4% in 2019 compared to the previous year), in some economic activities the maximum increase in wages was in health care – by 27%, and the maximum decrease was in the air transport sphere – by 23%. [State Statistics Service of Ukraine, 2021]

Relationship between socioeconomic indicators, income inequality, and COVID-19. The analysis was conducted on a sample of 87 countries. Countries differ on a continental basis: Africa (16), Asia (17), Europe (37), North America (8) and South America (9), as well as income levels – according to the World Bank classification: High income (35), Upper middle income (24), Lower middle income (23), Low income (5).

The analysis included COVID-19 indicators, socioeconomic indicators, and the Gini coefficient (Table 1).

Table 1. COVID-19 indicators, socioeconomic indicators, and the Gini coefficient

Group	Indicator	Designation, date
COVID-19	Total confirmed COVID-19 cases per million people	total_cases_per_million, 31.12.2020
	Stringency index ¹	stringency_index, 31.12.2020
Socioeconomic indicators	GDP per capita (PPP, \$)	gdp_per_capita, 2019
	Human Development Index	hdi, 2019
	Life expectancy	life_expectancy, 2019
Income inequality	Gini coefficient	gini, 2016-2019

Notes: ¹- calculated on the basis of a system of indicators of the government's response to the spread of Covid-19, including the use of personal protective equipment, school closures, travel bans, the vaccination process, etc. (from 0 to 100, where 100 is the strictest)

Source: Our World in Data & World Bank

The calculated values of the correlation coefficients (r) for the selected set of indicators are presented in the correlation matrix (Table 2).

There is a positive rather strong correlation between the COVID-19 prevalence rate and socioeconomic indicators, and a weak and inverse correlation with the Gini coefficient ($r = -0,233$).

Cluster analysis led to identifying 4 clusters, two of which were statistically significant (Figure 4). They have considerable differences in the average values of the analyzed indicators (Table 3).

Table 2. Correlation matrix

	Total_cases_ per_million	Stringency _index	GDP_ per_capita	Life _expectancy	Hdi	Gini
Total_cases_per_million	1					
Stringency_index	0,399	1				
gdp_per_capita	0,567	0,280	1			
Life_expectancy	0,604	0,467	0,709	1		
Hdi	0,665	0,444	0,810	0,911	1	
Gini	-0,233	-0,024	-0,451	-0,388	-0,473	1

Source: Own calculations using data the Our World in Data & World Bank

Cluster 1 includes exclusively high-income 18 countries (21% of the total, Europe, USA); low Gini coefficient value is combined with the highest average values of all other indicators, including the incidence of COVID-19. The cluster countries are characterized by high socioeconomic development rates (including average human development index of 0,91) and low inequality (0,323), but at the same time by a high number of COVID-19 cases and a high stringency index (74,1).

Table 3. Description of clusters

Indicator	Average Value	
	Cluster 1 (18 countries)	Cluster 2 (28 countries)
Total confirmed COVID-19 cases per million people	48712,84	2528,27
Stringency index	74,1	55,9
GDP per capita (PPP, \$)	41209,36	7290,79
Human Development Index	81,28	67,56
Life expectancy	0,91	0,63
Gini coefficient	0,323	0,392

Source: Own calculations using Deductor Studio Academic, data the Our World In Data & World Bank

The second cluster includes 28 lower-middle-income countries (32%, Asia and Africa): high levels of inequality are accompanied by low averages of other indicators, including the number of diseases. Cluster countries have a low average human development index (0,63), low life expectancy (about 68 years), but a high Gini average (0,392). In terms of the incidence, it is a cluster with the lowest average number of coronavirus infections and, accordingly, the stringency index is the lowest among all clusters.

Figure 4. Kohonen Maps

Source: Own calculations using Deductor Studio Academic, data the Our World in Data & World Bank

Conclusions

The results of the study show that during the pandemic Gini coefficient changed in European countries in different directions and in different volumes, from -8,3% to +15,3%. In Ukraine, the first year of the pandemic is characterized by a slight reduction in inequality due to the income of the rural population.

Analysis of the relationship between socioeconomic development, income inequality, and the COVID-19 indicators (by 87 countries) showed a positive rather strong correlation between incidence rate and all indicators except for the Gini coefficient (weak negative). Cluster analysis led to identifying two groups of countries, characterized by the consistency of the average values of the selected socioeconomic indicators, inequality, and the incidence of COVID-19.

References

1. Angelov, N., Waldenström, D. (2021). COVID-19 and income inequality: evidence from monthly population registers. London, Centre for Economic Policy Research. Retrieved from https://cepr.org/active/publications/discussion_papers/dp.php?dpno=16333.
2. Bargain, O., Aminjonov, U. (2021). Poverty and COVID-19 in Africa and Latin America. *World Development*, 142: 105422. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2021.105422>.
3. Brown, C., Ravallion, M. (2020). Inequality and the coronavirus: socioeconomic covariates of behavioral responses and viral outcomes across US counties. *National Bureau of Economic Research Working Paper*, 27549. <https://doi.org/10.3386/w27549>.

4. Christl, M., De Poli, S., Hufkens, T., Peichl, A., Ricci, M.(2021). The role of short-time work and discretionary policy measures in mitigating the effects of the COVID-19 crisis in Germany. *CESifo Working Paper*, 9072.
 5. Clark, A., D'Ambrosio C., Lepinteur A. (2020). The fall in income inequality during COVID-19 in five European countries. *Working Paper*, 565. ECINEQ, Society for the Study of Economic Inequality.
 6. Coronavirus epidemic monitoring system. «COTA» IAS. (2021). Retrieved from <https://covid19.rnbo.gov.ua/>.
 7. Eurostat: database. (2021). Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>.
 8. Laborde Debucquet, D., Martin, W., Vos, R. (2020). Poverty and food insecurity could grow dramatically as COVID-19 spreads. *In COVID-19 and global food security*, eds. Johan Swinnen and John McDermott. Part One: Food security, poverty, and inequality, Chapter 2, 16-19. Washington, DC: International Food Policy Research Institute (IFPRI). https://doi.org/10.2499/p15738coll2.133762_02.
 9. Lakner, C., Daniel, G. M., Negre, M., Beer, P. E. (2020). How much does reducing inequality matter for global poverty? *Global poverty monitoring technical note*, 13. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33902>.
 10. Mukherji, N. (2020). The social and economic factors underlying the incidence of COVID-19 cases and deaths in US counties. *medRxiv*. <https://doi.org/10.1101/2020.05.04.20091041>.
 11. Oronce, C. I. A., Scannell, C. A., Kawachi, I, Tsugawa, Y. (2020). Association between state-level income inequality and COVID-19 cases and mortality in the USA. *Journal of General Internal Medicine*, 35, 2791–2793. <https://doi.org/10.1007/s11606-020-05971-3>.
 12. Our World In Data. (2021). Retrieved from <https://ourworldindata.org/>.
 13. Sepulveda, E. R., Brooker, A. (2021). Income inequality and COVID-19 mortality: Age-stratified analysis of 22 OECD countries. *SSM – Population Health*, 16. <https://dx.doi.org/10.1016%2Fj.ssmph.2021.100904>.
 14. Stantcheva, S. (2021). Inequalities in the times of a pandemic. *73 rd Economic Policy Panel Meeting* (5 April 2021).
 15. State Statistics Service of Ukraine. (2021). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 16. Sumner, A., Hoy, C., and Ortiz-Juarez, E. (2020). Estimates of the impact of COVID-19 on global poverty. *UNUWIDER Working Paper*, 43. <https://doi.org/10.35188/UNU-WIDER/2020/800-9>.
 17. The World Bank Open Data (World Bank). 2021. Retrieved from <https://data.worldbank.org/>.
- Wildman, J. (2021). COVID-19 and income inequality in OECD countries. *The European Journal of Health Economics*, 22, 455-462. <https://doi.org/10.1007/s10198-021-01266-4>

IMPACT OF COVID-19 ON LABOR TRENDS AND DYNAMICS OF LABOR MIGRATION IN GEORGIA

Katamadze David
Katamadze Guliko
Katamadze Mariam

Abstract

The massive spread of the COVID-19 pandemic has significantly worsened the state of the Georgian economy: enterprises have closed, many jobs have been lost, and so on. Sh. Against this background, in-depth research on labor migration trends in Georgia is needed to propose recommendations to the Government of Georgia for the implementation of employment promotion measures.

Reason of research. The aim of the study is to analyze the impact on labor trends and dynamics of labor migration in Georgia by COVID-19.

Research methods. Data collection, grouping, analysis and synthesis (statistical) methods were used in the research of the paper.

Research Results. The study found that the massive spread of the COVID-19 pandemic dramatically increased unemployment, both domestically and abroad, so that if by 2020 the annual migration balance was negative and averaged -7600 people, in 2020 the figure would reach a positive level and Amounted to 15 732 men. Prior to the pandemic, the large wave of emigration from Georgia was due to the fact that the economic situation of our country and, consequently, the supply of jobs were significantly lower than other countries. Therefore, those who had information about jobs abroad and sufficient finances for emigration were already already emigrating. It is true that the pandemic has worsened the economic situation in our country, but the further increase in the number of immigrants compared to the number of immigrants was caused by the loss of jobs in the host countries, the restrictions caused by the pandemic and the admission of new migrants. A certain proportion of migrant workers were forced to return to their homeland, while a new wave of emigrants was not received by partner countries. However, in 2021 the situation has already changed and the wave of emigration has increased even more.

Research findings. The analysis of the research results allows the Georgian government to make the following conclusions:

- 1. The government needs to encourage the creation of new enterprises and jobs in the real sector of the economy, which will reduce labor migration trends;*
- 2. A list of goods to be produced by domestic enterprises should be established. This can be achieved by determining what kind of import the population of our spends money on;*
- 3. The list of goods that can be produced in our country should be clear from the import commodity structure. Domestic enterprises operated by such a mechanism will actually be tailored to local demand and will be provided with real production factors. This in turn will help raise the real level of resilience of the economy and reduce emigration.*

Keywords: *labor migration, migration balance, pandemic, remittances, transaction*

Overview of the situation in the Georgian labor market after the spread of the COVID 19 pandemic.

The resumption of the wave of labor emigration from Georgia after the pandemic has led to the creation of new jobs by foreign countries in compliance with COVID regulations, permission to receive a new wave of immigrants, further exacerbation of our country's economic crisis in the post-pandemic period. and. Sh.

The following analysis shows the deterioration of the post-pandemic situation in Georgia and, consequently, the intensification of the wave of emigration: the number of unemployed in our country has officially increased by only 5000, but employment has decreased by 54000 [Chanturidze, 2021: 5]. The number of employees in the informal sector has decreased more than in the formal sector. The majority of the unemployed are women (77.7%). As a result of the pandemic, the sectors that employ women the most were affected: hotels, restaurants, and the trade sector. Women employed in households - housekeepers, nannies, caregivers, cooks, etc. - also remained unemployed. As a result, the already low level of economic activity of women decreased from 43.1% to 40.4%.

By 2020, construction (16.2 thousand) leads in the number of jobs lost, followed by accommodation (12.8 thousand) and education (7.5 thousand). The largest percentage loss (26.3%) is recorded in accommodation and fast food outlets, which is explained by the reduction of tourist flows to a minimum and restrictions related to the restaurant business. The reduction in the number of employees in some sectors of the economy was more than the reduction in the product made in the sector itself. For example, the contribution of the construction sector to GDP in the same sector increased by 4.5% compared to the previous year, while the number of employees in the sector decreased by 16%. In the education sector, where incomes have not decreased, the number of employees has decreased by 4.9% [Chanturidze, 2021: 6]. The export-industry sectors of the economy could more easily cope with the COVID-19 pandemic. And the service sector is still in a difficult situation, which in turn affects the situation of employees. It is these circumstances that have led to an intensification of the wave of emigration of labor resources from our country after 2020.

"While managing migration, it is important to implement a policy that will facilitate the use of the potential of the diaspora and migrants in general for the socio-economic development of the country. The reintegration of returned migrants is also important for promoting sustainable, inclusive economic development." [Http://migration.commission.ge].

Analysis of labor migration dynamics in Georgia.

In order to determine the regularity of labor migration in our country, we need to analyze the labor balance of Georgia after independence, the number of immigrants and emigrants by age, citizenship in 2020, remittances in Georgia in 2019-2021. We also need to analyze the tables and diagrams provided by the National Statistics Office of our country in the field of labor migration.

"There are many people in Georgia who want to work, tried to look for a job, but could not find one, that is why they started looking for jobs outside the country. "After that, Georgian citizens

are looking for jobs abroad, because there are fewer jobs in their own country [Shukakidze, 2021: 2].

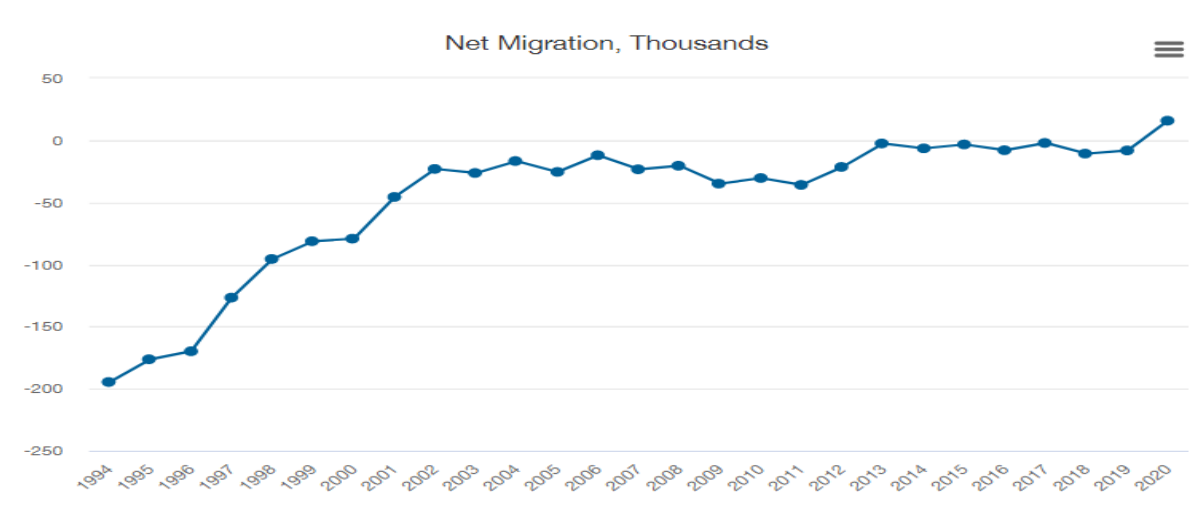
Table № 1. Migration of labor resources of Georgia

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Net migration, persons	-21 521	-2 606	-6 543	-3 408	-8 060	-2 212	-10 783	-8 243	15 732
Net migration rate per 1 000 persons	-5.8	-0.7	-1.8	-0.9	-2.2	-0.6	-2.9	-2.2	4.2

Source: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/322/migratsia>

As shown in Table 1, the labor migration balance of Georgia in 2012-2020, both in relation to the total population of Georgia and calculated per thousand people. As can be seen from Table № 1, Georgia had a negative migration balance from 2012 to 2019, with the highest rate in 2012 (-21 521 people) and the lowest rate in 2017 (-2 212 people). Only in 2020 the migration balance was positive (15 732 people), which was due to barriers imposed in foreign countries to limit the spread of the Kovid-pandemic, the elimination of jobs and, consequently, the unemployment of Georgian emigrants abroad.

Diagram 1. Migration balance of Georgia in 1994 2000

Source: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/322/migratsia>

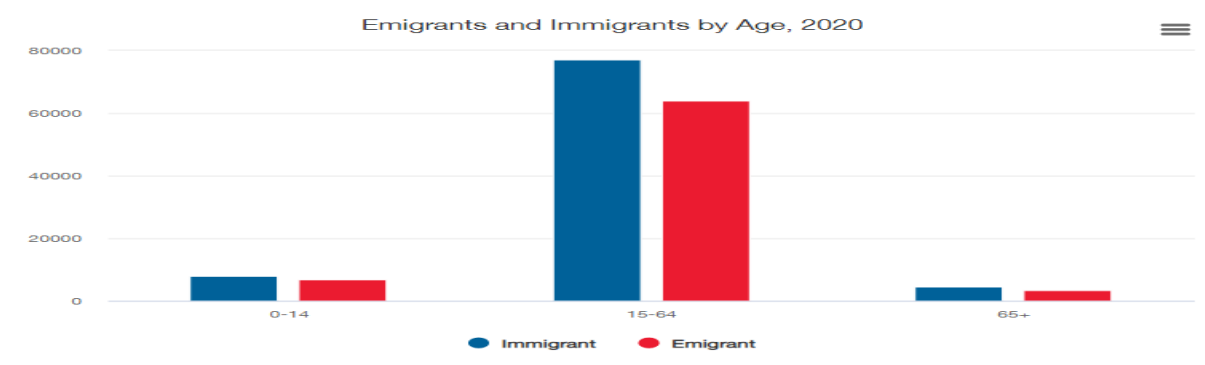
As can be seen from Figure № 1, the first, largest flow of emigration was in 1994, ie in the very first year of the balance of payments of independent Georgia (-194.6 thousand people), Since then, the tide of Georgian labor has been declining. The migration balance fell below 150 000 people in 1997; -

Below 100 thousand - since 1998, The wave of Georgian emigrants has dropped below 50 000 since 2001. Since then, the migration balance has fluctuated between 2.2 thousand and -45.7 thousand people. While the migration balance reached a positive value only in 2020 and this figure was 15 732 people, But this positive was achieved not by improving Georgia's economic situation and creating new jobs, but by worsening the economic situation abroad and destroying existing jobs.

Diagram № 2 shows the number of immigrants and emigrants of labor resources in Georgia by 2020, from which it is clear that the highest proportion of the total number of immigrants (89,996 immigrants) is 85.7% (77,187 people). The generation from 15 to 65 years (working age) is relatively small (8.99%) and the youngest is 5.23% (4712 people).

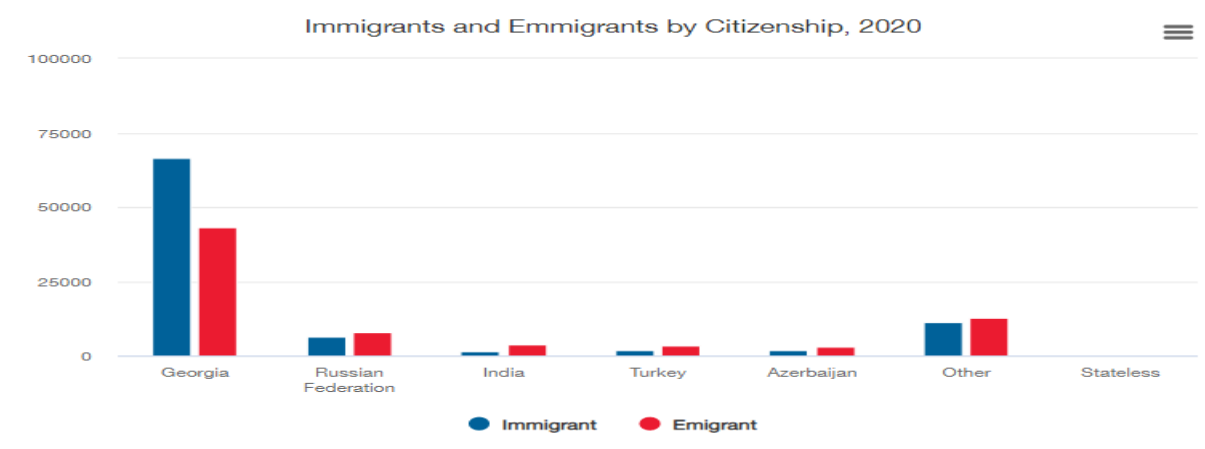
Figure № 2. Number of Immigrants and Emigrants by Age in 2020

Source: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/322/migratsia>

Chart № 2 also makes it clear that in 2020 the highest proportion of the total number of emigrants (74 364 emigrants) - 86.13% (64 050 people) is the 15- to 65-year-old (working-age) generation, compared to The youngest generation is represented by 6 804 children (9.14%), while the lowest share is represented by 4.58% (3 410 people) over the age of 65.

Figure № 3. Number of Immigrants and Immigrants by Citizenship in 2020

Source: <https://www.geostat.g e/ka/modules/categories/322/migratsia>

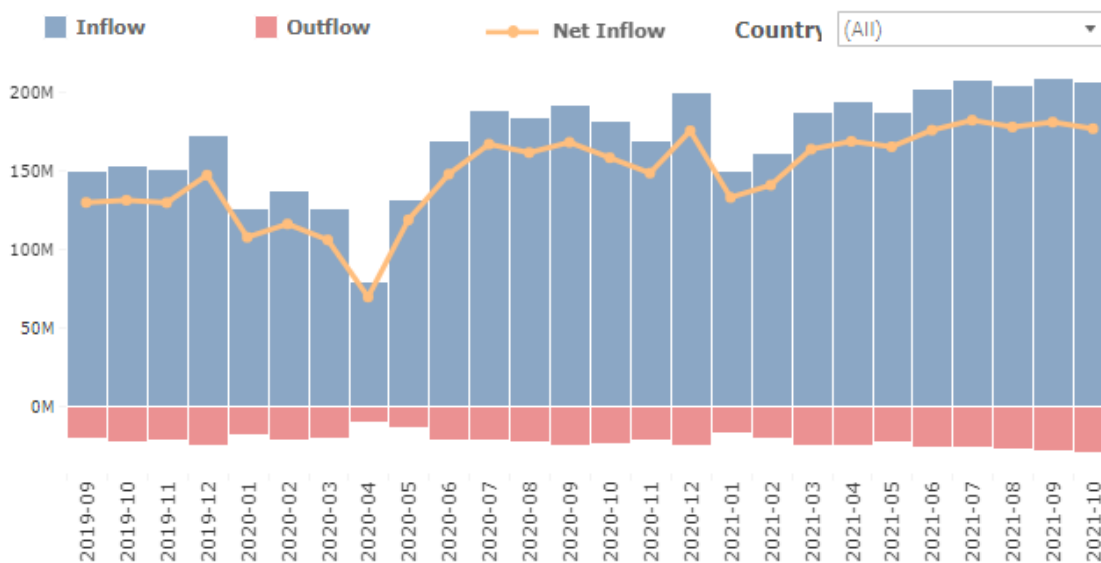

Diagram № 3 shows the number of Georgian immigrants and emigrants by citizenship in 2020. As shown in Figure №3, in 2020, the largest share of the total volume of labor migrants (among 89,996 immigrants) is 74% (66,668 immigrants) coming from Georgians, 7.27% (6,546) coming from Russians, 1.79% (1615) - Indians, 1.97% (1776 immigrants) - Turks, 2.17% (1951 immigrants) - Azerbaijanis, 12.68%

As shown in Figure №3, in 2020 the largest share of the total labor force emigrants (among 74 364 emigrants) is 60% (43 349 emigrants) coming from Georgians, 11% (7 934) coming from Russians, 5.25% (3 785).) - Indians, 4.59% (3 309 emigrants) - Turks, 4% (2 947 emigrants) - Azerbaijanis, 17.72% (12 779 emigrants) - citizens of other countries.

Diagram 4. shows the remittances made by labor resources emigrated from Georgia from September 2019 to October 2021 in our country. In this time interval (26 months) a total of \$ 3 803.6 million was sent. The average monthly remittance was \$ 146.3 million. The lowest remittances during this period were made in April 2020 (US \$ 79.1 million), while the largest remittances were made in the same period in October 2021 (US \$ 208.4 million).

Chart № 4. Remittances in Georgia (from September 2019 to October 2021)

Source: <https://nbg.gov.ge/en/page/money-transfers>

As shown in Figure № 4, the Georgian economy is heavily dependent on remittances from Georgian labor emigrants. This is due to the fact that the entrepreneurial spectrum of mass job-creating entrepreneurs has not been established in Georgia, although there is potential for this in the country, there are simply no ways to realize this potential.

Problems related to labor emigration in Georgia.

Citizens of our country still go abroad for work despite of being in a foreign environment and the high risks and dangers, . In the context of the possible increased threats of violence, the

vulnerable situation of Georgian migrant women working in families is noteworthy, especially in the context of the threat of COVID-pandemic spread and restricted movement, when police control mechanisms are weakened and the state's administrative resources are concentrated.

More than half of the emigrants from Georgia are women, which indicates that they are more flexible in terms of adapting to the new work environment and living conditions. Most of the employees in the healthcare / hospital sector of the countries receiving Georgian emigrants are also immigrant women. Medical workers are one of the highest risk groups on the front line of the fight against infection, as evidenced by the high rate of COVID-19 infection. Most of the Georgian emigrants employed in the first front sector abroad, including in the service sector, are women, which increases the risk of contracting the virus.

The level of contribution of migrant women workers in the economies of partner countries, especially in the area of remittances, is quite high. Unfortunately, the pandemic had a significant impact on their jobs and endangered the financial situation of this group of women in the host state. The financial situation of Georgian emigrants is an important factor in ensuring the social and food security of their families remaining in Georgia, especially during a pandemic, when the risk of vulnerability increases. The situation is aggravated if the legal status of a labor migrant changes in the conditions of a closed border.

Foreign households also employ mostly Georgian women, whose employment in foreign families was marginalized before the pandemic and was considered the least secure jobs. The problems of this category of migrant women are accompanied by the strict regulations in the labor legislation of many countries, according to that, this group of people is not considered employed. As a result, there is a danger that this category of Georgian emigrants will be left without labor compensation, which will cause additional problems.

In general, the risk of violence against Georgian emigrant women in quarantine areas, as well as in restrictions on freedom of movement, increases significantly. The situation is further complicated if a female migrant worker is in illegal migration, as restrictions on movement pose a vital threat to this category of people. Apply to the state or local authorities for a movement permission and provide some personal data. Illegal migrant women workers avoid all possible contact with public institutions. Imposing such a requirement puts this category of people at risk of inaccessibility of health services and inaccessibility to purchase basic necessities.

Against this background, it is important for the Georgian government to take important measures to facilitate the return of women who previously emigrated from our country and to reduce the tendency of Georgian women to emigrate, as "reducing labor intensity is an important reserve for improving the reproductive regime of Georgia. Especially if we take into account that a reduced contingent of women born in the 1990's began to enter the young reproductive age"[Tukhashvili, 2021: 105].

Georgians emigrating abroad are even more vulnerable to their employers because of the risk of losing their jobs, which will lead to returning home due to the lack of access to state protection mechanisms or the possibility of seeking alternative employment. This may result in a

violation of immigration law. Migrant workers may experience literacy or comprehension difficulties in obtaining information related to COVID-19.

Uncontrolled migration processes have had a negative impact on the development of Georgia. Problems such as the aggravation of the demographic situation, the outflow of qualified personnel and the squandering of intellectual potential, etc. have arisen.

A pandemic in isolation is not an absolute cause of problems unless it is accompanied with irrational actions by states. Due to the extraordinary situation it would be unreasonable to rely solely on the host country's sanity, especially since, globally, we have many examples of irrational decisions made by the authorities of different countries. Based on the constitutional obligation or ethical responsibility to protect citizens, it is a matter of dignity for each country to be able to support its citizens outside its own borders.

Measures taken by the Georgian government regarding emigrants.

In order to solve the above-mentioned problems, the Labor Resource Migration Regulatory Council was established in Georgia, the functioning and objectives of which are: Participation in the ongoing international negotiations on migration issues between Georgia and the European Union; Our country's participation in the "Legalization of Unauthorized Residents; Implementation of the agreement signed between Georgia and the European Union; Participation in simplifying visa procedures; Development and implementation of the state migration strategy of Georgia; Coordinating the activities of the Government Commission on Migration Issues; Promoting dignified reintegration into the society of Georgian citizens returning from emigration; To advise potential migrants about their rights and potential threats to their destination in order to prevent illegal migration; Participation in international conferences and forums on migration issues; Cooperation with donors working on migration issues, international and non-governmental organizations.

Georgia is actively involved in the ongoing negotiations on visa facilitation and readmission with the EU. Reintegration programs are provided for Georgian citizens returning to their homeland. No less important is the fact that certain categories of Georgian citizens have simplified the procedures for obtaining a Schengen visa. A "Government Commission on Migration Issues" was established to improve the coordination of the management of migration processes. At the initiative of this commission, a thematic working group on "Consolidation of Reintegration Issues" was established, which coordinates the ongoing projects and directions for the reintegration of returned migrants in the country. The reintegration of Georgian citizens returning from emigration is supported within the framework of the Georgia-EU Mobile Partnership Agreement.

Georgian Migration Regulatory Center offers the following services to the beneficiaries: a) Post-arrival counseling, and identification of assistance opportunities; b) legal advice; Referral to relevant public or private programs (medical facilities, employment centers, vocational training centers, etc.); c) counseling and employment, including vocational training, preparation for interview with the employer, assistance with the preparation of an autobiography. Currently,

Georgia is independently implementing the state program "Reintegration Assistance for Migrant Returns to Georgia" funded by the state budget.

Measures to be taken in Georgia in connection with the migration of labor resources.

The Georgian government needs to make drastic changes in response to the challenges in the field of labor migration, which implies the creation and implementation of effective migration policy mechanisms. In particular:

1. It is important that migrant workers are provided, including during vaccination, with equal access to resources for the local population. Given the specifics of the vaccine distribution process, it is critically essential that countries do not allow discriminatory practices in the beneficiary selection process and do not use civic censorship as a criterion;

2. According to a recommendation given to states by the International Organization for Migration, social benefits packages should also be made available to migrant workers. Attention should be paid to the safety of working and living conditions, including intensive inspections, in order to be able to identify specific problems of Georgian labor migrants.

3. Given the existing threats, it is important that states restrict freedom of movement only in times of extreme need. Proportionality and effectiveness of the chosen size should be properly assessed when using any repressive measures.

4. For the effective vaccination of Georgian migrant workers in illegal emigration, as well as for their unimpeded access to basic medical services, it is advisable to have diplomatic missions, local offices of the UN High Commissioner for Human Rights, the International Committee of the Red Cross and other international organizations.

5. While the dynamics of COVID 19 deployment and countries' responses to emerging challenges are still rapidly changing, it is critical that diplomatic missions act as a lifeline for their own citizens. It is desirable for them to identify vulnerable groups based on a particular country and the problems they face in a pandemic. Based on this, action instructions should be drawn up and support tools set up.

References

1. Chanturidze G., Surmava T. The impact of the pandemic on the labor market and the condition of employees. Tbilisi 2021
2. Tukhashvili M., Chelidze N. Labor Migration, TSU, Migration Research Center, 2021.
3. Shukakidze S. Labor migration in Georgia. Tb, 2021 <https://geoeconomics.ge/?p=13032> 01/02/2021
4. Georgia Migration Strategy for 2021-2025 (Government Commission on Migration Issues) http://migration.commission.ge/files/saqartvelos_2021-2025_ww._migraciis_strategia.pdf
5. <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/322/migratsia>
6. <https://nbg.gov.ge/en/page/money-transfers>

STRUCTURAL CHANGES IN THE LABOR MARKET DURING THE IV TECHNOLOGICAL REVOLUTION AND THE COVID-19 PANDEMIC

*Beridze Lamara
Khmaladze Konstantine*

Abstract

The unification of the components of the IV technological revolution as a single concept enables the efficiency of production to be taken to a new level through the use of digital technologies, the formation of network connections and the realization of innovative business models.

The pandemic, in turn, acts as a catalyst for socio-economic and political processes. The transformation of the labor market will be carried out in the direction of reducing jobs.

The Georgian labor market is characterized by a high degree of vulnerability. The reduction of employees took place in all major sectors of entrepreneurial activity. The decline in the level of employment has become universal. It covered all regions of the country.

According to the forecasts, a number of professions will become in high demand, such as: IT specialists, scientific and engineering-technical specialties, professions related to mathematical knowledge, etc.

The reform of the education system should be carried out in the following directions: introduction of programs integrated in the general education system; Focus on vocational education and training of technical specialists; Establishment of a new university model - entrepreneurial universities.

Keywords: *Technological Revolution, Industry 4.0, Digitization, Covid-19 Pandemic, Labor Market*

სტრუქტურული ცვლილებები შრომის ბაზარზე IV ტექნოლოგიური რევოლუციისა და COVID-19 პანდემიის პირობებში

*ბერიძე ლამარა
ხმალაძე კონსტანტინე*

აბსტრაქტი

IV ტექნოლოგიური რევოლუციის კომპონენტების გაერთიანება ერთიანი კონცეფციის სახით შესაძლებლობას იძლევა ახალ დონეზე იქნას აყვანილი წარმოების ეფექტიანობა ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენების, ქსელური კავშირების ჩამოყალიბებისა და ინოვაციური ბიზნეს-მოდელების რეალიზაციის მეშვეობით.

პანდემია, თავის მხრივ, გვევლინება როგორც სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური პროცესების კატალიზატორი. შრომის ბაზრის ტრანსფორმაცია განხორციელდება სამუშაო ადგილების შემცირების მიმართულებით.

საქართველოს შრომის ბაზარი ხასიათდება მოწყვლადობის მაღალი ხარისხით. დასაქმებულთა შემცირებას ჰქონდა ადგილი სამეწარმეო აქტიურობის ყველა ძირითადი სექტორის მიხედვით. დასაქმების დონის ვარდნამ მიიღო საყოველთაო ხასიათი. მან მოიცვა ქვეყნის ყველა რეგიონი.

პროგნოზების მიხედვით, მაღალმოთხოვნადი გახდება რიგი პროფესიები, როგორცაა: IT-სპეციალისტები, სამეცნიერო- და საინჟინრო-ტექნიკური სპეციალობები, მათემატიკურ ცოდნასთან დაკავშირებული სფეროების პროფესიები და სხვ.

საგანმანათლებლო სისტემის რეფორმირება უნდა განხორციელდეს შემდეგი მიმართულებებით: ზოგადი განათლების სისტემაში ინტეგრირებული პროგრამების დანერგვა; პროფესიული განათლების ფოკუსირება ტექნიკური სპეციალისტების მომზადებაზე; ახალი საუნივერსიტეტო მოდელის - სამეწარმეო უნივერსიტეტების ჩამოყალიბება.

საკვანძო სიტყვები: ტექნოლოგიური რევოლუცია, ინდუსტრია 4.0, დიגיტალიზაცია, კოვიდ -19 პანდემია, შრომის ბაზარი

IV ტექნოლოგიური რევოლუციისათვის (ინდუსტრია 4.0) დამახასიათებელი რობოტოტექნიკის განვითარება, ეკონომიკის შემდგომი დიგიტალიზაცია, წარმოებისა და მომსახურების სფეროს ავტომატიზაცია. ეს პროცესი თანდართული პანდემიის პირობებში ცხოვრების ხარისხისა და დონის ცვლილებებთან არის გადაჯაჭვული.

როგორც ცნობილია, ინდუსტრია 4.0 მოასწავებს გადასვლას მთლიანად ავტომატიზირებულ ციფრულ წარმოებაზე. იგი წარმართება ინტელექტუალური სისტემებით და მუდმივ კავშირში საწარმოს გარე სამეწარმეო გარემოსთან, ინტეგრირების პერსპექტივით ნივთებისა და მომსახურების გლობალურ სამრეწველო ქსელთან.

უნდა აღინიშნოს, რომ გასული საუკუნის დასასრულს ცალკეული საწარმოების ან საწარმოს ქვეგანყოფილებების მიხედვით ადგილი ჰქონდა სხვადასხვა სახის ინფორმაციულ-კომუნიკაციური ტექნოლოგიების, ელექტრონიკისა და სამრეწველო რობოტოტექნიკის დანერგვას, რაც ატარებდა უპირატესად ლოკალურ ხასიათს. მათ მიერ გამოყენებული საკუთარი მართვის სისტემები ძირითადად გამოირჩეოდა არათავსებადობით დანარჩენი სისტემების მიმართ.

ღია ინფორმაციული სისტემებისა და გლობალური სამრეწველო ქსელების წარმოშობის კვალობაზე იცვლება თანამედროვე ეკონომიკისა და ბიზნესის ყველა სექტორი. ყალიბდება სამრეწველო ავტომატიზაციის ახალი საფეხური ინდუსტრია 4.0-ის სახით, რომლის კომპონენტებია:

- ნივთების ინტერნეტის ელემენტები
- ხელოვნური ინტელექტი, მანქანური სწავლება და რობოტოტექნიკა

- ღრუბლოვანი გამოთვლები
- მონაცემთა დიდი მასივები (Big Data)
- ადიტიური წარმოება (ტექნოლოგია)
- კიბერუსაფრთხოება
- ინტეგრაციული სისტემა
- მოდელირება
- გაძლიერებული რეალობა

აღნიშნული კომპონენტების ორგანულად გაერთიანება ერთიანი კონცეფციის სახით იძლევა შესაძლებლობას ახალ დონეზე იქნას აყვანილი წარმოების ეფექტიანობა ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენების, ქსელური კავშირების ჩამოყალიბებისა და ინოვაციური ბიზნეს-მოდელების რეალიზაციის მეშვეობით.

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის დასკვნითი მასალების მიხედვით პანდემია, თავის მხრივ, გვევლინება როგორც სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური პროცესების კატალიზატორი. იგი დააჩქარებს ნაციონალისტურ ტენდენციებს და გაძლიერებს მოსახლეობის იმიგრაციასთან დაკავშირებულ რისკებს. ტექნოლოგიების მზარდი განვითარება გაზრდის ფორმების ინტერნეტის სივრცეში ჩართულობის მასშტაბებს.

მნიშვნელოვანია, რომ შრომის ბაზრის ტრანსფორმაცია განხორციელდება სამუშაო ადგილების შემცირების მიმართულებით. მსოფლიო მასშტაბით გამოკითხულ 350 უმსხვილესი კონცერნის ტოპ-მეჯერთა მოსაზრების მიხედვით, უკვე 2020 წლის ბოლოსათვის, სამუშაო ადგილების რაოდენობა 5 მილიონით არის შემცირებული. დამახასიათებელია, რომ შემცირება შეეხო და მომავალშიც შეეხება არა მარტო მუშებს, არამედ ოფისის თანამშრომლებსაც წარმოებისა და მომსახურების სფეროებში. მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის ორგანიზატორთა შეფასებით, შრომის მსოფლიო ბაზარი დაკარგავს დაახლოებით შვიდ მილიონ სამუშაო ადგილს, მათ შორის, ორი მესამედი იქნება ადმინისტრაციული და საოფისე თანამდებობები.

რაც შეეხება პანდემიის არსებობის განვლილი პერიოდის მიხედვით შრომის ბაზარზე განხორციელებულ ცვლილებებს, აღსანიშნავია შემდეგი:

- დასაქმებულთა მნიშვნელოვანი ნაწილის მიერ შრომისუნარიანობის დროებით დაკარგვა ავადმყოფობისა და შემდგომი რეაბილიტაციის პერიოდში. სამწუხაროდ, ადგილი აქვს სიკვდილიანობის მომატებულ დონესაც. უმეტესწილად ეს შეეხება ხანდაზმულ ასაკში მყოფ მოსახლეობას;

- ეკონომიკურმა კრიზისმა გამოიწვია უმუშევრობის ზრდა. განსაკუთრებით იმატა უმუშევრობამ ახალგაზრდებს შორის (20-30 წელი). ანალოგიური ტენდენცია შეინიშნება არამარტო ჩვენს ქვეყანაში, არამედ - მთლიანად რეგიონში და ევროკავშირის ზონაში;

- სატრანსპორტო მიმოსვლაში წარმოქმნილი შეზღუდვების გამო მკვეთრად შემცირდაა შრომითი მიგრაციის მასშტაბები, რამაც განსაზღვრულ დადებით გავლენასთან ერთად უარყოფითად იმოქმედა მიგრანტთა შრომაზე დამოკიდებულ სეზონურ წარმოებებზე;

- გაძლიერდა დასაქმების დარგობრივი დისბალანსი, რამაც ასახვა ჰპოვა შრომის ანაზღაურების დონესა და დინამიკაში. ყველაზე მეტად დაზარალდა ე. წ. „კონტაქტური“

მომსახურების სფერო, რომელიც გამოირჩევა მაღალი შრომატევადობით, საშუალო ხელფასის შედარებით დაბალი დონით, არაფორმალური დასაქმებისა და მიკრო ბიზნესის დიდი ხვედრითი წილით. ამ სექტორში დასაქმება შემცირდა ყველაზე მეტად, რომლის შესამსუბუქებლად გატარებული სამთავრობო ღონისძიებები არ აღმოჩნდა საკმარისი. განსაკუთრებით მოწყვლადი აღმოჩნდნენ ფიზიკური შრომით დასაქმებულნი (განათლებისა და ანაზღაურების დაბალი დონით). საქმიანობის შინაარსიდან გამომდინარე, ვერ ხერხდება მუშაკთა ამ კატეგორიის გადაყვანა მუშაობის დისტანციურ რეჟიმზე;

- პანდემიის შედეგად მრავალ ქვეყანაში გაიზარდა უთანაბრობა შრომით შემოსავლებში. ლიბერალური მონეტარული და ფისკალური პოლიტიკის პირობებში მკვეთრად გაიზარდა ფინანსური ბაზრების საქმიანობა, ასევე, მოსახლეობის კატეგორია მაღალი შემოსავლებით, დანაზოგებითა და ფინანსური აქტივებით;

- პანდემიის შედეგებს შორის გამოიკვეთა გენდერული ასპექტიც. ბევრ ქვეყანაში უმუშევართა შორის სუსტი სქესის წარმომადგენელთა გაცილებით მაღალი დონე განპირობებულია კონტაქტური მომსახურების სფეროში ქალთა სიჭარბით, აგრეთვე, მათი საოჯახო საქმეებით დატვირთვით სკოლამდელი და საგანმანათლებლო დაწესებულებების დახურვის გამო;

- მოსახლეობისა და ბიზნესისადმი სახელმწიფო მხარდაჭერის ღონისძიებებმა გამოიწვია არაერთგვაროვანი შედეგები დასაქმების სფეროში. ერთის მხრივ, ძირითადად შენარჩუნებულ იქნა სამუშაო ადგილები (შემოსავლებისა და გადახდისუნარიანობის დონე). ამასთან, შესაძლებელია მინიმუმიზირებულ იქნას არასტრუქტურული ტიპის ქრონიკული უმუშევრობა. სავარაუდოდ, ანტიპანდემიური ხასიათის შეზღუდვების გაგრძელება გავლენას მოახდენს მოსახლეობისა და ეკონომიკური აგენტების ქცევაზე.

საქართველოს შრომის ბაზარი ხასიათდება მოწყვლადობის მაღალი ხარისხით. ტექნოლოგიური რევოლუციისა და პანდემიის პირობებში შედარებით მწვავედ გვესახება დასაქმებასთან დაკავშირებული პრობლემები მემკვიდრეობით მიღებული ეკონომიკის ატროფირებული დარგობრივი სტრუქტურის და სამუშაო ძალაზე მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის არსებული დისპროპორციის ფონზე.

როგორც ქვემოთ მოტანილი მონაცემებიდან (ცხრილი 1) სჩანს, 2020 წელს 2019 წელთან შედარებით ბიზნესის სფეროში დასაქმებულთა რაოდენობა შემცირდა 52 978 კაცით (7 %). დასაქმებულთა შემცირებას ჰქონდა ადგილი სამეწარმეო აქტიურობის ყველა ძირითადი სექტორის მიხედვით. დასაქმების დონის ვარდნამ მიიღო საყოველთაო ხასიათი. მან მოიცვა ქვეყნის ყველა რეგიონი (ცხრილი 2).

წინასწარი ექსპერტული შეფასებებით, აღნიშნული მდგომარეობის შენარჩუნება მოსალოდნელია 2022 წელსაც, რაც გვიყენებს რიგ გამოწვევებს შრომის ბაზრის ტრანსფორმაციის, უპირველეს ყოვლისა თანამედროვე მოთხოვნების ადეკვატური კვალიფიციური სპეციალისტების მომზადების თვალსაზრისით. თანამშრომელთა კვალიფიკაციის ამაღლება უნდა გახდეს მუდმივი პროცესი.

ცხრილი 1. დასაქმებულთა რაოდენობა, კაცი

	2016	2017	2018	2019	2020
სულ	666790	708165	734215	756852	703874
ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით:					
სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობა	12691	12699	12347	12753	12286
სამთომოპოვებითი მრეწველობა და კარიერების დამუშავება	7907	8565	8806	8830	10084
დამამუშავებელი მრეწველობა	90192	92438	92902	91506	89214
ელექტროენერჯის, აირის, ორთქლის და კონდიციონერული ჰაერის მიწოდება	14473	14881	14910	15114	15861
წყალმომარაგება, კანალიზაცია, ნარჩენების მართვა და დაბინძურებისგან გასუფთავების საქმიანობები	13351	14805	14411	14519	14599
მშენებლობა	75034	76187	74192	69956	66146
საბითუმო და საცალო ვაჭრობა; ავტომობილების და მოტოციკლების რემონტი	169699	183884	196883	209953	197335
ტრანსპორტი და დასაწყობება	52831	56520	58137	61163	56828
განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის და საკვების მიწოდების საქმიანობები	37431	42154	45663	48634	31823
ინფორმაცია და კომუნიკაცია	19672	21435	22449	24764	24513
უძრავ ქონებასთან დაკავშირებული საქმიანობები	17255	17699	18556	19277	18184
პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობები	23741	24988	26352	27007	23445
ამინისტრაციული და დამხმარე მომსახურების საქმიანობები	23326	25333	26626	27739	20210
განათლება	22146	22637	23032	23324	22203
ჯანდაცვა და სოციალური მომსახურების საქმიანობები	65530	69392	72322	74885	75618
ხელოვნება, გართობა და დასვენება	14375	17091	18391	19002	17770
სხვა სახის მომსახურება	7137	7458	8236	8425	7755

წყარო: ბიზნეს სექტორი საქართველოში: 2020/საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. - თბილისი, 2021. გვ. 108

პროგნოზების მიხედვით, მაღალმოთხოვნადი გახდება რიგი პროფესიები, როგორცაა: IT-სპეციალისტები, სამეცნიერო- და საინჟინრო-ტექნიკური სპეციალობები, მათემატიკურ ცოდნასთან დაკავშირებული სფეროების პროფესიები და სხვ. უახლოეს წლებში, ხელოვნური ინტელექტისა და რობოტოტექნიკის განვითარების კვალობაზე, მსოფლიოში გაჩნდებაა ორ მილიონამდე ახალი ვაკანსია.

მოსალოდნელი ცვლილებების შედეგად გართულდება იმ დაბალკვალიფიციურ პირთა შრომითი მოწყობის საკითხები, რომელნიც არ მიეკუთვნებიან ზემოაღნიშნულ პროფესიებს.

ცხრილი 2. დასაქმებულთა რაოდენობა, კაცი

	2016	2017	2018	2019	2020
სულ	666790	708165	734215	756852	703874
რეგიონების მიხედვით:					
ქ. თბილისი	412337	437602	459522	463871	443272
აფხაზეთის არ		
აჭარის არ	66597	70087	70292	74804	68089
გურია	7689	8786	8618	9674	8122
იმერეთი	49547	51986	52920	58015	52961
კახეთი	21750	23592	23879	24619	20656
მცხეთა-მთიანეთი	9031	10448	11514	12344	10807
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	2415	2372	2382	2603	2107
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	28906	30021	30025	31889	26995
სამცხე-ჯავახეთი	10406	11583	12516	14006	11466
ქვემო ქართლი	39953	41905	41965	43751	39282
შიდა ქართლი	16977	18575	19404	19991	18911

წყარო: ბიზნეს სექტორი საქართველოში: 2020/საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. - თბილისი, 2021. გვ. 108

უნდა აღინიშნოს, რომ სირთულეების მიუხედავად, პესიმიზმის საფუძველი არ არსებობს. განვილიშმა სამრეწველო რევოლუციებმა დაგვიგროვა მნიშვნელოვანი გამოცდილება დასაქმებასა და უმუშევრობასთან დაკავშირებული მოსალოდნელი პრობლემების დაძლევის და ცვლილებებთან ადაპტირების თვალსაზრისით.

ამრიგად, საქართველოს რეალობაში საჭიროა მომზადდეს სპეციალისტები სპეციალური და უმაღლესი განათლებით, რაც გულისხმობს საგანმანათლებლო სისტემის რეფორმირებას შემდეგი მიმართულებებით:

✓ ზოგადი განათლების სისტემაში ინტეგრირებული პროგრამების დანერგვა. დამამთავრებელი კლასების მოსწავლეთა (მე-9 და ზედა კლასები) ბაზაზე, პარალელურად, პროფესიული მომზადების ჯგუფების ფორმირება მოთხოვნილი პროფესიების მიხედვით;

✓ პროფესიული განათლების ფოკუსირება ინდუსტრია 4.0-ის მიერ განსაზღვრული ტექნიკური სპეციალისტების მომზადებაზე ისეთ სფეროებში, როგორცაა: IT პროგრამები; შრომის უსაფრთხოება; ტრანსპორტი და ლოჯისტიკა; საზღვაო და სარკინიგზო ტრანსპორტი; ტურიზმი და გასტრონომია და სხვა. მნიშვნელოვანია პროფესიული განათლების სისტემაში სახელმწიფო - კერძო პარტნიორობის შესაძლებლობების მაქსიმალურად დანერგვა;

✓ ახალი საუნივერსიტეტო მოდელის - სამეწარმეო უნივერსიტეტების ჩამოყალიბება. სამეცნიერო მეწარმეობის შესაძლებლობების ზრდის კვალობაზე წარმოების მოთხოვნა ეფექტიან ტექნოლოგიებზე შესაძლებელია დაკმაყოფილდეს შესაბამის უნივერსიტეტებში მოქმედი ტექნოლოგიების გადამცემი ოფისების, ინკუბატორების და სხვადასხვა პროფილის კვლევითი ჯგუფების მიერ.

მნიშვნელოვანია, ჩამოყალიბებულ იქნას სამეწარმეო უნივერსიტეტები რეგიონებში. განათლება/მეცნიერებასა და ბიზნესს შორის კავშირი მოგვევლინება, როგორც რეგიონული (ადგილობრივი) ეკონომიკის განვითარების მნიშვნელოვანი ხელშემწყობი ფაქტორი.

გამოყენებული ლიტერატურის სია

1. ლამარა ბერიძე. „კოვიდპანდემიის პირობებში გასატარებელ ღონისძიებათა შესახებ“. ჟ. „ბიზნეს-ინჟინერინგი“, თბ., 2020 წ., N3-4. გვ. 73-76
2. ინეზა გაგნიძე. მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუცია, უმაღლესი განათლების უმნიშვნელოვანესი გამოწვევა საქართველოში. ეკონომიკა და ბიზნესი, 2019, N3, გვ.58-78
3. ბიზნეს სექტორი საქართველოში: 2020/საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. - თბილისი, 2021. 137 გვ.
4. Николас Мартин, Светлана Савченко. "Индустрия 4.0": что будет с рынком труда? 2016.
5. Шваб Клаус, Четвертая промышленная революция / Клаус Шваб // Изд-во: Формат, 2016.

INCREASING THE EFFICIENCY OF LABOR ACTIVITY IN A PANDEMIC BY METHODS OF PHYSICAL CULTURE

*Filimonova Olga
Ogurtsova Oksana
Fominov Ivan*

Abstract

In the spring of 2020, the whole world was infected with a new coronavirus infection called COVID-19. In connection with the coronavirus pandemic, various restrictions were introduced that had a significant impact on many aspects of life, such as: social, political, economic, cultural spheres. The most significant and noticeable impact of the pandemic on human health.

The introduced measures for sanitary and epidemiological control over the situation with coronavirus infection forced the population to limit physical activity, especially during the quarantine period. In many cities, the ability to use sports facilities was suspended, large-scale cultural and sports events were canceled everywhere, which reduced social contacts and people began to spend at home all the time. The need of healthy people for everyday physical activity has suffered. Therefore, the lack

of physical activity began to damage health: cases of domestic conflicts became more frequent, cases of panic attacks appeared, and fatigue increased. All this affected the efficiency of labor activity. The formation of a new format for maintaining physical fitness through independent exercise at home has increased the popularity of video clips and videos containing complexes of physical exercises.

The purpose of the article was to identify the most optimal opportunities for maintaining physical fitness during a pandemic among young people. On the example of physical education during the period of distance learning at a university, the need for regular fitness classes is considered as one of the acceptable ways to maintain physical shape.

A topical issue at any time, and especially at the time of a pandemic, is the conduct of various types of training at home. The scientific novelty of the article is that, given the empirical research, it is possible to identify more meaningful and recommended workouts at home that will make a person feel healthy. This type of physical activity, of course, cannot replace classes in gyms with special sports equipment and a qualified instructor, but it will be a good option in order to keep muscles in good shape. For some people, home workouts have always been more relevant and preferred.

Since the concepts of leisure and physical culture in the modern world are closely related, the article examines their relationship. In addition, the article analyzes the influence of physical exercises on various organs and functional systems of the body, taking into account the need for self-regulation of the mode of work and rest in conditions of remote employment.

At the end of the article, the authors give recommendations on the choice of the most optimal methods and forms of physical education during the period of the spread of coronavirus infection

Key words: *efficiency of labor activity, physical culture, physical education classes at the university*

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ТРУДОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ МЕТОДАМИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Филимонова Ольга

Огурцова Оксана

Фоминов Иван

Аннотация

Повышение эффективности трудовой деятельности в условиях пандемии методами физической культуры.

Весной 2020 года весь мир подвергся заражению новой коронавирусной инфекцией под названием COVID-19. В связи с пандемией коронавируса были введены различные ограничения, которые оказали значительное влияние на многие аспекты жизни, такие как: социальная, политическая, экономическая, культурная сферы. Наиболее значимо и заметно пандемия сказалась на здоровье людей.

Вводимые меры по санитарно-эпидемиологическому контролю за ситуацией с коронавирусной инфекцией вынудили население ограничить физическую активность, особенно в

период карантина. Во многих городах приостановили возможность пользоваться спортивными сооружениями, везде были отменены масштабные культурно-массовые и спортивные мероприятия, что снизило социальные контакты и люди всё время стали проводить дома. Пострадала обычная потребность здоровых людей к реализуемой повседневно двигательной активности. И как следствие, недостаток физической нагрузки, стал наносить ущерб здоровью: участились случаи бытовых конфликтов, появились случаи панических атак, повысилась утомляемость. Все это не могло не сказаться на эффективности трудовой деятельности. Формирование нового формата поддержания физической формы за счет самостоятельных занятий физическими упражнениями в домашних условиях повысила популярность видео роликов и видеофильмов, содержащих комплексы физических упражнений. Целью статьи было выявление наиболее оптимальных возможностей поддержания физической формы в период пандемии в молодежной среде. На примере занятий физической культурой в период дистанционного обучения в ВУЗе рассмотрена необходимость проведения регулярных занятий фитнесом, как одного из приемлемых способов поддержания физической формы.

Актуальным вопросом в любой период времени, и особенно в момент пандемии, является проведение различных видов тренировок в домашних условиях. Научная новизна статьи заключается в том, что, учитывая эмпирические исследования, можно выявить более значимые и рекомендуемые тренировки в домашних условиях, которые позволят человеку чувствовать себя здоровыми. Такой вид физической активности, конечно, не сможет заменить занятий в спортзалах со специальным спортивным инвентарем и квалифицированным инструктором, но станет хорошим вариантом для того, чтобы сохранить мышцы в тонусе. Для некоторых же людей всегда были более актуальными и предпочтительными домашние тренировки.

Так как понятия досуг и физическая культура в современном мире тесно связаны, то в статье рассмотрена их взаимосвязь. Кроме того, в статье проанализировано влияние физических упражнений на различные органы и функциональные системы организма с учетом необходимости самостоятельного регулирования режима труда и отдыха в условиях дистанционной трудовой занятости.

В завершении статьи авторы дают рекомендации по выбору наиболее оптимальных способов и форм проведения физкультурных занятий в период распространения коронавирусной инфекции.

В статье анализируются последствия ограничений, вызванных коронавирусной инфекцией COVID-19, касающиеся возможностей поддержания физической формы и оказывающие влияние на эффективность трудовой деятельности. Проанализированы наиболее оптимальные возможности поддержания физической формы в период пандемии в молодежной среде. Приведены результаты исследования, проведенного среди студентов СГТУ имени Гагарина Ю.А. Проанализировано влияние физических упражнений на различные органы и функциональные системы организма с учетом необходимости самостоятельного регулирования режима труда и отдыха в условиях дистанционной трудовой занятости. Даны рекомендации по выбору наиболее оптимальных способов и форм проведения физкультурных занятий в период распространения коронавирусной инфекции.

Ключевые слова: эффективность трудовой деятельности, физическая культура, физкультурные занятия в вузе.

Весной 2020 года весь мир подвергся заражению новой инфекцией под названием COVID-19. В связи с пандемией коронавируса были введены различные я, которые оказали значительное влияние на многие аспекты жизни, такие как социальная, политическая, экономическая, культурная сферы. Наиболее значимо и весомо пандемия сказалась на здоровье людей.

Вводимые меры по санитарно-эпидемиологическому контролю за ситуацией с короновирусной инфекцией вынудили население ограничить физическую активность, особенно в период карантина. Во многих городах приостановили возможность пользоваться спортивными сооружениями, везде были отменены масштабные культурно-массовые и спортивные мероприятия, что снизило социальные контакты. Люди всё больше времени стали проводить дома. Пострадала обычная потребность здоровых людей в реализуемой повседневно двигательной активности. И, как следствие, недостаток физической нагрузки стал наносить ущерб здоровью: участились случаи бытовых конфликтов, появились случаи панических атак, повысилась утомляемость. Все это не могло не сказаться на эффективности трудовой деятельности. Формирование нового формата поддержания физической формы за счет самостоятельных занятий физическими упражнениями в домашних условиях повысила популярность видео роликов и видеофильмов, содержащих комплексы физических упражнений.

Актуальным вопросом в любой период времени, и особенно в момент пандемии, является проведение различных видов тренировок в домашних условиях. Необходимость научно-практических исследований в данной области заключается в том, что, учитывая эмпирический опыт, можно выявить более значимые и рекомендуемые тренировки в домашних условиях, которые позволят человеку чувствовать себя здоровыми. Такой вид физической активности, конечно, не сможет заменить занятий в спортзалах со специальным спортивным инвентарем и квалифицированным инструктором, но станет хорошим вариантом для того, чтобы сохранить мышцы в тонусе. Для некоторых же людей всегда были более актуальными и предпочтительными домашние тренировки.

Так как понятия досуг и физическая культура в современном мире тесно связаны, необходимо рассматривать их во взаимосвязи, кроме того, необходимо учитывать влияние физических упражнений на различные органы и функциональные системы организма с учетом необходимости самостоятельного регулирования режима труда и отдыха в условиях дистанционной трудовой занятости.

Нами было проведено исследование, целью которого было выявление наиболее оптимальных возможностей поддержания физической формы в период пандемии в молодежной среде. На примере занятий физической культурой в период дистанционного обучения в ВУЗе рассмотрена необходимость проведения регулярных занятий фитнесом, как одного из приемлемых способов поддержания физической формы.

При проведении опроса студентов СГТУ имени Гагарина Ю.А. , находившихся на дистанционном обучении весной 2020 года, большинство респондентов отмечали апатию, нежелание выполнять образовательную нагрузку, отсутствие желания выполнять

физическую нагрузку. Однако после выполнения комплекса физических упражнений, по мнению студентов, снижалось чувство тревоги, повышалось настроение, что в свою очередь положительно сказывалось на улучшении обучения. Объясняется данный эффект положительным влиянием физических упражнений на различные органы и системы организма. Имеется огромное количество исследований, показывающих положительное влияние физических упражнений на опорно-двигательный аппарат, ЦНС, функции кровообращения, дыхания, выделения, обмен веществ, теплорегуляцию, деятельность органов внутренней секреции. В результате физической тренировки значительно улучшается координация нервной системой двигательных и вегетативных функций; повышаются функциональные возможности многих органов и систем органов, в некоторых случаях в несколько раз. Во время мышечной работы активизируются не только исполнительный (нервно-мышечный) аппарат, но и механизм моторно-висцеральных рефлексов (т.е. рефлексов с мышц на внутренние органы), работа внутренних органов, нервная и гуморальная регуляция. Поэтому снижение двигательной активности ухудшает состояние организма в целом. Страдают и нервно-мышечная система, и функция внутренних органов. Кроме того, тренированный организм легче переносит критические ситуации [5].

В связи с ограничением двигательной нагрузки и необходимостью поддержания хорошего физического самочувствия и нормального состояния здоровья в период пандемии появилась потребность в организации домашних спортивных занятий, которые будут оказывать положительное влияние на общее состояние человека.

На примере занятий физической культурой в период дистанционного обучения в ВУЗе рассмотрена необходимость проведения регулярных занятий фитнесом, как одного из приемлемых способов поддержания физической формы. Так, в СГТУ имени Гагарина Ю.А., в рамках занятий по программе «Физическая культура» и «Игровые виды спорта», был проведен эксперимент, а именно, применение основ методики ритмической гимнастики и фитнеса в дистанционном учебном процессе. Занятия фитнесом представляют собой вид физической деятельности, позволяющий не только укреплять и сохранять здоровье, уравновешивать эмоциональное состояние, но и поддерживать физическую форму в условиях дистанционного обучения. Он позволяет жить полноценно, быть свободным от потенциальных факторов риска, включает и занятия с доступным инвентарем, и аэробику, и правильное питание [7]. Так как особенностью методики ритмической гимнастики и фитнеса являются упражнения, используемые с лечебно-оздоровительной, прикладной и спортивной направленностью, то данную методику вполне можно применять в основной группе здоровья, в специально-медицинской группе и в группе спортивного совершенствования по видам спорта [4]. Применение основ методики ритмической гимнастики и фитнеса в учебном процессе имеет ряд преимуществ:

- 1) Большое количество разнонаправленных движений позволяет разносторонне воздействовать на различные функции организма, как двигательные, так и физиологические.
- 2) Возможность избирательно воздействовать на отдельные группы мышц, развивать подвижность суставов, совершенствовать функции дыхательной, сердечно - сосудистой,

пищеварительной и других систем организма, оказывать влияние на обменные процессы и вестибулярный аппарат.

3) Возможность точно дозировать нагрузку и контролировать педагогический процесс. Изменять и дополнять нагрузку, увеличивать или уменьшать темп, количество повторений, изменения последовательности выполнения упражнений и амплитуду движений в зависимости от степени подготовленности занимающихся [5].

4) Использование одних и тех же движений в разнохарактерных упражнениях с помощью различных приемов.

5) Возможность эффективно влиять на эстетическое воспитание студентов.

6) Возможность применения стилизованных композиций на спортивных и культурно массовых мероприятиях.

7) Выполнение упражнений в домашних условиях, используя как самостоятельные занятия, так и онлайн-платформы, чаты и другие формы онлайн-общения.

По итогам исследования, студенты экспериментальной группы отмечали, что самостоятельные занятия ритмической гимнастикой и фитнесом в режиме дистанционного обучения снижают у них эмоциональное напряжение, повышают настроение. По окончании дистанционного обучения девушки экспериментальной группы были не только более адаптированы к физическим, эмоциональным и умственным нагрузкам, но и развивали силу, гибкость, подвижность суставов. Из этого следует, что занятия ритмической гимнастикой и фитнесом в домашних условиях могут быть использованы как форма дистанционного обучения по физической культуре, способствующая улучшению базовых составляющих человеческого здоровья и являющаяся одним из эффективных средств повышения трудоспособности молодого поколения обучающейся молодежи [3].

Занятия физической культурой являются неотъемлемой частью образовательного процесса. Однако могут представлять собой отдельный, самостоятельный вид деятельности в свободное время или досуг. В данном контексте под досугом понимают способ восстановления сил человека для последующего выполнения трудовых обязанностей. При правильной организации свободного времени человек восстанавливает свои физические силы, готовясь к производительному труду, реализует свои творческие способности, удовлетворяет эстетические потребности. У физической культуры, как элемента досуговой занятости, существуют определенные функции:

1) Релаксация, необходима человеку для профилактики заболеваний, поддержания в человеке активного интереса к работе, учебе, росту профессионального мастерства, самосовершенствования в целом. Показатели свободного времени становятся критериями повышения производительности труда, так как эффективность труда человека часто говорит о качестве его отдыха; 2) Развитие личности. Известно, что поступают в высшие учебные заведения и успешнее учатся дети, ведущие активный образ жизни и имеющие возможность творчески мыслить; 3) Функция возобновления или восстановления энергии, затраченной в ходе энергозатратной биологической и социальной деятельности. Благодаря чередованию работы и отдыха происходит так называемая «перезарядка»; 4) Компенсаторная - компенсация

неоданных процессов придает человеку некоторые биологические качества. Благодаря этой функции достигается определенное психологическое состояние-чувство собственного достоинства; 5) Соучастие в процессе естественного видового отбора. Так как в комфортных, «тепличных» условиях замедляется рост естественной приспособляемости, то задача данной функции – создание искусственных трудностей с целью совершенствования в процессе эволюционного развития [2].

Описанные функции успешно реализуются при условии соблюдения основных принципов физической культуры и спорта. Первый и основной принцип – постепенность. Увеличение нагрузки должно осуществляться постепенно и сопоставляться с физическими возможностями человека. Как в проведении ежедневных разовых тренировок, так и при увеличении нагрузок при повторных долгосрочных занятиях необходимо осуществлять второй принцип - последовательность. Постепенное увеличение трудности выполнения, что называется «от простого к сложному» дает более положительный эффект занятий, нежели выполнение задания большой сложности. Следующим обязательным принципом является индивидуализация, то есть построение программы занятий, выбор упражнений соответственно индивидуальным особенностям организма человека и с учетом его заболевания. Последними, но необходимыми для проведения физических занятий являются такие факторы, как регулярность и систематичность[8]. Всегда стоит помнить, что только качественное и постоянное проведение занятий физическими упражнениями, при правильной нагрузке позволит улучшить состояние человека, положительно влияя на любую сферу его жизнедеятельности. Появление в период пандемии большого числа спортивных тренировок онлайн-формата может стать хорошим вариантом поддержания физической формы и здоровья в период ограничений двигательной активности только при условии соблюдения этих принципов. Чтобы избежать вреда здоровью, занимаясь той или иной двигательной активностью, особенно в период пандемии, стоит придерживаться простых правил: во первых, нельзя тренироваться на истощение, лучше сделать 20-минутную зарядку с утра, чем на износ тренироваться 3 часа; во-вторых, не рекомендуется заниматься спортом, если есть какие-либо симптомы заболевания, недомогание; необязательно заниматься более 3-х раз в неделю, организм должен периодически восстанавливаться; не нужно заниматься в тесных замкнутых помещениях. Следует выбирать просторные тренажерные залы с небольшим количеством людей, а лучше заниматься дома, заранее подготовив необходимые тренажеры [10].

Большую распространенность получили занятия физическими упражнениями в домашних условиях с использованием видео роликов, видео фильмов и занятий в формате онлайн режима, как альтернатива занятиям в организованных учреждениях спортивного, физкультурного и образовательного направления. Не меньшую популярность получил и другой вид двигательной активности, используемой в период ограничений в связи с пандемией коронавируса. Согласно данным статистики производителей современных гаджетов и спортивных часов Fitbit, Polar, Garmin, наиболее популярными видами тренировки стали ходьба и вело-тренажерные тренировки, также на 525 процентов

увеличилось число тренировок в подъеме по лестнице. Исходя из тех же данных, приводимых известными брендами в своих исследованиях за период весны 2019 и 2020 годов, были сделаны следующие выводы: 1) повседневная активность снизилась в среднем во всем мире на 12 процентов; 2) общее количество спортивных шагов в виде тренировок увеличились на 24 процента; 3) люди, активно занимающиеся спортом в до карантинный период, увеличили количество тренировок; 4) люди, ведущие малоактивный образ жизни в обычный период, стали еще менее активны [11].

К аналогичным результатам пришли авторы статьи исследовав данные участия студентов СГГУ имени Гагарина Ю.А. в онлайн соревнованиях по фоновой ходьбе на платформе «Человек идущий». В период с сентября по ноябрь учащиеся вуза, в составе 50 человек, в возрасте 19-20 лет, фиксировали свои данные, полученные во время ходьбы в течение дня в специальное приложение на телефоне. Участие в соревнованиях охватило период обычного, очного обучения и период дистанционного обучения. По итогам общее количество шагов в группе снизилось на 50 процентов по сравнению с периодом вне «дистанта», лидерство в соревнующейся группе по количеству шагов практически не менялось. Т.е. активные студенты оставались по-прежнему активны, независимо от смены формы обучения, в то время как студенты с малым количеством шагов стали еще менее активны.

Статистические данные позволяют сделать вывод о том, что люди, которые вели очень активный образ жизни, стали еще больше времени уделять спорту. А люди, которые вели малоподвижный образ жизни и не занимались спортом, стали еще меньше двигаться. Из этого следует вывод о том, что ведение активного образа жизни и постоянный контроль за своим здоровьем - это сознательный выбор людей, которые понимают всю значимость своего физического здоровья и его прямое влияние на качество жизни, на результаты работы и следят за своими жизненными показателями. Население, которое ведёт активный образ жизни, становится более жизнестойким и конкурентоспособным на рынке труда по сравнению с той частью населения, которая пренебрегает активной двигательной деятельностью.

Большинство исследований показывают, что занятие спортом до пяти-шести часов в неделю за несколько месяцев до заражения лучше подготавливают организм человека и дают возможность справиться с вирусом. Небольшие физические нагрузки, примерно 150 минут умеренной физической активности, или 75 минут интенсивной физической активности в неделю, а также сочетание умеренной и интенсивной физической активности могут быть защитой от осложнений после заражения инфекцией. В то время как полное отсутствие физической активности, или чересчур большой объем упражнений могут снизить иммунные свойства организма и осложнить течение болезни. Эффективны физические нагрузки, выполненные на свежем воздухе в любую погоду, в разное время года и при различной температуре окружающей среды. При повышении уровня закаливания занимающийся становится не восприимчивым к простудным заболеваниям.

Подводя итог, можно выделить следующие положения в повышении эффективности трудовой деятельности в условиях пандемии методами физической культуры:

- 1) Наиболее популярными видами занятий в период пандемии коронавируса стали: фитнес в домашних условиях, ходьба, вело-тренажерный спорт;
- 2) Умеренные физические нагрузки, особенно на свежем воздухе, являются профилактикой заболеваний вирусной инфекции;
- 3) Правильная организация труда и свободного времени как активной двигательной деятельности, восстанавливает физические силы и готовит человека к производительному труду вне зависимости от жизненной ситуации;
- 4) Ведение активного образа жизни и постоянный контроль за своим здоровьем - это сознательный выбор людей, которые понимают всю значимость своего физического здоровья и его прямое влияние на качество жизни, на результаты работы;
- 5) Население, которое ведёт активный образ жизни, становится более жизнестойким и конкурентоспособным на рынке труда по сравнению с той частью населения, которая пренебрегает активной двигательной деятельностью.

Литература

- 1 Вольчик В. В. Дистанционное высшее образование в условиях самоизоляции и проблема институциональных ловушек / В. В. Вольчик, И. М. Ширяев // Актуальные проблемы экономики и права. 2020. Т. 14, No С. 235–248.
- 2 Дубровская Т.С. «Структура и содержание досуга» (по материалам исследований японских социологов) // Социологические исследования. №4, 1993г., С.36-44.
- 3 Кошелева Т.В., Филимонова О.С., Казинская Л.Б. Фитнес и ритмическая гимнастика как основа воспитания студентов вуза.//Актуальные вопросы физического и адаптивного физического воспитания в системе образования: сб. материалов II всероссийского с международным участием научно-практической конференции, г. Волгоград, 16-17 апреля 2020г. С 268-272
- 4 Кузнецова С.В. Полиадаптивная модель организации физического воспитания в вузе // Актуальные проблемы экономики и менеджмента № 2 (14) – Саратов, Издательство СГТУ, 2017– С.69-73
- 5 Кузнецова С.В. Психологическое сопровождение студентов вуза в рамках занятий физической культурой // Материалы Всероссийской научно-практической конференции «Акмеологические векторы профессионализации личности в обществе вызовов и угроз» - Саратов «КУБиК», 2017 – С.30-34
- 6 Макарова Г.А. Спортивная медицина / Г.А. Макарова: Учебник. – М.: Советский спорт, 2003 – 480
- 7 Мостовая, Т.Н. Физическая культура в становлении и развитии личности / Т.Н. Мостовая, А.Е. Данилочкин, И.А. Лобынцев // Наука 2000. – 2017. – . – Т. 2, № 13. – С. 193-197

- 8 Милько М.М., Гуремина Н.В. Исследование физической активности студентов в условиях дистанционного обучения и самоизоляции // Современные наукоемкие технологии. – 2020. – № 5. – С. 195-200;
- 9 Павленок П. Краткий словарь по социологии. 2-е изд. – М.: Издательство: ИНФРА-М, 2011 г. 255 с.
- 10 Платонова, В.А. Развитие организма и личности под воздействием современного фитнес – комплекса / В.А. Платонова // Научно-Технический Вестник Санкт-Петербургского Государственного Института Точной Механики и Оптики (Технического Университета). – 2003. – № 7. – С. 196-206
- 11 Тиссен П.П., Ботагариев Т.А Теория и методика обучения физической культуре/ Тиссен П.П., Ботагариев Т.А.: Учебник, - Оренбург: Изд-во ОГПУ, 2019- 127
- 12 Щенкова И.П. Проблемы дистанционного обучения по дисциплине «Физическая культура» // Международный журнал гуманитарных и естественных наук. – 2020. – №5-3. – С. 190-193.
- 13 <https://www.takzdorovo.ru/dvizhenie/physical-activity-in-the-context-of-pandemic/>.
- 14 <http://fit-test.ru/blog/covid-19/2020-05-22-pandemia-covid-19-and-physical-activity.aspx>

A SURVEY ON IRANIAN HEALTH POLICY DURING COVID-19 CHALLENGES AND ISSUES

Mohammad Reza Noruzi

Narges Sariolghalam

Abstract

It is believed that the corona is becoming a stigma that attacks the dignity of those affected. This means that a person with coronavirus, in addition to enduring the burden of pain and stress caused by illness and fear of death, has to endure the negative views and feelings of others such as rejection, humiliation and all kinds of discrimination by society; the consequences and problems of coronavirus related stigma seem to be more painful than the disease itself. Following the global outbreak of the coronavirus, a joint report by UNICEF and the World Health Organization emphasizes that Covid-19, due to unknown circumstances, causes stigma and socially discriminatory behavior against people of certain ethnicities, as well as anyone thought to be associated with the virus [Dash, 2020: 56]. This paper studies A survey on Iranian Health Policy During covid-19 Challenges and Issues.

Keywords: Iranian Health Policy, covid-19, Challenges, Issues

Introduction

Today, Covid -19 has become a global problem and affects almost all important economic, political, social and cultural aspects of the world [Zhu, 2020: 102]. Over time, the issue of the psychological effects of this viral disease on the mental health of people at different levels of society has become very important. While it is medically considered a more contagious disease than other respiratory diseases such as influenza or SARS, it has a lower mortality rate [Tavakoli, 2019: 56]. But it seems that this contagious disease not only causes concerns about public physical health, but also causes a number of psychological diseases and social problems. One of the social consequences of coronavirus disease is the patient's fear of social reactions, disease stigma, and being a carrier, which is called stigma; anxiety that increases the prevalence and is a serious obstacle to stopping the disease. Stigma expresses the negative behavior and attitude we show towards a person or special situation. In another definition, stigma is introduced as a concept consisting of the consequences of ignorance, prejudice and discrimination against an issue [Koschorke, 2014: 56]. It is an emerging disease and there are many unknowns about this virus and people are often afraid of the unknown and easily relate this fear to others. Therefore, it is understandable that there is a sense of confusion, anxiety and fear among people, and these factors reinforce the harmful stereotypes [Grover, 2020: 56].

Health-related policy and its implementation is complex. Conceptual models can help show the flow from health-related policy development to health-related policy and program implementation and to health systems and health outcomes. Policy should be understood as more than a national law or health policy that supports a program or intervention. Operational policies are the rules, regulations, guidelines, and administrative norms that governments use to translate national laws and policies into programs and services. The policy process encompasses decisions made at a national or decentralized level (including funding decisions) that affect whether and how services are delivered. Thus, attention must be paid to policies at multiple levels of the health system and over time to ensure sustainable scale-up. A supportive policy environment will facilitate the scale-up of health interventions [Sadeghi, 2021: 56].

Evidence-based policy and Covid 19 in Iran

There are many topics in the politics and evidence that can influence the decision of a government, private sector business or other group to adopt a specific policy. Evidence-based policy relies on the use of science and rigorous studies such as randomized controlled trials to identify programs and practices capable of improving policy relevant outcomes. Most political debates surround personal health care policies, especially those that seek to reform healthcare delivery, and can typically be categorized as either philosophical or economic. Philosophical debates center around questions about individual rights, ethics and government authority, while economic topics include how to maximize the efficiency of health care delivery and minimize costs.

The modern concept of healthcare involves access to medical professionals from various fields as well as medical technology, such as medications and surgical equipment. It also involves access

to the latest information and evidence from research, including medical research and health services research.

In many countries it is left to the individual to gain access to healthcare goods and services by paying for them directly as out-of-pocket expenses, and to private sector players in the medical and pharmaceutical industries to develop research. Planning and production of health human resources is distributed among labour market participants.

Other countries have an explicit policy to ensure and support access for all of its citizens, to fund health research, and to plan for adequate numbers, distribution and quality of health workers to meet healthcare goals. Many governments around the world have established universal health care, which takes the burden of healthcare expenses off of private businesses or individuals through pooling of financial risk. There are a variety of arguments for and against universal healthcare and related health policies. Healthcare is an important part of health systems and therefore it often accounts for one of the largest areas of spending for both governments and individuals all over the world.

Economics: healthcare financing in Iran

Many types of health policies exist focusing on the financing of healthcare services to spread the economic risks of ill health. These include publicly funded health care (through taxation or insurance, also known as single-payer systems), mandatory or voluntary private health insurance, and complete capitalization of personal health care services through private companies, among others. The debate is ongoing on which type of health financing policy results in better or worse quality of healthcare services provided, and how to ensure allocated funds are used effectively, efficiently and equitably.

There are many arguments on both sides of the issue of public versus private health financing policies:

Claims that publicly funded healthcare improves the quality and efficiency of personal health care delivery:

Government spending on health is essential for the accessibility and sustainability of healthcare services and programmes.

For those people who would otherwise go without care due to lack of financial means, any quality care is an improvement.

Since people perceive universal healthcare as free (if there is no insurance premium or co-payment), they are more likely to seek preventive care which may reduce the disease burden and overall healthcare costs in the long run.

Single-payer systems reduce wastefulness by removing the middle man, i.e. private insurance companies, thus reducing the amount of bureaucracy. In particular, reducing the amount of paperwork that medical professionals have to deal with for insurance claims processing allows them to concentrate more on treating patients.

Claims that privately funded healthcare leads to greater quality and efficiencies in personal health care.

Healthcare system in Iran

Perceptions that publicly funded healthcare is free can lead to overuse of medical services, and hence raise overall costs compared to private health financing.

Privately funded medicine leads to greater quality and efficiencies through increased access to and reduced waiting times for specialized health care services and technologies.

Limiting the allocation of public funds for personal healthcare does not curtail the ability of uninsured citizens to pay for their healthcare as out-of-pocket expenses. Public funds can be better rationalized to provide emergency care services regardless of insured status or ability to pay, such as with the Emergency Medical Treatment and Active Labor Act in the United States.

Privately funded and operated healthcare reduces the requirement for governments to increase taxes to cover healthcare costs, which may be compounded by the inefficiencies among government agencies due to their greater bureaucracy.

The prevalence of COVID-19 in 215 countries worldwide has prompted governments to develop national strategies tailored to their social, political, economic, cultural, and religious conditions and adhere to international strategies and implement them to manage this disease optimally. Considering the type of crisis, the necessary actions of any government are in health system services management, which can help improve the current challenging conditions of societies by slowing down the epidemic process. In this regard, in this study, 10 essential health measures indexes to manage the COVID-19 crisis in 6 countries were compared. The results showed that some health management programs could be effective in reducing morbidity and mortality. Furthermore, learning from successful global strategies and customizing them can strengthen countries' preparedness for the inevitable crises ahead.

Results and Conclusions

The World Health Organization (WHO) recommends that the efforts and programs of all countries involved in the corona crisis be reviewed and its results used to strengthen the health system [Jee, 2020]. However, studies show that countries do not use other countries' lessons learned and experiences. A workshop after the influenza pandemic organized by the WHO in 2005 with the participation of the European Center for Disease Control and Prevention emphasized that the development and revision of pandemic preparedness programs should be facilitated by the transfer of information and best practices from other countries and all countries should share these experiences. Using this lesson also helps other health-threatening situations and enables International Health Regulation (IHR) [Jean, 2009].

Successful pandemic management systems include the Thai Ministry of Health, which, using the experience of Australia, Hong Kong, and China, has been able to improve its programs in influenza pandemic management (2009) [Ungchusak, 2019]. Awareness of what has been learned helps countries be prepared to deal with other emergencies threatening health. The Chinese government has improved its capacity to respond to epidemics since 2003, following the SARS outbreak and addressing its challenges. This experience helped China successfully manage COVID-

19 despite its initial emergence [Kraemer, 2020], demonstrating the importance of using the lessons learned in epidemics and disasters [Rafieepour, 2021].

Following the outbreak of COVID-19, the WHO declared a state of emergency and set up an international committee of 15 members, urging countries with poor health to respond quickly to the disease and take effective measures in its proper management according to the local conditions [Jee, 2020].

References

- Dash B. The pandemic: Stigma challenge for 'Corona' management in India. Society for the Study of Peace and Conflict. 2020.
- Grover S, A. Stigma related to COVID-19 infection: Are the health care workers stigmatizing their own colleagues. Asian J Psychiatr. 2020; 53: 102381. [DOI:10.1016/j.ajp.2020.102381]
- Jean-Gilles L, Nicoll A, Pentinnen P, Brown C. Key changes to pandemic plans by Member States of the WHO European Region based on lessons learnt from the 2009 pandemic. Geneva: World Health Organization; 2012. <https://www.cabdirect.org/globalhealth/abstract/20123334410>
- Jee Y. WHO International Health Regulations Emergency Committee for the COVID-19 outbreak. Epidemiology and health. 2020; 42:e2020013. [DOI:10.4178/epih.e2020013] [PMID] [PMCID]
- Koschorke M, , A Weiss H, Chatterjee S, et al. Experiences of stigma and discrimination of people with schizophrenia in India. Social Science & Medicine. 2014; 123: 149-59. [DOI:10.1016/j.socscimed.2014.10.035]
- Kraemer MU, Yang CH, Gutierrez B, Wu CH, Klein B, Pigott DM, et al. The effect of human mobility and control measures on the COVID-19 epidemic in China. Science. 2020; 368(6490):493-7. [DOI:10.1126/science.abb4218] [PMID] [PMCID]
- Rafieepour A, Masoumi G, Dehghani A. Health Responses During the COVID-19 Pandemic: An International Strategy and Experience Analysis. HDQ. 2021; 6 (3) :147-160 URL: <http://hdq.uswr.ac.ir/article-1-344-en.html>
- Sadeghi A. Social Stigma; A New Challenge for the Health System in the Control and Management of Covid-19. EBHPME. 2021; 5 (4) :219-221
- Tavakoli A,. Novel Coronavirus disease 2019 (COVID-19): An emerging infectious disease in the 21st century. Iran South Med J. 2020; 22(6): 432-50. [In Persian]
- Ungchusak K, Sawanpanyalert P, Hanchoworakul W, Sawanpanyalert N, Maloney SA, Brown RC, et al. Lessons learned from influenza A (H1N1) pdm09 pandemic response in Thailand. Emerging Infectious Diseases. 2012; 18(7):1058-64. [DOI:10.3201/eid1807.110976] [PMID] [PMCID]

IMPACT OF PANDEMIC ON EMPLOYMENT IN HOTEL BUSINESS (IMERETI)

*Khasaia Izolda
Metreveli Valeri*

Abstract

The pandemic (COVID-19) has caused great damage to the tourism industry around the world, Georgia and its regions are no exception.

The aim of the presented research is to study the issues of employment in the tourism industry, in particular in the hotel business and the impact of the pandemic on it in Imereti.

It was found that the average occupancy of hotels before the pandemic was 85.8%, after the first wave of the pandemic 17% of hotels were unable to resume operations. Today the occupancy of small hotels ranges from 10% to 20%, while that of medium hotels is 20-30%, the occupancy of large hotels averages 40%.

The number of employees in all hotels has been significantly reduced. Overall, 65.8% of hotel staff lost their jobs between the first wave of the pandemic and the survey period (small hotels reduced their service staff by 71%).

The pandemic has changed tourism, new trends are emerging: people are taking longer journeys, taking on more responsibilities, avoiding crowded places. They often do not travel outside their own country and discover new places in their own country to relax with nature with their families, which in turn helps to maintain jobs in the tourism sector.

In perspective demand for travel will increase as tourism has become an integral part of our lives and the number of employees here will increase significantly.

Keywords: *Hotel business, pandemic, employment*

პანდემიის გავლენა დასაქმებაზე სასტუმრო ბიზნესში (იმერეთი)

*ხასაია იზოლდა
მეტრეველი ვალერი*

აბსტრაქტი

პანდემიამ (COVID-19) დიდ ზარალი მიაყენა ტურიზმის ინდუსტრიას მთელ მსოფლიოში, გამონაკლისი არც საქართველო და მისი რეგიონებია.

წარმოდგენილი კვლევის მიზანია ტურიზმის ინდუსტრიაში, კერძოდ სასტუმრო ბიზნესში დასაქმების და მასზე პანდემიის გავლენის საკითხების შესწავლა იმერეთში.

კვლევაში ჩართული იყო იმერეთში არსებული 153 (შერჩევა 95% -ი სანდოობის დონით) მცირე, საშუალო და დიდი სასტუმრო, რამაც უზრუნველყო მისი რეპრენზენტატულობა.

დადგინდა, რომ სასტუმროების საშუალო დატვირთვა პანდემიამდე შეადგენდა 85.8%-ს, პანდემიის პირველი ტალღის შემდეგ სასტუმროების 17% -მა ვერ განაახლა მუშაობა. დღეისთვის მცირე სასტუმროების დატვირთვა მერყეობს 10% დან 20 % მდე, ხოლო საშუალო სასტუმროების 20-30%-ი, დიდი სასტუმროების დატვირთვა საშუალოდ 40%-ა.

ყველა სასტუმროში მნიშვნელოვნად შემცირდა დასაქმებულთა რიცხვი. ზოგადად, პანდემიის პირველი ტალღიდან კვლევის პერიოდამდე სასტუმროებში დასაქმებულთა 65.8% დაკარგა სამსახური (მცირე სასტუმროებმა შეამცირა მომსახურე პერსონალის 71%).

პანდემიამ შეცვალა ტურიზმი, იკვეთება ახალი ტენდენციები: ადამიანები ახორციელებენ უფრო გრძელვადიან მოგზაურობებს, ავლენენ მეტ პასუხისმგებლობას, ერიდებიან ხალხმრავალ ადგილებს. ხშირად არ გადიან საკუთარი ქვეყნის ფარგლებს გარეთ და აღმოაჩენენ თავის ქვეყანაში ახალ ადგილებს, ბუნებაზე ოჯახთან ერთად დასასვენებლად, ეს კი ხელს უწყობს სამუშაო ადგილების შენარჩუნებას.

პერსპექტივაში, მოთხოვნა მოგზაურობაზე გაიზრდება, ვინაიდან ტურიზმი გახდა ჩვენი ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი და მნიშვნელოვნად გაიზრდება აქ დასაქმებულთა რიცხვი..

საკვანძო სიტყვები: სასტუმრო ბიზნესი, პანდემია, დასაქმება

შესავალი

პანდემიამ (COVID-19) დიდ ზარალი მიაყენა ტურიზმის ინდუსტრიას მთელ მსოფლიოში, "თითქოს 2020 წელს 30 წლით უკან დავბრუნდით" [UN news: Time to rethink tourism...2021].

მოგზაურობა და ტურიზმს მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია გლობალურ ეკონომიკაში.

ის უზრუნველყოფს სოციალურ და ეკონომიკურ განვითარებას, სამუშაო ადგილების შექმნას, სიღარიბის შემცირებას, უზრუნველყოფს კეთილდღეობას და მნიშვნელოვან პოზიტიურ სოციალურ გავლენას, მათ შორის უნიკალურ შესაძლებლობებს ქალების, უმცირესობებისა და ახალგაზრდებისთვის. 2019 წელს მოგზაურობა და ტურიზმი იყო მსოფლიოში ერთ-ერთი უდიდესი სექტორი, რომელიც შეადგენდა გლობალური მშპ-ს 10,4%-ს (9,2 ტრილიონი აშშ დოლარი), სამუშაო ადგილების 10,6%-ს (334 მილიონი) და 4 დან 1 ახალი სამუშაო ადგილი მსოფლიოში მასზე მოდიოდა. COVID-19-ის და საერთაშორისო მობილურობის მუდმივი შეზღუდვის შედეგად მოგზაურობისა და ტურიზმის სექტორმა განიცადა თითქმის 4,5 ტრილიონი დოლარის ზარალი, ხოლო მისი წვლილი მშპ-ში 49,1%-ით შემცირდა 2019 წელთან შედარებით და შეადგენდა მხოლოდ 4,7 ტრილიონ აშშ დოლარს 2020 წელს. დაიკარგა 62 მილიონი სამუშაო ადგილი - ეს არის 18,5%-იანი კლება [Global Economic Impact & Trends 2021].

აღსანიშნავია რომ საერთაშორისო ტურისტული ჩამოსვლები (დამისთევა) 2020 და 2021 წწ 80%-ით ნაკლებია პანდემიამდელი 2019 წლის მაჩვენებელთან შედარებით [World Tourism Organization 2021].

საქართველოში სასტუმროებსა და სასტუმროს ტიპის დაწესებულებებში დასაქმებულთა რიცხვი 2020 წელს შემცირდა 6960 -ით 2019 წელთან შედარებით, აქედან 4326 ქალია (62%). აღსანიშნავია რომ ზოგადად ამ სექტორში დასაქმებულთა 56% -ი ქალია. პანდემიის მიზეზით სულ დასაქმებულთა რიცხვი შემცირდა 33.8%-ით (საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის 2017-2020 წლის მონაცემები) .

იმერეთის ტურისტულ ინდუსტრიაზე, კერძოდ სასტუმრო ბიზნესზე პანდემიის გავლენის საკითხები განხილულია ნაშრომში [I.Khasaia&N. Kvirtia 2021: 56-57]. წარმოდგენილი კვლევის მიზანია სასტუმრო ბიზნესში დასაქმებაზე პანდემიის გავლენის შესწავლა.

კვლევაში ჩართული იყო 153 სასტუმრო: 61 სასტუმრო ხუთი და ნაკლები ოთახით, 43 სასტუმრო – 6-10 ოთახით, 29 სასტუმრო - 11-20 ოთახი, 19 სასტუმრო - 21 და მეტი ოთახით. კვლევა რეპრეზენტატულია და კვლევის შედეგების ექსტრაპოლაცია არის შესაძლებელი 95%-ანი სანდოობით.

კვლევის შედეგები

საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის 2021 წლის მონაცემებით იმერეთში სულ 265 განთავსების ობიექტია (3265 ოთახი და 7912 საწოლი ადგილი), აქედან ყველაზე ნაკლები - 12.6%-ი 21 და მეტი ოთახით და ყველაზე დიდი წილი - 42.4% -ი ხუთი და ნაკლები ოთახების რაოდენობითაა. ეს ძირითადად საოჯახო სასტუმროებია, რომლებიც შექმნილია არსებული საცხოვრებელი სახლების ბაზაზე (განსაკუთრებით ქუთაისში) და კარგი შემოსავლის წყაროდ იქცა. საქართველოში არსებული ასეთი ტიპის განთავსების საშუალებების ყველაზე დიდი წილი 11.3% - ი იმერეთზე მოდის (იხ. ცხრილი 1)

ცხრილი 1. განთავსების საშუალებები ოთახების რაოდენობის მიხედვით

რეგიონი	განთავსების რაოდენობა	ოთახების რაოდენობა	საწოლი ადგილი	ხუთი და ნაკლები	6-10 ოთახი	11-20 ოთახი	21 და მეტი
საქართველო	3105	46819	112820	1218	797	567	523
იმერეთი	265	3265	7912	106	75	51	33
%	8.5	7.0	7.0	8.7	9.4	9.0	6.3

წყარო: საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია (2021)

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის 2021 წლის მონაცემებით სასტუმროებსა და რესტორნებში დასაქმებულებზე მოდის ქვეყანაში დასაქმებულთა საერთო რიცხვის 3.4% , აქედან სასტუმროში დასაქმებულთა რიცხვი და საკვების მიწოდების საქმიანობით დაკავებულ საწარმოებში დასაქმებულთა რაოდენობის

საშუალოდ 44.2% მოდის განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის საწარმოებებზე [საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური 2021].

იმერეთში განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის საქმიანობით დაკავებული საწარმოებში დასაქმებულთა რაოდენობა 2019 წელს შეადგენდა 1179 კაცს, რაც 8.2% მეტია წინა წლის მონაცემებზე, ხოლო 2020 წელს ეს მონაცემები მკვთრად შემცირდა და შეადგინა დაახლოებით 700 კაცი ანუ შემცირდა 40.3%-ით [საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური 2021].

განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის და საკვების მიწოდების საქმიანობით დაკავებულ საწარმოებში დასაქმებულთა დინამიკა 2017-2020 წლებში მოცემულია ცხრილში (იხ. ცხრილი2). ცხრილში მოცემული მონაცემების თანახმად იმერეთში დასაქმებულთა 1.6% არის დასაქმებული სასტუმროსა და სარესტორნო საწარმოში (სასტუმროში კი 0.7%-ი), დასაქმებულთა რიცხვი იმერეთში (157.204 ათ. კაცი) საქართველოში დასაქმებულთა (1286.9 ათ. კაცი) 12% შეადგენს.

ცხრილი 2. განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის და საკვების მიწოდების საქმიანობით დაკავებულ საწარმოებში დასაქმებულთა რაოდენობა 2017-2020 წწ

	2017	2018	2019	2020
სულ დასაქმებულები საქართველოში	1,286.9	1,296.2	1,295.9	1,241.8
განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის და საკვების მიწოდების საქმიანობით დაკავებულ საწარმოებში, სულ კაცი	42154	45,663	48634	36007
მათ შორის, განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფაში, კაცი, მათ შორის ქალი	17507 57%	20293 54.7%	22632 57%	15915 54.8%
სულ დასაქმებული, იმერეთში, კაცი	157204	164824	156548	143800
მათ შორის, განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის და საკვების მიწოდების საქმიანობით დაკავებულ საწარმოებში დასაქმებულთა რაოდენობა, სულ	2,730	2,451	2,536	1725
განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის საწარმოებში დასაქმებული, კაცი	1134	1089	1180	762

წყარო: გამოყენებულია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები, 2021

კვლევებმა გვიჩვენა, რომ იმერეთში ყველა სასტუმროში მნიშვნელოვნად შემცირდა დასაქმებულთა რიცხვი და მცირე სასტუმროების 10%-ი საერთოდ დაიხურა. ზოგადად,

პანდემიის პირველი ტალღიდან კვლევის პერიოდამდე სასტუმროებში დასაქმებულთა 65.8% -ი განთავისუფლდა სამსახურიდან (მცირე სასტუმროებმა შეამცირა მომსახურე პერსონალის 71%).

სასტუმროების საშუალო დატვირთვა პანდემიამდე შეადგენდა 85.8%-ს, პანდემიის პირველი ტალღის შემდეგ სასტუმროების 17% ვერ განაახლა მუშაობა, ხოლო მეორე ტალღის შემდეგ დაიხურა სასტუმროების 33%, დღეისთვის მცირე სასტუმროების დატვირთვა მერყეობს 10% დან 20 % მდე, ხოლო საშუალო სასტუმროების 20-30%-ი, დიდი სასტუმროებს -40%-ი.

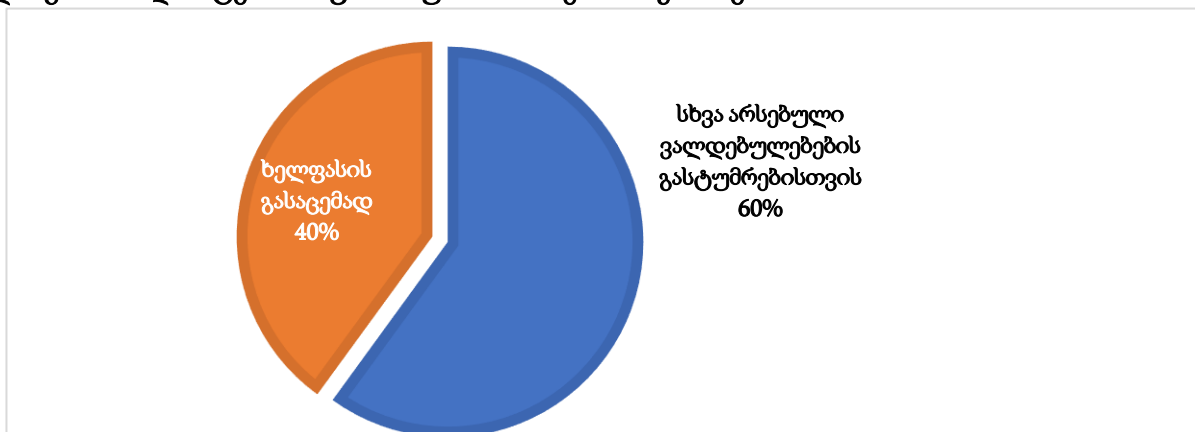
სასტუმროებსა და სასტუმროს ტიპის დაწესებულებებში 2019 წელს სტუმართა 71.5% იყო სხვა ქვეყნის მოქალაქეები, ხოლო 28.5%-ი - საქართველოდან, 2020 წელს სასტუმროების დატვირთვა ძირითადად შიდა ტურიზმის ხარჯზე მოხდა, სტუმრების 69.4% იყო საქართველოდან. საერთო ჯამში 2020 წელს 2019 წელთან შედარებით სტუმართა რიცხვი შემცირდა 4,014 მილიონიდან 1,345 მილიონამდე ანუ შემცირდა 33.5%-ით.

აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვნად შემცირდა სასტუმროების 2020 წლის შემოსავალი 2019 წელთან შედარებით (შემცირებულია 75% - ით).

დადგინდა, რომ კორონავირუსის მიზეზით გამოწვეული შეფერხებების გამო დასჭირდა დამატებითი ფინანსური სახსრები ბიზნესის გადასარჩენად და მიმართა ფინანსურ ინსტიტუტებს რესპონდენტთა 34% -მა, აქედან უარი მიიღო 17%, ხოლო 16.6% - ს - არ დასჭირდა, დანარჩენებს ჯერ არ მიუმართავთ, თუმცა აპირებენ.

მიუხედავად იმისა რომ ზოგიერთ სასტუმროში პერსონალის ხელფასი შემცირდა, რესპონდენტთა უმრავლესობამ აღნიშნა, რომ მათ დამატებითი ფინანსები ესაჭიროებათ ხელფასის გასაცემად, ვინაიდან მათი თქმით შემოსავლებში ვერ ფარავს (ვერ აანაზღაურებს) სახელფასო ფონდს, აგრეთვე სხვა არსებული ვალდებულებების გასტუმრებისთვის (იხ. დიაგრამა 2).

დიაგრამა2. დამატებითი ფინანსური სახსრების საჭიროება

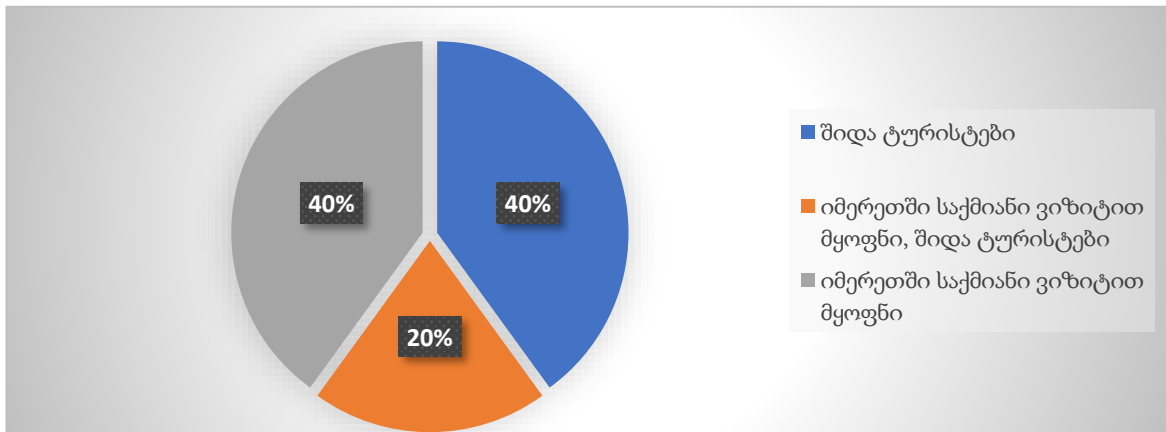

აღსანიშნავია, რომ პანდემიის პირველი ტალღის შემდეგ სასტუმროებმა, რომლებმაც შემოწმება გაიარეს უსაფრთხოების სავალდებულო რეკომენდაციების დაცვის, საერთაშორისო ნორმებისა და ჯანმო-ს სტანდარტების გათვალისწინების მთელი ქვეყნის მასშტაბით ფუნქციონირება ეტაპობრივად განაახლეს.

იმერეთში პანდემიის პირველი ტალღის შემდეგ/შეზღუდვების მოხსნის შემდეგ, როგორც ავღნიშნეთ გაიხსნა სასტუმროების 83% და შიდა ტურიზმის გააქტიურებით და რეგონში საქმიანი ვიზიტით მყოფი ადამიანების წყალობით ამ სასტუმროების საშუალო დატვირთვამ შეადგინა 40% მდე, პანდემიის მეორე ტალღის დაწყებამდე. კვლევის პერიოდისთვის მათი საშუალო დატვირთვა შეადგენს 20% და ეს ძირითადად იმერეთში საქმიანი ვიზიტით მყოფი ადამიანების ხარჯზე.

დიაგრამა 3. სასტუმროს სტუმრები

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური 2022

თუ პანდემიამდე, როგორც აღნიშნეს რესპონდენტებმა, საკმაოდ ფართო იყო სტუმრების გეოგრაფია: რუსეთი, უკრაინა, ისრაელი, აზერბაიჯანი, თურქეთი, სომხეთი, ყაზახეთი, ბელორუსი, საუდის არაბეთი, ლატვია, ლიტვა, პოლონეთი, გერმანია, ჩეხეთი, ჰოლანდია, შვედეთი, საფრანგეთი, იტალია, ჩინეთი, იაპონია. ახლა კი სტუმრების უმრავლესობა იყვნენ ოჯახები, მეგობრები, თანამშრომლები, რომლებიც ქალაქიდან გასვლას ვიქენდზე ცდილობდნენ „ისეთ ადგილებზე, სადაც ღია სივრცეები, ხედი, კარგი სამზარეულო და სარეკრეაციო ზონები არის“ [I. Khasaia, 2020:521-526].

პანდემიის მიზეზით გამოწვეული პრობლემების/სირთულეების გამო შემცირდა განთავსების და კვების საწარმოებში დასაქმებულთა საშუალო თვიური ანაზღაურებაც - 15.4%-ით. უნდა ავღნიშნოთ რომ ამ სექტორში დასაქმებულთ საშუალო თვიური ხელფასი ისედაც დაბალია (იხ. ცხრილი 3.).

ცხრილი 3. განთავსების და კვების საწარმოებში დასაქმებულთა საშუალო თვიური ხელფასი, ლარი

	2017	2018	2019	2020
საქართველო	673.3	826.9	853.6	822.1
იმერეთი	293.9	583.4	486.0	411

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური 2022

2021 წლის მონაცემები იმედის მომცემია:სასტუმროებსა და რესტორნებში დასაქმებულთა რაოდენობის ზრდა მე-3 კვარტალში შეიმჩნევა თითქმის 10%-ით წინა წელთან შედარებით და ეს 2019 წლის მაჩვენებლის 72%-ს შეადგენს. რაც შეეხება განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფას, აქ დასაქმებულთა რიცხვიც გაიზარდა მე-3 კვარტლისთვის წინა წელთან შედარებით 18.5%-ით და 2019 წლის მაჩვენებლის 65.7%-ი შეადგინა (იხ. ცხრილი 4.).

ცხრილი 4. დასაქმებულთა რაოდენობა 2021 წლის I-III კვარტალი

წელი	კვარტალი	განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის და საკვების მიწოდების საქმიანობები – სულ	მათ შორის:	
			განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფა	საკვებით და სასმელებით მომსახურება
2021	I	21,775	6,920	14,854
	II	30,348	12,227	18,121
	III	34,917	14,862	20,055

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. მომსახურების სტატისტიკა (2022)

Covid-19 პანდემიის შედეგად მიყენებული ზარალის დასაბალანსებლად და ტურიზმის სექტორის სწრაფად და უსაფრთხოდ აღდგენის მიზნით, ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია 2020 წლის მარტიდან ჩართულია საკარანტინო სივრცეების მართვის პროცესში. პროცესი მოიცავს საკარანტინე, კოვიდ და ცხელების სასტუმროების მობილიზებას და მათ მართვას ქვეყნის მასშტაბით. 2020 წლის მარტიდან დღემდე კარანტინისა და კოვიდ სასტუმროების პროექტის ფარგლებში მომსახურება მიიღო დაახლოებით 186 ათასმა ადამიანმა [ი. მურუსიძე 2020; [სასტუმროები საქართველოში კორონავირუსის პანდემიის დროს, 2020](#)].

პროექტში მთელი ქვეყნის მასშტაბით ჩართული იყო 260-ე სასტუმრომდე. საკარანტინე და კოვიდ სასტუმროებიდ პროექტის შედეგად, მსოფლიო პანდემიის დროს, დასაქმდა და სამსახური შეინარჩუნა 4 ათასზე მეტმა ადამიანმა. [საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია, 2021].

დასკვნა

ამრიგად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ პანდემიამ დიდი ზარალი მიაყენა სასტუმრო ბიზნეს იმერეთში. პანდემიით გამოწვეული მიზეზთა გამო სასტუმროები იძულებული იყვნენ შეემცირებინათ პერსონალი, დასაქმებულთა თითქმის 66% -ი განთავისუფლდა სამსახურიდან. მიუხედავად ამისა ბევრი თვლის, რომ კრიზის შემდეგ გაიხსნება ახალი შესაძლებლობები და უფრო მარტივი/იაფი იქნება ახალი ობიექტების გახსნა.

პანდემიამ შეცვალა ტურიზმი, იკვეთება ახალი ტენდენციები: ადამიანები ახორციელებენ უფრო გრძელვადიან მოგზაურობებს, ავლენენ მეტ პასუხისმგებლობას,

ერიდებიან ხალხმრავალ ადგილებს. ხშირად არ გადიან საკუთარი ქვეყნის ფარგლებს გარეთ და აღმოაჩენენ თავის ქვეყანაში ახალ ადგილებს. ესეც ხელს უწყობს სამუშაო ადგილების შენარჩუნებას

ამასთან იმედის მომცემია 2021 წლის მესამე კვარტლის მაჩვენებლები: განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფაში დასაქმებულთა რიცხვი გაიზარდა წინა წელთან შედარებით 18.5%-ით და 2019 წლის მაჩვენებლის 65.7%-ი შეადგინა.

პერსპექტივაში, მოთხოვნა მოგზაურობაზე გაიზრდება, ვინაიდან ტურიზმი გახდა ჩვენი ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი. „ტურიზმის სექტორს შეუძლია აღდგეს. მისი აღდგენა ხდებოდა ნებისმიერი კრიზისის შემდეგ, რადგან ჩვენ ყველანი მეოცნებეები ვართ, ყველას გვინდა მოგზაურობა“ (UNWTO Executive Director Zoritsa Urosevic , 2022)

გამოყენებული ლიტერატურა

1. UNWTO Executive Director Zoritsa Urosevic. Interview: Time to rethink tourism, an economic lifeline for millions. UN news. 9 January 2021 <https://news.un.org/en/story/2022/01/1109332>
2. Travel & Tourism: Global Economic Impact & Trends 2021. World Travel & Tourism Council. June 2021 <https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Global%20Economic%20Impact%20and%20Trends%202021.pdf>
3. UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, September 2021. World Tourism Organization (UNWTO). <https://www.e-unwto.org/doi/abs/10.18111/wtobarometereng.2021.19.1.5>
4. Izolda Khasaia, Nana Kvirtia. (2021) Impact of Pandemic on the Hotel Business in Imereti (Georgia). *World Science*. 3(64), p.51-56 doi: 10.31435/rsglobal_ws/30032021/7512
5. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2021) <https://www.geostat.ge/>
6. საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია (2021). კვლევები <https://gnta.ge/ge>
7. მომსახურების სტატისტიკა. (2022) სასტუმროები და რესტირნები. <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/391/sastumroebi-da-restornebi304>
8. საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია. 2021 წელს განხორციელებული პროექტებისა და აქტივობების შესახებ მოკლე ანგარიში. <https://gnta.ge/>
9. მურუსიძე, ინგა. ბიზნეს მედია BM.GE. 14 დეკემბერი. 2020 15:40 <https://bm.ge/ka/article/sesxis-procenti-2200-sastumros-dausubsidirda---natia-turnava/71103/>
10. Khasaia I. (2020) Post-Crisis Tourism in Georgia: State Policy and Coronavirus Free Zones. International scientific and practical conference Tourism of the XXI Century: Global Challenges And Civilization Values, Kyiv, Ukraine , p. 521-526 <https://knute.edu.ua/file/MjExMzA=/3c05340b38a02ca3045741c428a2e77f.pdf>
DOI: <http://doi.org/10.31617/k.knute.2020-06-01.74>
11. მედიანიუსი, საინფორმაციო სააგენტო, პუბლიკაცია 14 სექტემბერი, 2020, <http://medianews.ge/>

12. სასტუმროები საქართველოში კორონავირუსის პანდემიის დროს. 2020-05-12
<https://ipm.ge/index.php/ka/>

CIVIL AVIATION LABOUR MARKET: PROBLEMS AND SOLUTIONS

*Lukhutashvili Nana
Denosashvili Mariam*

Abstract

The coronavirus outbreak in early 2020 has affected many industries around the world, including aviation. After experts named tourists as the main spreaders of the infection, most countries closed their borders. This caused airlines to suspend flights, reduce the demand for labor, and begin mass layoffs of aviation workers - flight attendants, pilots, and others.

The article reviews the report prepared by International Air Transport Association (IATA), built on extensive research by Oxford Economics.

There are discussed trends in the global civil aviation labor market (USA, Germany, England, Norway, France, India, United Arab Emirates, and leading airlines in the Russian Federation) and how airlines and airports are responding to the COVID pandemic.

According to various forecasts of international aviation organizations and aviation experts, the global passenger traffic will not recover to the 2019 levels until 2024, which may be the beginning or end of the year, but not earlier than the date named.

The report states that aviation can overcome any difficult challenge with consistent and coordinated action, hard work, and joint efforts. Finally, there are recommendations for unlocking the sector and, in turn, measures to recover millions of jobs, namely:

- *Increase people's confidence in travel;*
- *Vaccination and comprehensive testing for non-vaccinated travelers, wearing mandatory masks and enhanced health and hygiene protocols;*
- *Economic growth of countries;*
- *Recovery of domestic travel;*
- *Transfer of civil aviation to air cargo.*

Keywords: *labor market, civil aviation, COVID pandemic*

სამოქალაქო ავიაციის შრომის ბაზრის პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები

ლუბუტაშვილი ნანა
დენოსაშვილი მარიამი

რეზიუმე

კორონავირუსის პანდემიამ, რომელიც თავს დაატყდა მსოფლიოს 2020 წლის დასაწყისში ცხოვრების ბევრ სფეროზე აისახა და მათ შორის ავიაციაზეც. მას შემდეგ, რაც ექსპერტებმა ინფექციის მთავარ გამავრცელებლად (გადამტანად) ტურისტები დაასახელეს, ქვეყნების უმრავლესობამ ჩაკეტა საზღვრები, რის გამოც ავიაკომპანიების უმეტესობამ შეაჩერა ფრენები, შემცირდა სამუშაო ძალაზე მოთხოვნა და დაიწყო საავიაციო დარგის მუშაკების - სტიუარდესების, პილოტებისა და სხვათა მასობრივი დათხოვნა სამსახურებიდან.

სტატიაში მიმოხილულია **Oxford Economics**-ისა და საჰაერო ტრანსპორტის საერთაშორისო ასოციაციის (იატა) მიერ ჩატარებული ვრცელი კვლევის ანგარიშის მონაცემები.

სტატიაში ასევე მიმოხილულია სამოქალაქო ავიაციის მსოფლიო შრომის ბაზრის (აშშ-ს, გერმანიის, ინგლისის, ნორვეგიის, საფრანგეთის, ინდოეთის, არაბთა გაერთიანებული საემიროების, რუსეთის ფედერაციის წამყვანი ავიაკომპანიების) ტენდენციები, და ის, თუ როგორ უმკლავდებიან ავიაკომპანიები და აეროპორტები COVID პანდემიას.

საერთაშორისო საავიაციო ორგანიზაციების სხვადასხვა პროგნოზის თანახმად, 2019 წლის საერთაშორისო საჰაერო მიმოსვლა სრულად შეიძლება აღდგეს 2024 წელს, საავიაციო სფეროს სხვადასხვა სპეციალისტის ვარაუდით, ეს შეიძლება იყოს წლის დასაწყისი ან დასასრული, მაგრამ არა უადრეს საწყისად დასახელებული თარიღისა.

დასკვნაში ნათქვამია, რომ ავიაციას შეუძლია გაუმკლავდეს ნებისმიერ რთულ გამოწვევას თანმიმდევრული და კოორდინირებული ქმედებებით, დაუდალავი შრომითა და ერთობლივი ძალისხმევით. ბოლოს მოცემულია სექტორის განხლოვის რეკომენდაციები და, თავის მხრივ, მილიონობით სამუშაო ადგილის აღორძინებისადმი მიმართული ღონისძიებები, კერძოდ:

- მოგზაურობისადმი ხალხის ნდობის ამაღლება;
- ვაქცინაცია და ყოვლისმომცველი ტესტირების რეჟიმში არავაქცინირებული მოგზაურებისთვის, სავალდებულო ნიღბების ტარება და ჯანმრთელობისა და ჰიგიენის გაძლიერებული პროტოკოლები;
- ქვეყნების ეკონომიკის ზრდა;
- შიდა მოგზაურობების აღდგენა;
- სამოქალაქო ავიაციის სატვირთო გადაზიდვებზე გადაყვანა.

კორონავირუსის პანდემიამ, რომელიც თავს დაატყდა მსოფლიოს 2020 წლის დასაწყისში ცხოვრების ბევრ სფეროზე აისახა და მათ შორის ავიაციაზეც. მას შემდეგ, რაც ექსპერტებმა ინფექციის მთავარ გამავრცელებლად (გადამტანად) ტურისტები დაასახელეს, ქვეყნების უმრავლესობამ ჩაკეტა საზღვრები, რის გამოც ავიაკომპანიების უმეტესობამ შეაჩერა ფრენები, შემცირდა სამუშაო ძალაზე მოთხოვნა და დაიწყო საავიაციო დარგის მუშაკების - სტიუარდესების, პილოტებისა და სხვათა მასობრივი დათხოვნა სამსახურებიდან.

აღნიშვნის ღირსია, რომ მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებაში დღევანდლამდე განსაკუთრებული როლი ეკავა სამოქალაქო ავიაციას: []

- საჰაერო ტრანსპორტი მხარს უჭერდა 87,7 მილიონ სამუშაო ადგილს და 3,5 ტრილიონი აშშ დოლარის გლობალურ ეკონომიკურ აქტივობას;
- 11 მილიონზე მეტი ადამიანი უშუალოდ იყო დასაქმებული საჰაერო ინდუსტრიაში. საავიაციო სამუშაოები საშუალოდ 4,3-ჯერ უფრო პროდუქტიულია, ვიდრე სხვა სამუშაო ეკონომიკაში;
- მოსახლეობის დიდი ნაწილისთვის ავია მგზავრობაზე წვდომა გაცილებით გაიზარდა, რაც განაპირობა 1950 წელთან შედარებით ავიაბილეთების დაახლოებით 90%-ით გაიზარდა.
- საავიაციო ინდუსტრიის სფეროში: 1 478 ავიაკომპანიამ 33 299 თვითმფრინავი გაუშვა 48 000 მარშრუტზე 3 780 აეროპორტს შორის საჰაერო სივრცეში, რომელსაც მართავდა 162 საჰაერო ნავიგაციის სერვისის პროვაიდერი.
- მსოფლიო ტურისტების 58% მიემგზავრებოდა დანიშნულების ადგილზე საჰაერო გზით.

Oxford Economics-ის მიერ ჩატარებული ვრცელ კვლევის ანგარიშის მიხედვით **COVID-19-ის გავლენით** 2020 წლის მარტში საზღვრების დახურვის შემდეგ ძირითადად განხორციელდა:

- 39 200 რეპატრიაციის რეისი (თითქმის 5.4 მილიონი მოქალაქე დააბრუნა სახლში)
- **46 400** სპეციალური სატვირთო რეისი (გადატანილ იქნა 1,5 მილიონი ტონა ტვირთი ძირითადად სამედიცინო აღჭურვილობა გაჭირვებულ რაიონებში).
- პირდაპირი საავიაციო სამუშაოები (ავიაკომპანიებში, აეროპორტებში, მწარმოებლებში და საჰაერო მოძრაობის მენეჯმენტში) შემცირდა 4.8 მილიონით (43%-იანი შემცირება COVID-ის წინა მდგომარეობასთან შედარებით)
- 2020 წლის 10 თვის მონაცემებით საქართველოში საშუალოდ 60%-ით შემცირდა აფრენა-დაფრენის მაჩვენებელი და 82%-ით მგზავრთნაკადი.

ავიაკომპანიებისათვის ასევე შეშფოთებულს წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ მგზავრები ალბათ აღარ მოისურვებენ ჩაკეტილ სივრცეებში ყოფნას, მას შემდეგაც კი, როდესაც ვირუსი კონტროლირებადი იქნება. საჰაერო ტრანსპორტის საერთაშორისო ასოციაციის (**იატას**) მიერ ჩატარებული კვლევის თანახმად, პოტენციური მგზავრების 40 პროცენტზე მეტი შეზღუდვების დასრულების და საზღვრების გახსნის შემდეგ კიდევ ექვსი თვის განმავლობაში ფიქრობს დალოდებას.

ამიტომ, ზოგიერთი ავიაკომპანია აპირებს ცარიელი ადგილების დატოვებას, მინიმუმ, მოძრაობის განახლების დასაწყისში, რათა მომხმარებლებს უფრო მეტი თავისუფალი პირადი სივრცე ჰქონდეთ.

საავიაციო შეზღუდვების აუცილებლობიდან გამომდინარე საერთაშორისო ფრენის დროს მკაფიოდ იქნება განსაზღვრული პირობები: ურთიერთდაშორება, აგრეთვე, მგზავრთა რეგისტრაციისას დისტანციის დაცვა. ფრენის დროს ყურადღება გამახვილდება სადეზინფექციო სამუშაოების თვალსაზრისითაც. მაგალითად, ზოგიერთმა ქართულმა ავიაკომპანიამ 2020 წელს, საჰაერო ხომალდის ბორტზე შეიტანა გარკვეული აღჭურვილობა - სათვალეები, ნიღბები, ხელთათმანები, დამცავი კოსტიუმები. თვითმფრინავების შესაბამისი სიტუაციისთვის აღსაჭურვად და მოსამზადებლად კი, რასაკვირველია, საჭიროა დამატებითი ფინანსური უზრუნველყოფა. ევროკომისია ამზადებს წესების პროექტს, რომლის შესაბამისადაც ავიაკომპანიებმა უნდა შეცვალონ ფრენის პირობები კორონავირუსის შეზღუდვების მოხსნისთანავე.

ცხრილი 1. მოყვანილია ავიაციის სექტორის მიერ მხარდაჭერილი სამუშაო ადგილები ქვეყნების მიხედვით

ქვეყანა	აშშ	ემირატები	გერმანია	გაერთიანებული სამეფო	რუსეთის ფედერაცია	საფრანგეთი	ჩინეთი	იაპონია	ინდონეზია	ტაილანდი
სამუშაო ადგილები უშუალოდ სექტორში	2,2 მლნ	180 000	315 000	353 000	290 000	273 000	1,4 მლნ	301 000	115 000	172 000
სექტორის მიერ მხარდაჭერილი სამუშაო ადგილები	6.5 მლნ.	777 000	1.1 მლნ.	1.6 მლნ.	1 მლნ.	1.1 მლნ	6 მლნ.	1.4 მლნ.	4.2 მლნ.	4,3 მლნ

წყარო: IATA (2019). The importance of air transport to China; France; Germany; Japan; Indonesia; Russian Federation; Thailand; United Arab Emirates; United Kingdom; United States; IATA Economics Reports [1].

საყოველთაო შეფასებებით, COVID 19-ის პანდემიამ ჯერ არნახული ზიანი მიაყენა საავიაციო დარგს, საკმაოდ რთულ მდგომარეობაში აღმოჩნდა **სამოქალაქო ავიაციის შრომის ბაზარი**. ზოგადად მთელ მსოფლიოში **COVID** პანდემიიდან გამომდინარე საერთაშორისო შრომის ორგანიზაციის კვლევის მიხედვით გაანთავისუფლეს 114 მლნ. ადამიანი. დაკარგული სამუშაო საათები კი 225 მლნ. სრული სამუშაო განაკვეთის

ადგილის ექვივალენტს შეადგენს. ეს მონაცემები 4-ჯერ აღემატება 2009 წლის ფინანსურ კრიზისს.

ჩვენს მიზანს წარმოადგენს სამოქალაქო ავიაციის შრომის ბაზარის მიმოხილვა და იმის გარკვევა, თუ როგორ უმკლავდებიან ავიაკომპანიები და აეროპორტები COVID პანდემიას [2].

2020 - წელს საჰაერო ტრანსპორტის მსოფლიო შრომის ბაზარზე გამოიკვეთა შემდეგი ტენდენციები:

1. სამუშაო ადგილების შემცირება (30 %-მდე შემცირდა ავიაციაში);
2. შრომის ანაზღაურების შემცირება;
3. შრომის ნაყოფიერების შემცირება;
4. პერსონალის სწავლებაზე დამატებითი დანახარჯები (კოვიდის პირობებში გაიზარდა პერსონალის ახალ პირობებთან ადაპტაციისათვის გაწეული დანახარჯები);
5. კვალიფიკაციის დაკარგვის რისკი (ახალგაზრდა სპეციალისტების გარდა მცირდება გამოცდილი მუშაკებიც, რომელთა ცოდნა და გამოცდილება ღირებულს წარმოადგენს და საფრთხის ქვეშ აყენებს ზოგიერთ კვალიფიკაციას);
6. შრომის „გაციფროვნების“ ზრდა- გაციფროვნება შრომის პროდუქტიულობის, კონკურენტუნარიანობისა და ზოგადად ეკონომიკური განვითარების გაზრდის მიზნით ციფრული რესურსების გამოყენებისადმი სისტემატური მიდგომაა. შრომის ბაზარისათვის სუსტი ადგილია ციფრული ტექნოლოგიები, რადგან ავტომატიზაცია იწვევს შრომის ბაზრიდან გარკვეული პროფესიების გამოდევნას, გაქრობას. პერსონალის გაციფროვნების შედეგად მოლარეებზე, მექანიკოსებზე, შემფუთველებზე, ფოსტალიონებსა და დარაჯებზე საჭიროება აღარ იქნება და მათ ადგილს სხვა ისეთი სპეციალობები ჩაანაცვლებს, როგორებიცაა მოწყობილობათა გამართვა და მართვა. გაიზარდება მოთხოვნა IT სპეციალისტებზე. [3 გვ. 11]
7. საწარმოო პროცესების ოპტიმიზაციის ძიება - „ბიზნესის გარდაქმნა“. მსოფლიო ტენდენციები საკმაოდ საინტერესოა ამ მიმართულებით. ყოველი ქვეყანა, აეროპორტი და გადამზიდი თვითონ წყვეტს პანდემიასთან დაკავშირებულ პრობლემებს, თუმცა ყველა ქვეყნისათვის შეინიშნება რაღაც საერთო:
 - ახალი თანამშრომლების აყვანაზე უარის თქმა;
 - მოქმედი თანამშრომლების ნებაყოფლობით, ანაზღაურების გარეშე შვებულებაში გაშვება;
 - ვადაზე ადრე პენსიაზე გასვლა, ანაზღაურების გარეშე შვებულება ან პროგრამის მიხედვით ვადაზე ადრე განთავისუფლება.

დღეს ცალკეულ ქვეყნებს განსხვავებული წარმოდგენა აქვთ საფრთხის დონის და იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა გააგრძელონ მუშაობა არსებულ პირობებში.

წარმოგიდგინთ ცალკეული ქვეყნების ავიაგადაზიდვების შრომის ბაზარს 2020 წლის მონაცემებით:

ამერიკის შეერთებული შტატები.

1. AMERICAN AIRLINES

- უარი განაცხადა ახალი თანამშრომლების აყვანაზე;
- სთხოვა მოქმედ თანამშრომლებს გასულიყვენ ანაზღაურების გარეშე შვებულებაში;
- 25 000 თანამშრომელს (დაახლოებით 30%) დაემუქრა განთავისუფლება;
- დაახლოებით 10 000 ბორტგამცილებელი და 2 500 პილოტი გაუშვა შვებულებაში. ასევე დაზარალებულნი მიწისზედა სამსახურები და საინჟინრო- ტექნიკური სამსახურების მომუშავეები.

2. DELTA AIRLINES

- 13 000 თანამშრომელი დათანხმდა გასულიყო უხელფასო შვებულებაში;
- 1 800 მფრინავზე მეტი დათანხმდა გასულიყო ვადაზე ადრე პენსიზე, თუმცა კომპანიამ აღიარა, რომ ეს რაოდენობა არასაკმარისი იყო;
- ოქტომბრის თვეში კომპანია ვარაუდობდა 2 000 - მდე მფრინავის გათავისუფლებას.

3. UNITED AIRLINES

- 36 000-მდე თანამშრომელს აუწყა, რომ ისინი დათხოვილი იქნებოდნენ ოქტომბრის თვეში.

ევროპა

LUFTHANSA

- უარი განაცხადა ახალი თანამშრომლების სამუშაოდ აყვანაზე;
- სთხოვა მოქმედ თანამშრომლებს გასულიყვენ ანაზღაურების გარეშე შვებულებაში;
- განიხილა ადრე გამოცხადებული 10 000 თანამშრომლის ნაცვლად 26 000-ის სამუშაოდან დათხოვნის გეგმა;
- LUFTHANSA თავს იკავებდა LUFTHANSA, CARGO, LUFTHANSA AVIATION TRAINING პილოტების განთავისუფლებაზე 2021 წლის 31 მარტამდე.

ინგლისი - BRITISH AIRWAYS:

- კორონავირუსის პირობებში პერსონალისათვის ხელფასების გასაცემად გამოიყენება ბრიტანეთის სახელმწიფო პროგრამა სამუშაო ადგილების შესანარჩუნებლად;
- აპრილისა და მაისის თვეში პილოტებს შეუმცირდათ ხელფასები 50 %-ით; პროფკავშირებთან შეთანხმებით კომპანიის 4,5 ათასმა პილოტმა უნდა აიღოს არაანაზღაურებადი ორ კვირიანი შვებულება ორივე თვეში;
- ივნისში კომპანიამ გააფრთხილა თავისი პილოტების პროფკავშირები, რომ დაითხოვდა ყველა თავის 4 300 პილოტს და ხელახლა დაქირავებდა მათ ინდივიდუალური კონტრაქტის საფუძველზე, თუკი არ იქნებოდა მიღწეული შეთანხმება დაქირავების ახალ პირობებზე. პროფკავშირების მონაცემებზე დაყრდნობით BRITISH AIRWAYS აწარმოებს მოლაპარაკებებს BALPA 1 130

პილოტის იძულებით შემცირებაზე და ცდილობს 125 სამუშაო ადგილის ლიკვიდირებას.

ნორვეგია -NORWEGIAN

- შეამცირა თანამშრომელთა შტატი 7 300 ადამიანით;
- იმისათვის, რომ შეემცირებინა დანახარჯები, ავიაკომპანიამ დროებით გაანთავისუფლა თავისი თანამშრომლების დაახლოებით 90 % და შემდგომში მიიღებს (გაატარებს) ზომებს დანახარჯების შესამცირებლად;
- გამოაცხადეს ბანკროტად ნაწილობრივ მათ საკუთრებაში მყოფი ქრიუნინგ კომპანიები, რათა ეკიპაჟის წევრები ჰყავდეთ გაშლილი ხელის პოზიციაში ავიაკომპანიისაგან. რამდენიმე დღეში გაანთავისუფლეს ეკიპაჟის 4 700 წევრი;
- 1 570 პილოტი და 3130 ბორტგამცილებელი დარჩა უმუშევარი დანიის, შვედეთის, ფინეთის, ესპანეთისა და დიდი ბრიტანეთის ბაზებზე.

საფრანგეთი - Air France- KLM

- გეგმავს შეამციროს 7 500 სამუშაო ადგილზე მეტი თავის ფრანგულ ქვედანაყოფში;
- ევროპაში სიდიდით მეორე ავიაკომპანია Air France შეამცირებს თავის თანამშრომლებს 6 500 ერთეულით, ხოლო Hop! რეგიონალური ფრანგული გადაზიდვის დაკარგავს 1 020 სამუშაო ადგილს.

100 000 სამუშაო ადგილით შემცირდება საფრანგეთის საავიაციო მრეწველობა.

საავიაციო მრეწველობა მასთან დაკავშირებული სამრეწველო ჯაჭვებით მნიშვნელოვან როლს თამაშობს საფრანგეთის ეკონომიკაში. ფრანგული La Monde-ს მონაცემების მიხედვით საავიაციო დარგმა საფრანგეთში შექმნა დაახლოებით 300 000 სამუშაო ადგილი წლიური ბრუნვით 58 მილიარდი ევრო.

ემირატები- ავიაკომპანიამ შეამცირა 600 სამუშაო ადგილი, რომელთაგან უმრავლესობა იყო ევროპელი პილოტი-ემიგრანტი.

ინდოეთის სამოქალაქო ავიაციის სამინისტროს ცნობით, 2020 წლის ზაფხულში (აპრილი-სექტემბრის პერიოდი) ინდოეთის საავიაციო სექტორის 39 000-ზე მეტმა (39 044) წარმომადგენელმა დაკარგა სამუშაო ადგილი. ეს მოიცავს ავიაკომპანიებს, აეროპორტებს, სახმელეთო მომსახურების კომპანიებს და ტვირთის ოპერატორებს. მათ შორის ყველაზე დიდი გავლენა დაფიქსირდა აეროპორტებში დასაქმებაზე, რომლებმაც ამ პერიოდში 19 247 თანამშრომელი დაითხოვეს. სახმელეთო კომპანიებისა და ავიახაზების მუშახელი შემცირდა შესაბამისად 12 981 და 6 981-ით.

მთავრობის საკუთრებაში მყოფი ინდოეთის აეროპორტის ადმინისტრაციამ და GMR-ის აღმასრულებლებმა ასევე განაცხადეს, რომ ამ პერიოდის განმავლობაში პერსონალი არ გაუთავისუფლებიათ.

აღმასრულებელი საბიურო ფირმის Accord India-ის მმართველმა პარტნიორმა სონალ აგრავალმა აღნიშნა, რომ „სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურაში სიმძლავრის გამოყენებისა და ინვესტიციების ზრდასთან ერთად, მოსალოდნელია ბევრი სამუშაო ადგილის დაბრუნება, მაგრამ შესაძლოა უფრო დაბალი ანაზღაურებით“. [4]

რუსეთის ფედერაცია

წამყვანი ავიაკომპანიების გადაწყვეტილებით:

- შემოიღეს „მოცდენა“ ყველა თანამშრომლისათვის;
- მფრინავების ეკიპაჟი გაუშვეს ანაზღაურებად შვებულებაში, საკაბინო ეკიპაჟი კი „მოცდენაში“;
- პილოტებს მიეცემოდათ თანამდებობრივი სარგო, ხოლო ბორტგამცილებლებს მინიმალური შრომის ანაზღაურება;
- შტატის შენარჩუნების მიზნით მიღწეული იქნა შეთანხმება თვიური ხელფასიდან 50 %-ის გადახდა + 2 კვირიანი შვებულება ყოველთვე საკუთარ ხარჯზე;
- ოფისისა და მიწისზედა პერსონალისათვის შემოღებული იქნა შემცირებული 4 დღიანი სამუშაო კვირა. ხელფასი მიეცემოდათ ნამუშევარი დროის პროპორციულად;
- 40 საათიანი 5 დღიანი ან 6 დღიანი სამუშაო კვირა შემცირებული იქნა დღეში 3 საათით. 36 საათიანი სამუშაო კვირით სამუშაო დრო შემცირდა 2 ან 2,5 საათით დღეში. ხელფასი გაიკუმშა ნამუშევარი დროის პროპორციულად.

ამრიგად, საერთაშორისო საავიაციო ორგანიზაციების სხვადასხვა პროგნოზის თანახმად, 2019 წლის საერთაშორისო საჰაერო მიმოსვლა სრულად შეიძლება აღდგეს 2024 წელს, საავიაციო სფეროს სხვადასხვა სპეციალისტის ვარაუდით, ეს შეიძლება იყოს წლის დასაწყისი ან დასასრული, მაგრამ არა უადრეს საწყისად დასახელებული თარიღისა.

შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ავიაციას შეუძლია გაუმკლავდეს ნებისმიერ რთულ გამოწვევას თანმიმდევრული და კოორდინირებული ქმედებებით, დაულალავი შრომითა და ერთობლივი ძალისხმევით.

დასკვნის სახით, გვინდა შემოგთავაზოთ მოცემული სექტორის განზღოვების რეკომენდაციები და, თავის მხრივ, მილიონობით სამუშაო ადგილის აღორძინებისადმი მიმართული ღონისძიებები, კერძოდ:

- მოგზაურობისადმი ხალხის ნდობის ამაღლება;
- ვაქცინაცია და ყოვლისმომცველი ტესტირების რეჟიმში არავაქცინირებული მოგზაურებისთვის, სავალდებულო ნიღბების ტარება და ჯანმრთელობისა და ჰიგიენის გაძლიერებული პროტოკოლები;
- შიდა მოგზაურობების აღდგენა;
- სამოქალაქო ავიაციის სატვირთო გადაზიდვებზე გადაყვანა;
- ქვეყნების ეკონომიკის ზრდა;
- დასაქმების შენარჩუნების ღონისძიებების განხორციელება;
- მუშაობის რეჟიმების ადაპტაცია (მაგ. დისტანციური მუშაობა; სამუშაო დროის შემცირება);
- ანაზღაურებადი შვებულების მექანიზმის გამოყენების გაფართოება;
- კოლექტიური მოლაპარაკებებისა და შრომითი ურთიერთობების, სოციალური დიალოგების პროცესების დამკვიდრება;
- საავიაციო საწარმოებისათვის ფინანსური მხარდაჭერა/ საგადასახადო შეღავათები და სხვა სახის ღონისძიებების გატარება;
- მძიმე ფინანსური მდგომარეობიდან საავიაციო ინდუსტრიის სტაბილიზაციისა და მხარდასაჭერად, სახელმწიფოების მხრიდან შესაბამისი ზომების მიღება, რათა

ავიაციაშ შემდგომი საკავრო კომუნიკაციების უზრუნველყოფა, ეროვნული ეკონომიკის სტიმულირება და სამუშაო ადგილების შექმნა;

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/briefingnote/wcms_750491.pdf
2. Анастасия Мирошниченко о тенденциях рынка труда гражданской авиации в 2020, о том, как мировая отрасль справляется с последствиями пандемии. <https://www.youtube.com/watch?v=lrjU8oRgPaE>
3. Караваева Е.Д. Управление организацией в условиях цифровизации: учебное пособие. — СПб.: Наукоемкие технологии, 2020. — 68 с. https://www.business-standard.com/article/current-affairs/aviation-workforce-shrank-by-39-000-in-april-sept-due-to-covid-19-ministry-121020401924_1.htm

IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON STUDENT HOUSEHOLD INCOMES

Simon Gelashvili
Mariam Oqruashvili
Nestan Pantsulaia
Nino Gelashvili

Abstract

The COVID-19 pandemic has significantly slowed down the economic development of most countries, including Georgia, has had a strong impact on all areas of public life and has significantly worsened the living standards and well-being of the population. Globally, society has suffered not only material but also severe psychological and moral damage. The difficulty in solving the problem is that there is no proven mechanism to fight the Coronavirus and the crisis caused by it, because in this case, the economy is under pressure from exogenous factors and, consequently, the experience of fighting the crisis known so far in the world is less relevant. But the losses caused by the pandemic can be minimized to some extent by making effective use of the potential in the country.

In a pandemic, it is especially important to study the living standards of student households, ie households with at least 1 student member. Therefore, the aim of our research is to identify quantitative changes in the volume and structure of student household income in Georgia during the COVID-19 pandemic, to determine the relevant indicators and their complex statistical evaluation.

Almost all methods of statistical science were used in the research process, such as selective observation, statistical grouping, relative, mean, variation and correlation analysis methods. Data were processed and indicators were calculated using the computer program SPSS. The study surveyed a select population of university students in Georgia and their parents from almost 1,250 households. In addition, representativeness was ensured.

Overall Results of the Survey: The majority of students surveyed, i.e. 70 percent, think that in the pandemic conditions their household incomes decreased, for 26.6 percent incomes remained unchanged, and incomes increased by only 3.4 percent. A similar situation was observed by the majority

of students' parents, however, specific quantitative figures turned out to be different, namely: during the pandemic their household incomes decreased by 74 per cent, incomes remained unchanged at 22.4 per cent, and their household incomes increased by 3.6 per cent.

Conclusion: According to the majority of the surveyed students and their parents, their incomes have decreased in the pandemic conditions, however, the decrease in incomes is more noticeable by the parents, which is due to the fact that most of them try not to deprive their children of the benefits they enjoyed under normal conditions. This is why not all students are fully aware of the declining incomes. However, most students as well as parents consider themselves to be of average income, both by type of settlement as well as by gender and education level. It is noteworthy that none of the students surveyed, as well as their parents, found that their household was high-income.

Keywords: Coronavirus, Student Household, Income Structure, Income Changes, Statistical Analysis

COVID-19 პანდემიის გავლენა სტუდენტთა შინამეურნეობების შემოსავლებზე

გელაშვილი სიმონ

ოქრუაშვილი მარიამ

ფანცულაია ნესტან

გელაშვილი ნინო

აბსტრაქტი

COVID-19 პანდემიამ მნიშვნელოვნად შეანელა უმეტესი ქვეყნების და, მათ შორის, საქართველოს ეკონომიკური განვითარების პროცესი, ძლიერი ზეგავლენა მოახდინა საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროზე და მნიშვნელოვნად გააუარესა მოსახლეობის ცხოვრების დონე და მათი კეთილდღეობა. გლობალურად, საზოგადოებამ განიცადა არა მარტო მატერიალური, არამედ ძლიერი ფსიქოლოგიური და მორალური ზარალი. პრობლემის აღმოფხვრის სირთულე კი იმაში მდგომარეობს, რომ კორონავირუსთან ბრძოლის და მისგან გამოწვეული კრიზისის დაძლევის აპრობირებული მექანიზმი არ არსებობს, რადგან ამ შემთხვევაში, ეკონომიკა ეგზოგენური ფაქტორების წნეხის ქვეშაა მოქცეული და, შესაბამისად, მსოფლიოში აქამდე ცნობილი კრიზისთან ბრძოლის გამოცდილება ნაკლებად რელევანტურია. მაგრამ პანდემიის შედეგად გამოწვეული დანაკარგების მინიმიზაცია გარკვეულწილად შესაძლებელია ქვეყანაში არსებული პოტენციალის ეფექტიანი გამოყენებით.

პანდემიის პირობებში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სტუდენტთა შინამეურნეობების ცხოვრების სტანდარტის შესწავლა, ანუ იმ შინამეურნეობების, რომლის წევრიც მინიმუმ ერთი სტუდენტია. აქედან გამომდინარე, ჩვენი კვლევის მიზანს წარმოადგენს სწორედ COVID-19 პანდემიის პირობებში საქართველოში სტუდენტთა შინამეურნეობების შემოსავლების მოცულობისა და სტრუქტურისა რაოდენობრივი

ცვლილებების გამოვლენა, შესაბამისი მაჩვენებლების განსაზღვრა და მათი კომპლექსური სტატისტიკური შეფასება.

კვლევის პროცესში გამოყენებული იქნა სტატისტიკური მეცნიერების თითქმის ყველა მეთოდი, როგორცაა შერჩევითი დაკვირვება, სტატისტიკური დაჯგუფება, შეფარდებითი, საშუალო, ვარიაციისა და კორელაციური ანალიზის მეთოდები. მონაცემთა დამუშავება და მაჩვენებელთა გაანგარიშება მოხდა კომპიუტერული პროგრამა SPSS-ის საშუალებით. კვლევის ფარგლებში გამოიკითხა საქართველოს საუნივერსიტეტო ქალაქების სტუდენტთა შერჩევითი პოპულაცია და მათი მშობლები, თითქმის 1250-მდე შინამეურნეობიდან. ამასთან, უზრუნველყოფილი იყო რეპრეზენტატულობა.

კვლევის ზოგადი შედეგები: გამოკითხული სტუდენტების უმრავლესობა, ანუ 70 პროცენტი ფიქრობს, რომ პანდემიის პირობებში მათი შინამეურნეობის შემოსავლები შემცირდა, 26.6 პროცენტისთვის შემოსავლები უცვლელი დარჩა, ხოლო შემოსავლები გაიზარდა მხოლოდ 3.4 პროცენტისთვის. დაახლოებით ანალოგიური სიტუაცია დააფიქსირა სტუდენტთა მშობლების უმრავლესობამ, თუმცა, კონკრეტული რაოდენობრივი მაჩვენებლები განსხვავებული აღმოჩნდა, კერძოდ: პანდემიის პირობებში მათი შინამეურნეობის შემოსავლები შემცირდა 74 პროცენტით, შემოსავლები უცვლელი დარჩა 22.4 პროცენტისთვის, ხოლო 3.6 პროცენტისთვის მათი შინამეურნეობის შემოსავლები გაიზარდა.

დასკვნა: გამოკითხული სტუდენტებისა და მათი მშობლების უმრავლესობის აზრით, მათი შემოსავლები შემცირდა პანდემიის პირობებში, თუმცა შემოსავლების შემცირებას მშობლები უფრო მეტად აფიქსირებენ, რაც გამოწვეულია იმით, რომ მათი უმრავლესობა ცდილობს შემცირებული შემოსავლების პირობებშიც კი, არ მოაკლოს შეილებს ის სიკეთეები, რითიც სარგებლობდნენ ჩვეულებრივ პირობებში. სწორედ ამიტომ, ყველა სტუდენტი სრულად ვერ გრძნობს შემოსავლების კლებას. თუმცა, როგორც სტუდენტების, ასევე მშობლების უმრავლესობა თავს საშუალო შემოსავლიანად მიიჩნევს. აღსანიშნავია, რომ გამოკითხულთაგან არცერთმა სტუდენტმა და ასევე მათმა მშობლებმა არ დააფიქსირეს, რომ მათი შინამეურნეობა მაღალშემოსავლიანია.

საკვანძო სიტყვები: კორონავირუსი, სტუდენტთა შინამეურნეობა, შემოსავლების სტრუქტურა, შემოსავლების ცვლილებები, სტატისტიკური ანალიზი.

შესავალი

კორონავირუსი 21-ე საუკუნის უმნიშვნელოვანესი გლობალური გამოწვევაა, რომელმაც მოიცვა მსოფლიოს ყველა ქვეყანა და მნიშვნელოვნად დააზარალა თითოეული მათგანი. ყველაზე დიდი პრობლემა კი ის არის, რომ ამ კრიზისის აღმოფხვრა ეკონომისტების ძალებს აღემატება, რადგან ამ შემთხვევაში ეკონომიკა „მედიცინის მძევალია“. შესაბამისად, ადრეული გამოცდილება და კრიზისთან ბრძოლის არსებული მექანიზმი ამ შემთხვევაში ნაკლებად რელევანტურია. პანდემიამ უარყოფითი ზეგავლენა

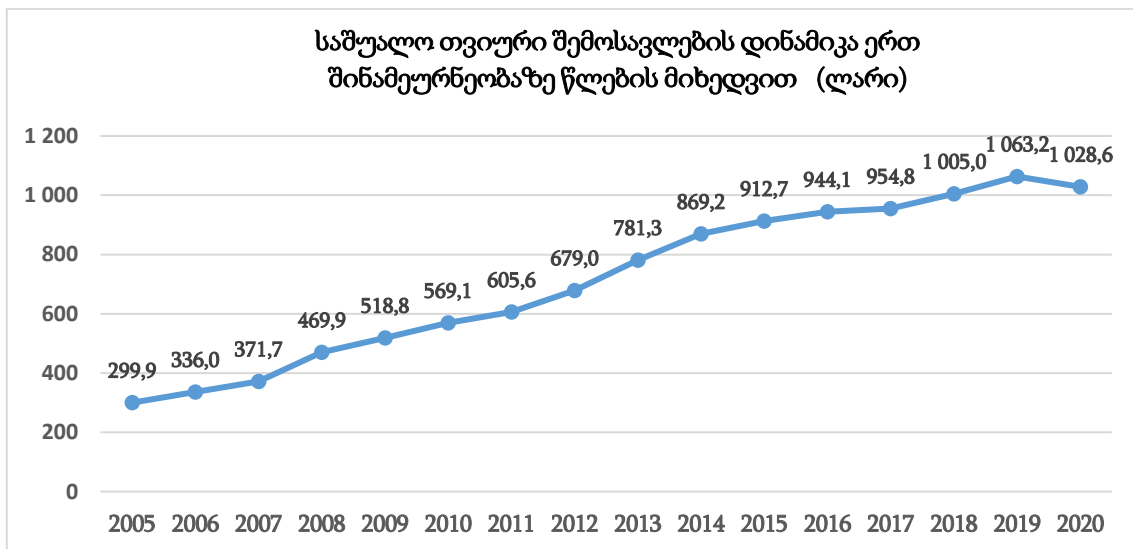

მოახდინა საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობაზე, მნიშვნელოვნად დააზარალა მოსახლეობა, როგორც მატერიალურად, ასევე ფსიქოლოგიურად [გელაშვილი, 2020 : 64]. ამ პერიოდში, როდესაც უკვე მეტ-ნაკლებად მედიცინას აქვს პრობლემასთან ბრძოლის მექანიზმი, მნიშვნელოვანია ეკონომიკური დანაკარგების მინიმიზაცია და ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობა. იმისათვის, რომ შევინარჩუნოთ ეკონომიკური ზრდის არსებული მაჩვენებელი გრძელვადიან პერიოდში, აუცილებელია ქვეყნის პოტენციალის მაქსიმალურად გამოყენება და შესაბამისი დარგების მალალკვალიფიციური კადრებით უზრუნველყოფა. სწორედ ამიტომ, მნიშვნელოვანია პანდემიის პირობებში სტუდენტთა შინამეურნეობების ცხოვრების სტანდარტის შესწავლა, რადგან სწორედ განათლებული მომავალი თაობა შეუწყობს ხელს აღნიშნულის მიღწევას [გელაშვილი და სხვ., 2021 : 92].

კვლევის ძირითადი შედეგები

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების მიხედვით ნათლად ჩანს, რომ 2005-2019 წლებში შინამეურნეობების შემოსავლები ზრდადი ტენდენციით ხასიათდებოდა, თუმცა, პანდემიით გამოწვეულმა ეკონომიკურმა კრიზისმა, რა თქმა უნდა, ძლიერი ნეგატიური ზეგავლენა მოახდინა ცალკეული შინამეურნეობების ცხოვრების სტანდარტზე.

ნახაზი. საშუალო თვიური შემოსავლების დინამიკა ერთ შინამეურნეობაზე, ლარი

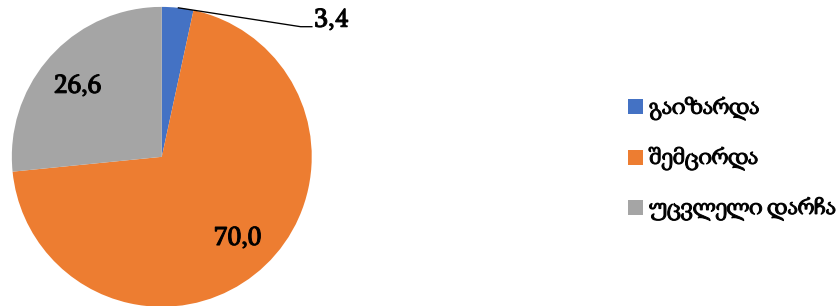
წყარო: საქსტატი, შინამეურნეობების შემოსავლები.

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/50/shinameurneobebis-shemosavlebi>

სწორედ ამიტომ, ნომინალური შემოსავლები 2020 წელს, გასული წლის იმავე მაჩვენებელთან შედარებით, შემცირებულია 3.3 პროცენტით [მინდორაშვილი და სხვ., 2021:127].

დიაგრამა 1. სტუდენტების აზრი მათი შინამეურნეობის შემოსავლების შესახებ პანდემიის პირობებში

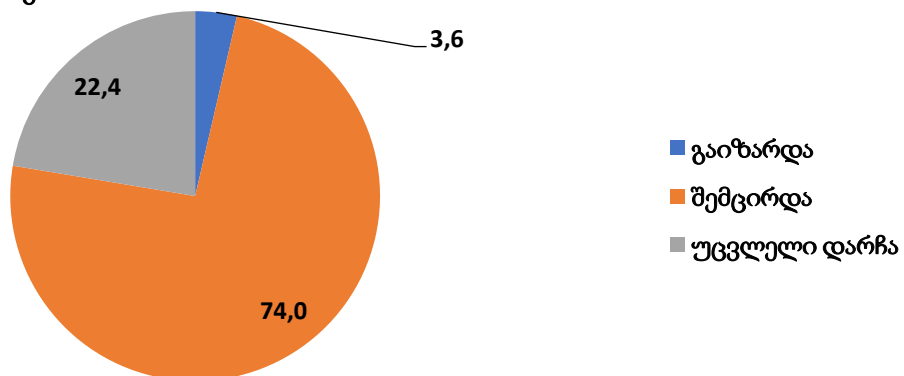

წყარო: დიაგრამა აგებულია ჩვენ მიერ, გამოკითხვის შედეგების მიხედვით.

რაც შეეხება 2021 წლის სამეცნიერო საგრანტო პროექტის - „COVID-19 პანდემიის გავლენა საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების სტანდარტზე“ - ფარგლებში ჩატარებული კვლევის შედეგებს, სადაც გამოიკითხა საქართველოს საუნივერსიტეტო ქალაქების სტუდენტთა პოპულაცია და მათი მშობლები, 2021 წლის გახაფხულის სემესტრში გამოკითხული სტუდენტების უმრავლესობა, ანუ 70 პროცენტი ფიქრობს, რომ პანდემიის პირობებში მათი შინამეურნეობის შემოსავლები შემცირდა, 26.6 პროცენტისთვის შემოსავლები უცვლელი დარჩა, ხოლო შემოსავლები გაიზარდა მხოლოდ 3.4 პროცენტისთვის.

სტუდენტთა მშობლების უმრავლესობამ, ანუ 74-მა პროცენტმა დააფიქსირა, რომ პანდემიის პირობებში მათი შინამეურნეობის შემოსავლები შემცირდა. 22.4 პროცენტისთვის შემოსავლები უცვლელი დარჩა, ხოლო 3.6 პროცენტისთვის მათი შინამეურნეობის შემოსავლები გაიზარდა.

დიაგრამა 2. მშობლების აზრი მათი შინამეურნეობის შემოსავლების შესახებ პანდემიის პირობებში

წყარო: დიაგრამა აგებულია ჩვენ მიერ, გამოკითხვის შედეგების მიხედვით.

თუ შევადარებთ სტუდენტებისა და მშობლების შეხედულებებს, მათი შინამეურნეობების შემოსავლების შემცირების საკითხში ძირითადად დამთხვევა გამოვლინდა, თუმცა ორ პოზიციაში განსხვავებანი დაფიქსირდა. შემოსავლების

შემცირებასთან დაკავშირებით, სტუდენტებისა და მშობლების შეხედულებები ემთხვევა შინამეურნეობების 65.1%-ის შემთხვევაში, 18%-ის შემთხვევაში შემოსავლები უცვლელი დარჩა და მხოლოდ 1.6% თვლის, რომ მათი შინამეურნეობების შემოსავლები გაიზარდა. 15.3%-ის შემთხვევაში კი სტუდენტებისა და მათი მშობლების შეხედულებები შემოსავლების ცვლილებასთან დაკავშირებით ერთმანეთისგან განსხვავდება [5].

საბოლოოდ, სტუდენტებისა და მათი მშობლების შეხედულებების შეპირისპირებით, შემოსავლებთან დაკავშირებული ვალიდური პროცენტების მიხედვით, ასეთი სურათი მივიღეთ:

- სტუდენტების 70% და მშობლების 74% მიიჩნევს, რომ მათი შინამეურნეობის შემოსავლები შემცირდა. ჩვენი აზრით, ეს განსხვავება ბუნებრივია, რადგან მშობლები ცდილობენ შემცირებული შემოსავლების პირობებშიც კი არ მოაკლონ შვილებს ის სიკეთეები, რითაც სარგებლობდნენ ჩვეულებრივ პირობებში და ამიტომ ყველა მათგანი ვერ გრძნობს შემოსავლების კლებას;
- მშობლების 22.4% და სტუდენტების 26.6% მიიჩნევს, რომ მათი შინამეურნეობის შემოსავლები არ შეცვლილა;
- როგორც მშობლები, ისე შვილები თანაბრად აღიქვამენ შემოსავლების ზრდისგან მიღებულ სიკეთეს, რაც მათ თითქმის თანაბარ, თუმცა, მცირე რაოდენობაში ვლინდება. კერძოდ, შემოსავლების ზრდას აფიქსირებს მშობლების 3.6% და სტუდენტების 3.4%, რაც იმაზე მიანიშნებს, რომ პანდემიის პირობებშიც უმჯობესდება ზოგიერთი შინამეურნეობის ცხოვრების დონე, რაც თანაბრად აუმჯობესებს როგორც მშობლების, ისე შვილების მდგომარეობას. თუმცა, ასეთი შინამეურნეობა, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ძლიერ მცირე რაოდენობისაა.

ეს დასკვნები ასევე მტკიცდება სტუდენტებისა და მათი მშობლების შეხედულებების შეპირისპირებით შემოსავლების კატეგორიებთან დაკავშირებით.

შემოსავლების ცალკეული კატეგორიების მიხედვით, შვილებისა და მშობლების შეხედულებებში დიდი მრავალფეროვნებაა. ნიშანდობლივია, რომ ყველაზე დიდი გადახრა თვითდასაქმებიდან მიღებული შემოსავლების კატეგორიაში შეიმჩნევა.

საქართველოს მთავრობამ მოსახლეობის ცხოვრების პირობებზე კორონავირუსის გავლენის შესამსუბუქებლად, გარკვეული ღონისძიებები გაატარა. როგორც მშობლები აღნიშნავენ, შინამეურნეობებმა უმთავრესად ერთჯერადი დახმარებით ისარგებლეს (47.1%), ამასთან, მხოლოდ ერთჯერადი და არა სხვა დახმარებით ისარგებლა შინამეურნეობების 28.1%-მა; ყოველთვიურ დახმარებას იღებდა შინამეურნეობების 11.1%, ამასთან, მხოლოდ აღნიშნულ დახმარებას იღებდა შინამეურნეობების 3.8%; საგადასახადო შეღავათებით ისარგებლა შინამეურნეობების 40%-მა და მხოლოდ ამ შეღავათით ისარგებლა - 21%-მა; რაც შეეხება საბანკო შეღავათებს, მხოლოდ 17.2%-მა ისარგებლა ამ დახმარებით; შინამეურნეობებში სხვა შეღავათებით სარგებლობის წილმა კი 17.7% შეადგინა. როგორც ცნობილია, 1200-ლარიანი დახმარების პაკეტი გამოიყო მათთვის, ვინც დროებით დაკარგა სამუშაო - ეს პროექტი გრძელდებოდა 2021 წლის პირველი ექვსი თვის განმავლობაში.

ასევე, აღსანიშნავია 300-ლარიანი დახმარება თვითდასაქმებულ პირთათვის, რომელიც ჯერ მკაცრი შეზღუდვებისა და შემდგომ უკვე წერტილოვანი შეზღუდვების

პერიოდში ხორციელდებოდა განხორციელდა ასევე დამატებითი მხარდაჭერის პაკეტი სოციალურად მოწყვლადი ჯგუფებისთვის, მათ შორის მრავალშვილიანი ოჯახებისა და შშმ პირებისთვის, ასევე ერთჯერადი უნივერსალური დახმარება ბავშვებისთვის. ეს არის: უნივერსიტეტში სწავლის გადასახადის სუბსიდირება სოციალურად დაუცველი ოჯახებისთვის და კიდევ ერთ-ერთი ყველაზე წონადი დახმარება - კომუნალური ხარჯების სუბსიდირება, რაც ერთხელ უკვე განხორციელდა პანდემიის დასაწყისში სამი თვის განმავლობაში და 2020 წლის ნოემბრიდან გაგრძელდა ოთხი თვით [6].

ზემოაღნიშნული გარკვეულწილად განამტკიცებს ჩვენს ვარაუდს იმასთან დაკავშირებით, რომ მშობლების უმეტესობამ თავი აარიდა სესხებას ან დანაზოგის გამოყენებას, რაც შეიძლება დაკავშირებული იყოს ნაწილობრივ დახმარებების გამოყენებასთან.

ცხრილი. სტუდენტებისა და მათი მშობლების შეხედულებები შემოსავლების კატეგორიების მიხედვით, %

შემოსავლების კატეგორიები	გაიზარდა			შემცირდა			უცვლელი დარჩა		
	სტუდენტი	მშობელი	გადახრა*	სტუდენტი	მშობელი	გადახრა	სტუდენტი	მშობელი	გადახრა
დაქირავებული შრომიდან	7.9	8.9	-1	52.0	53.2	-1.2	40.2	37.9	2.3
თვითდასაქმებიდან	10.8	8.3	2.5	49.6	58.5	-8.9	39.6	33.1	6.5
სოფლის მეურნეობის პროდუქციის გაყიდვიდან	9.0	11.0	-2	47.1	47.3	-0.2	43.9	41.7	2.2
ქონებიდან (დაქირავებიდან, პროცენტი ანაზრებიდან)	6.8	9.7	-2.9	44.8	44.0	0.8	48.3	46.3	2.0
პენსიები, სტიპენდიები, დახმარებები	17.1	17.4	-0.3	24.4	26.3	-1.9	58.5	56.3	2.2
უცხოეთიდან მიღებული გზავნილები	8.6	10.5	-1.9	40.7	42.5	-1.8	50.7	47.0	3.7
საჩუქრად მიღებული ფული	5.9	6.7	-0.8	46.9	45.1	1.8	47.2	48.2	-1
ქონების გაყიდვა	10.0	11.6	-1.6	36.9	38.9	-2	53.1	49.4	3.7

ფულის სესხება ან დანაზოგის გამოყენება	34.1	28.0	6.1	29.5	33.3	-3.8	36.4	38.7	-2.3
---------------------------------------	------	------	-----	------	------	------	------	------	------

* გადახრა გაანგარიშებულია სტუდენტისა და მშობლის მონაცემების სალდირებით.

წყარო: ცხრილი აგებულია ჩვენ მიერ, გამოკითხვის შედეგების მიხედვით.

მეორე მხრივ, თუ განვიხილავთ მშობლების დასაქმების სტატუსს პანდემიამდე და პანდემიის შემდეგ, ვნახავთ, რომ ყველაზე გამოკვეთილი კატეგორიაა „პანდემიამდე და ამჟამად მუშაობს ერთ-ერთი მშობელი“ (41.9%). მას მოსდევს „პანდემიამდე და ამჟამად მუშაობს ორივე მშობელი“ (31.9%), „ერთმა მშობელმა დაკარგა სამუშაო პანდემიის გამო“ შეადგინა 22.9%, ხოლო „ორივე მშობელმა დაკარგა სამუშაო პანდემიის გამო“ – 8.7%. შინამეურნეობების მცირე ნაწილში მშობლები დასაქმდნენ პანდემიის პერიოდში, ამასთან პასუხები ასე ნაწილდება: "ერთ-ერთმა მშობელმა დაიწყო მუშაობა პანდემიის დროს" შეადგინა 5.9%, ხოლო „ორივე მშობელმა დაიწყო მუშაობა პანდემიის დროს“ – 1.7%. მამასადამე, გამოკითხული მშობლებიდან ყოველმა მესამემ პანდემიის დროს დაკარგა სამუშაო და თითქმის ყველა მათგანმა (98%-მა) დააფიქსირა, რომ მათი ცხოვრების დონე გაუარესდა, რაც რეალობის ადეკვატურია.¹

რაც შეეხება კვლევის შედეგებს გენდერულ ჭრილში, გამოკითხული 775 ქალიდან და 290 კაციდან უმეტესობას (შესაბამისად, 58% და 54%) მიაჩნია, რომ მათი შინამეურნეობა საშუალო შემოსავლიანია. ნიშანდობლივია, რომ 1065 გამოკითხულიდან არცერთმა სტუდენტმა არ მიიჩნია თავისი შინამეურნეობა მაღალ შემოსავლიანად, რაც შეიძლება პანდემიის გამოწვევებით, მათ შორის ფსიქოლოგიური, იყოს ახსნილი.

დასახლების ტიპის მიხედვით ანალიზისას დადგინდა, რომ ქალაქად მცხოვრებთა ნახევარზე მეტი, ანუ 61% თავის შინამეურნეობას საშუალო შემოსავლიანად მიიჩნევს, ხოლო სოფლად გამოკითხულთაგან ასეთი 50 პროცენტზე ნაკლებია.

დასკვნა

კორონავირუსის პანდემიამ მნიშვნელოვნად შეანელა უმეტესი ქვეყნების და, მათ შორის, საქართველოს ეკონომიკური განვითარების ტენდენციები, მეტ-ნაკლები ზომით უარყოფითი გავლენა მოახდინა ყველა სფეროზე, ასევე მნიშვნელოვნად გააუარესა მოსახლეობის ცხოვრების დონე და მათი კეთილდღეობა. საზოგადოებამ განიცადა არა მარტო მატერიალური, არამედ ძლიერი ფსიქოლოგიური და მორალური ზარალი. მთავარი პრობლემა კი ის არის, რომ ეკონომიკა ეგზოგენური ფაქტორების წნეხის ქვეშაა მოქცეული და აქამდე არსებული კრიზისთან ბრძოლის მექანიზმი ნაკლებად რელევანტურია. პანდემიის დასრულების შემდეგ მნიშვნელოვანი იქნება ისეთი პოლიტიკის შემუშავება და

¹ COVID-19 პანდემიის გავლენა საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების სტანდარტზე. მონოგრაფია. ავტორთა ჯგუფი, თსუ, თბ., 2021, გვ. 99.

გატარება, რომელიც მინიმალურ დროში ხელს შეუწყობს ეკონომიკის გაჯანსაღებას. ამისათვის კი უმნიშვნელოვანესია ცოდნაზე დაფუძნებული ინოვაციური ეკონომიკის შექმნა, რომელიც ხელს შეუწყობს გრძელვადიან ეკონომიკურ აღმავლობას, სწორედ ამიტომ დიდმნიშვნელოვანია პანდემიის პირობებში სტუდენტთა შინამეურნეობების ცხოვრების სტანდარტის შესწავლა. ბუნებრივია, პანდემიამ მათ ეკონომიკურ მდგომარეობაზეც დიდი ზეგავლენა იქონია და მნიშვნელოვნად შეამცირა მათი შემოსავლები როგორც სტუდენტების, ასევე მათი მშობლების აზრით. თუმცა, სტუდენტების უფრო დიდი ნაწილი მათ ეკონომიკურ მდგომარეობას, მშობლებისგან განსხვავებით, უფრო პოზიტიურად უყურებს. რაც შეეხება გენდერულ ჭრილში განაწილებას, გამოკითხული გოგონების 58%, ხოლო ბიჭების 54% თავის შინამეურნეობას მიიჩნევს საშუალო შემოსავლიანად, თუმცა, აღსანიშნავია, ის ფაქტიც, რომ არცერთი მათგანი თავს არ თვლის მაღალ შემოსავლიანად, რაც ქვეყანაში არსებული მდგომარეობისა და პანდემიით გამოწვეული დანაკარგების შედეგია. რაც შეეხება დასახლების ტიპის მიხედვით განაწილებას, ქალაქად მცხოვრებთა ნახევარზე მეტი თავის შინამეურნეობას საშუალო შემოსავლიანად მიიჩნევს, ხოლო სოფლად მცხოვრებთაგან ასეთი ნახევარზე ნაკლებია.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბესაძე რ., მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და სიღარიბის ზოგიერთი სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტი, ხელმისაწვდომია ბმულზე: https://www.researchgate.net/publication/316647145_mosakhleobis_tskhovrebis_donisa_d_a_sigharibis_zogierti_sotsialur-eonomikuri_aspekti
2. გელაშვილი ს., კორონასტატისტიკის მაჩვენებელთა სისტემის ფორმირების შესახებ. ჟურნ. „გლობალიზაცია და ბიზნესი“, #10, თბ., 2020.
3. გელაშვილი ს., ოქრუაშვილი მ., ფანცულაია ნ. COVID-19 პანდემიის პირობებში სტუდენტთა შინამეურნეობების ხარჯების ცვლილებების სტატისტიკური კვლევა. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თსუ-ს VI საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის - „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“ - შრომების კრებული. თსუ, თბ., 2021.
4. მინდორაშვილი მ., აბესაძე ნ., გელაშვილი ს. მოსახლეობის ცხოვრების სტანდარტზე COVID-19-ის გავლენის სტატისტიკური შესწავლის პროგრამულ-მეთოდოლოგიური საკითხები. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის - „XXI საუკუნის ეკონომიკური, სოციალური, ეკოლოგიური და ტექნოლოგიური გამოწვევები“ - შრომების კრებული. თსუ, თბ., 2021.
5. COVID-19 პანდემიის გავლენა საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების სტანდარტზე. მონოგრაფია. ავტორთა ჯგუფი, თსუ, 2021.
6. თურნავა ნ., 2020 წელს სამინისტროს მიერ გაწეული საქმიანობისა და მიმდინარე პროექტების შესახებ. პრეზენტაცია, 14-12-2020. ხელმისაწვდომია ბმულზე: <http://www.economy.ge/?page=news&nw=1604>

7. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, შინამეურნეობების შემოსავლები, ხელმისაწვდომია ბმულზე:
<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/50/shinameurneobebis-shemosavlebi>

THE IMPACT OF GLOBAL COVID 19-PANDEMICS ON THE TALENT MARKET - REMOTE AND HYBRID WORKPLACE CHALLENGES IN THE FACE OF CRISIS

*Asmat Shamugia
Linda Mardaleishvili
Lika Lortkipanidze*

The article is dedicated to Eternal memory of Affiliated Associate Professor of New Higher Education Institute Mrs. Tinatin Zaldastanishvili

Abstract

An aim of the present research is to study an impact of the global pandemic on the talent market and to find ways for its further development. This article is based on the basics of theoretical and empirical research. There are used methods of analysis, synthesis, generalization and abstraction, induction, deduction, etc. The theoretical and methodological basis of the research is an articles of researchers of relevant national and foreign sciences, materials of the National Statistics Office of Georgia, papers of various scientific research institutes on the talent market, as well as relevant materials published in annual special journals and print media, publications, Internet Resources, where is reflected an analysis and evaluation of the practical experience of developed and post-Soviet countries.

An object of research is the market of talents. It has changed radically during the crisis. There is present and analyze relevant statistics in detail in an article.

There are highlighted an advantages and disadvantages of remote and hybrid work environments. The six waves of the coronavirus pandemic have changed the content and dynamics of work in almost every organization - from work at home, managers have had to adapt to the role of "virtual manager", run a "Zoomteam" and get used to the fact that their colleagues work elsewhere

and independently. Working remotely will probably become an integral part of the new reality following the pandemic. However, during the pandemic period it was revealed that working remotely is accompanied by many challenges. One of the major challenges is that managers do not see employees in the work process, hence their assessments of low-performing staff are often either vague or inaccurate. After identifying the reasons for an employee's low productivity, managers are also able to find the solution needed to solve these problems. In addition, staff can not wait for managers and become providers of the necessary initiatives to solve these problems for the team. Discussing the post-pandemic work environment seems to have reached a consensus and it was decided that the future work environment will be largely hybrid. If hybrid work environment becomes the norm, the most important challenge will be how managers should control where and when staff will work. Prior to the pandemic, there was a lot of research and a clear example that employees had to control their own work.

An article proposes current significant changes in the talent markets. There are found positive and negative aspects, as well as directions for improving the talent market.

Keywords: *pandemic, crisis, market, talents, remote, hybrid*

Covid – 19 გლობალური პანდემიის გავლენა შრომისა და ტალანტების ბაზარზე - დისტანციური და ჰიბრიდული სამუშაო გარემოს გამოწვევები კრიზისის ფონზე

*შამუგია ასმათი
მარდალეიშვილი ლინდა
ლორთქიფანიძე ლიკა*

სტატია ეძღვნება ახალი უმაღლესი სასწავლებლის - ნიუუნის აფილირებული ასოცირებული პროფესორის, ქალბატონ თინათინ ზალდასტანიშვილის მარადიულ ხსოვნას

აბსტრაქტი

წინამდებარე კვლევის მიზანია ტალანტების ბაზარზე გლობალური პანდემიის გავლენის შესწავლა და მისი შემდგომი განვითარების გზების ძიება. მოცემული სტატია ეყრდნობა თეორიული და ემპირიული კვლევის საფუძვლებს. გამოყენებულია ანალიზის, სინთეზის, განზოგადებისა და აბსტრაქციის მეთოდები, ინდუქცია, დედუქცია და სხვ. კვლევის თეორიულ და მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს ეროვნული და უცხოელი მეცნიერების შესაბამისი პრობლემების მკვლევარების სტატიები, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მასალები, ტალანტების ბაზრის შესახებ სხვადასხვა სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტების ნაშრომები, აგრეთვე ყოველწლიური სპეციალური ჟურნალებისა და ბეჭდვითი მედიის მიერ გამოქვეყნებული შესაბამისი მასალები,

პუბლიკაციები, ინტერნეტრესურსები, სადაც ასახულია განვითარებული და პოსტსაბჭოთა ქვეყნების პრაქტიკული გამოცდილების ანალიზი და შეფასება.

კვლევის ობიექტია დასაქმების ბაზარი. იგი კრიზისის პერიოდში რადიკალურად შეიცვალა. შესაბამისი სტატისტიკა ნაშრომში დეტალურადაა წარმოდგენილი და გაანალიზებული.

გამოკვეთილია დისტანციური და ჰიბრიდული სამუშაო გარემოს უპირატესობები და ნაკლოვანებები. კორონავირუსით შექმნილი პანდემიის ექვსმა ტალღამ, თითქმის ყველა ორგანიზაციაში სამუშაოს შინაარსი და დინამიკა შეცვალა - სახლიდან მუშაობის პირობებში, ხელმძღვანელებს მოუწიათ მოერგოთ „ვირტუალური მენეჯერის“ როლი, ემართათ „ზუმგუნდი“ და შეგუებოდნენ მოცემულობას, რომ მათი კოლეგები „სხვაგან“ და დამოუკიდებლად მუშაობენ. დისტანციურად მუშაობა, ალბათ, პანდემიის შემდგომი ახალი რეალობის განუყოფელი ნაწილი გახდება. თუმცა, პანდემიის პერიოდში გამოიკვეთა, რომ დისტანციურად მუშაობას ბევრი გამოწვევა ახლავს თან. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევაა ის, რომ მენეჯერები მუშაობის პროცესში თანამშრომლებს ვერ ხედავენ, შესაბამისად, მათი შეფასებები დაბალი შედეგების მქონე კადრების მიმართ ხშირად ან ბუნდოვანი ან არასწორია. თანამშრომლის დაბალი შედეგიანობის მიზეზების განსაზღვრის შემდეგ, მენეჯერებს ამ პრობლემების გადაჭრისათვის საჭირო გამოსავლის მოძებნაც ძალუძთ. ამასთანავე, კადრებსაც შეუძლიათ, არ დაელოდონ მენეჯერებს და გუნდისთვის ამ პრობლემების გადასაჭრელად, საჭირო ინიციატივების მიმწოდებლები გახდნენ. პოსტ პანდემიურ სამუშაო გარემოზე მსჯელობა. თითქოს კონსესუსამდე მივიდა და გადაწყდა, რომ მომავალი სამუშაო გარემო ძირითადად ჰიბრიდული იქნება. ჰიბრიდული სამუშაო გარემოს ნორმად ქცევის შემთხვევაში, უმნიშვნელოვანესი გამოწვევა იქნება, როგორ უნდა აკონტროლონ მენეჯერებმა საიდან და როდის იმუშავენ კადრები? პანდემიამდე არსებობდა უამრავი კვლევა და თვალსაჩინო მაგალითი, რომ თანამშრომლები თავად უნდა აკონტროლებდნენ საკუთარ სამუშაოებს.

სტატიაში შემოთავაზებულია დასაქმების ბაზარზე მიმდინარე მნიშვნელოვანი ცვლილებები. მიგნებულია დადებითი და უარყოფითი ასპექტებისთვის, ასევე ჩამოყალიბებულია მიმართულებები ტალანტების ბაზრის გასაუმჯობესებლად.

საკვანძო სიტყვები: პანდემია, კრიზისი, ბაზარი, ტალანტები, დისტანციური, ჰიბრიდული.

Covid 19-ის გავლენა ეკონომიკასა და დასაქმების ბაზარზე, მსოფლიოს მასშტაბით, კვლევისა და დაკვირვების ობიექტია. წამყვანი საკონსულტაციო კომპანიები ვარაუდობენ, რომ მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოხდება მსოფლიოს ქვეყნების ეკონომიკის სტრუქტურასა და შესაბამისად, ტალანტების ბაზარზე [5]. Covid-19-ით გამოწვეული გლობალური კრიზისი, რა თქმა უნდა, ქართულ ბიზნესსაც შეეხო და იგი დღითი დღე უფრო მწვავე ხდება. ეკონომიკური საქმიანობის დიდი ნაწილის შეჩერება, უარყოფითად აისახა დასაქმებულებზე. თუმცა, პანდემიის ნეგატიური გავლენა ყველა მშრომელზე თანაბრად არ ვრცელდება [7]. ივნისის თვეში პანდემიის გამო გამოცხადებული კარანტინის

პერიოდის დასრულების შემდეგ, განსაკუთრებით საინტერესო გახდა დასაქმების ბაზარი და წინამდებარე კვლევა, სწორედ 2020 წლის ივნისის, ივლისის და აგვისტოს დასაქმების ბაზრის ანალიზს ეთმობა. დეტალური კვლევის მიზეზი შემდეგია - ქვეყნის ეკონომიკამ და შესაბამისად, ბიზნესებმაც, სწორედ 2020 წლის ივნისიდან დაიწყეს ახალ რეალობასთან მორგება, ახალი ბიუჯეტითა თუ გეგმებით ოპერირება, რაც კარგად აისახება ტალანტების მოთხოვნაზეც.

მომსახურების სფერომ ყველაზე მაღალი მოთხოვნა შექმნა კურიერებზე, ქოლცენტრის ოპერატორებსა და ავტოსერვისზე. უნდა აღინიშნოს რომ, ქოლცენტრი, როგორც მომსახურების ერთ-ერთი მიმართულება, საკმაოდ აქტიური დამსაქმებელია და ვითარდება სერვისების მიწოდების სხვადასხვა ტექნოლოგიები, შესაბამისად ჩნდება ახალი სამუშაო ადგილებიც, როგორცაა ონლაინ კონსულტანტი, ონლაინ მომსახურების სპეციალისტი და სხვ. ვაჭრობა და დისტრიბუცია ყოველთვის მაღალ მოთხოვნას ქმნის გაყიდვების სფეროს სპეციალისტებსა და პროფესიონალებზე. ივლისისა და აგვისტოს განმავლობაში სფერომ 1158 ვაკანსია გამოაცხადა. განსაკუთრებით მაღალი მოთხოვნა შექმნა სავაჭრო ქსელმა - სუპერმარკეტები, ჰიპერმარკეტები, სხვადასხვა სპეციფიკის მაღაზიების ქსელი (მაგ: ფებსაცემელი და ტანსაცემელი, სამშენებლო მასალებით ვაჭრობა, ტექნიკით ვაჭრობა). დისტრიბუციის სფერომ ძირითადი მოთხოვნა შექმნა დისტრიბუტორების (302 ვაკანსია), პრისელერების (56 ვაკანსია), მძღოლი დისტრიბუტორებისა (34) და სავაჭრო მარკეტინგის მიმართულებით (12 ვაკანსია). აღსანიშნავია, წარმოების სფეროს გამოკვეთილი გააქტიურება. ამ სფერომ ჯამურად 246 ვაკანსია შექმნა, უმეტესად დამხმარე პროფესიონალებზე (დამლაგებელი, შემფუთველი, მუშა, ელექტრიკოსი და სხვ.) და ყველაზე მაღალი მოთხოვნა დაფიქსირდა პურ-პროდუქტების (30%), ხორც-პროდუქტების (28%), ღვინისა და ალკოჰოლური წარმოების (14%) სექტორში. ამასთანავე, გაიზარდა მოთხოვნა სამშენებლო მასალებისა და ავეჯის წარმოების მიმართულებითაც და ამ ორმა სფერომ, ჯამურად, ორი თვის განმავლობაში 83 ვაკანსია შექმნა. ფინანსური სექტორი ისევ არ კარგავს ლიდერის პოზიციებს. ბანკებმა, სადაზღვევო კომპანიებმა და მიკროსაფინანსო ორგანიზაციებმა ჯამურად 206 ვაკანსია დააფიქსირა. ამ ვაკანსიების 40% რეგიონებს მიეკუთვნება. საბანკო სფერომ ჯამურად შექმნა 168 ვაკანსია და ჭარბობდა მოთხოვნა ისეთ პოზიციებზე, როგორცაა კლიენტების მომსახურე ოპერატორი, ონლაინ მომსახურების ოპერატორი, საკრედიტო ექსპერტი, ბანკირი, შემფასებელი და IT სფეროს პროფესიონალები. საბანკო სექტორში ცალკე მიმართულებად იკვეთება ციფრული ბანკი, რომელმაც 21 ვაკანსია დააფიქსირა და ცხადია, ძირითადად ტექნოლოგიების მიმართულებით: დეველოპერი, ბიზნესის ანალიტიკოსი, ანალიტიკოსი, პროდუქტ მენეჯერი. კიდევ ერთი ინდუსტრია, რომელიც აქტიურ დამსაქმებლად მოიაზრება ჯანდაცვის სფეროა, კერძოდ: კლინიკების ქსელი, სააფთიაქო ქსელი, სამედიცინო წარმომადგენლობები, ლაბორატორიები. ჯამურად, ამ სფეროდან 162 ვაკანსია შეიქმნა, საიდანაც 96 ვაკანსია ეკუთვნის კლინიკების ქსელს, 49- ფარმაცევტულ ბიზნესს, 7- ესთეტიკურ მედიცინას, 10 - ლაბორატორიას და 32 -სამედიცინო წარმომადგენლობებს. ჩვენი განსაკუთრებული ყურადღება მიიქცია გართობა-დასვენების სექტორმაც, სადაც ლიდერია გემბლინგი, შემდეგ კი ფიტნესი და გასართობი კომპლექსები: გემბლინგი - 45 ვაკანსია (IT და ტექნოლოგიები 70%), ფიტნესი - 26 ვაკანსია (ტრენერი, მასაჟისტი, მომსახურე პერსონალი), დასასვენებელი კომპლექსები - 25 ვაკანსია (გაყიდვები და მარკეტინგი 40%, ბარი და სამზარეულო - 25%, დამხმარე პერსონალი - 35%).

ნელ-ნელა ვითარდება და ქმნის ვაკანსიებს ელექტრონული კომერცია. ამ ახალმა სფერომ ჯამურად 13 ვაკანსია შექმნა, ძირითადად კურიერისა და კლიენტების მომსახურე ოპერატორების პოზიციებზე. გამოიკვეთა აქტიურობა განათლების სფეროდან, სადაც 12 ვაკანსია შექმნა უნივერსიტეტმა, 5 - კვლევითმა ცენტრმა, 18 - სკოლამ და 8 - საბავშვო ბაღმა. ძირითადად ამ სფეროს მოთხოვნა აკადემიურ პერსონალზე დაფიქსირდა (ლექტორი, პედაგოგი).

ინდუსტრიების გარდა, ფრიად საინტერესოა რა არის ყველაზე მოთხოვნადი პროფესიები საქართველოში. ცხადია, ესაა გაყიდვები (47%), IT და ტექნოლოგიები (28%), ციფრული მარკეტინგი. ბოლო წლების განმავლობაში, მაღალი მოთხოვნა დაფიქსირდა ფინანსებისა და ბუღალტერიის სფეროს სპეციალისტებზე (8%), ადამიანური რესურსის მართვის სპეციალისტებზე (8%), მარკეტინგის (5%) და PR სფეროს სპეციალისტებზეც (4%) [2]. უაღრესად საინტერესოა ციფრული ბიზნესის სტრუქტურა. ამ ინოვაციურ, სწრაფად განვითარებად სფეროში გაჩნდა ახალი მოთხოვნა UI /UX დეველოპერზე და არა დიზაინერზე. ჯამურად, ციფრული ბიზნესის სპეციალისტებზე შეიქმნა 56 ვაკანსია და სტრუქტურა ამგვარია: ციფრული ბიზნესის სპეციალისტებზე მოთხოვნა ძირითადად შექმნა ელექტრონულმა კომერციამ (44%), გემბლინგმა (32%), ბანკები და დაზღვევა (17%) და ციფრული მარკეტინგის სააგენტოებმა (7%).

გარდა დასაქმებისა, ბოლო ორი თვის განმავლობაში კომპანიები ქმნიან სტაჟირების შესაძლებლობებსაც და ეს ტენდენცია მზარდია, მაგ: 2020 წლის ივლისის თვეში კომპანიებმა 47 მოთხოვნა დააფიქსირეს სტაჟირებაზე (წარმოება, ვაჭრობა, დისტრიბუცია, ალკოჰოლოური სასმელების წარმოება), ხოლო აგვისტოს თვეში 32 მიწვევაა სტაჟირებაზე. მიგვაჩნია, რომ ეს ტენდენციაც აუცილებლად გახდება ჩვენი დაკვირვების ობიექტი მომდევნო პერიოდშიც. ამას გარდა, მცირდება ვაკანსიებში მაღალი და საშუალო რგოლის ვაკანსიების ხვედრითი წილიც: განყოფილების ხელმძღვანელის ვაკანსია 0.04%, დირექტორი - 0.01%, ჯგუფის უფროსი 0.4%. ამრიგად, პოსტპანდემიის შედეგად, დასაქმების ბაზრის ცვლილებები აშკარად იკვეთება. უაღრესად საინტერესოა რა შინაარსს შეიძენს ეტაპობრივად, პერსპექტივაში ტალანტების ბაზარი [5].

Covid-19-ის პანდემიის შედეგად დამდგარი მრავალმხრივი და საყოველთაო კრიზისი იმის დასტურია, რომ არსებული პოლიტიკური და ეკონომიკური სისტემა ვერ უზრუნველყოფს მდგრად, სამართლიან და უსაფრთხო ყოველდღიურობას დასაქმებულთათვის და მათი ოჯახებისათვის. კრიზისი ადასტურებს ფუნდამენტური ცვლილებების და მათთვის ბრძოლის აუცილებლობასაც. აღსანიშნავია, რომ კრიზისით გამოწვეული უარყოფითი შედეგების გასაწესებლად მთლიანად საზოგადოებისათვის მნიშვნელოვანია ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეზე ღონისძიებების განხორციელება. კერძოდ, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებმა უნდა შეიმუშაონ საჭიროებაზე დაფუძნებული დახმარების მექანიზმები ყველაზე მოწყვლადი ჯგუფებისათვის. ურბანულ დასახლებებში ეს შეიძლება განხორციელდეს ამხანაგობებთან (იქ, სადაც ამხანაგობა ქმედითი ინსტრუმენტია), ხოლო სოფლად - სოფლის გამგებლებთან მჭიდრო თანამშრომლობით) [7].

საჭიროა სოციალური დიალოგის გაძლიერება როგორც ეროვნულ, ისე რეგიონულ და სექტორულ დონეზე. აღნიშნული დიალოგი საზოგადოებისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებისა და განვითარებისათვის.

აუცილებელია სახელმწიფოს პოლიტიკა ასევე მიმართული იყოს ორმხრივი კოლექტიური ხელშეკრულებების დადების წახალისებისკენ.

რადგან ათასობით მოქალაქემ დაკარგა სამუშაო ადგილი, კრიზისის გრძელვადიანი ნეგატიური შედეგების თავიდან ასაცილებლად, საჭიროა გამოთავისუფლებული სამუშაო ძალის გადამზადება. ქვეყანაში დამსაქმებლები ხშირად აღნიშნავენ, რომ გარკვეულ სამუშაო ადგილებზე ვერ პოულობენ კვალიფიციურ კადრებს. ამიტომ დღეს ყველაზე მეტად არის საჭირო უმუშევრების გადამზადება და არსებულ ვითარებასთან ადაპტაცია[3].

ეპიდემიოლოგიური სიტუაციის კონტროლის პარალელურად, არანაკლებ მნიშვნელოვანია ეკონომიკური ანალიზის განუწყვეტლივ ჩატარება, რომლის დროსაც მოხდება კრიზისულ პერიოდში დაზარალებული თუ წარმატებული სფეროების იდენტიფიცირება და მიზნობრივი პროგრამების განხორციელება. ეკონომიკური საქმიანობის კიდევ ერთხელ შეჩერება შესაძლოა დამღუპველი აღმოჩნდეს მსოფლიოსთვის. სამუშაო ადგილების დაკარგვა, შრომის ანაზღაურების შემცირება თუ სულაც დროებით ვერ მიღება ერთგვარ „ეკონომიკურ ვირუსადაც“ შეიძლება მოვიაზროთ, რომელიც ასევე შეამცირებს მოსახლეობის ცხოვრების დონეს [1].

პანდემიის გამო, ბაზარზე ახალი შესაძლებლობების მაძიებელი ბევრი ადამიანი გაჩნდა, მათ შორის, საშუალო გამოცდილების მქონენიც. ხელმისაწვდომი კანდიდატების ბაზარი ძალიან სწრაფად შეიცვალა და გაფართოვდა. ეს შესაძლებლობა კი საჭიროა კომპანიებმა მაქსიმალურად გამოიყენონ. სტაჟიორებთან და ახალ კურსდამთავრებულებთან შედარებით, საშუალო სამუშაო გამოცდილების მქონე კანდიდატები ნაკლებ გადამზადებას საჭიროებენ, რაც კომპანიებს დაქირავების პროცესში ფინანსური რესურსისა და დროის დაზოგვის საშუალებას აძლევს. ამასთან, საშუალო გამოცდილების მქონე კანდიდატებს მრავალმხრივი უნარები და წარსული მიღწევებიც აქვთ, რომლის გამოყენებაც კომპანიებს ეფექტურად შეუძლიათ. საშუალო გამოცდილების მქონე კანდიდატების შერჩევასა, მნიშვნელოვანია, კომპანიის ფასეულობებთან მათი ღირებულებების თავსებადობის დადგენა [5]. შერჩევასა საჭიროა ყურადღება მიექცეს პოზიტიურ და თანამშრომლობის უნარის მქონე ადამიანებს, რადგან არ არსებობს ტალანტი, რომლის დაქირავებისას კომპანიის კულტურა არ იქნეს გათვალისწინებული. სწორად შერჩეული ვაკანსია, ეფექტიანად შედგენილი რეზიუმე და გასაუბრებაზე პოზიციის მიმართ გამოხატული მოტივაცია წარმოადგენს იმ მნიშვნელოვან ფაქტორებს, რომლებიც სამუშაოს მაძიებლებს პროცესს გაუმარტივებს. დღეს საკმაოდ რთულია შესაფერისი კადრის პოვნა, რა თქმა უნდა, თუ დამქირავებელი რეალურ ტალანტებს ეძებს. საჭიროა, წინასწარ, ზუსტად, განისაზღვროს დამსაქმებლის მიერ ასეთი კადრის შრომის ანაზღაურება. რასაკვირველია, გასაანალიზებელია რამდენად ხელმისაწვდომები არიან გლობალური პანდემიის პერიოდში რეალური ტალანტები. ცხადია, ისიც გასათვალისწინებელია, რა ხდება შრომის ბაზარზე. მნიშვნელოვანია დამსაქმებლებს ახსოვდეთ კონკურენტებიც. მათ შესაძლოა სწორედ ის ტალანტი მოიზიდონ, რომლის აყვანაზეც დამსაქმებელი ძალიან დიდხანს ფიქრობდა [6].

პანდემიურ გარემოში დაწესებულ შეზღუდვებთან ადაპტირების ნაცად და გამართლებულ გზას წარმოადგენს სწორედ პერსონალის დისტანციური მუშაობა, რაც წარსულშიც საკმაოდ პოპულარული იყო არაერთ განვითარებულ ქვეყანაში. ამ პრაქტიკის გამოყენება საქართველოსთვისაც მიზანშეწონილია, რაც თავიდან აარიდებს დამსაქმებლებსა თუ დასაქმებულებს მთელ რიგ პრობლემებს. დისტანციურ რეჟიმს

შესაძლოა სამომავლოდ გაცილებით მეტი პერსპექტივა ჰქონდეს როგორც პანდემიის, ისე პოსტპანდემიურ პერიოდში. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ დისტანციურად მუშაობასაც აქვს არაერთი უარყოფითი მხარე, რაც დროთა განმავლობაში დახვეწას, შეცვლილ გარემოებებთან ადაპტირებასა და განვითარებას საჭიროებს. გარდა აღნიშნულისა, მნიშვნელოვანია შრომითი კონტრაქტების კორექტირება, სადაც ნათლად უნდა გაიწეროს სამუშაო ადგილთან დაკავშირებული საკითხები [1].

დასკვნები

აუცილებელია დისტანციურად მუშაობის რეგულირებისთვის კანონის შემუშავება ან შრომის კოდექსში შესაბამისი ცვლილებების /დამატებების შეტანა. როგორც ზემოთ აღინიშნა, პანდემიამ ნათლად გამოაჩინა დისტანციურად მუშაობის და შესაბამისი რეგულაციების არსებობის საჭიროება. დისტანციური მუშაობა განსხვავებული სპეციფიკით ხასიათდება. დისტანციურ სამუშაოსთან დაკავშირებული ცვლილებები უნდა შევიდეს შრომის კანონმდებლობაში. პირველ რიგში, საჭიროა შრომის კოდექსით განისაზღვროს დისტანციური მუშაობის ცნება. გარდა ამისა, დისტანციურად დასაქმებულთათვის, შრომის კანონმდებლობით განსაზღვრული ყველა უფლების აღიარება უნდა მოხდეს სპეციალური ჩანაწერით, რათა დამსაქმებლები არ შევიდნენ შეცდომაში და დისტანციურად მომუშავე თანამშრომლები არ ჩააყენონ არათანაბარ მდგომარეობაში სხვა დაწესებულებებთან მიმართებით.

კოვიდ-პანდემიამ და დისტანციურად, სახლიდან მუშაობის აუცილებლობის წარმოქმნამ საზოგადოებას დაანახა, რომ ჰიბრიდული მუშაობის სტილი არის მომავლის მოდელი, რომელიც ისეთივე წარმატებული და ნაყოფიერია ბიზნესისთვის, როგორც სტანდარტული საოფისე სამუშაო სისტემა. ერთ-ერთი აქტუალური საკითხი, რაც წინ წამოიწია ჰიბრიდული მოდელის დანერგვის პროცესში იყო შიში იმისა, რომ დისტანციურად მუშაობის პროცესში კადრებს გაუჭირდებოდათ ერთმანეთთან თანამშრომლობა. თუმცა, თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და აპლიკაციების დახმარებით, ასევე საოფისე სივრცის სწორად დაგეგმვის საფუძველზე ეს საკითხი პრობლემას აღარ წარმოადგენს. შეიძლება ითქვას, რომ მომავლის ოფისი უფრო მეტად ჰგავს ტრენდულ კაფეს და კომფორტულ საცხოვრებელ გარემოს, ვიდრე იმას, რაც უმრავლესობას სიტყვა „ოფისის“ მოსმენისას წარმოუდგება. კვლევები ადასტურებს, რომ მსგავს სამუშაო გარემოში ადამიანები ბევრად პროდუქტიულები არიან, რადგან მათი მოტივაცია, კომპანიისადმი ნდობა და პასუხისმგებლობა მატულობს. წარსულს ჩაბარდა ის დრო, როდესაც ყველას მიაჩნდა, რომ ტრადიციული სამუშაო გარემო საუკეთესოა პროდუქტიულობისთვის. ნაკლები სტანდარტული სამუშაო ადგილი და მეტი სოციალური გარემო - ეს არის ის, რაც ხელმძღვანელებმა და დიზაინერებმა საჭიროა გაითვალისწინონ თანამედროვე ჰიბრიდული ოფისების დაგეგმვის პროცესში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. თსუ-ს კონფერენციის მასალათა კრებული
2. მზადება მომავლის პროფესიებისთვის, Entrepreneur Georgia, სექტემბერი 1, 2020
<https://www.entrepreneur.com/article/355598>

3. პანდემიის გავლენა შრომის ბაზარზე და დასაქმებულთა მდგომარეობაზე, <http://ewmi-prolog.org/images/files/8832GTUCReportGEO.pdf>
4. დასაქმება და უმუშევრობა, <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevroba>
5. ინსორსის შესახებ, <http://www.insource.ge/>
6. პანდემია და შრომის ბაზარი, <https://www.marketer.ge/hiring-during-covid-is-different/>
7. ანა დიაკონიძე, ვახტანგ ნაცვლიშვილი, შრომა და სოციალური უსაფრთხოება ახალი კორონავირუსის პანდემიის პერიოდში <https://osgf.ge/wp-json/wi/validate/v1/file?wifile=wp-content/uploads/2020/04/Labor-and-Social-Security-during-COVID19 Policy-Brief OSGF.pdf>

COVID-19 AND EMPLOYMENT-UNEMPLOYMENT PROBLEMS IN VARIOUS SECTORS OF THE ECONOMY

Sirbiladze Rusudan

Abstract

The pandemic has spread in Georgia and around the world in 2020: named Corona – 19 or a crown virus-19, the virus covered developed countries, the US, Germany, England, Spain, developing Russia, Ukraine, Azerbaijan, Armenia, Georgia and poorer countries too. The progress of the pandemic began rapidly. In order to avoid the spread of the virus, the world health organization and the ministries of health of all countries disseminated recommendations and asked the whole society to respect them. In order to avoid the spread of the virus, they proposed to the society to comply with a range of standards. Due to corona virus, the economics of all those countries, where it was spread, were seriously damaged. Stock prices fell in the US, unemployment became a huge problem in many European countries. Decline in tourism, cancelation of flights seriously affected all the sectors, related to tourism. Restaurants, hotels, kinder gardens, shops, markets stopped, sustainable development was stuck, it directly affected employment, causing unemployment. It also had an impact on the society's incomes and welfare. The studies confirm that the damage of the world economy by the corona virus amounts from 200 to 400 billion. Also, the latest researches by United Nations shows that global economic development declined and amounts 2.5%. Ultimately, economic damage will amount trillion dollars. All this is caused by manufacturing and trade reduction. International economic relations in China and many other countries keeps falling, export, import and foreign direct investments are declining. International commerce and employment have reduced, a modern economy is always composed of development, success, economic growth and that what make us able to be in better conditions. Therefore, numerous of reforms needs to be implemented. Unprecedented difficulties are faced by the country today in all aspects: manufacturing is suspended, employment is reduced, unemployment increased, economic development is low, adding to that pandemic situation, damaged the achievements, reached before.

The economic found itself in a difficult position due to pandemic not only in Georgia but around the world, however, there are companies, reached the highest success and profit even during this period. For instance, Apple-64, Microsoft-51, Saudi Aramco 49, ICBC- 46, Alphabet- earned 40 billion in 2020, and economic growth in Georgia reduced from 5.0% to -4.9%. As well as the income per capita has significantly reduced.

The aim of the research: what problems was caused by the spread of Covid-19 in the economics of different countries, both in employment and unemployment, in various economic sectors and macro-economic rates. What decisions by firms, family farms, the government are to be made under these circumstances, how markets work, how the economic events and processes are analyzed.

The methods of the research: during the study, heuristic, demonstrating, induction, deduction, analyses, synthesis, electronic and statistic methods were used.

The results of the research: the study must show what results will there be after the pandemic and what tools can be used to reduce negative economic influences.

Conclusions: upon completion of the study, it will be possible to highlight such processes, preventing employment in economy, rising unemployment and identification of problems due to pandemic and spread in various economic sectors.

Keywords: *Employment, Unemployment, Economy, Covid-19, Economic growth, Pandemic, Living standard*

COVID-19 და დასაქმება-უმუშევრობის პრობლემები ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებში

სირბილაძე რუსუდანი

აბსტრაქტი

საქართველოში და მთელს მსოფლიოში 2020 წელს გავრცელდა პანდემია: სახელად კორონა-19 ანუ გვირგვინი ვირუსი-19, ვირუსმა მოიცვა განვითარებული ქვეყნები, ამერიკა, გერმანია, ინგლისი, ესპანეთი, განვითარებადი რუსეთი, უკრაინა, აზერბაიჯანი, სომხეთი, საქართველო და ჩამორჩენილი ქვეყნებიც. პანდემიის განვითარება დიდი ტემპებით დაიწყო. ვირუსის გავრცელების თავიდან ასაცილებლად მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაცია და მასთან ერთად ყველა ქვეყნის ჯანდაცვის სამინისტრო რეკომენდაციებს ავრცელებდა და მათ დაცვას თხოვდა მთელ საზოგადოებას. ვირუსის გავრცელების თავიდან ასაცილებლად მოსახლეობას სთვაზობდნენ დაეცვათ ნორმების მთელი რიგი. კორონა ვირუსის გავლენით მნიშვნელოვანი ზარალი მიადგა ყველა იმ ქვეყნის ეკონომიკას, სადაც ის იყო გავრცელებული. აშშ-ში დაეცა აქციებზე ფასები, ევროპაში ბევრ სექტორში უმუშევრობა იქცა დიდი პრობლემად. ტურიზმის შემცირებამ ავიარეისების გაუქმებამ სერიოზული ეკონომიკური ზარალი მიაყენა ტურიზმთან დაკავშირებულ ყველა სფეროს. გაჩერდა რესტორნები, სასტუმროები, ბალები, მაღაზიები, ბაზრობები, მშპ შემცირდა, დალი დაესვა მდგრად წარმოებას, ამან პირდაპირი ზემოქმედება იქონია დასაქმებაზე, რის გამოც გაიზარდა უმუშევრობა. ასევე გავლენა იქონია საზოგადოების შემოსავლებზე და

კეთილდღეობაზე. კვლევებით დასტურდება რომ კორონა ვირუსმა 200-დან 400 მილიარდამდე ზარალი მიაყენა მსოფლიო ეკონომიკას. ასევე გაეროს ბოლო კვლევები ადასტურებს, რომ გლობალური ეკონომიკური ზრდა დაეცა და იგი 2,5 % შეადგენს. საბოლოო ჯამში ეკონომიკური ზარალი ტრილიონი დოლარი იქნება. ყოველივე ეს გამოწვეულია წარმოების და ვაჭრობის შემცირებით. საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები ჩინეთში და ბევრ სხვა ქვეყანაში განიცდის ვარდნას, მცირდება ექსპორტი, იმპორტი, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები. შემცირდა საგარეო ვაჭრობა და დასაქმება, თანამედროვე ეკონომიკა ყოველთვის აწყობილია განვითარებაზე, წარმატებაზე, ეკონომიკურ ზრდაზე, და იმაზე, რაც შეძლებს თითოეული ჩვენგანის უკეთეს ეკონომიკურ პირობებში აღმოჩენას. ამისთვის მთელი რიგი ღონისძიებების გატარებაა აუცილებელი. დღეს ქვეყნის ეკონომიკა არნახულ გასაჭირშია ყოველმხრივ: წარმოება გაჩერებულია, დასაქმება შემცირებულია, უმუშევრობა გაზრდილია, ეკონომიკური ზრდა დაბალია, ამას ემატება პანდემიური მდგომარეობა, რომელიც ანგრევს ძირფესვიანად ადრე მოპოვებულ მიღწევებს. პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკა რთულ ვითარებაში აღმოჩნდა არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ მთელ მსოფლიოში, მაგრამ მიუხედავად ამისა არსებობენ კომპანიები, რომლებმაც ამ პერიოდშიც კი უმაღლეს წარმატებას და მოგებას მიაღწიეს. მაგ. Apple-64, Microsoft-51, Saudi Aramco 49, ICBC- 46, Alphabet- 40 მილიარდის მოგებას მიაღწიეს 2020 წელს, ხოლო საქართველოში ეკონომიკური ზრდა 5,0 %-დან -4.9%-მდე შემცირდა. ასევე ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავალმა მკვეთრად მოიკლო,

კვლევის მიზანი: კვლევამ უნდა გვაჩვენოს კოვიდ-19 ის გავრცელებამ რა პრობლემები შექმნა მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის ეკონომიკაში, როგორც დასაქმებაში, ასევე უმუშევრობაში, სხვადასხვა ეკონომიკურ დარგებში და მაკროეკონომიკურ მაჩვენებლებში. ამ პირობებში როგორი გადაწყვეტილების მიღება უწევთ ფირმებს, საოჯახო მეურნეობებს. მთავრობას, როგორ ფუნქციონირებენ ბაზრები, როგორ ხდება ეკონომიკური მოვლენების და პროცესების ანალიზი,

კვლევის მეთოდები: კვლევის პროცესში გამოყენებული იქნება ევრისტიკული, დემონსტრირების, ინდუქციის, დედუქციის, ანალიზის, სინთეზის, ელექტრონული და სტატისტიკური მეთოდები.

კვლევის შედეგები: კვლევამ მიახლოებით უნდა დაგვანახოს რა შედეგები დადგება პანდემიის დასრულების შემდეგ და რა ბერკეტები შეიძლება იქნას გამოყენებული, იმისთვის, რომ მინიმუმამდე იქნას დაყვანილი უარყოფითი ეკონომიკური გავლენები.

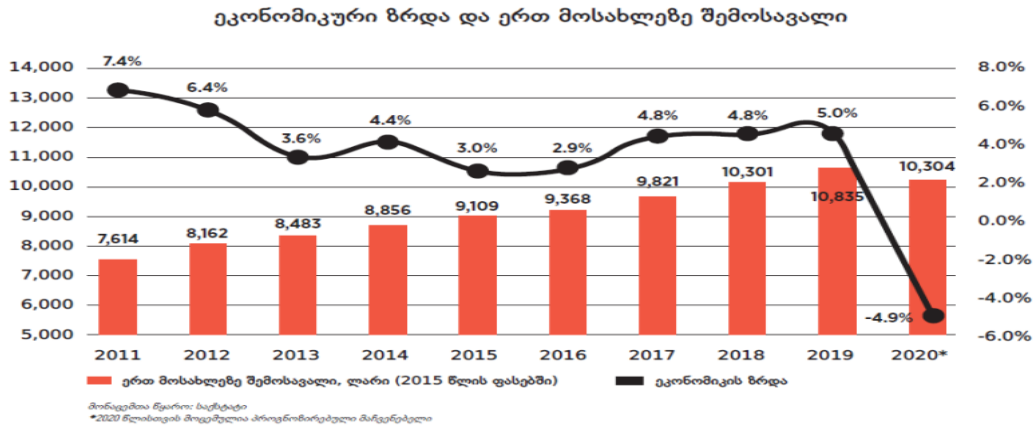
დასკვნები: კვლევის დასრულების შემდეგ შესაძლებელი იქნება გამოიკვეთოს ისეთი პროცესები რამაც ხელი შეუშალა ეკონომიკაში დასაქმებას, უმუშევრობის გაზრდას, და პანდემიის გამო პრობლემების განსაზღვრას და ეკონომიკის სხვადასხვა დარგში გავრცელებას.

საკვანძო სიტყვები: დასაქმება, უმუშევრობა, ეკონომიკა, კოვიდ-19, ეკონომიკური ზრდა, პანდემია, ცხოვრების დონე

„ეკონომიკა“ თავად ტერმინი გულისხმობს მოძღვრებას სახლის, მეურნეობის შესახებ, აუცილებელია სახლში, ოჯახში, ქვეყანაში ეკონომიკის სწორად მართვა, ამაზეა

დამოკიდებული როგორი იქნება ჩვენი ცხოვრების დონე. თანამედროვე ეკონომიკური სიტუაციები ყოველთვის აწყობილია განვითარებაზე, წარმატებაზე, ეკონომიკურ ზრდაზე, და ყველაფერ იმაზე, რაც შეძლებს თითოეული ჩვენგანის უკეთეს ეკონომიკურ პირობებში აღმოჩენას. ამისთვის მთელი რიგი ღონისძიებების გატარებაა აუცილებელი. დღეს ქვეყნის ეკონომიკა არნახულ გასაჭირშია ყოველმხრივ: წარმოება გაჩერებულია, დასაქმება შემცირებულია, უმუშევრობა გაზრდილია, ეკონომიკური ზრდა დაბალია, ამას ემატება პანდემიური მდგომარეობა, რომელიც ანგრევს ძირფესვიანად ადრე მოპოვებულ მიღწევებს. ცხოვრების დონის გაუმჯობესება, ყოველთვის უნდა მიმდინარეობდეს, ეს დაფუძნებული უნდა იყოს მის სწრაფ, ეფექტიან, სტაბილურ და გრძელვადიან პერსპექტივაზე. ეკონომიკური ზრდის მიღწევა შესაძლებელია სხვადასხვა ფაქტორებით: თავისუფალი ვაჭრობა, ბაზრის ლიბერალიზაცია, კანონის უზენაესობა, საინვესტიციო კლიმატის გაუმჯობესება, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა, ბიუროკრატის გამარტივება, გადასახადების შემცირება, სასამართლო დამოუკიდებლობა. მაღალკვალიფიციური მუშახელი, ფინანსებზე ხელმისაწვდომობა, განსაკუთრებით სესხებზე დაბალი საპროცენტო განაკვეთის მიღწევა, და ა.შ. თავის მხრივ განვითარება უნდა ეფუძნებოდეს; კაპიტალის ბაზრის განვითარებას, პორტფელური ინვესტიციების მოზიდვას, ინოვაციების წახალისებას, დასაქმებულთა უნარების ამაღლებას (პროფესიულ გადამზადებას), კონკურენტული გარემოს შექმნას, გლობალიზაციაში მონაწილეობას, წარმოების ხელშეწყობას და განვითარებას, კანონმორჩილებას, სამართლის დამოუკიდებლობას, მარტივ საგადასახადო სისტემას და დაბალ საგადასახადო წნეხს, გამართულ ინფრასტრუქტურას, კორუფციის შეჩერებას. პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკა რთულ ვითარებაში აღმოჩნდა არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ მთელ მსოფლიოში, მაგრამ მიუხედავად ამისა არსებობენ კომპანიები, რომლებმაც ამ პერიოდშიც კი უმაღლეს წარმატებას და მოგებას მიაღწიეს. მაგ. Apple-64, Microsoft-51, Saudi Aramco 49, ICBC- 46, Alphabet- 40 მილიარდის მოგებას მიაღწიეს 2020 წელს, ხოლო საქართველოში ეკონომიკური ზრდა 5,0 %-დან -4.9%-მდე შემცირდა. ასევე ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავალმა მკვეთრად მოიკლო, კაპიტალის ბაზრის განვითარება ეფექტიანად და გრძელვადიანად უნდა მიმდინარეობდეს, მისი სრულყოფა დამოკიდებულია ქვეყნის მართვის კეთილ ნებაზე.

ასევე კაპიტალის ბაზრის განვითარებით ვითარდება ქვეყნის ეკონომიკა რადგან ის ხელს უწყობს თითოეული ეკონომიკური სუბიექტის შემოსავლების და დანაზოგების დაგროვების ზრდას, რაც შემდგომ ეტაპზე ინვესტიციებად მის გარდაქმნას უწყობს ხელს. მიუხედავად ამისა, აუცილებელია პორტფელური ინვესტიციების მოზიდვა. თანამედროვე პირობებში ეს გამოიწვევს წარმოების და მუშახელის დასაქმების გაზრდას, რაც თავის მხრივ შეამცირებს უმუშევრობას. თანამედროვე პირობებში განსაკუთრებულია ინოვაციების წახალისება. ეკონომიკას ადვილად უნდა შეემლოს მოერგოს როგორც ქვეყანაში ისე მის ფარგლებს გარეთ გამოგონებულ და მიღებულ სიახლეებს, რადგან განვითარება ძირითადად ინოვაციებს ეფუძნება. დასაქმებულთა უნარების ამაღლება, და პროფესიული კუთხით მათი გადამზადება ძალიან მნიშვნელოვანია. ადამიანური რესურსების მდგრადი გაუმჯობესება, მათი შესაძლებლობების და პოტენციალის განვითარება შრომის ბაზართან მორგებული და მასზე ორიენტირებული უნდა იყოს. შრომის ბაზრის ეფექტიანი ფუნქციონირება დასაქმების ხელშეწყობასაც გულისხმობს. ეს კი იმავდროულად დასასაქმებელი ადამიანების პოპულარიზაციას ისახავს მიზნად. აუცილებელია ბიზნესისთვის და კონკურენტული გარემოს შექმნა. ეს შესაძლებელია კანონმდებლობით და გამჭირვალეობით, კორუფციაზე უარის თქმით და საზოგადოების მიერ მთავრობის ხარჯების კონტროლით. ანგარიშვალ დებულებით, კეთილსინდისიერებით, რეკომენდაციებით, გლობალიზაციაში მონაწილეობით, რადგან გლობალიზაციამ ფართო მნიშვნელობა შეიძინა, მოვლენები რომელიც არსებობს მხოლოდ ერთ ქვეყანაში არსებობს მსოფლიოშიც, პანდემიამაც კი მსოფლიო მნიშვნელობა შეიძინა და მასთან ბრძოლაც მსოფლიო ორგანიზაციების ჩართულობით და მათთან შეთანხმებით ხორციელდება. გლობალიზაციის საკმაოდ მნიშვნელოვანი სფერო ეკონომიკაა. დღეს როგორც არასდროს უზარმაზარი ფინანსური მოძრაობაა, ფული გადაადგილდება სხვადასხვა ქვეყანაში, ასევე ახალი ტექნოლოგიების, სრულიად ახალი პლათფორმების აუცილებლობამ თუნდაც პანდემიის გამო სრულიად ახალი მნიშვნელობა შეიძინა ამ მხრივაც გლობალიზაცია თავის მნიშვნელოვან სიტყვას ამბობს. ინფორმაციები დიდი სისწრაფით გადაეცემიან მსოფლიოს ნებისმიერ წერტილში. მაქსიმალური დაახლოვება მიმდინარეობს კონტინენტების და ცივილიზაციების. ეს პროგრესი ხელს უწყობს

მსოფლიოს განვითარებას. გლობალიზაციის როლის ნათელყოფისთვის შექმნილია მეცნიერება გლობალისტიკა, ის ბევრ მეცნიერებას უყრის თავს, პოლიტოლოგიას, სოციოლოგიას, ისტორიას, ფილოსოფიას, ეკონომიკას, კულტუროლოგიას, სამართალმცოდნეობას და ა.შ. რასაკვირველია არსებობენ „ანტიგლობალისტებიც“, ისინი ეწინააღმდეგებიან გლობალიზაციის პროცესს, თუმცა ამ პროცესის შეჩერება შეუძლებელია, იმდენად თავისთავად, ყველასგან დამოუკიდებლად ვითარდება მსოფლიოში ამას ვერავინ შეეწინააღმდეგება, მთავარია არ დაიკარგოს ქვეყნებისთვის ის ღირებულებები, რომლებზეც დგას თითოეული ქვეყანა და მათ შორის საქართველო. ჩვენი ქვეყნის განვითარებისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანია წარმოების ხელშეწყობა და მდგრადი სრულყოფა. ამისთვის დანაზოგების გამოყენებას, ინვესტიციების მოზიდვას, სასახო კაპიტალის ბრუნვას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება. უფრო მეტიც, დღეს, როგორც არასდროს საუბრობენ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების განვითარებაზე. თითოეულ ადამიანს მოუწოდებენ იქონიოს საკარმიდამო ნაკვეთი და იქ მოიყვანოს ის პროდუქცია, რომელიც ყველაზე მეტად სჭირდება ადამიანს ყოველდღიური მოხმარებისთვის. წინააღმდეგ შემთხვევაში შესაძლოა დადგეს ისეთი დრო, როცა გაჩნდება საკვები პროდუქტების დეფიციტი და ის არ იქნება საკმარისი ყველასთვის. მაგრამ აქ არ იგულისხმება, რომ წარმოება არ ვითარდებოდეს არ შემოდის ინვესტიციები და არ ვითარდებოდეს ეკონომიკა. ამ ყოველივეს უნდა ამყარებდეს:

1. კანონი, რომელიც არეგულირებს უმნიშვნელოვანეს საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, კანონის მეშვეობით უნდა დადგინდეს სამართლებრივი ნორმები, რომელიც მიიღება დებულებების და პრინციპების საფუძველზე და მათ განსავითარებლად.
2. კანონმორჩილება. პროგრესის პარალელურად იზრდება ადამიანის მოთხოვნა და ამ მოთხოვნათა სტანდარტიც. იცვლება პოლიტიკური და ეკონომიკური შეხედულებები, მმართველობის ფორმები და წესები. მსოფლიოში ქვეყნების უმრავლესობამ განიცადა ტრანსფორმაცია და ჩამოყალიბდა როგორც სამართლებრივი სახელმწიფო, რომელსაც გააჩნია მაღალი სამართლებრივი კულტურა და იმართება შესაბამისი კანონების საფუძველზე. სამართლებრივ სახელმწიფოში უმაღლესი სამართლებრივი ღირებულება ადამიანია, მისი ღირსებებით, უფლებებით და თავისუფლებით. შესაბამისად სახელმწიფოც და ეკონომიკაც უნდა ემსახურებოდეს ადამიანს და მორგებული უნდა იყოს მისი ზრდადი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაზე. ასევე ორიენტირი უნდა იყოს 21-ე საუკუნის განსაკუთრებული ღირებულებები.
3. სასამართლოს დამოუკიდებლობა. სასამართლოს დამოუკიდებლობის გამყარებისა და მდგრადი განვითარებისთვის ზრუნავს ყველა განვითარებული ქვეყანა. რადგან სიტყვის თავისუფლება ერთნაირი ინტერესის სფეროა როგორც ინვესტორისთვის, ისე ყველა დაინტერესებული ადამიანისთვის.
4. მარტივი საგადასახადო სისტემა, საგადასახადო სისტემა ყოველთვის დავის სააკითხია, როგორც ეკონომისტების, ასევე პოლიტიკოსებს შორის. მაღალი საგადასახადო სისტემა რთულ ვითარებას უქმნის, როგორც მეწარმეებს, ასევე წარმოებაში დასაქმებულ პირებს, რადგან დიდი ალბათობით გაზრდილი გადასახადები გაზრდის საქონლის ფასს, ეს საქონელი ვერ გაუძლებს კონკურენციას და შესაძლებელია გაკოტრდეს მეწარმე, რაც

თავისთავად აისახება მომუშავეთა შემცირებაში, ხელფასების და შემოსავლების კლებასა, უმუშევრობის ზრდასა სხვა ნეგატიურ პროცესებში.

5. დაბალი საგადასახადო წნეხი. მთავრობის განცხადებით ერთ-ერთი ყველაზე დაბალი საგადასახადო წნეხი აქვს ბიზნესს საქართველოში. 2018 წლის მსოფლიო ბანკის დასკვნით ჯამური საგადასახადო განაკვეთი 9,9 % იყო, რითაც მსოფლიოში მე-3 ადგილზე მოვიარებოდით. თუმცა ამან განსაკუთრებულად ვერ შეუწყო ხელი ეკონომიკის ზრდას.

6. გამართული, განვითარებული და მოქნილი ინფრასტრუქტურა ქვეყნის განვითარების მთავარი და აუცილებელი პირობაა და უზრუნველყოფს, როგორც ეკონომიკის ასევე ყველა საზოგადოებრივი მექანიზმის გამართულ მუშაობას. გამართული დი სწორი მიმართულებით დაგეგმილი სამუშაოს მიზანი და შედეგი შესაბამისობაშია და ხელს უწყობს სხვა დარგების განვითარებასაც.

7. საგადასახადო ინსტიტუტები. გადასახადის გადახდა აუცილებელი უნდა იყოს, როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირისთვის. მის უზრუნველყოფას საგადასახადო ინსტიტუტები უნდა ახორციელებდნენ არა სუბიექტური შეხედულებებით, არამედ კანონთან სრულ შესაბამისობაში.

8. კორუფციის შეჩერება. კორუფციის თავიდან აცილების მიზნით უნდა გაიზარდოს პასუხისმგებლობის პრინციპების დაცვის შესაძლებლობები. რაც კორუფციის შესახებ კანონის სრული დაცვით და თანამდებობის პირთა ქონებრივი დეკლარაციების სიზუსტეში უნდა აისახებოდეს. კორუფცია ისტორიულად ყოველთვის ხელს უშლიდა მსოფლიოში ქვეყნების ეკონომიკურ განვითარებას და ის აუცილებლად დააზიანებს საგრძნობლად ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკასაც.

9. საქართველოს საგარეო ვაჭრობა 2021 წლის იანვარ-აგვისტოში საქართველოში საქონლით საგარეო სავაჭრო ბრუნვამ (არადეკლარირებული ვაჭრობის გარეშე) 8 678.3 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელზე 22.2 პროცენტით მეტია. აქედან, ექსპორტი 2 605.5 მლნ. აშშ დოლარი იყო (25.7 პროცენტით მეტი), ხოლო იმპორტი 6 072.9 მლნ. აშშ დოლარი (20.7 პროცენტით მეტი). უარყოფითმა სავაჭრო ბალანსმა 2021 წლის იანვარ-აგვისტოში 3 467.4 მლნ. აშშ დოლარი და საგარეო სავაჭრო ბრუნვის 40.0 პროცენტი შეადგინა.

ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების ძირითადი ამოცანა უნდა იყოს ცხოვრების დონის ამაღლება, ცხოვრების დონის ამაღლების სტანდარტისთვის გამოიყენება მწარმოებლურობა. ამ მაჩვენებლით გამოიანგარიშება, როგორც მოსახლეობის შემოსავლები, ასევე მოხმარება. იმ ქვეყნებში სადაც მაღალი მწარმოებლურობაა შემოსავლებიც და დასაქმებაც მაღალია, შესაბამისად უმუშევრობა დაბალი.

საქართველოში საქსტატის მონაცემებით 2021 წლის მესამე კვარტალში, წინა წლის იმავე პერიოდთან შედარებით უმუშევრობის დონე გაზრდილია. თუ გასულ წელს ეს მაჩვენებელი 17% -იყო, წელს 19.5 %-ია. ამ ინფორმაციას საქსტატი აქვეყნებს. კორონა ვირუსის გავლენით მნიშვნელოვანი ზარალი მიადგა ყველა იმ ქვეყნის ეკონომიკას, სადაც ის იყო გავრცელებული აშშ-ში დაეცა აქციებზე ფასები, ევროპაში ბევრ სექტორში უმუშევრობა იქცა დიდი პრობლემად.

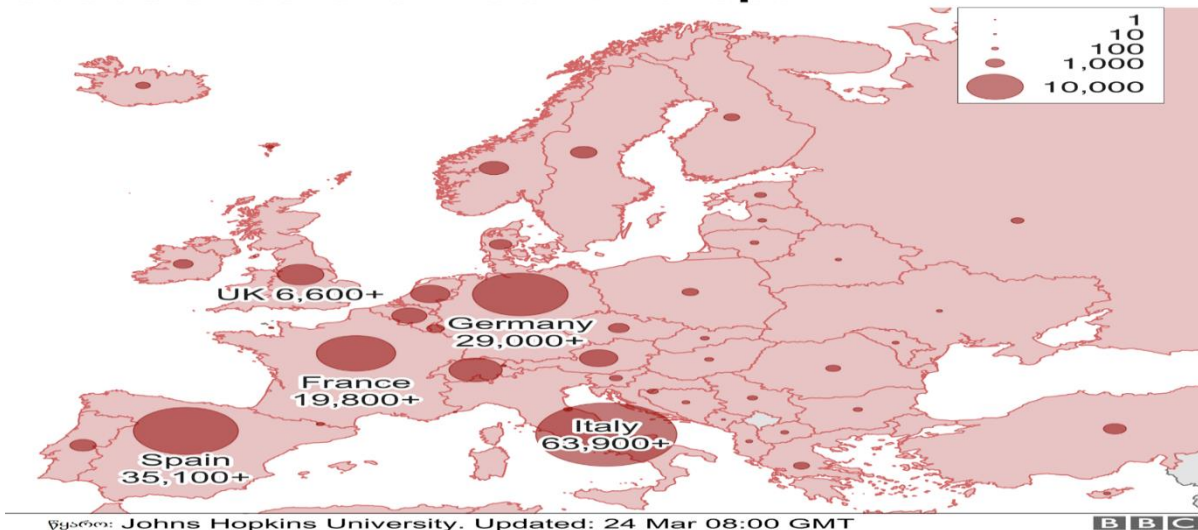

სამუშაო ძალის მაჩვენებლები	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 I	2021 II	2021 III
სამუშაო ძალა (აქტიური მოსახლეობა),ათასი კაცი	1675.6	1653.8	1641.4	1605.2	1572.8	1523.7	1447.2	1559.1	1592.0
დასაქმებული, ათასი კაცი	1308.5	1294.5	1286.9	1296.2	1295.9	1241.8	1129.7	1214.6	1281.2
უმუშევარი, ათასი კაცი	367.2	359.2	354.5	309.0	276.9	281.9	317.5	344.6	310.8
უმუშევრობის დონე, პროცენტი	21.9	21.7	21.6	19.2	17.6	18.5	21.9	22.1	19.5

ტურიზმის შემცირებამ ავიარების გაუქმებამ სერიოზული ეკონომიკური ზარალი მიაყენა ტურიზმთან დაკავშირებულ ყველა სფეროს.

გაჩერდა რესტორნები, სასტუმროები, ბაღები, მაღაზიები, ბაზრობები, მშპ შემცირდა, დალი დაესვა მდგრად წარმოება, ამან პირდაპირი ზემოქმედება იქონია საზოგადოების შემოსავლებზე და კეთილდღეობაზე. კვლევებით დასტურდება, რომ კორონა ვირუსმა 200-დამ 400 მილიარდამდე ზარალი მიაყენა მსოფლიო ეკონომიკას. ასევე გაეროს ბოლო კვლევები ადასტურებს, რომ გლობალური ეკონომიკური ზრდა დაეცა და იგი 2,5 % შეადგენს. საბოლოო ჯამში ეკონომიკური ზარალი ტრილიონზე მეტია. ყოველივე ეს გამოწვეულია წარმოების და ვაჭრობის შემცირებით. საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები ჩინეთში და ბევრ სხვა ქვეყანაში განიცდის ვარდნას, მცირდება ექსპორტი, იმპორტი, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები.

Cases of coronavirus in Europe

შემცირდა საგარეო ვაჭრობა, ევროკავშირის შეფასებები აცდა კოვიდის რეალობას. რუსეთში ეკონომიკური ზრდა შემცირდა 1.2 %-ით. მსოფლიოს სიდიდით მეორე ეკონომიკის მქონე ქვეყანაში, ჩინეთში, არაერთი კომპანია დაიხურა, მსგავსი სირთულეების წინაშე აშშ და ევროკავშირის განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებიც დადგნენ [1, გვ. 14].

ფაქტია, რომ კორონავირუსმა ტურისტული სექტორი დააზარალა, სამგზავრო გადაზიდვებს ზიანი მიაყენა, საფონდო ბაზრებზე დაფიქსირებული ვარდნა კი ეკონომიკის რეალურ სექტორზე უშუალოდ აისახა [1, გვ. 14].

2008-2009 წლების გლობალური ფინანსური და ეკონომიკური კრიზისის გამოცდილებიდან გამომდინარე, ეკონომისტების ხელთაა ისეთი ინსტრუმენტები, როგორცაა საგადასახადო შეღავათების დაწესება, ცენტრალური ბანკების მიერ საპროცენტო განაკვეთების შემცირება და ლიკვიდურობის უზრუნველყოფის ღონისძიებების გატარება, მთავრობის მხრიდან მოსახლეობის ყველაზე შეჭირვებული ნაწილის სოციალური დაცვის გაძლიერება [1, გვ. 14]. რა თქმა უნდა, ამ ღონისძიებების გარდა, პრიორიტეტულია მთავრობის მიერ ჯანდაცვის დაფინანსების გაზრდა [1, გვ. 14]. ის, თუ რამდენად საკმარისი იქნება ამ ღონისძიებების გატარება კორონომიკური კრიზისის პირობებში, დიდად იქნება დამოკიდებული იმაზე, თუ რა დრო დასჭირდება მედიცინას კორონავირუსისგან სამკურნალო პრეპარატების, ასევე შესაბამისი ვაქცინის შექმნის, დამზადებასა და გავრცელებას [1, გვ. 14]. ასევე ვაქცინაციას. საყურადღებოა, რომ ჩამოთვლილი ღონისძიებები, საბოლოო ანგარიშით, გამოიწვევს საბიუჯეტო დეფიციტის ზრდას და დიდი ალბათობით, ეს იქნება პანდემიით მოცული ყველა ქვეყნის საკმაოდ მნიშვნელოვანი პოსტკრიზისული პრობლემა [1, გვ. 14]. ასევე იზრდება უმუშევრობა სხვადასხვა ქვეყანაში: 2020 წლის მონაცემებით იაპონიაში უმუშევრობა წინა წელთან შედარებით 0.6% გაიზარდა, გერმანიაში 0.7%-ით, დიდ ბრიტანეთში 1.0%-ით, კანადაში-1.8%-ით, საფრანგეთში-1,9%-ით, იტალიაში-2,7-ით, აშშ-7.3 -ით. საქართველოში მოსახლეობა 3728,6 ათასი ადამიანია, მშპ ერთ სულზე 4255,7\$, რეალური მშპ-ს ზრდა-6.8%, უმუშევრობის დონე 19,5 %.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. პაპავა ვ., 2020. *კორონომიკა და თვისებრივად ახალი ეკონომიკური კრიზისი*. ეკონომიკა და ბიზნესი, ტომი XII, გვ. 13-16
2. საქსტატის მონაცემები.
3. საქართველოს კონსტიტუცია

EMPLOYMENT-UNEMPLOYMENT PROBLEMS DURING COVID-19

*Akhvlediani Nona
Oniani Ivlia*

Abstract

Unemployment is one of the most important socio-economic problems in Georgia, especially after the coronavirus pandemic. The pandemic, both in Georgia and in the world, completely stopped the economy for several months and changed the rhythm of people's lives. The aim of the study is the economic-statistical analysis of employment and unemployment in a pandemic. Reducing unemployment will become even more urgent for many countries in the post-pandemic period. The negative effects of the new coronavirus on the global world of labor will be long lasting, again leading to unemployment and poverty for millions of people. The situation in Georgia is further complicated by the imperfection of the labor market, which creates many socio-economic problems in the form of inadequate qualifications of workers, unemployment and poverty. Reducing unemployment and improving the welfare of the country will help to develop appropriate legislative, organizational and financial leverage, further development of the private sector, especially the expansion of social assistance; Promoting job creation; Develop trainings and other activities.

The loss of jobs and income during the COVID-19 pandemic proved to be a particularly acute problem, which had a direct impact on the socio-economic status of households. To mitigate the damage caused by the pandemic and its associated severe economic constraints, the government has launched an anti-crisis plan to help citizens and businesses. Mean, variation and index methods were used as research methods. Today, under the coronavirus, governments are trying to return the population to a normal rhythm of life through active economic policies, however, given the impending danger (fifth wave) and the losses incurred by various companies with COVID-19, the rehabilitation process is quite slow. It should be noted that the employment problem in Georgia was even before the coronavirus, despite the fact that we had little progress in terms of employment every year. Consequently, today, our government should make a special effort to pursue an effective employment policy in order to promote the recovery of the economy and the creation of jobs. According to the International Monetary Fund (IMF), unemployment has increased significantly in developed countries as well. Aid in the short term helps to motivate people to become economically active, but in the long run such policies will cost people dearly, as there is no other way to improve living conditions than to accelerate capital accumulation relative to population growth.

The only way to increase the salaries of employed people is to increase the growth of investments per capita. In countries where wage rates are much higher, it is due to the fact that hard work and effort for the worker is alleviated by better and more efficient tools. Therefore, the only thing the government can do to eliminate unemployment and improve the living standards of the

people is to create an institutional set-up where there will be no obstacles to the accumulation of capital to improve the technological methods of production.

That is, as few regulations as possible, low taxes and less bureaucracy to attract more foreign investment, which in turn will inevitably lead to increased employment. Based on the presented material, a conclusion is made and opinions are expressed on ways to reduce unemployment and improve the level of welfare of the country

Keywords: *Employment, Unemployment, COVID-19 pandemic*

დასაქმება-უმუშევრობის პრობლემები COVID-19 -ის პირობებში

ახვლედიანი ნონა
ონიანი ივლია

აბსტრაქტი

უმუშევრობა საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემაა, განსაკუთრებით კორონავირუსით გამოწვეული პანდემიის შემდგომ. პანდემიამ, როგორც საქართველოში, ასევე მსოფლიოში, რამდენიმე თვით სრულიად გააჩერა ეკონომიკა და შეცვალა ადამიანების ცხოვრების რიტმი. კვლევის მიზანს წარმოადგენს დასაქმებისა და უმუშევრობის ეკონომიკურ სტატისტიკური ანალიზი პანდემიის პირობებში. უმუშევრობის შემცირება კიდევ უფრო აქტუალური გახდება მსოფლიოს არაერთი ქვეყნისთვის პოსტპანდემიურ პერიოდში. ახალი კორონავირუსის უარყოფითი ეფექტი შრომის გლობალურ სამყაროზე ხანგრძლივი იქნება, რაც ისევ გამოიწვევს მილიონობით ადამიანის უმუშევრობას და სიღარიბეს. საქართველოში სიტუაციას კიდევ უფრო ართულებს შრომის ბაზრის არასრულყოფილება, რაც უამრავ სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემას წარმოშობს მშრომელთა არაადეკვატური კვალიფიკაციის, უმუშევრობის და სიღარიბის სახით. უმუშევრობის შემცირებას და ქვეყნის კეთილდღეობის დონის გაუმჯობესებას ხელს შეუწყობს სათანადო საკანონმდებლო, ორგანიზაციული და ფინანსური ბერკეტების შემუშავება, კერძო სექტორის შემდგომი განვითარება, განსაკუთრებით კი სოციალური დახმარების გაფართოება; სამუშაო ადგილების შექმნის ხელშეწყობა; ტრენინგებისა და სხვა ღონისძიებების შემუშავება.

COVID-19-ის პანდემიის პერიოდში სამუშაო ადგილებისა და შემოსავლის დაკარგვა განსაკუთრებით მწვავე პრობლემა აღმოჩნდა, რაც შინამეურნეობების სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობაზე პირდაპირ აისახა. პანდემიით და მასთან დაკავშირებული მკაცრი ეკონომიკური შეზღუდვებით მიყენებული ზიანის შესამსუბუქებლად, მთავრობამ მოქალაქეების და ბიზნესის დასახმარებლად ანტიკრიზისული გეგმა ამოქმედა. კვლევის მეთოდებად გამოყენებულ იქნა საშუალოების, ვარიაციის და საინდექსო მეთოდები.

დღეს, კორონავირუსის პირობებში ხელისუფლება ცდილობს აქტიური ეკონომიკური პოლიტიკით მოსახლეობა კვლავ ცხოვრების ჩვეულ რიტმს დაუბრუნო, თუმცა, მოსალოდნელი საფრთხის (მეხუთე ტალღა) გათვალისწინებით და იმ დანაკარგით რაც სხვადასხვა კომპანიებმა COVID-19-ით მიიღეს რეაბილიტაციის პროცესები საკმაოდ ნელა მიმდინარეობს. აღსანიშნავია, რომ საქართველოში დასაქმების პრობლემა კორონავირუსამდეც იყო. საერთაშორისო მონეტარული

ფონდის (IMF) კვლევით მნიშვნელოვნად არის გაზრდილი უმუშევრობა განვითარებულ ქვეყნებშიც. დახმარებები მოკლევადიან პერიოდში ხელს უწყობს ადამიანების მოტივირებას ეკონომიკურად აქტიური გახდენ, თუმცა გრძელვადიან პერიოდში მსგავსი პოლიტიკა ხალხს ძვირად დაუჯდება, ვინაიდან ცხოვრების პირობების გასაუმჯობესებლად, მოსახლეობის ზრდასთან შედარებით კაპიტალის დაგროვების დაჩქარების გარდა, სხვა საშუალება არ არსებობს. დასაქმებული ადამიანების ხელფასების გაზრდის ერთადერთი საშუალება კი, ერთ სულ მოსახლეზე ინვესტიციების ზრდის ამალგებია. ერთადერთი რამ, რაც ხელისუფლებას შეუძლია გააკეთოს უმუშევრობის აღმოფხვრისთვის და ადამიანების ცხოვრების დონის გაუმჯობესებისთვის არის, შექმნას ისეთი ინსტიტუციონალური წყობა, სადაც წარმოების ტექნოლოგიური მეთოდების გაუმჯობესებისთვის კაპიტალის დაგროვების არანაირი ხელისშემშლელი ფაქტორი არ იარსებებს, ანუ მაქსიმალურად ნაკლები რეგულაციები, დაბალი გადასახადები და ნაკლები ბიუროკრატია, რათა მეტი უცხოური ინვესტიციები მოვიზიდოთ, რასაც თავისმხრივ აუცილებლად მოყვება დასაქმების ზრდა. წარმოდგენილი მასალის საფუძველზე გაკეთებულია დასკვნა და გამოთქმულია მოსაზრებები უმუშევრობის შემცირებისა და ქვეყნის კეთილდღეობის დონის გაუმჯობესების გზების შესახებ.

საკვანძო სიტყვები: დასაქმება, უმუშევრობა, COVID-19 პანდემია

კორონავირუსით გამოწვეული პანდემიის შემდგომ უმუშევრობა საქართველოში განსაკუთრებით ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემაა. პანდემიამ, როგორც საქართველოში, ასევე მსოფლიოში, რამდენიმე თვით სრულიად გააჩერა ეკონომიკა და შეცვალა ადამიანების ცხოვრების რიტმი. აღსანიშნავია, რომ საქართველოში დასაქმების პრობლემა კორონავირუსამდეც იყო. საქართველოში უმუშევრობის მთავარ მიზეზად, როგორც წესი, მიიჩნევენ ინვესტიციების სიმცირეს, არაკვალიფიციურ მუშა-ხელს და არასტაბილურ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ გარემოს. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის (საქსტატი) მონაცემებით, 2019 წელს უმუშევრობის საშუალო მაჩვენებელი ქვეყანაში 11.6% იყო, თუმცა ევროკავშირის ქვეყნებთან შედარებით, სადაც უმუშევრობის საშუალო მაჩვენებელი 6.7%-ია, ორჯერ მაღალია. 2019 წელს, საქართველოში ეკონომიკურად აქტიური იყო 1.911.2 მილიონი ადამიანი, მათგან 1.690.2 მილიონი დასაქმებული, ხოლო 221.0 ათასი დაუსაქმებელი. მართალია ყოველწლიურად დაუსაქმებელი ადამიანების რაოდენობა მცირდებოდა და 2020 წელსაც წინასწარი მონაცემებით უმუშევრობის მაჩვენებელი კიდევ უფრო უნდა შემცირებულიყო, თუმცა კორონავირუსით გამოწვეულმა პანდემიამ სულ სხვა რეალობის წინაშე დაგვაცენა. საქსტატის მონაცემებით, 2020 წლის II კვარტალში უმუშევრობის დონე წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 0.9 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და 12.3 პროცენტი შეადგინა. დასაქმების დონე ქვეყნის მასშტაბით შემცირებულია 0.5 პროცენტული პუნქტით, ქალაქის ტიპის დასახლებებში შემცირებულია 1.3 პროცენტით, ხოლო სოფლის ტიპის დასახლებებში

გაზრდილია 0.2 პროცენტით. კორონავირუსით გამოწვეულმა პანდემიამ დასაქმების პრობლემა შექმნა როგორც საქართველოში, ასევე მსოფლიოში. საერთაშორისო მონეტარული ფონდის (IMF) კვლევით მნიშვნელოვნად არის გაზრდილი უმუშევრობა განვითარებულ ქვეყნებშიც.

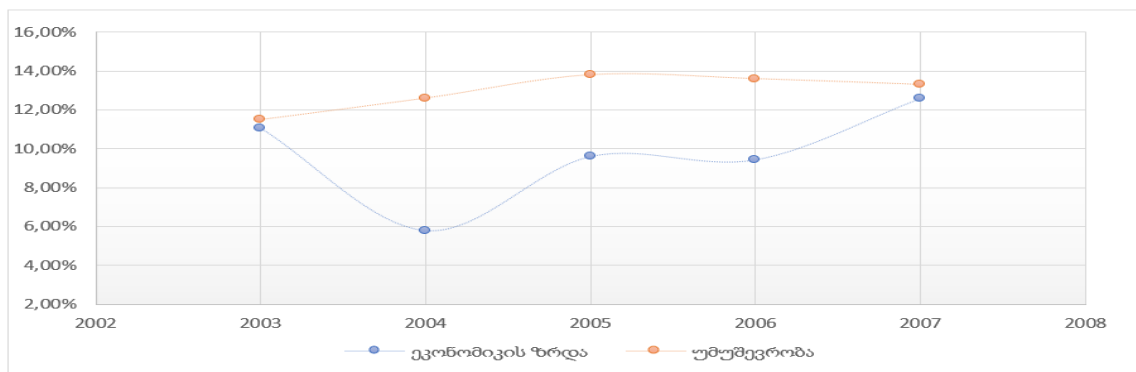
ცხრილი 1. უმუშევრობის ცვლილება 2019-2020 წწ.

უმუშევრობის ცვლილება 2019-2020 პერიოდებთან შედარებით (ივნისი)	წლის	შესაბამის
იაპონია	2.40%	3.00%
გერმანია	3.20%	3.90%
დიდი ბრიტანეთი	3.80%	4.80%
კანადა	5.70%	7.50%
საფრანგეთი	8.50%	10.40%
იტალია	10.00%	12.70%
აშშ	3.70%	10.40%

წყარო: IMF, 19 ივნისი, 2020

გავრცელებული წარმოდგენა, რომ თუ ეკონომიკური ზრდა იქნება მაღალ უმუშევრობას დავძლევთ, სინამდვილეს არ შეესაბამება. ეკონომიკაში არსებობს ასეთი ტერმინი **Jobless Growth**, რაც ნიშნავს, ეკონომიკურ ზრდას ისე რომ, შესაბამისი ეფექტურობით არ იზრდება დასაქმება.

გრაფიკი 1.

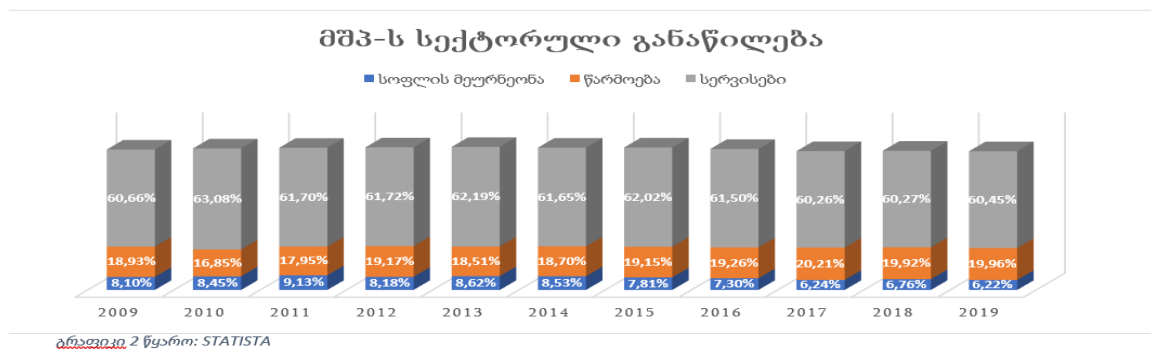
გრაფიკი 1 წყარო: საქსტატი

მაგალითად, საქართველოში 2003-2007 წლებში, ეკონომიკური ზრდა საშუალოდ 9.7% იყო, თუმცა უმუშევრობა იგივე ეფექტურობით არ შემცირებულა (გრაფიკი 1). საქართველოს მთავრობა დასაქმების აქტიურ პოლიტიკას მიმართავს, რაც გულისხმობს სტარტაპების წახალისებას, სახელმწიფო სამსახურების შექმნას,

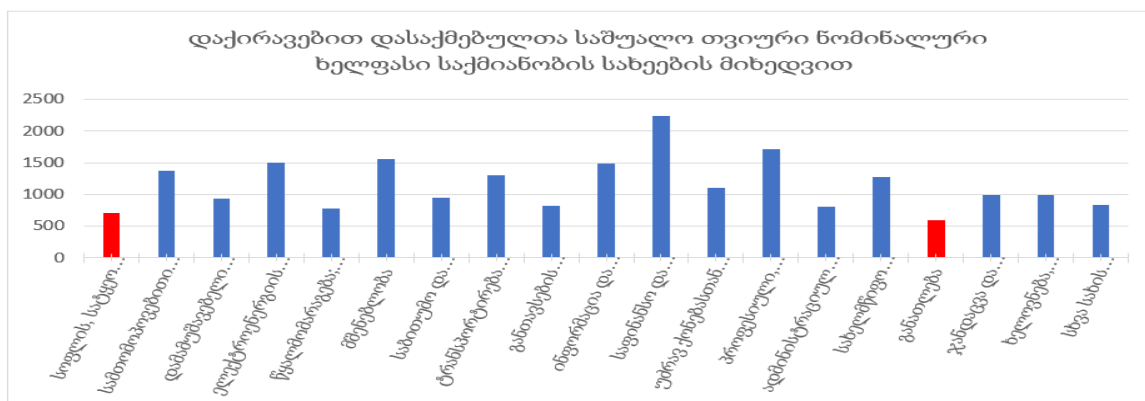
პროფესიული გადამზადების პროგრამებს, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას და ა.შ. მიუხედავად ამისა, უმუშევრობა გაცილებით მაღალია ვიდრე განვითარებულ ქვეყნებში. ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი რატომაც ვერ ხდება უმუშევრობის სწრაფად შემცირება არის ის, რომ დასაქმებული ადამიანების დიდი ნაწილი მუშაობს აგრარულ სექტორში, რომლის პროდუქტულობაც თანდათან მცირდება, რაც ზოგადად ეკონომიკური კუთხით თუ შევაფასებთ პრობლემა საერთოდ არ არის. მაგალითად, ევროკავშირის ქვეყნებში წარმოებაში აგრარული სექტორის წილი საშალოდ 1.1% ია, საქართველოში კი 6.22%.

გრაფიკი 2. მშპ სექტორულ ჭრილში

მთავარი პრობლემა, მდგომარეობს იმაში, თუ დასაქმებული ადამიანების რამდენი პროცენტი ქმნის მთლიანი შიდა პროდუქტის 6.22%-ს.

გრაფიკი 3. დაქირავებულთა დაქირავებულთა საშუალო თვიური ნომინალური ხელფასი

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის კვლევით, საქართველოში დასაქმებული ადამიანების დაახლოებით 39% მუშაობს სოფლის მეურნეობაში. შესაბამისად აგრარულ სექტორში დასაქმებული ადამიანის შრომა საშუალოდ, 7-ჯერ

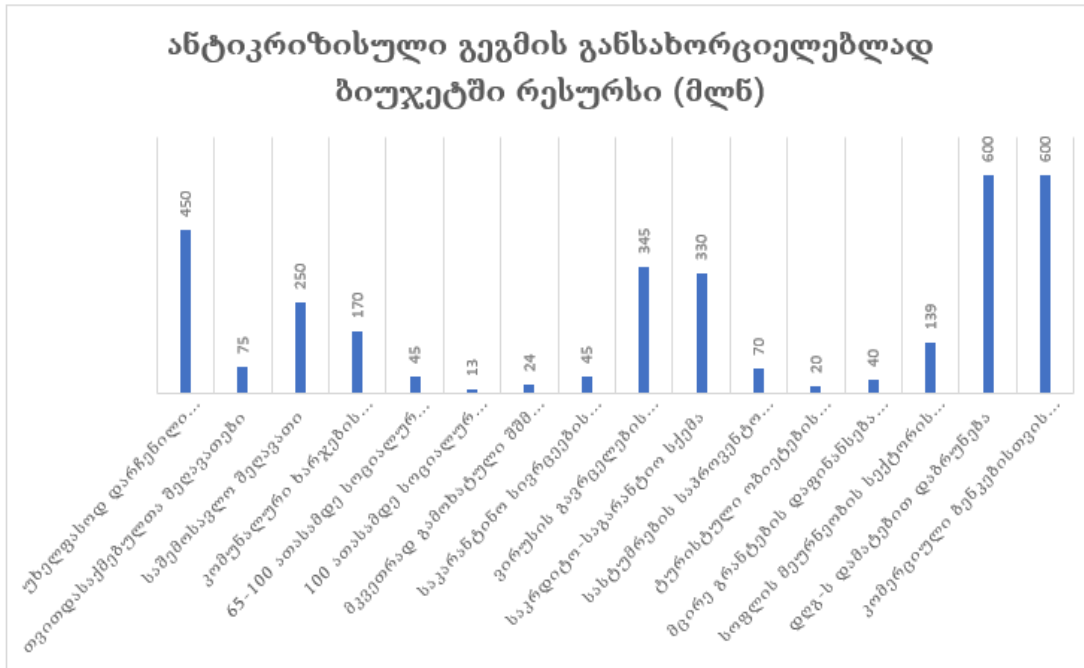
უფრო არაეფექტიანია ვიდრე სხვა სექტორში დასაქმებულის. ამასთანავე აგრარული სექტორი განათლების შემდგომ, ყველაზე დაბალანაზღაურებად მიმართულებად რჩება, საქსტატის 2018 წლის მონაცემებით, საშუალო თვიური შემოსავალი სოფლის მეურნეობაში იყო 701 ლარი, ხოლო განათლებაში – 596 ლარი (გრაფიკი 3).

შესაბამისად, როდესაც იქმნება ახალი სამუშაო ადგილი მოთხოვნა ჩნდება არამარტო დაუსაქმებელი ადამიანებისგან, არამედ მათგან რომლებიც არიან დასაქმებულები, მაგრამ აქვთ დაბალი ანაზღაურება და ასევე ნაკლებ ეფექტურ სექტორში მუშაობენ. გამომდინარე აქედან, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა, პირდაპირ არ ამცირებს უმუშევრობას. ამასთანავე, გარკვეული შრომა განვითარებასთან ერთად ავტომატიზირებული ხდება და ზოგიერთი სამუშაო ადგილი საერთოდ იკარგება; ახალი ტიპის სამუშაო ადგილებს კი შედარებით უფრო მეტად კვალიფიციური მუშახელი სჭირდება. ყველაზე დაბალანაზღაურებად სექტორს კი, ხშირ შემთხვევაში, არ შეუძლია კვალიფიციური კადრი შექმნას შრომის ბაზრისთვის.

განათლება და კვალიფიციურობა, მთავარ გამოწვევად, რომ რჩება საქართველოსთვის მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფოს მცდელობა დაასუფსიდროს სხვადასხვა აქტივობები რაც დასაქმებას ხელს შეუწყობს ან უკვე დასაქმებულ ადამიანებს ხელოვნურად შეუნარჩუნოს სამუშაო ადგილი, ნაკლებ ეფექტური პოლიტიკაა, სახელმწიფო მაინც აქტიურად ცდილობს მოსახლეობას სხვადასხვა სოციალური პაკეტების შეთავაზებას, რათა მათ სამუშაო ადგილი შეინარჩუნონ ან დარჩნენ იმ სექტორში, რომელიც ისედაც არაეფექტურია (შეღავათიანი აგროკრედიტები, ხვნა-თესვის ვაუჩერები...).

მსგავსი პოლიტიკა შენარჩუნებული იყო 2020 წლის ანტიკრიზისულ ბიუჯეტშიც, მთავრობას უყურადღებოდ არ რჩება პანდემიის შედეგად უმუშევრად დარჩენილი მოსახლეობა და მათ სხვადასხვა ტიპის დახმარებებს სთავაზობს. ანტიკრიზისული გეგმის ბიუჯეტში გათვალისწინებულია პანდემიის პერიოდში უმუშევრად დარჩენილი ადამიანების დახმარება 200 ლარით 6 თვის განმავლობაში, რაზეც 450 მილიონი იყო გამოყოფილი, ასევე თვითდასაქმებულების ერთჯერადად 300 ლარით დახმარება, რაზეც დაიხარჯება 75 მილიონი ლარი, საშემოსავლო შეღავათები დამსაქმებლებისთვის 250 მილიონი იყო გამოყოფილი (გრაფიკი 4).

გრაფიკი 4.

გრაფიკი 4 წყარო: საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო

საერთაშორისო სავალუტო ფონდის შეფასებით [1], COVID-19-ით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის პირობებში მოსახლეობის ღარიბი და ყველაზე დაუცველი ნაწილის ცხოვრების პირობები კიდევ უფრო გაუარესდება. მსოფლიო ბანკის პროგნოზირებით[2], კორონავირუსის პანდემიის გამო, მსოფლიოში 60 მილიონ ადამიანს ექსტრემალური სიღარიბე ემუქრება; შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია კი მიიჩნევს [3], COVID-19-ის შედეგად მთელ მსოფლიოში 25 მილიონამდე სამუშაო ადგილი დაიკარგება.

უმუშევრობის შემცირებას და ქვეყნის კეთილდღეობის დონის გაუმჯობესებას ხელს შეუწყობს სათანადო საკანონმდებლო, ორგანიზაციული და ფინანსური ბერკეტების შემუშავება, კერძო სექტორის შემდგომი განვითარება, ეკონომიკური ზრდის ინკლუზიურობა და სხვ.

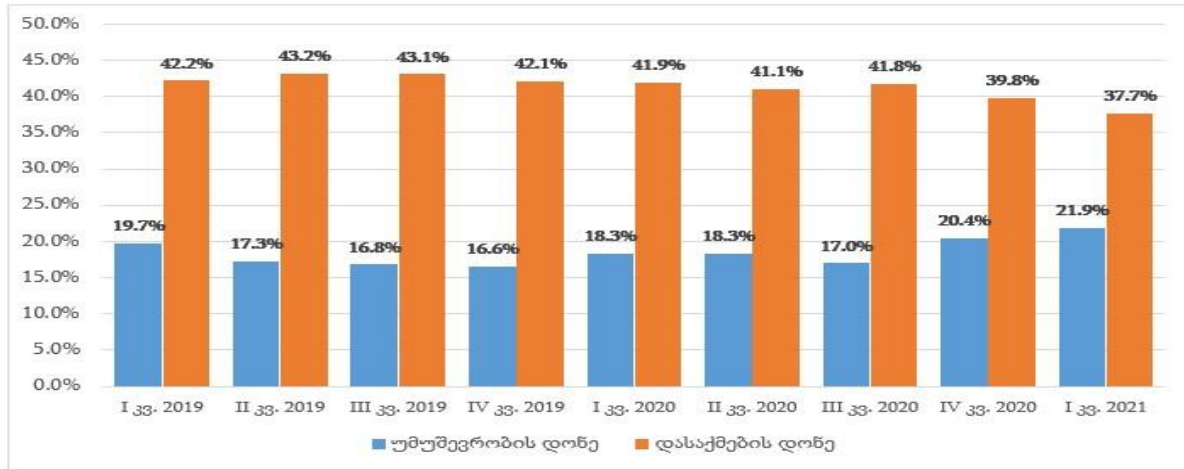
² [1] Davide Furceri, Prakash Loungani, Jonathan D. Ostry. (2020). How Pandemics Leave the Poor Even Farther Behind, IMF.

[2] <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/05/19/world-bank-group-100-countries-get-support-in-response-to-covid-19-coronavirus>

[3] https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_738742/lang-en/index.htm

გრაფიკი 5. უმუშევრობის და დასაქმების დონე (%)

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

2020 წლის IV კვარტალში უმუშევრობის დონემ 20.4%-ს მიაღწია, რაც წინა წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელს 3.8 პროცენტული პუნქტით აღემატება. 2021 წლის I კვარტალში უმუშევრობის დონე წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 3.7 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და 21.9% შეადგინა. 2021 წლის I კვარტალში დასაქმების დონე წინა წლის შესაბამის კვარტალთან შედარებით 4.2 პროცენტული პუნქტით შემცირდა და 37.7% შეადგინა. 2021 წლის I კვარტალში წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით, დასაქმებულთა რაოდენობა 133 ათასით შემცირდა, აქედან დაქირავებით დასაქმებულთა რაოდენობა 108 ათასით, თვითდასაქმებულთა რაოდენობა კი 25 ათასით.

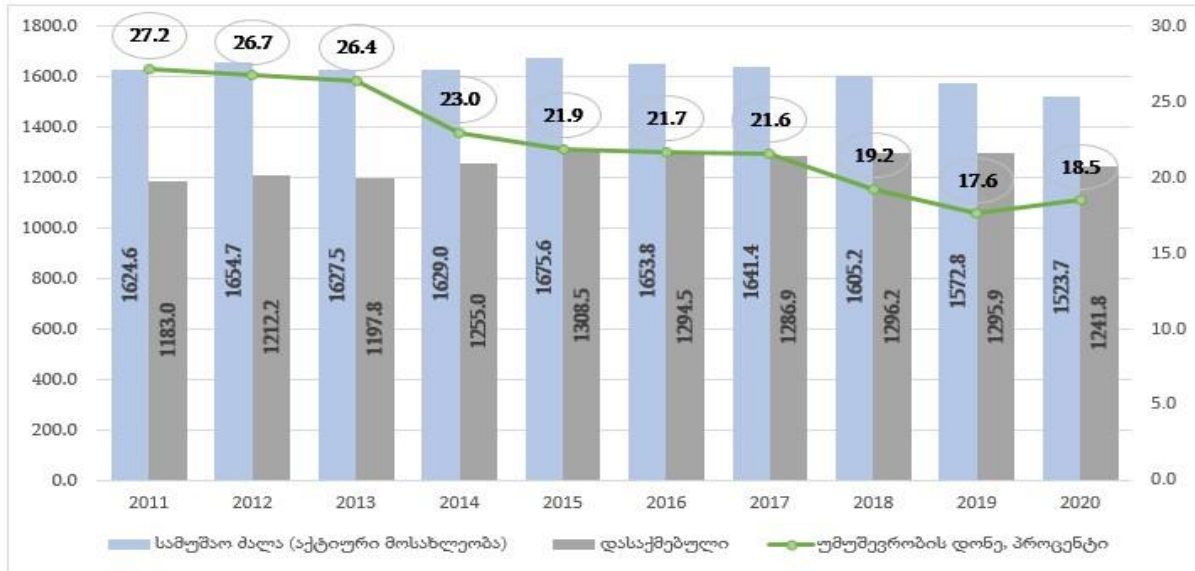
2021 წლის I კვარტალში ასევე შემცირდა სამუშაო ძალა (დასაქმებულთა და სამუშაოს მაძიებელ უმუშევართა ჯამი). კერძოდ, ეკონომიკურად აქტიურმა მოსახლეობამ შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობის (15 წლის და უფროსი ასაკის მოსახლეობა) 48.3 პროცენტი შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 3 პროცენტული პუნქტით ნაკლებია.

უმუშევრობის დონე უმუშევარ ადამიანთა და ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის [სამუშაო ძალის] შეფარდების შედეგად გამოითვლება. სამუშაო ძალა არის დასაქმებული და სამსახურის მაძიებელი უმუშევარი ადამიანების ერთობლიობა. საქსტატის მეთოდოლოგიით, პირი, რომელიც უმუშევარია, მაგრამ არ არის სამუშაოს მაძიებელი (გამოკითხვის მომენტის წინა 4 კვირის განმავლობაში არ ეძებდა სამუშაოს), სამუშაო ძალის მიღმა გადადის და უმუშევრად არ მიიჩნევა. ხშირ შემთხვევაში, ეს არის ე.წ. „იმედდაკარგული მუშახელი“, რომლებიც უმუშევართა რიგებს აკლდებიან, თუმცა არ არიან დასაქმებულები. 2015 წლის შემდეგ, ქვეყანაში სამუშაო ძალა ყოველწლიურად მცირდება, ანუ მოსახლეობის ნაწილი სამუშაო ძალის გარეთ აღმოჩნდა, შედეგად დასაქმების ზრდის გარეშე, უმუშევრობის დონეც შემცირდა. 2016-2019 წლებში

უმუშევრობის დონე 21.9%-დან 17.6%-მდე, ამავე პერიოდში დასაქმებულთა რაოდენობა კი 12.6 ათასით შემცირდა.

გრაფიკი 6. დასაქმება და უმუშევრობა 2011-2020 წლებში

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

2021 წლის I კვარტალში ანტიკრიზისული გეგმის ფარგლებში 539.5 მლნ ლარი გაიხარჯა, აქედან ჯანმრთელობის დაცვის მიმართულებით 176.6 მლნ ლარი, მოსახლეობის სოციალურ დაცვაზე 212.4 მლნ ლარი, ბიზნესის მხარდასაჭერად კი 150.5 მლნ ლარი.

პანდემიას და მკაცრ ეკონომიკურ შეზღუდვებს სამუშაო ადგილების დაკარგვა მოჰყვა. 2020 წელს, წინა წელთან შედარებით, უმუშევრობის დონე 0.9 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და 18.5% შეადგინა. დასაქმების დონე კი წინა წელთან შედარებით 42.7%-დან 41.1%-მდე შემცირდა. 2020 წელს, 2019 წელთან შედარებით, დასაქმებულთა რაოდენობა 54.1 ათასით შემცირდა.

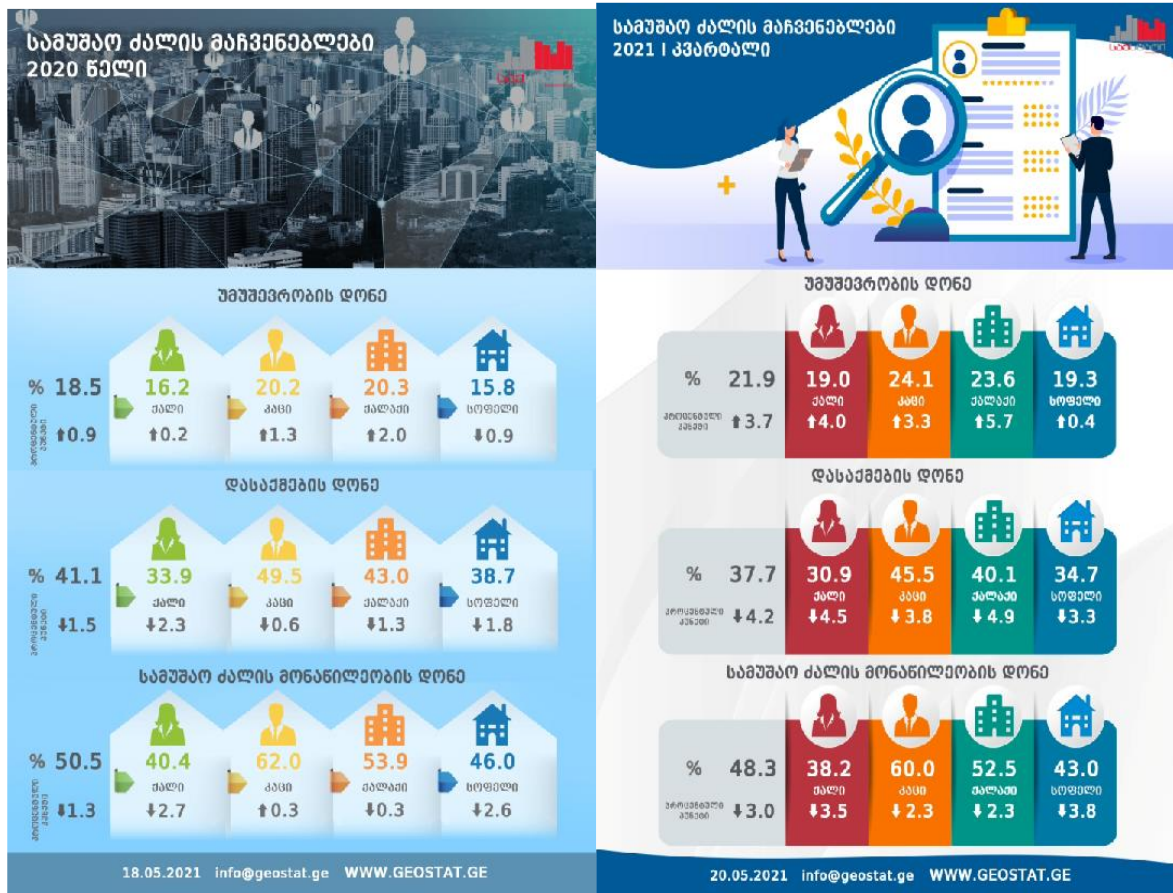
ცხრილი 2. სამუშაო ძალის მაჩვენებლები

	2021 /1	2021 /2	2021 /3
სამუშ.ძალა აქტ.	1447.2	1559.1	1592.0
დასაქმებული	1129.7	1214.6	1281.2
უმუშევარი	317.5	344.6	310.8
უმუშევრ.დონე %	21.9	22.1	19.5

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

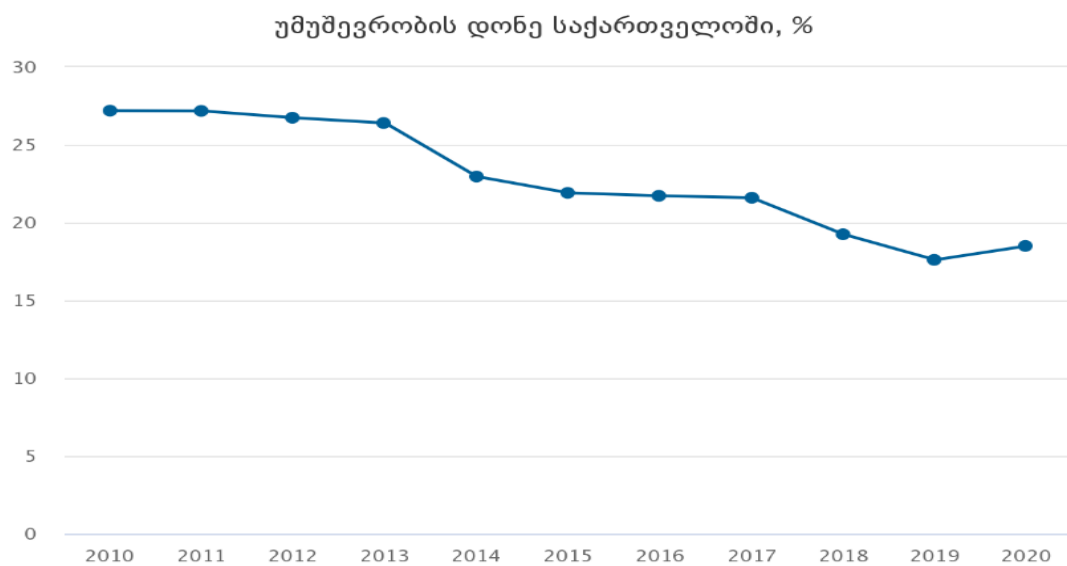

ინფორმაცია.

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

გრაფიკი.

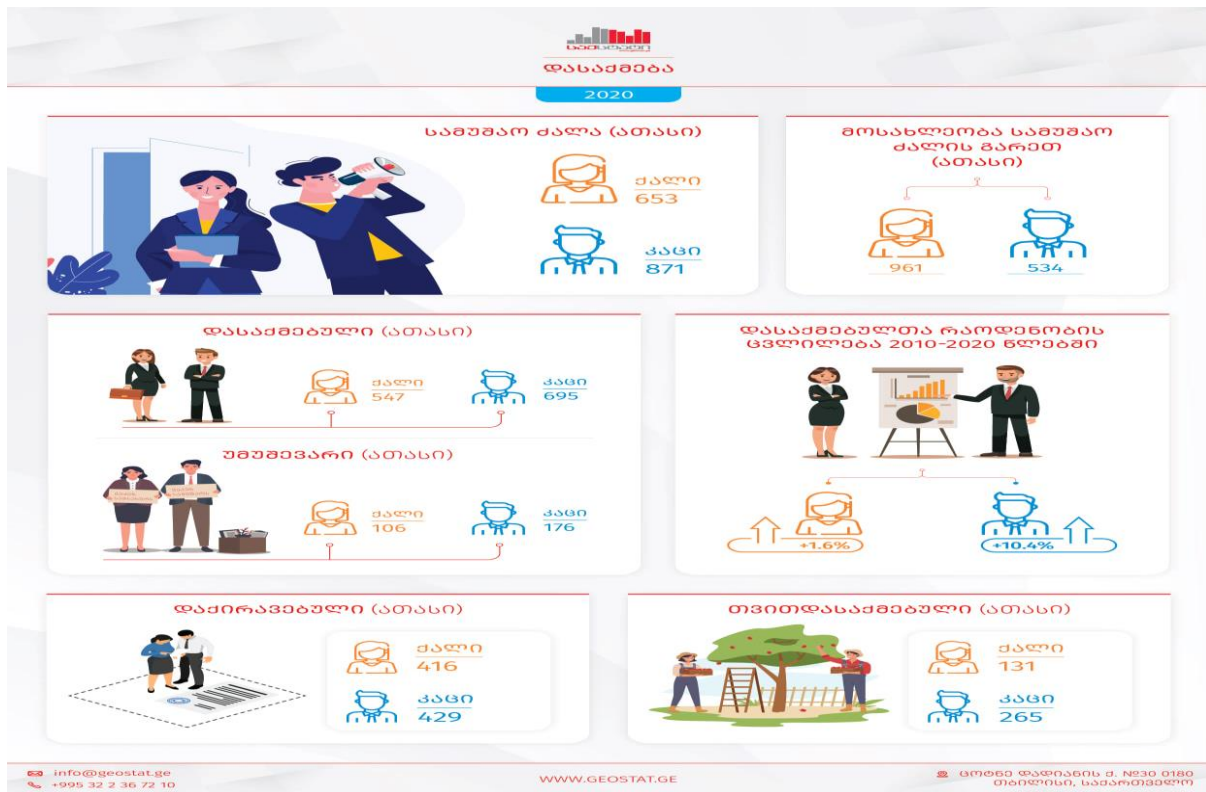
წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრილი 3. სამუშაო ძალის მაჩვენებლები

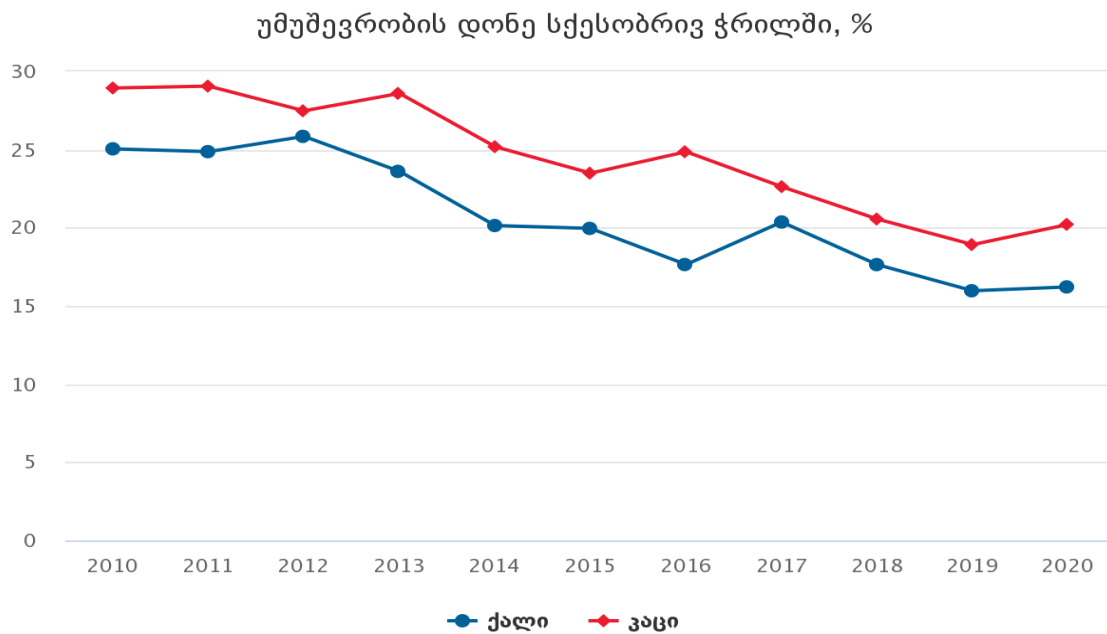
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
სულ 15+ მოსახლ.	3088.1	3057.3	3036.9	3031.6	3019.1	3009.4	3012.3	3034.3	3037.1	3018.5
სამუშაო ძალა (აქტ.მოსახლ.)	1624.6	1654.7	1627.5	1629.0	1675.6	1653.8	1641.4	1605.2	1572.8	1523.7
დასაქმებული	1183.0	1212.2	1197.8	1255.0	1308.5	1294.5	1286.9	1296.2	1295.9	1241.8
დაქირავებული	724.0	759.4	739.1	795.5	855.3	853.9	869.3	903.5	897.5	845.3
თვითდასაქმებ.	452.0	445.2	449.5	453.0	445.6	434.4	416.8	392.2	397.9	395.9
გაურკვეველი	7.0	7.6	9.2	6.5	7.5	6.3	0.8	0.6	0.5	0.7
უმუშევარი	441.6	442.5	429.7	374.0	367.2	359.2	354.5	309.0	276.9	281.9
უმუშევრ. დონე, %	27.2	26.7	26.4	23.0	21.9	21.7	21.6	19.2	17.6	18.5
დასაქმ. დონე, %	38.3	39.6	39.4	41.4	43.3	43.0	42.7	42.7	42.7	41.1

ინფორმაცია 2.

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

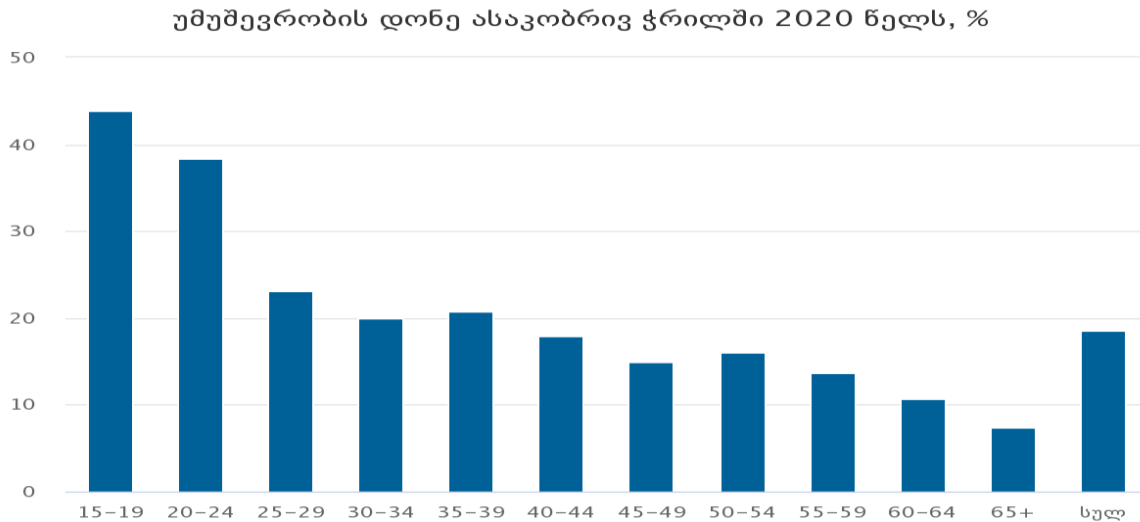
გრაფიკი 7. უმუშევრობის დონე საქართველოში

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

გრაფიკი 8.

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დასაქმებული ადამიანების ხელფასების გაზრდის ერთადერთი საშუალება კი, ერთ სულ მოსახლეზე ინვესტიციების ზრდის ამაღლებაა. კორონავირუსის უარყოფითი ეფექტი შრომის გლობალურ სამყაროზე ხანგრძლივი იქნება, რაც ისევ გამოიწვევს მილიონობით ადამიანის უმუშევრობას და სიღარიბეს.

კოვიდ-19-ით გამოწვეულმა პანდემიამ დააჩქარა ციფრული ტრანსფორმაციის ტემპი, რაც მნიშვნელოვან გავლენას იქონიებს ეკონომიკისა და საზოგადოების განვითარებაზე, განათლების, გადამზადების, კვლევისა და ინოვაციის სისტემისთვის. დიგიტალიზაციის პროცესმა ბევრი შესაძლებლობა გამოავლინა, თუმცა, სისტემა გამოწვევების წინაშეც დააყენა. იმის გათვალისწინებით, რომ ციფრული ტექნოლოგიები და ხელოვნური ინტელექტი სამუშაო პროცესის სწრაფ ტრანსფორმირებას ახდენს, განათლების და გადამზადების სისტემა უნდა უზრუნველყოფდეს სტუდენტებისა და სამუშაო ძალისთვის ახალი უნარების განვითარებას, ხელს უწყობდეს მათ ადაპტაციას ახალ გარემოსა თუ პროფესიებთან. მსოფლიო ბანკის 2019 წლის მონაცემების მიხედვით, საქართველო მიეკუთვნება საშუალოზე მაღალი შემოსავლების მქონე ქვეყნების ჯგუფს, ერთ სულ მოსახლეზე მთლიანი შიდა პროდუქტი შეადგენს 4,274,6 აშშ დოლარს. სიღარიბის აბსოლუტურ ზღვარს ქვევით მყოფი მოსახლეობის წილი 2010 წლიდან 2019 წლამდე 17,8 პროცენტული პუნქტით შემცირდა და 19,5% შეადგინა, ხოლო 2020 წელს 21,3% დაფიქსირდა. ამასთანავე, ეკონომიკური ზრდის ფონზე, საქართველოში სოციალური უთანასწორობის ინდექსი (ჯინის კოეფიციენტი) შემცირების ტენდენციით ხასიათდება და სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით 2020 წელს, მთლიან შემოსავლებთან მიმართებით 0.37 % შეადგინა, მაშინ როცა უმუშევრობის დონე ამავე წლის მონაცემებით 18.5 % -ს აღწევს. უმუშევრობის შემცირებას და ქვეყნის კეთილდღეობის დონის

გაუმჯობესებას ხელს შეუწყობს სათანადო საკანონმდებლო, ორგანიზაციული და ფინანსური ბერკეტების შემუშავება, კერძო სექტორის შემდგომი განვითარება, განსაკუთრებით კი სოციალური დახმარების გაფართოება; სამუშაო ადგილების შექმნის ხელშეწყობა; ტრენინგებისა და სხვა ღონისძიებების შემუშავება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. კაკულია, მ., კაპანაძე, ნ., ქურხული, ლ. (2017). ქრონიკული სიღარიბე და შემოსავლების უთანაბრობა საქართველოში, ფრიდრიხ ებერტის ფონდი, თბილისი.
2. შაველა, ვლ. (2015). საქართველოს ეკონომიკა (რეფორმები და ფსევდორეფორმები), გამომცემლობა ინტელექტი, თბილისი.
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, ეკონომიკური აქტივობის მაჩვენებლები, 2019 წელი, <https://www.geostat.ge/ka/single-news/1844/mosakhleobis-ekonomikuri-aktivobis-machveneblebi-dasakmeba-da-umushevroba-2019-tseli> 22.05.2020
4. ILO, Almost 25 million jobs could be lost worldwide as a result of COVID-19, says ILO, https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_738742/lang-en/index.htm 22.05.2020.
5. NDI, Public Attitudes in Georgia, Results of July 2019 survey, https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20July%202019%20poll-Issues_ENG_For%20distribution_VF.pdf 22.05.2020.
6. World Bank Group, 100 Countries Get Support in Response to COVID-19 (Coronavirus), <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/05/19/world-bank-group-100-countries-get-support-in-response-to-covid-19-coronavirus> 22.05.2020.

THE MATHEMATICAL MODELING DIAGRAM; IDENTIFYING AND PRIORITIZING THE CHALLENGES OF IMPLEMENTING THE HEALTH TRANSFORMATION SYSTEM AND COVID-19

*Mohammad Reza Noruzi
Narges Sariolghalam*

Abstract

The management of any health system is usually implemented through a set of policies and programs administered by the government, the private sector and other groups in areas such as the provision of health services and personal financing, pharmacy, human health resources and public health. General community health threats are based on population health analysis. The population in question can be as small as a handful of people or larger than all the inhabitants of different continents (for example, in the case of an epidemic). Public health is generally divided into epidemiology, biostatistics, and health services. Environment, social, behavioral and occupational

health are also important subsets. This paper studies The Mathematical Modeling Diagram; Identifying and prioritizing the challenges of implementing the health transformation system.

Keywords: *Mathematical Modeling Diagram, challenges of implementing, health transformation system*

Introduction

Health is one of the most strategic issues in any country, and therefore the 11th government has taken special care to improve performance in this area. The "Health System Transformation Program" has been implemented since May 6, 2014, in line with the government's efforts to improve the quality of medical services and people's satisfaction. The implementation of this plan can be an opportunity for the regime of the Islamic Republic of Iran, and the 11th government; At the same time, it can cause damage due to lack of implementation or other issues that are addressed in this report. The Center for Strategic Studies has held a specialized meeting in July 1993 with a number of health policy experts, physicians and executives of the health system in the past and present to review the various dimensions of this plan and realistically represent the capacities and challenges of this plan. Therefore, in this chapter, the generalities of research will be reviewed. For this purpose, first the research issue is stated and then the importance of the research topic will be explained and expressed. In the following, the hypotheses and objectives of the research are stated and finally the variables and components of the research are defined as theoretical and operational concepts [Antel, 2019].

Health system and COVID-19

COVID-19 affects different people in different ways. Most infected people will develop mild to moderate illness and recover without hospitalization.

Most common symptoms:

- fever
- cough
- tiredness
- loss of taste or smell
- Less common symptoms:
 - sore throat
 - headache
 - aches and pains
 - a rash on skin, or discoloration of fingers or toes
 - red or irritated eyes

The health system and health system, sometimes known as the health care system or health care system, is the organization of individuals, institutions, and resources that provide health services to meet the health needs of the target population, and a wide range of health systems. There are all

over the world with different histories and organizational structures like different countries. Intrinsically, countries must design and develop health systems according to their needs and resources, although elements common to almost all health systems are primary health care and public health practices. In some countries, health system planning is distributed among market participants. Elsewhere, there is a concerted effort among governments, trade unions, charities, religious organizations, or other coordinated organizations to provide targeted health care to the communities they serve. However, health care planning has been described as often evolutionary rather than revolutionary. And the following are noteworthy [Vaez, 2004]:

- Health systems should not only be expressed in terms of their components, but also in terms of their relationships.
- Health systems. It should include the institution or the supply system of the health system, but also the population;
- Health systems should be defined in terms of their goals, including not only improving health, but also justice, meeting legal expectations, respect for dignity, and equitable financing, including; health systems should also be defined in terms of their function, including direct service delivery. Whether they are medical or public health services, but also "other active functions, such as oversight, financing, and resource production, among which perhaps the most complex challenges are the health workforce"[Tarimo, 1997].

Public health programs during COVID- 19

The most governments today recognize the importance of public health programs in reducing the incidence of disease, disability, the effects of aging, and health inequalities, although public health generally receives significantly less than medicine. For example, most countries have a vaccination policy, supporting public health programs in providing vaccinations to promote health. Vaccination is voluntary in some countries and mandatory in some countries. Some governments pay all or part of the cost of the vaccine in a national vaccination program.

Since 2000, more and more initiatives have been taken at the international and national levels to strengthen national health systems as key components of the global health system. With this in mind, it is essential that a clear and unrestricted vision of national health systems, which can make further progress in global health. The development and selection of performance indicators is in fact highly dependent on a conceptual framework designed to evaluate the performance of health systems. Like most social systems, health systems are complex adaptive systems in which change does not need to follow rigid management models. In complex systems, path dependence, anxiety properties, and other nonlinear patterns are seen. Which can lead to the development of inappropriate guidelines for creating responsive health systems [Samuel, 1997].

Many forms of social insurance schemes also control their costs by using the bargaining power of their community, which they represent to control costs in the health care delivery system. For example, by negotiating drug prices directly with pharmaceutical companies that pay standard costs to medical staff or reduce unnecessary health care costs. Social schemes sometimes offer income-related jobs as part of a public health care plan that may or may not include the use of commercial

or non-commercial insurance. Basically, the richer are paid more for this plan than the relatively poor, who thus contribute relatively less. . Wealthy and low-paying jobs that the insured must do (often as a minimum contribution, similar to a discount on commercial insurance models) are usually included [Sapelli, 2004].

In addition to traditional health care financing methods, some low-income countries and development partners also have non-traditional financial mechanisms. Or consider innovations to increase childbirth and sustainability of health care [11] such as small partnerships, public-private partnerships, and the tax on market-based financial transactions. For example, since June 2011, more than 1 billion people from 29 member countries, including several South African countries, have flown through one bus ticket to increase access to care for HIV / AIDS, tuberculosis and malaria in 94 countries. The dollar has been collected.

Ultimately, the health system transformation program sees as many challenges as it has the potential to create opportunities. As many opportunities as it creates can be a threat. But before entering into the discussion of the challenges, we must remember a very important point. Comments on the program can be analyzed by distinguishing between what is currently being implemented and what is being published on paper by the Ministry of Health [Klarman, 2004].

History of reforms in the Iranian health system

In Iran, in previous years, there was a need to reform what the Ministry of Health did to ensure public health, and from time to time changes were made that did not go beyond the brief manipulation of the organizational chart and the addition and reduction of one or more deputies and management. The most obvious of these changes took place in 1976 with the participation of the Industrial Management Organization, which led to the formation of regional health organizations and some changes at the national level. Regional organizations were governed by a managing director with special financial and transaction laws and a board of trustees composed of the organization's deputies, and this was unprecedented in the past. It was promised that the new organization of the ministry and its operational arms (regional organizations with their efficiency and effectiveness in the health of the country will be the source of change. In the years after the Islamic Revolution, three experts published a detailed set of views on Health care and training of medical manpower designed and proposed a new order for the country's health system, from which mainly attention was paid only to the establishment of health care networks in the country and showed its efficiency. Benefiting from the past experiences of the world and Iran - especially the project known as Rezaieh, which was tested on a small scale in Urmia in collaboration with the World Health Organization, the Ministry of Health and the Institute of Health Research and the Faculty of Health, University of Tehran, and then generalized to the whole country. Found - and was done with irrationality that was consistent with the thinking of primary health care, the resources of which have since been gradually disseminated [Laurell, 2001].

Results and conclusion

Primary health care was in itself an effective tool for reforming the health sector and changing global attitudes toward health: shifting the emphasis from therapeutic attitudes to preventive care, from hospital services to community care, from personal health to public health, from Urban health to rural health and from vertical and often mobile applications to integrated programs provided by established units. Primary health care sought to link health to determinants, often outside the health sector, and to emphasize the duty and responsibility of people to ensure their own health. Primary health care explicitly conveys the message to health officials that they should move services as far as possible to where people work or live.

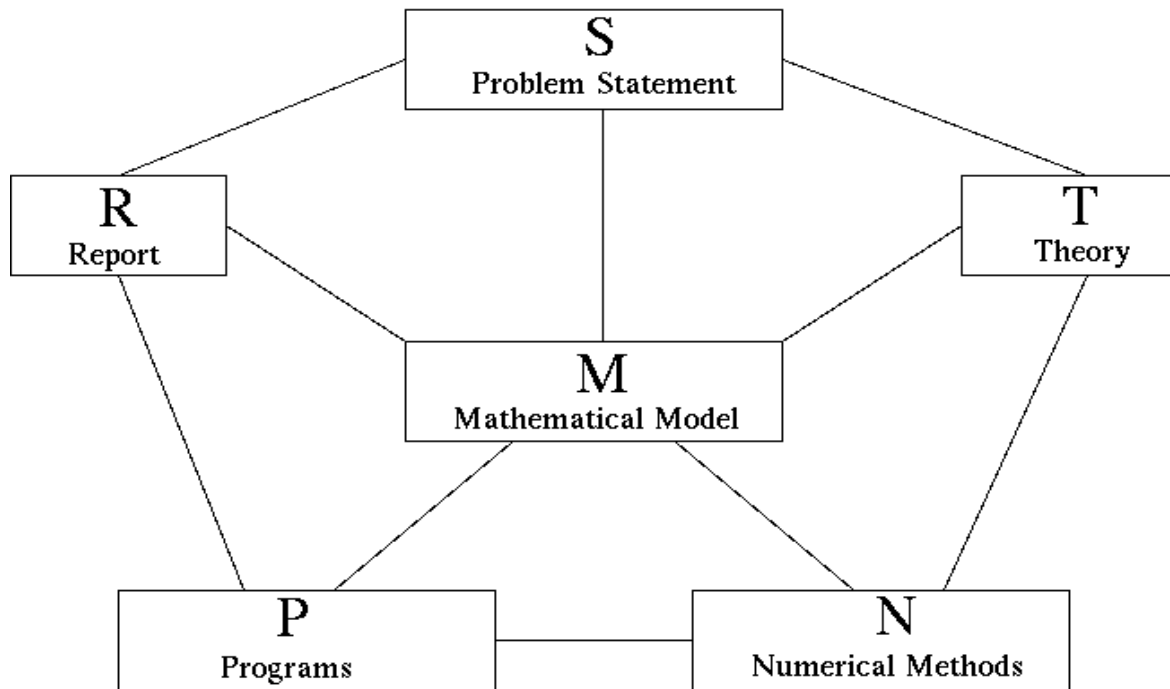
Primary health care emphasized cooperation within the health sector and among related sectors, power distribution and decentralization. Therefore, addressing primary health care can be considered as examples of health system reform.

In addition to the expansion of health networks and its apparent successes in the field of public health, which took place at the same time as the eight-year war with Iraq, the Ministry of Health and the health sector ignored the coordination with the networks and the organizational and managerial package. In an attitude towards health, treatment and training of medical manpower, he demanded to go to the other side. In the meantime, events such as hospital self-government and public insurance have not been very successful due to the lack of necessary mechanisms. The result of all these movements can be seen in the report on the study of the structure and performance of the management of the health, treatment and medical education system, which was prepared in 1999. The report mentions the overlapping of tasks, inconsistencies with other departments, the lack of a policy of attracting public participation, and the unbalanced volume of tasks in various managements (one with 29 tasks and another with three tasks). The report adds that many tasks are not accomplished in practice due to the mismatch of tasks with the talents of human resources. In this report, 60% of the activities of the managements in the field of central headquarters, executive and 55% of the managements have been declared as having no planning system [Berman, 2000].

Although the structure study report did not succeed in fully implementing the proposed structure, and in particular in finding the provincial model of what was proposed for the national level, it did pave the way for the need to feel the need to reform the health system and undertake appropriate change.

The modeling diagrams

The nodes of the following diagram represent information to be collected, sorted, evaluated, and organized.

The edges of the diagram represent activities of two-way communication (flow of relevant information) between the nodes and the corresponding sources of information.

S. Problem Statement

- Interests of customer/boss
- Often ambiguous/incomplete
- Wishes are sometimes incompatible

M. Mathematical Model

- Concepts/Variables
- Relations
- Restrictions
- Goals
- Priorities/Quality assignments
-

T. Theory

- of Application
- of Mathematics
- Literature search

N. Numerical Methods

- Software libraries
- Free software from WWW
- Background information

P. Programs

- Flow diagrams

- Implementation
- User interface
- Documentation

R. Report

- Description
- Analysis
- Results
- Validation
- Visualization
- Limitations
- Recommendations

Using the modeling diagram

- The modeling diagram breaks the modeling task into $16=6+10$ different processes.
- Each of the 6 nodes and each of the 10 edges deserve repeated attention, usually at every stage of the modeling process.
- The modeling is complete only when the 'traffic' along all edges becomes insignificant.
- Generally, working on an edge enriches both participating nodes.
- If stuck along one edge, move to another one! Use the general rules below as a check list!
- Frequently, the problem changes during modeling, in the light of the understanding gained by the modeling process. At the end, even a vague or contradictory initial problem description should have developed into a reasonably well-defined description, with an associated precisely defined (though perhaps inaccurate) mathematical model [Cassels, 1995].

References

- Antel, J J., Ohsfeldt, R L., and Becker, E R., 1995. State regulation and hospital costs. *The Review of Economics and Statistics*, 77,3, 416-422.
- Berman, PA., bossert, TJ., 2000. A decade of health sector reform in developing countries. DDM symposium. Washington.
- Cassels, A., Kutzin, J., 1995. Lessons from cost-recovery in health forum on Health Sector Reform. 2,12.
- Klarman, H E.,1951. Economic aspects of hospital care. *The Journal of Business of The University of Chicago*,24,1, 1-24.
- Laurell, AC., 2001. Health Reform in Mexico: The promotion on inequality. *International Journal of Health Services*. 31, 2, 291-321.
- Samuel, P.,1997. Capacity building for health sector reforms. Discussion paper No.5. WHO:1.
- Sapelli, C., 2004. Risk segmentation and equity in the Chilean mandatory health insurance system. 58, 2, 259-263.

Steijn, B., 2002. HRM in the public sector: A Neglected Subject Modernization Review. The HRM Perspective. Human Resource Management. Paris.

Tarimo, E., 1997. Is primary health care the vehicle that will bring the health for all in the 21st Century?, Technical Seminar, Summery Issues. WHO. Geneva

Vaez Mahdavi, MR., 2004. Provider payment mechanisms in Islamic Republic of Iran. Wiseman Seminar on: Health Politics, Economics. Tehran.

CASH INCOMES OF THE POPULATION OF KAZAKHSTAN IN THE CONTEXT OF THE COVID 19 PANDEMIC

Jakisheva Leila

The purpose of this article is to study the standard of living of the population of Kazakhstan in crisis situations, including pandemics. Over the thirty-year period of its development, the country has experienced four crises and is currently in the fifth. The state of the economy in crisis situations was assessed using indicators such as budget deficit, inflation, unemployment, unemployment rate and the level of poverty of the population. And the standard of living of the population is the average nominal income per capita and the average monthly nominal salary. The choice of the average monthly salary is due to its greatest share in the income of the population.

Each crisis in the country was characterized by a recession of the economy, an increase in the budget deficit, prices for goods and services, unemployment and poverty of the population. In the periods under review, reforms were carried out that stopped the decline in production. And thanks to the measures taken, in times of crisis, there is an increase in per capita income and average monthly salary.

In 2020, the fifth pandemic crisis broke out in the country. A state of emergency was imposed in the country: all shopping and entertainment centers, cinemas, theaters, exhibitions, shops were closed, except for food, most enterprises suspended their activities. The population was advised to stay at home, go only to the store, to the pharmacy; a mask regime, hand disinfection, wearing gloves and social distancing were introduced. Despite the recommendations adopted, 941793 people were infected with the disease in the country, including 889558 recovered and 12133 people died.

The COVID-19 pandemic has weakened domestic economic activity in the country. So, in 2020, the budget deficit was equal to 2806150.2 million tenge or 4.0% of GDP, whereas for the previous year, the budget deficit was recorded in the amount of 1285306. million tenge or 1.8% of GDP; inflation reached 7.5% against 5.4%, unemployment increased by 8.1 thousand people, and the share of the population with incomes below the subsistence minimum is 5.3% against 4.3% in 2019

The method of multiple correlation was used to determine the impact of inflation, unemployment and the level of poverty on the average per capita income and average monthly wages of the population. The analysis confirmed a noticeable degree of dependence between the studied phenomena.

In 2020, the government had to take emergency measures not only to fight the pandemic directly, but also to launch regular anti-crisis programs to save the economy. The total amount of funds allocated

for the fight against COVID-19, for business support measures, compensation for budget losses, amounted to 5.9 trillion tenge. The ongoing reforms in the country have stopped the decline in production and allowed to increase the average per capita nominal income in 2020 by 32.7 times compared to the post-Soviet period, and the average monthly salary by 31.1 times.

Key words: *standard of living, pandemic, inflation, unemployment, multiple correlation, poverty level, cash income*

ДОХОДЫ НАСЕЛЕНИЯ КАЗАХСТАНА В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19

Джакишева Лейла Колчабаевна

Аннотация

Целью данной статьи является исследование уровня жизни населения Казахстана в кризисных ситуациях, в том числе пандемии. За тридцатилетний период своего развития страна пережила четыре кризиса и в настоящее время находится в пятом. Состояние экономики в кризисных ситуациях оценивалось с помощью таких показателей как дефицит бюджета, инфляция, безработица, уровень безработицы и уровень бедности населения. А уровень жизни населения - среднедушевым номинальным доходом и среднемесячной номинальной заработной платой. Выбор среднемесячной заработной платы обусловлен ее наибольшим удельным весом в доходах населения.

Каждый кризис в стране характеризовался спадом экономики, ростом дефицита бюджета, цен на товары и услуги, безработицы и бедности населения. В рассматриваемых периодах проводились реформы, которые останавливали спад производства. И, благодаря принятым мерам, в периоды кризисных ситуаций, наблюдается рост среднедушевых доходов и среднемесячной зарплаты.

В 2020 году в стране разразился пятый кризис, вызванный пандемией. В стране было введено чрезвычайное положение: закрыты все торгово-развлекательные центры, кинотеатры, театры, выставки, магазины кроме продовольственных, большинство предприятий приостановили свою деятельность. Населению было рекомендовано оставаться дома, выходить только в магазин, в аптеку; введен масочный режим, дезинфекция рук, ношение перчаток и социальное дистанцирование. Несмотря на принятые рекомендации, в стране заразилось ковидом 923060 человек, в том числе выздоровели 866242 и скончались 11847 человек.

Пандемия COVID-19 ослабила внутреннюю экономическую активность в стране. Так, в 2020 году дефицит бюджета был равен 2806150,2 млн тг или в 4,0% к ВВП, тогда как за предыдущий год дефицит бюджета зафиксирован в размере 1285306,7 млн тг или 1,8% к ВВП;

инфляция достигла 7,5% против 5,4%, безработица возросла на 8,1 тыс человек, а доля населения, имеющая доходы ниже прожиточного минимума 5,3% против 4,3% в 2019 году.

Методом множественной корреляции было определено, какое влияние оказывает инфляция, безработица и уровень бедности на среднедушевой доход и среднемесячную заработную плату населения. Анализ подтвердил заметную степень зависимости между изучаемыми явлениями.

В 2020 году правительству пришлось принимать экстренные меры не только на борьбу непосредственно с пандемией, но и запускать очередные антикризисные программы по спасению экономики. Общая сумма средств, выделенных на борьбу с COVID-19, на меры поддержки бизнеса, компенсацию потерь бюджета, составила 5,9 трлн тенге. Проводимые реформы в стране остановили спад производства и позволили увеличить среднедушевой номинальный доход в 2020 году в 32,7 раза по сравнению с постсоветским периодом, а среднемесячную заработную плату в 31,1 раза.

Ключевые слова: *уровень жизни, пандемия, инфляция, безработица, множественная корреляция, уровень бедности, денежные доходы*

16 декабря 1991 года Верховный Совет Республики Казахстан принял исторический документ – «Закон о государственной независимости Республики Казахстан». Он провозглашал Казахстан независимым, демократическим и правовым государством. Данный закон стал важным этапом в развитии Республики и отразил основополагающие демократические принципы, одним из которых является «...построение общества, обеспечивающего достойный уровень благосостояния своих граждан» [1: 91: 51-59].

С первых дней независимости Казахстана Правительство страны и первый Президент заботились о благосостоянии населения посредством повышения его доходов. Денежные доходы населения — это суммы денег, получаемые и накапливаемые населением. Основными источниками денежных доходов населения являются оплата труда, доход от предпринимательской деятельности, социальные выплаты, реализация продукции личного подсобного хозяйства, поступления из финансовой системы. В общем объеме денежных доходов оплата труда занимает 64,2%, доходы от предпринимательской и иной деятельности – 7,8%, выплаты населению (пенсии, пособия, стипендии и другие) – 23,3%, доходы от собственности и прочие доходы – 4,7%.

Доходы населения делятся на номинальные и реальные денежные доходы. Номинальные денежные доходы населения (оценка) – денежные средства, направляемые населением на текущее потребление, производственную деятельность и накопление. Реальные располагаемые доходы рассчитываются за вычетом обязательных платежей (налогов, сборов, процентов по кредитам), скорректированные на индекс потребительских цен, то есть он отражает реальную покупательную способность денег, «очищенную» от

инфляции. Реальные денежные доходы - относительный показатель, исчисленный путем деления индекса номинального размера (т. е. фактически сложившегося в отчетном периоде) денежных доходов населения на индекс потребительских цен за соответствующий временной период.

Повышение доходов населения зависит от уровня развития экономики страны. Экономика Казахстана за тридцатилетний период своего развития претерпела пять кризисов, которые оказывали существенное влияние на доходы. Кризисам обычно характерен дефицит бюджета, высокая инфляция, безработица среди населения, которые снижают доходы населения, а они, в свою очередь, являются источником бедности населения.

1. 1991-1996 годы. Постсоветский кризис.

Период начала становления Казахстана был самым сложным. На момент развала экономические показатели СССР находились в плачевном состоянии. Состояние экономики характеризуется застоем производства и торговли из-за разрыва межреспубликанских производственно-хозяйственных связей. В таблице 1 приведен ряд отдельных показателей, сопутствующие постсоветскому кризису и показатели, оценивающие уровень жизни населения.

Дефицит бюджета в 1991 году достигал 7,7 млрд рублей (национальная валюта тенге была введена только в 1993 г.), в 1993 году – 385 млн тенге, в 1996 году – 37040 млн тенге. Дефицит бюджета в рассматриваемом периоде возрос в 96,2 раза, а в процентах к ВВП на 1,3%. С одной стороны, дефицит бюджета обусловила галопирующая инфляция. На момент получения Независимости в 1991 году инфляция в Казахстане составила 147,12%. Ежемесячный рост цен достигал 57-58%. В 1992 данный показатель был равен 2962,81%, а в 1993 году – 2169,8%. В 1994 году инфляцию удалось сократить вдвое до 1160,26%, а в 1995 году наконец получилось уменьшить до двухзначного показателя – 60,39%. В 1996 году данный показатель составлял уже 28,89%, а в 1998 – 1,9%. Последний год был небольшой передышкой перед кризисом 1998-1999 годов. С остановкой производства и торговли количество безработных в стране в 1996 году выросло до 870,6 тыс. чел. и ее уровень составил 13%. Согласно современным представлениям экономистов, уровень безработицы в 4-5% считается нормой. Низкая безработица 2-4% свидетельствует о периоде подъема, высокая от 7% и выше говорит о спаде экономики в стране [2: Ishekenova, 2020]. Уровень населения, находящийся за чертой бедности, увеличился с 25% в 1992 году до 34,6% в 1996 году.

Между тем, для становления экономики в стране была выдвинута «Стратегия политического и экономического развития страны до 2005 года». Начались разгосударствление и приватизация. В 1993 году была введена собственная национальная валюта. Страна вышла из рублевой зоны. Казахстан стал активно привлекать иностранные инвестиции.

Таблица 1. Отдельные показатели развития экономики Казахстана за 1991-1996 годы

Наименование показателей	Годы					
	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. Дефицит (профицит) бюджета	7,7млрд рублей	-				
-млн тг		-	- 385	-10115	-40845	-37040
-в % к ВВП	-11,0		-1,3	-2,4	-4,0	-2,6
2.Инфляция, %	147,12	2962,81	2169,8	1160,26	60,39	28,89
3.Безработное население, тыс чел	-	-	-	536,4	808,7	870,6
4.Уровень безработицы, %	-	-	-	7,5	11,0	13,0
5.Доля населения, имеющая доходы ниже прожиточного минимума (уровень бедности), %	-	25,0	-	-	-	34,6
6.Среднедушевой номинальный доход населения						
- в тенге	-	-	-	-	1721	3512
- \$ США	-	-	-	-	28,2	35,2
7.Среднемесячная заработная плата						
-в тенге	-	-	128	1726	4786	6841
- \$ США	-	-	24,3	48,0	79,0	102,0

Также был сформирован рыночный механизм. Появился Общенациональный фонд по поддержке малообеспеченных граждан.

Проводимые реформы в стране остановили спад производства, которые позволили в 1996 году увеличить среднедушевой номинальный доход в два раза по сравнению с предыдущим годом, а среднемесячная заработная плата в тенге увеличилась в 53,4 раза по сравнению с 1993 годом, а в долларах США в 4,2 раза.

2. 1997-1998 годы. Падение азиатского рынка

Благодаря быстрому росту экономик «азиатских тигров» увеличивается приток капиталов из этих стран в экономику других стран. Экономика большинства стран перегрелась, раздулась пузырем на рынке недвижимости. Это привело к падению цен на сырьевые ресурсы. Из-за этого товары из соседних стран Казахстана резко подешевели, и они

потоком ринулись в страну. Под удар были поставлены казахстанские товаропроизводители. Экономика страны подверглась очередному кризису. В таблице 2 приведен ряд отдельных показателей, сопутствующие азиатскому кризису и показатели, оценивающие уровень жизни населения.

Таблица 2. Отдельные показатели развития экономики Казахстана за 1998-1999 годы

Наименование показателей	Годы	
	1998	1999
1. Дефицит (профицит) бюджета, - млн тг - в % к ВВП	-72073 -4,2	-69835 -3,5
2. Инфляция, %	1,9	17,8
3. Безработное население, тыс чел	925,0	950,0
4. Уровень безработицы, %	13,1	13,5
5. Доля населения, имеющая доходы ниже прожиточного минимума (уровень бедности), %	39,0	34,5
6. Среднедушевой номинальный доход населения - в тенге - \$ США	3020 38,6	5539 46,3
7. Среднемесячная заработная плата - в тенге - \$ США	9683 124	11864 99

В такой ситуации государство сначала пыталось ограничить импорт, затем девальвировало валюту до 119,52 тенге за один доллар. В 1997 и 1998 годы курс составлял 75,44-78,3 тенге за доллар. Инфляция выросла с 1,9% в 1998 году до 17,8% в 1999 году. Уровень безработицы в 1998 году превысил 13%, а в 1999 году достиг 13,5%. Дефицит бюджета в 1998 году составил 72073 млн тенге или 4,2% к ВВП, в 1999 году снизился до 69835 млн тенге, или 3,5% к ВВП. ВВП в 1998 году показал снижение на 1,9%, а в 1999 году вырос на 2,7%.

Тогда-то в 1997 году первый президент Нурсултан Назарбаев и выдвинул стратегию развития Казахстана до 2030 года. Правительству было поручено обеспечить своевременную социальную выплату и зарплаты в бюджетных организациях. Также выделялись микрокредиты для создания рабочих мест. На реализацию программы жилищного строительства было выделено \$40 млн.

Вместе с тем, помимо отправки тенге в свободное плавание, Нацбанк осуществил компенсационные меры, в том числе вкладчикам банков, которые не снимают свои депозиты в тенге, в течение девяти месяцев после введение свободно плавающего курса тенге разрешили полностью конвертировать средства в доллары США по курсу, который действовал до девальвации. Также Минфин выпустил специальные валютные облигации номинальной

стоимостью \$100 со сроком обращения пять лет для защиты пенсионных активов накопительных пенсионных фондов.

В результате в 2000 году рост ВВП составил 8%, в 2001 – 13,1%. Более 6,2 млн человек работали в сфере предпринимательства. Среднедушевые номинальные доходы в 1999 году достигли уровня 5539 тг, что выше на 2027 тг доходов 1996 года, в долларах на 11,1. Среднемесячная зарплата возросла на 5023 тг, но в долларах снизилась на 3 доллара. Последующие семь лет экономические показатели Казахстана продолжали расти, а кризис 90-х завершился.

3. 2007-2009 годы. Глобальный финансово-экономический кризис.

К тяжелой экономической ситуации во всем мире и Казахстане привело то, что 15 сентября 2008 года крупный инвестиционный банк США LehmanBrothers обратился в суд с заявлением о банкротстве [3:2016].

Таблица 3. Отдельные показатели развития экономики Казахстана в 2007-2009 годы

Наименование показателей	Годы		
	2007	2008	2009
1. Дефицит (профицит) бюджета			
-млн тг	-215295	-333239	-492693
-в % к ВВП	-1,7	-2,1	-2,9
2. Инфляция, %	18,8	9,5	6,2
3. Безработное население, тыс чел	597,2	557,8	554,5
4. Уровень безработицы, %	7,3	6,6	6,6
5. Доля населения, имеющая доходы ниже прожиточного минимума (уровень бедности), %	12,7	12,1	8,2
6. Среднедушевой номинальный доход населения			
- в тенге	25226	32984	34282
- \$ США	205,8	274,2	232,4
7. Среднемесячная номинальная заработная плата			
- в тенге	52479	60805	67333
- \$ США	428	505	456

Финансовый кризис в США по масштабам и последствиям был сравним с Великой депрессией 1930-х годов. В 2009 году мировой ВВП впервые со времен Второй мировой войны показал снижение. Отметим, что основной предпосылкой стал subprime-кризис в США в

2007-2008 годы. В 2007 году уровень инфляции в Казахстане резко вырос до 18,77%. Резкому росту цен способствовало существенное увеличение в 2006 году денежной базы в 2,2 раза и денежной массы в 1,7 раза.

Для ограничения роста цен Национальный банк в 2007 году сократил денежную базу. В результате уровень инфляции в последующие два года пошел на снижение.

Между тем рост ВВП в 2007 году составил 8,5%.

В Казахстане 2008 год выдался удачным: рост экономики составил 8,5%. Золотовалютные резервы выросли до \$40 млрд на фоне стоимости Brent \$140 за баррель. Курс держался на уровне 119 тенге за \$1. Уровень инфляции упал до 9,48%.

В 2009 году инфляция составила 6,38%. Однако темпы роста ВВП упали до 1,2%.

Уровень безработицы в 2007 году достигал 7,3%. В 2008-2009 годы данный показатель уменьшился до 6,6%.

Дефицит бюджета в 2007 году был равен 229,6 млрд тенге или 1,7% к ВВП. В 2009 году данный показатель достиг 573,6 млрд тенге или 3,5% к ВВП.

Между тем в Казахстане для поддержки экономики был разработан "План по стабилизации экономики и финансового сектора на 2009-2010 годы". Для реализации мер планировалось дополнительно выделить господдержку в объеме 2,2 трлн тенге. В результате уровень инфляции планировалось удержать в пределах 7-9%, уровень безработицы до 8%. Показатели были достигнуты.

4. 2014-2015 годы. Санкционный кризис.

Обострение санкций против России и эскалация геополитических конфликтов федерации с Европой и США не обошло стороной и Казахстан.

Инфляция выросла с 4,8% в 2013 году до 13,6% в 2015 году. Цены на продовольственные товары увеличились на 10,9%, непродовольственные – на 22,6%, платные услуги – на 8,1%. В 2014 году инфляция составила 7,4%. Уровень безработицы в Казахстане в 2014 году снизился до 5% (5,2% в 2013 году), а в 2015 году вырос до 5,1%. В последующие годы до недавнего времени данный показатель уменьшался. Если в 2013 году дефицит бюджета составлял 790,5 млрд тенге, или 2,3% к ВВП, в 2014 году он вырос до 1,1 трлн тенге (2,6%). В 2015 году сумма дефицита увеличилась до 1,2 трлн тенге, или 3% к ВВП. Рост ВВП в 2014 году замедлился до 4,2% (6% в 2013 году), а в 2015 году упал до 1,2%.

Знаменательным в данный период стал переход к свободно плавающему обменному курсу. В результате этого цены на товары выросли, а покупательская способность снизилась.

Значительные последствия кризиса ощутила машиностроительная отрасль: Казахстанский официальный авторынок по итогам 2015 года реализовал 97,5 тыс. автомобилей, что на 40% ниже продаж 2014 года. Доход с продаж сократился на 45,42% до \$1,9 млрд. Это самый низкий показатель за последние 10 лет.

Между тем в 2014 году в Казахстане были приняты две антикризисные программы "Нурлыжол" и Пять институциональных реформ со 100 конкретными шагами.

В рамках программы "Нұрлыжол" из Национального фонда был выделен 1 трлн тенге на поддержку экономического роста и занятости населения. На льготное кредитование предприятий было направлено 100 млрд тенге. На оздоровление банковского сектора и выкупа плохих кредитов Фонд проблемных кредитов получил еще 250 млрд тенге. Также средства были выделены на строительство и реконструкцию дорог, СЭЗов, индустриальных технопарков, возведение ЭКСПО-2017, строительство соцжилья, модернизацию энергетической инфраструктуры. Общий инвестиционный портфель "Нурлыжол" составил 6 трлн тенге [4: 2020].

Таблица 4. Отдельные показатели развития экономики Казахстана за 2014- 2015 годы

Наименование показателей	Годы	
	2014	2015
1. Дефицит (профицит) бюджета, - млн тг - в % к ВВП	-1081239,7 -2,7	-912134,1 -2,2
2. Инфляция, %	7,4	13,6
3. Безработное население, тыс чел	451,9	454,2
4. Уровень безработицы, %	5,0	5,1
5. Доля населения, имеющая доходы ниже прожиточного минимума (уровень бедности), %	2,8	2,7
6. Среднедушевой номинальный доход населения - в тенге - \$ США	62271 347,5	67321 303,6
7. Среднемесячная заработная плата - в тенге - \$ США	121021 675	126021 568

Таким образом, до 2015 года страна пережила четыре глобальных кризиса. Но, благодаря проводимым реформам, в стране остановили спад производства, устранили последствия того или иного кризиса и самое главное выросли душевые доходы населения. Так в 2015 году среднедушевые номинальные доходы населения возросли до уровня 67321 тг, что на 33039 тг или в 1,96 раз больше доходов населения в 1999 году. Среднемесячная заработная плата соответственно увеличилась на 58688 тг или в 1,87 раза.

В последующие годы 2016-2019 гг. в стране продолжает наблюдаться дефицит бюджета. Так, в 2019 году он был равен 1,28 трлн тг, вместе с тем в стране снижается уровень инфляции с 8,5 до 5,4%, количество безработных уменьшилось на 4,8 тысяч человек, отсюда уровень безработицы снизился на 0,2%, В этот период времени по сравнению с 2015 годом

наблюдается рост среднедушевого номинального дохода на 36961 тг и среднемесячной заработной платы на 60794 тг. В рассматриваемом периоде также наблюдается резкий рост величины прожиточного минимума в 1,4 раза, что, в свою очередь, увеличило долю населения, имеющего доходы ниже прожиточного минимума с 2,6 до 4,3%.

5. 2020 год. Коронакризис.

Первый случай коронавирусной инфекции COVID-19 был зарегистрирован на территории Казахстана 13 марта 2020 года. Для предотвращения распространения заболевания, уже через три дня, 16 марта, Главой государства был издан Указ «О введении чрезвычайного положения в Республике Казахстан» на период с 08 часов 00 минут 16 марта 2020 года на срок до 07 часов 00 минут 15 апреля 2020 года, который был продлён до 00:00 11 мая [5: 2020].

В свою очередь, принятые антикризисные меры в стране оказали существенное влияние на экономику страны. Из-за закрытых границ убытки казахстанских компаний гражданской авиации в 2020 году составили 356,7 млрд тенге. Самолеты практически не летали весь режим ЧП. Выездной, въездной и внутренний туризм сократился на 70,8%, 72,3% и 37,7% соответственно. У 75% гостиниц доход упал на 80-100%. Нефтяная отрасль также терпела нелегкие времена. Весной стоимость нефти Brent падала ниже \$20 за баррель, что привело к дополнительному соглашению ОПЕК+ о снижении добычи. В результате чистая прибыль Казмунайгаза по итогам января-сентября сократилась на 82,8%. В то же время финансовые потери нефтесервисных компаний страны в текущем году составили 50%.

Кроме того, в стране на 1 сентября 2020 года число компаний, которые временно приостановили работу достигло 102 630 ед, почти третья часть от их общего количества. Больше всего подобных юридических лиц представлены в оптовой и розничной торговле, строительстве, обрабатывающей промышленности, сельском хозяйстве, транспорте, операциях с недвижимым имуществом и других. Валовая добавленная стоимость торговли сократилась на 187,5 млрд тенге. А у транспорта валовая добавленная стоимость стала меньше на 726,8 млрд тенге.

В стране дефицит бюджета на 2020 год составил 2,8 трлн тенге, или 4,0% к ВВП (таблица 5).

В 2019 году данный показатель составлял 1,8% от ВВП. В результате инфляция составила 7,5%. Продовольственные товары за год выросли в цене на 10,8%, непродовольственные – на 5,7%, платные услуги – на 4,1%. Приостановление деятельности отдельных предприятий вызвало безработицу в стране. Число людей без официального заработка достигло 448,8 тыс чел. Уровень безработицы по итогам 2020 года достиг 4,9%. Согласно данным официальной статистики ситуация с безработицей в Казахстане на первый взгляд относительно благополучна, если сравнивать с другими постсоветскими странами и странами дальнего зарубежья: в последние 5 лет ее уровень стабилизировался в коридоре 4,9-5,0%, тогда как в

США, например, коридор колебаний шире – 3,9-7,4%, а в развивающихся странах уровень безработицы может устойчиво превышать 10%.

Таблица 5. Отдельные показатели развития экономики Казахстана за 2020- 2021 годы

Наименование показателей	Годы
	2020
1. Дефицит (профицит) бюджета, - млн тг - в % к ВВП	-2806150,2 -4,0
2. Инфляция, %	7,5
3. Безработное население, тыс чел	448,8
4. Уровень безработицы, %	4,9
5. Доля населения, имеющая доходы ниже прожиточного минимума (уровень бедности), %	5,3
6. Среднедушевой номинальный доход населения - в тенге - \$ США	114995 110,3
7. Среднемесячная заработная плата - в тенге - \$ США	213003 498

Тем не менее, ситуация не столь позитивна. Методика исчисления безработицы требует пересмотра [6: 2019].

В стране увеличивается количество населения, имеющие доходы ниже прожиточного уровня. Уровень бедности увеличился на 1,0% по сравнению с предыдущим годом. Местный рынок труда не вознаграждает образовательные квалификации в должной мере. Разница в средних доходах врача и водителя автомобиля в Казахстане составляет 31%, в то время как в Германии – 172%, Бразилии – 174%, США – 261%» [7: 2021].

Следует отметить, что существенную роль в улучшении уровня жизни населения играет развитие предпринимательства в экономике страны, т.е. открытие новых предприятий производящие товары и различные услуги, которые в свою очередь сдерживают инфляцию, уменьшают уровень бедности и безработицы. Корреляционный анализ подтвердил заметную степень зависимости между изучаемыми явлениями.

Таблица 7. Результаты корреляционно-регрессионного анализа между изучаемыми показателями

Наименование показателей	Уравнение	F- критерий Фишера	Коэффициент корреляции
1. Между среднедушевым доходом населения и инфляцией, уровнем бедности и безработицей	$Y_1 = 155642,9 - 898,0X_1 - 550,5X_2 - 171,7X_3$	F = 12,483	$R_{xy} = 0,687$
2. Между среднедушевым доходом населения и инфляцией, уровнем бедности и безработицей	$Y_2 = 282030,7 - 1411,5X_1 - 1039,6X_2 - 306,1X_3$	F = 13,779	$T_r R_{xy} = 0,709$

Таким образом, снижение инфляции на 1,0% в стране увеличивает среднедушевой доход на 898 тенге, снижение доли населения ниже прожиточного минимума на 1,0% увеличит доходы на 550,5%, а уменьшение безработицы на 1000 человек увеличит доход на 171,7 тенге. Уменьшение всех трех показателей увеличит среднедушевой доход на 1620,2 тг. Расчетное значение критерия Фишера $F_{расч} = 12,483$, что больше $F_{табл} = 2,230$, а показатель тесноты связи показывает среднюю взаимосвязь между рассматриваемыми показателями. Соответственно изменения среднемесячной заработной платы 1411,5 тг, 1039,6 тг и 306,1 тг. Уменьшение всех трех показателей увеличит среднемесячную зарплату на 2757 тг. Критерий Фишера $F_{расч} = 13,779$, что больше $F_{табл} = 2,230$, показатель тесноты связи также показывает среднюю взаимосвязь между рассматриваемыми показателями.

Список литературы

1. Конституционный Закон Республики Казахстан «О государственной независимости Республики Казахстан». Ведомости Верховного Совета Казахской ССР. №51 статья 622. Алма-Ата, 16 декабря 1991 г. №1007-ХІІ. Стр 51-59
2. Бекзада Ишекенова. Пять кризисов Казахстана - обзор. 14 декабря 2020 года. Электронная версия: <https://lsm.kz/kazakhstan-crisis>
3. Lehman Brothers: банкротство, которое потрясло мир. 2016. <https://ru.euronews.com/2016/09/15/eight-years-on-the-collapse-of-lehman-brothers>
4. Итоги программы «Нұрлы жол» за пять лет: появление платных дорог, новые рабочие места, рост грузоперевозок. 21 апреля 2020 <https://primeminister.kz/ru/news/reviews/itogi-programmy-nurly-zhol-za-pyat-let-poyavlenie-platnyh-dorog-novye-rabochie-mesta-rost-gruzoperevozok>
5. Указ президента Республики Казахстан К.Ж. Токаева «О введении чрезвычайного положения в Республике Казахстан». Нур-Султан, Акорда, 15 марта 2020 года №285. /Казахстанская правда от 16 марта 2020г., стр 1.

6. Безработица в Казахстане: проблема становится острее. Электронная версия: <https://economist.kz >zhussupova>bezrobotica-v- kazakbstan>
7. Национальный доклад «Рынок труда Казахстана: развитие в условиях новой реальности». ЦРТР, 2021 г.Электронная версия: <https://iac.enbek.kz/ru/node/1181>

LABOR MIGRATION AND THE BALANCE OF PAYMENTS DEVELOPMENTS

Aslamazishvili Nana

Abstract

It can be said without exaggeration that the current pandemic has played the role of a litmus test to expose the social and economic problems of many countries. Labor migration is one of the problems, aggravated by the pandemic most. Paradoxically, however, this aggravation has served as a lifeline to prevent a dramatic deterioration in the country's Balance of Payments (BOP) deficit. Of the many BOP items, almost the only positive item that not only decreased but increased even during the pandemic was remittances. The volume of total remittances [by BPM6 definition; IMF, 2009: 274] sent to Georgia by emigrants in 2020 amounted to 12.5 percent of GDP. Most of the remittances inflows in Georgia are personal transfers. According to 2020 data, the volume of inbound personal transfers is 2.7 times higher the volume of inbound foreign direct investment (FDI). This comparison somehow indicates the scope of impact of such remittances on the economy. However, there is a reasonable doubt that - only in the short run. As for the long-term perspective, there is a threat that labor emigration from Georgia will become more widespread, mainly due to "brain drain". Namely, due to the lack of prospects for effective investment of such funds in Georgia, most of them can be spent on financing the education of the younger generation abroad (which, in turn, would be very good), who are unlikely to want to return home because of besides, hopelessness.

On the other hand, remittances are quite vulnerable economic transactions due to a number of factors. This can be Georgia's relations with host countries, which can develop in an unfavorable direction (for example, with Russia) and cause a decrease in remittances; Unpredictable current pandemic and its economic impact on both local and world economies, hence job instability makes the incomes of our emigrant compatriots vulnerable; With the change of generations and their behavioral culture, it is possible that the attitude of the emigrated young generation towards sending money to Georgia will change and they will no longer want to play the role of donors. These and other factors have the potential to jeopardize favorable trends in the country's already fragile macroeconomic parameters. Undoubtedly, an alarming signal is the growing dependence of the country's BOP and other macroeconomic parameters on remittances. Thus, concentrating on these issues and finding a solution should have a special place in the country's development agenda.

The purpose of the article is to discuss the above-mentioned problems in a statistical perspective and focus on the specifics of labor emigration from Georgia and its socio-economic consequences, both in the short and long term.

Key words: *Labor Migration, Balance of Payments, Current Account, Worker’s Remittances, Pandemic.*

Introduction

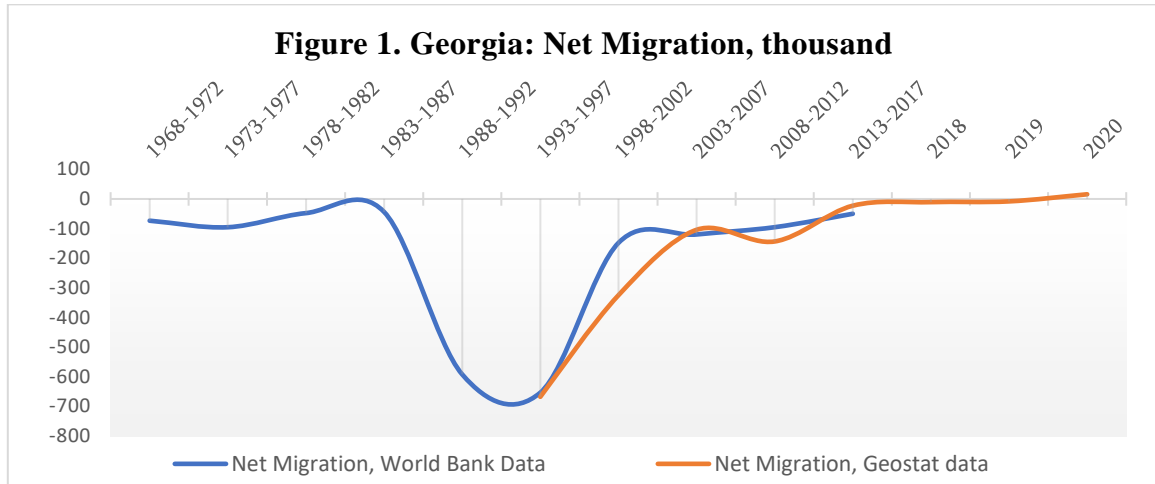
According to the International Organization for Migration (IOM), the number of international migrants by 2020 was estimated at 281 million, or 3.6 percent of the world's population. This number is 128 million more than in 1990 [IOM, 2020]. However, these numbers vary by country. More and more people in developing countries are leaving their own country to find work.

What impact do these processes have on economies? These influences are multifaceted and include both economic and social aspects of society. However, labor market problems are of paramount importance among the determining factors.

The problem of unemployment in Georgia has remained unresolved for the last three decades (average more than 18 percent by Geostat data). According to the ILO, unemployment rate averaged 13.3 percent per year in Georgia during 1991-2020, which is 2.3 times higher than the world level; By 2020, this indicator is 12.05 percent and it is 38th in the world rankings. Therefore, the number of job seekers abroad is quite impressive. According to the UN Population Division, by 2020, the stock of emigrants from Georgia around the world was 861.1 thousand, or 23.1 percent of total population of the country. Such a large number of emigrants has a multifaceted impact on the labor market of the country in terms of age, qualifications, gender distribution of employees, etc. On the other hand, the vast majority of emigrants provide financial support in the form of remittances to their families. Such remittances account for 8.9 percent of the country's Gross National Disposable Income (GNDI) and 12.5 percent of GDP (2020 data). For comparison, more than the share of such sectors as GDP as Agriculture, Forestry and Fishing (8.3%) and Construction (8.7%). The impact of remittances on the country's BOP is even more impressive.

Net migration and some data inconsistencies

The reliability of statistical data is important for assessing the economic consequences of migration. Migration statistics in Georgia over the past 30 years have always been a "sticking point" for both economists and politicians. However, not without reason. To study such an economic phenomenon as net migration (the difference between the number of immigrants and the number of emigrants), we have found various sources. In particular, Geostat data, which are based on retro-projection for 1995-2011 and on the Border Police data – since 2012. On the other hand, we used the data of the World Bank, which is based not only on the data of the National Statistical Offices, but also on the data of the destination countries. There are some differences between them (see Fig.1).

Source: Geostat and World Bank Data.

According to the World Bank (although they are available at 5-year intervals), the negative trend in the net migration rate in Georgia started in 1972 and reached a maximum in 1993-1997. This is a fully explained phenomenon against the background of the political and economic collapse of Georgia in the 90s. To achieve comparability, we grouped the Geostat data at 5-year intervals. It should be noted that in the period 1993-2017, according to the World Bank, the net migration for Georgia was 1067.1 thousand people, and according to Geostat (in the period 1994-2017) - 1262.9 thousand people.

Table 1. Georgia: Net migration, thousand

	1968-1972	1973-1977	1978-1982	1983-1987	1988-1992	1993-1997	1998-2002	2003-2007	2008-2012	2013-2017	2018	2019	2020
Net Migration, World Bank Data	-73.43	-95.45	-47.83	-43.66	-591.95	-653.60	-148.34	-119.81	-95.34	-50.00			
Net Migration, Geostat data						-667.54	-324.96	-104.16	-143.43	-22.83	-10.78	-8.24	15.73

Source: Geostat, World Bank data.

As can be seen from the table, the difference between the net migration figures obtained from different sources is within 200 thousand, which indicates that the assessments of the economic consequences of labor emigration in various statistical reports (for example, in the BOP) can be fully approximate.

One way or another, according to the UN Population Division, by 2020, the stock of emigrants from Georgia around the world was 861.1 thousand.

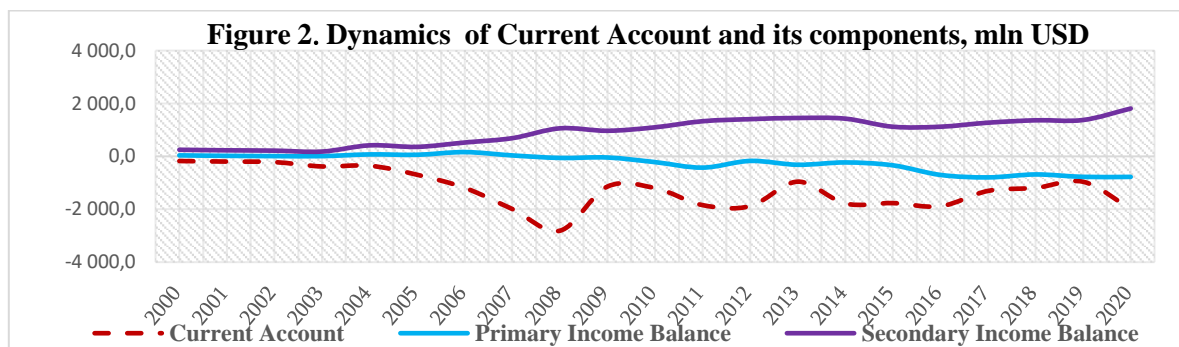

Economic Impact of Labor Emigration

It can be noted that one of the best statistical tools for assessing the economic impact of labor emigration on the country's economy is the BOP.

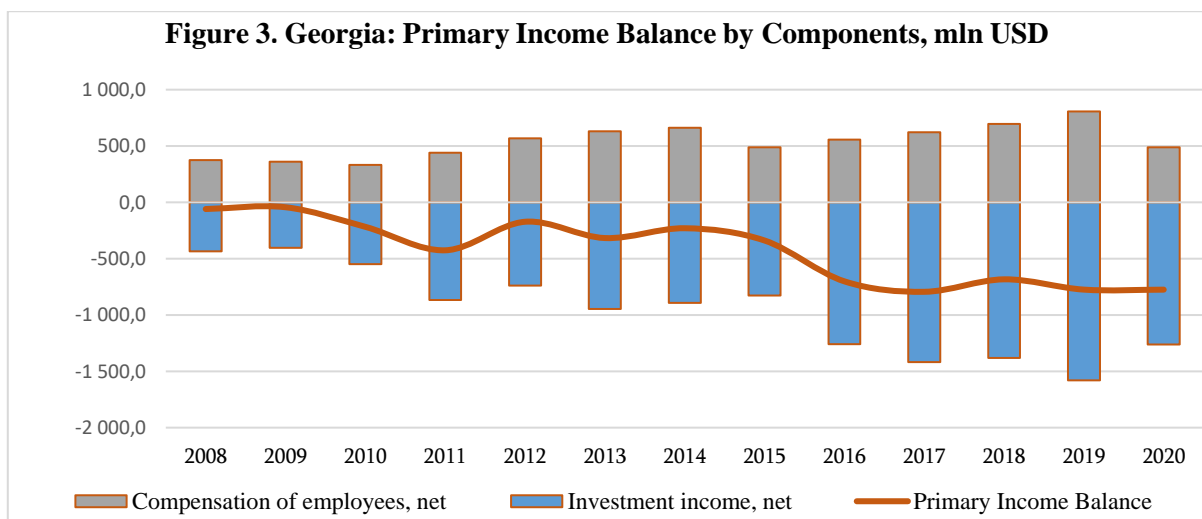
In particular, the primary income (PIB) and secondary income (SIB) balances of the current account (CAB). However, if the first is characterized by a pronounced negative trend starting from 2008, the second of them shows a positive trend, which became even more important during the pandemic.

The PIB of the BOP is formed from the net compensation of employees and the net investment income. As can be seen from the diagram (Fig.3), it is characterized by a negative trend and this is entirely due to the negative impact of net investment income. In case of compensation of employees, it is characterized by a growing trend and amounted to about USD 570.0 million per year over the last 10 years, which is an average of about 5.5-6.5 percent of the annual BOP revenues.

Source: National Bank of Georgia.

However, against the backdrop of a global pandemic, its volume in 2020 decreased 1.7 times compared to 2019 and amounted to USD 488.2 million.

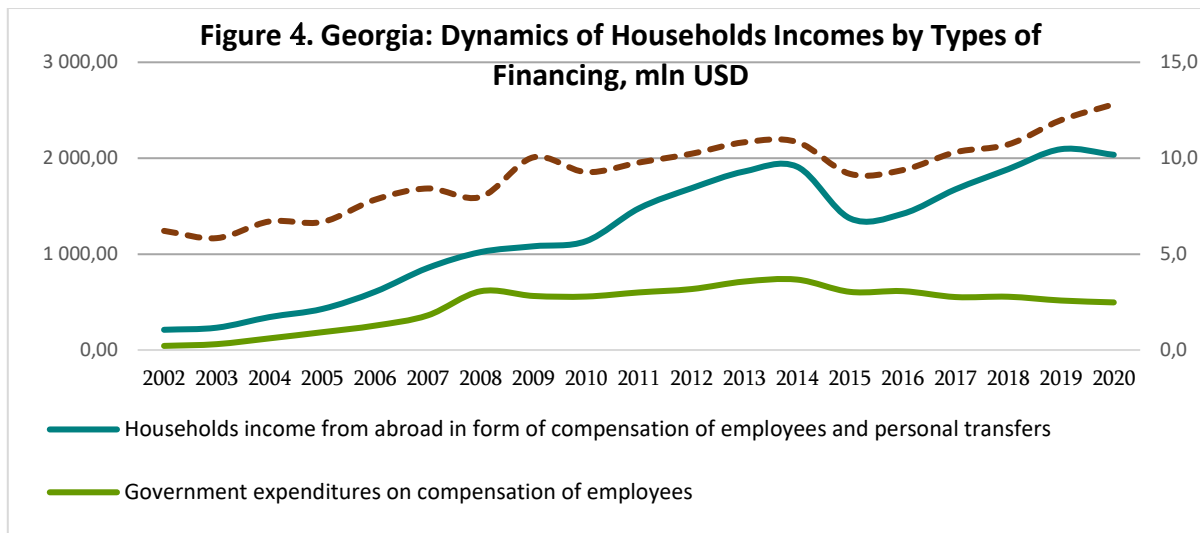
Source: National Bank of Georgia.

The SIB of the BOP is almost entirely associated with labor emigration, with the largest part of the income (81.0 percent in 2020) coming from personal transfers, which our emigrant compatriots send

to Georgia with their families and friends. Such transfers accounted for 9.7 percent of the country's GDP in 2020. It should be noted that in 2020, the income received by the country's households, both in the form of compensation of employees and personal transfers, was 4.1 times higher than the total central government budget expenditures on wages and amounted to 12.8 percent of GDP (Fig. 4).

In general, it is known from the economic literature that personal remittances are the most stable source of BOP (see, for example, Neagu I., Schiff M. 2009). However, it has not yet been investigated how stable this source of BOP financing will remain if the current pandemic continues. However, it should be noted that for Georgia, personal transfers were almost the only surplus item in the BOP, which increased significantly during the pandemic [Aslamazishvili, 2021: 96]. Consequently, its impact on reducing the CAB deficit was stronger in 2020. The sharp widening gap between the CAB and the same indicator calculated without personal transfers began in 2009 (see Fig.5) and this trend continues to this day. This is the most measurable impact of labor migration on the country's economy³.

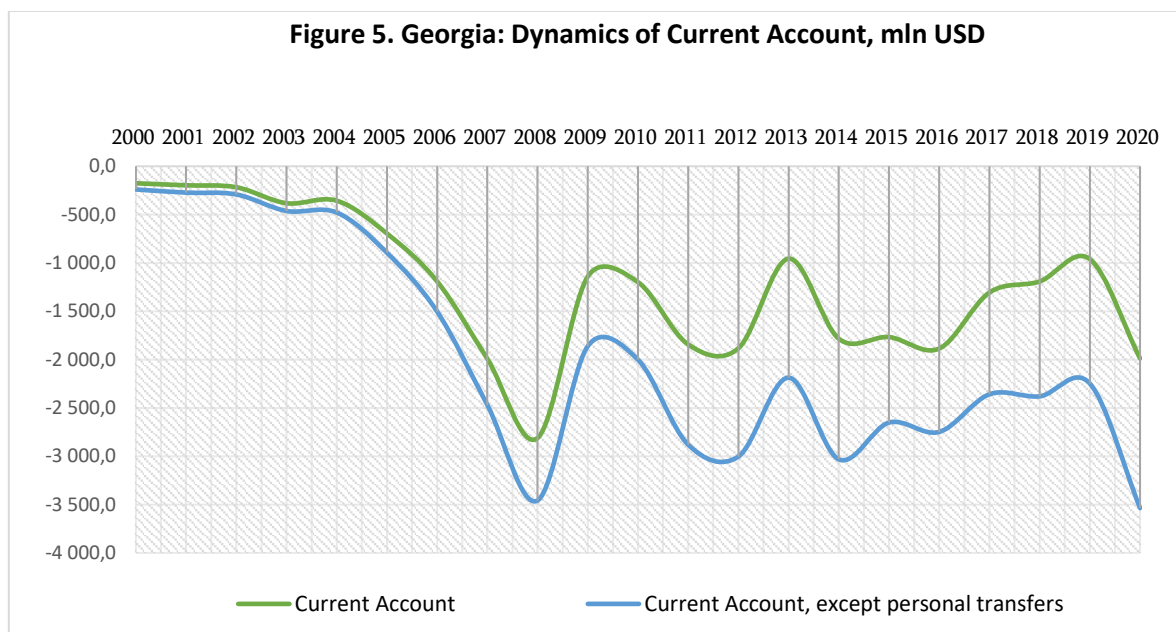
Source: National Bank of Georgia.

According to statistics, the CAB in 2020 without personal transfers would be 1.8 times worse than the existing one: it would be USD -3.54 billion instead of USD -1.99 billion, that is, the deficit would be 22.2 percent instead of 12.5 percent of GDP, which indicates the high degree of dependence of country's BOP on labor emigration [Aslamazishvili, 2021: 98].

What does it mean to maintain personal transfers as a stable source of funding BOP? First of all, that nothing is changing steadily in terms of job creation in the country, that the labor market is unstable and people are looking for work abroad for fear of tomorrow. The latter is associated with a number of serious and far-reaching social problems with negative consequences (including separation from family, extremely hard work conditions in host countries and etc.).

Second, the above-mentioned stability of personal transfers may be illusory due to the somewhat unpredictable future of the modern world, as evidenced by the current pandemic. Consequently, long-term maintenance of the BOP on personal transfers must be associated with great risks.

³ Compensation of employees from non-residents also includes the part of sums that is not related to emigration, so we did not include it in this calculation.

Source: National Bank of Georgia.

Third, with the change of generations and their behavioral culture, the attitude of the emigrated young generation towards sending money to their country may change and consequently reduce the degree of its positive impact on the BOP.

Given this, it is important to focus on creating truly stable sources of BOP financing. Even by transforming what is now considered a stable source of personal transfers into investments and promoting small business development.

Government policy for transformation of personal transfers into investments: Why not?

As Hernando de Soto, a well-known Peruvian economist and author of the acclaimed book “The Mystery of Capital” writes, developing countries have no less capital than developed countries. However, unlike the latter, the former keep it as “dead capital” [Aslamazishvili, 2006: 61]. Isn't the same thing happening with money transfers in Georgia?

World Bank studies, based on recent household surveys, suggest that international remittance inflows, in general, help lower poverty. In poorer households, remittances may finance the purchase of basic consumption goods, housing, and children's education and health care. Meanwhile in richer households, they may provide capital for small businesses and entrepreneurial activities. Moreover, in some countries, banks have been able to raise overseas financing using future remittances as collateral [Ratha, 2020]. Indeed, as the ancient Chinese wisdom teaches, “it is better to give a fishing rod than a fish.” Given the scale of the Georgian economy's reliance on remittances, which we discussed above, is it time for the government to encourage the flow of such remittances by encouraging them to invest in small businesses? This will help not only both the labor and the consumer market of the country, but also to some extent reduce the degree of imports-dependence of the country, gradually develop a work and production culture, and will be a significant contribution to poverty alleviation. Thus, the development and implementation of investment projects for remittances should be encouraged and the participation of migrants in this process should be increased.

Conclusion

Thus, labor emigration and personal remittances sent to Georgia by emigrants continue to be an important contribution to supporting the country's BOP and an important source of financing household consumption expenditures. The economic results of such remittances in 2020 are particularly impressive:

- 8.9 percent to GNDI;
- 12.5 percent to GDP;
- Much higher than the central government budget expenditures on compensations of employees;
- 17.6 percent of total CAB revenues;
- 26.0 percent of total exports of goods and services;
- 2.7 times higher than inward foreign direct investment.

Can we positively consider such an attitude towards remittances? The answer is: yes and no. However, this phenomenon can be considered positive only in the short term, since in this period it can act as a "lifeline" that took place during the current pandemic. The continuation of this process in the long term is indeed a negative phenomenon, because it is associated with a number of risks.

The issue of government support for the emigrants who left Georgia for work and support for the purposeful management by them of the own funds remains a protracted problem. There are no government programs that would facilitate such categories of investments. However, solving this problem could successfully harmonize public and private interests. In particular, government support for personal transfers in terms of investment in small business and entrepreneurship development would be an important stimulus to encourage such remittances flows to support the BOP. On the other hand, for households, this will equate to significant long-term social support.

References

- Aslamazishvili, N. (2021). Pandemic and Recent Trends in Balance of Payments: The Case of Georgia. *Globalization and Business*. 12, 94-102. <https://doi.org/10.35945/gb.2021.12.013>
- Aslamazishvili N. (2020). Georgia in the World of Coronomics: Threats and Challenges. *Globalization and Business*. 10, 94-102. <https://doi.org/10.35945/gb.2020.10.012>
- Aslamazishvili, N. (2018). Balance of Payments of Georgia: Key Aspects of Its Analysis. *Globalization and Business*. 6, 136-143. <https://doi.org/10.35945/gb.2018.06.019>
- Aslamazishvili N. (2006). "Dutch Disease" in Georgian Economy: Current Reality and Potential threats. *Georgian Economic Trends*. Georgian-European Policy Advice Centre. October, 2006. pp. 57-62.
- Cardenas N. (2020). Harnessing International Market Power of Migrants' Remittances for Economic Growth: Evidence from Asia. *Proceedings of the International Conference on Business and Management Research*. DOI: 10.2991/aebmr.k.201222.013
- Gerber T., Torosyan K. (2013). Remittances in the Republic of Georgia: correlates, economic impact, and social capital formation. doi: 10.1007/s13524-013-0195-3.
- Neagu I., Schiff M. (2009). Remittance Stability, Cyclicity and Stabilizing Impact in Developing Countries. The World Bank. Development Research Group. Trade and Integration Team. October 2009.
- IMF (2009). Balance of Payments and International Investment Position Manual, 6th edition (BPM6), IMF, Washington, D.C., 2009.

IOM (2020). World Migration Report 2020.

MPI (2020). Immigrant and Emigrant Population by Country of Origin and Destination. Migration Policy Institute.

Milam M Cuc, Erik J. Lundback (2006). Migration and Remittances in Moldova> IMF Special Issues. IMF.

Ratha D. (2020). Remittances: Funds for the Folks Back Home. F&D Magazine. IMF. February 24, 2020. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/basics/remitt.htm>

SCMI (2017). Migration Profile of Georgia. State Commission on Migration Issues. Tbilisi. Georgia.

SCMI (2016). Brief Migration Profile: Temittances. State Commission on Migration Issues. Tbilisi. Georgia.

Zubiashvili T., Veshapidze Sh. (2019). Labor Emigration and Employment in Georgia.

United Nations (2019). World Population Prosects 2019. Department of Economic and Social Affairs. Population Division.

<https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock>

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS>

<https://www.nbg.ge>

<https://www.geostat.ge>

COVID-19 AND EMPLOYMENT-UNEMPLOYMENT PROBLEMS IN VARIOUS SECTORS OF THE ECONOMY

Musabaeva A.K.

Kim A.

Abstract

This paper analyses the impact of the economic crisis triggered by the COVID-19 pandemic on the labour market in different sectors of the economy. The study conducted has shown that there are negative trends in the labour market as manifested in reduction in wages and reduction in employment. No worker was unaffected by the crisis. No sector of the economy has been spared economic losses. The state of national economies is alarming almost all over the world: the COVID-19 pandemic has caused the sharpest and deepest economic decline in the history of capitalism. Everything that was solid has melted into thin air: "globalization" has gone into reverse, long supply chains, which used to be the only "rational" way to organize production, have collapsed, and hard borders have returned, trade has shrunk dramatically, and international travel has been severely restricted. Within weeks, tens of millions of workers became unemployed and millions of businesses lost their employees, customers, suppliers and lines of credit. To overcome the COVID-19 lockout,

employers, especially those in the personal services sector, had to resort to technological interventions to keep doing business. This new development revealed the lack of a legal framework, as this type of work was not part of collective bargaining agreements until recently. Workers thus faced health and safety issues, long working hours and generally poor working conditions. Privacy issues as well as the need to learn how to use new technology and gadgets are some of the other challenge's workers face. The coronavirus pandemic has exposed and exacerbated a long-standing global problem - offline businesses are unable to compete with online businesses and remote workers. Participants in such segments and industries as SMEs, non-food retail, aviation, oil and gas, mining, transportation, electric power and services are the most vulnerable in the current market environment. Research has shown that one of the areas of change in company development strategies has been selected to accelerate the digitalization of business and sales channels due to the situation caused by the coronavirus. Food retail (Food Ret.) is aimed at narrowing the product line and concentrating on goods of lower price segment due to the expected decline in purchasing power of the population. Retail is actively developing online grocery ordering stores. The aviation sector (Avia) is reviewing its commercial space management strategies (preference for large players over SMEs) and is also considering increasing its focus on cargo. Finance - Banks are planning to lend with an increased focus on the stability of the borrower's sector. Financial institutions have shifted their focus to accelerate the creation and development of Digital products. Real Estate (RE) sectors that operate shopping malls are revising their marketing strategies to emphasize social distance and security. The impact of COVID-19 on company revenue COVID-19 has had the greatest impact on company revenue in the sectors: aviation, fitness, restaurant business and non-food retailing. The paper will be of interest to researchers in labor economics, global economics, and economic policy and global markets specialists.

COVID-19 И ПРОБЛЕМЫ ЗАНЯТОСТИ-БЕЗРАБОТИЦЫ В РАЗЛИЧНЫХ СЕКТОРАХ ЭКОНОМИКИ

Мусабиева Акзат

Ким Артем

Аннотация

В данной статье проведен анализ влияния экономического кризиса, спровоцированного пандемией COVID-19, на рынок труда в различных секторах экономики. Проведенное исследование показало наличие негативных тенденций на рынке труда, выражающихся в снижении заработной платы и сокращении занятости. Ни один рабочий не остался незатронутым кризисом. Ни один сектор экономики не смог обойтись без экономических убытков. Состояние национальных экономик вызывает тревогу почти во всем мире: пандемия COVID-19 вызвала самый резкий и глубокий экономический спад в истории капитализма. Все, что было прочным, растаяло в воздухе: «глобализация» пошла вспять, длинные цепочки поставок, которые раньше были единственным «рациональным» способом организации производства, рухнули, и жесткие границы вернулись, торговля резко сократилась, а международные поездки были серьезно ограничены. В течение нескольких недель десятки

миллионов рабочих стали безработными, а миллионы предприятий потеряли своих сотрудников, клиентов, поставщиков и кредитные линии. Чтобы преодолеть проблему блокировки COVID-19, работодателям, особенно тем, кто работает в секторе личных услуг, пришлось прибегнуть к технологическим вмешательствам, чтобы продолжать вести бизнес. Это новое событие выявило отсутствие правовых рамок, поскольку этот вид работы до недавнего времени не был частью коллективных договоров. Таким образом, работники сталкиваются с проблемами охраны труда и техники безопасности, долгим рабочим временем и в целом плохими условиями труда. Вопросы конфиденциальности, а также необходимость научиться использовать новые технологии и гаджеты – вот некоторые из других проблем, с которыми приходится сталкиваться работникам. Пандемия коронавируса обнажила и обострила давно наметившуюся глобальную проблему – оффлайн бизнесы не выдерживают конкуренции с онлайн бизнесами и удаленными работниками. Наиболее уязвимо в текущей рыночной конъюнктуре чувствуют себя участники таких сегментов и отраслей экономики как МСБ, не продуктовая розничная торговля, авиационная отрасль, нефтегазовый, горнодобывающий, транспортный сектор, электроэнергетика и сфера услуг. Исследования показали, что одним из направлений изменения стратегий развития компании выбран на ускоренную цифровизацию бизнеса и каналов продаж в связи с ситуацией, вызванной коронавирусом. Продуктовая розничная торговля (FoodRet.) еды нацелена на сужение продуктовой линейки и концентрации на товарах более низкого ценового сегмента ввиду ожидаемого снижения покупательской способности населения. Розничная торговля активно развивает онлайн магазины для заказа продуктов. Авиационный сектор (Avia) пересматривает стратегии управления коммерческими площадями (предпочтение крупным игрокам перед представителями малого и среднего бизнеса), а также рассматривают возможность увеличения фокуса на грузовых перевозках. Финансовый сектор (Finance) - Банки планируют выдавать займы с усиленным вниманием к стабильности сектора заёмщика. Финансовые организации сместили фокус на ускоренное создание и развитие Digital продуктов. Сектора недвижимости (RE), которые управляют торгово-развлекательными центрами, пересматривают маркетинговые стратегии для акцентирования внимания на социальном дистанцировании и безопасности. Влияние COVID-19 на выручку компаний COVID-19 больше всего повлиял на выручку компаний в секторах: авиа, фитнес, ресторанный бизнес и не продуктовая розничная торговля. Статья будет представлять интерес для исследователей в сфере экономики труда, мировой экономики, а также для специалистов в области экономической политики и глобальных рынков.

Введение

Вспышка COVID-19 стала беспрецедентным шоком для многих стран, не только развивающихся, но и развитых. Экономические последствия пандемии огромны и могут стать еще более значительными в ближайшем будущем с учетом более чем миллиона случаев заболевания COVID-19 и сотен миллионов людей, находившихся в изоляции. Закрытие многих предприятий, а также массовые увольнения работников стали первыми негативными результатами изоляции, последовавшей за вспышкой пандемии. В первом квартале 2020 г. например, в США было подано несколько миллионов заявок на пособие по безработице, в результате чего уровень безработицы в США достиг 15,7% в марте 2020 г., а в мае 2020 г. он

уже составил 16,3% [11, 12] (*Bureau of Labor Statistics, 2020*). Больше всего пострадали те, чья работа не может быть выполнена удаленно, например работники сферы услуг (салонов красоты, парикмахерских, клининговых компаний и др.), авиакомпаний и т.д. С начала 2020 года вышло достаточно много научных публикаций, посвященных исследованию влияния пандемии COVID-19 как на экономику отдельных стран, так и на мировую экономику в целом [1–4, 6, 7, 9] (*Aranzhin, 2019; Kovaleva, 2020; Nebolsina, 2020; Parusova, 2020; Supryan, 2020; Torkanovskiy, 2020; Tsvetkov, Dudin, 2020*). Так, на портале ELIBRARY.RU по поисковому запросу «пандемия» можно обнаружить 7006 публикаций за 2020 г., а по поисковому запросу «COVID-19» – 4754 публикации.

Цель моей работы – провести анализ влияния пандемии COVID-19 на рынок труда, прежде всего, на изменение уровня занятости в различных секторах экономики. Мы попытаемся ответить на вопрос, действительно ли заработная плата низкооплачиваемых работников снизилась больше, чем у других категорий занятых, и в какой степени. А также проанализируем как пандемия отразилась на работниках, занятых в различных секторах экономики и какие меры государственной поддержки экономики США в условиях пандемии COVID-19 были предприняты государством для снижения уровня безработицы.

Безработица в мире: факты и прогнозы

На данный момент мировой фондовый рынок терпит крах, миллионы людей теряют работу, а малые предприятия из последних сил пытаются удержаться на плаву. Можно сказать, что почти каждая «второстепенная» отрасль переживает шок. Продажи люксовых брендов резко падают, в США закрываются пивоваренные заводы и рестораны, потерявшие 29% стоимости акций. Зато процветает электронная коммерция. Наибольшему риску подвержены работники, вынужденные в той или иной степени взаимодействовать с другими людьми. И дело не только в опасности заражения — если граждане боятся выходить на улицу, то небольшие местные предприятия, такие как кафе, остаются без выручки. Эпидемия COVID-19 угрожает стабильности многих традиционных бизнесов. Например, месяц назад потеряли свои рабочие места более 155 000 жителей штата Орегон. Кинотеатры, которым уже давно угрожают потоковые сервисы наподобие Netflix, также были вынуждены закрыться. Впрочем, в Соединенных Штатах безработных выручает объявленный недавно пакет стимулирующей помощи. В общей сложности 3,28 миллиона американцев в течение недели с 15 по 21 марта подали заявки на пособие по безработице из-за пандемии. За неделю до этого их было всего 282 000. Пандемия коронавируса обнажила и обострила уже давно наметившуюся глобальную проблему — оффлайн бизнесы не выдерживают конкуренции с онлайн бизнесами и удаленными работниками. В то время как рестораны, кинотеатры, салоны красоты и турагентства закрываются на неопределенный срок, такие сервисы как Netflix, Zoom, Яндекс и Pornhub привлекают клиентов интересными маркетинговыми предложениями и набирают обороты.

Экономическая выгода предприятий при удаленной работе и предпринятые им меры:

Наиболее уязвимо в текущей рыночной конъюнктуре чувствуют себя участники таких сегментов и отраслей экономики Казахстана, как МСБ, не продуктовая розничная торговля, авиационная отрасль, нефтегазовый, горнодобывающий, транспортный сектор, электроэнергетика и сфера услуг.

Тренд на удаленную работу наметился уже довольно давно. В конце 2019 года исследование McKinsey лишним раз доказало, что именно хорошая ориентация в онлайн-пространстве дает большое преимущество для всех работников. А замена искусственным интеллектом многих линейных должностей и рост уровня безработицы подталкивает людей на изучение новых интернет – специальностей и повышение своей квалификации.

Меры по сокращению административных расходов приняты 74% компаний-респондентов. Около половины опрошенных активно работает над оптимизацией закупок (реструктуризация кредиторской задолженности, оптимизация логистической цепочки, пересмотр книги заказов и перенос части объема закупок на более поздний срок). Компании во всех отраслях экономики (кроме сектора телекома) поставили «на паузу» реализацию капиталоемких инвестиционных проектов или находятся в процессе пересмотра в сторону более «бюджетных» решений для реализации этих проектов.

Кризис вызовет значительное изменение поведенческих реакций людей и необходимость переосмысления государством подходов к обеспечению безопасности в области здравоохранения. Кроме того, кризис также существенно изменит бизнес-ландшафт и скорректирует стратегическое целеполагание как со стороны государства, так и стороны бизнеса. **Стратегии развития компаний.** Одним из направлений изменения стратегий развития компании заключается в пересмотре стратегического плана развития на ближайшие годы в связи с ситуацией, вызванной коронавирусом.

Продуктовая розничная торговля (FoodRet.) Розничная торговля и производители еды нацелены на сужение продуктовой линейки и концентрации на товарах более низкого ценового сегмента ввиду ожидаемого снижения покупательской способности населения. Розничная торговля активно развивает онлайн магазины для заказа продуктов.

Авиационный сектор (Avia) Аэропорты пересматривают стратегии управления коммерческими площадями (предпочтение крупным игрокам перед представителями малого и среднего бизнеса), а также рассматривают возможность увеличения фокуса на грузовых перевозках.

Финансовый сектор (Finance) Банки планируют выдавать займы с усиленным вниманием к стабильности сектора заёмщика. Финансовые организации сместили фокус на ускоренное создание и развитие Digital продуктов.

Сектор недвижимости (RE) Компании сектора недвижимости, которые управляют торгово-развлекательными центрами, пересматривают маркетинговые стратегии для акцентирования внимания на социальном дистанцировании и безопасности.

Влияние COVID-19 на выручку компаний

COVID-19 больше всего повлиял на выручку компаний в секторах: авиа, фитнес, ресторанный бизнес и непродуктовая розничная торговля. Остановимся подробнее на этих секторах и рассмотрим их в графическом выражении:

Авиационный сектор

- Отмена пассажирских рейсов существенно повлияла на выручку аэропортов и авиакомпаний.
- Авиакомпании увеличили долю грузоперевозок, частично возмещая значительные убытки, вызванные введением режима карантина и ограничениями пассажироперевозок.
- Между крупными аэропортами значительно выросла конкуренция в части организации транзитных рейсов.

Недвижимость

- Сектор инвестиционной недвижимости находится в стадии «заморозки».
- Сделки с недвижимостью и программы развития инфраструктуры и жилищного строительства приостановлены.
- Замедление в строительных работах, обусловленное задержкой в поставках и бюрократическими препятствиями в регистрации недвижимости в связи с закрытием ЦОН.
- Торгово-развлекательные центры были закрыты на время карантина.
- Удаленный режим работы, вероятнее всего, вызовет снижение спроса на офисные площади. В то же время, сектор жилой недвижимости ожидает запрос на учет необходимости работы людей из дома (рабочий кабинет в квартире станет более востребованным).

Непродуктовая розничная торговля (НРТ), рестораны, фитнес

- Данные сектора оказались одними из наиболее пострадавших. Для частичного возмещения выручки, компании НРТ и рестораны активно развивают онлайн заказы и доставку.

- Ввиду того, что данные сектора преимущественно представлены МСБ с меньшим запасом прочности, прогнозируется банкротство компаний в этих секторах, а также сокращение филиалов в «выживших» компаниях.

РИСК дефолта: Средний

Финансовый сектор

- Значительный спад комиссионных доходов и сокращение процентных доходов за счет реструктуризации кредитов.
- Увеличение спроса по валютным операциям.
- Увеличение спроса на брокерские услуги на фоне неопределенности в перспективах фондовой биржи. Горнодобывающий сектор Динамика выручки варьировалась: производители базовых металлов зафиксировали падение выручки в связи с падением котировок на металлы, производители драгоценных металлов - соответствующий рост.

Горнодобывающий сектор

Динамика выручки варьировалась: производители базовых металлов зафиксировали падение выручки в связи с падением котировок на металлы, производители драгоценных металлов - соответствующий рост.

Сельское хозяйство

- Небольшое снижение выручки в секторе птицеводства и производства мяса крупного рогатого скота в связи с закрытием заведений общественного питания и гостиниц. - Рост спроса на замороженную курицу и говядину через розничные торговые каналы. В данное время отмечают перспективы увеличения производства для покрытия импортируемой части потребления птицы в РК.
- Снижение выручки в секторе зерновой продукции как следствие снижения спроса на экспорт и неконкурентоспособности цен на внутреннем рынке.

Риск дефолта: Низкий

Энергетика

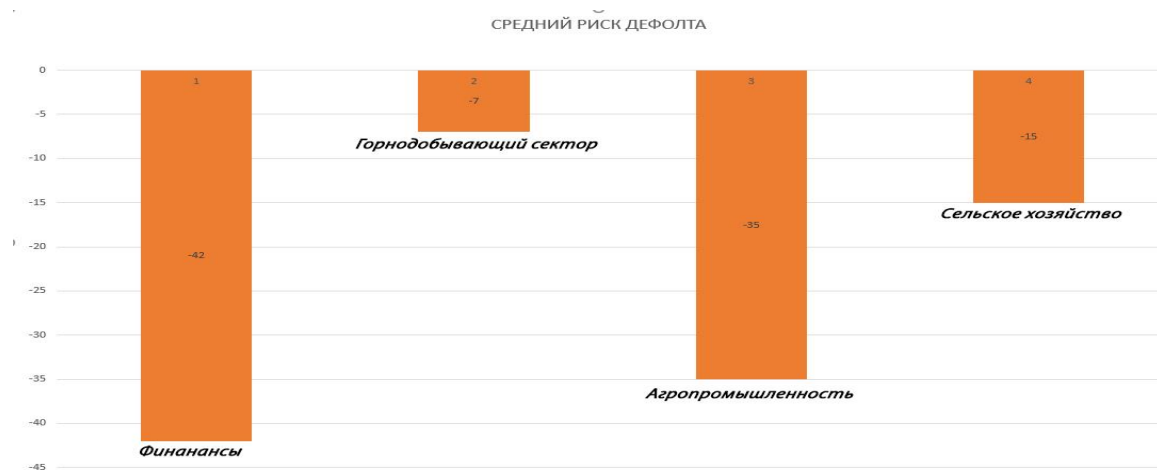
- Снижение выручки по причине закрытия предприятий МСБ на период карантина. Ожидается снижение спроса со стороны предприятий нефтяной и горнодобывающей отрасли в связи с падением цен на нефть и снижением спроса на базовые металлы. - Участники рынка активно обсуждают с регулятором возможности пересмотра тарифа для компенсации потерь, вызванных существующими механизмами тарифообразования.

Телеком

- Ограничительные меры на передвижение и переход компаний на дистанционный режим работы способствовали росту выручки услуг домашнего интернета и связи.
- Компании теряют доходы по подключению новых пользователей.
- Некоторыми участниками был осуществлен ряд инициатив, по поручению властей, в предоставлении бесплатной связи медицинским работникам, а также поддержки социально

незащищенных слоев населения. Участники заметили, что данные мероприятия могут привести к снижению рентабельности бизнеса.

Фармацевтика

- Рост выручки ввиду временного повышенного спроса у производителей защитных изделий медицинского назначения, а также у фармацевтических компаний на ряд безрецептурных препаратов. Участники отмечают государственное регулирование ценообразования продукции.

- Ожидается снижение спроса на отдельные категории товаров (beauty и вспомогательная продукция). Пандемия повлияла на цепочки поставок сырья, услуг и товаров практически во всех ключевых секторах экономики РК

Горнодобывающий сектор - Оборудование задерживается на складах временного хранения.

- Определенные сложности возникают в своевременной поставке расходных материалов, при этом угрозы производству пока нет.

- Наблюдается необходимость наращивания запасов расходных материалов и реагентов для продолжения работы технологических линий

Энергетический сектор

- Приостановка поставок импортных комплектующих запчастей для проведения плановой ремонтной программы.

- Поставка топлива продолжается в прежнем режиме.

Сельскохозяйственный сектор

- Наблюдаются трудности с поставками импортного сырья и товаров, и отсутствие альтернатив на местном рынке.

- Нет возможности передвигаться между городами и областями для сбора семян.
Продуктовая розничная торговля

- Цепочки поставок из стран ближнего зарубежья нарушены наблюдается снижение уровня представленности товаров на полке
- Поставщики и дистрибьютеры вынуждены в экстренном режиме реагировать на восполнение запасов товаров первой необходимости.

Меры государственной поддержки экономики США в условиях пандемии COVID-19

Во второй половине марта 2020 г. большинство штатов США ввели режим изоляции (в некоторых штатах были подписаны приказы об «убежище на месте» (shelter-in-place), в других – приняты рекомендации для жителей «оставаться дома» (stay-at-home)).

Нас, в рамках нашего исследования, интересуют, прежде всего, меры, принятые в США для поддержки национального рынка труда и населения.

Таблица. Распределение финансовых средств на оказание помощи экономике и населению США в связи с пандемией COVID-19

Меры поддержки	Выделяемые средства 2020 г., млрд долл. США	Выделяемые средства в соответствии с Законом от 24.04.2020 г., млрд долл. США
Займы для крупных компаний, кредитование бизнеса	500	60
Поддержка малого бизнеса	350	321
Прямые выплаты гражданам	250	–
Выплаты пособий по безработице	250	–
Выплаты пострадавшим штатам и муниципалитетам	150	–
Система здравоохранения: – финансирование больниц; – расширение программы тестирования на коронавирусную инфекцию	130 –	75 25
Всего	2000	484

Источник: составлено автором по данным [5, 8] (Pudovkin, Kalyukov, 2020).

27 марта 2020 г. президентом Дональдом Трампом был подписан законопроект о выделении 2 трлн долл. США для стимулирования экономики в связи с пандемией коронавируса.

24 апреля Дональд Трамп подписал еще один законопроект – о дополнительном стимулировании экономики на 484 млрд долларов.

В пакете мер по оказанию помощи экономике и населению значились:

- выплата пособий по безработице;
- помощь больницам;
- содействие бизнесу и отраслям экономики;
- единовременные выплаты гражданам США в размере 1200 долларов на человек;
- временная приостановка иммиграции в США с целью защиты рабочих мест американских граждан.

Рассмотрим, на какие цели были распределены выделенные финансовые средства (*табл.*).

Заключение

Вспышка COVID-19 в Соединенных Штатах оказала беспрецедентное воздействие на рынок труда в краткосрочном периоде. Результаты исследования свидетельствуют о серьезном негативном влиянии кризиса, связанного с пандемией, на заработную плату к середине апреля 2020 г. Это воздействие представляет собой сочетание массовых увольнений и сокращения рабочего времени, затрагивающее в основном низкооплачиваемых работников.

Следует отметить, что в то время, как показатели смертности от COVID-19 очень низки среди молодежи, молодые работники экономически пострадали сильнее. Это создает дополнительные политические и социальные проблемы для правительств, пытающихся справиться с продолжающимся кризисом.

Полученные результаты требуют постоянного мониторинга воздействия на занятость и заработную плату, который может служить основой для политики, направленной на смягчение негативного воздействия кризиса на рынок труда и занятость населения в различных секторах экономики. Очевидно, что экономика США постепенно восстановится в течение следующих нескольких месяцев, и многие люди выйдут на пенсию или будут работать в других компаниях и секторах. Заработная плата может начать расти. Тем не менее до сих пор неясно, когда это произойдет и насколько быстрым будет восстановление, особенно для тех, кто пострадал сильнее всего за последние несколько месяцев.

Например, граждане США, чей скорректированный валовый доход не превышает 75 тыс. долларов в год, получили прямые выплаты от государства в размере 1200 долларов на взрослого. Семейные пары, чей годовой доход не превышает 150 тыс. долларов, получили 2400 долларов. Дополнительные выплаты на каждого ребенка составили 500 долларов. 22 апреля Д. Трамп подписал приказ о приостановке выдачи грин-карт на 60 дней.

Источники

1. Аранжин В.В. Глобальные тренды и тенденции в области занятости // Экономика труда. – 2019. – Том 6. – № 4. – С. 1353-1372. – doi: 10.18334/et.6.4.41195.
2. Ковалева Т.К. Пандемия COVID19 и поддержка малого бизнеса в США: институциональные аспекты, инструменты и механизмы // Финансовые рынки и банки. 2020. № 2. С. 32-35.
3. Небольсина Е.В. Система страхования от безработицы в США во время пандемии коронавируса // Страховое право. 2020. № 2 (87). С. 3-12.
4. Парусова Е.М. Выживание бизнеса в США: лоббизм в условиях пандемии // Вестник Белого генерала. 2020. № 4. С. 31-40.
5. Пудовкин Е., Евгений Калюков Е. Сенат США согласовал рекордный пакет помощи экономике из за вируса. Чем грозит эпидемия американской экономике и на что пойдут дополнительные средства. // Официальный сайт РБК, 25 марта 2020. <https://www.rbc.ru/economics/25/03/2020/5e7b121a9a7947c38e4c3823> (дата обращения 01.07.2020)
6. Дробот Е.В. Влияние пандемии COVID-19 на рынок труда США // Экономика труда. – 2020.

COVID-19 PANDEMIC CRISIS MANAGEMENT IN THE HEALTHCARE SECTOR

***Baratashvili Eugene
Kargadze Nino***

Abstract

The pandemic caused by the new coronavirus is a significant threat to both the health sector and the psychological state of the population, as well as the economy. The rapid spread of new coronavirus infection and the rapid rise in deaths have led to economic, social and moral collapse in a number of countries. Against the background of stress and tension, people have to live in a panic environment. The crisis situation and high-risk environment have highlighted the need for new, innovative approaches. The country has focused on providing hospitalization to critically ill patients and equipping clinics with respiratory equipment, although clinics overcrowded with moderate patients who qualified as co-centers could no longer provide admission for critically ill patients. After the first wave of the pandemic, with the accumulation of vast clinical experience in the ability to manage cases outside the hospital, it became necessary to have new structural units. An intermediate link was created between inpatient and outpatient treatment, which was quite successful on the example of Covid Hotels and proved to be the best solution for crisis management and mobilization of the hospital sector. The aim of our study is to determine the effectiveness of the operation of coveted hotels, one of the most important factors in managing the Covid-19 pandemic crisis in the health care system. From the research methods we will consider telephone interview, as well as the method of analysis-synthesis and comparison.

The hospitalization rate in Georgia is quite high. The best solution to reduce the pressure to manage the crisis are cove hotels. The Georgian National Tourism Administration has signed a simplified purchase agreement for the arrangement of quarantine spaces in hotels. In terms of cost, hotel services are always cheaper than hospital services, as hospital services add to the cost of medical services. When we talk about the contingent who need minimal medical intervention, it is much more effective to treat them outside the hospital. The solution to the crisis situation by participating in this project is also in terms of business. Hotel owners have been able to hire employees, retain jobs and not stop doing business.

Keywords: *Pandemic, Crisis, Hospital, Covid-19, Covidhotel, Vaccination.*

Covid-19 პანდემიით გამოწვეული კრიზისის მართვა ჯანდაცვის სექტორში

ბარათაშვილი ევგენი
კარგაძე ნინო

აბსტრაქტი

ახალი კორონავირუსით გამოწვეული პანდემია მნიშვნელოვანი საფრთხეა, როგორც ჯანდაცვის სექტორის და მოსახლეობის ფსიქოლოგიური მდგომარეობის, ასევე ეკონომიკის თვალსაზრისით. ახალი კორონავირუსული ინფექციის სწრაფმა გავრცელებამ და გარდაცვალების შემთხვევების სწრაფმა ზრდამ, ეკონომიკურ, სოციალურ და მორალურ კოლაფსამდე მიიყვანა რიგი ქვეყნები. სტრესის და დაძაბულობის ფონზე ადამიანებს უხდებოდა ცხოვრება პანიკურ გარემოში. კრიზისულმა სიტუაციამ და მაღალი რისკების გარემომ გამოკვეთა ახალი, ინოვაციური მიდგომების საჭიროება. ქვეყანაში ყურადღება გამახვილდა მძიმე პაციენტების ჰოსპიტალიზაციის და კლინიკების სასუნთქი აპარატურით აღჭურვის უზრუნველყოფაზე, თუმცა საშუალო სიმძიმის პაციენტებით გადატვირთული კლინიკები, რომლებიც კვალიფიცირდნენ კოვიდცენტრებად, ვეღარ უზრუნველყოფდნენ მძიმე პაციენტების მიღებას. პანდემიის პირველი ტალღის შემდეგ დაგროვდა დიდი კლინიკური გამოცდილება შემთხვევების ჰოსპიტალის გარეთ მართვის შესაძლებლობის შესახებ, საჭირო გახდა ახალი სტრუქტურული ერთეულების არსებობა. შეიქმნა შუალედური რგოლი ჰოსპიტალურ და ბინაზე მკურნალობას შორის, რაც საკმაოდ წარმატებით განხორციელდა კოვიდ სასტუმროების მაგალითზე და საუკეთესო გამოსავალი აღმოჩნდა კრიზისული მდგომარეობის მართვისთვის და ჰოსპიტალური სექტორის მობილიზებისათვის. ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევის მიზანია ჯან დაცვის სისტემაში Covid-19 პანდემიით გამოწვეული კრიზისის მართვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორის კოვიდ სასტუმროების ფუნქციონირების ეფექტურობის დადგენა. კვლევის მეთოდებიდან მოვიაზრებთ სატელეფონო ინტერვიუს, ასევე ანალიზი-სინთეზის და შედარების მეთოდს.

საქართველოში ჰოსპიტალიზაციის მაჩვენებელი საკმაოდ მაღალია. ზეწოლის შემცირებისთვის საუკეთესო გამოსავალი კრიზისული მდგომარეობის მართვისთვის არის კოვიდ-სასტუმროები. საქართველოს ტურიზმის ეროვნულმა ადმინისტრაციამ სასტუმროებში საკარანტინე სივრცეების მოსაწყობად გამარტივებული შესყიდვის ხელშეკრულება გააფორმა, რაც შეეხება ღირებულებას, სასტუმრო მომსახურება ყოველთვის უფრო იაფი ჯდება, ვიდრე ჰოსპიტალური მომსახურება, რადგან ჰოსპიტალურ პირობებში სასტუმროს მომსახურებას სამედიცინო სერვისის ხარჯი ემატება. როდესაც ვსაუბრობთ კონტიგენტზე, ვისაც მინიმალური სამედიცინო ჩარევები ესაჭიროება, ბევრად უფრო ეფექტურია მათი მკურნალობა ჰოსპიტალს გარეთ. კრიზისული სიტუაციიდან გამოსავალი ამ პროექტში მონაწილეობით არის ასევე ბიზნესის კუთხითაც. სასტუმროების მეპატრონეებს საშუალება მიეცათ თანამშრომლები ჰყავდეთ დასაქმებული, შეინარჩუნონ სამუშაო ადგილები და არ შეაჩერონ ბიზნესსაქმიანობა.

საკვანძო სიტყვები: პანდემია, კრიზისი, ჰოსპიტალი, Covid-19, კოვიდსასტუმრო, ვაქცინაცია

ახალი კორონავირუსით გამოწვეული პანდემია მნიშვნელოვანი საფრთხეა, როგორც ჯანდაცვის სექტორის და მოსახლეობის ფსიქოლოგიური მდგომარეობის, ასევე ეკონომიკის თვალსაზრისით. ახალი კორონავირუსული ინფექციის სწრაფმა გავრცელებამ და გარდაცვალების შემთხვევების სწრაფმა ზრდამ, ეკონომიკურ, სოციალურ და მორალურ კოლაფსამდე მიიყვანა რიგი ქვეყნები. შექმნილი მძიმე ეკონომიურ-სოციალური კრიზისის ფონზე საზოგადოება განიცდიდა ძალიან მძიმე მორალურ და ემოციურ სტრესს. სტრესი ადამიანის ფიზიკური თუ მორალური რესურსის ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი, დამანგრეველი კომპონენტია. სტრესული დაძაბულობა იწვევს ფსიქო-ემოციურ აშლილობას და ორგანიზმის ფუნქციურ დარღვევებს. გარდა იმისა, რომ კორონავირუსი იწვევს ჯანმრთელობის მძიმე პრობლემებს, დღეს მსოფლიოს მეცნიერები და მედიკოსები ერთად თანხმდებიან იმაზე, რომ ვირუსი და მის შედეგად განვითარებული მსოფლიო პანდემია დამანგრეველად მოქმედებს სოციუმის მენტალურ ჯანმრთელობაზე და პროგნოზირებენ, რომ პანდემიის დასრულების შემდეგ კაცობრიობისთვის დადგება ახალი ერა, რომელიც დაკავშირებული იქნა მენტალურ პრობლემებთან.

რიგ ქვეყნებში და მათ შორის საქართველოშიც, დადგა ანტიკრიზისული გეგმების შემუშავების და კრიზისული სერვისების შექმნის საჭიროება. განსაკუთრებით მოთხოვნადი გახდა ექიმის ონლაინ კონსულტაცია, რაც დღევანდელ რეალობაში ჯერ კიდევ აქტიური დანერგვის პროცესშია. კრიზისულმა სიტუაციამ და მაღალი რისკების გარემომ გამოკვეთა ახალი, ინოვაციური მიდგომების საჭიროება. ქვეყანაში ყურადღება გამახვილდა მძიმე პაციენტების ჰოსპიტალიზაციის და კლინიკების სასუნთქი აპარატურით აღჭურვის უზრუნველყოფაზე, თუმცა სამ სიმძიმის პაციენტებით გადატვირთული კლინიკები, რომლებიც კვალიფიცირდნენ კოვიდცენტრებად ვერ უზრუნველყოფდნენ მძიმე პაციენტების მიღებას. ასევე პანდემიის პირველი ტალღის

შემდეგ დაგროვდა დიდი კლინიკური გამოცდილება შემთხვევების ჰოსპიტალის გარეთ მართვის შესაძლებლობის. საჭირო გახდა ახალი სტრუქტურული ერთეულების არსებობა, შეიქმნა შუალედური რგოლი ჰოსპიტალურ და ბინაზე მკურნალობას შორის, რაც საკმაოდ წარმატებით განხორციელდა კოვიდ სასტუმროების მაგალითზე. საქართველოში მობილიზდა 215 სასტუმრო, რომელიც დაფინანსდა სახელმწიფო ბიუჯეტიდან. სასტუმროებისთვის მობილიზდა ექიმების ჯგუფი, კლინიკური ლაბორატორიები ადგილზე მომსახურებით, დასაქმდა 3620 ადამიანი და ამ გზით, ვფიქრობთ, მოხდა ერთის მხრივ, სასტუმროების დიდი ნაწილის „გადარჩენა“ და სამუშაო ადგილების შენარჩუნება, ხოლო მეორეს მხრივ სტაციონარული კლინიკების განტვირთვა, რამაც შესაძლებელი გახდა სარეანიმაციო-ინტენსიური თუ თერაპიული ადგილების გამოთავისუფლება. კოვიდსასტუმროების იდეა მართლაც, რომ ინოვაციაა და ახალი სიტყვა ჯან დაცვის სფეროში კრიზისული სიტუაციების მართვის ასპექტში. საქართველო არის ერთადერთი ქვეყანა, სადაც შეიქმნა ეს პროექტი და მოხდა მისი წარმატებით განხორციელება და გახდა სხვა ქვეყნებისთვის სამაგალითო. კრიზისული სიტუაციიდან გამოსავალი ამ პროექტში მონაწილეობით არის ასევე ბიზნესის კუთხითაც. სასტუმროების მეპატრონეებს საშუალება მიეცათ თანამშრომლები ჰყავდეთ დასაქმებული, შეინარჩუნონ სამუშაო ადგილები და არ შეაჩერონ ბიზნესსაქმიანობა.

თემის აქტუალურობიდან გამომდინარე ჩავატარეთ კვლევა, რომელმაც გამოავლინა შემდეგი შედეგები:

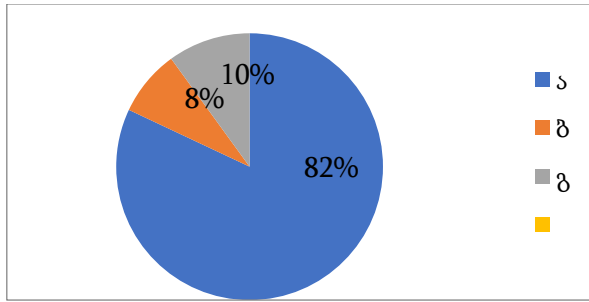
1. კვლევის მიზანი. Covid-19 პანდემიით გამოწვეული ჯანდაცვის კრიზისის მართვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორის კოვიდ სასტუმროების ფუნქციონირების ეფექტურობის დადგენა.
2. კვლევის ობიექტი. 23 კოვიდ სასტუმრო მენეჯერების დროის სიმცირის გამო კვლევა ჩავატარეთ სატელეფონო ინტერვიუს რეჟიმში, რის შედეგებსაც წარმოგიდგინთ:

კითხვარი

1. პანდემიის დროს მენეჯერებისთვის რა იყო ყველაზე დიდი გამოწვევა?

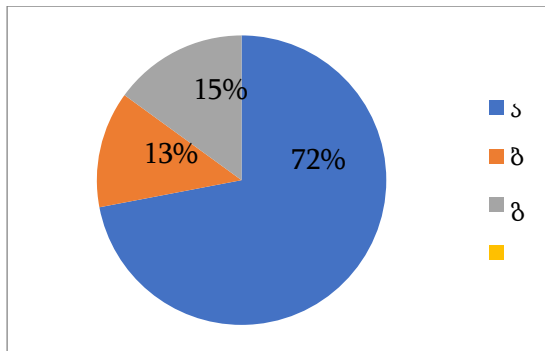

2. იყო თუ არა სწორი გადაწყვეტილება კრიზისულ სიტუაციაში მართვის ახალ საკარანტინე პროცესებზე გადასვლა? (კოვიდსასტუმროები და საკარანტინო ზონები)

- ა. დიახ
- ბ. არა
- გ. არ ვიცი

3. როგორ უყურებთ ვაქცინაციის საკითხს კრიზისის მართვის მიმართულებით.

- ა. მასობრივი ვაქცინაცია ერთადერთი რეალური გამოსავალია
- ბ. ვაქცინაცია მხოლოდ რისკ ჯგუფებისთვის
- გ. ვაქცინაცია რეგულაციების გამკაცრებით

ინტერვიუს პროცესში მენეჯერების უმრავლესობამ ყველაზე დიდ გამოწვევად დაასახელა კოვიდ პაციენტების მომსახურება 50%. საკარანტინე პროცესებზე გადასვლა 82% შეაფასდა დადებითად, 8% უარყოფითად, ხოლო 10% ვერ გაგვცა კონკრეტული პასუხი. კოვიდსასტუმროების და საკარანტინო ზონების შექმნა ყველა გამოკითხულთაგან შეფასებული იქნა დადებითად, არგუმენტირებული დასაბუთებით კრიზისის მართვის მიმართულებით 72%-ში დასახელდა მასიური ვაქცინაცია, რაც პრაქტიკულად კრიზისული (Covid-19 პანდემია) სიტუაციების ეფექტური მართვის გარანტია. ვაქცინაციის სქემა და ასაკობრივი კატეგორიები ეფუძნება მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციის პროტოკოლს და ხდება ადაპტირება ქვეყნის შიდა მოდელთან. დღეს საქართველოში შესაძლებელია ნებაყოფლობითი ვაქცინაცია 12წლის ასაკიდან, თუმცა პედიატრიულ პოპულაციაში ვაქცინაციის მაჩვენებელი კრიტიკულად დაბალია, რაც საერთო ვაქცინირებული მოსახლეობის შედეგზე გავლენას ვერ მოახდენს. პანდემიასთან ბრძოლა გამართლებულია მხოლოდ მასობრივი ვაქცინაციით, რაც წახალისებული უნდა იქნეს სხვადასხვა ღონისძიებებით, ფულადი ან გარკვეული პრიორიტეტებით. საქართველოს ჯანდაცვის სამინისტრომ შეიმუშავა და სისრულეში მოიყვანა 60 წელზე უფროს ასაკობრივ კატეგორიაში ვაქცინაციის ფულადი წახალისების პროგრამა, რაც წარმატებით ხორციელდება და იგეგმება აღნიშნული პროექტის კიდევ უფრო გაფართოება. აღსანიშნავია, რომ კორონავირუსული ინფექციით ინფიცირების ყველაზე მოწყვლადი ჯგუფი არის სწორედ 60 წელზე მეტი ასაკის პოპულაცია, სადაც პროცენტულად ყველაზე ხშირია გულ-სისხლძარღვთა სისტემის დაავადებები და სხვა ქრონიკული პათოლოგიები. აღნიშნული ასაკობრივი ჯგუფის აქტიური და ინტენსიური ვაქცინაცია პირველი, მეორე და

ბუსტერ დოზებით, ინფიცირების მნიშვნელოვანი შემცირების და რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, ლეტალობის მაჩვენებლის შემცირების საწინდარია.

საქართველოში ჰოსპიტალიზაციის მაჩვენებელი საკმაოდ მაღალია, რაც განსხვავდება წამყვანი ევროპული ქვეყნებისგან და ზეწოლის შემცირებისთვის საუკეთესო გამოსავალი კრიზისული მდგომარეობის მართვისთვის არის კოვიდ-სასტუმროები. საკარანტინო ზონებად სასტუმროების გამოცხადება, არ ყოფილა უსასყიდლო. ქართული მედიის ცნობით, საქართველოს ტურიზმის ეროვნულმა ადმინისტრაციამ სასტუმროებში საკარანტინე სივრცეების მოსაწყობად გამარტივებული შესყიდვის 87 ხელშეკრულება გააფორმა, რომელთა საერთო ღირებულებამ 25 მილიონ 579 ათასი ლარი შეადგინა. რაც შეეხება ღირებულებას, სასტუმრო მომსახურება ყოველთვის უფრო იაფი ჯდება, ვიდრე ჰოსპიტალური მომსახურება, რადგან ჰოსპიტალურ პირობებში სასტუმროს მომსახურებას სამედიცინო სერვისის ხარჯი ემატება. როდესაც ვსაუბრობთ კონტიგენტზე, ვისაც მინიმალური სამედიცინო ჩარევები ესაჭიროება, ბევრად უფრო ეფექტურია მათი მკურნალობა ჰოსპიტალს გარეთ.

დასკვნა

კორონავირუსის პანდემიასთან და მის მართვასთან დაკავშირებით მსოფლიოში არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა იმის შესახებ, თუ რამდენად მართებულია შეზღუდვების მოცულობა და რა უფრო დააზარალებს ადამიანებს - ეკონომიკის სრული გაჩერება თუ თავად კორონავირუსი. მკვეთრად შემცირდა გლობალური ეკონომიკური ზრდის ტემპი, ეკონომიკური ვარდნა კი უზრალოდ "შემოსავლების შემცირებაზე" მეტია. ის ზრდის უმუშევრობას, იწვევს სტრესს, რაც შემდეგომ სხვა დაავადებების მაპროვოცირებელი ხდება. რეცესიის დროს ადამიანებს ნაკლებად მიუწვდებათ ხელი ხარისხიან განათლებასა და ჯანდაცვაზე, ადამიანთა ნაწილი კი დგება გამოკვების პრობლემის წინაშე.

თითქმის გაბატონდა შეხედულება იმასთან დაკავშირებით, რომ მსოფლიო ვეღარ დაუბრუნდება იმ ნიშნულს, რომელთანაც ვიყავით პანდემიის დაწყებამდე, მსოფლიოში დაიწყება ახალი, პოსტკოვიდური ერა, ეს იქნება პოსტკრიზისული ეპოქა, რომელსაც ქვეყნები სხვადასხვა ხერხით უნდა შეებრძოლონ. მსოფლიო ემზადება პოსტპანდემიური, ახალი სამყაროს შესაქმნელად, ახალი გამოწვევებისა და ინოვაციებისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. კლინიკური პრაქტიკა, ეროვნული რეკომენდაცია (გაიდლაინი). „ფსიქიკური ჯანმრთელობა და Covid-19“
2. კორონავირუსს საქართველოში გავრცელების პრევენცია StopCoV.ge
3. ლორთქიფანიძე რ, 2020, „ბიზნესის ადმინისტრირების საფუძვლები“
4. ყიფიანი ვ, 2021, ანალიტიკური ორგანიზაცია „ჯეოქეისი“. „რეკომენდაციათა 4ნაწილიანი პაკეტი - ჯანდაცვა“
5. World Health Organization, 2020, Don't expect travel bans to beat coronavirus (www.euronews.com)

6. https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0020/351731/20170818-Georgia-Profile-of-Health_EN.pdfWorld
7. <https://www.ncdc.ge/#/home>
8. <https://www.unicef.org/coronavirus>
9. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/prepare/managing-stress-anxiety>.

MEMORY PROBLEMS CAUSED BY COVID 19 AND THEIR IMPACT ON WORK PROCESSES

*Beridze Rusudan
Varshanidze Eteri*

Abstract

The aim of our study was to examine the impact of Covid 19 on human memory and the degree of its negative impact on work processes. Interest in this issue was prompted by the assumption that covid negatively affects cognitive processes, which, of course, is a limiting factor for a person in any activity.

We conducted a research in the city of Batumi. Accordingly, the interview method and structured questionnaire were used. We surveyed people between the ages of 20 and 50 in various occupations, both women and men, who had contracted the covid virus in the past 6 months. Accordingly, the emphasis was on memory. Based on the data obtained, we can say that our expectations that Covid will have a negative effect on human memory, which can negatively affect labor processes, have come true.

Keywords: Covid-19. Memory. Postcoid syndrome. Immune cells. Cognitive processes

კოვიდ 19-ით გამოწვეული მეხსიერების პრობლემები და მათი გავლენა შრომით პროცესებზე

*ბერიძე რუსუდან
ვარშანიძე ეთერ*

ანსტრაქტი

ჩვენი კვლევის მიზანს წარმოადგენდა შეგვესწავლა, თუ რა გავლენას ახდენს კოვიდ 19 ადამიანის მეხსიერებაზე და რამდენადაა შესაძლებელი ნეგატიურად აისახოს იგი შრომით პროცესებზე. ინტერესი ამ საკითხთან დაკავშირებით გამოიწვიეს მოსაზრებებმა, რომ კოვიდი უარყოფითად მოქმედებს კოგნიტურ პროცესებზე, რაც, ბუნებრივია, ხელის შემშლელი ფაქტორია ადამიანისთვის ნებისმიერი საქმიანობის განხორციელებისას.

კვლევა ჩავატარეთ ქალაქ ბათუმში. გამოყენებული იქნა ინტერვიუს მეთოდი და შესაბამისად შედგენილი სტრუქტურირებული კითხვარი. ვიკვლიეთ 20-დან-50 წლამდე სხვადასხვა პროფესიის 50 დასაქმებული ადამიანი, როგორც ქალები, ასევე მამაკაცებიც, რომლებმაც გასული 6 თვის განმავლო გადაიტანეს აღნიშნული კოვიდ-ვირუსი. აქცენტი შესაბამისად კეთდებოდა მეხსიერებაზე. მიღებულ მონაცემებზე დაყრდნობით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ჩვენი მოლოდინი იმის შესახებ, რომ კოვიდი უარყოფითად აისახება ადამიანის მეხსიერებაზე, რასაც ნეგატიური გავლენის მოხდენა შეუძლია შრომით პროცესებზე გამართლდა.

საკვანძო სიტყვები: კოვიდ-19. მეხსიერება. პოსტკოვიდური სინდრომი. იმუნური უჯრედები. კოგნიტური პროცესები

კორონავირუსის გადატანის შემდგომ, პაციენტებს ხშირად უვლინდებათ გართულებები, რომლებიც „პოსტკოვიდური სინდრომის“ სახელწოდებით არის ცნობილი. ყველაზე ხშირად ფიქსირდება ისეთი ფსიქოლოგიური დარღვევები როგორცაა: აპათია, უძილობა, სახსრების ტკივილი, გულის ფრიალი, შფოთვისა და განგაშის განცდა, ფიქრები სუიციდზე და სხვა მრავალი გართულება, რომელიც უმეტესად სადამო საათებში მძაფრდება და განსაკუთრებით შემაწუხებელი ხდება პაციენტისთვის. ბევრი ადამიანი, რომლებმაც კორონა ვირუსი გადაიტანეს, თვეობით და ხშირად უმედეგოდ იბრძვიან დაიბრუნონ მათთვის ჩვეული ცხოვრების რიტმი. როგორც თავად აღნიშნავენ, ვერაფრისგან ვეღარ ღებულობენ სიამოვნებას, დაკარგული აქვთ ცხოვრების ხალისი. თუ ადრე სიამოვნებას ღებულობდნენ საყვარელი კერძების მიღებით, მათთვის სასიამოვნო ადამიანების წრეში დასვენებით, რაიმეს შეძენით, საყვარელი ფილმების ყურებით და სხვა. ამ ყველაფრისადმი ახლა მხოლოდ გულგრილი დამოკიდებულება აქვთ. არიან მუდამ გაღიზიანებულნი, მოწყენილი, ხშირად აგრესიულებიც კი და ეს ყველაფერი, როგორც თავად აღნიშნავენ, სწორედ კოვიდ-ინფექციის გადატანის შემდგომ დაეწყო.

აღნიშნული პრობლემის მიზეზად, ექსპერტები ორგანიზმის იმუნურ სისტემაში მიმდინარე პროცესებს ასახელებენ. სპეციალისტების აზრით, ციტოკინები – იმუნური უჯრედები – აძლიერებენ ჰორმონალური სისტემის და ინტერფერონის მუშაობას (ცილა, რომელიც აქტიურდება ორგანიზმში ვირუსის შემოჭრისას) იგი ადაბლებს ამინომჟავა ტრიპტოფანის გამომუშავებას, ის თავის მხრივ არის ჰორმონ სეროტონინის წინამორბედი, რომლის ნაკლებობაც ხდება დეპრესიის და შფოთვის მიზეზი. ტრიპტოფანი არის სეროტონინის ბიოლოგიური პრეკურსორი, რომლიდანაც სინთეზირდება მელატონინი, ამ უკანასკნელის ნაკლებობა კი იწვევს უძილობას.

ამინომჟავები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ჩვენს ორგანიზმში, ახდენენ განწყობის ნორმალიზებას, კონცენტრაციას, არეგულირებენ აგრესიას, ყურადღებას, ძილს, აგრეთვე სექსუალურ აქტივობას. ორგანიზმში მოხვედრისთანავე ცილები იშლება ამინომჟავებად. განცალკევებული ამინომჟავები კი გამოიყენება ორგანიზმისთვის აუცილებელ ცილებად და ფერმენტებად.

ციტოკინური შტორმი – ასე უწოდებენ ექსპერტები ვირუსზე იმუნური სისტემის ზემოთ აღნიშნულ „გადამეტებულ რეაქციას“, რაც ხშირად იმაზე უფრო საშიშია ვიდრე თვითონ ვირუსი. ერთ-ერთ გართულებად ასახელებენ პროგრესირებად სუნთქვის უკმარისობას კოვიდ -19 ის დროს, თვლის ამერიკელი პროფესორი ლედერმანი. მედიკოსები აღნიშნავენ კოვიდ 19 ის ვირუსს შეუძლია დააზიანოს კუჭ-ნაწლავის ტრაქტი, თირკმლები, ნერვული სისტემა, შეცვალოს სისხლის შედედების სურათი და სხვ.

პაციენტებში ხშირად ვლინდება: ცნობიერების დაბინდვა, დელირიუმი, მეხსიერების და ფსიქიკის პრობლემები. ასევე, აღინიშნება ყნოსვისა და გემოს შეგრძნების დაკარგვა, ძლიერი თავის ტკივილები და თვზრუსხვევა, ყველა ეს სიმპტომები ვლინდება დაავადების მწვავე ფაზაში, რაც ცენტრალური ნერვული სისტემის დაზიანებაზე მიუთითებს. გამოჯანმრთელების შემდეგ კი ხშირად რჩებათ ისეთი პრობლემები, როგორცაა მეხსიერების დაქვეითება, ინსულტის რისკი.

კვლევების შედეგად დადგინდა, რომ თავისა და ზურგის ტვინის ნეირონები და უჯრედები – ასტროციტები – ასევე ინფიცირდებიან ACE2 რეცეპტორების კავშირით კორონა ვირუსთან, შესაბამისად ვირუსის ნაწილაკები აღწევენ თავის ტვინში და არღვევენ მის მუშაობას, იწვევენ ნეირონების დეგენერაციას. ასევე დადგინდა, რომ ცილა ACE2, რომელსაც უკავშირდება კორონავირუსი, ბლომად არის წარმოდგენილი თავის ტვინის შუბლის ქერქოვანი ნაწილის სისხლძარღვებში. სისხლსა და ტვინის უჯრედებს შორის არის ჰემატოენცეფალური ბარიერი. მისი ძირითადი ფუნქციაა – ტვინის დაცვა სისხლში მოცირკულირე მიკროორგანიზმებისა და ტოქსინებისაგან. მკვლევარებმა აღმოაჩინეს, რომ ვირუსი SARS-CoV-2 S –ცილის გაჩენის დროს ირღვევა ჰემატოენცეფალური ბარიერის დაცვითი ფუნქცია. არსებული ფაქტი დასტურდება ჰიპოსმიით და ანოსმიით (ყნოსვის ნაწილობრივი ან სრული დაკარგვა).

იმ პაციენტებზე დაკვირვებით, რომლებთაც გადატანილო ქონდათ კოვიდ -19, მრტ – კვლევებით იქნა აღმოჩენილი მიკროინსულტის და ლეიკოენცეფალოპათიის (თავის ტვინის თეთრი ნივთიერების დაზიანება) სურათები. ასევე კვლევებით იქნა ნაჩვენები, რომ კორონავირუსი მოქმედებს უჯრედის შენებაზე, რითაც აჩქარებს ნეიროდეგენერაციულ პათოლოგიებს (ნერვული უჯრედების შემცირება ეტაპობრივად და ნელა), ისეთი როგორცაა: პარკინსონის დაავადება, ალცჰეიმერი, გაფანტული სკლეროზი და სხვა. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ნერვულ სისტემაზე მკვეთრად მოქმედებს ჟანგბადის უკმარისობა, სუნთქვის გაძნელება, რაც ვითარდება ფილტვების დაზიანების შემთხვევაში. ამ გართულებებს მივყავართ ფსიქიკურ, (ფსიქოლოგიურ) და ნევროლოგიურ დარღვევებთან. მრტ – კვლევით ხშირად ფიქსირდება დაზიანება თავის ტვინის საფეთქლის ნაწილში, რომელიც პასუხისმგებელია გემოვნებისა და ყნოსვით შეგრძნებებზე, აღქმულის გაგებასა და ანალიზის უნარზე.

ასევე ხშირ დარღვევად აღინიშნა კორონა ვირუსით დაავადებულ პაციენტებში გიიენ-ბარეს სინდრომი, როდესაც ადამიანის იმუნური სისტემა გადადის შეტევაზე საკუთარ ნერვულ უჯრედებთან, იწყება კუნთოვანი სისუსტე და მგრძობელობის დაქვეითება.

ზოგჯერ პაციენტები უჩივიან, რომ ტკივათ თავი, თვალები. თავის ტკივილს, თავზრუსხვევას იწვევს ცერებროვასკულარული სინდრომი, რასაც პროვოცირებას უკეთებს

კორონა ვირუსი, მასთან მივყავართ ანთებით პროცესს და ცენტრალურ ნერვულ სისტემაში სისხლის მიმოქცევის მოშლას [<https://euromed.ru/> 2021].

შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ ფსიქიკური და კოგნიტური პროცესების მოშლა შეიძლება გამოწვეული იყოს მძიმე ინტოქსიკაციით ორგანიზმის ვირუსით დაავადების დროს. თავის ტკივილები უგრძელდებათ ხანგრძლივად, პაციენტები იტანჯებიან მეხსიერების დაქვეითებით და გაფანტულობით, ღიზიანდებიან, როდესაც ვეღარ აღიქვამენ სუნებს და გემოს, საკვების მიღება და სუნის აღქმა სიამოვნების მიღების ერთ-ერთი წყაროა, რომლის დაქვეითებამ შესაძლოა პაციენტში გაღიზიანებები გამოიწვიოს.

კორონა ვირუსით დაავადების რთულ შემთხვევებში შესაძლოა პაციენტებს აღნიშნებოდეთ ჰალუცინაციები, ბოდვა და ცნობიერების სხვა ცვლილებები. როდესაც ვირუსის მიდინარეობა გახანგრძლივდება მის მიერ გამოწვეული პათოლოგიები გადადის ქრონიკულ ფორმებში. ასე ხშირ შემთხვევაში პაციენტებს უდასტურდებათ კოვიდის შემდგომი ნევროზი. შესაძლებელია გართულებების სხვადასხვა სახე დავაფიქსიროთ ისეთი როგორცაა: მენინგიტი, ენცეფალიტი, ეპილეპტიური გულყრები, აკვიატებული მდგომარეობები, მიელიტები, პანიკური შეტევები და გახანგრძლივებული დეპრესია.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, გადავწყვიტეთ შეგვესწავლა, თუ რა გავლენას ახდენს კოვიდ 19 ადამიანის მეხსიერებაზე და რამდენადაა შესაძლებელი ნეგატიურად აისახოს იგი შრომით პროცესებზე. ინტერესი ამ საკითხთან დაკავშირებით გამოიწვიეს მოსაზრებებმა, რომ კოვიდი უარყოფითად მოქმედებს კოგნიტურ პროცესებზე, რაც, ბუნებრივია, ხელის შემშლელი ფაქტორია ადამიანისთვის ნებისმიერი საქმიანობის განხორციელებისას.

კვლევა ჩავატარეთ ქალაქ ბათუმში. გამოყენებული იქნა ინტერვიუს მეთოდი და შესაბამისად შედგენილი სტრუქტურირებული კითხვარი. ვიკვლიეთ 20-დან-50 წლამდე სხვადასხვა პროფესიის 50 დასაქმებული ადამიანი, როგორც ქალები, ასევე მამაკაცებიც, რომლებმაც გასული 6 თვის განმავლობაში გადაიტანეს აღნიშნული კოვიდ-ვირუსი. აქცენტი შესაბამისად კეთდებოდა მეხსიერებაზე.

სალომე, დაწყებითი განათლების პედაგოგი, 42 წლის-აღნიშნავს, რომ არასოდეს უჩიოდა მეხსიერებას. სკოლაშიც საუკეთესო მოსწავლე იყო და უნივერსიტეტშიც კარგად სწავლობდა. მარტივად ითვისებდა დასასწავლ მასალას. 20 წელია სკოლაში ასწავლის. მიუხედავად იმისა, რომ პატარა ბავშვებთან მუშაობა არ არის მარტივი, იგი ყოველთვის კმაყოფილი იყო საკუთარი შედეგებით. 3 თვის წინ კოვიდი დაემართა. არ თვლის, რომ მძიმე პაციენტი იყო. ერთი დღე აღნიშნებოდა სიცხე. 2 დღის შემდეგ დაკარგა გემოსა და ყნოსვის შეგრძნებები. 3 კვირის გასვლის შემდეგ ჩათავალა, რომ დაუბრუნდა ცხოვრების ჩვეულ რიტმს, თუმცა სამსახურში დაბრუნების შემდეგ იგრძნო შეფერხებები მეხსიერებაში. ამბობს, რომ მომენტალურად ავიწყდება სათქმელი. ადვილად ვეღარ იხსენებს საჭირო ტერმინებს. ერთხელ ვერაფრით გაიხსენა რა მასალა უნდა აეხსნა, სანამ არ ჩაიხედა გეგმაში. ეს მდგომარეობა ძალიან აღელვებს. ეშინია უხერხულ სიტუაციაში არ აღმოჩნდეს ბავშვების წინაშე. ცდილობს ყველა შესაძლო სირთულე გაითვალისწინოს და კარგად მოემზადოს გაკვეთილის წინ. ამ მდგომარეობამ ნერვულ სისტემაზე იქონია

გავლენა. მუდმივად გაღიზიანებულია, შფოთავს, აქვს გაურკვეველი შიშის განცდა. იმედოვნებს, რომ ეს დროებითია და მალე ყველაფერი გადაუვლის.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მეხსიერების მდგომარეობაზე კოვიდით გამოწვეულმა პრობლემებმა, განსაკუთრებით უარყოფითი ასახვა, სწორედ, პედაგოგების საქმიანობაზე ჰქოვა. ყველა ცდისპირი, თითქმის ერთნაირ სირთულეებზე საუბრობდა: ტერმინებისა და საჭირო სიტყვების დავიწყება, საუბრისას გონების დაბინდვა და სხვა. გამოკითხულთაგან მხოლოდ მცირე პროცენტი ამბობდა, რომ მეხსიერების მხრივ არ უგრძნია არავითარი ცვლილება.

გიორგი, 44 წლის- სპეციალობით მსახიობია. აღნიშნავს, რომ არასოდეს უჭირდა როლების დამახსოვრება. ყოველთვის სიამოვნებით მუშაობდა და დიდი ძალისხმევით გარეშე იმახსოვრებდა საკმაოდ დიდი მოცულობის ტექსტებს. კოვიდის გადატანის შემდეგ ყველაფერი შეიცვალა. ავიწყდება ბევრი რამ. ზოგჯერ საუბრისას ჩერდება და იხსენებს რა უნდოდა ეთქვა. „კიდევ კარგი ამ ბოლო თვეებში აღარ ვარ დაკავებული სპექტაკლებში, თორემ ალბათ ვერ შევძლებდი თამაშსო“-აღნიშნავს იგი. ამის გარდა, აღნიშნება ნევროზული მდგომარეობა, აქედან გამომდინარე მუდმივად აქვს მაღალი წნევები, რის გამოც მკურნალობის კურსს გადის ნევროლოგთან. რაც შეეხება კოვიდს, ამბობს, რომ გადაიტანა საკმაოდ რთულად, 12 დღე ჰქონდა მაღალი სიცხეები, ძლიერი ხველა, ინფიცირებიდან რამდენიმე დღეში დაკარგა ჯერ გემოს, მერე ყნოსვის შეგრძნება.

ნინი, 22 წლის, სუპერმარკეტის თანამშრომელია. იგი ყვება, რომ 2 თვეა, რაც გადაიტანა კოვიდი. რთულ ფორმაში არ ქონია, რამდენიმე დღეს აღნიშნებოდა სიცხეები და მშრალი ხველა. დაკარგა სუნისა და გემოს შეგრძნებები. რამდენიმე დღეში გამოვიდა მდგომარეობიდან. ექიმის ნებართვის შემდეგ დაბრუნდა სამსახურში, თუმცა გრძნობს, რომ ძველებურად ვეღარ მუშაობს. იგი ამბობს, რომ ყველა პროდუქტს ადევს თავისი კოდი, რომლის მიხედვითაც უნდა აიწონოს და დაფასოვდეს. ეს კოდები ყოველთვის ზეპირად ახსოვდა. ავადმყოფობის შემდეგ კი ვეღარ იხსენებს. ბევრჯერ არასწორად მიუთითა კოდი, რაც ადრე არასოდეს მომხდარა. თავს ვეღარ ენდობა და იძულებულია გადაამოწმოს ყველაფერი.

მსგავს პრობლემებზე საუბრობენ სხვა ცდისპირებიც, რომლებიც სავაჭრო ობიექტებში მუშაობენ. ისინი აღნიშნავენ, რომ კოვიდის გადატანის შემდეგ ავიწყდებათ პროდუქტების ფასები, უცებ ვერ იხსენებენ რომელ თაროზე, რა უნდა დაალაგონ და ა.შ. მხოლოდ რამდენიმემ აღნიშნა, რომ ამ მხრივ ვერანაირ ცვლილებას ვერ გრძნობენ.

მზია, 41 წლის -ერთ-ერთ ობიექტზე მზარეულად მუშაობს. როგორც თავად აღნიშნავს, მისი მომზადებული კერძები ყველას მოსწონდა. უამრავჯერ დაუმსახურებია ქება ამის გამო. მუდმივი კლიენტებიც ბლომად ყავდათ. არასოდეს გამოუყენებია ჩანაწერები. ყველაფერი ზეპირად ახსოვდა. კოვიდის გადატანის შემდეგ ძალიან გაუჭირდა. ამბობს, რომ ბევრი რამ ავიწყდება, მათ შორის კერძში გამოსაყენებელი ინგრედიენტები. ძველებურად ვეღარ აფასებს კერძს სუნით და გემოთი. მუდმივად შიში აქვს, რომ ვეღარასოდეს დაიბრუნებს ძველებურ უნარებს.

35 წლის მამაკაცი, რომელიც ერთ-ერთი კომპანიის მენეჯერია, შეშფოთებულია, იმით, რომ კოვიდის გადატანის შემდეგ საკუთარ თავს ვეღარ ცნობს. ავიწყდება თარიღები,

როცა უნდა რომელიმე თანამშრომელს დაუძახოს, შესაძლებელია უცებ სახელი ვერ გაიხსენოს მისი, რაც უხერხულობას უქმნის. დაწყებული საქმე ხშირად ვეღარ მიყავს ბოლომდე, თუ არ ჩამოწერა შესასრულებელი საქმეების გეგმა, შეიძლება დაავიწყდეს და გამორჩეს მნიშვნელოვანი რამ და სხვა. კოვიდი საკმაოდ რთულად გადაიტანა. 2 კვირის განმავლობაში იწვა საავადმყოფოში. თავს გრძობდა ცუდად. უჭირდა სუნთქვა. დაკარგული ჰქონდა ყნოსვისა და გემოს შეგრძნებები. საკმაოდ დიდი ხანი დაჭირდა რეაბილიტაციას. ახლაც ღებულობს დამამშვიდებელ აბებს.

ყველა გამოკითხული ადამიანი, უმეტესად შემდეგ სირთულეებს ასახელებს: გადმოსაცემი ინფორმაციის უეცრად დავიწყება, გონებაგაფანტულობა, ყურადღების კონცენტრაციის გაძნელება, ახალი ინფორმაციის მიღებისა და დამახსოვრების, ასევე გაანალიზების მხრივ გამოხატული სირთულეები, სიტყვებისა და ტერმინების დავიწყება და ა.შ.

უცხოელი მკვლევარები აღნიშნავენ, რომ კოვიდ 19-ით გამოწვეული გრძელვადიანი კოგნიტური სიმპტომები, განსხვავდება ასაკის მიხედვით. მაგ: დეპრესია, შფოთვა და ძილის პრობლემები+ლოი უფრო ხშირია ახალგაზრდებში, ხოლო მეხსიერებისა დაქვეითება და მეტყველების დარღვევები, უფრო ხშირია 65 წელზე უფროსი ასაკის ადამიანებში გვხვდება. [გაბრიელ დე ერაუსკინი, გლენ ბიგსის ტვინის განვითარების, მოდულაციისა და აღდგენის ლაბორატორიის დირექტორი. არგენტინა 2021]

წარმოდგენილი ერთ-ერთი ახალი კვლევის თანახმად, ადამიანები, რომლებიც კარგავენ ყნოსვას, უფრო მეტად განიცდიან კოგნიტურ პროცესებთან დაკავშირებულ პრობლემებს, რაც შეიძლება გამოვლინდეს მეხსიერების დაკარგვით ან მეტყველების გაძნელებით. ყნოსვის დაკარგვა ასევე პროგნოზირებს ტვინის ცვლილებების სიმძიმეს და კოგნიტურ დაქვეითებას ალცჰეიმერის დაავადების მქონე ადამიანებში.

„თუ თქვენ გაქვთ დაკარგული ყნოსვა, არ არის სავალდებულო დაქვეითებული იყოს კოგნიტური პროცესების მუშაობაც, მაგრამ თუ აღინიშნება კოგნიტური პროცესების მხრივ გამოხატული პრობლემები, მაშინ, რაც უფრო ძლიერი იქნება ყნოსვის დაკარგვა, მით უფრო მძიმე იქნება მეხსიერების პრობლემებიც“, - თქვა დე ერაუსკინმა, რომელიც ხელმძღვანელობს კვლევას 60 წელზე უფროსი ასაკის 300-ზე მეტი არგენტინელის მხარდ ჯგუფზე, რომლებსაც ჰქონდათ კოვიდ-19.

ეს, სავარაუდოდ, დაკავშირებულია ტვინის იმ უბანთან, რომელსაც ყნოსვის ბოლქვს უწოდებენ და რომელიც პასუხისმგებელია, სწორედ ყნოსვის შეგრძნებასთან. ე.წ. ყნოსვის ბოლქვი სიგნალებს აგზავნის ტვინის იმ უბნებშიც, რომლებიც დიდ როლს თამაშობენ ემოციებში, მეხსიერებასა და დასწავლაში. მეცნიერები თვლიან, რომ ეს არის წერტილი, რომელიც საშუალებას აძლევს კორონავირუსს შეაღწიოს ტვინში, რის გამოც ადამიანები, ჩვეულებრივ კარგავენ ყნოსვას. თუმცა, თვლიან, რომ სავალდებულო არც არის ვირუსმა შეაღწიოს ტვინში, რათა გავლენა მოახდინოს ყნოსვის ბოლქვზე. მეხსიერების დაქვეითება ან მეტყველების დარღვევები, შესაძლოა გამოწვეული იყოს ორგანიზმის მძაფრი, საპასუხო რეაქციით ვირუსზე, რომელიც უმეტესად, ანთებითი პროცესებით ვლინდება.

გარდა იმისა, რომ კორონა ვირუსი პირდაპირ მოქმედებს ტვინზე, ადამიანის მდგომარეობაზე, ასევე უდიდეს როლს თამაშობს სოციალური ფაქტორიც. დაავადების

ზრდასთან და გავრცელებასთან დაკავშირებული ნეგატიური ინფორმაციები იწვევს და ზრდის ადამიანის სტრესს. ურთიერთობის დეფიციტი, საკუთარი და ახლობლების ჯანმრთელობის შესახებ შიში, ყოველივე აღნიშნული ამძიმებს ადამიანის ჯანმრთელობის მდგომარეობას. აღნიშნული ფაქტორები იწვევს თირკმელზედა ჯირკვლის ჰორმონის კორტიზოლოს სტიმულაციას, რაც თავის მხრივ არის სტრესის ჰორმონი, რომელიც ანეიტრალებს სეროტონინის და მელატონინის მოქმედებას, ასეთ დროს იწყება ნევროზი, გახანგრძლივებული დეპრესია, ფობიები, რამაც შეიძლება მიგვიყვანოს ვეგეტატიური ნერვული სისტემის მოშლასთან, ძილის დარღვევასთან, პანიკურ შეტევებთან. ამიტომ აღნიშნული პათოლოგიის შემთხვევაში აუცილებელია ფსიქოლოგის ან ფსიქოთერაპევტის კონსულტაცია.

ტვინის ფუნქციების შეფასება და მისი მუშაობის აღდგენის სწორად მართვა აგვარიდებს დიდ გართულებებს და პაციენტი სწრაფად დაუბრუნდება ცხოვრების ნორმალურ რიტმს. სახლის პირობებში მკურნალობა არ ამართლებს, პათოლოგია უნდა მართოს სპეციალისტმა. უნდა ჩაუტარდეს კომპლექსური კვლევა.

თავის ტვინის ფუნქციების აღდგენა შეიძლება მედიკამენტოზური მკურნალობით. რთულ შემთხვევებში რეაბილიტაცია ხანგრძლივდება და შესაძლოა სასურველი შედეგი ვერ მივიღოთ. თუმცა თავის ტვინის მუდმივმა ვარჯიშმა სპეციალური სავარჯიშოების სერეებით, შესაძლებელია მოგვცეს დადებითი შედეგი, მივიღოთ სტრუქტურული ცვლილებები თავის ტვინის პერიფრონტალურ ქერქში და ნუშისებრ სხეულში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

Sullivan Kaitlin Long Covid can cause memory problems. Does it raise Alzheimer's risk? NBC HEALTH, July 29, 2021.

<https://www.nbcnews.com/health/health-news/long-covid-can-cause-memory-problems-does-it-raise-alzheimer-n1275396?fbclid=IwAR0b1A8z0XR2eodqIOMNDR4VIWUpXa9JE4vp6EixmD-UGcFhsC72iDjTiAA>

Premysl Velek, Marije J. Splinter, M. Kamran Ikram, M. Arfan Ikram, View ORCID ProfileMaarten J.G. Leening, Johan van der Lei, Tim olde Hartman, Lilian L. Peters, Huibert Tange, Frans H. Rutten, View ORCID ProfileHenk van Weert, View ORCID ProfileFrank J. Wolters, Patrick J.E. Bindels, Silvan Licher, Evelien I.T. de Schepper, Changes in the Diagnosis of Stroke and Cardiovascular Conditions in Primary Care During First 2 COVID-19 Waves in the Netherlands, Neurology, December 29, 2021, DOI: <https://doi.org/10.1212/WNL.000000000013145>. <https://n.neurology.org/content/neurology/early/2021/12/28/WNL.000000000013145.full.pdf>

Kennedy Abby, Professors study how COVID-19 pandemic has affected investments made for social change, February 22, 2021 <https://www.gwhatchet.com/2021/02/22/professors-study-how-covid-19-pandemic-has-affected-investments-made-for-social-change/?fbclid=IwAR3E68HLWta1PRQHficLLzXAwNiEWF9eMiRyWvt6vzAkCrprXVHitf4RW>

ც

UNEMPLOYMENT - THE MAIN CHALLENGE OF GEORGIAN ECONOMY IN CONDITIONS OF COVID-19 PANDEMIC

Mezvrishvili Nino

Scientific Supervisor: Giguashvili Giuli

Abstract

The global crisis caused by Covid-19 has affected the Georgian economy along with many other countries in the world and is getting worse day by day. Various restrictions imposed by countries to stop the pandemic have led to a significant slowdown in economic activity. Stopped hotels, restaurants, retail stores, disrupted air and rail traffic, empty museums, casinos, and sports fields have become the cause of lots of lost jobs and reduced incomes. The International Labor Organization identifies several sectors that are the most affected by the current crisis, which is: food companies, wholesalers and retailers, as well as accommodation, catering and industry, tourism, air transport, and agriculture.

The pandemic aggravated the problems of the Georgian labor market. The number of unemployed has increased. However, the negative impact of the pandemic does not apply equally to all workers, therefore, it is important to analyze which groups of employees are most vulnerable in a given situation. In developed and developing countries, the problem of temporary unemployment is being addressed by activating unemployment insurance or unemployment benefit systems. Unfortunately, this mechanism does not exist in Georgia, which further aggravates the consequences of unemployment.

In pandemic conditions, working remotely became especially relevant. However, analysis of statistical data shows that only one-fifth (19.3%) of the workforce has the ability to work remotely. Public sector employees are in a much better position than those employed in the private sector. This is due to the fact that in addition to the protection provided by the Labor Code, they enjoy preferential social protection conditions, which are regulated by the Law on Public Service. It is relatively difficult to keep jobs for private-sector employees, they make up 82% of the employees, which exacerbates the problem. During the pandemic, the problems of protection of workers' labor rights in the informal sector were identified, the study of which is critical, as informal employment occupies the largest share in the Georgian labor market.

The aim of the paper is to analyze the problem of unemployment in Covid 19 and to find ways to solve them. The problem of unemployment exists in all countries, statistics and the reality prove that in countries with economies in transition, these problems are particularly acute. The aim of the paper is to identify these factors in the example of Georgia and to outline possible ways to overcome them. Unemployment is the most acute socio-economic problem and current challenge in Georgia. It appears to be a major contributing factor to poverty in the country. Clearly, in the context of the Covid-19 pandemic, promoting employment in any country in order to accelerate economic development and solve existing social problems is of great importance, both through improving the business environment and taking measures necessary for the efficient functioning of the labor market.

Keywords: *Unemployment, Employment, Pandemic, Crisis.*

უმუშევრობა - საქართველოს ეკონომიკის მთავარი გამოწვევა COVID-19 პანდემიის პირობებში

მეზერიშვილი ნინო

გიგუაშვილი გიული (მეცნიერ-ხელმძღვანელი)

აბსტრაქტი

Covid-19 - ით გამოწვეული გლობალური კრიზისი, მსოფლიოს მრავალ ქვეყანასთან ერთად, საქართველოს ეკონომიკასაც შეეხო და დღითიდღე უფრო მწვავედება. პანდემიის შესაჩერებლად ქვეყნების მიერ დაწესებულმა სხვადასხვა შეზღუდვებმა ეკონომიკური აქტივობის მნიშვნელოვანი შენელება გამოიწვია. გაჩერებული სასტუმროები, რესტორნები, საცალო მაღაზიები, შეწყვეტილი საჰაერო და სარკინიგზო მიმოსვლა, დაცარიელებული მუზეუმები, კაზინოები და სპორტული მოედნები უამრავი დაკარული სამუშაო ადგილის და შემცირებული შემოსავლების მიზეზად გადაიქცა. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია გამოყოფს რამდენიმე სექტორს, რომელიც ყველაზე მეტად დაზარალდა მიმდინარე კრიზისის პერიოდში, ესენია: საკვები პროდუქტების მწარმოებელი კომპანიები, საბითუმო და საცალო სავაჭრო ობიექტები, ასევე, განთავსების საშუალებები, კვების ობიექტები და მრეწველობის სექტორი, ტურიზმის სექტორი, საჰაერო ტრანსპორტი და სოფლის მეურნეობა.

პანდემიამ გაამწვავა საქართველოს შრომის ბაზრის პრობლემები. გაიზარდა უმუშევართა რაოდენობა. თუმცა, პანდემიის უარყოფითი გავლენა ყველა მშრომელზე თანაბრად არ ვრცელდება და, შესაბამისად, მნიშვნელოვანია იმის ანალიზი, თუ დასაქმებულთა რომელი ჯგუფები არიან ყველაზე მოწყვლადი მოცემულ სიტუაციაში. განვითარებულ და მთელ რიგ განვითარებად ქვეყნებში, დროებითი უმუშევრობის პრობლემას უმუშევრობის დაზღვევის ან უმუშევრობის შემწეობის სისტემების გააქტიურებით უპირისპირდებიან. სამწუხაროდ, საქართველოში ეს მექანიზმი არ არსებობს, რაც უმუშევრობის შედეგებს კიდევ უფრო ამწვავებს.

პანდემიის პირობებში, განსაკუთრებით აქტუალური გახდა დისტანციურად მუშაობა, თუმცა, სტატისტიკური მონაცემების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ დისტანციურად მუშაობის შესაძლებლობა გააჩნია სამუშაო ძალის მხოლოდ ერთ მეხუთედს (19.3%). საჯარო სექტორში დასაქმებულები გაცილებით უპირატეს მდგომარეობაში არიან, ვიდრე კერძო სექტორში დასაქმებულები. ეს განპირობებულია იმით, რომ გარდა შრომითი კოდექსით გათვალისწინებული დაცულობისა, ისინი სარგებლობენ უპირატესი სოციალური დაცვის პირობებით, რასაც “საჯარო სამსახურის შესახებ კანონი” არეგულირებს. შედარებით რთულია სამუშაო ადგილების შენარჩუნება კერძო სექტორში დასაქმებულთათვის. ისინი დასაქმებულთა 82%-ს შეადგენენ, რაც პრობლემას კიდევ უფრო ამწვავებს. პანდემიის პერიოდში გამოიკვეთა არაფორმალურ სექტორში დასაქმებულების შრომითი უფლებების დაცვის პრობლემებიც, რომელთა შესწავლა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, იმდენად, რამდენადაც ქართულ შრომის ბაზარზე სწორედ არაფორმალურ დასაქმებას უჭირავს უდიდესი წილი.

ნაშრომის მიზანია კოვიდ 19 -ის პირობებში უმუშევრობის პრობლემების ანალიზი და მათი გადაჭრის გზების ძიება. უმუშევრობის პრობლემა არსებობს ყველა ქვეყანაში. სტატისტიკური მონაცემები და რეალური სინამდვილე ადასტურებს, რომ გარდამავალი

პერიოდის ეკონომიკის ქვეყნებში ეს პრობლემები განსაკუთრებული სიმწვავეით გამოირჩევა. ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს საქართველოს მაგალითზე ამ ფაქტორების გამოვლენა და მათი შესაძლო დაძლევის გზების დასახვა.

საქართველოში უმუშევრობა ყველაზე მწვავე სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემა და აქტუალური გამოწვევაა. იგი გვევლინება ქვეყანაში სიღარიბის განმაპირობებელ მთავარ ფაქტორად. ცხადია, კოვიდ-19 პანდემიის პირობებში ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების დაჩქარებისა და არსებული სოციალური პრობლემების გადაჭრისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს მოსახლეობის დასაქმების ხელშეწყობას, როგორც ბიზნეს-გარემოს სრულყოფის, ისე შრომის ბაზრის ეფექტიანი ფუნქციონირებისათვის საჭირო ღონისძიებების გატარების გზით.

საკვანძო სიტყვები: უმუშევრობა, დასაქმება, პანდემია, კრიზისი

COVID-19, ჩინეთის ქალაქ უხანიდან დაწყებული ეპიდემია, მთელი მსოფლიოს გამოწვევა გახდა. ვირუსი შეეხო როგორც ადამიანების ცხოვრებას, ასევე ეკონომიკას, განათლებას, კულტურას და ზოგადად ყველაფერს მსოფლიოში. საქართველოშიც COVID-19 იყო და არის ერთ-ერთი ყველაზე დიდი გამოწვევა. პანდემიის ფონზე სხვადასხვა ქვეყნების მიერ დაწესებულმა შეზღუდვებმა ეკონომიკური აქტივობის მნიშვნელოვანი შენელება გამოიწვია. გაჩერებული სასტუმროები, რესტორნები, საცალო მაღაზიები, შეწყვეტილი საჰაერო და სარკინიგზო მიმოსვლა, დაცარიელებული მუზეუმები, კაზინოები და სპორტული მოედნები უამრავ დაკარულ სამუშაო ადგილს და შემცირებულ შემოსავლებს გულისხმობს.

მსოფლიოს მასშტაბით, განურჩევლად ქვეყნისა და სექტორისა, დასაქმებულთა მნიშვნელოვან ნაწილზე უარყოფითად აისახა მიმდინარე პანდემიით გამოწვეული კრიზისი. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია გამოყოფს რამდენიმე სექტორს, რომელიც ყველაზე ძლიერ დაზარალდა მიმდინარე კრიზისის პერიოდში, ესენია: საკვები პროდუქტების მწარმოებელი, საბითუმო და საცალო რეალიზაციის მიმართულებები, ასევე, განთავსების საშუალებები, კვების ობიექტები და მრეწველობის სექტორი. ტურიზმის სექტორი, რომელიც მსოფლიო მთლიანი შიდა პროდუქტის 10 პროცენტზე მეტს ქმნიდა, მიმდინარე კრიზისის პერიოდში განსაკუთრებით დაზარალდა. მაგალითისთვის, ევროკავშირის ტურიზმის სექტორი დაახლოებით 1 მილიარდი დოლარის შემოსავალს კარგავს ყოველთვიურად. საკარანტინო ზომებმა ტექსტილის, ტანსაცმლის და ფეხსაცმლის ინდუსტრიებში, მნიშვნელოვნად შეამცირა მომხმარებლების მოთხოვნა. მაგალითისთვის, ბანგლადეშში გაუქმებულმა შეკვეთებმა 33 მილიარდი დოლარის ღირებულების დანაკარგი წარმოქმნა და დაახლოებით 2 მილიონ დასაქმებულზე უარყოფითად იმოქმედა [გერაძე, 2020].

საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ მომზადებული კვლევები და ანგარიშები პანდემიის გავლენას გლობალურ ეკონომიკაზე არაერთგვაროვნად

აფასებენ. აზიის განვითარების ბანკის გავრცელებულ ანგარიშში პანდემიის სამი მოსალოდნელი შემთხვევა არის განხილული. პანდემიის გავლენა მსოფლიო ეკონომიკაზე განსხვავებულად აისახება და დამოკიდებულია იმაზე თუ რა დრო დასჭირდება მის დამარცხებას. აზიის განვითარების ბანკის მიხედვით პანდემია \$77 მილიარდიდან (მშპ-ს 0.08%) \$347 მილიარდამდე (მშპ -ს 0.4%) ზიანს მიაყენებს მსოფლიოს ეკონომიკას.

გაეროს მიერ შემოთავაზებული უკანასკნელ ანალიზით კოვიდ-19-ის შემდგომი გლობალური ეკონომიკის ზრდა მინიმუმ 2,5%-მდე შემცირდება, მიყენებული ზარალი კი დაახლოებით ტრილიონ დოლარს მიაღწევს. უფრო ცუდ შემთხვევაში ეს რიცხვი შეიძლება გაორმაგდეს. ყველაზე დიდი ზიანი კი ნავთობისა და სხვა საქონლის ექსპორტიორი ქვეყნებს მიადგება და მოსალოდნელია ასეთი ქვეყნების ეკონომიკური ზრდის ტემპის მინიმუმ 1%-იანი შემცირება.

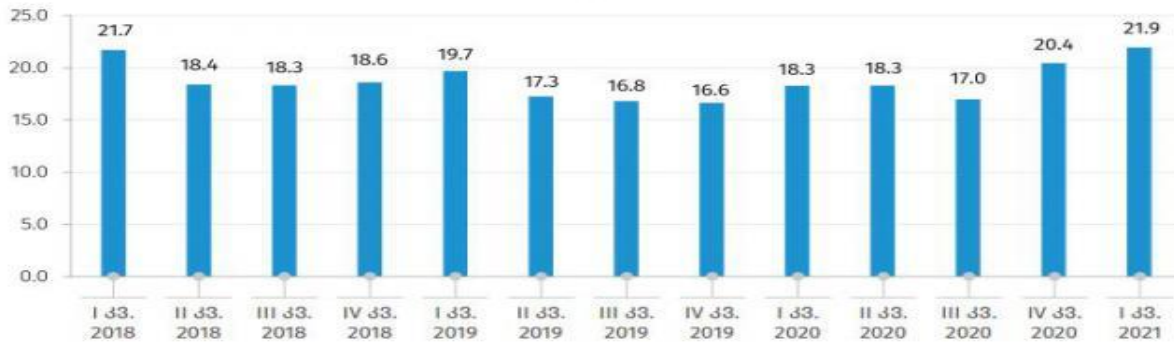
ეუთოს ანგარიშის მიხედვით მსოფლიო ეკონომიკის ზრდა 2,4%-მდე შემცირდება წინასწარ ნავარაუდები 2,9%-დან, რაც ძირითადად, მსოფლიო ვაჭრობის შემცირებით იქნება განპირობებული.

კორონავირუსით გამოწვეული პანდემიის მიმართ საქართველოს ეკონომიკის მაღალი მოწყვლადობა სხვადასხვა ფაქტორებითაა გამოწვეული. უპირველეს ყოვლისა ეს დაკავშირებულია მთლიანი შიდა პროდუქტის სტრუქტურასთან, სადაც დარგობრივად ყველაზე დიდი წილი ისეთ ეკონომიკურ საქმიანობებზე მოდის, რომლებიც ყველაზე მეტად დაზიანდნენ კორონავირუსის პირობებში- ესენია საბითუმო და საცალო ვაჭრობა (13.9 %), უძრავ ქონებასთან დაკავშირებული საქმიანობები (11.4 %), მშენებლობის სექტორი (8.3%) და საფინანსო-სადაზღვევო საქმიანობები (6.1%). ამასთან, ტურისტული სექტორის გაჩერებამ, რომელიც წლებია ეკონომიკური განვითარების ქვაკუთხედად მოიაზრება, მნიშვნელოვანი დარტყმა მიაყენა როგორც შრომის ბაზარს, ასევე ლარის კურსის სტაბილურობას - ტურიზმიდან შემოსული ფინანსური კაპიტალი, უცხოეთიდან შემოსულ ფულად გზავნილებთან და პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებთან ერთად, ლარის კურსის გამყარების მნიშვნელოვან წინაპირობას ქმნიდა. კიდევ ერთი გარემოება, რამაც კორონავირუსის პირობებში მაღალი ეკონომიკური დესტაბილიზაცია განაპირობა დაკავშირებულია შრომის ბაზრის სტრუქტურასთან, სადაც დაქირავებით დასაქმებულთა რაოდენობა არაფორმალურ სექტორში თვითდასაქმებულთა რაოდენობას უტოლდება, ხოლო თავად დაქირავებით დასაქმებულთა შორის მაღალია ე.წ. არასტაბილურ სამსახურებში დასაქმებულთა წილი, როგორცაა მომსახურების სფერო, ატიპიური დასაქმებები, სეზონური დასაქმება თუ სხვა. ამ პირობებში კი გასაკვირი არ არის, რომ უმუშევრობის რადიკალური ზრდაა ნავარაუდები, სადაც დაქირავებით დასაქმებულ მშრომელთა საერთო რაოდენობის 30% სამსახურის დაკარგვის მაღალი რისკის წინაშე დგას, ხოლო თვითდასაქმებულთა 83,5%-ს მოუწევს შემოსავლების ვარდნასთან და შემცირებულ ეკონომიკურ შესაძლებლობებთან გამკლავება [სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2020].

დიაგრამა 1

უმუშევრობის დონე საქართველოში
(%)

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevropa>

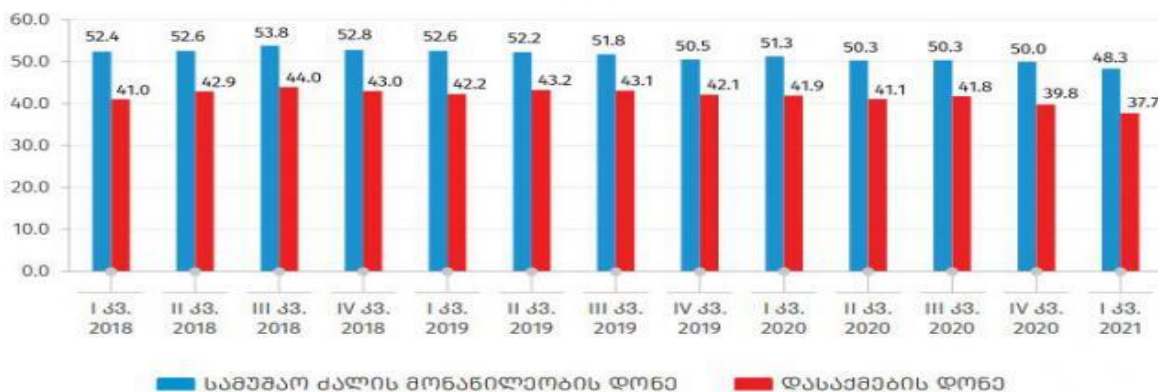
საქართველოში ისევე როგორც მსოფლიოს ქვეყნებში კოვიდმა საკმაოდ ბევრი ადამიანი დატოვო შემოსავლის გარეშე. ჩვენს ქვეყანაში დასაქმების პრობლემა ყოველთვის იყო და არის, რაც მოსახლეობის ყოველდღიურ ყოფაზე აისახება და მძიმე შედეგებით ხასიათდება მაგრამ აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ საქართველო კოვიდ პანდემიასთან ერთად ცდილობს გააუმჯობესოს მოსახლეობის ეკონომიკური მდგომარეობა, რაც საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებშია ასახული.

2021 წლის პირველ კვარტალში საქართველოში უმუშევრობის დონე წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით საქსტატის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, 3.7 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და 21.9 პროცენტი შეადგინა.

საქსტატის ცნობით, 2021 წლის პირველი კვარტალში სამუშაო ძალამ შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობის 48.3% შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 3%-ით ნაკლებია, ხოლო დასაქმების დონე შემცირებულია 4.2%-ით და 37.7%-ს შეადგენს.

დიაგრამა 2

სამუშაო ძალის მონაწილეობის დონე და დასაქმების დონე
(%)

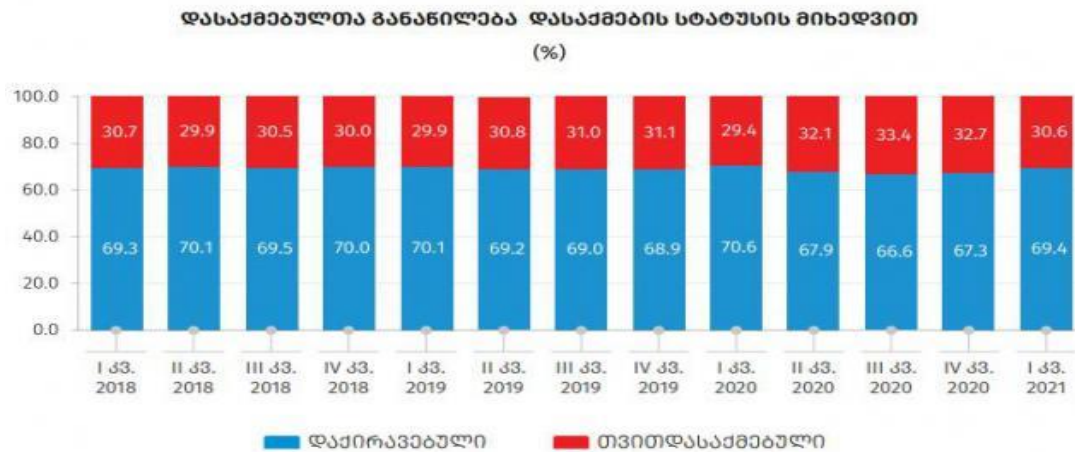

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevropa>

სამუშაო ძალის მონაწილეობის დონე ქალაქის ტიპის დასახლებაში შემცირდა 2.3%-ით, ხოლო სოფლის ტიპის დასახლებაში 3.8%-ით. დასაქმების დონე ქალაქის ტიპის დასახლებაში შემცირდა 4.9%-ით, ხოლო სოფლის ტიპის დასახლებაში 3.3%-ით.

დიაგრამა 3

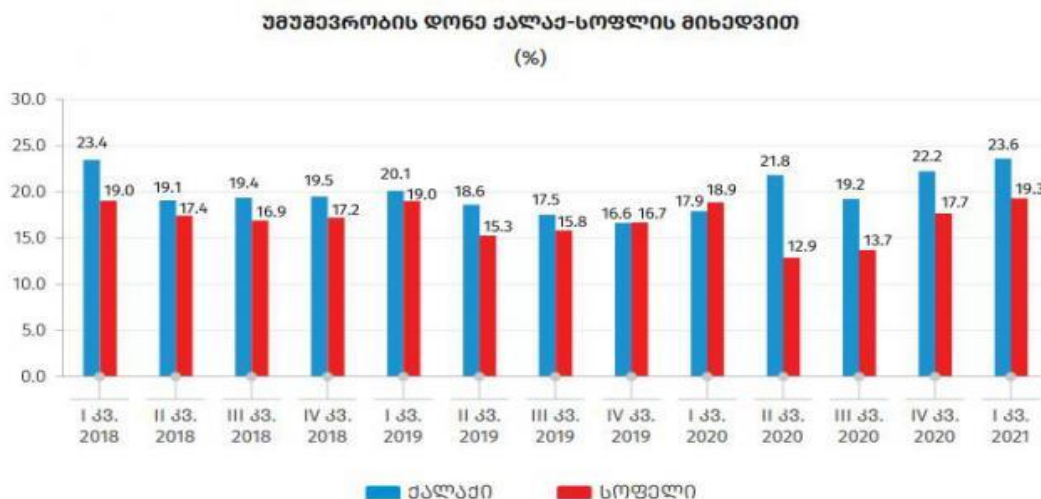

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevropa>

გარდა ამისა, 2021 წლის პირველ კვარტალში დაქირავებულთა წილი დასაქმებულთა საერთო რაოდენობის 69.4%-ს შეადგენდა, რაც 1,2%-ით ნაკლებია წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით.

საქალაქო დასახლებაში უმუშევრობის დონე წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 5.7%-ით არის გაზრდილი, ხოლო სასოფლო დასახლებაში 0.4%-ით.

დიაგრამა 4

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevropa>

საქსტატის ანგარიშის თანახმად, უმუშევრობის დონე კვლავ მაღალია კაცებში, ქალებთან შედარებით. 2021 წლის პირველი კვარტალში, წინა წლის შესაბამის პერიოდთან

შედარებით, აღნიშნული მაჩვენებლები ქალებში გაზრდილია 4%-ით, ხოლო კაცებში გაზრდილია 3.3%-ით.

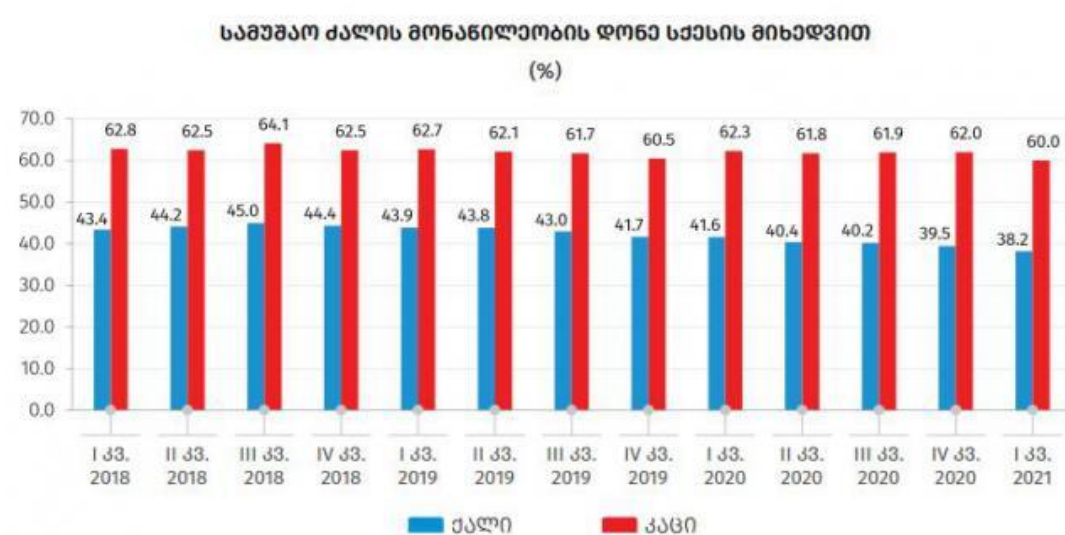
დიაგრამა 5

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevroba>

სამუშაო ძალის მონაწილეობის დონე ქალებთან შედარებით მაღალია კაცებში. მიმდინარე წლის პირველი კვარტალში აღნიშნული მაჩვენებლები ქალებში 38.2%-ს შეადგენდა, ხოლო კაცებში 60%-ს, სამუშაო ძალი მონაწილეობის დონე ქალებში შემცირებულია 3,5%-ით, ხოლო კაცებში 2,3%-ით.

დიაგრამა 6

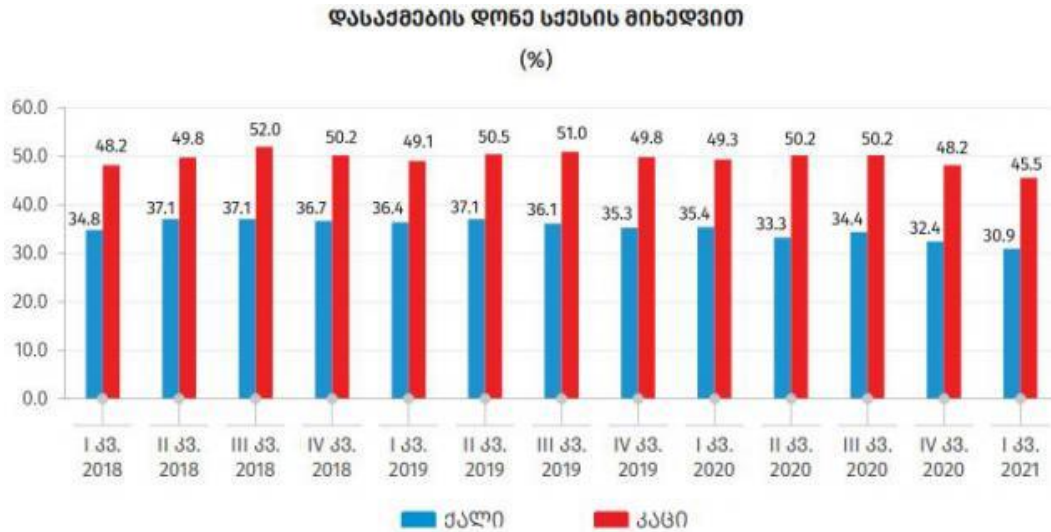

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevroba>

2021 წლის პირველი კვარტალში დასაქმების დონე როგორც ქალებში ასევე კაცებში შემცირებულია წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით, შესაბამისად 4.5%-ით და 3,8 %ით.

დიაგრამა 7

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevroba>

საქართველოში ისევე როგორც მსოფლიოში კოვიდის დროს მნიშვნელოვანი გახდა დისტანციურად მუშაობა, თუმცა ამის ფუფუნება ქართულ შრომის ბაზარზე უმრავლესობას არ აქვს. როგორც პროფესიული ჯგუფების მიხედვით დასაქმებულთა განაწილებიდან ჩანს, დისტანციურად მუშაობის შესაძლებლობა გააჩნია სამუშაო ძალის მეხუთედს-19.3%-ს. [<https://formulanews.ge/News/50681>]

ჩემი აზრით, როდესაც მსოფლიოს თითოეული ქვეყანა დგას კოვიდ პანდემიის წინაშე, რომელმაც ათასობით - ათასობით ადამიანის სიცოცხლე იმსხვერპლა, შექმნა გლობალური ეკონომიკური კრიზისი, გამოიწვია სამუშაო ადგილების მასიური დაკარგვა, ადამიანების შემოსავლის გარეშე დატოვება, თითოეული ქვეყნის მთვრობებს უნდა მოეხდინათ გარკვეული ღონისძიებების მყისიერად განხორციელება და შემოსავლის გარეშე დარჩენილი მოსახლეობის დასახმარებლად ფონდების შექმნა. ამავდროულად როდესაც მეცნიერების მიერ იქმნება ვაქცინები, რომელიც პანდემიის შეჩერების მნიშვნელოვანი გამოსავალია და ადამიანების სიცოცხლის გადარჩენის საშუალებაა, თითოეულმა ადამიანმა უნდა გაითვისოს რომ ვაქცინაცია არის აუცილებელი, რათა დავუბრუნდეთ ცხოვრების ძველ სტილს, გაძლიერდეს ისევ ეკონომიკა, ტურიზმი, მოხდეს ინვესტიციების დაბანდება სხვადასხვა ქვეყნებში, რაც გაზრდის სამუშაო ადგილების შექმნის შესაძლებლობას და თითოეული ადამიანის ეკონომიკურ გაძლიერებას და შემოსავლების სტაბილიზაციას.

გამოყენებული ლიტერატურა

გერაძე, რ. (2020). Covid19ის გავლენა უნუმეწრობის სექტორულ მაჩვენებელზე, URL: <https://forbes.ge/blogs/covid-19-e1-83-98-e1-83-a1-e1-83-92-e1-83-90-e1-83-95-e1-83-9a->

[e1-83-94-e1-83-9c-e1-83-90-e1-83-a3-e1-83-9b-e1-83-a3-e1-83-a8-e1-83-94-e1-83-95-e1-83-a0-e1-83-9d-e1-83-91-e1-83-98-e1-83-a1](#)

სოციალური სამართლიანობის ცენტრი (2020). ეკონომიკური პოლიტიკა კრიზისის დროს: ინტერვიუები ეკონომიკის მკვლევრებთან, 30 აპრილი 2020, URL: <https://socialjustice.org.ge/ka/products/ekonomikuri-politika-krizisis-dros-interviuebi-ekonomikis-mkvlevrebtan>

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, დასაქმება და უმუშევრობა, URL: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevroba>

საქართველოს პროფესიული კავშირების გაერთიანება, covid 19 ის გავლენა დასაქმებაზე, URL: <http://gtuc.ge/>

PRINCIPLES OF ENTROPY COMPENSATION IN THE GEORGIAN HEALTHCARE SYSTEM IN THE CONDITIONS OF THE COVID-19 PANDEMIC

Baratashvili Eugene

Abaloidze Maya

Abstract

The population of our planet has had to deal with a number of infectious diseases or pandemics. The world has repeatedly found itself facing a large-scale epidemic when human capabilities were powerless. What types of experiences are associated with the pandemic regime in Covid-19 and how is the world trying to cope with similar crises?

At the present stage of development, it is necessary to apply fundamentally new approaches to the management systems of medical institutions, both at the level of medical holdings and individual medical clinics. The principles of entropy process management in medical institutions under Covid-19 conditions need to be defined.

Entropy is a fundamental feature of any system that has ambiguous behavior. It is well known that any discrete set, any object and phenomenon (system) of a spiritual and inanimate nature, without exception, contains the importance of order and disorder (chaos), uncertainty and organization and disorganization, and entropy, as a quantitative measure of uncertainty. Chaos, the disorder of probabilistic systems.

The current stage of development in the healthcare sector in Georgia is characterized by the emergence of socio-economic projects that were not previously found in practice, the management

of which can not be based on known algorithms. Such economic projects are essentially unique and do not have prototypes, in any case, this situation is further complicated by the increase in the scale and complexity of management processes, the restructuring of the economy, the emergence of new organizational mechanisms, the introduction and other factors. This envisages the development of scientific and technical foundations for the creation of organizational management systems for various medical institutions.

During a pandemic, in which we refer to the ambiguity of decisions made in conditions of chaos, a special role is played by a management function such as entropy management, which can detect weak signals about potential threats to the well-being of a medical facility. It is the lack of theoretical substantiation that is the "shackle" in discussing strategic action and methods in medical institutions in conditions of uncertainty. It is of particular importance for the functioning of the medical institution, which, on the one hand, must clearly and timely fulfill the tasks of the government, and on the other hand, function in the existing reality.

Although diseases and pandemics pervade the entire history of mankind, with the passage of time, development, improvement of the health care system, current events have once again proved that the modern world, despite great efforts, is not ready to stop the spread of the virus.

Keywords: *entropy, negentropy, pandemic, ways of compensation*

ენტროპიის კომპენსაციის პრინციპები საქართველოს ჯანდაცვის სისტემაში

**ბარათაშვილი ევგენი
აბალოიძე მათა**

აბსტრაქტი

ჩვენი პლანეტის მოსახლეობას ინფექციური დაავადებების მთელ რიგ ეპიდემიასა თუ პანდემიასთან მოუწია გამკლავება. მსოფლიო არაერთხელ აღმოჩენილა მასშტაბური ეპიდემიის წინაშე, როცა ადამიანთა შესაძლებლობები უძლური იყო. რა ტიპის გამოცდილებებს უკავშირდება პანდემიური რეჟიმი Covid-19 პირობებში და როგორ ცდილობს მსოფლიო გაუმკლავდეს მსგავს კრიზისებს?

განვითარების თანამედროვე ეტაპზე აუცილებელია ფუნდამენტურად ახალი მიდგომების გამოყენება სამედიცინო დაწესებულებების მართვის სისტემების მიმართ, როგორც სამედიცინო ჰოლდინგების, ისე ცალკეული სამედიცინო კლინიკების დონეზე. საჭიროა განისაზღვროს Covid-19 პირობებში სამედიცინო დაწესებულებებში ენტროპიული პროცესების მართვის პრინციპები.

ენტროპია ნებისმიერი სისტემის ფუნდამენტური თვისებაა, რომელსაც აქვს ორაზროვანი ქცევა. ცნობილია, რომ ნებისმიერი დისკრეტული კომპლექტი, სულიერი და უსულო ხასიათის ნებისმიერი ობიექტი და ფენომენი (სისტემები), გამონაკლისის გარეშე, შეიცავს წესრიგისა და აშლილობის (ქაოსი), გარკვეულობისა და გაურკვეველობის, ორგანიზებულობისა და დეზორგანიზაციის და ენტროპიის მნიშვნელობას, როგორც

გაურკვევლობის რაოდენობრივ საზომს, არაპროგნოზირებადობას, არეულობას, ქაოსს, ალბათური სისტემების მოუწესრიგებლობას.

საქართველოში ჯანდაცვის სექტორში განვითარების ამჟამინდელი ეტაპი ხასიათდება სოციალურ-ეკონომიკური პროექტების წარმოქმნით, რომლებიც ადრე არ გვხვდებოდა პრაქტიკაში, რომელთა მართვა არ შეიძლება დაეფუძნოს ცნობილ ალგორითმებს. ასეთი ეკონომიკური პროექტები არსებითად უნიკალურია და არ აქვთ პროტოტიპები, ყოველ შემთხვევაში, ეს მდგომარეობა კიდევ უფრო რთულდება მართვის პროცესების მასშტაბისა და სირთულის ზრდით, ეკონომიკის რესტრუქტურით, ახალი ორგანიზაციული მექანიზმების წარმოქმნით, დანერგვით და სხვა ფაქტორებით. აღნიშნული ითვალისწინებს სამეცნიერო და ტექნიკური საფუძვლების განვითარებას სხვადასხვა პროფილის სამედიცინო დაწესებულების ორგანიზაციული მართვის სისტემების შესაქმნელად.

პანდემიის დროს, რომელშიც ჩვენ ვგულისხმობთ ქაოსის პირობებში მიღებული გადაწყვეტილებების ბუნდოვან ვითარებას, განსაკუთრებულ როლს იძენს ისეთი მენეჯმენტის ფუნქცია, როგორცაა ენტროპიული პროცესების მართვა, რომელსაც შეუძლია გამოავლინოს სუსტი სიგნალები სამედიცინო დაწესებულების კეთილდღეობის პოტენციური საფრთხეების შესახებ. სწორედ თეორიული დასაბუთების არარსებობა წარმოადგენს "ბორკილს" გაურკვევლობის პირობებში სამედიცინო დაწესებულებებში სტრატეგიული მოქმედების და მეთოდების განხილვისას. იგი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს სამედიცინო დაწესებულების ფუნქციონირებისათვის, რომლებმაც, ერთი მხრივ, მკაფიოდ და დროულად უნდა შეასრულონ მთავრობის ამოცანები, ხოლო მეორეს მხრივ, არსებულ რეალობაში იფუნქციონირონ.

მიუხედავად იმისა, რომ დაავადებები და პანდემიები გასდევს კაცობრიობის მთელს ისტორიას, დროის გასვლასთან, განვითარებასთან, ჯანდაცვის სისტემის გაუმჯობესებასთან ერთად, მიმდინარე მოვლენებმა კიდევ ერთჯერ დაამტკიცა, რომ თანამედროვე მსოფლიო მიუხედავად დიდი მცდელობისა არ აღმოჩნდა მზად შეაჩეროს ვირუსის გავრცელება, თუმცა შესაძლებელი ხდება მის მიერ გამოწვეული ზარალის მნიშვნელოვნად შემცირება.

საკვანძო სიტყვები: ენტროპია, ნეგენტროპია, პანდემია, კომპენსაციის გზები.

ჩვენ ვცხოვრობთ მოლეკულური აშლილობისა და მაკროსტაბილურობის სამყაროში და ამიტომ ენტროპიას ვიღებთ, როგორც უნივერსალურ პარამეტრს. ენტროპიული წონასწორობის დაცვა ბუნებრივ და სოციალურ სისტემებში წესრიგსა და უწესრიგობას შორის მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ჩვენს პლანეტაზე მსოფლიო პროცესებსა და ცხოვრების და განვითარების პირობებს [Дулесов, Хрусталеv].

სამეცნიერო ლიტერატურაში დღეს გვხვდება ენტროპიის სულ მცირე ოთხი ფორმა:

- ენტროპიის პირველი ფორმა არის ნებისმიერი სისტემის ქცევის გაურკვევლობის საზომი, მათ შორის, ცოცხალი და არაცოცხალი ობიექტები და მათი ფუნქციები. ეს არის ენტროპიის ფორმა, რომელიც წარმოდგენილია სისტემის დასაშვები მდგომარეობის (S) რაოდენობით ($E \equiv \ln S$), ან სისტემის ქცევის საზომი, არეულობის, ქაოსის. დეზორგანიზაცია, ყველაზე გავრცელებულია ბოლო წლების განმავლობაში;
- ენტროპიის მეორე ფორმა არის ინფორმაციის გაურკვევლობის საზომი, რომელიც იძლევა ინფორმაციას გარკვეული სისტემის შესახებ;
- მესამე ფორმა არის მოლეკულური (მიკროსკოპული) ნაკრების ენტროპია;
- მეოთხე ფორმა არის ენტროპია, ან მდგომარეობის გაურკვევლობა ნებისმიერი არცთუ ბოლომდე მოწესრიგებული სისტემისა მაკროსკოპული სიმრავლემდე.

ბუნებაში ჩვეულებრივ პოზიტიურ ენტროპიასთან ერთად არსებობს ანტი-ენტროპია, ან უარყოფითი ენტროპია, ე.ი. ენტროპია უარყოფითი ნიშნით.

სისტემას, როგორც წესი, აქვს ანტიანტროპია (უარყოფითი ენტროპია), როდესაც მისთვის არ არსებობს სრული პროცედურა ან გამრავლების ალგორითმი.

სისტემაში კავშირი მატერიას (მასას), ენერგიასა და ინფორმაციას შორის ენერგეტიკული პოტენციალის განსხვავების გამო ვერ აიხსნება, თუ არ ვაღიარებთ არსებობას. მატერიისა და ენერგიის გარდა, არსებობს ობიექტური რეალობის მდგომარეობის დამატებითი ფორმაც (ველი) - ნეგენტროპია. არაენტროპიული ველი, ან მასთან დაკავშირებული ინფორმაცია, არსებობს სისტემების იერარქიის ყველა დონეზე. თუ სისტემის ნივთიერება (მასა) ასოცირდება მექანიკური და გრავიტაციული ძალების ველთან, ხოლო სისტემის ენერგია ასოცირდება ელექტრომაგნიტური და ტემპერატურული ველებით, მაშინ სისტემის ნეგენტროპია ასოცირდება ნეგენტროპიის ველთან, რომელიც ინფორმაციის მატარებელია. მას შემდეგ, რაც ინფორმაციას, როგორც არამატერიალურ პროცესს, არ შეუძლია პირდაპირ გავლენა მოახდინოს სისტემის ნივთიერებაზე და ენერგიაზე და შეცვალოს იგი, სისტემის მიერ მიღებული ინფორმაცია გავლენას ახდენს სისტემის ნეგენტროპიაზე, ხოლო ნეგენტროპიას, თავის მხრივ, აქვს კავშირი ენერგიასთან და მასასთან. ნეგენტროპია განსაზღვრავს სისტემაში როგორც მასთან დაკავშირებული ინფორმაციის, ასევე სტრუქტურის წესრიგისა არსებობას. ამიტომ, სისტემების მანიფესტაციის სხვადასხვა ფორმაა ენერგია, მატერია (მასა) და ნეგენტროპია.

ღია სისტემის მდგომარეობის ნებისმიერი ცვლილებისა და მისი ენტროპიის ცვლილებისთვის შეიძლება გამოიყოს ორი კომპონენტი:

$$E = \Delta E1 + \Delta E2,$$

სადაც $\Delta E1$ არის სისტემის ენტროპიის ცვლილება ენერგიის, მატერიის, ინფორმაციის გარე სამყაროში სისტემის გაცვლის (მიღების) გამო, და $\Delta E2$ არის ენტროპიის ცვლილება სისტემაში მომხდარი პროცესების შედეგად გარემოზე ზემოქმედების გარეშე. თუ $\Delta E1$ - ში ცვლილება მოხდა გარე სამყაროს გავლენის ენერგიის, ინფორმაციის, მატერიის საშუალებით მიმართულია არაკონვილიბრიუმის შემცირებისკენ, ახალი შესაძლებლობების შექმნისკენ, შემდეგ $\Delta E2$ - ის ცვლილება ყოველთვის სპონტანურად არის მიმართული მისი ზრდის, ბალანსისკენ შეუქცევადი პროცესებისთვის, ყოველთვის $\Delta E2 > 0$, ხოლო შექცევადი პროცესებისთვის - $\Delta E2 = 0$.

ღია სისტემებისგან განსხვავებით, დახურული ან იზოლირებული სისტემები არ იცვლება გარე სამყაროსთან და, შესაბამისად, მათთვის $\Delta E = \Delta E_1 \geq 0$, რაც მიანიშნებს, რომ დახურული სისტემების ენტროპია შეუქცევადია და არ შეიძლება შემცირდეს, მაგრამ მხოლოდ იზრდება, რაც თანდათანობით იწვევს ამ სისტემების საწყისი სტრუქტურის განადგურება მათში გაურკვევლობისა და ქაოსის ზრდის გამო, რაც გამოწვეულია ენტროპიის ზრდით [Wehr].

ვინაიდან თერმოდინამიკის მეორე კანონის შესაბამისად, ნებისმიერი სისტემისთვის, ღია სისტემის ჩათვლით, ხდება $\Delta E_2 > 0$, მაშინ ენტროპიის ზოგადი შემცირება და ღია სისტემების ორგანიზებულობის ზრდა შესაძლებელია მხოლოდ კომპონენტის გამო $\Delta E_1 < 0$. მაგალითად, ცოცხალ ორგანიზმს შეუძლია ცოცხალი დარჩეს, მხოლოდ გარემოდან მუდმივად გამოიტანოს უარყოფითი ენტროპია, ხოლო ერთდროულად გაიზარდოს მისი დადებითი ენტროპია. ცხადია, რომ ღია სისტემის ორგანიზების ხარისხის ასამაღლებლად ეს უნდა იყოს არაკონვილიბრიუმი და, შესაბამისად, $E < E_{max}$. ცნობილია, რომ არა წონასწორობის სისტემები უფრო ორგანიზებულია, ვიდრე წონასწორობის სისტემები და აქვთ ნაკლები ენტროპია.

როგორც სისტემების მდგომარეობის უნივერსალური პარამეტრი, ზოგჯერ ენტროპიის (E) ნაცვლად გამოიყენება განზოგადებული ენტროპია (GE), რაც გამოწვეულია იმით, რომ ჩვენ ვცხოვრობთ არა მხოლოდ მოლეკულური აშლილობის სამყაროში, სადაც არის ენტროპია (E) გამოიყენება როგორც სახელმწიფოს პარამეტრი, არამედ მსოფლიოში რთული სისტემების მაკრო განუკითხაობა და მაკრო გაურკვევლობა, როდესაც მიზანშეწონილია ენტროპიის ნაცვლად განზოგადებული ენტროპიის გამოყენება [Прангишვილი И.].

სისტემის ენტროპია (E), როგორც სისტემის არეულობის რაოდენობრივი საზომი, განისაზღვრება სისტემის დასაშვები მდგომარეობების (S) რაოდენობით. ამიტომ, ენტროპია განისაზღვრება, როგორც სისტემის დასაშვები მდგომარეობების რაოდენობის ბუნებრივი ლოგარითმი, ე.ი. $E = \ln S$. რაც უფრო მაღალია სისტემის დასაშვები მდგომარეობების რაოდენობა, მით მეტია სისტემის ენტროპია.

ენტროპიის კომპენსაციის პრინციპი, როგორც იზოლირებული სისტემების ინფორმაციული და საკომუნიკაციო საშუალებებით, რომლებიც აუმჯობესებს ამ ქვეყნების ფუნქციონირებას და ამით ამცირებს ენტროპიას. მაგრამ ეს არ არის საკმარისი, ვინაიდან სხვა მიზეზებით გამოწვეული გაუარესება არ ანაზღაურდება.

სამყარო შეუძლებელია ომების გარეშე, იარაღის გარეშე, კონფლიქტების, სტიქიური უბედურებების და კატასტროფების გარეშე. სისტემებში წესრიგსა და აშლილობას შორის დინამიური ენტროპიული წონასწორობით შესაძლებელია განისაზღვროს სისტემების განვითარების რაციონალური გზები.

თანამედროვე სამყაროში ენტროპიის ზრდის ძირითადი მიზეზები შეიძლება განვიხილოთ:

- დანაშაული, ტერორიზმი, დესტრუქციული ომები და ეთნიკური, რელიგიური, სახელმწიფოთაშორისი კონფლიქტები;

- ბუნებრივი და ტექნოგენური კატასტროფები და ენერგიები, ენერჯის და ბუნებრივი რესურსების შემცირება;
- ეკიდემიები, დაავადებები, სწრაფი დაბერება, მოსახლეობის შემცირება;
- ეკონომიკური და სოციალური კრიზისები;
- ხელისუფლებისა და მედიის მიმართ ნდობის ნაკლებობა;
- ხვალინდელი დღის შიში;
- გამდიდრება, რომელიც არ ემყარება შრომის შედეგებს, კორუფციასა და დისციპლინის შემცირებას;
- უსამართლობა, გაურკვევლობა და უიმედობა.

მაღლა ბალანსი უზრუნველყოფს ნებისმიერი სისტემის სტაბილურობას. არსებული ენტროპიული წონასწორობის დარღვევის დროს, გარკვეული დროის განმავლობაში ხდება ან გადაჭარბებული აშლილობა, ან გადაჭარბებული წესრიგი, ან ზედმეტი თვითორგანიზაცია, ან დეზორგანიზაცია, მაგრამ გარკვეული დროის შემდეგ უნდა აღდგეს ენტროპიული წონასწორობა [Daly, Herman, 2015].

დემოგრაფიული ბალანსი განისაზღვრება იმით, თუ რამდენი დაიბადა და რამდენი გარდაიცვალა, ეროვნული ბალანსი არის ეროვნული შემადგენლობის ბალანსი. ქვეყანაში ეროვნული ბალანსის დარღვევა ხშირად ხდება გადამწყვეტი და იწვევს ახალ პროცესებს, რომლებიც ხშირად არასასურველი და უსამართლოა.

დღეს ქვეყნებს შორის არსებობს სამი მარტივი ბირთვული მეთოდი, დისბალანსი ან წონასწორობა და მოსახლეობის განადგურება. ბაქტერიოლოგიურ და ქიმიურ იარაღს შეუძლია ადვილად მოკლას ათი და ასობით მილიონი ადამიანი და გამოიწვიოს პანიკა და შიში. მესამე მეთოდი ტექნოლოგიაა – ბევრ ქვეყანაში სიცოცხლის შემანარჩუნებელი სისტემა ახლა კომპიუტერიზებულია. ამიტომ, კომპიუტერულ ჰაკერებს შეუძლიათ შეიჭრნენ ქვეყნის ცხოვრების ყველა ძირითადი სისტემაში, გამორთონ, მაგალითად, საბანკო სისტემა, საჰაერო მიმოსვლა და სარკინიგზო ტრანსპორტი, შეაჩერონ ქარხნები, ინსტიტუტები და უსაფრთხოების სისტემები. ამრიგად, მასობრივი განადგურების იარაღიდან ერთ-ერთი –ბირთვული, ბაქტერიოლოგიური, ქიმიური და სხვა, ფართოდ გავრცელებულია ტექნოლოგია.

ჩვენს გარშემო არსებული რეალური სამყარო შედგება ღია სისტემებისაგან, რომელთა გახსნის ხარისხი (α) არის $0 < \alpha < \alpha_{max}$ ფარგლებში და დამოკიდებულია ენერჯის (E), ინფორმაციის (I) და მატერიის (G) გაცვლის ინტენსივობაზე გარემო ან სხვა სისტემებში.

ენტროპიული რყევების ამპლიტუდისა და სიხშირის ზრდა იწვევს ბუნებაში და საზოგადოებაში ნეგატიური პროცესების ზრდას: ბუნებრივი კატასტროფების ალბათობა, ეკოსისტემების განადგურება იზრდება, ავარიების სიმძიმე და სიხშირე, ეკიდემიები, კონფლიქტები ადამიანთა საზოგადოებაში და ა.შ.

შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ჩვენს პლანეტაზე სხვადასხვა გეოლოგიურ ეპოქაში მომხდარი გლობალური კატაკლიზმები, პირველ რიგში, განპირობებულია ენტროპიული რყევების ფენომენით. ადამიანი, გარდაქმნის მის გარშემო არსებულ სამყაროს, ცვლის მასში წესრიგს და ზრდის ან ამცირებს ენტროპიას.

ენტროპიული წონასწორობა არსებობს მხოლოდ სისტემის ორგანიზაციის კრიტიკულ დონეზე, როდესაც არეულობა და დეზორგანიზაცია აბალანსებს წესრიგსა და ორგანიზაციას, ხოლო სისტემა იძენს სტაბილურობას. წონასწორობის წერტილიდან ნებისმიერი მიმართულებით გადახრა იწვევს ან გადაჭარბებულ მოწესრიგებულობას და ორგანიზებულობას, ან გადაჭარბებულ აშლილობას და დეზორგანიზაციას. ყველა სისტემა, ბუნებრივი თუ სოციალური, ისწრაფვის ენტროპიული წონასწორობისკენ.

ბუნებრივი კატასტროფები გარდაუვალია, თუ კაცობრიობა არ ისწავლის ენტროპიული რყევების ამპლიტუდისა და სიხშირის კონტროლს, შეამცირებს მათ და, შესაბამისად, პრობლემებს ნაკლებად ხშირად და მცირე მასშტაბით შეხვდება [Gao, Xiang, 2-19].

ჩვენი პლანეტის მოსახლეობას ინფექციური დაავადებების მთელ რიგ ეპიდემიასა თუ პანდემიასთან მოუწია გამკლავება. მსოფლიო არაერთხელ აღმოჩენილა მასშტაბური ეპიდემიის წინაშე, როცა ადამიანთა შესაძლებლობები უძლური იყო.

ქვეყნების 97 პროცენტში, COVID-19-ის პანდემიამ გამოიწვია ჯანდაცვის სისტემების მნიშვნელოვანი შეფერხებები. ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ (WHO) გამოაქვეყნა წინასწარი კვლევა COVID-19-ის გავლენის შესახებ ჯანდაცვის სისტემებზე. ექსპერტებმა დასკვნები მსოფლიოს 187 ქვეყნიდან მოპოვებულ მონაცემებზე დაყრდნობით გააკეთეს. 2020 წლის მარტიდან დღემდე, თითქმის ყველა ქვეყანა (97%) განიცდიდა შეფერხებებს ჯანდაცვის სერვისების მიწოდებაში, ხოლო დაბალი და საშუალო შემოსავლის მქონე ქვეყნები განიცდიან ყველაზე დიდ გამოწვევებს.

COVID-19-ის პანდემიამ დაარღვია ერთი შეხედვით ყველაზე დახვეწილი სამედიცინო სისტემებიც კი. მომხსენებელი ქვეყნების უმეტესობამ განაცხადა, რომ მათ მოუწიათ შეაჩერონ მრავალი რუტინული და დამხმარე სერვისი, ფოკუსირება მოახდინონ სასწრაფო დახმარებაზე კოვიდ პაციენტების სიცოცხლის გადასარჩენად. უფრო მეტიც, ზოგიერთ ქვეყანაში, რომელიც განიცდის ეკონომიკურ სირთულეებს, არსებობს ისეთი მნიშვნელოვანი ღონისძიებების დროებით მიტოვების მაღალი რისკი, როგორცაა კიბოს ან აივ ინფექციის სკრინინგი და მკურნალობა.

ჯანდაცვის სისტემაში შეფერხების მიზეზები, ექსპერტების თქმით, ჯდება მიწოდებისა და მოთხოვნის კლასიკურ ფორმულაში: მაშინ, როცა კოროვირუსული პანდემიის დროს მკვეთრად გაიზარდა სტაციონარული მკურნალობის საჭიროება, შემცირდა ამბულატორიული სერვისების საჭიროება: ადამიანებს ამჯობინეს არ მისულიყვნენ. ექიმები, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც აბსოლუტურად აუცილებელია. გარდა ამისა, ბევრ ექიმსა და პარამედიკს სასწრაფოდ მოუწია სპეციალობის შეცვლა და კოვიდ-19-თან ბრძოლასთან გამკლავება. მოსახლეობისთვის სამედიცინო მომსახურების მოცულობის შემცირებაში ასევე მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა საჭირო აღჭურვილობითა და სამედიცინო ინვენტარით მიწოდების შეფერხებებმა.

ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის გენერალურმა დირექტორმა, დოქტორმა გებრეიესუსმა, ანგარიშის გაცნობისას თქვა: „კვლევამ გამოავლინა პრობლემები ჯანდაცვის სისტემებში, მაგრამ ეს ინფორმაცია უნდა იყოს საფუძველი პანდემიის დროს და მის შემდეგ ჯანდაცვის გასაუმჯობესებლად ახალი სტრატეგიების შემუშავებისთვის“. გებრეიესუსი

დარწმუნებულია, რომ ექიმები არჩევანის წინაშე არ უნდა დადგეს; ჯანდაცვის სისტემები მზად უნდა იყვნენ მომავალში მსგავს ეპიდემიებთან გამკლავებისთვის - სხვა სამედიცინო სერვისების მიწოდების კომპრომისის გარეშე.

გლობალურმა ორგანიზაციამ შეიმუშავა სახელმძღვანელო მითითებები, რათა დაეხმაროს ჯანდაცვის სისტემებს რთულ პირობებთან გამკლავებაში. ბევრმა ქვეყანამ უკვე დაიწყო ზოგიერთი მათგანის დანერგვა სერვისების შეფერხების ზემოქმედების შესამცირებლად. ეს მოიცავს სამედიცინო მომსახურების გაწევის პრიორიტეტების მეთოდებს, პაციენტებთან ონლაინ კონსულტაციებზე გადასვლას, მედიკამენტების გამოწერის პრაქტიკის შეცვლას, საჭირო საქონლის მიწოდების ქსელების შექმნას, ასევე მოსახლეობის დროულ ინფორმირებას. ამასთან, ჯანმო-ს მიერ რეკომენდებული ერთ-ერთი ღონისძიება, ქვეყნები არ ჩქარობენ განხორციელებას: სახელმწიფოების მხოლოდ 14 პროცენტმა გადაწყვიტა შეამციროს ან აღმოფხვრას მომსახურების საფასური ფინანსური გაჭირვებაში მყოფი პაციენტების დასახმარებლად.

ჯანმო აგრძელებს ქვეყნებთან მუშაობას და დახმარებას COVID-19-ის გავლენის აღმოსაფხვრელად. კერძოდ, ორგანიზაცია ავითარებს ვებ პლატფორმას COVID-19-ის შესახებ მონაცემებისა და გამოცდილების გლობალურად გასაზიარებლად. მოსალოდნელია, რომ მისი დახმარებით ექიმები მთელი მსოფლიოდან შეძლებენ გაეცნონ დაავადების მკურნალობისა და პანდემიის წინააღმდეგ ბრძოლის თანამედროვე მეთოდებს. ჯანმო-ს ექსპერტები ატარებენ კვლევას, რათა დაეხმარონ ქვეყნებს შეაფასონ პანდემიის შეფერხებების გრძელვადიანი გავლენა და შეიმუშაონ შერბილების სტრატეგიები.

დასკვნა

ენტროპიის კომპენსაციის პრინციპები და დინამიური ბალანსის ენტროპიული კანონზომიერებანი საშუალებას მოგვცემს შეიქმნას ჯანდაცვის ჰოსპიტალურ სექტორში ენტროპიული პროცესების მართვის ახალი მოდელი. შემუშავდეს ტექნიკური და სოციალური სისტემების, მათ შორის ენტროპიის წონასწორობის ფუნქციონირების ძირითადი ობიექტური ზოგადი კანონზომიერებები და განისაზღვროს ენტროპიული რყევების, ენტროპიული წონასწორობისა და ჭარბი ენტროპიის მართვის მეთოდები. გაანალიზდეს რთული ხელოვნური და ბუნებრივი სისტემები და მათი მართვის საკითხები.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ბარათაშვილი.ე., მახარაშვილი.ი. „მმართველობითი გადაწყვეტილება და მასზე ზემოქმედი გარემო.“ მესამე საერთაშორისო ეკონომიკური კონფერენცია IEC-2015 თემაზე: ეროვნული ეკონომიკის განვითარების მოდელები: გუშინ, დღეს, ხვალ“. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. 16-17 ოქტომბერი 2015წ

ბარათაშვილი.ე. , მახარაშვილი.ი.ი. „გადაწყვეტილების მიღების პრინციპები თანამედროვე მენეჯმენტში“. მეორე საერთაშორისო ეკონომიკური კონფერენცია IEC-2014 ეროვნული

ეკონომიკის განვითარების მოდელები: " გუმბინ, დღეს, ხვალ". „ბიზნეს-ინჟინერინგი“ 3-2014 . გვ.78-79

მაია ჩინჩალაძე მმართველობითი გადაწყვეტილების ფორმირებისა და ფუნქციონირების მათემატიკური მოდელების პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები. დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი სადოქტორო, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. თბილისი, 2012.

www.nplg.gov.ge/dlibrary/collect/0002/000531/disert.%20m.ch..pdf

Buchdahl H. A. The Concepts of Classical Thermodynamics. — Cambridge: Cambridge University Press, 1966. — XI + 223 p.

Callen H. B. Thermodynamics and an Introduction to Thermostatistics. — 2nd ed. — N. Y. e. a.: John Wiley, 1985. — xvi + 493 p. — [ISBN 0471862568](https://www.amazon.com/dp/0471862568), 9780471862567.

Falk G., Jung H. Axiomatik der Thermodynamik (нем.) // Flüge S. (ed.). Encyclopedia of Physics / Flüge S. (Hrsg.). Handbuch der Physik. — Springer-Verlag, 1959. — Vol. III/2. Principles of Thermodynamics and Statistics / Band III/2. Prinzipien der Thermodynamik und Statistik, S. 119–175.

Guggenheim E. A. Thermodynamics: An Advanced Treatment for Chemists and Physicists. — 7th ed. — Amsterdam: North-Holland, 1985. — xxiv + 390 p. — [ISBN 0 444 86951 4](https://www.amazon.com/dp/0444869514).

Lebon G., Jou D., Casas-Vázquez J. Understanding Non-equilibrium Thermodynamics: Foundations, Applications, Frontiers. — Berlin — Heidelberg: Springer, 2008. — xiii + 325 p. — [ISBN 978-3-540-74251-7](https://www.amazon.com/dp/9783540742517), 978-3-540-74252-4. — [doi:10.1007/978-3-540-74252-4](https://doi.org/10.1007/978-3-540-74252-4).

Nernst Walther. Theoretische Chemie vom Standpunkte der avogadro'schen Regel und der Thermodynamik. — Dritte Auflage. — Stuttgart: Verlag von Ferdinand Enke, 1900. — xiv + 710 p.

Алексеев Г. Н. Энергия и энтропия. — М.: Знание, 1978. — 192 с. — (Жизнь замечательных идей).

Starzak, Michael E. (2010). "[Phase Equilibria & Colligative Properties](#)". *Energy & Entropy: Equilibrium to Stationary States*. Springer Science+Business Media. pp. 138–140. [ISBN 978-1489983671](https://www.amazon.com/dp/9781489983671). Retrieved 5 September 2019.

"Entropy: Definition and Equation". *Encyclopædia Britannica*. Retrieved 22 May 2016.

Schrödinger, Erwin, *What is Life – the Physical Aspect of the Living Cell*, Cambridge University Press, 1944

Кулагин О. Понятия риска и неопределенности в моделях принятия решений. - режим доступа: http://www.management-service.ru/article_08.php (дата обращения 15.11.2011);

Шеннон К. Математическая теория связи. Перепечатано с исправлениями из *The Bell System Technical Journal*. Том.27. С. 379-423, 623656. Октябрь,. 1948. Перевод С.Карпова.

Хрусталева В.И. Определение энтропии путем рассмотрения геометрического обобщения сложного ансамбля данных. Глобальный научный потенциал // Материалы 6-й Международной научно-практической конференции. Тамбов, - 2010.

THE RELEVANCE OF GEORGIAN EDUCATION REFORMS TO NEW LABOR MARKET CHALLENGES IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC

Dzotsenidze Tsitsino

Tavberidze Berdia

Abstract

Georgia's independence was followed by the liberation of the higher education system from ideological dogmas. New Georgia became a country of an uncertain ideological system.

In our paper we have observed Georgia's Educational system's development vector. The talk of a dual (German) model of education in Georgia dates back to the 2000s, although in a situation where no sector of the economy was functioning in the country, the practical feasibility of implementing a dual model was seemed almost unimaginable. Georgia acceded to the Lisbon Convention in 1997. At the same time, Taking of measures for European standards in the education system of Georgia began. Georgia finally joined the Bologna Process in 2005.

Stable economic growth should be achieved through equitable investment in labor resources on the one hand and capital assets on the other. When unemployment is very high, investments in capital assets already make no sense at all. Scarcity of funding, economic crisis, fragmented curricula, weak link between education and labor market, non-compliance with modern requirements and corruption and Covid 19 are the main problems of the country. State funding for the education system has been significantly reduced. During the pandemic education expenditures in relation to GDP 2012-2019 by 130 thousand were reduced.

There is some alienation of education and science. In an annex XXXII to the Association Agreement focuses on vocational education and the quality of teaching in line with European standards. Unfortunately the development of science, research and innovation is not yet considered at the proper level in the strategic plans for the coming years.

In our paper we have Comparison of Global Innovation Index scores, research and development 2019. Human capital development should be considered as the main precondition for the long-term economic and social progress of the country. Successful implementation of education reform requires an increase in education-oriented resources.

We have analyzed the problem of employment and unemployment. The number of graduates by programs in 2018-2019. We observed such sectors, as services and agriculture, engineering - manufacturing and Construction. The share of agriculture in GDP is high. It is obvious, that vocational education should become a priority.

Finally, we conclude that in view of the reforms carried out, the results of the functioning of the education system and the challenges of the labor market are still irrelevant.

საქართველოს განათლების რეფორმების შესაბამისობა შრომის ბაზრის ახალ გამოწვევებთან Covid-19 პანდემიის კონტექსტში

მოწინიძე ციცინო
თავბერიძე ბერდია

აბსტრაქტი

საქართველოს დამოუკიდებლობას მოჰყვა უმაღლესი განათლების სისტემის იდეოლოგიური დოგმებისგან გათავისუფლება. მიხედვად ამისა, ახალი საქართველო გაურკვეველი იდეოლოგიური სისტემის ქვეყანას გავდა.

ნაშრომში დავაკვირდით საქართველოს განათლების სისტემის განვითარების ვექტორს. საქართველოში განათლების დუალურ (გერმანულ) მოდელზე საუბარი 2000-იანი წლებიდან იწყება, თუმცა იმ ვითარებაში, როდესაც ქვეყანაში ეკონომიკის არც ერთი სექტორი არ ფუნქციონირებდა, დუალური მოდელის დანერგვის პრაქტიკული მიზანშეწონილობა თითქმის წარმოუდგენელი ჩანდა.

საქართველო ლისაბონის კონვენციას შეუერთდა 1997 წელს. პარალელურად დაიწყო საქართველოს განათლების სისტემაში ევროპული სტანდარტების ზომების გატარება. საქართველო საბოლოოდ შეუერთდა ბოლონიის პროცესს 2005 წელს.

სტაბილური ეკონომიკური ზრდა მიღწეული უნდა ყოფილიყო, ერთის მხრივ, შრომით რესურსებში თანაბარი ინვესტიციებით და მეორეს მხრივ, კაპიტალურ აქტივებში. როდესაც უმუშევრობა ძალიან მაღალია, კაპიტალ აქტივებში ინვესტიციებს უკვე აზრი არ აქვს.

დაფინანსების სიმცირე, ეკონომიკური კრიზისი, ფრაგმენტული სასწავლო პროგრამები, სუსტი კავშირი განათლებასა და შრომის ბაზრას შორის, თანამედროვე მოთხოვნების შეუსრულებლობა და კორუფცია, ამას დამატებული კოვიდ-19, ყველაფერი ეს ჯერ კიდევ ქვეყნის მთავარ პრობლემებს წარმოადგენენ. მნიშვნელოვნად შემცირდა განათლების სისტემის სახელმწიფო დაფინანსება. პანდემიის დროს 2012-2019 წლებში განათლების ხარჯები მშპ-სთან მიმართებაში 130 ათასით შემცირდა. თუმცა კონსტიტუციაში სეტანილია ჩანაწერი მშპ-ში განათლებაზე გასაწევი ხარჯების ხვედრითი წილის გაზრდის შესახებ, ჯერჯერობით მისი სიდიდე ძალიან მწირია.

საქართველოში ჯერ კიდევ ადგილი აქვს განათლებისა და მეცნიერების გარკვეული გაუცხოებას. ასოცირების შეთანხმების XXXII დანართში ყურადღება გამახვილებულია პროფესიულ განათლებასა და სწავლების ხარისხზე ევროპული სტანდარტების შესაბამისობაზე. სამწუხაროდ, მომავალი წლების სტრატეგიულ გეგმებში მეცნიერების, კვლევებისა და ინოვაციების განვითარება ჯერ კიდევ არ არის სათანადო დონეზე გათვალისწინებული.

ნაშრომში გვაქვს გლობალური ინოვაციების ინდექსის ქულებისა და კვლევისა და განვითარების მაჩვენებლის შედარებითი ანალიზი. ადამიანური კაპიტალის განვითარება უნდა განიხილებოდეს, როგორც ქვეყნის გრძელვადიანი ეკონომიკური და სოციალური

პროგრესის მთავარი წინაპირობა. განათლების რეფორმის წარმატებით განხორციელება მოითხოვს განათლებაზე ორიენტირებული ფინანსური რესურსების გაზრდასაც.

გავანალიზეთ დასაქმების და უმუშევრობის პრობლემა. კურსდამთავრებულთა რაოდენობა პროგრამების მიხედვით 2018-2019 წლებში. დავაკვირდით ისეთ სექტორებს, როგორცაა მომსახურება და სოფლის მეურნეობა, ელექტრონული ჯიშის წარმოება და მშენებლობა. მაღალია სოფლის მეურნეობის წილი მშპ-ში. აშკარაა, რომ პროფესიული განათლება უნდა გახდეს პრიორიტეტი.

საბოლოოდ, დავასკვნით, რომ განხორციელებული რეფორმების გათვალისწინებით, განათლების სისტემის ფუნქციონირების შედეგები და შრომის ბაზრის გამოწვევები კვლავ არარელევანტურია.

კვლევის აქტუალობა. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ აუცილებელი გახდა უმაღლესი განათლების სისტემის რეფორმა. სახელმწიფო აზროვნება, მეცნიერების შეხედულებები, უცხოური გამოცდილება და საზოგადოებრივი აზრი როგორმე უნდა გაერთიანებულიყო.

1990-2020 წლებში საქართველოს განათლების სამინისტრომ ბევრი მინისტრი შეცვალა. ყველა შემთხვევაში დაიწყო რეფორმების ახალი ტალღა, რამაც საგანმანათლებლო სივრცეში არასტაბილურობისა და არაკომპეტენტურობის განცდა შექმნა. განათლების სფეროში მსგავსი რყევები ცუდად გადაიტანება.

კვლევის მიზანი: საგანმანათლებლო სისტემის მდგრადობის თვალსაზრისით, ბოლო ოცდაათი წლის განმავლობაში შეიმჩნევა შემდეგი პრობლემები: მიუხედავად იმისა, რომ გაიზარდა განათლების სისტემის დაფინანსება, ის ჯერ კიდევ ძალიან დაბალია. დაბალია პროფესორების საშუალო ხელფასი სხვა პროფესიებთან შედარებით. ანაზღაურება პირდაპირ კავშირშია მოტივაციასთან და პროფესიულ ზრდასთან; უნივერსიტეტებში, განსაკუთრებით რეგიონების უმაღლეს სასწავლებლებში ანაზღაურება დაბალია; არსებობს წინააღმდეგობა პოლიტიკის შემქმნელებსა და მეცნიერებს შორის. ეს პრობლემა განსაკუთრებით შესამჩნევია პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში; ნაშრომში ვეცადეთ გამოგვეკვლია განათლების სისტემის წინაშე მდგარი პრობლემები, რომლებმაც თავი იჩინეს შრომის ბაზრის თანამედროვე გამოწვევებთან კავშირში.

კვლევის შედეგები: ერთის მხრივ, ყველა სისტემას სჭირდება მდგრადობა და სტაბილურობა, მეორეს მხრივ, ისინი ასევე უნდა გამდიდრდნენ ინოვაციური ტენდენციებით. სწორი თანაფარდობა ძალიან მნიშვნელოვანია.

1. მდგრადი კონკურენტული უპირატესობა და განათლების სისტემის რეფორმები საქართველოში

გეოპოლიტიკა არის მეცნიერება რესურსების სივრცითი, კულტურული და სტრატეგიული ასპექტების შესახებ. ის მიზნად ისახავს მდგრადი კონკურენტული უპირატესობის მოპოვებას. გეოპოლიტიკის გაგრძელება გლობალიზაციის ეპოქაში არის

გეოეკონომიკა. ჯერ კიდევ, მე-20 საუკუნეში კონკურენტული უპირატესობა სახელმწიფოების ძალისხმევით იყო მიღწეული და საბოლოოდ ეს მთავრდებოდა ომების დაწყებით. 21-ე საუკუნეში ყველა აცნობიერებს, რომ ომი აღარ არის საუკეთესო გზა კონკურენტული უპირატესობის დასამტკიცებლად. შემთხვევითი არ არის, რომ 21-ე საუკუნის კონკურენტუნარიანი ქვეყნები თავიანთ რესურსებს მეცნიერების, განათლების, წარმოებისა და ვაჭრობისკენ მიმართავენ (SEPT). გეოპოლიტიკაში ამას „ოქროს პროცესს“ უწოდებენ. ეს პროცესი შეიძლება ასე ავხსნათ: ჯერ ზრუნავენ მეცნიერულ მიღწევებზე, შემდეგ ასწავლიან და ამ ცოდნას ახალ პროდუქტებში განათავსებენ. მიღებული პროდუქცია გაიყიდება და ახლად მიღებული მოგება ხელახლა ჩაიდება მეცნიერებაში.[2] ჩვენი აზრით, მთავარი პრობლემა ის არის, რომ რეალური პოლიტიკა არა მხოლოდ გაუცხოებულია სოციალურ-პოლიტიკურ (მათ შორის, ეკონომიკურ) მეცნიერებებთან, არამედ, ზოგიერთ შემთხვევაში, ეწინააღმდეგება კიდევ მათ ელემენტარულ დებულებებს. განვიხილოთ სამი შემთხვევა:

1. როდესაც პოლიტიკის შემქმნელები არ ითვალისწინებენ სოციალური მეცნიერებების მიერ შემოთავაზებულ ცოდნას;
2. როდესაც პოლიტიკის შემქმნელები ითვალისწინებენ მეცნიერების მიერ შექმნილ და შემოთავაზებულ ცოდნას, მაგრამ თავად ეს ცოდნა მცდარი აღმოჩნდება;
3. როდესაც საზოგადოებაში მიმდინარე პროცესებიდან რომელიმე არ არის შესწავლილი სოციალური მეცნიერებების მიერ, ამიტომ პოლიტიკის შემქმნელები ვერ გამოიყენებენ მას.

პირველი ტიპის პოლიტიკა, თავის მხრივ, შეიძლება მოტივირებული იყოს შემდეგი მიზეზებით:

- საგანმანათლებლო პოლიტიკის შემქმნელები არ არიან პროფესიული განათლების სპეციალისტები (მენეჯმენტი, სოციოლოგია, სამართალი ან ეკონომიკა) ან არიან ძალიან დაბალი კვალიფიკაციის მქონე რომელიმე ამ სფეროში და, შესაბამისად, ნაკლებად იციან არა მხოლოდ ჩამოთვლილი სამეცნიერო სფეროების მიღწევებზე, არამედ ზოგჯერ მისი საფუძვლებიც;
- პოლიტიკის შემქმნელები შეიძლება იყვნენ საკმაოდ კომპეტენტური სპეციალისტები, მაგრამ უბრალოდ არ აწყობდეთ მეცნიერების მიღწევების პოლიტიკაში ასახვა. ეს გამოწვეულია პოლიტიკური, ან უარეს შემთხვევაში, კორუფციული შეხედულებებით;
- მომდევნო შემთხვევაა, როდესაც პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიმღებებს არ აქვთ სპეციალური განათლება. ეს მდგომარეობა, როგორც წესი, ანაზღაურდება იმათ პროფესიონალიზმის ხარჯზე, ვინც უშუალოდ მუშაობენ გადაწყვეტილებების შემუშავებაზე. სამწუხაროდ, ამ შემთხვევაშიც ხშირად ჩნდება სიტუაცია, როცა მმართველი ორგანოები მხოლოდ პოლიტიკური მოტივებით ხელმძღვანელობენ.
- მაშინაც კი, როცა პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღების უფლების მქონე პირებს აქვთ შესაბამისი სპეციალური განათლება, ისინი ხშირად ხელმძღვანელობენ არა მხოლოდ მეცნიერების მიერ შემოთავაზებული ცოდნით, არამედ პოლიტიკური მიზანშეწონილობით. პოლიტიკის შემუშავებისას მეცნიერების უგულებელყოფის ასეთი ფენომენი მოცემულია „სოციალური არჩევანის“ თეორიაშიც [1].

საქართველოში განათლების სფეროში მიმდინარე რეფორმები 28 წელზე მეტია მსოფლიო ბანკის მხარდაჭერით ხორციელდება. საგანმანათლებლო სივრცის ინტეგრაცია ერთიან ევროპულ სისტემაში, ბოლონის პროცესი, უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების აკრედიტაცია, საკრედიტო ტრანსფერის ევროპული სისტემა - ეს არის ამ სფეროში განხორციელებული რეფორმების შედეგების არასრული ჩამონათვალი. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ეს ის სფეროა, სადაც კორუფციის საგრძნობლად მაღალი დონე დაფიქსირდა, რაც განპირობებული იყო არა მხოლოდ თანამდებობის პირების ქცევით, არამედ საზოგადოების არაადეკვატური მოთხოვნილებით.

ზემოაღნიშნულმა პრობლემებმა განაპირობეს რეფორმების სწრაფი ტემპით გატარება. განათლების რეფორმა საქართველოში მოიცავს განათლების მთელ ციკლს, სკოლამდელი განათლებიდან სადოქტორო საფეხურის ჩათვლით.

2. კულტურული იდენტობების მრავალფეროვნება და საგანმანათლებლო რეფორმები.

რეფორმების წარმატება დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად კარგად გვესმის და ვმართავთ კულტურული იდენტობების მრავალფეროვნებას.

ნეოკლასიკური ფილოსოფიის წარმომადგენლები აკეთებენ მცდარ ვარაუდს, რომ შესაძლებელია ერთი კულტურის წიაღში განხორციელებული ექსპერიმენტის გამეორება იგივე შედეგით სხვა კულტურაში.

3. განათლების დაფინანსება საქართველოში

ცხრილი N1. განათლების დაფინანსება საქართველოში

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
განათლებაზე გაწეული ხარჯი მშპ-თან მიმართებაში %%	2.6	1.9	2.9	3	3.2	3.6	3.6	3.5	3.8	3.8
განათლებაზე გაწეული ხარჯის წილი სამთავრობო ხარჯებში	9.3	6.7	12.7	13	13	...	11.2

წყარო: შედგენილია ჩვენს მიერ კომპილიაციის მეთოდით

სინამდვილეში, ხშირად ხდება, რომ შედეგი არ არის იდენტური თუნდაც ერთი კონკრეტული სოციალური ჯგუფის მიღმაც კი. ეროვნული კულტურის თავისებურებების, თვითმყობადობის გაცნობიერება გადამწყვეტია ერების კონკურენტული უპირატესობის განსაზღვრაში [3].

ეროვნული კულტურული იდენტობა დიდი ხანია ყურადღებისა და კვლევის საგანია, როგორც დასავლეთის ქვეყნებში, ასევე აღმოსავლეთში. საქართველოში აკადემიური წრეები და პოლიტიკური ელიტები ამ საკითხს წლების განმავლობაში განიხილავდნენ, თუმცა საჯარო დისკუსიის დონეზე და ქართული თანამედროვეობის კონტექსტში ეროვნული იდენტობის ემპირიული კვლევა ჯერ არ ჩატარებულა. განსაკუთრებით რთულია ეროვნული და კულტურული იდენტობების განსაზღვრა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში, მათ შორის საქართველოშიც. სწორედ ამიტომ არის ამდენი წარუმატებელი რეფორმის მცდელობა არა მხოლოდ განათლების პოლიტიკაში, არამედ ეკონომიკაში, სამართალში და სხვა ძირითად სახელმწიფო სფეროებში.

კულტურა უნდა განიხილებოდეს კრიტიკული თეორიის ფონზე, როგორც ბრძოლა ღირებულებებს შორის. ერთი მხრივ, ჩვენ მივდივართ მულტიკულტურული საზოგადოებისკენ, მეორე მხრივ, სოციალური ქცევის გასაღები მხოლოდ კულტურული განსხვავებების გაგებასა და გათვალისწინებაში მდგომარეობს. ინტერესთა კონფლიქტი ადამიანის ბუნების ნაწილია, რომელიც შეიძლება მოგვარდეს დიალოგით.

განათლების სისტემაში მემკვიდრეობა ეკონომიკური ზრდის ყველაზე დიდ დაბრკოლებად ითვლება. 70-წლიანმა საბჭოთა სისტემამ დიდი კვალი დატოვა საზოგადოებრივ აზროვნებაში. მარქსისტულ-ლენინური პოლიტიკურ-ეკონომიკური თეორიების საფუძველზე საზოგადოების უპირველესი სოციალურ-ფსიქოლოგიური პრობლემა საბაზრო ეკონომიკური პროცესების გაგება და ადაპტაცია გახდა [5].

საქართველოს 2021 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტით საქართველოს 2021 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტში ხარჯები განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროსთვის - 264 მლნ ლარით გაიზარდა.

ცხრილი N2. ქვეყნების მიხედვით განათლებაზე გაწეული ხარჯი მშპ-სთან მიმართებაში 2012-2020 წწ.

განათლების ხარჯი/ GDP (%)	ქვეყნების დასახელება
4.6%	ევროკავშირის ქვეყნების საშუალო დონე
3.5%-მდე	ბულგარეთი, ირლანდია, რუმინეთი
3.6 - 4.5%	გერმანია, ასაბერძნეთი, ესპანეთი, იტალია, სლოვენია
4.6 - 5.5%	ჩეხეთის რესპ., საფრანგეთი, ხროატია, ლიტვა, ლუქსემბურგი, უნგრეთი, მალტა, ნიდერლანდები, ავსტრია, პოლონეთი, პორტუგალია, გაერთიანებული სამეფო
5.6 – 6.4%	ბელგია, ესტონეთი, კვიპროსი, ლატვია ფინეთი შვეიცარია, ნორვეგია,
6.5-7.1%	დანია, შვედეთი
3.2 %	საქართველო

Source: Eurostat (EU countries, other European countries)

მწირი დაფინანსება, ეკონომიკური კრიზისი, ფრაგმენტული სასწავლო პროგრამები, სუსტი კავშირი განათლებასა და შრომის ბაზარს შორის, თანამედროვე მოთხოვნების სრული შეუსრულებლობა და კორუფცია ქვეყნის მთავარ პრობლემად იქცა.

მნიშვნელოვნად შემცირდა განათლების სისტემის სახელმწიფო დაფინანსება. დაფინანსების წყაროებზე საუბრისას ძირითადად განასხვავებენ სახელმწიფო დაფინანსებას, საყოფაცხოვრებო/ინდივიდუალურ ხარჯებს და სხვა კერძო წყაროებიდან დაფინანსებას.

როგორც ცხრილიდან ჩანს, განათლების ხარჯზე მშპ-ს მხრივ მნიშვნელოვნად ჩამორჩებით საშუალო ევროპულ მაჩვენებელს, საქართველოში ეს მაჩვენებელი 3,2%-ს უტოლდება. რომ აღარაფერი ვთქვათ განვითარებული ევროპული ქვეყნის მაჩვენებლებზე, სადაც ის 7%-ს აღემატება (მაგ. დანია და შვედეთი).

ცხრილი N3. განათლების ხარჯები ევროპის ქვეყნებში და საქართველოში მთლიან სახელმწიფო ხარჯებთან მიმართებაში 2012-2020 წლებში

განათლება / მთლიანი ხარჯები (%)	ქვეყნები
10.2%	ევროკავშირის ქვეყნების საშუალო მაჩვენებელი
10%-მდე	ავსტრია, ბულგარეთი, გერმანია, იტალია, სლოვაკეთი, საბერძნეთი, ესპანეთი, საფრანგეთი, რუმინეთი
10-11%	ხროატია, უნგრეთი, პორტუგალია, ფინეთი
11-12%	ბელგია, ჩეხეთი, ლუქსემბურგი, ნიდერლანდები, გაერთიანებული სამეფო
12 – 13%	დანია, ირლანდია, პოლონეთი, სლოვენია
13 – 14%	მალტა, შვედეთი
15-16.5%	შვეიცარია, ესტონეთი, კვიპროსი, ლატვია, ლიტვა
11 %	საქართველო [94]

Source: Eurostat (EU countries, other European countries)

საქართველო ოფიციალურად მაღალი საშუალო შემოსავლების მქონე ქვეყანათა რიცხვს განეკუთვნება. არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ეს მაჩვენებელი 2012 წლამდე არ აღემატებოდა 7%-ს. ეს ნიშნავს, რომ სახელმწიფო ბიუჯეტის მხოლოდ მეათედზე ცოტა მეტი იხარჯება განათლებაზე. განვითარებადი ქვეყნებისთვის გაეროს მიერ დასახული სამიზნე უნდა იყოს 15-20%.

კაპიტალური ხარჯები დაბალი იყო განათლების ყველა საფეხურზე, ანუ ინფრასტრუქტურაზე გაწეული ხარჯები, სხვადასხვა რეგიონებში არათანაბარ მდგომარეობაშია. ქალაქებს, განსაკუთრებით დედაქალაქს, ჰქონდათ და აქვთ უპირატესობა. ეს იწვევს სრულფასოვანი განათლების ხელმისაწვდომობის

უთანასწორობას. წლების განმავლობაში, კერძო სექტორის წილი უმაღლეს განათლების დაფინანსებაში და დაწესებულებების რაოდენობა სტაბილურად იზრდებოდა.

ცხრილი N4. მთლიანი სახელმწიფო ხარჯები მშპ-სთან მიმართებაში 2020 წელი ევროპის ქვეყნებში

მთლიანი სამთავრობო ხარჯები / GDP (%)	ქვეყნები
45.8%	ევროკავშირის ქვეყნების საშუალო მაჩვენებელი
36%-მდე	შვეიცარია, რუმინეთი, ლიტვა, ირლანდია
36-40%	ჩეხეთის რესპ., ესტონეთი, კვიპროსი, ლატვია, მალტა.
41-45%	გერმანია, ესპანეთი, ლუქსემბურგი, ნიდერლანდები, პოლონეთი, სლოვენია, სლოვაკია, გაერთიანებული სამეფო
46-50%	Norway საბერძნეთი, ხროატია, იტალია, უნგრეთი, ავსტრია, პორტუგალია, სვედეთი, ნორვეგია.
51-57%	ბელგია, დანია, ფინეთი, საფრანგეთი
29.5%	საქართველო

Source: Eurostat (EU countries, other European countries)

2004 წლამდე კერძო უმაღლესი განათლების ოპტიმალური დაფინანსების სტანდარტი არ არსებობდა. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, რომ ქვეყანამ ეტაპობრივად გაზარდოს ამ მიმართულებით გაწეული ხარჯები და კერძო სექტორთან ერთად, მშპ-ს ორნიშნა მაჩვენებლის ფარგლებში, გაზარდოს განათლების დაფინანსება. არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ 2019 წლის მონაცემებით, ეს მაჩვენებელი საშუალოდ 3,2%-ს შეადგენს მხოლოდ სახელმწიფო ხარჯების გათვალისწინებით. კერძო სექტორის ჩართულობა ამ სფეროში, დაფინანსების საგრანტო სისტემებთან ერთად, პრობლემის ერთ-ერთი გამოსავალია.

4. გაუცხოება განათლებასა და მეცნიერებას შორის.

განსაკუთრებით გვინდა ვისაუბროთ განათლებისა და მეცნიერების გაუცხოებაზე. პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში, მათ შორის საქართველოშიც, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ აირჩიეს უმაღლესი განათლების ფრანგული მოდელი, სადაც სწავლება და კვლევა იყო გამიჯნული. გერმანული ანუ ჰუმბოლდტის მოდელი, რომელიც მეცხრამეტე საუკუნით თარიღდება, პოპულარულია ევროპის რიგ ქვეყანაში. ამ მოდელის მიხედვით განათლება და კვლევა ერთად განიხილება.

როდესაც საქართველოში კვლევითი ინსტიტუტები კვლავ შეუერთდნენ უნივერსიტეტებს, ქართული განათლების სისტემა ფრანგულს დაშორდა და გერმანული ან ჰუმბოლდტის მოდელი მიიღო. დღეს ჩვენ გვაქვს კომბინირებული და ფრაგმენტირებული სისტემა, რომელიც ჯერ კიდევ ვერ უზრუნველყოფს მეცნიერების განვითარების სათანადო ტემპს. კვლევის შედეგად მივედით დასკვნამდე, რომ მეცნიერება კვლავ რჩება ნაკლებად პრიორიტეტულ მიმართულებად.

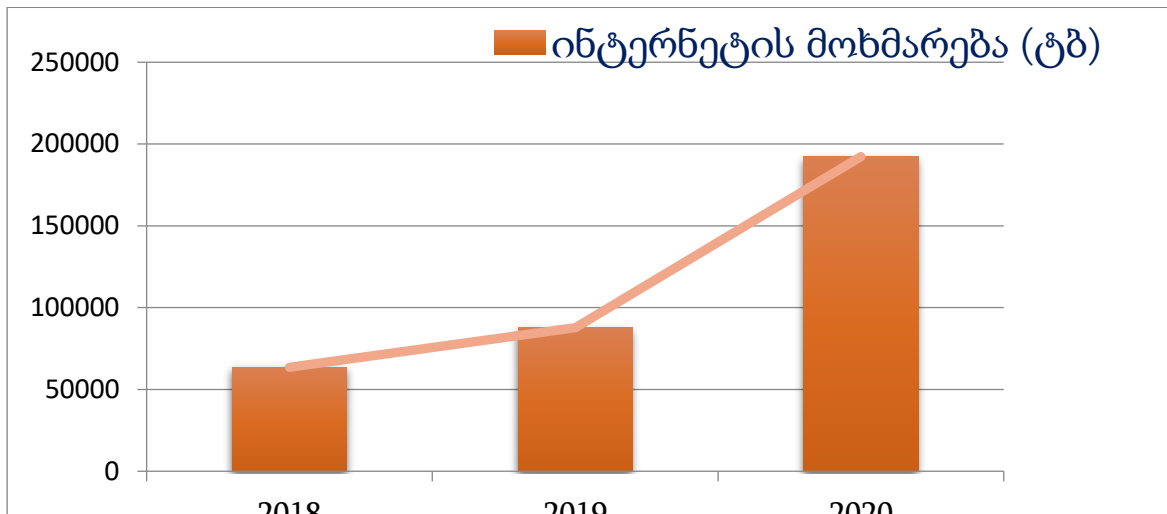
ასოცირებული ხელშეკრულებების XXXII დანართი ფოკუსირებულია პროფესიულ განათლებაზე და განათლების ხარისხის ევროპულ სტანდარტებთან შესაბამისობაზე. სამწუხაროდ, მეცნიერების, კვლევებისა და ინოვაციების განვითარება ჯერ კიდევ არ არის სათანადოდ გათვალისწინებული მომავალი წლების სტრატეგიულ გეგმებში. ამას მოწმობს საქართველოს გლობალური ინოვაციების ინდექსის (კვლევა და განვითარება; გლობალური ინოვაციის ინდექსი) შედარება არა მხოლოდ განვითარებული ქვეყნების, არამედ ისეთი ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებლებთან, როგორცაა სომხეთი, აზერბაიჯანი, ესტონეთი და ფინეთი. როგორც სქემიდან ჩანს, ამ მხრივ საქართველოს ღარიბი ადგილი უკავია. ის აუტსაიდერია კავკასიის რეგიონშიც კი.

დიაგრამა 1. გლობალური ინოვაციების ინდექსის ქულების შედარება, კვლევა და განვითარება 2020 წ.

სახელმძღვანელოები ქართულად არ ითარგმნება ისე ხშირად, როგორც საჭიროა, რადგან თარგმანიც ფულს და მოტივაციას ეხება. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველომ ბოლო წლებში გარკვეული პროგრესი განიცადა განათლების სფეროში, საქართველოში ზოგიერთი ბავშვი მაინც ტოვებს საჯარო სკოლას ძირითადი კომპეტენციების შეძენის გარეშე. უფრო მეტიც, სოფლებისა და რეგიონების მოსწავლეები და სტუდენტები, ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლები და სოციალურ-ეკონომიკურად დაუცველი კატეგორიის წარმომადგენლები განათლების მიღების უფრო დიდი რისკის ქვეშ არიან, ვიდრე მათი თანატოლები.

დიაგრამა 2. ინტერნეტის მოხმარება საქართველოში 2019=2020 წწ.

დასაქმება და უმუშევრობა. 2019 წლამდე უმუშევრობის მაჩვენებელს შემცირების ტენდენცია ქონდა. 2020-2021 წლებში უმუშევრობამ ისევ ზრდა დაიწყო და ამჟამად ის 19 %-ს შეადგენს. მაშინ როცა საქართველოს ეკონომიკა 2020 წელს -6.2%-ით შემცირდა, 2021 წლის რეალურმა ზრდამ 10% შეადგინა. აგრეგატული მოთხოვნის ზრდამ ინფლაციური წნეხი მნიშვნელოვნად გაზარდა. საქართველოში ბოლო მონაცემებით ინფლაციის მაჩვენებელი 12 %-ია. მათ შორის 6 % მიწოდების ფაქტორებზე მოდის. აღნიშნულმა მშპ-ს ზრდა უმუშევრობის მაჩვენებელი ცოტათი შეამცირა. მიუხედავად გაწეული სამუშაოებისა, ჯერ კიდევ დაბალია პროფესიული განათლების მაჩვენებელი. პანდემია გამოწვევაა, მან ბევრი პრობლემა შეუქმნა საგანმანათლებლო სფეროს. თუმცა უნდა აღინიშნოს რომ ამ პროცესებს მოყვა ერთგვარი დადებითი გვერდითი შედეგებიც.

აქ ვგულისხმობთ ინფორმაციულ ტექნოლოგიებთან დაკავშირებული უნარ-ჩვევების დაჩქარებული ტემპებით განვითარებას. სამომავლოდ კიდევ უფრო დიდი მნიშვნელობა ექნება ინოვაციურ და ახალ ტექნოლოგიებზე დამყარებული დარგების განვითარებას.

დასკვნა

30 წლის განმავლობაში განათლების სისტემაში მიმდინარე პროცესები თავდაპირველად ქოტური, უსისტემო და ხშირად სპონტანური იყო: რეფორმის საწყის ეტაპზე საქართველოს განათლების სისტემა იქცა უცხოელი დონორების ხედვების პრაქტიკული რეალიზაციის ასპარეზად; რეფორმა ძირითადად უცხოური ანალოგების ადაპტაციის გარეშე ხორციელდებოდა, რასაც ბუნებრივია ქართული კულტურა ვერ ითვისებდა; რეფორმას არ ჰქონდა მემკვიდრეობის, თანმიმდევრულობისა და სისტემატიზაციის ნიშანი. ყოველი ახალი მთავრობა იწყებდა რეფორმების მიმდინარე რგოლების განხილვას და ხელახლა ანალიზს. 2005 წელს დაწყებული რეფორმების შედეგად, უნივერსიტეტების დაფინანსების სისტემა რადიკალურად შეიცვალა საბაზისო დაფინანსებიდან ვაუჩერულ სისტემაზე გადასვლასთან დაკავშირებით. ამას მოყვა განათლების სამსაფეხურიანი სისტემის დანერგვა, ECTS კრედიტების შემოღება, კრედიტების შემცირება. სასწავლო კურსების ხანგრძლივობის ოპტიმიზაცია. გაჩნდა

დასაქმებაზე ორიენტირებულ სასწავლო პროგრამებზე მოთხოვნა; გამოიკვეთა პრაქტიკის როლი და მნიშვნელობა; გაიზარდა სტუდენტების მობილურობა როგორც ეროვნულ, ასევე საერთაშორისო დონეზე; განათლების შესაბამისი დაფინანსების წყაროების მოძიებამ, როგორც საჯარო, ისე კერძო სექტორში - გამოიწვია გარკვეული დადებითი ძვრები მდგრადი განვითარების მიზნების მისაღწევად. საქართველოს განათლების სისტემას კვლავაც სჭირდება სტრატეგიული და მიზანმიმართული რეფორმები, რათა ყველამ შეძლოს ისწავლოს და განვითარდეს.

References

1. A guide to SDG interactions: from science to implementation.
2. Inglehart R., Welzel, C: „Modernization, Cultural change, and Democracy- The human development Sequence“. Cambridge University Pres. (2005). P. 21
3. Baldwin, R., Venables, A. (1995) Regional Economic Integration, pp.89-121;
4. Universal Declaration on Cultural Diversity (2001);
5. Eurostat (EU countries, other European countries) research and development; Global Innovation Index <https://www.globalinnovationindex.org/media-news>

COVID'S IMPACT ON LABOR RESOURCE PRODUCTION

*Chincharauli Giorgi
Kapanadze Maia*

Abstract

In order to study the impact of Kovid labor resources on reproduction and its rational regulation, it is first necessary to understand the concepts of Kovid and labor resources.

Covid-19 is a new virus that is linked to a group of viruses that include Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS) and some forms of colds. Corona is a word borrowed from Latin Greek and means 'crown' from both.

Labor resources are, by law, the conversion of a workforce into a certain quantitative and demographic framework by a state that can be used to perform a particular activity. Ie Labor resource is the ability of labor in terms of employment and utilization.

Covid has a substantially negative impact on the production and reproduction of labor resources. More specifically, the moments of reproduction. Leads to both simple and fragmented reproduction of labor resources. Limits the functionality of the labor resource reproduction phases.

The impact of Covid-19 on labor resource reproduction must be considered in two main aspects. Both in terms of the ability to work directly and in terms of the reproduction of labor resources as a whole. Labor skills include, physical and spiritual skills. Physical skills - strength, agility, eye accuracy, virtuosity, etc.

If we apply these moments of the ability to work, to the above-mentioned forms of action of the Corona-19 virus, we can easily see what a great negative impact they have on the physical and spiritual abilities of people. In particular, during conjunctivitis, the accuracy of the eyes disappears; Labor pain is lost during body, eye and throat pain, etc.

As for the impact of Kovid-19 on the reproduction of labor resources in general, in the conditions of such Kovid the quantity and quality of labor resources are reduced, the material basis of labor resources is reduced, unemployment increases, under-employed labor resources are used, etc.

All this essentially affects the economic, social and political situation of the country. Whatever to overcome urgent measures are acceptable, not to close enterprises, not to reduce jobs and incomes of the population, etc. In this regard, different measures are taken in different states, both in general and in terms of legislation.

Key words: Corona, labor resources, labor capacity, reproduction, labor force.

კოვიდ-19-ის გავლენა შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე

ჭინჭარაული გიორგი
კაპანაძე მაია

აბსტრაქტი

კოვიდის შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე გავლენის შესწავლისა და მისი რაციონალური რეგულირებისათვის, უპირველესად საჭიროა კოვიდისა და შრომითი რესურსების ცნებებში გარკვევა.

კოვიდის-19-ი ახალი ვირუსია, ის უკავშირდება ვირუსების იმ ჯგუფს, რომელსაც განეკუთვნება „მძიმე მწვავე რესპირატორული სინდრომი(SARS) და გაციების ზოგიერთი ფორმა“. კორონა ლათინური ბერძნულიდან ნასესხები სიტყვაა და ორივეგან ნიშნავს "გვირგვინს". შრომითი რესურსები არის საკანონმდებლო წესით,, ამა თუ იმ სახელმწიფოს მიერ სამუშაო ძალის გარკვეულ რაოდენობრივ და დემოგრაფიულ ჩარჩოებში მოქცევა, რაც შეიძლება გამოყენებულ იქნას, ამა თუ იმ საქმიანობის შესასრულებლად. ე.ი. შრომითი რესურსი არის შრომის უნარი დასაქმებისა და გამოყენების თვალსაზრისით.

კოვიდი არსებით უარყოფით გავლენას ახდენს, შრომითი რესურსების წარმოებასა და კვლავწარმოებაზე. უფრო კონკრეტულობაში კი კვლავწარმოების მომენტებზე. იწვევს

შრომითი რესურსების როგორც მარტივ, ისე შეკვეცილ კვლავწარმოებას. ზღუდავს შრომითი რესურსების კვლავწარმოების ფაზების ფუნქციონალურობას.

კოვიდ-19-ის გავლენა, შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე, უნდა განვიხილოთ ორ მთავარ ასპექტში. როგორც უშუალოდ შრომის უნართან მიმართებაში, ისე მთლიანად შრომითი რესურსების კვლავწარმოების თვალსაზრისით.

შრომის უნარი მოიცავს, ფიზიკურ და სულერ უნარებს. ფიზიკური უნარებია- ძალა, მოხერხებულობა, თვალების სიზუსტე, ვირტუოზულობა და ა.შ.

შრომის უნარის ამ მომენტებს თუ მივსადაგებთ, კორონა-19-ის ვირუსის აღნიშნული მოქმედების ფორმებს, ადვილად დავინახავთ თუ რა დიდი უარყოფითი გავლენა აქვს მათ, ადამიანთა ფიზიკურ და სულიერ უნარებზე. კერძოდ კონიუქტივტის დროს თვალების სიზუსტე ქრება; სხეულის, თვალის და ყელის ტკივილის დროს შრომის ინტერესი იკარგება და ა.შ.

რაც შეეხება კოვიდ-19-ის გავლენას ზოგადად შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე, ასეთი კოვიდის პირობებში მცირდება შრომითი რესურსების რაოდენობა და ხარისხი, იკვეცება შრომითი რესურსების მატერიალური საფუძველი, იზრდება უმუშევრობა, არასრულად გამოიყენება დასაქმებული შრომითი რესურსები და ა.შ. ყოველივე ეს არსებითად მოქმედებს ქვეყნის ეკონომიკურ, სოციალურ და პოლიტიკურ მდგომარეობაზე. რის დასავლევადაც სასწრაფო ზომებია მისაღები, რომ არ დაიხუროს საწარმოები, კიდევ არ შემცირდეს სამუშაო ადგილები და მოსახლეობის შემოსავლები და ა.შ. ამ მიმართულებით, სხვადასხვა სახელმწიფოებში სხვადასხვა ღონისძიებებს ახორციელებენ, როგორც საერთოდ ისე კანონმდებლობის თვალსაზრისით.

საკვანძო სიტყვები: კორონა, შრომითი რესურსები, შრომის უნარი, კვლავწარმოება, სამუშაო ძალა

კოვიდის შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე გავლენის შესწავლისა და მისი რაციონალური რეგულირებისათვის, უპირველესად საჭიროა კოვიდისა და შრომითი რესურსების ცნებებში გარკვევა.

კოვიდ-19-ი ახალი ვირუსია, ის უკავშირდება ვირუსების იმ ჯგუფს, რომელსაც განეკუთვნება „მძიმე მწვავე რესპირატორული სინდრომი(SARS) და გაციების ზოგიერთი ფორმა“. კორონა ლათინური ბერძნულიდან ნასესხები სიტყვაა და ორივეგან ნიშნავს „გვირგვინს“. შრომითი რესურსები არის საკანონმდებლო წესით, ამა თუ იმ სახელმწიფოს მიერ სამუშაო ძალის გარკვეულ რაოდენობრივ და დემოგრაფიულ ჩარჩოებში მოქცევა, რაც შეიძლება გამოყენებულ იქნას, ამა თუ იმ საქმიანობის შესასრულებლად. ე.ი. შრომითი რესურსი არის შრომის უნარი დასაქმებისა და გამოყენების თვალსაზრისით.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია COVID-19-ის პირობებში შრომითი რესურსების კვლავწარმოების პრობლემების დამუშავება. მათი რაციონალური წარმოება, განაწილების და ეფექტიანი გამოყენების მიზნით.

კვლევის მეთოდები. კვლევა ეფუძნება ზოგად სამეცნიერო და ეკონომიკური კვლევის მეთოდებს, მათ შორის, შეფასების, ლოგიკური და სისტემური მიდგომების მონაცემების შეგროვებისა და ეკონომიკურ-სტატისტიკურ მეთოდებს. ასევე გამოყენებული იქნა როგორც სპეციპიკური ისე უნივერსალური მეთოდები, როგორცაა სინთეზ ანალიზი, დედუქციისა და ინდუქციის მეთოდი. სტატისტიკური, ეკონომიკური მაჩვენებლები და სხვა. საკვლევი საკითხების სიღრმისეულად შესასწავლად თვისებრივი კვლევის მეთოდი. კვლევის შედეგები. კვლევის პროცესში მიღებულ იქნა შედეგები რომელთა საფუძველზე უნდა დამუშავდეს კოვიდ-19 პირობებში შრომითი რესურსების კვლავწარმოების განხორციელების წესები. კერძოდ, კონკრეტულობაში დამუშავდება შრომითი რესურსების დასაქმება-გამოყენების, მიგრაციის, სახელფასო,ჯანდაცვის და სხვა პოლიტიკები.

კოვიდი არსებით უარყოფით გავლენას ახდენს, შრომითი რესურსების წარმოებასა და კვლავწარმოებაზე. უფრო კონკრეტულობაში კი კვლავწარმოების მომენტებზე. იწვევს შრომითი რესურსების როგორც მარტივ, ისე შეკვეცილ კვლავწარმოებას. ზღუდავს შრომითი რესურსების კვლავწარმოების ფაზების ფუნქციონალურობას.

კოვიდ-19-ის გავლენა, შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე, უნდა განვიხილოთ ორ მთავარ ასპექტში. როგორც უშუალოდ შრომის უნართან მიმართებაში, ისე მთლიანად შრომითი რესურსების კვლავწარმოების თვალსაზრისით.

შრომის უნარი მოიცავს, ფიზიკურ და სულიერ უნარებს. ფიზიკური უნარებია- ძალა, მოხერხებულობა, თვალების სიზუსტე, ვირტუოზულობა და ა.შ.

შრომის უნარის ამ მომენტებს თუ მივუსადაგებთ, კორონა-19-ის ვირუსის აღნიშნული მოქმედების ფორმებს, ადვილად დავინახავთ თუ რა დიდი უარყოფითი გავლენა აქვს მათ, ადამიანთა ფიზიკურ და სულიერ უნარებზე. კერძოდ კონიუქტივტის დროს თვალების სიზუსტე ქრება; სხეულის, თვალის და ყელის ტკივილის დროს შრომის ინტერესი იკარგება და ა.შ.

რაც შეეხება კოვიდ-19-ის გავლენას ზოგადად შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე, ასეთი კოვიდის პირობებში მცირდება შრომითი რესურსების რაოდენობა და ხარისხი, იკვეცება შრომითი რესურსების მატერიალური საფუძველი, იზრდება უმუშევრობა, არასრულად გამოიყენება დასაქმებული შრომითი რესურსები და ა.შ. ყოველივე ეს არსებითად მოქმედებს ქვეყნის ეკონომიკურ, სოციალურ და პოლიტიკურ მდგომარეობაზე. რის დასამლევადაც სასწრაფო ზომებია მისაღები, რომ არ დაიხუროს საწარმოები, კიდევ არ შემცირდეს სამუშაო ადგილები და მოსახლეობის შემოსავლები და ა.შ. ამ მიმართულებით, სხვადასხვა სახელმწიფოებში სხვადასხვა ღონისძიებებს ახორციელებენ, როგორც საერთოდ ისე კანონმდებლობის თვალსაზრისით.

კოვიდ-19 ახალი ვირუსია, ის უკავშირდება ვირუსების იმ ჯგუფს, რომელსაც განეკუთვნება „მძიმე მწვავე რესპირატორულ სინდრომი (SARS) და გაციების ზოგიერთი ფორმა. „კორონა“ ლათინურში ბერძნულიდან ნასესხები სიტყვაა და ორივეგან ნიშნავს „გვირგვინს“. ასევე პანდემია ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს „საყოველთაოს“

„სახალხო“. ე. ი. ინფექციის ფართო მასშტაბით გავრცელებას. სხვანაირად რომ ვთქვათ, პანდემია არის ეპიდემია ფართო მასშტაბით.

კორონა ვირუსი ხშირად იწვევს - ცხელებას, ხველას, დადლილობის შეგრძნებას. შედარებით ნაკლებად სხეულის, თავის და ყელის ტკივილებს, ფაღარათს, კონიუნქტივს, სხეულზე გამონაყარს, ყნოსვისა და გემოს შეგრძნების დაკარგვას, ყოველივე ეს კი არსებითად მოქმედებს შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე. უპირველესად კი შრომით რესურსებზე, რომელიც არის საკანონმდებლო წესით ამა თუ იმ სახელმწიფოს მიერ სამუშაო ძალის გარკვეულ რაოდენობრივ და დემოგრაფიულ ჩარჩოებში მოქცევა, ე. ი. სამუშაო ძალის ის რაოდენობა, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას, ამა თუ იმ საქმიანობის შესასრულებლად. სამუშაო ძალა კი არის, ადამიანის ფიზიკურ და სულიერ უნართა ერთობლიობა, რომლის მოხმარების დროს მიმდინარეობს შრომის პროცესი, იქმნება საზოგადოებრივ დოვლათი, ე. ი. სამუშაო ძალა არის შრომის უნარი ანუ ფაქტიური ან პოტენციური შრომითი რესურსი.

ყოველივე აღნიშნულს თუ გავიაზრებთ დავინახავთ რომ კოვიდ 19-ი არსებით უარყოფით გავლენას ახდენს შრომითი რესურსების წარმოებასა და კვლავწარმოებაზე, მის ჰორიზონტალურ და ვერტიკალურ მომენტებზე, როგორცაა ინდივიდუალური და ერთობლივი, კვალიფიციური და არაკვალიფიციური, არსებული და ახალი შრომითი რესურსების კვლავწარმოებები და მათი კონკრეტული ფაზები, როგორცაა შრომითი რესურსების წარმოება, განაწილება, გაცვლა და მოხმარება სანამ ამ საკითხს კონკრეტულობაში შევხებით, უნდა მოვახდინოთ შრომის უნარის დეტალიზაცია და მის შესაბამისად განვიხილოთ კოვიდ-19-ის ზემოქმედების გავლენა უპირველესად შრომის უნარზე, რომელიც ლოგიკურად კვლევის საწყისია, შემდგომ კი კვლევა გავაგრძელოთ ზოგადად ვირუსის გავლენაზე შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე.

როგორც უკვე ავღნიშნეთ შრომის უნარი ანუ შრომითი რესურსი, ადამიანის ფიზიკური და სულიერი უნარების ერთობლიობაა. ეს უნარები პრაქტიკაში ცალკე არ არსებობენ. ამ თვალსაზრისით ისინი მეცნიერული აბსტრაქციის საშუალებით შეიძლება წარმოვადგინოთ. წინააღმდეგ შემთხვევაში საქმე გვექნება ფსიქო-ფიზიკურ პარალელიზმთან.

ფიზიკური უნარებია - ძალა, მოხერხებულობა, თვალების სიზუსტე, ვირტუოზულობა და ა. შ.

სულიერი უნარებია - აბსტრაქტიული აზროვნების უნარი, საზრიანობა, ცოდნა, შრომის ინტერესი და ა. შ.

შრომითი რესურსების ამ მომენტებს ანუ შრომითი რესურსის დიფერენცირებულ უნარებს თუ განვიხილავთ, კორონა ვირუსის ადამიანებზე მოქმედების, ზემოთ განხილული ფორმების თვალსაზრისით, დავინახავთ თუ რა დიდი უარყოფითი შედეგები მოაქვს კორონა-19-ს საზოგადოებისათვის, შრომითი რესურსებზე ზემოქმედების გამო, კერძოდ რომელ თვალების სიზუსტეზე შეიძლება ლაპარაკი კონიუნქტივის დროს, ან რა შრომის ინტერესი ექნება ადამიანს - დადლილობის, სხეულის, თავისა და ყელის ტკივილის დროს და ა. შ. ყოველივე ეს ხომ გამოირიცხავს

შრომითი რესურსების დასაქმებასა და გამოყენებას, გაფართოებულ კვლავწარმოებას, ასეთ ვითარებაში ხდება შრომითი ურთიერთობების შეჩერება, ზოგ შემთხვევაში შეწყვეტაც. რადგანაც ჯანმრთელობის პოტენციალის შემცირება ან უკიდურესად დაინვალიდება შრომითი რესურსების დასაქმებისა და გამოყენების შესაძლებლობებს არ იძლევა. დღის წესრიგში დგება ადამიანის სიცოცხლის შენარჩუნებისა და ეკონომიკური კოლაფსის თავიდან აცილების საკითხი. სერიოზული დარტყმის ქვეშ ხვდება ადამიანის სულიერი, კულტურული, ჰუმანიტარული ფასეულობები და ღირებულებები.

კოვიდ-19-ის პირობებში შრომითი რესურსების დაცვის მიზნით, დასაქმება იზღუდება, ასევე იზღუდება ან ჩერდება მატერიალური დოვლათის მწარმოებელი ფირმები. დაკეტილია თეატრები, მუზეუმები, საგამოფენო სივრცეები, ბიბლიო-თეკები, სპორტულ გამაჯანსაღებელი კომპლექსები, სწავლება დისტანციურად არასრულფასოვანია და ა. შ. ყოველივე ეს ასახვას პოულობს ადამიანის სულიერ, ფსიქიკურ და ფიზიკურ კონდიციებზე, შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე, მის კონკრეტულ ფაზებზე.

კოვიდ-19-მა დიდი გავლენა მოახდინა სამუშაო ადგილების რაოდენობაზე, საარსებო საშუალებებზე, ადამიანებზე და მათი ოჯახების კეთილდღეობაზე, საწარმოებაზე, განსაკუთრებით მცირე და საშუალო ზომის საწარმოებზე. მიუხედავად იმისა, რომ ისინი გადავიდნენ დასაქმების ონლაინ-რეჟიმზე, მრავალმა მილიონმა ადამიანმა დაკარგა არსებობის საშუალებები, ბევრი კი რისკის ქვეშ იმყოფება. დაიხურა უამრავი სამუშაო ადგილი, რამაც შრომითი რესურსების დასაქმებისა და გამოყენების შემცირება გამოიწვია, რის გამოც დაიკარგა ბევრი სამუშაო დრო.

2020 წლის მონაცემებით მთელი მსოფლიო მასშტაბით პირველ კვარტალში შრომითი რესურსების გამოყენება შემცირდა 4,8%-ით, ხოლო მეორე კვარტალში 10,7%-ით.

კოვიდ-19-მა შრომითი რესურსების კვლავწარმოების თვალსაზრისით ადამიანთა მასიური გარდაცვალებისა და ავადმყოფობის შედეგად გამოიწვია საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროს არამდგრადობა.

2021 წლის 20 ნოემბრის 11⁰⁰ საათის მდგომარეობით, საქართველოში აფხაზეთისა და სამაჩაბლოს გამოკლებით, კოვიდის 808889 შემთხვევაა დადასტურებული, აქედან 11422 - გარდაიცვალა; 743927 გამოჯანმრთელდა; 6471 სამედიცინო დაწესებულებაში იმყოფება (წყარო - კოვიდის სტატისტიკა საქართველოში <https://www.tzt.net.tr>covid-19>).

ანალოგიური მდგომარეობა მსოფლიოში, ბოლო მონაცემებით აშშ 48.528.655 შემთხვევა დადასტურებული, დაიღუპა 791.184; გამოჯანმრთელდა 38.414.413; შესაბამისად ინდოეთში 34.499.925, 465.349, 33.909.708; ბრაზილიაში 22.003.317, 612.411, 21.214.823 (წყარო <https://www.tzt.net.tr>covid-19>).

აღნიშნული მონაცემები იმის დასტურია, თუ რა რაოდენობის ფაქტიური და პოტენციური შრომითი რესურსების კრახთან გვაქვს საქმე, რომელთა არსებობა, რაციონალური დასაქმება და გამოყენება, რა უდიდეს სოციალურ ეკონომიკურ

შედეგებს განაპირობებდა, როგორც საქართველოს ისე მსოფლიოს მოსახლეობისათვის ეკონომიკის, სოციალურ და პოლიტიკურ სფეროებში.

კოვიდის მიერ გამოწვეული ყოველივე ზემოთ წარმოდგენილი იმის მაჩვენებელგაა, რომ კოვიდის მიერ გამოწვეული ამდენი სიკვდილიანობისა და ავადმყოფობის, წარმოების დაცემისა და სხვა მიზეზების გამო ერთობლივი შრომითი რესურსების წარმოება იკვეცება, რადგან შრომის დანაწილება და კოოპერირება მცირდება.

ასევე სიკვდილიანობის, ავადმყოფობის, უმუშევრობის, საგანმანათლებლო დაწესებულებათა ფუნქციონირების შეზღუდვის, დისტანციურ სწავლებასთან დაკავშირებული პრობლემების და სხვა ამგვარი კოვიდის მიერ გამოწვეული მიზეზების შედეგად კვალიფიციური შრომითი რესურსების წარმოება მცირდება, დეკვალიფიკაცია კი იზრდება.

სიკვდილიანობის, ავადმყოფობის, მოსახლეობის შემოსავლების შემცირების და სხვა მსგავსი მოვლენების არსებობის პირობებში ახალი შრომითი რესურსების წარმოება, მოსახლეობის ბუნებრივი მატება შემცირებულია, ზოგ შემთხვევაში შეკვეცილი.

კოვიდ-19-გან გამოწვეული შრომითი რესურსების მარტივი და შეკვეცილი კვლავწარმოება, მისი კვლავწარმოების ფაზების შეზღუდვა თუ არ შეჩერდა, საქმე მივა მასობრივ სოციალურ ამბოხებამდე. რის წინაღმდეგაც სასწრაფო ზომებია მისაღები. როგორც საერთოდ ისე კანონმდებლობის ფარგლებში.

კორონა 19-ის პირობებში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს - ქსელურ ტექნოლოგიები, ხელოვნური ინტელექტი, რობოტული ტექნიკა, რომელთა გამოყენება ამცირებს შრომითი რესურსების დასაქმება - გამოყენებას. თავის მხრივ საქართველოში კოვიდ ვირუსის პირობებში შრომითი რესურსების დისტანციური დასაქმება-გამოყენების ხელშემშლელი ფაქტორია. შესაბამისად ტექნიკური ინფრასტრუქტურის უქონლობა, დისტანციური მართვის მენეჯმენტის მოუმზადებლობა და ა.შ. რის შედეგადაც იზრდება უმუშევრობა, მცირდება შემოსავლები და ა. შ.

საქართველოში კოვიდ-19-ის გამო წარმოების დონე დაეცა, ადამიანებმა დაკარგეს სამსახურები, შეეზღუდათ შემოსავლები რის გამოც იცვლება მიგრაციის სიდიდე. 2020 წლის დასაწყისში უმუშევრობის დონე 18.5% შეადგენდა, დღესდღეობით 19.5%-ია. ხოლო მიგრაციის სალდო 15.7% იყო.

ამდენად, კოვიდ-19-ის ვირუსის შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე უარყოფითი ზემოქმედების პრევენციისა და დაძლევისათვის სახელმწიფოები, არსებული ვითარებიდან გამომდინარე უნდა ატარებდნენ შესაბამის ღონისძიებებს. ისეთ სოციალურ და ეკონომიკურ პოლიტიკებს, რომ დასაქმება არ ნიშნავდეს ჯანმრთელობის ზრუნვაზე უარის თქმას და საწინააღმდეგოდ ჯანმრთელობაზე ზრუნვა საწარმოების დახურვას. პოლიტიკა უნდა იყოს ისეთი, რომ ორივე მიმდინარეობდეს ერთდროულად.

დღევანდელ პირობებში, კოვიდ-19 დაკავშირებით მსოფლიო მასშტაბით მიღებულ უნდა იქნას ფისკალური და ფინანსური ზომები, რომ არ დაიხუროს საწარმოები,

შრომითი რესურსების დასაქმება არ შეიზღუდოს, დაცული იყოს ადამიანთა ჯანმრთელობა და ა.შ. ასეთ საკონპენსაციო ზომებს მიეკუთვნება ბიზნესის დაბეგვრის განაკვეთების შემსუბუქება, პირდაპირი ბიზნეს გრანტები, თვითდასაქმებულების მხარდაჭერა, გადასახადების გადავადება; ავადმყოფობასთან დაკავშირებული შეღავათების გადახდის წესის შემსუბუქება და ა. შ.

კოვიდ-19-ის შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე უარყოფითი ზეგავლენის შედეგების პრევენციისა და აღმოფხვრისათვის სახელმწიფოებს კონკრეტულობაში შემუშავებულ უნდა ჰქონდეს მოსახლეობის ჯანდაცვის შრომითი რესურსების დასაქმება-გამოყენების, მიგრაციის, სახელფასო და სხვა პოლიტიკები, რაც როგორც ყველგან საქართველოს სინამდვილეშიც მოისუსტებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი, COVID-19-ის ეკონომიკური შედეგები მსოფლიოსა და საქართველოსთვის, 2020;
2. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია 2021-2025;
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სამუშაო ძალის მაჩვენებლები (დასაქმება და უმუშევრობა) 2021 წელი;
4. Аналитическая записка: сфера труда и covid-19. 2020 июль. United Nation. (გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია).
5. Мот. 2020 г. Вестник международной организации труда (Мот). Covid-19 и сфера труда. Четвёртый выпуск, 27 мая, 2020 года.
6. Мот, 2020 год. Кризис Covid-19 и неформальная экономика: срочные меры реагирования и политические вызовы.
7. Пандемия Covid-19 – Вызовы, последствия, противодействия, М., 2021.
8. Г. Б. Чинчараули, Политэкономический аспект исследования воспроизводства рабочей силы, Тб., 1984.
9. გ. ჭინჭარაული, სოციალურ-ეკონომიკური ლექსიკონი, თბ., 2014.
10. <http://geostat.ge/> - საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური;

THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON SMALL BUSINESS EMPLOYEES AND WAYS TO OVERCOME THE CRISIS

Shaburishvili Shota

Udesiani Khatia

Abstract

The coronavirus pandemic and the crisis associated with it proved to be a significant impediment to economic development. The virus has not only damaged human health and claimed millions of lives, but also caused an economic crisis, the exact consequences of which are uncertain, while the scale is still growing.

One of the driving forces of the economy is small business. That is, small businesses have the ability to contribute to the welfare of the country, economic development, unemployment and poverty reduction. The main blow of the crisis caused by the virus was received by small businesses because they did not have sufficient financial resources to survive. Strict restrictions and regulations imposed in the country reduced production, revenues and demand, leading to the closure of enterprises, layoffs or temporary layoffs.

Today's reality shows that in the conditions of the Coronavirus pandemic, small businesses could not adequately cope with the created economic and social problems.

Reason of research. The purpose of the study is to study and analyze the impact of COVID-19 on small businesses, evaluate the measures taken by the state and identify ways to overcome the crisis.

Research methods. The research is based on general scientific and economic research methods, including evaluation, logical and systematic approaches, data collection, and economic-statistical methods. In the process of research, we conducted a search and analysis of reports of independent experts from public and private organizations. The qualitative research method is used to study the research issues in depth.

Research Results. The coronavirus pandemic has shown that small businesses in Georgia are not distinguished by resilience, the ability to survive, however, it has become clear that the driving force of the country's economy should be small businesses. Unemployment increased during the pandemic, incomes fell, and the living conditions of the population became even more difficult. Overcoming the economic misery and small business crisis in the country requires a complex approach. One-time benefits and short-term compensation can not solve the root problems. These actions can alleviate the situation in the short term, but do not give real economic results. To help small businesses, the state should support and initiate projects that provide employment for people, increase income. However, it is important to have an unemployment insurance system in the country.

Conclusion. The coronavirus pandemic has hampered the country's progress and development. Unfortunately, focusing on long-term plans has never been a country priority. While the country's economy relies heavily on tourism and international remittances, defining and

planning long-term prospects is clearly a difficult task. In today's reality small businesses require special support and empowerment. The state needs a purposeful plan and strategy for this. In the conditions of limited resources, it is necessary to spend a targeted, rational, effective amount of each GEL, which will be aimed at improving the social background, supporting and strengthening small businesses.

Keywords: *Small Business, Crisis, Unemployment, Pandemic.*

COVID-19 პანდემიის გავლენა მცირე ბიზნესში დასაქმებულებზე და კრიზისის დაძლევის გზები

შაბურიშვილი შოთა
უდესიანი ხატია

აბსტრაქტი

კორონავირუსის პანდემია და მასთან დაკავშირებული კრიზისი მნიშვნელოვანი შემაფერხებელი გარემოება აღმოჩნდა ეკონომიკის განვითარებისთვის. ვირუსმა ზიანი მიაყენა არა მხოლოდ ადამიანების ჯანმრთელობას და მოსპო მილიონობით სიცოცხლე, არამედ გამოიწვია ეკონომიკური კრიზისი, რომლის ზუსტი შედეგები გაურკვეველია, ხოლო მასშტაბები ჯერ კიდევ მზარდი.

ეკონომიკის ერთ-ერთ მამოძრავებელ ძალას წარმოადგენს მცირე ბიზნესი. სწორედ, მცირე ბიზნესს აქვს უნარი ხელი შეუწყოს ქვეყნის კეთილდღეობის დონის ამაღლებას, ეკონომიკურ განვითარებას, უმუშევრობის და სიღარიბის შემცირებას. ვირუსით გამოწვეული კრიზისის მთავარი დარტყმა მცირე ბიზნესმა მიიღო, რადგან მას არ ჰქონდა საკმარისი ფინანსური რესურსი თავის გადასარჩენად. ქვეყანაში დაწესებულმა მკაცრმა შეზღუდვებმა და რეგულაციებმა შეამცირა წარმოება, შემოსავლები და მოთხოვნა, რამაც გამოიწვია საწარმოების დახურვა, თანამშრომლების შემცირება ან დროებით გათავისუფლება.

დღევანდელი რეალობა ცხადყოფს, რომ კორონავირუსის პანდემიის პირობებში მცირე ბიზნესი სათანადოდ ვერ გაუმკლავდა შექმნილ ეკონომიკურ და სოციალურ პრობლემებს.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია COVID-19-ის მცირე ბიზნესზე გავლენის შესწავლა და ანალიზი, სახელმწიფოს მხრიდან გატარებული ღონისძიებების შეფასება და კრიზისის დაზღვევის გზების განსაზღვრა.

კვლევის მეთოდები. კვლევა ეფუძნება ზოგად სამეცნიერო და ეკონომიკური კვლევის მეთოდებს, მათ შორის, შეფასების, ლოგიკური და სისტემური მიდგომების, მონაცემების

შეგროვებისა და ეკონომიკურ-სტატისტიკურ მეთოდებს. კვლევის პროცესში განვახორციელეთ სახელმწიფო და კერძო ორგანიზაციების დამოუკიდებელი ექსპერტების ანგარიშების მოძიება და ანალიზი. საკვლევი საკითხების სიღრმისეულად შესასწავლად გამოყენებულია თვისებრივი კვლევის მეთოდი.

კვლევის შედეგები. კორონავირუსის პანდემიამ ცხადყო, რომ მცირე ბიზნესი საქართველოში არ გამოირჩევა მდგრადობით, თვითგადარჩენის უნარით, ამასთან, ცხადი გახდა, რომ ქვეყნის ეკონომიკის მამოძრავებელი ძალა სწორედ მცირე ბიზნესი უნდა იყოს. პანდემიის პერიოდში გაიზარდა უმუშევრობა, შემცირდა შემოსავლები და კიდევ უფრო მეტად დამძიმდა მოსახლეობის ყოფა. ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური სიდუხჭირისა და მცირე ბიზნესის კრიზისის დაძლევა მოითხოვს კომპლექსურ მიდგომას. ერთჯერადი შეღავათები და მოკლევადიანი კომპენსაციები ძირეულ პრობლემებს ვერ აგვარებს. აღნიშნულ ქმედებებს მოკლე ვადაში შეუძლია სიტუაციის შემსუბუქება, მაგრამ რეალურ ეკონომიკურ შედეგს ვერ იძლევა. მცირე ბიზნესის დასახმარებლად სახელმწიფომ მხარი უნდა დაუჭიროს და ისეთი პროექტების ინიცირება მოახდინოს, რომლებიც უზრუნველყოფს ადამიანების დასაქმებას, შემოსავლების ზრდას. ამასთან, მნიშვნელოვანია ქვეყანაში არსებობდეს უმუშევრობის დაზღვევის სისტემა.

დასკვნა. კორონავირუსის პანდემიამ შეაფერხა ქვეყნის წინსვლა და განვითარება. სამწუხაროდ, გრძელვადიან გეგმებზე ორიენტირება არასდროს ყოფილა ქვეყნის პრიორიტეტი. მაშინ, როდესაც ქვეყნის ეკონომიკა დიდწილად ტურიზმზე და საერთაშორისო გადარიცხვებზე დგას, ცხადია, გრძელვადიანი პერსპექტივების განსაზღვრა და დაგეგმვა რთულ ამოცანას წარმოადგენს. დღევანდელ რეალობაში მცირე ბიზნესი მოითხოვს განსაკუთრებულ მხარდაჭერასა და გაძლიერებას. სახელმწიფოს კი ამისათვის სჭირდება მიზანმიმართული გეგმა და სტრატეგია. შეზღუდული რესურსების პირობებში აუცილებელია მოხდეს თითოეული ლარის მიზნობრივი, რაციონალური, ეფექტიანი ხარჯვა, რაც მიმართული იქნება სოციალური ფონის გასაუმჯობესებლად, მცირე ბიზნესის მხარდასაჭერად და გასაძლიერებლად.

საკვანძო სიტყვები: მცირე ბიზნესი, კრიზისი, უმუშევრობა, პანდემია

ახალი კორონავირუსი მნიშვნელოვანი გამოწვევა აღმოჩნდა თანამედროვე მსოფლიოსთვის. ვირუსმა უარყოფითი გავლენა მოახდინა არა მხოლოდ ადამიანების ჯანმრთელობაზე, არამედ სერიოზული ზიანი მიაყენა ეკონომიკას. როგორც განვითარებული, ასევე განვითარებადი ქვეყნები თითქმის ორი წელია ეკონომიკური კრიზისის დაძლევის გზებს ეძებენ. კრიზისის შედეგები განსაკუთრებით მძიმე აღმოჩნდა მცირე ბიზნესისათვის, რომელსაც მსოფლიოს ეკონომიკაში უმნიშვნელოვანესი როლი უკავია.

ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის მიერ გამოცხადებული პანდემია ცხადია არ გულისხმობს მსოფლიოს მასშტაბით ერთიანი განსაკუთრებული სამართლებრივი

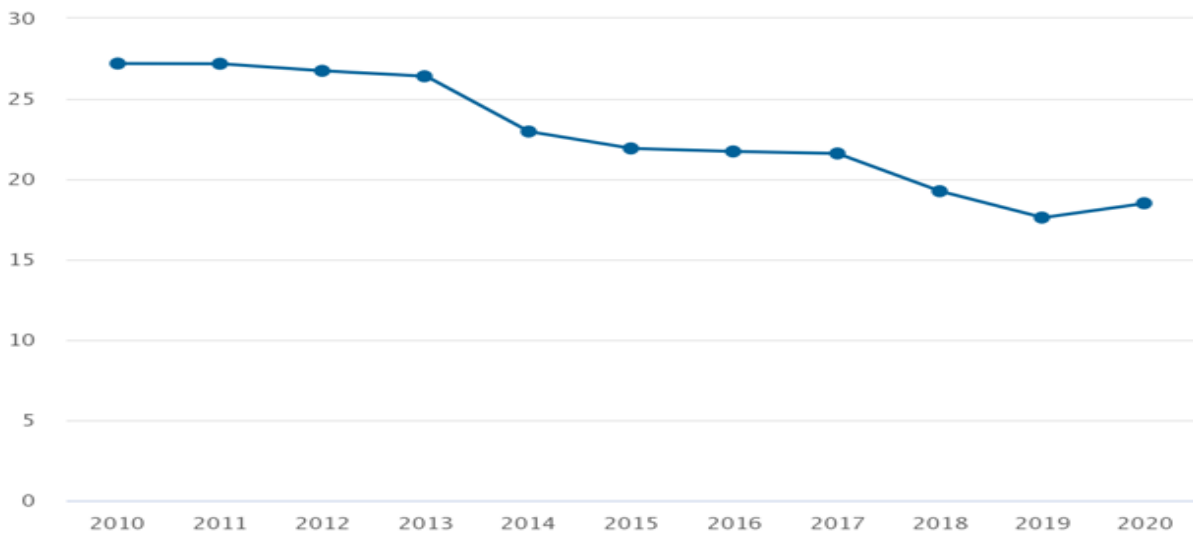

რეჟიმების ამოქმედებას, თუმცა საქართველოში ეპიდემიოლოგიური ვითარებიდან გამომდინარე 2020 წლის გაზაფხულიდან ეტაპობრივად დაწესდა საქართველოს კონსტიტუციით განსაზღვრული გარკვეული უფლებების შეზღუდვები, როგორცაა, მიმოსვლის და გადაადგილების უფლებები, თავშეყრების და შეკრებების უფლებები და სხვა. პანდემიის განმავლობაში კერძო სამართლის სუბიექტებისთვის დაწესდა აკრძალვები, შეიზღუდა საქმიანობის განხორციელების უფლებები. ამასთან, გამონაკლისი შემთხვევების გარდა გარკვეული პერიოდი შეჩერდა საერთაშორისო სამგზავრო საჰაერო, საზღვაო და სახმელეთო მიმოსვლა, რეგულაციები დაწესდა ტვირთების გადაზიდვასთან დაკავშირებითაც. ყოველივე ზემოაღნიშნულმა გამოიწვია მცირე ბიზნესების საქმიანობის შეზღუდვა, რიგ შემთხვევებში კომპანიების დახურვა, დასაქმებული ადამიანებისთვის ხელფასების შემცირება ან მათი სამუშაოებიდან გათავისუფლება.

2020 წლის მონაცემებით საქართველოში მცხოვრები მოსახლეობის 21.3% არის სიდარბის აბსოლუტურ ზღვარს ქვევით. სტატისტიკა საგანგაშოა და მიუთითებს, რომ საქართველოში მცხოვრები ყოველი მე-5 ადამიანს არ აქვს სასიცოცხლოდ აუცილებელი საკმარისი საკვები. სიტუაცია განსაკუთრებით დრამატულია, როდესაც განვიხილავთ შრომისუნარიანი მამაკაცის საარსებო მინიმუმს, რაც საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის 2021 წლის ნოემბრის თვის მონაცემებით შეადგენს 224.2 ლარს.

საგულისხმოა, რომ პანდემიის პერიოდში გაიზარდა უმუშევრობის დონე, კერძოდ, მაჩვენებელი 2019 წელს 17.6%-ს შეადგენდა, 2020 წელს კი 18.5%-ია. უმუშევრობის დონე 2021 წლის მე-3 კვარტალში წინა წლის შესაბამის მაჩვენებელთან შედარებით გაზრდილია 2.5 პროცენტული პუნქტით და შეადგენს 19.5%-ს [საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სამუშაო ძალის მაჩვენებლები (დასაქმება და უმუშევრობა) 2021: 1].

გრაფიკი 1. უმუშევრობის დონე საქართველოში, %

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

კორონავირუსმა შრომის ბაზარს განსაკუთრებული ზიანი მიაყენა, რაც ასევე განპირობებულია შრომის ბაზრის სტრუქტურით, კერძოდ, დაქირავებით დასაქმებულების რაოდენობა უტოლდება არაფორმალურ სექტორში თვითდასაქმებულების რაოდენობას. ამასთან, დაქირავებით დასაქმებულებს შორის მაღალია არასტაბილურ სამსახურებში დასაქმებულების წილი.

მსოფლიო გამოცდილებამ ცხადყო, რომ ქვეყნის ეკონომიკის მამოძრავებელი ძალა მცირე და საშუალო ბიზნესია, 2020 წლის მონაცემებით მსოფლიოში არსებული კომერციული ორგანიზაციების 99% წარმოადგენს სწორედ მცირე და საშუალო ბიზნესი. აუცილებელია გავანალიზოთ მცირე და საშუალო მეწარმეობის სტატისტიკა (SME).

ცხრილი 1. მცირე და საშუალო მეწარმეობის სტატისტიკა

	2019 წელი	2020 წელი
SME წილი მთლიან მოქმედ საწარმოებში (%)	99.7%	99.7%
SME წილი მთლიან დასაქმებაში (%)	65.0%	59.3%
SME წილი მთლიან გამოშვებაში (%)	58.4 %	58.0%
SME წილი მთლიან ბრუნვაში (%)	44.5%	40.8%

წყარო: საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო

წარმოდგენილი მონაცემები ადასტურებს რომ მცირე და საშუალო საწარმოებს უდიდესი ადგილი უკავია მოქმედ საწარმოებში და შეადგენს 99.7%-ს, ხოლო მთლიან დასაქმებულებში მათი წილი 2019 წელს 65% იყო, 2020 წელს კი 59.3%-ია. გარდა იმისა, რომ პანდემიის პერიოდში გაუარესდა რიგი სტატისტიკური მაჩვენებლები, ასევე შემცირდა მშპ-ს რეალური ზრდაც. 2019 წელს აღნიშნული მაჩვენებლის ზრდა 5% იყო, ხოლო 2020 წელს - 6.2%-მდე შემცირდა (საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია 2021-2025: 10).

ქვეყანაში შექმნილი მძიმე სოციალური ფონი და მცირე ბიზნესის კრიზისი აფერხებს ქვეყნის წინსვლას და განვითარებას, ყოველდღიურად აუარესებს მოსახლეობის ცხოვრების დონეს. პანდემიის პირობებში მცირე ბიზნესს შეუმცირდა შემოსავლები, გამომდინარე იქიდან, რომ შემცირდა მოთხოვნა. ამასთან, მნიშვნელოვანად შეფერხდა მიწოდების ჯაჭვი.

ცხრილი N2. 15 წლის და უფროსი ასაკის საქართველოს არარეზიდენტი ვიზიტორების მიერ განხორციელებული ვიზიტების საშუალო თვიური რაოდენობა (ათასი)

2019 წელი	I კვარტალი	444.5
	II კვარტალი	632.0
	III კვარტალი	917.7
	IV კვარტალი	581.0
2020 წელი	I კვარტალი	373.5
	II კვარტალი	36.2
	III კვარტალი	46.7

	IV კვარტალი	48.1
2021 წელი	I კვარტალი	43.4
	II კვარტალი	111.3
	III კვარტალი	241.4

წყარო: საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო

მცირე ბიზნესის კრიზისმა გამოიწვია წარმოების/სერვისების მოცულობის შემცირება, ან საქმიანობის შეჩერება, დასაქმებულების შემცირება, დასაქმებულების უხელფასო შვებულებაში გასვლა (PWC, ქართული კომპანიები COVI-19-პანდემიის გამოწვევის წინაშე, 2020). დამსაქმებელთა ნაწილი ყოველგვარი წინასწარი გაფრთხილებისა და კომპენსაციის გარეშე ათავისუფლებს თანამშრომლებს, რაც შრომის უფლებების დარღვევაა. პანდემიის პირობებში საუკეთესო გამოსავალს ბიზნესის ონლაინ რეჟიმში წარმართვა წარმოადგენს. სპეციფიკის გამო, მცირე ბიზნესის ნაწილმა ვერ შეძლო ონლაინ რეჟიმში გადასვლა, რათა თანამშრომელთა ადგილზე გამოცხადება იყო აუცილებელი საჭიროება. კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ დამსაქმებელთა ნაწილი აგრძელებდა საქმიანობას, თუმცა უსაფრთხოების ზომების დაუცველად, ინფიცირების მაღალი რისკის პირობებში. ზოგიერთ შემთხვევაში კი დასაქმებულები შემცირებული ანაზღაურების სანაცვლოდ მუშაობდნენ იგივე გრაფიკით, როგორც პანდემიამდე.

საქართველოს ეკონომიკა მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული ტურიზმზე, რაც წარმოადგენს მოსახლეობის ნაწილის შემოსავლის წყაროს. კორონავირუსის პანდემიის პირობებში ვიზიტორთა რაოდენობის მკვეთრმა შემცირებამ დიდი დარტყმა მიაყენა მცირე ბიზნესის ამ სექტორს.

2019 წლის II, III და IV კვარტლებში 15 წლის და უფროსი ასაკის საქართველოს არარეზიდენტი ვიზიტორთა საშუალო რაოდენობა შეადგენდა 710 ათას ადამიანს, მაშინ როდესაც 2020 წელს აღნიშნული მაჩვენებელი 44 ათასი იყო.

ცხრილი N2. 15 წლის და უფროსი ასაკის საქართველოს არარეზიდენტი ვიზიტორების მიერ განხორციელებული ვიზიტებისას გაწეული საშუალო წლიური ხარჯის განაწილება ხარჯის კატეგორიების მიხედვით (მილიონი ლარი)

	2018 წელი	2019 წელი	2020 წელი (I კვარტალი)
განთავსება	154.5	168.4	66.6
გასართობი, გამაჯანსაღებელი, კულტურული და სპორტული ღონისძიებები	119.6	127.4	68.6
საყიდვები	134.3	150.0	67.1
ადგილობრივი ტრანსპორტი	46.7	53.7	24.7

საკვები და სასმელი	188.9	195.3	110.3
სხვა	15.7	14.4	7.2
სულ ხარჯი	659.8	709.3	344.5

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

აუცილებელია, განვიხილოთ არარეზიდენტ ვიზიტორთა მიერ ვიზიტებისას გაწეული საშუალო წლიური ხარჯი. ვიზიტორები თანხას ხარჯავენ განთავსებაში, საკვებსა და სასმელში, საყიდლებში და ა.შ.

საგულისხმოა, რომ 2020 წელს განახევრდა 15 წლის და უფროსი ასაკის საქართველოს არარეზიდენტი ვიზიტორების მიერ განხორციელებული ვიზიტებისას გაწეული საშუალო წლიური ხარჯი.

კრიზისულ პერიოდში მცირე ბიზნესის მხარდასაჭერად ქმედითი ნაბიჯები გადაიდგა სხვადასხვა ქვეყნებში, მათ შორის შვედეთის მთავრობამ ბიზნესი ერთი წლის განმავლობაში გაათავისუფლა გადასახადებისგან. აშშ-ში მოხდა თანხის გაცემა ფიზიკურ პირებზე. საფრანგეთში უმუშევრად დარჩენილ მოქალაქეებს დაენიშნა დროებითი დახმარება, ხოლო იურიდიულ პირებს გადასახადები გადაუვადდა. ასევე, ფულადი დახმარება გაიცა უმუშევრად დარჩენილი პირებისთვის ბალტიისპირეთის ქვეყნებშიც. საქართველოსგან განსხვავებით, განვითარებულ ქვეყნებში არსებობს უმუშევრობის დაზღვევის სისტემა, რითიც შედარებით მარტივად მოხდა კრიზისის პირველი ტალღის გადატანა. აღნიშნულ სისტემას ხელმძღვანელობს სახელმწიფო და გულისხმობს სადაზღვევო სქემას. დასაქმებულებს, დამსაქმებლებს და ზოგ შემთხვევაში სახელმწიფოს შეაქვს ყოველთვიურად თანხა, ხოლო სამუშაოდან გათავისუფლების შემთხვევაში შესაძლებელია გარკვეული პერიოდის განმავლობაში უმუშევრობის დაზღვევის მიღება. აღნიშნული პრაქტიკის დანერგვა ჩვენს ქვეყანაში დაასტაბილურებს უმუშევრობასთან დაკავშირებულ რისკებს.

საქართველოში 2020 წლის განმავლობაში თვითდასაქმებულების მესამედს, 250 ათასამდე ადამიანს ჯამში 75 მილიონი ლარი ჩაერიცხა. პანდემიის გამო უმუშევრად დარჩენილმა 163 ათასამდე პირმა ჯამში 129 მილიონი მიიღო. გარდა ამისა, მოქალაქეებისთვის 3 თვიანი საშელავათო პერიოდი დაწესდა საბანკო სესხებზე, ასევე, სახელმწიფოს მიერ რამდენიმე თვით დაფინანსდა კომუნალური გადასახადები, რომლის ფარგლებშიც დაიხარჯა 173 მილიონი ლარი. სახელმწიფო დაეხმარა 18 წლამდე ბავშვებს და 925 ათას ბავშვს გადასცა 200 ლარი, რაზედაც ჯამში გამოიყო 185 მილიონი ლარი [ინფორმაციული თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი, ანტიკრიზისული გეგმის მიმოხილვა: 2020]. 2021 წელს ანტიკრიზისული გეგმის ფარგლებში გამოყოფილია 1.1 მილიარდი ლარი, რაც მოიცავს, როგორც მოსახლეობისთვის, ასევე ბიზნესისთვის დახმარებას. დახმარებამ და შეღავათებმა ცხადია მცირედით შეამსუბუქა მძიმე სოციალური ფონი, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ შესაძლებელი იყო თანხების მეტად ეფექტიანი გამოყენება, მაგალითად, უმუშევრად დარჩენილი მოსახლეობის დასახმარებლად გამოყოფილი თანხის მხოლოდ მესამედის ათვისება მოხდა, შესაბამისად

უმჯობესი იქნებოდა აღნიშნული დახმარების მიზნობრივი სეგმენტისთვის უკეთ გადანაწილება. პროგრამის ფარგლებში 18 წლამდე ბავშვებზე დახმარება გაიცა ერთნაირი მოცულობით, როგორც სოციალურად დაუცველი ოჯახების, ასევე მაღალშემოსავლიანი ოჯახებისთვის, რომლებსაც არ ესაჭიროებოდათ სახელმწიფოს ფინანსური ხელშეწყობა. უმუშევრად დარჩენილი მოქალაქეების 200 ლარიანი დახმარება კი მიზერულ თანხას წარმოადგენდა. ამასთან, კომუნალურ შეღავათებით უმჯობესი იყო ესარგებლათ დაბალშემოსავლიან და უმუშევრად დარჩენილ მოსახლეობას, ასევე სოციალურად დაუცველ პირებს, ამ შემთხვევაშიც რაციონალურად მოხდებოდა თანხების გადანაწილება. უმუშევრობის მკვეთრი ზრდის გამო გამოწვეული უთანასწორობისა და სიღარიბის შესამცირებლად სახელმწიფომ უნდა შეიმუშაოს დასაქმების, შემოსავლების ზრდის და მომხმარებლების წახალისების პოლიტიკა. ამასთან, საჭიროა დაცული იყოს დამსაქმებლებისა და დასაქმებულების შრომითი უფლებები და არსებობდეს უმუშევრობის დაზღვევის სისტემა.

შეზღუდული რესურსების, ფინანსების პირობებში აუცილებელია განისაზღვროს პრიორიტეტები, სტრატეგიული პროექტები, მცირე ბიზნესის განსავითარებლად კონკრეტული მიმართულებები. დღესდღეობით ეკონომიკა ეყრდნობა ტურიზმს, რაც არ წარმოადგენს სტაბილურ სექტორს, შესაბამისად ქვეყნის მდგრადი ეკონომიკური განვითარება ვერ იქნება უზრუნველყოფილი. უმჯობესია ბიზნესი იყოს წარმოებაზე ორიენტირებული.

ქვეყნის განვითარება ვერ მოხდება მხოლოდ სახელმწიფოს ძალისხმევით. წინსვლა და პროგრესი გამოკიდებულია კომპლექსურ მიდგომაზე, როგორც სამთავრობო სტრუქტურების, ასევე კერძო სექტორის და საზოგადოების ჩართულობაზე. მაღალი სოციალური პასუხისმგებლობა, სამართლიანობა და თანასწორობა არის წინაპირობა იმისა, რომ შესაძლებელი გახდას დაძლეულ იქნას ქვეყანაში არსებული სოციალური და ეკონომიკური პრობლემები.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1 COVID-19-ის ეკონომიკური შედეგები მსოფლიოსა და საქართველოსთვის, ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი, 2020
- 2 ინფორმაციული თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი, ანტიკრიზისული გეგმის მიმოხილვა, 2020
- 3 საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია 2021-2021
- 4 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სამუშაო ძალის მაჩვენებლები (დასაქმება და უმუშევრობა) 2021 წელი
- 5 სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, „ეკონომიკური პოლიტიკა კრიზისის დროს“, 2020
- 6 PWC, ქართული კომპანიები COVI-19-პანდემიის გამოწვევის წინაშე, 2020 წელი
- 7 Asian Development Bank, The Economic Impact of the COVID-19 Outbreak on Developing Asia, 2020

- 8 European Commission, COVID-19: Commission sets out European coordinated response to counter the economic impact of the Coronavirus, 2020
- 9 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, <http://geostat.ge/>
- 10 საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, <http://www.economy.ge/>
- 11 საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო, <https://police.ge/>
- 12 საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო, <https://www.mof.ge/>
- 13 საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია, <https://gnta.ge/ge/>

MATHEMATICAL MODELING OF THE PRIORITY-SETTING PROCESS AND IMPLEMENTING THE ELECTRONIC HEALTH CARE SYSTEM AND COVID-19

*Mohammad Reza Noruzi
Narges Sariolghalam*

Abstract

Health system, sometimes known as the health care system or health care system, is the organization of individuals, institutions, and resources that provide health services to meet the health needs of the target population. A wide range of health systems. There are all over the world with different histories and organizational structures like different countries. Intrinsically, countries must design and develop health systems according to their needs and resources, although elements common to almost all health systems are primary health care and public health practices. This paper studies Challenges of implementing the electronic health system; Using Mathematical Modeling of the Priority-Setting Process and Resulting Decision Rules.

Keywords: *Challenges - implementing electronic health system- Mathematical Modeling - the Priority-Setting Process and Resulting Decision Rules*

Introduction

In some countries, health system planning is distributed among market participants. In others, there is a concerted effort among governments, trade unions, charities, religious organizations, or other coordinated organizations to provide targeted health services to the communities they serve. However, health care planning has been described as often evolutionary rather than revolutionary. The World Health Organization's responsibility for directing and coordinating health in the United Nations system promotes the goal of global health care: to ensure that all people are in need of access to health care at no cost. According to the World Health Organization, the goals of good health care systems for citizens are to meet the expectations of the population and provide fair funding. Progress depends on how systems perform four vital tasks: providing health services, generating resources, financing, and monitoring. Other dimensions for evaluating health systems include quality, efficiency, acceptance, and competency. They are also referred to in the United States as the "Five Thirty": cost, coverage, compatibility, complexity, and chronic illness. Continuity of health care is also one of the main goals [Vernmark, 2010].

COVID-19 and electronic health system

COVID-19 affects different people in different ways. Most infected people will develop mild to moderate illness and recover without hospitalization. Most common symptoms:

- fever
- cough
- tiredness
- loss of taste or smell
- Less common symptoms:
- sore throat
- headache
- aches and pains
- a rash on skin, or discoloration of fingers or toes
- red or irritated eyes

on the other hand most health systems are defined by a reduced perspective, for example, a reduction to the health care system. For example, in many publications, both terms are used interchangeably. Some authors have offered arguments to expand the concept of health systems that show greater dimensions. The following should be considered:

- Health systems should not only be expressed in terms of their components, but also in terms of their relationships.
- Health systems. It should include the institution or the supply system of the health system, but also the population;
- Health systems should include in their objectives not only the improvement of health, but also justice, meeting legal expectations, respect for dignity, and equitable financing, including;
- Health systems should also be defined in terms of their function, including the direct provision of services, whether they be medical or public health services, but also "other active functions, such as monitoring, financing, and resource generation, including those that may be The most complex challenges are the health workforce [Venkatesh, 2003].

Challenges of Health system and emerging COVID-19

Health is one of the most strategic issues in any country, and therefore the 11th government has taken special care to improve performance in this area. The "Health System Transformation Program" has been implemented since May 6, 2014, in line with the government's efforts to improve the quality of medical services and people's satisfaction. The implementation of this plan can be an opportunity for the regime of the Islamic Republic of Iran, and the 11th government; At the same time, it can cause damage due to poor performance or other issues addressed in this report. Rapid onset of many chronic illnesses that require long-term care and treatment Many health managers

and policymakers are re-examining their healthcare delivery practices. The most important health issue in the world right now is HIV / AIDS. Another major public health concern is diabetes. In 2006, at least 171 million people worldwide were diagnosed with diabetes, according to the World Health Organization. Its incidence is increasing rapidly and it is estimated that this number will double by 2030. The controversial aspect of public health is the control of smoking, which is linked to cancer and other chronic diseases. Antibiotic resistance is another major concern that leads to diseases such as tuberculosis. The World Health Organization (WHO) is campaigning for World Health Day 2011, calling for a stronger global commitment to protect antibiotics and other antimicrobials for future generations. In closed payment systems, GPs are usually paid for each patient on their list, usually with adjustments for factors such as age and gender . According to the OECD, "these systems are in Italy (with various costs), in all four countries of the United Kingdom (with special costs and expenses for special services), Austria (with special services costs), Denmark (one third of the income with the remaining cost for services). Ireland (since 1989), the Netherlands (service costs for private insurance and government employees) and Sweden (since 1994). To control the overall level of primary health care costs, and to allocate funds among physicians are determined through patient registration. However, under this approach, GPs may register a large number of patients and provide their services below that. Record, select better risks, and refer patients who could be treated directly by a physician. The freedom to choose more consumers than physicians, along with the principle of "money after the patient" may mitigate a number of these risks. With the exception of selection, these problems are likely to be less than the type of salary facility. In several OECD countries, GPs work for the salaries of government employees. According to the OECD, "Salary and benefit arrangements help finance resources directly controlling the costs of primary care. Be patient. " The movement has been far from this system. A health system is made up of all organizations, individuals, and actions whose primary purpose is to promote, restore, or maintain health. This includes trying to influence health determinants as well as more direct health improvement activities; Thus, the health system is more than a pyramid of government facilities that provide personal health services. This includes, for example, the mother caring for a sick child at home; Private providers; Behavior change control programs; Health insurance organizations; Occupational health and safety laws. This includes cross-sectoral activities by health workers, for example, encouraging the Ministry of Education to promote women's education, which is known to determine better health. Finally, the Center for Strategic Studies to review the various dimensions of this plan and a realistic representation of the capacities and challenges of this plan, held a specialized meeting in July 1993 with the presence of a number of health policy experts, physicians and executives in the past and present [Torous, 2015].

Priority-Setting Process and Resulting Decision Rules

Mathematical models of the priority-setting process were constructed so that the process could be examined in a systematic way, including an examination of the following questions: Does one system have a lower misclassification cost than another? How is the system affected by changes in one or more of the design characteristics, such as prevalence rates, effectiveness of the tests, or

cost of gathering information? Calculation of misclassification cost is particularly important, because it is the main criterion for selecting one priority-setting system over another [Robinson, 2019]

The entire collection of chemicals to be considered for priority-setting is divided into N categories; categories are defined by ranges of toxicity and exposure. For example, if we were considering three degrees of toxicity of a specific type (low, medium, and high) and three degrees of exposure (low, medium, and high), there would be nine categories in all (low exposure, low toxicity; low exposure, medium toxicity; and so on). In general, there will be several end points, and the ranges may be divided more finely than into low, medium, and high; so there will be more than nine categories in all. The main limitation on defining a large number of categories is the availability of information on exposure and toxicity. A category is denoted s_i , and the entire collection of categories is denoted as the set

$$S = \{s_1, s_2, \dots, s_N\}.$$

Priority-setting systems can be regarded as decision trees on which each node or decision point corresponds to a test. In this context, a test is not limited to a laboratory test, but includes other information-gathering activities and their interpretation [kim, 2016].

A single test is denoted t_i , and the entire collection of tests available to the priority-setting process is denoted as the set

$$S = \{s_1, s_2, \dots, s_N\}.$$

where k is the total number of tests available. Each test is associated with a set of possible results

$$R_k = \{r_{k1}, r_{k2}, \dots, r_{km(k)}\}$$

where r_{ki} is the i th result of test k , and there are $m(k)$ possible results of tests k .

A path π_i through a priority-setting process is defined by a sequence of tests and test results. In the example shown in Figure B-1, path π_i is the sequence of (test, result) pairs (t_1r_1) , (t_2r_2) , (t_3r_3) , and (t_4r_4) . The collection of possible paths is denoted $\pi = [\pi_i]$

Measuring Performance

Different priority-setting processes will result in different kinds of misclassification of chemicals. One requirement for comparing the performance of priority-setting processes or recommending one over another is specification of the severity of misclassification. None of the designs of the priority-setting systems reviewed by the Committee on Priority Mechanisms included a means of measuring performance and choosing among systems [Henseler, 2012].

To compare priority-setting systems, a concept of misclassification cost has been developed (Appendix E). At the end of the priority-setting and testing process, each chemical is classified into

some category. If a chemical is assigned to category s_i when it belongs in category s_j , a misclassification cost (distinct from a monetary cost) is incurred. The magnitude of the misclassification cost depends on how much the assigned category differs from the actual category. For example, if a highly toxic chemical with high exposure is erroneously classified as having low exposure and low toxicity, the associated misclassification cost is greater than it would have been if the chemical had been classified as having low exposure and medium toxicity. $C(\hat{s}_i | s_j)$ is the cost of classifying a chemical in category s_i when it belongs in category s_j .

In principle, the above concept requires a penalty to be specified for each type and severity of misclassification. In practice, costs can be assigned for the extreme cases, and then costs can be assigned for the intermediate cases by interpolation. Also in principle, one type of true classification— $C(\hat{s}_i | s_i)$ —might be treated as more important than another type of true classification— $C(\hat{s}_j | s_j)$ —and different costs assigned to each. However, sufficient information to make use of this refinement appears not to be available, and in the current model all true classifications are treated as incurring zero cost [Gefen, 2003].

Budget Cost

A second requirement for comparability is definition of the budget cost of a priority-setting process. As stated above, a priority-setting process is characterized by a set of paths $\{\pi_i; \text{where } i = 1, M^\pi\}$, where M^π is the number of paths. If the priority-setting scheme is regarded as one big test, the paths can be viewed as defining the M^π test outcomes. As in the case of a simple test, the priority-setting scheme is characterized by the conditional probabilities $P(\pi_i | s_j)$.

If path π_i is the sequence $(t_{1r1}), (t_{2r2}), \dots, (t_{nrn})$ of tests and results, then

$$P(t_{1r1} | s_j) P(t_{2r2} | s_j) \dots P(t_{nrn} | s_j)$$

The dollar testing cost, C_{π_i} , associated with path π_i is simply the sum of the costs of the tests along the path, that is:

$$C_{\pi_i} = C_{t_1} + C_{t_2} + \dots + C_{t_n}$$

where C_k is the cost of test t_k .

Rather than a single testing cost, the priority-setting scheme has a vector of expected costs, E_j^π , where $j = 1, \dots, N$, because chemicals of different types follow the various paths with different probabilities:

$$E_j^\pi = \sum_{i=1}^{M^\pi} P(\pi_i | s_j) C_{\pi_i} = \sum_{j=1}^{M^\pi} P(\pi_j | s_j) (C_{t_1} + C_{t_2} + \dots + C_{t_n})$$

The total expected cost (TCT π) of process π per chemical is

$$TCT^\pi = \sum_j^N P(s_j) E_j^\pi$$

Minimizing Misclassification Cost

For an initial probability distribution $P(s)$, the probabilities associated with outcome categories of a process are given by $P(\pi_i | s_j)$, where $i = 1, \dots, M\pi$ and $j = 1, \dots, N\pi$.

The best final classification of chemicals in the outcome category is that which minimizes expected misclassification cost. The minimal misclassification cost for path π_i is

$$CM_i^\pi = \min_{h=1 \dots N} \sum_j P(\pi_i | s_j) P(s_j) C(\hat{s}_h | s_j).$$

and h is chosen to minimize the cost.

The total expected misclassification cost for a priority-setting process is

$$TCM^\pi = \sum_{i,j} CM_i^\pi P(\pi_i | s_j) P(s_j)$$

per chemical.

The foregoing shows how a priority-setting process acting on an initial collection of chemicals described by a probability distribution $P(s_j)$ incurs a misclassification cost TCM^π and a testing cost TCT^π .

The optimal priority-setting process minimizes TCM^π while satisfying the budget constraint $TCT^\pi \leq B$, where B is the budget per chemical [Agarwal, 2000].

Conclusion

The management of any health system is usually implemented through a set of policies and programs administered by the government, the private sector and other groups in areas such as health services and personal financing, pharmacy, human health resources and public health. Public health is related to the general health threats of the community based on population health analysis. The population in question can be as small as a handful of people or larger than all the inhabitants of different continents (for example, in the case of an epidemic). Public health is generally divided into epidemiology, biostatistics, and health services. Environment, social, behavioral, and occupational health are also important subsets. Most governments today recognize the importance of public health programs in reducing the incidence of disease, disability, the effects of aging, and health inequalities, although public health generally receives significantly less than medicine. For example, most countries have a vaccination policy, supporting public health programs in providing vaccinations to promote health. Vaccination is voluntary in some countries and mandatory in some countries. Some governments pay all or part of the cost of a vaccine under a national immunization program. Since 2000, more and more initiatives have been taken at the international and national

levels to strengthen national health systems as key components of the global health system. With this in mind, it is essential that a clear and unrestricted vision of national health systems, which can make further advances in global health. The development and selection of performance indicators is in fact highly dependent on a conceptual framework designed to evaluate the performance of health systems. Like most social systems, health systems are complex adaptive systems in which change does not need to follow rigid management models. In complex systems, path dependence, anxiety properties, and other nonlinear patterns are seen. Which can lead to the development of inappropriate guidelines for creating responsive health systems. A number of tools and guidelines are published by international organizations and development partners to assist health system decision-makers in monitoring and evaluating the strengthening of health systems, including human resource development, using standard definitions, indicators, and practices. In response to a series of articles published in 2012 by members of the World Health Organization Working Group on Health Systems Development, researchers at the Future Health System Consortium claim that there is sufficient focus on the "policy implementation gap." Understanding the diversity of stakeholders and the complexity of health systems is essential to ensure that evidence-based guidelines are tested with the necessary humility and without rigid adherence to models dominated by a limited number of disciplines. Health services often implement quality improvement programs to bridge this policy gap. Although many health care providers are improving, many of them are successful in maintaining their health. Numerous tools and frameworks have been developed to meet this challenge and increase longevity. A highlight tool is needed to respond to user settings and settings to optimize the highlight effect [Adams, 1992].

References

- Adams, D. A., Nelson, R. R., & Todd, P. A. (1992). Perceived usefulness, ease of use, and usage of information technology: A replication. *MIS Quarterly*, 16, 227–247.
- Agarwal, R., & Karahanna, E. (2000). Time flies when you're having fun: Cognitive absorption and beliefs about information technology usage. *MIS Quarterly*, 24, 665-694.
- Gefen, D., Karahanna, E., & Straub, D. (2003). Trust and TAM in online shopping: An integrated model. *MIS Quarterly*, 27(1), 51-90.
- Henseler J., Sarstedt M., (2012). Goodness-of- fit indices for partial least squares path modeling. *Computational Statistics*, 28 (2), 565-580.
- Kim S, Lee KH, Hwang H, Yoo S. (2016) Analysis of the factors influencing healthcare professionals' adoption of mobile electronic medical record (EMR) using the unified theory of acceptance and use of technology (UTAUT) in a tertiary hospital. *BMC Med Inform Decis Mak*. 2016 Jan 30;16:12. doi: 10.1186/s12911-016-0249-8.

- Robinson E., N. 2019, Internet treatment for generalized anxiety disorder: A randomized controlled trial comparing clinician vs. technician assistance, PLoS ONE 5 (6). doi: 10.1371/journal.pone.0010942.
- Torous J., P. Staples, J.-P. Onnela, (2015). Realizing the Potential of Mobile Mental Health: New Methods for New Data in Psychiatry, Current Psychiatry Reports 17 (8) 61. doi:10.1007/s11920-015-0602-0.
- Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view. MIS Quarterly, 27, 425–478.
- Vernmark K., J. Lenndin, J. Bja"rehed, M. Carlsson, J. Karlsson, J. O"berg, P. Carlbring, T. Eriksson, G. Andersson, (2010). Internet administered guided self-help versus individualized e-mail therapy: A randomized trial of two versions of {CBT} for major depression, Behaviour Research and Therapy 48 (5), 368–376. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.brat.2010.01.005.

LABOR RIGHTS AND LEGAL MECHANISMS FOR ITS PROTECTION IN GEORGIA UNDER COVID-19

Giguashvili Giuli
Sadagashvili Aleksandre

Abstract

Labor rights belong to the group of socio-economic rights of a person and significantly determine his level of economic well-being and life. Labor rights are enshrined in the Constitution of Georgia and are regulated by the Labor Code and other by-laws, resolutions, orders, recommendations, etc.

Significant legal reforms implemented in our country have ensured the improvement of labor law legislation. Although a number of amendments have been made to the Labor Code of Georgia, labor relations have been legally regulated, which is an important precondition for the development of the labor market, and unemployment is a major problem in the country's macroeconomic policy. The COVID-19 pandemic imposed restrictions that severely hampered economic activity, reduced labor demand and labor supply, increased unemployment and exacerbated labor market and labor market problems. The state was faced with a choice - it became necessary to maintain a balance between ensuring human health and reducing the boundaries of the economy. With the spread of the pandemic, international borders were closed, trade was closed, economic activity was reduced, a large part of the society was left without income, the number of temporarily unemployed increased instantly, and most of the employed population continued to work remotely. It acquired special relevance with the protection of labor rights, labor safety, improvement of labor relations, social protection of employees, labor migration, etc. Related issues.

Caring for citizens was named as a priority of the state anti-crisis policy. The measures were implemented in several stages. The government's anti-crisis program included a number of components of universal and targeted assistance: benefits received by students; More than a million households were exempt from utility bills related to electricity and natural gas; Mortgage and other loan deferral or partial subsidy programs have been set up with the private sector. Under the anti-crisis package, up to GEL 25 000 in one-time assistance was provided to up to 25 000 informally employed and more than 160 000 formally employed people. 850 000 children received a one-time 200 GEL assistance and more.

The scientific paper presents an overview of the basic legal legislation on the protection of labor rights and legal regulation of labor relations. The aim of the paper is: to assess the impact of Covid-19 in the context of Lockdown in terms of protection of labor rights of citizens, labor safety; It is important to analyze how the perfection of the legal framework determines the development of the labor market. The paper is based on the analysis of the labor legislation of Georgia, the review of leading scientific publications and statistical data, the assessment of the main directions of the state anti-crisis policy.

Analyzing the main aspects of the labor legislation in force in Georgia and presenting it to the public, we think will help to raise people's legal awareness; Protection of the rights of both employees and employers; Involvement of labor resources in economic processes, and development of the labor market.

Keywords: *pandemic, labor rights, labor relations, labor code.*

შრომითი უფლებები და მისი დაცვის სამართლებრივი მექანიზმები საქართველოში კოვიდ-19-ის პირობებში

*გიგუაშვილი გიული
სადალაშვილი ალექსანდრე*

აბსტრაქტი

შრომითი უფლებები ადამიანის სოციალურ-ეკონომიკურ უფლებათა ჯგუფს მიეკუთვნება და მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მისი ეკონომიკური კეთილდღეობისა და ცხოვრების დონეს. შრომითი უფლებები საქართველოს კონსტიტუციითაა გამყარებული და რეგულირდება „შრომის კოდექსით“ და სხვა კანონქვემდებარე სამართლებრივი აქტებით, დადგენილებებით, ბრძანებებით, რეკომენდაციებით და ა. შ.

ჩვენს ქვეყანაში განხორციელებულმა მნიშვნელოვანმა სამართლებრივმა რეფორმებმა უზრუნველყო შრომითი ურთიერთობების მარეგულირებელი კანონმდებლობის სრულყოფა. მიუხედავად იმისა, რომ არაერთი ცვლილება იქნა შეტანილი საქართველოს შრომის კოდექსში, სამართლებრივად მოწესრიგდა შრომითი ურთიერთობები, რაც შრომის ბაზრის განვითარების მნიშვნელოვან წინაპირობას წარმოადგენს, ქვეყნის მაკროეკონომიკური პოლიტიკის მთავარ პრობლემას კვლავ უმუშევრობა წარმოადგენს.

COVID-19 პანდემიამ, დაწესებულმა შეზღუდვებმა, მნიშვნელოვნად შეაფერხა ეკონომიკური საქმიანობა, შემცირდა შრომაზე მოთხოვნა და შრომის მიწოდება, გაიზარდა

უმუშევრობა, გამწვავდა შრომის ბაზრისა და შრომითი ურთიერთობების რეგულირებასთან დაკავშირებული პრობლემები. სახელმწიფო დადგა არჩევანის წინაშე - საჭირო გახდა ერთგვარი ბალანსის დაცვა ადამიანების ჯანმრთელობის უზრუნველყოფასა და ეკონომიკის საზღვრების შემცირებას შორის. პანდემიის გავრცელებისთანავე ჩაიკეტა საერთაშორისო საზღვრები, დაიხურა სავაჭრო ობიექტები, შემცირდა ეკონომიკური აქტივობა, საზოგადოების დიდი ნაწილი შემოსავლების გარეშე დარჩა, მყისიერად გაიზარდა დროებით უმუშევართა რიცხვი, დასაქმებული მოსახლეობის უმეტესმა ნაწილმა შრომა დისტანციურად გააგრძელა. განსაკუთრებული აქტუალობა შეიძინა შრომითი უფლებების დაცვასთან, შრომის უსაფრთხოებასთან, შრომითი ურთიერთობების სრულყოფასთან, დასაქმებულების სოციალურ დაცვასთან, შრომით მიგრაციასთან და ა. შ. დაკავშირებულმა საკითხებმა.

სახელმწიფოს ანტიკრიზისულ პოლიტიკის პრიორიტეტად მოქალაქეებზე ზრუნვა დასახელდა. ღონისძიებები რამდენიმე ეტაპად განხორციელდა. მთავრობის ანტიკრიზისული პროგრამა მოიცავდა საყოველთაო და მიზნობრივი დახმარებების არაერთ კომპონენტს: შეღავათები მიიღეს სტუდენტებმა; ელექტროენერგიასთან და ბუნებრივ გაზთან დაკავშირებული კომუნალური გადასახადებისგან განთავისუფლდა მილიონზე მეტი ოჯახი; კერძო სექტორთან ერთად შეიქმნა იპოთეკური და სხვა სესხების გადავადების ან ნაწილობრივი სუბსიდირების პროგრამები. ანტიკრიზისული პაკეტის ფარგლებში, 300 ლარიანი ერთჯერადი დახმარებით ისარგებლა შემოსავლის გარეშე დარჩენილმა 25000-მდე არაფორმალურად დასაქმებულმა და 160 000-ზე მეტმა ფორმალურად დასაქმებულმა. 850 000 ბავშვმა მიიღო ერთჯერადი 200-ლარიანი დახმარება და სხვა.

სამეცნიერო ნაშრომში წარმოდგენილია, შრომითი უფლებების დაცვისა და შრომითი ურთიერთობების სამართლებრივი რეგულირების შესახებ, ძირითადი სამართლებრივი კანონმდებლობის მიმოხილვა. ნაშრომის მიზანია: ლოქდაუნის პირობებში, კოვიდ-19-ის გავლენის შეფასება მოქალაქეების შრომითი უფლებების დაცვის, შრომის უსაფრთხოების მიმართულებით; მნიშვნელოვანია იმის გაანალიზება, თუ როგორ განსაზღვრავს სამართლებრივი ბაზის სრულყოფა შრომის ბაზრის განვითარებას. ნაშრომი ეფუძნება საქართველოს შრომის კანონმდებლობის ანალიზს, წამყვანი სამეცნიერო პუბლიკაციების და სტატისტიკური მონაცემების მიმოხილვას, სახელმწიფოს ანტიკრიზისული პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებების შეფასებას.

საქართველოში მოქმედი შრომითი კანონმდებლობის ძირითადი ასპექტების ანალიზი და საზოგადოებისთვის წარდგენა, ვფიქრობთ ხელს შეუწყობს მათი სამართლებრივი ცნობიერების ამაღლებას; როგორც დასაქმებულების, ასევე დამსაქმებლების უფლებების დაცვას; შრომითი რესურსების ეკონომიკურ პროცესებში ჩართვას და შრომის ბაზრის განვითარებას.

საკვანძო სიტყვები: პანდემია, შრომითი უფლებები, შრომითი ურთიერთობები, შრომის კოდექსი.

თანამედროვე მსოფლიოში საკმაოდ მაღალია ინტერესი შრომითი უფლებების სრულყოფასთან დაკავშირებული პრობლემების მიმართ. აღნიშნული უფლებები თითქმის ყველა ქვეყანაში კონსტიტუციურად არის განმტკიცებული და აისახება შრომის სამართალში. დამსაქმებლისა და დასაქმებულის ინტერესების დაცვა, თითოეული მოქალაქისთვის თვითრეალიზაციის თანაბარი შესაძლებლობების შექმნა და შრომითი უფლებების დაცვა უმნიშვნელოვანესი გამოწვევაა ჩვენი ქვეყნისთვისაც. საქართველოს კონსტიტუციის 26-ე მუხლის თანახმად, შრომის თავისუფლება უზრუნველყოფილია. ყველას აქვს სამუშაოს თავისუფალი არჩევის უფლება, უფლება შრომის უსაფრთხო პირობებზე [საქართველოს კონსტიტუცია, 1995]. შრომითი უფლებები დაცულია ორგანული კანონით - “საქართველოს შრომის კოდექსი”.

შრომითი უფლებების კვლევის ამოსავალს ადამიანი წარმოადგენს, შრომითი ურთიერთობების ჩამოყალიბების საფუძველს კი სამართლებრივი სახელმწიფო ქმნის. შრომის სამართლის პირველი რიგის ამოცანა ეფექტიანად ფუნქციონირებადი შრომის ბაზრის ჩამოყალიბებაა, რომლის საშუალებითაც უნდა განხორციელდეს უმნიშვნელოვანესი რესურსის – “შრომის” რაციონალური განაწილება ფირმებს, დარგებს, პროფესიებსა და რეგიონებს შორის. ბაზარი არა მარტო ეკონომიკური, არამედ მნიშვნელოვანი სოციალური შინაარსის მატარებელია. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ყველას ეძლევა იმის საშუალება, რომ საკუთარი კეთილდღეობის უზრუნველსაყოფად მაქსიმალურად გამოიყენოს თავისი უნარი და შესაძლებლობები. (ვანიშვილი, 2013:143) შრომის ბაზარზე ადგილი აქვს დამსაქმებლის მიერ სამუშაო ძალის გამოყენების უფლების შექმნას გარკვეული პირობების ფარგლებში, რაც შრომის ხელშეკრულებაშია დაფიქსირებული.

შრომითი ურთიერთობა წარმოიშობა მხარეთა თანასწორუფლებიანობის საფუძველზე (საქართველოს შრომის კოდექსი მუხლი 2.2), თუმცა, სახელშეკრულებო პირობებს დამსაქმებელი განსაზღვრავს [შრომის კოდექსი, 2010]. კანონის თანახმად, ხელშეკრულების დადებამდე დასაქმებულს უნდა მიეწოდოს ინფორმაცია შესასრულებელი სამუშაოს; შრომითი ხელშეკრულების ფორმის (ზეპირი ან წერილობითი) და ვადის (განსაზღვრული და განუსაზღვრელი); შრომის პირობების; შრომითი ურთიერთობისას დასაქმებულის უფლებრივი მდგომარეობის და შრომის ანაზღაურების შესახებ, რაც უზრუნველყოფს დასაქმებულის კვალიფიკაციისა და უნარების შესატყვისი პირობებით დასაქმებას. ხელშეკრულების დადების შემდეგ დამსაქმებელს ეკისრება დასაქმებულთათვის თანასწორი და უსაფრთხო სამუშაო გარემოს შექმნა (საქართველოს შრომის კოდექსის 11-ე, 12-ე, 13-ე, 14-ე და სხვა მუხლები) [გასიტაშვილი, 2021].

საქართველოს შრომითი კანონმდებლობის სრულყოფისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება შრომით უფლებებზე ევროპის რეგიონში მოქმედი საერთაშორისო სტანდარტებისა და გამოცდილების გაზიარებას. ცალკეული ექსპერტების შეფასებებში ხშირად ხაზგასმულია შრომითი უფლებების სფეროში ძირეული პოზიტიური ცვლილებების განხორციელების აუცილებლობის შესახებ და გამოთქმულია მოსაზრება შრომით უფლებებთან დაკავშირებული დავების გადაწყვეტისას, ევროპული სასამართლოს პრაქტიკასთან ერთად, ევროპული სოციალური ქარტიითა და ევროპული კავშირის

ძირითად თავისუფლებათა ქარტიით დადგენილი სტანდარტების გამოყენების მიზანშეწონილობის შესახებ [მჭედლიძე, 2019].

ევროპულ სოციალურ ქარტიაში ხაზგასმულია შრომის ძირითადი უფლებები: შრომის სამართლიანი პირობები; უფლება უსაფრთხო და ჯანმრთელ სამუშაო პირობებზე; უფლება შრომის სამართლიან ანაზღაურებაზე; გაერთიანების უფლება (ეკონომიკური და სოციალური ინტერესების დასაცავად, მუშაკთა და დამსაქმებელთა მიერ ადგილობრივი, ეროვნული თუ საერთაშორისო ორგანიზაციების შექმნა); კოლექტიური მოლაპარაკებების წარმოების უფლება; ბავშვებისა და ახალგაზრდების შრომითი უფლებები (მაგალითისთვის: სამუშაოზე მიღების მინიმალური ასაკი უნდა შეადგენდეს 15 წელს, იმ გამონაკლისი შემთხვევების გარდა, როდესაც ბავშვები დასაქმებულნი არიან კანონით გათვალისწინებულ მსუბუქ სამუშაოზე, რაც ზიანს არ აყენებს მათ ჯანმრთელობას, ზნეობას ან განათლებას); დასაქმებულ ქალთა დედობის დაცვის უფლება და სხვა [მჭედლიძე, 2019:9]. ახალგაზრდები, რომლებსაც ნებადართული აქვთ მუშაობა, უნდა ჰქონდეთ მათი ასაკის შესაბამისი სამუშაო პირობები, დაცულნი უნდა იყვნენ ეკონომიკური ექსპლუატაციისა და ნებისმიერი სამუშაოსგან, რომელმაც შეიძლება ზიანი მიაყენოს მათ უსაფრთხოებას, ჯანმრთელობას ან ფიზიკურ, ფსიქიკურ, მორალურ თუ სოციალურ განვითარებას და ხელი შეუშალოს განათლებაში.

ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია მოიცავს: შრომის უსაფრთხოებასთან, მუშაკის პირადი ცხოვრების დაცულობის უფლებასთან, მუშაკის აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებასთან; მუშაკის გამოხატვის თავისუფლებასა და გაერთიანების თავისუფლებასთან, შრომით უფლებებში დისკრიმინაციის აკრძალვასთან დაკავშირებულ საკითხებს [მჭედლიძე, 2019:11].

რაც შეეხება **ევროპული კავშირის ძირითად თავისუფლებათა ქარტის**, ევროკავშირთან ასოცირების შესახებ შეთანხმების თანახმად, აღიარებულია „სრული და ნაყოფიერი დასაქმებისა და ღირსეული შრომის არსებობა ყველასათვის, როგორც გლობალიზაციის მართვის ძირითადი ელემენტები“ და „შრომითი სტანდარტების სასარგებლო როლი ეკონომიკაზე“. ამასთან, საქართველომ აიღო ვალდებულება დაუახლოვოს თავისი კანონმდებლობა ევროკავშირის კანონმდებლობას ისეთ სფეროებში, როგორცაა შრომის სამართალი, დისკრიმინაციის აკრძალვა და გენდერული თანასწორობა, ჯანმრთელობა და უსაფრთხოება სამუშაო ადგილზე [მჭედლიძე, 2019:14].

მიუხედავად ჩვენს ქვეყანაში განხორციელებული მნიშვნელოვანი სამართლებრივი რეფორმებისა, რამაც უზრუნველყო შრომითი ურთიერთობების მარეგულირებელი კანონმდებლობის სრულყოფა და შესაბამისად შრომის ბაზრის განვითარება, ქვეყნის უმთავრეს პრობლემად კვლავ უმუშევრობა სახელდება. აღნიშნულს ადასტურება 2020 წელს, ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის მიერ ჩატარებული გამოკითხვის შედეგებიც - გამოკითხულთა 46%-მა მთავარ პრობლემად კვლავ უმუშევრობა მიიჩნია. აღსანიშნავია, რომ პანდემიამდე საქართველოში უმუშევრობის დონის დაღმავალი ტენდენცია შეიმჩნეოდა. 2017 წლიდან - 2019 წლამდე მაჩვენებელი 21.6%-დან 17.6%-მდე შემცირდა. თუმცა, უმუშევრობის დონის შემცირების პოზიტიური ცვლილება არ ასახულა დასაქმების მაჩვენებელზე, რომელიც მოცემულ პერიოდში უცვლელი იყო. ექსპერტების

აზრით, უმუშევრობის დონის კლება ამ პერიოდში განაპირობა არა გაზრდილმა ეკონომიკურმა აქტივობამ ან შრომის ბაზრის პოზიტიურმა ცვლილებებმა, არამედ სამუშაო ძალის შემცირებამ, უმუშევართა მიგრაციამ. პანდემიის პირობებში უმუშევრობის დონე მკვეთრად გაიზარდა: 2020 წლისთვის უმუშევრობის დონემ 18.5% შეადგინა, ხოლო 2021 წლის პირველ კვარტალში - 21.9% [PMC კვლევითი ცენტრი, 2021].

COVID-19 პანდემიამ, მისი გავრცელების პრევენციისთვის დაწესებულმა შეზღუდვებმა, მნიშვნელოვნად შეაფერხა ეკონომიკური საქმიანობა, შემცირდა შრომაზე მოთხოვნა და შრომის მიწოდება, გაიზარდა უმუშევრობა, გამწვავდა შრომის ბაზრისა და შრომითი ურთიერთობების რეგულირებასთან დაკავშირებული პრობლემები. შრომის ბაზარზე გამწვავებული პრობლემების შესარბილებლად, 2020 წლის 14 ივლისს, საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი „დასაქმების ხელშეწყობის შესახებ“. კანონის მიზანია, ხელი შეუწყოს საქართველოს მოქალაქეების დასაქმებას, შრომის ბაზრის აქტიური პოლიტიკის განხორციელებას, თავისუფალი მეწარმეობისა და კონკურენციის განვითარებას, საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე მცხოვრები საქართველოს მოქალაქეებისთვის დასაქმების ხელშეწყობის სახელმწიფო პროგრამების თანაბარ ხელმისაწვდომობას. კანონის თანახმად, დასაქმების ხელშეწყობას უზრუნველყოფს დასაქმების ხელშეწყობის სახელმწიფო სააგენტო [კანონი „დასაქმების ხელშეწყობის შესახებ“, 2020].

პანდემიის პირობებში განსაკუთრებული აქტუალობა შეიძინა შრომითი უფლებების დაცვასთან, შრომის უსაფრთხოებასთან, შრომითი ურთიერთობების სრულყოფასთან, დასაქმებულების სოციალურ დაცვასთან, შრომით მიგრაციასთან და ა. შ. დაკავშირებულმა საკითხებმა. მნიშვნელოვანია, რომ პანდემიის დაწყებიდან დღემდე, არაერთი ცვლილება განხორციელდა შრომის კოდექსში. საქართველოს კანონმდებლობით, შრომითი უფლებების დარღვევის თავიდან ასაცილებლად ან შესამსუბუქებლად მთავარ მექანიზმს წარმოადგენს შრომის ინსპექცია [კანონი „შრომის ინსპექციის შესახებ“, 2020]. ჯანდაცვის მინისტრის ბრძანებით, ბიზნესის სხვადასხვა სექტორისთვის კოვიდ-19-თან საბრძოლველად შემუშავებული რეკომენდაციებისა და რეგულაციების გადამოწმება სწორედ შრომის ინსპექციას ევალება. (იხ. საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის ბრძანება №01-227/ო).

ქვეყანაში სერიოზული პრობლემებია შრომის უსაფრთხოების მიმართულებით. ბოლო წლებში გამოიკვეთა საწარმოო შემთხვევების შედეგად დაღუპულ დასაქმებულთა რაოდენობის ზრდის ტენდენცია. ამ მხრივ წინადადებული ნაბიჯია პარლამენტის მიერ 2019 წლის 19 თებერვალს „შრომის უსაფრთხოების შესახებ“ ორგანული კანონის მიღება. კანონის მიზანია იმ ძირითადი მოთხოვნებისა და პრევენციული ღონისძიებების ზოგადი პრინციპების განსაზღვრა, რომლებიც უკავშირდება სამუშაო ადგილზე შრომის უსაფრთხოების საკითხებს, არსებულ და მოსალოდნელ საფრთხეებს, უბედური შემთხვევებისა და პროფესიული დაავადებების თავიდან აცილებას, დასაქმებულთა სწავლებას, მათთვის ინფორმაციის მიწოდებასა და კონსულტაციის გაწევას და შრომის

უსაფრთხოებისა და ჯანმრთელობის დაცვის საკითხებში დასაქმებულთა თანაბარ მონაწილეობას [კანონი „შრომის უსაფრთხოების შესახებ“, 2019].

2020 წელს ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრმა (EMC), გამოაქვეყნა ანგარიში - შრომითი ურთიერთობები და სოციალური დაცვა პანდემიის დროს, სადაც გაანალიზებულია პანდემიის პერიოდში საქართველოში ფორმალურ და არაფორმალ შრომით ურთიერთობებში მყოფი დასაქმებულების შრომითი, სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობის ცვლილებები, შრომის პოლიტიკის, ინსტიტუტებისა და კანონმდებლობის ხარვეზები და სახელმწიფოს სოციალური დაცვის სისტემებისა და საგანგებო ანტიკრიზისული ნაბიჯების ეფექტიანობა [ლანჩავა, 2020].

ანგარიშში წარმოდგენილია ძირითადი პრობლემები, რომლებიც გამოიკვეთა პანდემიის გავრცელების პირველივე ეტაპზე. მაგალითისთვის, დამსაქმებლები, შრომის ხელშეკრულებების ცალმხრივად შეწყვეტისას, დასაქმებულებს არ განუმარტავდნენ სამსახურიდან გათავისუფლების საფუძვლებს, არ იცავდნენ კომპენსაციის გადახდის ვალდებულებებს, არ გასცემდნენ გათავისუფლების დასაბუთებას და ხელშეკრულებებს ცალმხრივად წყვეტდნენ მაშინაც, როდესაც შესაძლებელი იყო სამუშაოს დისტანციურად შესრულება; გამოვლინდა დასაქმებულების იძულების ფაქტები, საკუთარი განცხადებით შეეწყვიტათ შრომითი ურთიერთობა ან გასულიყვნენ არაანაზღაურებად და, ცალკეულ შემთხვევებში, ანაზღაურებად შვებულებაში; კოვიდ-19-ის გავრცელების პირველ ეტაპზე იყო შემთხვევები, როცა დამსაქმებლები დასაქმებულებს თვითიზოლაციიდან და კარანტინიდან გამოსვლას და სამსახურში გამოცხადებას უკანონოდ სთხოვდნენ. სატრანსპორტო შეზღუდვების მიზეზით სამუშაო ადგილზე გამოუცხადებლობის გამო, დამსაქმებლების გარკვეულმა ნაწილმა დასაქმებულებს შრომითი ხელშეკრულება ცალმხრივად შეუწყვიტა; საჯარო ტრანსპორტის შეზღუდვების დროს დამსაქმებლები არ უზრუნველყოფდნენ დასაქმებულებს სატრანსპორტო საშუალებებით; დამსაქმებლების ნაწილი, კოვიდ-19-ის გავრცელებისგან უსაფრთხო სამუშაო გარემოს შექმნის ვალდებულებას არასათანადოდ ასრულებდა; დასაქმებულებს ხშირად საკუთარი ხარჯებით უწევდათ ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების შეძენა; რიგ შემთხვევებში, დისტანციური შრომის დროს დასაქმებულები უზრუნველყოფილნი არ იყვნენ სამუშაოს შესასრულებლად საჭირო ტექნოლოგიური საშუალებებით და სხვა [ლანჩავა, 2020].

პანდემია განსაკუთრებით მძიმედ აისახა არაფორმალურ სექტორებში მომუშავე ადამიანების ცხოვრების დონეზე. მათ ვერ მიიღეს სახელმწიფოს ანტიკრიზისული პაკეტით გათვალისწინებული დახმარება, რადგან ამისთვის საჭირო ცნობის წარდგენა ვერ შეძლეს. აგრარული ბაზრების დახურვამ და გარევაჭრობის შეზღუდვამ, პრობლემები შეუქმნა გარემოვაჭრებს. ისედაც შემცირებული შემოსავლების პირობებში განსაკუთრებულ პრობლემას ქმნიდა ჯარიმები რეგულაციების დარღვევისთვის. პანდემიის უარყოფითი ეფექტები განსაკუთრებით მწვავედ იმ დასაქმებულებს შეეხოთ, რომლებმაც პანდემიის დროს სამსახური დაკარგეს. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს შრომის კოდექსი (იხ. მუხლი 37.1) ნათლად განსაზღვრავს სამუშაოდან განთავისუფლების დასაბუთების აუცილებლობას, პანდემიის დროს კანონიერი საფუძვლის გარეშე დასაქმებულთა გათავისუფლებამ მასობრივი ხასიათი მიიღო.

პანდემიით გამოწვეული სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების დაძლევის მიზნით, საქართველოს მთავრობამ ჯერ კიდევ 2020 წლის გაზაფხულზე შეიმუშავა ანტიკრიზისული გეგმა [ანტიკრიზისული გეგმა, 2020], რაც მოიცავდა საყოველთაო და მიზნობრივი დახმარებების არაერთ კომპონენტს: ელექტროენერჯისთან და ბუნებრივ გაზთან დაკავშირებული კომუნალური გადასახადებისგან განთავისუფლდა მილიონზე მეტი ოჯახი; კერძო სექტორთან ერთად შეიქმნა იპოთეკური და სხვა სესხების გადავადების ან ნაწილობრივი სუბსიდირების პროგრამები; მხარდაჭერა ეხებოდა როგორც დაქირავებით დასაქმებულებს, ისე თვითდასაქმებულებს და სხვადასხვა მოწყვლად ჯგუფებს. კერძოდ:

- დაქირავებით დასაქმებულმა პირებმა, რომლებმაც დაკარგეს სამსახური ან იმყოფებოდნენ უხელფასო შვებულებაში, დახმარების სახით მიიღეს 1200 ლარი 6 თვის განმავლობაში, თვეში 200 ლარი;
- ანტიკრიზისული პაკეტის ფარგლებში, 300 ლარიანი ერთჯერადი დახმარებით ისარგებლა შემოსავლის გარეშე დარჩენილმა 25000-მდე არაფორმალურად დასაქმებულმა და 160 000-ზე მეტმა ფორმალურად დასაქმებულმა. 850 000 ბავშვმა მიიღო ერთჯერადი 200-ლარიანი დახმარება;
- სამუშაო ადგილების შენარჩუნების მიზნით, დამსაქმებელს განესაზღვრა საგადასახადო შეღავათი - 6 თვის განმავლობაში. 750 ლარის ოდენობის ხელფასი სრულად გათავისუფლდა საშემოსავლო გადასახადისგან. 1500 ლარამდე ხელფასი კი, 750 ლარის ოდენობაზე გათავისუფლდა საშემოსავლო გადასახადისგან და ა. შ.

ამრიგად, საქართველოში შრომის ბაზრის განვითარების მნიშვნელოვან წინაპირობას ქვეყანაში განხორციელებული სამართლებრივი რეფორმები წარმოადგენს, საქართველოს შრომის კოდექსის სრულყოფა - საკანონმდებლო ცვლილებებით დასაქმებულთა უფლებების მყარი გარანტიებისა და შრომითი უფლების დაცვის ქმედითი ინსტიტუტების შექმნა და გაძლიერება; ევროპული სასამართლო პრაქტიკის, ევროპული სოციალური ქარტიითა და ევროპული კავშირის ძირითად თავისუფლებათა ქარტიით დადგენილი სტანდარტების დანერგვა ხელს შეუწყობს შრომითი უფლებებისა და შრომითი ურთიერთობების საერთაშორისო კანონმდებლობასთან დაახლოებას, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პანდემიის პირობებში გამწვავებული პრობლემების დასაძლევად. შრომითი უფლებების საზოგადოების ფართო მასებისთვის გაცნობა ხელს შეუწყობს მათი სამართლებრივი ცნობიერების ამაღლებას; როგორც დასაქმებულების, ასევე დამსაქმებლების უფლებების დაცვას; შრომითი რესურსების ეკონომიკურ პროცესებში ჩართვას და შრომის ბაზრის განვითარებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

საქართველოს კონსტიტუცია (1995). საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, საქართველოს კონსტიტუცია. თბილისი, 1995 წლის 24 აგვისტო. URL:

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>

ვანიშვილი, მ., გიგუაშვილი, გ. (2013). სოციალური პოლიტიკა /ლექციების კურსი/. URL:

<https://drive.google.com/file/d/0B-tfmXDjXZbZdXA2WlZjS2kza1k/view>

- საქართველოს შრომის კოდექსი (2010). საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს შრომის კოდექსი“. 2010 წლის 17 დეკემბერი. URL: <https://matsne.gov.ge/document/view/1155567?publication=21>
- გასიტაშვილი, ე. (2021). საქართველოს შრომის კოდექსი, შრომის სამართლის ყოველთვიური ბიულეტენი № 1, მაისი 2021.
- მჭედლიძე, ნ. (2019). შრომითი უფლებები (საერთაშორისო სტანდარტებისა და პრაქტიკის მიმოხილვა), დამხმარე სახელმძღვანელო იურისტებისთვის, ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC). https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/%E1%83%A8%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%97%E1%83%98 %E1%83%A3%E1%83%A4%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98_1576073852.pdf
- PMC კვლევითი ცენტრი (2021). უმუშევრობა საქართველოში (2017-2020), ეკონომიკური მიმოხილვა და ინდიკატორები, გამოცემა #128 27.07.2021. URL: https://www.pmcresearch.org/publications_file/d08e6100009f501a4.pdf
- კანონი „დასაქმების ხელშეწყობის შესახებ“ (2020). საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, საქართველოს ორგანული კანონი „დასაქმების ხელშეწყობის შესახებ“, URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4924109?publication=1>
- კანონი „შრომის ინსპექციის შესახებ“ (2020). საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, საქართველოს ორგანული კანონი „შრომის ინსპექციის შესახებ“, 29 სექტემბერი 2020 წ. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5003057?publication=0>
- კანონი „შრომის უსაფრთხოების შესახებ“ (2019). საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, საქართველოს კანონი „შრომის უსაფრთხოების შესახებ“, 19 თებერვალი 2019 წ. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4486188?publication=1>
- ლანჩავა გ., ქებურია თ., ცინცაძე გ. (2020). შრომითი ურთიერთობები და სოციალური დაცვა პანდემიის დროს, ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), URL: https://osgf.ge/wp-content/uploads/2020/12/Labor-Relations_geo_10_12_2020.pdf
- ანტიკრიზისული გეგმა (2020). საქართველოს მთავრობა, მთავრობის ანტიკრიზისული გეგმის მე-4 ეტაპი - მოქალაქეების და კერძო სექტორის მხარდაჭერის ახალი პაკეტი URL: http://gov.ge/print.php?gg=1&sec_id=288&info_id=77894&lang_id=GEO

UNEMPLOYMENT IN RUSSIA DURING THE PANDEMIC: KEY PROBLEMS AND POTENTIAL WAYS OF REDUCING IT

Ishutina Elizaveta

Abstract

The article is devoted to unemployment as a key factor in the development of the labor market in Russia during the pandemic. Changes in the system of social relations during the pandemic led to the emergence of a number of key problems that require immediate solutions. For example, the strengthening of new social relations is associated primarily with the formation of a civilized labor market, because labor even in the current situation remains a decisive factor in the production of economic goods. Proceeding from this, it is clear that, when considering this topic, it is necessary to take into account such socially significant factor as pandemic. The relevance of addressing the problems of unemployment during the pandemic is due to the rapid development of this phenomenon, as well as the need to identify ways to reduce it. Given that this issue remains unresolved to the end, it is important to study the main theoretical provisions related to unemployment, to analyze the integration of social relations during the pandemic and to consider possible ways to overcome this problem. The object of the study is unemployment as a socio-economic phenomenon. The subject of the research is key problems of unemployment and ways to reduce it. The aim of the study is to reveal the contradictory consequences of unemployment in the conditions of the pandemic, to identify ways to increase the level of employment and to improve the social protection of the unemployed.

The methodological basis of the study was based on the official data of the executive authorities and domestic normative-legal acts, such as: data of the Federal State Statistics Service, the Federal Law “On Employment in the Russian Federation” and others.

In carrying out the study of the chosen topic, dialectical and philosophical principles such as comprehensiveness in the consideration of the object, interrelation and interdependence, dynamics and variability of historically public processes, the unity of theoretical and empirical laws, as well as the requirement of system analysis and concrete-historical approach have been taken into account.

In the course of work the author relied on the works of classics of economic, sociological, philosophical and psychological sciences, on the recent achievements of domestic and foreign scientific thought in the field of labor market and employment studies.

The notion of “unemployment” is specified. As applied to this study, the basics of specific features of unemployment during the pandemic period are considered. The key problems related to unemployment, which emerged and aggravated during the pandemic period, are identified. Ways to reduce unemployment are highlighted. It is concluded that unemployment as a socio-economic phenomenon is a complex phenomenon, which needs a timely solution. Identifying employment policy with internal economic process, it is important to note that the key factor in this process is labor. The theoretical significance of the obtained results is that the main provisions reflected in the study of the candidate can be used as a scientific basis for further study of the labor market.

Key words: *unemployment, employment, problems, pandemic, coronavirus, labor market, economy*

Introduction

The coronavirus infection has made serious adjustments in all spheres of life activity, revealed new or aggravated existing problems. Identification of cause-and-effect relations of the formation of problems associated with the aggravation of the situation in the labor market, and their distinction for today is of particular importance to determine possible ways of reducing them.

Within the framework of this article, in accordance with the stated topic, the focus is on unemployment in the period from March 2020 to September 2021.

The achievement of the stated goal requires the solution of the following scientific tasks: 1) to specify the concept of "unemployment" within the framework of this study, 2) to identify the key problems of unemployment during the pandemic, 3) to suggest ways of solving the problems that have arisen.

Material and methods

The analysis of available sources on the topic under study (L.A. Gordon, B.D. Breyev, L.A. Kostin, V.A. Pavlenkov, V.I. Plaksya, E.V. Klopov, A.I. Kravchenko, J.T. Toshchenko) allows stating that unemployment is a macroeconomic problem, which has the most direct and strong impact on each person. Taking into account the fact that the stated topic is covered within one state, Russia, the content of the concepts is interpreted in accordance with the domestic legislation and international acts ratified by Russia.

The concept of "unemployment" can be viewed in both a broad and narrow sense. Thus, E. Reichlin defines unemployment as "underutilization of both labor (labor force) and non-labor (physical capital and land) economic resources capable and ready to be used" [Reichlin, 1998]. V.I. Plaksya, believes that unemployment is "the lack of employment for economic and other reasons in a certain, larger or smaller at any given moment, part of the working population of the country, able and willing to work" [Plaksya, 2005]. A.A. Mamedov defines "unemployment" as "voluntary or involuntary unemployment of the able-bodied population due to a permanent imbalance between the supply of labor and the demand in the labor market" [Mamedov, 2016].

The most common definition of unemployment can be the following: unemployment is a part of the population of the country, consisting of persons of working age, unemployed and in search of work for a period of time determined by law. Employment is the activity of citizens associated with the satisfaction of personal and social needs, not contrary to the legislation of the Russian Federation and bringing them, as a rule, earnings. Accordingly, employed citizens are citizens: 1) working under an employment contract; 2) registered as individual entrepreneurs; 3) performing work under civil-law contracts; 4) studying on a full-time basis in organizations carrying out educational activities; performing military service; 5) temporarily absent from the workplace, etc. [Gryzanova, 2008].

According to Russian legislation, able-bodied citizens who are unemployed, who are registered with the employment services in order to look for suitable work, who are looking for a

job and who are ready to start working are considered unemployed. Federal State Statistics Service, in accordance with International Labour Organization recommendations, classifies as such citizens over the age of 15, who have entered the labour market in search of work, i.e., those who can actually join the ranks of the employed at the moment.

The analysis of available sources and statistical data allowed us to identify the key problems of unemployment during the pandemic:

- 1) decreased tax revenues to the state budget due to lower revenues, as well as decreased income of unemployed citizens;
- 2) decrease in the living standards of the unemployed and their families;
- 3) increase in social expenditures of the budget;
- 4) oversupply of specialists in certain industries;
- 5) aggravation of the social and political situation in society;
- 6) increase of shadow economy sector.

The listed problems of unemployment during the pandemic have their specific features.

According to Federal State Statistics Service, 3.4 million people, or 4.6% of the labor force, were classified as unemployed in February 2020 – according to preliminary results of a sample labor force survey. From the beginning of March, a gradual strain began to emerge, triggered by the identification of the infected, and in May 2020 the unemployment rate reached its highest level in nine years at 6.1%, more than half of whom are young people between the ages of 20 and 40. This is the most active and able-bodied group, and this age group should be given special attention when dealing with unemployment in the country. The last time unemployment in Russia exceeded this threshold was in March 2012. Labor market tensions skyrocketed from April to midsummer 2020. The share of the unemployed rose from 12 percent to 14 percent by July. At the same time, the share of the employed decreased proportionally from 46% to 44%. According to official Federal State Statistics Service data, the unemployment rate already reached 6.4% of the labor force in August. Over the year (relative to August 2019), the number of unemployed in Russia increased by 47.6%, to 4.8 million people. This is a colossal figure. Stabilization of the situation was reflected only in 2021, the number of unemployed in March 2021 decreased by 1.5% compared to February of the same year, according to preliminary data, amounted – to 4.13 million people. Until then, the trend was as follows: the employment rate decreased (as of March 2021 58.6%, which is 0.5% less than in March 2020), the unemployment rate increased (as of March 2021 – 5.9%, which is 1.3% more than in March 2020). For the 140 million people living in Russia, the labor force is 76 million people, of which 70.8 million people are classified as employed and 5.2 million people are unemployed, meeting International Labour Organization criteria (i.e., they had no job or gainful employment, were looking for work and were ready to start work in the surveyed week) [Unemployment rate according to Federal State Statistics Service: <https://rosinfostat.ru/urovenbezrabortitsy>].

The unemployment response is a set of measures that aims to reduce the level of unemployment. Given that methods and ways of solving unemployment problems are relevant to every state today, it is of importance how the authorities of a particular state, in our case Russia, determine them. A.V. Kashepov notes that “the reduction of unemployment as the main goal of

Russian labor market policy affects the interests of millions of people and simultaneously contributes to the solution of national macroeconomic problems" [Kashepov, 2008]. In connection with the economic crisis, the reduction of unemployment has been named as one of the anti-crises measures of the Government.

In terms of solutions to the problems encountered, one of the main goals of the Russian economy remains to reduce unemployment. By the end of 2021, the unemployment rate is not expected to exceed 5%. But these provisions should also be guided by the epidemiological situation and migration policy during the pandemic. These aspects are important for the study and academic calculations of unemployment rates. Also in today's society, it is necessary to pay attention to the demographic component, which is what the federal services do. This goal is achieved through employment management, which includes the organization by the employment services of paid public works and the activities of the public employment service to assess and forecast employment conditions and provide information on the labour market; the development and implementation of programmes to promote employment; assistance for citizens in finding suitable work and for employers in recruiting suitable workers; and the implementation of social programmes to reduce unemployment. Many projects have been developed by the Government and banks, including subsidy payments and interest-free lending to small and medium-sized businesses. A "National Action Plan for Employment and Income Recovery, Economic Growth and Long-Term Structural Change in the Economy" has also been drafted. Supporting the labor market, fighting unemployment and improving living standards in a pandemic are timely and vital decisions, and although the prognosis in the current situation is largely positive, the exit from quarantine and the solution of major economic problems may take quite a long time.

Findings and their discussion

1. The concept of "unemployment" has been concretized.
2. The main problems of unemployment during the pandemic have been highlighted.
3. A range of solutions to the problems mentioned above have been identified.

In conclusion, it should be stated that unemployment is a serious and large-scale phenomenon, which affects both the economic and social life of society and affects both the economy of the country and all participants in the economic process. In the period of the pandemic, it is extremely important to adjust the general orientation of the state employment policy of the Russian Federation depending on the specifics and prospects of regional labor markets and the nature of problems related to unemployment. At the same time the strategic objectives of employment regulation should be to increase economic and social efficiency of employment by changing its structure, forms and creating conditions for the development of the country's human capital during the unstable epidemiological situation.

The practical significance of the study

The practical significance of the study is determined, first of all, by the fact that the main ideas, generalizations and specific materials obtained in the course of the study can also find their application in the teaching of various socio-economic disciplines, such as “general sociology”, “economic sociology” and special courses on employment and unemployment for students of higher and secondary special educational institutions.

Reference

- Boiko V.L. Peculiarities of state regulation of the labor market in the transition economy of Russia: Ph. Kand. ekonom. sci. – M., 2003.
- Employment and unemployment in the Russian Federation in December 2019. URL: https://www.gks.ru/bgd/free/b04_03/IssWWW.exe/Stg/d05/12.htm
- Griaznova, A.G. Macroeconomics / A.G. Griaznova. - MOSCOW. KNORUS, 2008.
- Information on the situation in the labor market of the Russian Federation (according to operational monitoring). URL: <https://rosmintrud.ru/ministry/programms/inform/11>
- Kashepov A.V., Sulakshin S.S., Malchinov A.S. Labor market: problems and solutions / A.V. Kashepov. – M. Nauchny expert. 2008.
- Labor force, employment and unemployment in Russia. 2018. URL: https://www.gks.ru/free_doc/doc_2018/rab_sila18.pdf
- Law of the Russian Federation of 19.04.1991 N 1032-1 (ed. from 02.07.2021) "On Employment of Population in the Russian Federation" URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_60/e8db22bb3d2f8269f06f80a9749a8ff61bcf8bf5/
- Mamedov, A.A. Main trends and factors influencing unemployment in the labor market in the Russian Federation / A.A. Mamedov //TSU Vector of Science. - 2016. - № 2 (36).
- Plaksya V.I. Unemployment: theory and modern Russian practice (socio-economic aspect). M.: Publishing house of RAGS. – 2005.
- Reichlin E. Fundamentals of economic theory. Unemployment and inflation. / Э. Reikhlin //M.: Nauka, 1998.
- Stagnant unemployment: Rosstat about the situation with the unemployed. URL: <https://regnum.ru/news/economy/2796982.html>
- Table on Employment in the Russian Federation. URL: https://gks.ru/bgd/free/B04_03/IssWWW.exe/Stg/d02/17.htm

CORONAVIRUS AND LABOR RELATIONS: WHAT SHOULD EMPLOYERS CONSIDER?

Nato Bebiashvili

Abstract

The threat of the spread of new coronavirus infection in the country and the events caused in this regard have raised a number of questions for employers, most of which they are facing for the first time. Since the beginning of the epidemiological situation in the country, many employers have started transferring employees to remote work mode. Switching to remote work should be done with production capabilities in mind, e.g. it is important to make sure that your employee has the resources to do this job or that you can provide them with the necessary equipment / materials.

Remote work has no effect on the amount of salary: if the employee performs the same amount of work, then the terms of remuneration remain the same.

In case remote work is not possible the employer should take care to create a safe working environment. The employer must take into account: the nature of Covid 19 infection; duration of the risk of infection; degree of risk of infection is determined by the nature and duration of the infection risk. The longer and more often an employee is in contact with customers, the higher is risk of infection.

Based on the risk assessment, measures should be taken to prevent or reduce the risk.

The article discusses the steps an employer should take to reduce the risk of spreading Covid 19 infection.

Keywords: *Coronavirus; Labor relations; Employee rights.*

კორონავირუსი და შრომითი ურთიერთობები: რა უნდა გაითვალისწინონ დამსაქმებლებმა?

ბეზიაშვილი ნატო

აბსტრაქტი

ქვეყანაში ახალი კორონავირუსული ინფექციის გავრცელების საფრთხემ და ამ კუთხით განვითარებულმა მოვლენებმა დამსაქმებლებს არაერთი კითხვა გაუჩინა, რომელთა უმეტესობის წინაშე ისინი პირველად დგანან. ქვეყანაში ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობის დაწყების დღიდან ბევრმა დამსაქმებელმა დაიწყო თანამშრომლების დისტანციური მუშაობის რეჟიმში გადაყვანა. დისტანციურ სამუშაოზე გადასვლა უნდა მოხდეს წარმოების შესაძლებლობების გათვალისწინებით, მაგ. მნიშვნელოვანია დარწმუნდეთ, რომ თქვენს თანამშრომელს აქვს რესურსი ამ სამუშაოს შესასრულებლად, ან რომ თქვენ შეგიძლიათ მიაწოდოთ მათ საჭირო აღჭურვილობა/მასალები.

დისტანციური მუშაობა არ მოქმედებს ხელფასის ოდენობაზე: თუ თანამშრომელი ასრულებს სამუშაოს იგივე რაოდენობას, მაშინ ანაზღაურების პირობები იგივე რჩება.

იმ შემთხვევაში, თუ დისტანციურად მუშაობა შეუძლებელია, დამსაქმებელმა უნდა იზრუნოს უსაფრთხო სამუშაო გარემოს შექმნაზე. დამსაქმებელმა უნდა გაითვალისწინოს:

Covid 19 ინფექციის ბუნება; ინფექციის რისკის ხანგრძლივობა; ინფექციის რისკის ხარისხი განისაზღვრება ინფექციის რისკის ხასიათითა და ხანგრძლივობით. რაც უფრო დიდხანს და ხშირად არის თანამშრომელი მომხმარებლებთან კონტაქტში, მით უფრო მაღალია ინფექციის რისკი. რისკის შეფასების საფუძველზე უნდა იქნას მიღებული ზომები რისკის თავიდან ასაცილებლად ან შესამცირებლად.

სტატიაში განხილულია ის ნაბიჯები, რომლებიც დამსაქმებელმა უნდა გადადგას Covid 19 ინფექციის გავრცელების რისკის შესამცირებლად.

საკვანძო სიტყვები: *კორონავირუსი; შრომითი ურთიერთობები; დასაქმებულთა უფლებები.*

ქვეყანაში ახალი კორონავირუსის ინფექციის გავრცელების საფრთხემ და ამ კუთხით გამოწვეულმა მოვლენებმა დამსაქმებლებს არაერთი კითხვა გაუჩინა, რომელთა უმეტესობას ისინი პირველად აწყდებიან.

ქვეყანაში ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობის დაწყებიდან ბევრმა დამსაქმებელმა დაიწყო თანამშრომლების დისტანციურ რეჟიმში გადაყვანა. თანამშრომლების დისტანციურ სამუშაოზე გაგზავნისთვის აუცილებელია მოქმედი შრომითი ხელშეკრულების დამატებითი ხელშეკრულების გაფორმება და დისტანციურ სამუშაოზე დროებით გადასვლის ბრძანების გაცემა. თუ დამსაქმებელი იწყებს თანამშრომლის დისტანციურ სამუშაოზე გადაყვანას, საჭიროა დასაქმებულის თანხმობა.

დისტანციურ სამუშაოზე გადასვლა უნდა მოხდეს წარმოების შესაძლებლობების გათვალისწინებით, ე.ი. მნიშვნელოვანია დარწმუნდეთ, რომ თქვენს თანამშრომელს აქვს რესურსი ამ სამუშაოს შესასრულებლად, ან შეგიძლიათ მიაწოდოთ მას საჭირო აღჭურვილობა/მასალები.

დისტანციური მუშაობა არანაირად არ მოქმედებს ხელფასის ოდენობაზე: თუ თანამშრომელი ასრულებს სამუშაოს იგივე რაოდენობას, მაშინ ანაზღაურების პირობები იგივე რჩება.

იმ შემთხვევაში როდესაც შეუძლებელია დისტანციური მუშაობა დამსაქმებელმა უნდა იზრუნოს უსაფრთხო სამუშაო გარემოს შექმნაზე. დამსაქმებელმა უნდა გაითვალისწინოს:

- კოვიდინფექციის ბუნება - როგორ შეიძლება თანამშრომელი დაინფიცირდეს. ცნობილია, რომ ვირუსი ვრცელდება როგორც ჰაერწვეთოვანი ინფექცია და ასევე სიცოცხლისუნარიანი რჩება სხვადასხვა ზედაპირზე 72 საათის განმავლობაში. ეს ნიშნავს, რომ სხვადასხვა ზედაპირებზე შეხების შემთხვევაშიც კი, მუშაკს შეუძლია ვირუსიანი ხელები ცხვირთან, თვალებთან და პირთან მიიტანოს და დაინფიცირდეს.
- ინფიცირების რისკის ხანგრძლივობა - სამუშაო დროის განმავლობაში რამდენ ხანს ექვემდებარება თანამშრომელი რისკის ფაქტორს. თანამშრომელი ურთიერთობს კლიენტებთან დღეში 8 საათის განმავლობაში თუ რამდენიმე საათის განმავლობაში.

ინფექციის რისკის ხარისხი განისაზღვრება ინფექციის რისკის ხასიათისა და ხანგრძლივობის გათვალისწინებით. რაც უფრო ხანგრძლივად და ხშირად არის თანამშრომელი მომხმარებლებთან კონტაქტში, მით უფრო მაღალია დაინფიცირების რისკი.

რისკის შეფასებიდან გამომდინარე, უნდა იქნას მიღებული ზომები საფრთხის თავიდან ასაცილებლად ან შესამცირებლად.

ასეთი ზომები შეიძლება იყოს:

რისკის ფაქტორების ზემოქმედების ზონაში დასაქმებულთა რაოდენობის მინიმუმამდე შემცირება, ანუ სამუშაოს ორგანიზება ისე, რომ რაც შეიძლება ნაკლები თანამშრომელი იყოს კონტაქტში კოლეგებთან/კლიენტებთან. მაგალითად, იმისათვის, რომ თანამშრომლები რაც შეიძლება ნაკლებად დაუკავშირდნენ კლიენტებს, კონსულტაცია შეიძლება მოეწყოს არა ადგილზე შეხვედრის სახით, არამედ ტელეფონით ან სკაიპით. ხოლო შეკვეთების და ამანათების მიტანა ისე უნდა იყოს ორგანიზებული, რომ კურიერს არ დასჭირდეს მომხმარებელთან უშუალო კონტაქტი.

ასევე კარგი პრაქტიკაა კონტაქტების შემცირება, როდესაც ერთი და იგივე ადამიანები არიან ერთსა და იმავე ცვლაში - თუ წარსულში თანამშრომლები გადაადგილდებოდნენ სხვადასხვა ცვლას შორის და ამიტომ იყვნენ კონტაქტში კოლეგების დიდ რაოდენობასთან, ახლა მხოლოდ რამდენიმე ადამიანთან ცვლაში.

დამცავი ღონისძიებები ასევე მოიცავს ზომებს, რომლებშიც მომხმარებელთა შეზღუდულ რაოდენობას აქვს წვდომა სამუშაო სივრცეზე (მაღაზია, მომხმარებელთა მომსახურების დარბაზი) და მათი მოძრაობის მარშრუტები და ნებადართული მოსაცდელეები მონიშნულია სპეციალური ნიშნებით - ამგვარად, ადამიანებს მიმართავენ დაიცვან დისტანცია.

ასევე მნიშვნელოვანია დასუფთავების ზომების გამკაცრება, რათა ისინი ადეკვატური იყოს არსებული სიტუაციისთვის. დაფიქრდით, რამდენად ხშირად გჭირდებათ ზედაპირების გაწმენდა და დეზინფექცია. დამსაქმებლის პასუხისმგებლობაა უზრუნველყოს, რომ თანამშრომლებმა თავიანთი სამუშაო სწორად შეასრულონ. ახლა ყურადღება უნდა მიაქციოთ იმასაც, აკმაყოფილებენ თუ არა მუშაკები ჰიგიენის მოთხოვნებს, ანუ რამდენად ხშირად იბანენ ხელებს და დეზინფექციას უკეთებენ ზედაპირებს.

დამსაქმებელმა უნდა მოაწყოს თანამშრომლების ვაქცინაცია, თუ ეს შესაძლებელია. საჭიროა დაინერგოს კოლექტიური დამცავი ზომები და პირადი დამცავი აღჭურვილობა. დამცავი ზომების შემოღებისას უპირატესობა უნდა მიენიჭოს კოლექტიური დაცვის ზომებს და საშუალებებს, ვიდრე პირადი დამცავი აღჭურვილობის გამოყენებას. მაგალითად, სასურველია დამკვეთსა და მომხმარებელთა მომსახურების წარმომადგენელს შორის შუშის კედლების დამონტაჟება და მომხმარებელთა რაოდენობის შემცირება და ნიღბების გამოყენებასთან შედარებით დისტანციების გაზრდა. მომხმარებელთა მომსახურებაში ნიღბების გამოყენების მინუსი არის ის, რომ ნიღაბი ართულებს კომუნიკაციას, ხოლო მინა დიდად არ ერევა კომუნიკაციაში.

დამსაქმებელმა უნდა უზრუნველყოს თანამშრომელთა ტრენინგი, რათა მათ იცოდნენ უსაფრთხოების ზომები და წესები.

კორონავირუსის პირობებში, როდესაც ბევრ სფეროში საქონლისა და მომსახურების გაყიდვიდან მიღებული შემოსავლები მკვეთრად შემცირდა, დამსაქმებელთა უმეტესობას მოუწევს შრომის ხარჯების ოპტიმიზაცია.

დამსაქმებლებისა და მუშაკებისთვის ყველაზე ოპტიმალური ვარიანტია მუშაკების ჭარბი რაოდენობის შვებულებაში გაშვება. ფირმებს მოუწევთ შვებულების თანხის გადახდა, მაგრამ ამავე დროს, როდესაც ყველა შეზღუდვა მოიხსნება, თანამშრომელი სამუშაო ადგილზე იქნება.

უფრო მკაცრი ვარიანტია დასაქმებულისთვის უხელფასო შვებულების შეთავაზება. ამ შვებულების ხანგრძლივობა რეგულირდება მხოლოდ ზოგიერთი კატეგორიის მუშაკებისთვის სხვებს შეუძლიათ მისი მიღება ნებისმიერი პერიოდის განმავლობაში. როგორც კი ვითარება გაუმჯობესდება, თანამშრომელი დაუბრუნდება სამუშაო ადგილს. აქ გასათვალისწინებელია, რომ შეუძლებელია თანამშრომლის უხელფასო შვებულებაში გაგზავნა მისი თანხმობის გარეშე, ისევე როგორც შეუძლებელია ამ პერიოდში თანამშრომლის გათავისუფლება.

სახელფასო ფონდის ხარჯების შემცირება შესაძლებელია არასრული დასაქმების შემთხვევაში, როდესაც თანამშრომელი იღებს ანაზღაურებას მის მიერ გაწეული დროის პროპორციულად ან მის მიერ შესრულებული სამუშაოს მოცულობიდან გამომდინარე. ეს ვარიანტი შეიძლება განიხილებოდეს როგორც მთელი გუნდისთვის, თუ არსებობს მასობრივი გათავისუფლების რისკი, ასევე ცალკეული თანამშრომლებისთვის - მათთან შეთანხმებით.

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ახალი კორონავირუსული ინფექციის გავრცელების საფრთხით გამოწვეული არსებული ვითარების სირთულისა და არაპროგნოზირებადობის მიუხედავად, დამსაქმებლებს მაინც აქვთ ვალდებულება შეასრულონ მოქმედი შრომის კანონმდებლობის მოთხოვნები, უზრუნველყონ მათი თანამშრომლების ინტერესები. ბიზნესის ხელშეწყობისა და კრიზისის პრევენციის მიზნით, ხელისუფლებამ დამსაქმებლებისთვის დროებითი შეღავათები უნდა შემოიღოს. თუმცა, ნებისმიერ შემთხვევაში, დამსაქმებელთა ქმედებები უნდა იყოს გააზრებული, რადგან შრომითი ურთიერთობების რეგისტრაციას აქვს საკუთარი სამართლებრივი თავისებურებები, რომლებიც დამსაქმებლებმა უნდა გაითვალისწინონ, რათა თავიდან აიცილონ მარეგულირებელი ორგანოების სანქციები, ასევე დასაქმებულებთან შესაძლო სასამართლო დავა.

გამოყენებული ლიტერატურა

კორონავირუსი და მშრომელთა უფლებები. 2020წ.
 სოციალური სამართლიანობის ცენტრი <https://socialjustice.org.ge>
 საქართველოს შრომის კოდექსი. კონსოლიდირებული 01.12.2021.
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1155567?publication=21>
 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი. კონსოლიდირებული 28.12.2021.
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=116>

Coronavirus (COVID-19): Guidance for Businesses -

<https://www.covid19businessguidance.com/https://www.sciencedirect.com/science/article/>

Modifying employment agreements during COVID-19 response and recovery -

<https://www.employment.govt.nz/leave-and-holidays/other-types-of-leave/coronavirus-workplace/changing-an-employees-work-arrangements/>

IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON GEORGIAN LABOUR MARKET

Arnania-Kepuladze Tamila

Jikia Tamari

Abstract

Each stage of society the humanity is facing new challenges. The 21st century is no exception, the strongest challenge of the first quarter of which is the COVID-19 pandemic and the problems caused by it.

The COVID-19 pandemic is not only a challenge to the health care system, it is also an economic, social, political, and humanitarian challenge.

To stop the spread of the COVID-19 pandemic, the World Health Organization (WHO) has developed a system of measures, the main element of which were severe restrictions. This has severely curtailed economic activity and put the labour market in serious trouble. Georgia is no exception in this regard. If until recently, one of the most important tasks of our country's economic policy was to increase the number of employees and reduce unemployment levels, the pandemic has significantly slowed down this process, and instead of increasing the number of employees and reducing the number of unemployed, other processes have developed in the labor market.

How has the Georgian labor market changed during the crisis caused by the COVID-19 pandemic? How have the employment level and unemployment changed in Georgia? What are the peculiarities of the Georgian labor market in terms of gender? What are the new trends in the Georgian labour market? Which sector was most affected by state measures to curb the COVID-19 pandemic? Which positions have become more in demand in the Georgian labor market? To answer the questions is the purpose of this paper.

Keywords: COVID-19 pandemic, labor market, unemployment, employment, vacancies

COVID-19 პანდემიის გავლენა საქართველოს შრომის ბაზარზე

არნანია - კეპულაძე თამილა

ჯიქია თამარი

აბსტრაქტი

საზოგადოების განვითარების ყოველ ეტაპზე კაცობრიობა ახალი გამოწვევების წინაშე დგება. გამონაკლისს არც 21-ე საუკუნე წარმოადგენს, რომლის პირველი მეოთხედის

უძლიერეს გამოწვევას COVID-19 პანდემია და მისგან გამოწვეული პრობლემები წარმოადგენენ.

COVID-19 პანდემია - ეს არა მხოლოდ ჯანდაცვის სისტემის გამოწვევაა, არამედ ეს არის ეკონომიკური, სოციალური, პოლიტიკური და ჰუმანიტარული გამოწვევა.

COVID-19 პანდემიის გავრცელების შესაჩერებლად ჯანდაცვის საერთაშორისო ორგანიზაციამ (World Health Organization, WHO) შეიმუშავა ღონისძიებათა სისტემა, რომლის უმთავრესი ელემენტი მკაცრი შეზღუდვების დაწესება წარმოადგენდა. ამან კი მნიშვნელოვნად შეზღუდა ეკონომიკური აქტიურობა და შრომის ბაზარი სერიოზული პრობლემების წინაშე დააყენა. ამ მხრივ არც საქართველო წარმოადგენს გამონაკლისს. თუ აქამდე ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ამოცანას დასაქმებულთა რაოდენობის ზრდა და უმუშევრობის შემცირება წარმოადგენდა, პანდემიამ ეს პროცესი მნიშვნელოვნად შეაფერხა და დასაქმებულთა რაოდენობის ზრდისა და უმუშევართა რაოდენობის შემცირების ნაცვლად შრომის ბაზარზე სულ სხვა პროცესები განვითარდა.

როგორ შეიცვალა საქართველოს შრომის ბაზარი COVID-19 პანდემიით გამოწვეული კრიზისის პირობებში? როგორ შეიცვალა დასაქმებისა და უმუშევრობის დონე საქართველოში? რა თავისებურებებით ხასიათდება საქართველოს შრომის ბაზარი გენდერული თვალსაზრისით? რა ტენდენციები გამოიკვეთა შრომის ბაზარზე? რომელ სექტორზე იმოქმედა ყველაზე მეტად COVID პანდემიის გავრცელების შეზღუდვაზე მიმართული სახელმწიფოს მიერ დაწესებულმა ღონისძიებებმა? რომელი პოზიციები გახდა უფრო მოთხოვნადი საქართველოს შრომის ბაზარზე? ეს არის ის კითხვები, რომლებზეც პასუხის გაცემა წარმოადგენს მოცემული ნაშრომის კვლევის მიზანს.

საკვანძო სიტყვები: COVID-19 პანდემია, შრომის ბაზარი, უმუშევრობა, დასაქმება, ვაკანსიები

შესავალი

შრომის ბაზარი, როგორც სოციალურ-ეკონომიკური და იურიდიული ურთიერთობათა სისტემა, წარმოადგენს საბაზრო ეკონომიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ელემენტს, რომელიც უზრუნველყოფს სამუშაო ძალის მუდმივ კვლავწარმოებას, განაწილებას, რეგულირებასა და ეფექტიან გამოყენებას. შრომის ბაზარი უზრუნველყოფს მოსახლეობის შემოსავლების მიღებას და კეთილდღეობის მიღწევას.

შრომის ბაზარზე უშუაოდ აისახება საზოგადოებაში მიმდინარე სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური პროცესები და სახელმწიფოს მიერ შემუშავებული და რეალიზებული რეფორმების ძირითადი შედეგები.

შრომის ბაზარი ეს არის თანამედროვე ეკონომიკური სისტემის ის ელემენტი, რომელმაც განიცადა COVID-19 პანდემიის მნიშვნელოვანი გავლა. როგორც შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის კვლევაში ვკითხულობთ ნავარაუდები არის, რომ კორონა პანდემიის პირობებში ყველაზე პოზიტიური სცენარის მიხედვით 5.3 მილიონი სამუშაო ადგილი დაიკარგება, ხოლო ყველაზე ნეგატიური სცენარის მიხედვით სამუშაო

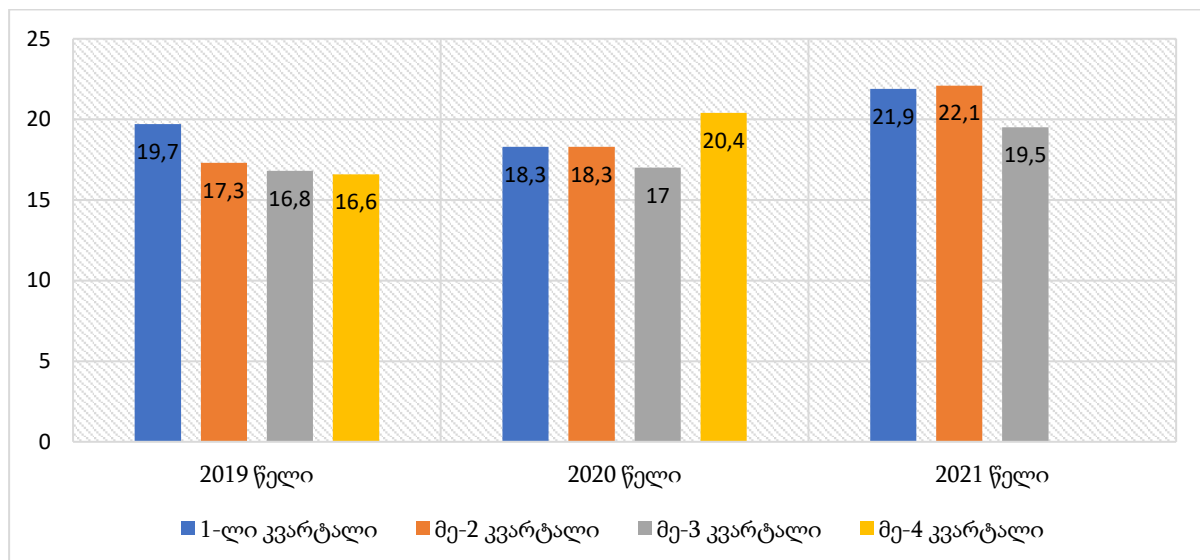
ადგილს დაკარგავს 24.7 მილიონი ადამიანი [დიაკონიძე, 2020]. დღეს, როცა პანდემია ჯერ არ დასრულებულა, შეუძლებელია ზუსტად განვსაზღვროთ ის ზიანი, რომელსაც პანდემია მოუტანს საზოგადოებას, მაგრამ ეჭვგარეშეა, რომ კიდევ მეტად გაიზრდება დამაბულობა შრომის ბაზარზე, გაიზრდება უმუშევრობა და, საბოლოო ჯამში - სიღარიბე.

დასაქმება და უმუშევრობა საქართველოს შრომის ბაზარზე

როგორ შეიცვალა სიტუაცია საქართველოს შრომის ბაზარზე COVID-19 პანდემიის ზეგავლენით? ამისათვის ერთმანეთს შევადარებთ 2019 წელსა და 2020-2021 წლების⁴ ქვეყანაში არსებული უმუშევრობისა და დასაქმების დონეებს.

როგორც სტატისტიკური მაჩვენებლები ცხადყოფენ (იხ. დიაგრამა 1), 2019 წელს 1-ლი კვარტლიდან მე-4 კვარტლის ჩათვლით უმუშევრობის დონე 3,1 %-ით შემცირდა.

დიაგრამა 1. უმუშევრობის დონე საქართველოში: 2019-2021 წლები

წყარო: სამუშაო ძალა საქართველოში, geostat.ge

რაც შეეხება 2020 წელს, ამ შემთხვევაში უმუშევრობის დონე 18,9%-დან 20,4%-მდე გაიზარდა. მეოთხე კვარტალში უმუშევრობა საკმაოდ მაღალი მაჩვენებლით 3,4 %-ით გაიზარდა. ამის მიზეზად შეიძლება ჩაითვალოს ნოემბერ-დეკემბერში გართულებული კოვიდ სიტუაცია. რაც შეეხება მიმდინარე წელს, პირველ ორ კვარტალში უმუშევრობის დონე კვლავ გაიზარდა 2020 წელთან შედარებით 1,7%-ით, თუმცა მესამე კვარტალში, როცა ეკონომიკა გაიხსნა, უმუშევრობის დონე 2,6%-ით შემცირდა.

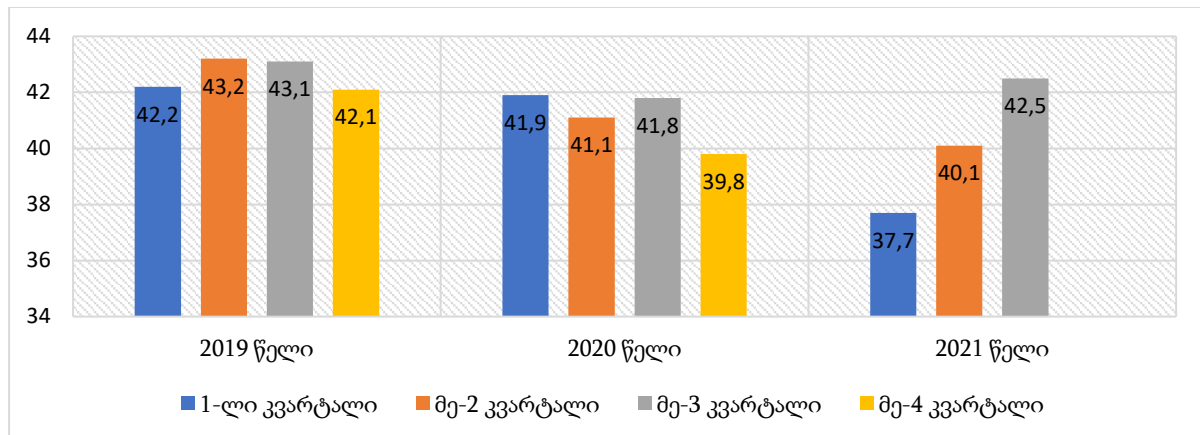
ამ მონაცემების საფუძველზე შეგვიძლია გავაკეთოთ დასკვნა, რომ შრომის ბაზრის მდგომარეობა არ არის კრიტიკული, თუმცა ყურადღებას ნამდვილად საჭიროებს.

რაც შეეხება დასაქმების დონეს, 2019 წელთან შედარებით 2020 წელს იგი 41,9-დან 39,8 %-მდე შემცირდა (იხ. დიაგრამა 2).

⁴ 2021 წლის სამი კვარტალი

დიაგრამა 2. დასაქმების დონე საქართველოში: 2019-2021 წლები

წყარო: სამუშაო ძალა საქართველოში, geostat.ge

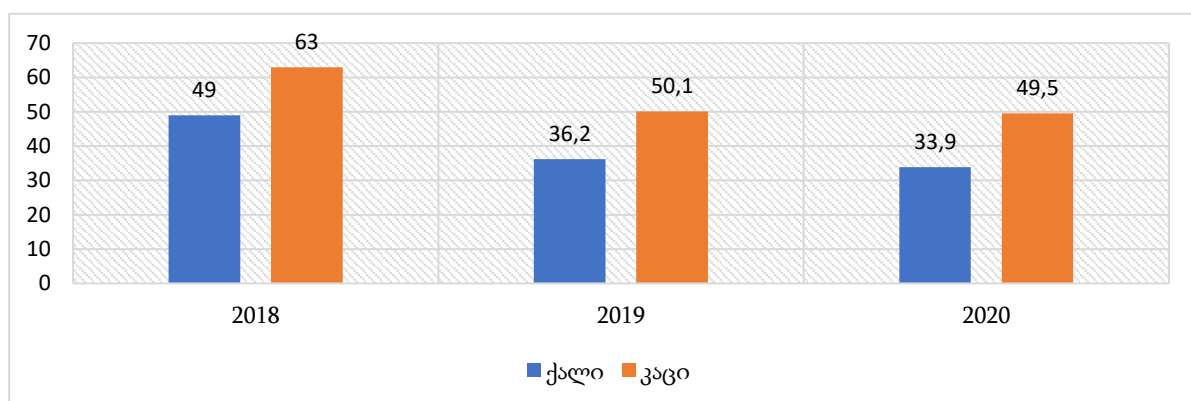
2021 წლის პირველ კვარტალში დასაქმების დონე პანდემიამდე პერიოდთან შედარებით ყველაზე მეტად შემცირდა და 37,7%-ს გაუტოლდა. მეორე და მესამე კვარტალში მდგომარეობა თანდათან უმჯობესდება და თუ COVID-19 პანდემიით გამოწვეული სიტუაცია არ გაუარესდა, შესაძლებელია 2022 წლის დასაწყისში დასაქმების დონემ მიაღწიოს პანდემიამდე პერიოდში არსებულ მაჩვენებელს.

ცვლილებები განიცადა საქართველოს შრომის ბაზარმა აგრეთვე გენდერული თვალსაზრისით.

COVID-19 და საქართველოს შრომის ბაზარი გენდერულ და ასაკობრივ ჭრილში

თუ COVID-19 პანდემიამდე ქალთა დასაქმების დონე შეადგენდა 49%-ს და მამაკაცთა დასაქმების დონე უტოლდებოდა 63%-ს, 2019 წელს ქალთა დასაქმება შემცირდა 12,8%-ით და 36,2%-ან ზღვარს მიაღწია, რაც შეეხება მამაკაცთა დასაქმების დონე, ის 63%-იდან 50,1%-მდე ანუ 12,9%-ით შემცირდა (იხ. დიაგრამა 3).

დიაგრამა 3. დასაქმების დონე საქართველოში გენდერულ ჭრილში (%-ში): 2018-2020 წლები

წყარო: შედგენილია ავტორების მიერ „ქალი და კაცი საქართველოში“ (2019წ., 2020წ., 2021წ.) მონაცემების საფუძველზე, geostat.ge

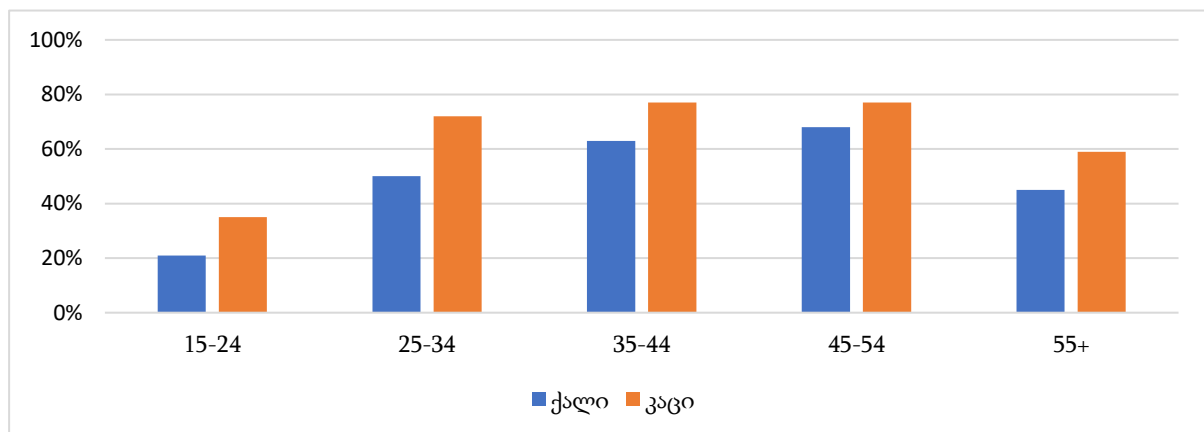
2020 წელს დასაქმების დონის შემცირების ტენდენცია გაგრძელდა და 2018 წელთან შედარებით ქალთა დასაქმების დონე შემცირდა 15,1%-ით, ხოლო მამაკაცთა დასაქმების დონე შემცირდა შედარებით ნაკლები დონით ანუ 13,5%-ით.

ამასთან, ასაკობრივ თვალსაზრისით, 2018 წელს ქალებში დასაქმების ყველა მარალ დონე იყო დამახასიათებელი ქალთა 45-54 წლის ასაკობრივი ჯგუფისთვის და მათი დასაქმების დონე იყო 68%. მამაკაცებში დასაქმების ყველა მარალ დონე ჰქონდა 35-54 წლის ასაკობრივი ჯგუფს.

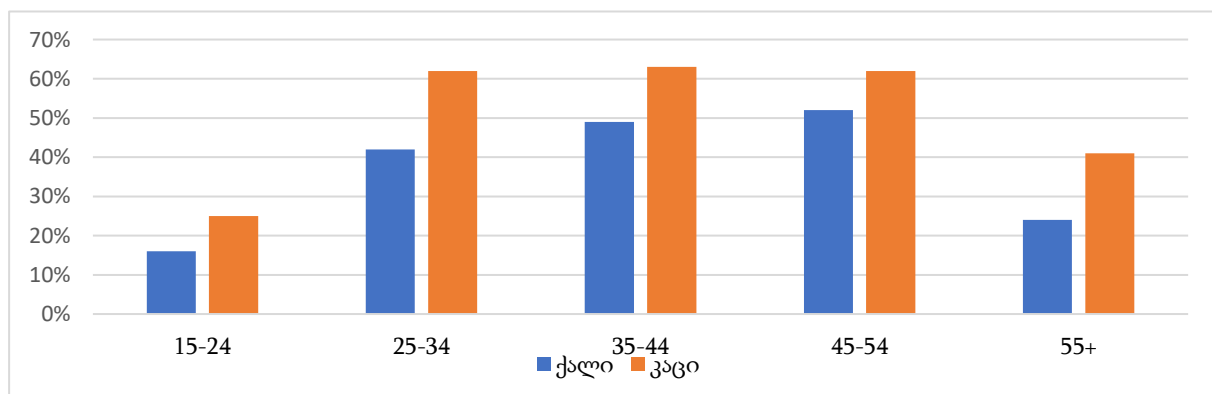
2020 წლისთვის მაღალი დასაქმების დონის ასაკობრივი ჯგუფი ქალებში იგივე დარჩა (45-54 წ.), თუმცა თავად დასაქმების დონე 52%-მდე დავიდა ანუ 16%-ით შემცირდა. მამაკაცებში ყველაზე მაღალი დასაქმების დონით (62%) გამოირჩეოდა 35-44 წლის ასაკობრივი ჯგუფი.

დიაგრამა 4. დასაქმების დონე საქართველოში გენდერულ და ასაკობრივ ჭრილში (%-ში): 2018 (ა) და 2020 (ბ) წლები

ა. 2018 წელი

ბ. 2020 წელი

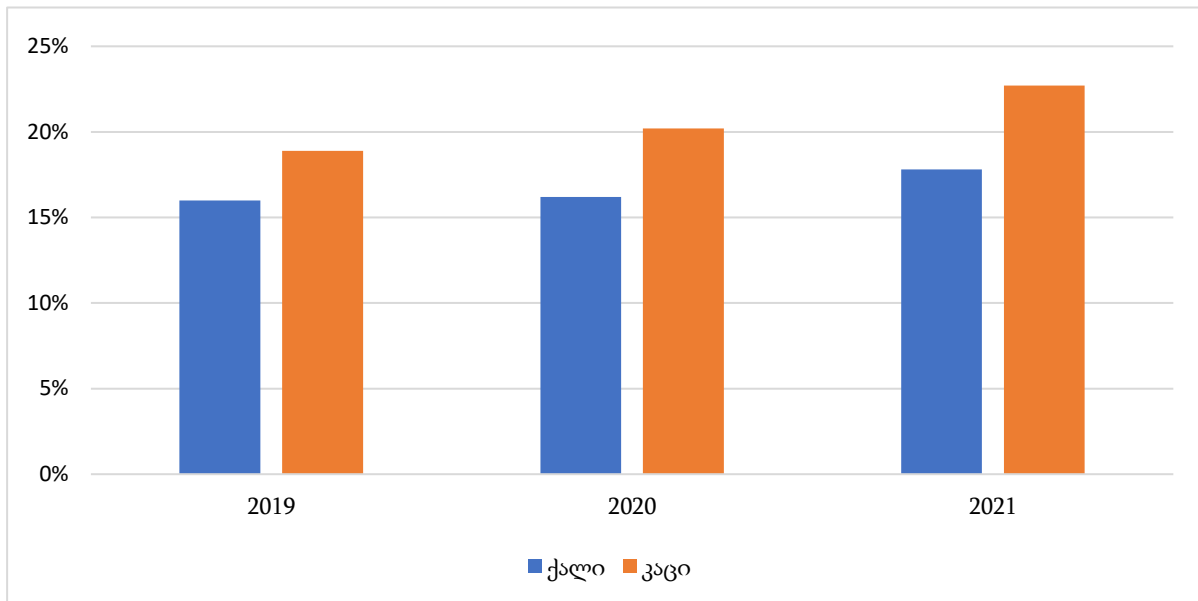

წყარო: შედგენილია ავტორების მიერ „ქალი და კაცი საქართველოში“ (2018წ. და 2021წ.) მონაცემების საფუძველზე, geostat.ge

COVID-19 პანდემიამ არ შეცვალა ქალთა და მამაკაცთა უმუშევრობის დონის ზოგადი თანაფარდობა და მამაკაცთა უმუშევრობის დონე კვლავინდებურად აღემატება ქალთა უმუშევრობის დონეს. ამასთან, 2019 წლიდან როგორც ქალთა, ასევე მამაკაცთა უმუშევრობის დონე იზრდება, თუმცა განსხვავებული ტემპებით (იხ. დიაგრამა 5).

დიაგრამა 5. უმუშევრობის დონე გენდერულ ჭრილში (%-ში): 2019-2021წწ.

წყარო: შედგენილია ავტორების მიერ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების საფუძველზე, geostat.ge

თუ 2019 წელთან შედარებით 2021 წელს ქალთა უმუშევრობის დონე გაიზარდა 1,8%-ით, მამაკაცთა უმუშევრობის დონე ამავე პერიოდში გაიზარდა 2-ჯერ მეტად ანუ 3,8%-ით.

ანალოგიური ტენდენცია შეიმჩნევა ქალთა და მამაკაცთა უმუშევრობის დონეში ასაკობრივ თვალსაზრისით.

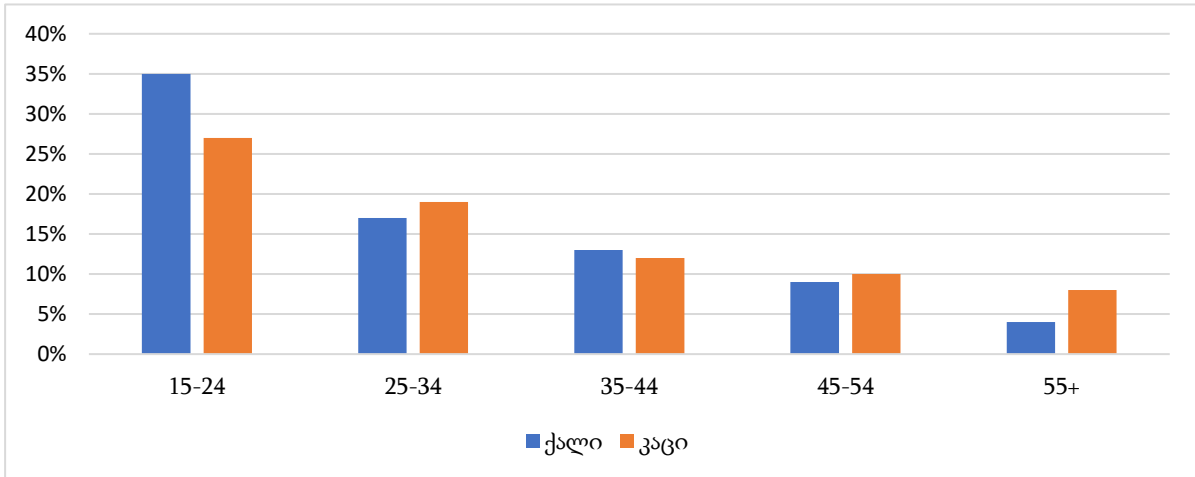
ყველაზე მაღალი უმუშევრობის დონით როგორც ქალებში, ასევე მამაკაცებში ხასიათდება 15-24 წლის ასაკობრივი ჯგუფი. ამასთან აღსანიშნავია, რომ 2018 წელს ამ ასაკობრივ ჯგუფში ქალთა უმუშევრობის დონე 8%-ით აღემატებოდა მამაკაცთა უმუშევრობის დონეს (იხ. დიაგრამა 6).

COVID-19 პანდემიამ შეცვალა თანაფარდობა ქალთა და მამაკაცთა უმუშევრობის დონეებში 15-24 წლის ასაკობრივ ჯგუფში და 2020 წელს მამაკაცთა უმუშევრობის დონე 2%-ით მეტად იყო ქალთა უმუშევრობის დონეზე. ანუ ამ ასაკობრივ ჯგუფში უმუშევრობა ქალებში გაიზარდა 2%-ით, მაშინ როდესაც მამაკაცებში 2020 წელს 2018 წელთან შედარებით გაიზარდა 13%-ით.

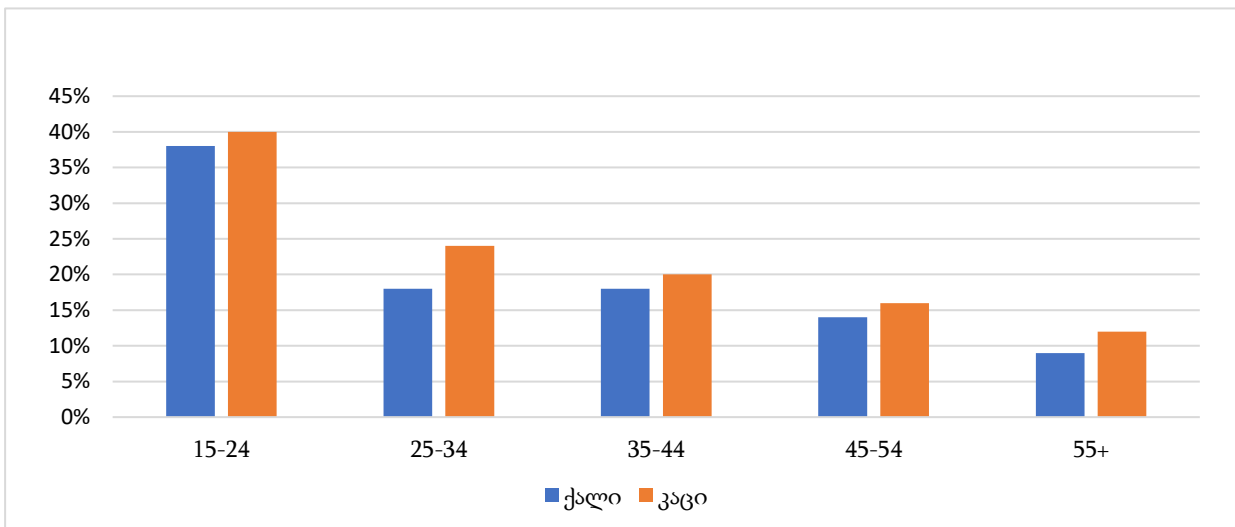

**დიაგრამა 6. უმუშევრების დონე საქართველოში გენდერულ და ასაკობრივ ჭრილში (%-ში):
2018 (ა) და 2020 (ბ) წლები**

ა. 2018 წელი

ბ. 2020 წელი

წყარო: შედგენილია ავტორების მიერ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების საფუძველზე, geostat.ge

უმუშევრობის დონის ზრდა აღინიშნება სხვა ასაკობრივ ჯგუფებში როგორც მამაკაცებში, ასევე ქალებშიც.

COVID-19 და მოსახლეობის შემოსაცლების ცვლილება

პანდემიამ მნიშვნელოვნად იმოქმედა აგრეთვე მოსახლეობის შემოსაცლებზე.

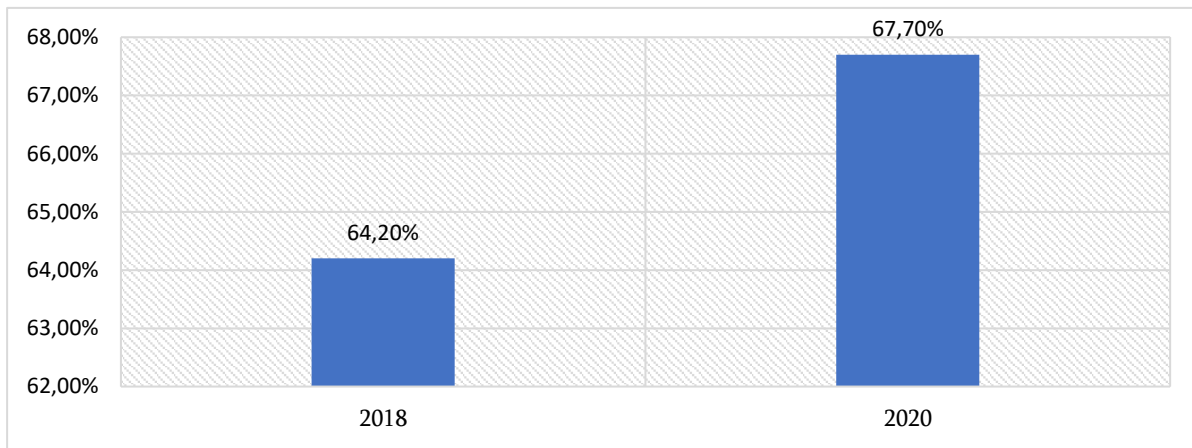
2019 წელთან შედარებით 2020 წლის ივლისის თვისთვის ფინანსთა სამინისტრომ საშემოსავლო გადასახადის სახით 33 მილიონი ლარით ანუ 13 %-ით ნაკლები ფულადი

სახსრების მობილობა მოახდინა, რაც გაცემული ხელფასების ვარდნაზე მეტყველებს. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, საშემოსავლო გადასახადის 33 მილიონით შემცირება ნიშნავს იმას, რომ გაცემული ხელფასები 165 მილიონი ლარით ნაკლები ხელფასი გაიცა [შახვაზიანი, 2020].

COVID-19 პანდემიამ შეცვალა მოსახლეობის შემოსავლების გენდერულ თანაფარდობა (იხ. დიაგრამა 7).

დიაგრამა 7. შემოსავლების გენდერულ თანაფარდობა

წყარო: შედგენილია ავტორების მიერ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების საფუძველზე, geostat.ge

ასე, 2020 წელს 2018 წელთან შედარებით ქალების ხელფასების თანაფარდობა კაცების ხელფასთან 64,2%-დან 67,7%-მდე ანუ 3,5%-ით გაიზარდა, რაც მეტყველებს შემოსავლების გენდერული უთანაბრობის გაძლიერებაზე.

შრომის ბაზრის ტენდენციები პანდემიის პირობებში

როგორი იყო კომპანიების მხრიდან მოთხოვნა სამუშაო ძალაზე და გაიზარდა თუ არა დასაქმების მაძიებელთა რაოდენობა COVID-19 პანდემიის პირობებში? ამ კითხვებზე პასუხის მისაღებად დამსაქმებელსა და დასაქმების მაძიებლებს შორის შუამავალი რგოლის კვლევის მონაცემები არის გამოყენებული.

ერთ-ერთი უმსხვილესი დასაქმების პორტალი HR.ge-ის წარმომადგენლების განმარტებით, 2019 წელთან შედარებით 2020 წელს ვაკანსიების რაოდენობამ 40%-ით მოიკლო. ვაკანსიების რაოდენობა მკვეთრი შემცირება აღინიშნა 2020 წლის მარტის თვიდან და აპრილი-მაისის თვეში კრიტიკულ ზღვარს მიაღწია. ამ პერიოდში ვაკანსიების რაოდენობა 70%-ით დაიკლო.

HR.ge-ის წარმომადგენლების განმარტებით, პანდემიის პირობებში ასევე შეიცვალა მოთხოვნა სხვადასხვა სპეციალობის კადრებზე. პანდემიის დაწყების პერიოდში აქტუალური იყო მოთხოვნა გაყიდვების სფეროს სპეციალისტებზე. კერძოდ, მოთხოვნადი პროფესიები იყო მოლარე-კონსულტანტი, კურიერი, „ქოლ-ცენტრის“ ოპერატორის

პოზიცია. პანდემიის პერიოდში მოთხოვნა გაიზარდა ასევე დეველოპერებზე და IT მიმართულების სპეციალისტებზე.

COVID-19 პანდემიის გავრცელებისა და შესაბამისად მიღებული შეზღუდვების პირობებში, ერთ-ერთ ყველაზე დაზარალებულ მდგომარეობაში ტურიზმისა და მასთან დაკავშირებული სფეროების წარმომადგენლები აღმოჩნდნენ. ამ პერიოდისთვის მოთხოვნა ისეთი პროფესიის წარმომადგენლებზე, რომლებიც ტურიზმის სფეროსთან არიან დაკავშირებული (მაგალითად, გიდები, სასტუმროების მომუშავეები, გართობის სფეროს წარმომადგენლები და სხვ.), უკიდურესად შემცირდა, ხოლო ზოგიერთ პერიოდებში საერთოს არ არსებობდა.

შრომის ბაზარზე COVID-19 პანდემიის ზეგავლენის კიდევ ერთი თავისებურებაა ის, რომ, როგორც ეს ISET-ის კვლევითი ინსტიტუტის მიერ ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, დასაქმებულთა სამუშაო დრო შემცირდა 2 საათით. აღსანიშნავია, რომ პანდემიის პირობებში მოთხოვნამ საათობრივი წესით ანაზღაურებაზე მოიმატა ანუ შრომისუნარიან მოსახლეობას გაუჩნდა მეტი სურვილი მეტი ანაზღაურების მისაღებად ემუშავათ მეტი დროის განმავლობაში. როგორ შეიძლება აიხსნას ეს წინააღმდეგობა? შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ამის ერთ-ერთი მიზეზია სახელმწიფოს მიერ დაწესებული შეზღუდვები, რომლებიც მთელი 2020 წლის განმავლობაში მოქმედებდა საქართველოში და რომლებიც განსაკუთრებული გავლენა იქონია ისეთ სექტორებზე, როგორცაა სტუმარ-მასპინძლობის სექტორი, რომელიც განიხილებოდა, როგორც საქართველოს ეკონომიკის ერთ-ერთი წამყვანი სექტორი [Kepuladze&Kepuladze, 2018; Kepuladze, 2019: 91-93]. მას შემდეგ რაც სტუმარ-მასპინძლობის და გართობის სექტორის დაწესებულებებს უფლება მიეცათ გაეხსნათ ობიექტები, კომენდანტის საათის შენარჩუნების გამო, რესტორნები და გასართობი დაწესებულებები იძულებულები აღმოჩნდნენ ობიექტები ჩვეულებრივ დროზე ადრე დაეხურათ, რამაც, ბუნებრივია, იმოქმედა დასაქმებულთა სამუშაო დროზე.

კომპანიებმა უპასუხეს COVID-19 პანდემიის გავრცელებას და სპეციალური რეგულაციების შემოღებით გამოწვეულ სირთულეებს შიდა გარემოს მნიშვნელოვან რეორგანიზაციებით, არც, პირველ რიგში, ამ კომპანიებში მომუშავე პერსონალის შემცირებაში გამოიხატა. ეს, თავის მხრივ, ნეგატიურად აისახა სამუშაო ძალაზე საერთო მოთხოვნაზე და HR.ge-ის მიერ გამოქვეყნებული ვაკანსიების რაოდენობაზე და გარკვეულ პოზიციებზე. კერძოდ, COVID-19 პანდემიის გავრცელების პირობებში კომპანიები ნაკლებად აცხადებდნენ ვაკანსიებს საშუალო და მაღალ პოზიციებზე.

გარკვეული ცვლილებები განიცადა ვაკანსიების განაწილებამ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებს შორის. 2020 წლამდეც ვაკანტური სამუშაო ადგილების მნიშვნელოვანი მასა მოდიოდა საქართველოს დედაქალაქზე. კერძოდ, COVID-19 პანდემიამდე თბილისსა და საქართველოს დანარჩენ რეგიონებს შორის თავისუფალი სამუშაო ადგილების თანაფარდობა 50/50-ზე იყო, ხოლო COVID-19 პანდემიის გავრცელების პირობებში გამოცხადებული ვაკანსიების 70% მოდიოდა თბილისზე და ვაკანსიების მხოლოდ 30% რჩებოდა საქართველოს სხვა რეგიონებს.

შემდგომ პერიოდში სიტუაცია რადენიმედ გამჯობესდა და 2021 წელს შეიმჩნევა შრომის ბაზრის პოზიტიური ცვლილებები, რაც, პირველ რიგში, HR.ge-ზე შემოთავაზებული სამუშაო ადგილების მატებაში აისახა. 2021 წლის პირველ კვარტალში

ვაკანსიების რაოდენობამ საგრძნობლად მოიმატა, თუმცა პანდემიამდე პერიოდთან შედარებით ეს მაჩვენებელი დაახლოებით 15%-ით ჩამორჩება.

დასკვნა

COVID-19 პანდემიამ საქართველოს შრომის ბაზარზე მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია. 2019 წელთან ანუ პანდემიამდე არსებულ პერიოდთან შედარებით, ქვეყანაში გაზრდილია უმუშევრობის დონე და შემცირებულია დასაქმებულთა მაჩვენებელი. პანდემიამ დასაქმების თითქმის ყველა სფერო მოიცვა, თუმცა ყველაზე მეტი ზიანი გართობის, ტურიზმის, სარესტორნო და სასტუმრო ბიზნესის წარმომადგენლებს მიაყენა. ამასთანავე, ამ პერიოდში გამოიკვეთა რიგი სპეციალისტები, რომლებზეც მოთხოვნა განსაკუთრებით გაიზარდა შრომის ბაზარზე.

არათანაბრად იმოქმედა COVID-19 პანდემიამ ქალთა და მამაკაცთა უმუშევრობის და დასაქმების დონეებზე, გაძლიერდა შემოსავლების გენდერული უთანაბრობა. COVID-19 პირობებში შემცირდა გაცემული ხელფასების მოცულობა, რაც არის გაცემული ხელფასების შემცირების შედეგი.

გამოყენებული ლიტერატურის სია

დასაქმება და უმუშევრობა 2021წ., საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevropa> (ნანახია 10.11.2021)

შახბაზიანი ინგა, 2020, „როგორ შეცვალა პანდემიამ შრომის ბაზარი?“, Business Media Georgia, <https://bm.ge/ka/tv-inner/rogor-shecvala-pandemiam-saqartvelos-shromis-bazari---detalebit-inga-shaxbaziani-saqmian-dilashi/19985> (ნანახია 15.12.2021)

დასაქმების სააგენტო HR.ge-ის ოფიციალური ვებ. გვერდი - <https://www.hr.ge>
ლიაკონიძე ა., 2020, შრომა და სოციალური უსაფრთხოება ახალი კორონავირუსის პანდემიის პერიოდში. <https://osgf.ge/wp-content/uploads/2020/04/Labor-and-Social-Security-during-COVID19-Policy-Brief-OSGF.pdf> (ნანახია 11.09.2021)

Kepuladze Giorgi, 2019, Toward Poverty Elimination Management: Poverty Determination and Typologization Problems. Инновационные Научные Исследования: Теория, Методология, Практика, <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=39234173> (ნანახია 11.09.2021)

Кепуладзе Георгий, Арнания-Кепуладзе Тамила, 2018, Проблема бедности: альтернативные взгляды на ее устойчивость, World Science, Volume 4, Issue 5(33), Pages 10-17, <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=34924675> (ნანახია 11.09.2021)

პანდემიის გავლენა შრომის ბაზარზე და დასაქმებულთა მდგომარეობაზე. ივლისი, 2021 წელი, <http://ewmi-prolog.org/images/files/8832GTUCReportGEO.pdf> (ნანახია 09.09.2021)

ქალი და კაცი საქართველოში, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, თბილისი, 2019წ. https://www.geostat.ge/media/27545/W%26M-GEO_2019.pdf

ქალი და კაცი საქართველოში, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, თბილისი, 2020წ. [geostat.ge](https://www.geostat.ge)

ქალი და კაცი საქართველოში, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, თბილისი, 2021წ. [geostat.ge](https://www.geostat.ge)

COVID-19 AND LABOR MARKET MICRO-MACRO ECONOMIC POLICY

Kapanadze Maia

Margiani Jilda

Abstract

Small business plays a huge role in the world economy, as about 70% of the employees hired worldwide work in this type of organization. The coronavirus pandemic and the crisis caused by it have proved difficult for many companies to overcome. Last year was especially difficult for small businesses because they did not have the financial resources to run a large business, for example.

Reason of research. The purpose of the study is to study and analyze the impact on COVID-19 small businesses, evaluate the measures taken by the state and identify ways to overcome the crisis.

Research method. The research is based on general economic research methods, including estimation, logical and systematic approaches, data collection, and economic-statistical methods. Specifically, the most relevant indicator for assessing the impact of the pandemic on wages is the second quarter of 2020, when the number of employees had not yet been reduced. This is the period when the first effects of the economic and health crisis became known.

Research Results. The study revealed the negative impact of the pandemic, both in terms of protection of labor rights, as well as employment in general and the economic situation of the country. Violations of labor rights such as:

Unilateral change of the substantive terms of the contract, related to remuneration, working hours or workload;

Refusing employees to work remotely while their job descriptions allow it;

Refusal to pay compensation during periods of temporary incapacity for work, including quarantine or self-isolation;

Refusal of the employer to provide transport in the conditions of stopping public transport;

Refusal to pay for forced waiting, while the waiting was caused by the employer's fault;

Inadequate compliance with labor safety standards under COVID-19;

Conclusion. In the post-pandemic period, it is clear that a larger portion of the population will be left without income. At the same time, if we take into account the World Bank forecast, according to which an additional 160,000 Georgian citizens will find themselves below the poverty line, it is desirable that the number of recipients of subsistence benefits will remain wider in the future than it is today. Also one of the right steps can be to differentiate people according to rating scores so that the poorest and most vulnerable strata get relatively more help.

Keywords: *Coronavirus, Small Business, Tourism, Pandemic, Employment*

COVID-19 და შრომის ბაზრის მიკრო-მაკრო ეკონომიკური პოლიტიკა

*კაპანაძე მაია
მარგიანი ჯილდა*

აბსტრაქტი

მცირე ბიზნესი მსოფლიო ეკონომიკაში უდიდეს როლს თამაშობს, რადგან მსოფლიოს მასშტაბით დაქირავებულ დასაქმებულთა დაახლოებით 70% ასეთი ტიპის ორგანიზაციებში მუშაობს. კორონავირუსის პანდემია და მისგან გამოწვეული კრიზისი მძიმე დასაძლევი აღმოჩნდა მრავალი კომპანიისთვის. განსაკუთრებით რთული აღმოჩნდა გასული წელი მცირე ბიზნესისთვის, რადგან მათ არ გააჩნდათ ისეთი ფინანსური რესურსები, როგორც მსხვილ ბიზნესს.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია COVID-19-ის მცირე ბიზნესზე გავლენის შესწავლა და ანალიზი, სახელმწიფოს მხრიდან გატარებული ღონისძიებების შეფასება და კრიზისის დაძლევის გზების განსაზღვრა.

კვლევის მეთოდი. კვლევა ეფუძნება ზოგად ეკონომიკური კვლევის მეთოდებს, მათ შორის, შეფასების, ლოგიკური და სისტემური მიდგომების, მონაცემების შეგროვებისა და ეკონომიკურ-სტატისტიკურ მეთოდებს. კონკრეტულად კი ხელფასზე პანდემიის გავლენის შესაფასებლად ყველაზე რელევანტური მაჩვენებელი 2020 წლის მე-2 კვარტალია, როდესაც დასაქმებულთა რაოდენობა ჯერ კიდევ არ იყო შემცირებული. ეს არის ის პერიოდი, როდესაც ეკონომიკური და ჯანდაცვის კრიზისის პირველი ეფექტები გახდა ცნობილი.

კვლევის შედეგები. კვლევამ გამოაჩინა პანდემიის უარყოფითი გავლენა, როგორც შრომითი უფლებების დაცვის მიმართულებით, ასევე ზოგადად დასაქმებაზე და ქვეყნის ეკონომიკურ მდგომარეობაზე. განსაკუთრებით გახშირდა შრომითი უფლებების ისეთი დარღვევები როგორცაა:

- ხელშეკრულების არსებითი პირობების ცალმხრივად ცვლილება, რომელიც ეხებოდა ანაზღაურებად, სამუშაო დროსა თუ სამუშაოს მოცულობას;
- დასაქმებულთათვის დისტანციურ მუშაობაზე უარის თქმა, მაშინ როდესაც მათი სამუშაო აღწერილობები იძლეოდა ამის საშუალებას;
- დროებითი შრომისუნარობის პერიოდის მათ შორის, კარანტინსა თუ თვითიზოლაციაში ყოფნის პირობებში, ანაზღაურების მიცემაზე უარის თქმა;
- საზოგადოებრივი ტრანსპორტის გაჩერების პირობებში დამსაქმებლის მიერ ტრანსპორტით უზრუნველყოფაზე უარის თქმა;
- იძულებითი მოცდენის ანაზღაურებაზე უარი, მაშინ როდესაც მოცდენა გამოწვეული იყო დამსაქმებლის ბრალეულობით;
- COVID-19 ის პირობებში შრომის უსაფრთხოების სტანდარტების სათანადოდ დაუცველობა;

დასკვნა. პანდემიის შემდეგ პერიოდში, ცხადია, რომ მოსახლეობის უფრო დიდი ნაწილი დარჩება შემოსავლების გარეშე. ამასთან, თუ გავითვალისწინებთ მსოფლიო ბანკის პროგნოზს, რომლის მიხედვითაც დამატებით საქართველოს 160 000 მოქალაქე აღმოჩნდება სიღარიბის ზღვარს ქვევით, სასურველია, რომ საარსებო შემწეობის მიმღებთა რაოდენობა

მომავალშიც დარჩეს უფრო ფართო, ვიდრე დღესაა. ასევე ერთ-ერთი სწორი ნაბიჯი შეიძლება იყოს სარეიტინგო ქულების მიხედვით ადამიანების დიფერენცირება, რათა ყველაზე ღარიბმა და მოწყვლადმა ფენამ მიიღოს შედარებით მეტი დახმარება.

საკვანძო სიტყვები: კორონავირუსი, მცირე ბიზნესი, ტურიზმი, პანდემია, დასაქმება

კორონავირუსის პანდემია და მისგან გამოწვეული კრიზისი მძიმე დასაძლევია აღმოჩნდა მრავალი კომპანიისთვის. განსაკუთრებით რთული აღმოჩნდა გასული წელი მცირე ბიზნესისთვის, რადგან მათ არ გააჩნდათ ისეთი ფინანსური რესურსები, როგორც მსხვილ ბიზნესს. მცირე ბიზნესი მსოფლიო ეკონომიკაში უდიდეს როლს თამაშობს, რადგან მსოფლიოს მასშტაბით დაქირავებულ დასაქმებულთა დაახლოებით 70% ასეთი ტიპის ორგანიზაციებში მუშაობს. ეს კი ნიშნავს მილიონობით ადამიანის შემოსავლის წყაროს. სწორედ ამიტომ, აუცილებელია მცირე ბიზნესს გააჩნდეს ისეთი ინსტრუმენტები, რომელთა დახმარებითაც დაძლევს კოვიდ პანდემიის გამო წარმოქმნილ ეკონომიკურ კრიზისს და წარმატებით გააგრძელებს საქმიანობას.

მსოფლიოს მასშტაბით 15 ნოემბრის მდგომარეობით დაფიქსირდა 254 105 006 შემთხვევა. აქედან 19 213 850 არის აქტიური ავადობა, გარდაიცვალა 5 117 437 ადამიანი და გამოჯანმრთელდა 229 773 719 ადამიანი. ყველაზე მეტი ინფიცირება დაფიქსირდა აშშ-ში 47 916 190 ადამიანი, გარდაიცვალა 783 565 და გამოჯანმრთელდა 37 918 301 ადამიანი.

პანდემიამ გამოიწვია საწარმოების დახურვა ქვეყნებში, სადაც შემთხვევების მაღალი პროცენტი იყო, ყოველდღიურ პროდუქტებზე მოთხოვნის მკვეთრი ზრდა, გარკვეული საქონლის ბაზარზე სპეკულაცია: ანტივირუსული საშუალებები, სანიტარული ნიღბები, სადუხინფექციო საშუალებები. საკარანტინო ზომებმა ჩინეთში და რამდენიმე სხვა მწარმოებელ ქვეყანაში გამოიწვია მიწოდების შეფერხება, რამაც ყველაზე მეტად იმოქმედა ელექტრო ტექნიკაზე და კონტეინერების მიწოდებაზე.

კვების სეგმენტი ერთ-ერთი ყველაზე დაზარალებული აღმოჩნდა პანდემიასთან დაკავშირებული შეზღუდვების გამო მაგალითად, 2020 წელს მოსკოვის ცენტრალურ სავაჭრო დერეფნებში დაიხურა 208 კვების ობიექტი, რაც 35%-ით მეტია 2019 წელთან შედარებით. ამავდროულად, პანდემიამ გამოიწვია საკვების მიწოდების სერვისებზე მოთხოვნის მნიშვნელოვანი მატება. გაჩნდა შიში, რომ კორონავირუსის ინფექცია შეიძლება გავრცელდეს კურიერებით. ამ შემთხვევაზე პასუხი კი საკვებისა და სხვა საქონლის უკონტაქტო მიწოდებაა.

გახანგრძლივებულმა კარანტინმა შეცვალა მოხმარების პრიორიტეტები: დაეცა მოთხოვნა რიგ პროდუქტებზე, როგორცაა მანქანები და ტანსაცმელი. გაიზარდა მოთხოვნა საყოფაცხოვრებო საქონელზე, რომლებიც ხელს უწყობენ ოჯახში ცხოვრებას, მაგალითად, სახლის სპორტისთვის სავარჯიშო ველოსიპედი, სახლში გასართობად ონლაინ თამაშები, სამაგიდო თამაშები. ასევე გაიზარდა მოთხოვნა სახლის საოფისე პროდუქტებზე, რადგან ბევრი სახის სამუშაო გახდა დისტანციური, შესაბამისად, პიკს განიცდის ვიდუო კონფერენციის აპლიკაციები პოპულარობით, როგორცაა Zoom, Microsoft Teams და მათი

ანალოგები. ამავდროულად, Microsoft აღნიშნავს, რომ ჩინეთში მოთხოვნა დისტანციურ მუშაობაზე დარჩა კარანტინის მოხსნის შემდეგაც. საწარმოების დახურვის გამო ჩინეთში, შემდეგ კი მთელ მსოფლიოში, ნავთობზე და ნავთობპროდუქტებზე მოთხოვნა მნიშვნელოვნად შემცირდა. შემცირებული მოთხოვნის ფონზე, რუსეთი და OPEC ვერ შეთანხმდნენ ნავთობის მოპოვების შემცირებაზე და დაიწყეს ფასების ომი ნახშირწყალბადების ბაზარზე, რამაც, თავის მხრივ, გამოიწვია ნავთობის ფასების კოლაფსი 2020 წლის პირველ ნახევარში. თუმცა, მომავალში რუსეთმა და OPEC მიაღწიეს შეთანხმებას მიწოდების შემცირებაზე, რამაც გაამყარა ნავთობის ფასები.

საკარანტინო შეზღუდვები და პანდემიის მოკლევადიანი შედეგები დაძლეული იყო, გლობალურ ეკონომიკას შეექმნა საშუალოვადიანი პრობლემები, რომლებიც გამოწვეული იყო ელექტრო ტექნიკის მიწოდების შეფერხებით და კონტეინერების ტრანსპორტირების ტევადობის შემცირებით. ელექტრონული კომპონენტების დეფიციტი ჩამოყალიბდა პანდემიის დროს ჩინეთის რიგი ქარხნების შეფერხების გამო, ტრანსპორტის შეფერხება რიგ პორტებში კარანტინის გამო, გემებისა და მძღოლებისთვის საზღვრის გადაკვეთის სირთულეები, საზღვაო კონტეინერში ოლიგოპოლია. ელექტრონული კომპონენტების ნაკლებობამ, თავის მხრივ, გამოიწვია რიგი სხვა საქონლის, კერძოდ, მანქანების წარმოების შემცირება.

2020 წლის მაისიდან 2021 წლის აგვისტომდე კონტეინერების გადაზიდვის ფასი გაიზარდა დაახლოებით 10-ჯერ, მათ შორის აზიიდან შეერთებული შტატების დასავლეთ სანაპირომდე 8-ჯერ. სიტუაციას ართულებს ის ფაქტი, რომ გემები და კონტეინერები დროულად ვერ აღწევნენ დანიშნულების ადგილს, რაც იწვევს მიწოდების შეფერხებას. ექვსი უმსხვილესი ოპერატორი აკონტროლებს კონტეინერის ტევადობის 70%-ზე მეტს და ეს კომპანიები აღმოჩნდა არასაკმარისად მოქნილი, ხოლო მცირე ოპერატორები, რომლებსაც შეეძლოთ უფრო სწრაფად უპასუხონ მომხმარებელთა მოთხოვნებს, მნიშვნელოვნად შემცირდა ბოლო წლებში.

მიწოდების ნორმალიზება მოსალოდნელია მხოლოდ 2023 წლისათვის.

ავტომობილების მსხვილი მწარმოებლები, როგორცაა Volkswagen, BMW, Daimler და მრავალი სხვა, იძულებულნი გახდნენ მნიშვნელოვნად შეწყვიტონ წარმოება ან თუნდაც მთლიანად შეაჩერონ წარმოება. ერთის მხრივ, ეს მოხდა იმის გამო, რომ დაეცვა თავისი თანამშრომლები კორონავირუსის გავრცელებისგან, რამაც გამოიწვია ქარხნების და ავტოდილერების დახურვა, ასევე ნაწილებისა და კომპონენტების მიწოდების შეწყვეტა, მაგალითად, ჩინეთიდან. მეორეს მხრივ, წარმოება შემცირდა მოთხოვნის მკვეთრი ვარდნის გამო.

2020 წლის 29 მაისს რენომ გამოაცხადა, რომ მომდევნო 3 წლის განმავლობაში მთელ მსოფლიოში 15000 სამუშაო ადგილი გაუქმდება, მათ შორის 4600 საფრანგეთში.

2021 წელს მოთხოვნის აღდგენის მიუხედავად, ელექტრონული კომპონენტების დეფიციტმა ამ პერიოდში ავტომობილების წარმოების შემცირება გამოიწვია. Toyota-მ 2021 წლის აგვისტოში გამოაცხადა, რომ იაპონიაში მუშაობას შეაჩერებს 14 ქარხანაში და სექტემბერში ავტომობილების წარმოებას 40%-ით შეამცირებს. BMW-მ გააფრთხილა, რომ 2021 წელს დაახლოებით 90 ათასი მანქანის დეფიციტი ექნება, ხოლო Volkswagen-ის

აღმასრულებელმა დირექტორმა ჰერბერტ დიესმა თქვა, რომ ჩიპების დეფიციტი შეიძლება გაგრძელდეს კიდევ რამდენიმე წლის განმავლობაში. გერმანიის ავტომობილების მწარმოებელთა ასოციაციამ VDA-მ 2021 წლის წარმოების პროგნოზი 400 ათასი ავტომობილით შეამცირა. შეერთებულ შტატებში, ჩიპების დეფიციტის და ახალი მანქანების დეფიციტის გამო, მეორადი მანქანების ფასების წლიურმა ზრდამ 2021 წლის ივნისში 45,2% მიაღწია.

სასტუმროებმა პანდემიის პირობებში იმუშავა გაცილებით უფრო ეფექტურად, მიუხედავად იმისა, რომ პანდემიამ მნიშვნელოვნად შეამცირა საერთაშორისო მოგზაურთა რაოდენობა, მსოფლიოს მასშტაბით ვაქცინაციის სწრაფი ტემპის გამო ნელ-ნელა ტურიზმის სფერო გამოდის კრიზისიდან და უბრუნდება პანდემიამდელ პერიოდს, მსოფლიო ჯერ კიდევ სწავლობს როგორ იცხოვროს პანდემიასთან ერთად. სწორედ ამას ემსახურება აღნიშნული სტანდარტი, რომელიც ახალ შესაძლებლობას სთავაზობს ტურიზმის ბიზნესს და საშუალებას აძლევს კორონავირუსის გავრცელების დროსაც კი შეინარჩუნონ ეფექტურობა.

პანდემიის დასაწყისში დაწესებულმა შეზღუდვებმა დიდი გავლენა იქონია ქვეყნის ეკონომიკაზე. განსაკუთრებით დაზარალდა ტურიზმის, საცალო ვაჭრობის ტრანსპორტისა და მშენებლობის სექტორები. საქართველოს ეკონომიკა 2020 წლის განმავლობაში 6,2%-ით შემცირდა. ყველაზე დიდი შემცირება პანდემიის დასაწყისში, 2020 წლის აპრილში 16,6% დაფიქსირდა. 2020 წლის მე-2 კვარტლის მონაცემებით ეს შემცირება 12,3% იყო. მთლიანი შიდა პროდუქტის კლებამ, თავის მხრივ, გამოიწვია დაზარალებულ სექტორებში დასაქმებულთა რაოდენობის შემცირება. ტურიზმის სექტორი, რომელზეც ქვეყნისთვის უცხოური ვალუტის შემოდინების 35%-ია დამოკიდებული, ფაქტიურად მთლიანად შეჩერდა, სავაჭრო ობიექტების ნახევარი დაიხურა, შეჩერდა სატრანსპორტო გადაყვანებიც. კრიზისმა მოიცვა მშენებლობის, მრეწველობის, უძრავი ქონების ოპერაციების, დასვენებისა და გართობის სექტორები. 2020 წელს ინფლაციის დონემ 5,2% შეადგინა. უნდა აღინიშნოს, რომ ფასების ყველაზე მასშტაბური ზრდა სურსათსა და უალკოჰოლო სასმელებზე დაფიქსირდა. მათ შორის ყველაზე დიდი ზრდა დაფიქსირდა მზესუმზირის ზეთზე 42%, ლობიოზე 30%, რძე და რძის შემცველ პროდუქტზე 20% [საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, ბიზნეს სექტორი, 2021; 1]. სურსათზე ფასების ასეთი არსებითი ზრდა მნიშვნელოვან უარყოფით გავლენას ახდენს დასაქმებულთა და მთლიანად მოსახლეობის მსყიდველუნარიანობაზე. 2021 წლის დასაწყისში მდგომარეობა მცირედით გამოსწორდა. თუმცა იანვარსა და თებერვალში ეკონომიკური ზრდა კვლავ ნეგატიური იყო. აღნიშნული გამოწვეული იყო ერთის მხრივ იმით, რომ იანვარში ეკონომიკის ნაწილი კვლავ ჩაკეტილი იყო, ხოლო მეორეს მხრივ იმით, რომ წინა წლის ანალოგიურ პერიოდში კრიზისი ჯერ დაწყებული არ იყო, შესაბამისად პანდემიამდე პერიოდთან შედარებით 2021 წლის დასაწყისში მდგომარეობა გაუარესდა. დადებითი ტენდენცია გამოჩნდა მარტსა და აპრილში, როდესაც შესაბამისად 4% და 44,8%-იანი ზრდა დაფიქსირდა. აპრილში დაფიქსირებული მაღალი ზრდა შეიძლება აიხსნას იმით, რომ წინა წლის აპრილში ეკონომიკა სტანდარტულთან შედარებით შემცირებული იყო. თუმცა საერთო ჯამში წლის პირველი 4 თვის ზრდამ 8,1% შეადგინა, რაც ცალსახად დადებითი

მოვლენაა და თუკი ზრდა მომავალშიც ამ ტემპით გაგრძელდება ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტი 2021 წელს 2019 წლის მაჩვენებელთან შედარებით უფრო მაღალი იქნება. 2021 წლის იანვარ-აპრილში 12,8%-იანი ზრდა დაფიქსირდა საგარეო სავაჭრო ბრუნვაში. მათ შორის ექსპორტი გაიზარდა 19,6%-ით, ხოლო იმპორტი 10,1%-ით. 2019 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით საგარეო სავაჭრო ბრუნვა იანვარ- აპრილში შემცირებული იყო 1,68%-ით. თუმცა უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ ექსპორტი ამ პერიოდში გაზრდილია 5,27%-ით, ხოლო იმპორტი შემცირებულია 4,45%-ით [საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, ბიზნეს სექტორი, 2021; 1]. შესაბამისად, უარყოფითი სავაჭრო ბალანსის მაჩვენებელი მცირედით გაუმჯობესებულია. შეიძლება ითქვას, რომ ეკონომიკის ის სექტორები, რომლებიც საექსპორტო პროდუქციას აწარმოებენ, უფრო მარტივად უმკლავდებიან COVID-19-ის პანდემიას, ხოლო მომსახურების გაწევით დაკავებული სექტორები ჯერ კიდევ რთულ მდგომარეობაში არიან, რაც თავის მხრივ აისახება დასაქმებულთა მდგომარეობაზე. პანდემიის ფონზე 2020 წლის მე-2 კვარტალში, წინა წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით, საშუალო ხელფასი შემცირდა 2,6%-ით 1180-დან 1150 ლარამდე. ხელფასების ყველაზე დიდი კლება დაფიქსირდა: ხელოვნება, გართობა და დასვენების სექტორში 29,1%, ადმინისტრაციული და დამხმარე მომსახურების საქმიანობებში 23,5%, საფინანსო და სადაზღვევო საქმიანობებში 17,3%, განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფაში 12,2% და მშენებლობაში 9,3%. მდგომარეობა ერთი შეხედვით გამოსწორდა წლის ბოლოს, წინასწარი მონაცემებით საშუალო ხელფასმა 2020 წელს 1227 ლარი შეადგინა, რაც 8,6%-იან ზრდას შეესაბამება. თუმცა აქ გასათვალისწინებელია, რომ დაქირავებით დასაქმებულთა რაოდენობა მნიშვნელოვნად შემცირდა, დაკარგული სამუშაო ადგილები კი სავარაუდოდ სწორედ ყველაზე დაბალანაზღაურებად შრომას იყენებდა. დაბალანაზღაურებადი სამუშაო ადგილების დაკარგვა, ნიშნავს იმას, რომ უფრო ნაკლები ადამიანი იღებს შემოსავალს ხელფასის სახით. თუმცა ხელფასს კვლავ იღებს ის კატეგორია, რომელთა ანაზღაურებაც შედარებით მაღალია. ეს კი შესაბამისად იწვევს ხელფასის საშუალო მაჩვენებლის ზრდას. მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ ეკონომიკის რომელიმე სექტორში ხელფასები გაიზარდა. ამიტომ ხელფასებზე პანდემიის გავლენის შესაფასებლად ყველაზე რელევანტური მაჩვენებელი 2020 წლის მე-2 კვარტალია, როდესაც დასაქმებულთა რაოდენობა ჯერ კიდევ არ იყო შემცირებული. ეს არის ის პერიოდი, როდესაც ეკონომიკური და ჯანდაცვის კრიზისის პირველი ეფექტები გახდა ცნობილი

კვლევამ გამოაჩინა პანდემიის უარყოფითი გავლენა, როგორც შრომითი უფლებების დაცვის მიმართულებით, ასევე ზოგადად დასაქმებაზე და ქვეყნის ეკონომიკურ მდგომარეობაზე. განსაკუთრებით გახშირდა შრომითი უფლებების ისეთი დარღვევები როგორცაა:

- ხელშეკრულების არსებითი პირობების ცალმხრივად ცვლილება, რომელიც ეხებოდა ანაზღაურებად, სამუშაო დროსა თუ სამუშაოს მოცულობას;
- დასაქმებულთათვის დისტანციურ მუშაობაზე უარის თქმა, მაშინ როდესაც მათი სამუშაო აღწერილობები იძლეოდა ამის საშუალებას;

- დროებითი შრომისუნარობის პერიოდის მათ შორის, კარანტინსა თუ თვითიზოლაციაში ყოფნის პირობებში, ანაზღაურების მიცემაზე უარის თქმა;
- საზოგადოებრივი ტრანსპორტის გაჩერების პირობებში დამსაქმებლის მიერ ტრანსპორტით უზრუნველყოფაზე უარის თქმა;
- იმულებითი მოცდენის ანაზღაურებაზე უარი, მაშინ როდესაც მოცდენა გამოწვეული იყო დამსაქმებლის ბრალეულობით;
- COVID-19 ის პირობებში შრომის უსაფრთხოების სტანდარტების სათანადოდ დაუცველობა;

პანდემიის შემდეგ პერიოდში, ცხადია, რომ მოსახლეობის უფრო დიდი ნაწილი დარჩება შემოსავლების გარეშე. ამასთან, თუ გავითვალისწინებთ მსოფლიო ბანკის პროგნოზს, რომლის მიხედვითაც დამატებით საქართველოს 160 000 მოქალაქე აღმოჩნდება სიღარიბის ზღვარს ქვევით, სასურველია, რომ საარსებო შემწეობის მიმღებთა რაოდენობა მომავალშიც დარჩეს უფრო ფართო, ვიდრე დღესაა. ასევე ერთ-ერთი სწორი ნაბიჯი შეიძლება იყოს სარეიტინგო ქულების მიხედვით ადამიანების დიფერენცირება, რათა ყველაზე ღარიბმა და მოწყვლადმა ფენამ მიიღოს შედარებით მეტი დახმარება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი, COVID-19-ის ეკონომიკური შედეგები მსოფლიოსა და საქართველოსთვის, 2020;

ინფორმაციული თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი, ანტიკრიზისული გეგმის მიმოხილვა, 2020;

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია 2021-2025;

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სამუშაო ძალის მაჩვენებლები (დასაქმება და უმუშევრობა) 2021 წელი;

[https://ru.wikipedia.org/wiki/ COVID-19](https://ru.wikipedia.org/wiki/COVID-19)

<https://ru.wikipedia.org/wiki/COVID-19>

<https://ru.wikipedia.org/wiki/SARS-CoV-2>

[.http://ewmi-prolog.org/images/files/8832GTUCReportGEO.pdf](http://ewmi-prolog.org/images/files/8832GTUCReportGEO.pdf)

გ.ჭანტურიძე, თ.სურმავა, პანდემიის გავლენა შრომის ბაზარზე და დასაქმებულთა მდგომარეობაზე, 2021წ.

DEVELOPMENT OF EXPORT PRODUCTION IN GEORGIA AND REGULATION OF EMPLOYMENT PROBLEMS CAUSED BY COVID-19

Gorgaslidze Megi

Abstract

The new corona virus pandemic has caused great changes in the world, both in terms of population health and production development. As a result of these processes, many enterprises in Georgia remained inactive, the army of the unemployed increased accordingly. Demand for imported goods has increased in the country. Also, consumer prices have risen. Inflationary processes have exceeded the critical threshold. Such an onslaught of pandemics has exacerbated social problems in the country as well.

The aim of the paper is to study the labor market along with the development of export production in the country, which uses economic-statistical analysis of Georgia's export potential and employment in this field, comparing these figures with other countries, and most importantly, modern challenges related to the global pandemic, as a result, economic processes have been delayed in many countries.

The paper is based on abstract research method and theory of comparative advantage, practical experience of foreign countries in activating the labor market and employment promotion, critical analysis of materials published by Georgian and foreign researchers in scientific journals and, of course, official statistical data of the State Department of Statistics of Georgia.

It should be noted that employment is high in areas where export products will be create directly. Employment is easy here and such firms have great advantages in creating relatively many and "cheap" jobs in the labor market. It is widely believed that exporters perform better in the labor market than local firms, they pay expensive to create jobs, so trade development is therefore of great importance in overcoming the negative consequences of the pandemic.

There must be a unified plan to overcome the problems created in the country, which will be focused not only on calculating the economic potential of the country but also the regions. Solve the problem. Regulation of the labor market will help to activate saving tax benefits for export production. Support that will help create jobs and increase productivity rapidly.

The paper examines the existing data on export sectors in Georgia in terms of employment and also the special export potential that our country has at the current stage of economic development, which will more or less mitigate the impact of the harmful effects of the pandemic on the labor market.

Thus, there is a strong causal link between exports and job creation in Georgia, which is so much needed by our country today. It is necessary strong support for those firms, which produce export products and for this purpose, the country has a flexible economic and tax policy.

საექსპორტო წარმოების განვითარება საქართველოში და კოვიდ 19-ით გამოწვეული დასაქმების პრობლემების რეგულირება

გორგასლიძე მეგი

მსოფლიოში ახალმა კორონა ვირუსულმა პანდემიამ დიდი ცვლილებები გამოიწვია, როგორც მოსახლეობის ჯანმრთელობის მდგომარეობის მხრივ, ასევე წარმოების განვითარების მიხედვით. საქართველოში ამ პროცესების შედეგად საწარმოთა დიდი ნაწილი უმოქმედოდ დარჩა, შესაბამისად გაიზარდა უმუშევართა არმია. ქვეყანაში გაიზარდა მოთხოვნილება იმპორტულ საქონელზე, ასევე სამომხმარებლო პროდუქციის ფასები, კრიტიკულ ზღვარს გადააჭარბა ინფლაციურმა პროცესებმა, პანდემიის ასეთმა შემოტევამ ძალიან დაძაბა ქვეყანაში სოციალური პრობლემებიც.

გლობალურმა პანდემიამ დიდი პრობლემები შეუქმნა შრომითი რესურსების ეფექტიან გამოყენებას. ამ კრიზისმა ის გამოიწვია, რომ, ერთის მხრივ, გაიზარდა უმუშევართა რაოდენობა, ხოლო მეორეს მხრივ, ძალიან ბევრ დამსაქმებელს დაეკარგა შრომისმოყვარე და წარმატებული კადრი, რომელსაც მისთვის დიდი შემოსავლები შემოჰქონდა. მთელ მსოფლიოში ბიზნეს ციკლის მიხედვით ძალიან შემცირდა სამუშაო ადგილები და გაიზარდა დასაქმების მსურველთა არმია. ამას მოჰყვა საწარმოო პროცესების ჩამოშლა, თუმცა მცირედი აქტიურობის მომატება შეინიშნება ისეთ დარგებში, სადაც ორიენტაცია აღებულია წარმოებისა და ინოვაციების განვითარება-გამდიერებაზე.

საქართველოს ეკონომიკის განვითარების ამ ეტაპზე ექსპორტის ზრდა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია. განსაკუთრებით აქტუალურია ეს პროცესი გლობალური პანდემიის ფონზე წარმოქმნილი დისბალანსის ფონზე შრომის ბაზრის ფუნქციონირების პრობლემებთან დაკავშირებით.

აღსანიშნავია, რომ დასაქმება მაღალია იმ სფეროებში, სადაც უშუალოდ იქმნება საექსპორტო პროდუქცია. აქ დასაქმება ადვილია და ასეთ ფირმებს დიდი უპირატესობები აქვთ შრომის ბაზარზე შედარებით მრავალი და „იაფი“ სამუშაო ადგილების შექმნაში. საერთო აზრია, რომ ექსპორტიორები შრომის ბაზარზე უკეთესი შედეგებით გამოირჩევიან იმ ადგილობრივ ფირმებთან შედარებით, რომელთაც ძალიან ძვირი უჯდებათ სამუშაო ადგილების შექმნა, ამიტომ პანდემიის უარყოფითი შედეგების დაძლევაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ვაჭრობის განვითარებას.

საქართველოს საექსპორტო მაჩვენებლების ზრდა შესამჩნევი გახდა 2000 წლიდან და იგი საშუალოდ 10 პროცენტს აჭარბებდა [THU WORLD BANK. 2014. 12], მაგრამ ამ ტემპის შესანარჩუნებლად უნდა ამაღლდეს სამრეწველო პროდუქციის კონკურენტუნარიანობა და შრომის მწარმოებლურობა, რაც პირდაპირ კავშირშია უცხოურ ინვესტიციებთან. ეს კი თავის მხრივ ზრდის დამოკიდებულებას მათზე. მეორე მნიშვნელოვანი პრობლემა ექსპორტის განვითარებაში არის ის, რომ ქართული ფირმების დიდ ნაწილს უჭირს საექსპორტო ბაზარზე დარჩენა ანუ საექსპორტო პროდუქციის

სიცოცხლიუნარიანობა შედარებით ხანმოკლე პროცესია,საჭიროა შემუშავებული იქნეს საექსპორტო ბაზარზე თუნდაც ერთი წლით დარჩენის სტრატეგია,რაც გაზრდის ექსპორტის შემდგომ განვითარებას. შესაბამისად,დიდი ხნით დასტაბილურდება ქვეყანაში ვაჭრობისა და ექსპორტის ზრდის ტენდენცია და აქედან გამომდინარე, სამუშაო ადგილების შექმნა-შენარჩუნება. ექსპორტის მდგრადობა პირდაპირ კავშირშია კაპიტალტევადი და მაღალპროდუქტიული წარმოების განვითარებასთან, შესაბამისად მაღალი ტექნოლოგიებისა და მენეჯმენტის დახვეწასთან, საერთაშორისო ბაზრების შესწავლასა და ფინანსურ რესურსებთან წვდომასთან. საინფორმაციო ბაზრის ინფორმაციის მოპოვება საშუალებას აძლევს ახალ ფირმებს, გადადგან მნიშვნელოვანი ნაბიჯები წარმოების განვითარებისა და გაფართოებისათვის.

საექსპორტო დარგების განვითარებას ხელს შეუწყობს ფირმებისაკენ მიზანმიმართული ინვესტიციების ჭარბი მოდინება.წლების განმავლობაში საქართველო ორიენტირებული იყო საიმპორტო და ადგილობრივი მნიშვნელობის არასაექსპორტო დარგებზე,რასაც შედეგად მოჰყვებოდა დარგების არათანაბარი განვითარება. გამოსავალი აქედან არის საექსპორტო დარგების იმაზე მეტი ინვესტირება,ვიდრე ამის შესაძლებლობებს იძლევა ქვეყნის შიდა დანაზოგები. წარმატებული ქვეყნების უმრავლესობაში პირდაპირი ინვესტიციები ხელს უწყობს ექსპორტის პოტენციალის ამაღლებას ბაზრის ინტეგრაციის,დარგების განვითარების,პროფესიული განათლებისა და მაღალი ტექნოლოგიების გამოყენებით.

უმუშევრობის ზრდა ქვეყანაში უმეტესად დაკავშირებულია პროფესიული განათლების დაბალ დონესთან - საწარმოო უნარ-ჩვევების სისუსტე ზღუდავს მუშახელის მობილობას.საქართველოში მუდმივად დგას კვალიფიციური მუშახელის სიმცირის პრობლემა, რაც კიდევ უფრო მწვავეა ქართველი ერის დაბერების ფონზე და თანამედროვე დარგებში საჭირო სპეციალისტების სიმცირის პირობებში. განვითარებულმა ქვეყნებმა ამ პრობლემას დაუპირისპირეს მუდმივი,უწყვეტი განათლების სისტემა - მრავალფეროვანი ტრენინგები,რომლებიც ავსებენ ამ ვაკუუმს.ამ პროცესში დიდი ყურადღება ექცევა სკოლის ზოგად განათლებას და ასევე განათლების შემდგომ საფეხურებს.ამ მაჩვენებლის მიხედვით საქართველო მნიშვნელოვნად ჩამორჩება განვითარებულ ქვეყნების დონეს.

აღსანიშნავია,რომ ჩვენს ქვეყანაში დასაქმების პრობლემები რეგიონებში კიდევ უფრო აქტუალურია.თანამედროვე გლობალური პანდემიის ფონზე ეს პრობლემები კიდევ უფრო დამძიმდა შესაბამისი დასაქმების ხელისშემწყობი ბერკეტების სისუსტის გამო,რაც კიდევ უფრო ამწავავებს სიღარიბეს ასეთ რეგიონებში.ამ მიმართულებით სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს განსხვავებული მიდგომა ამ საკითხისისადმი - შეარბილოს ბიუროკრატიული და საგასახადო წნეხი იმ მეწარმეების მიმართ,რომელთა ბიზნესიც რეგიონებშია წარმოებული, გაუწიოს მათ ფინანსური მხარდაჭერა პირდაპირი ინვესტირების სახით,დაეხმაროს ფირმებს პროდუქციის ექსპორტზე გაგზავნისათვის საგადასახდო მექანიზმების მოხერხებული კომბინაციით.,რაც ხელს შეუწყობს ცხოვრების დონის გამოთანაბრებას და საექსპორტო წარმოების სიცოცხლისუნარიანობას რეგიონებში.

ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრის მიერ, შვედეთის მთავრობის მხარდაჭერით საქართველოში პროექტის „ქართული ბიზნესი ახლოს ევროპასთან“ ფარგლებში ჩატარდა კვლევა „საქართველოდან ევროკავშირში მრეწველობისა და მომსახურების ცალკეული პროდუქტების ექსპორტირების შეფასების შესახებ“, გამოავლინა 17 სასაქონლო ჯგუფისა და 46 დარგის ანალიზის შედეგად, 5 პერსპექტიული დარგი და 2 ქვედარგი, რომლებსაც განვითარების, ადგილობრივ საექსპორტო ბაზრებზე ზრდის პოტენციალი აქვს [THU WORLD BANK.2014.12].

ეს დარგებია:

1. ტანსაცმლის წარმოება.
2. ფეხსაცმლის წარმოება.
3. ტყავისა და მასთან დაკავშირებული საქონლის წარმოება.
4. ხისა და კორპის წარმოება, ჩაისა და წნულის მასალების წარმოება.
5. ავეჯის წარმოება.

ქვედარგები:

1. საბავშვო ტანსაცმლის წარმოება.
2. სათამაშოების (უპირატესად ხის) წარმოება.

ეს არის დარგები და ქვედარგები საქართველოში, სადაც უნდა განხორციელდეს მიზნობრივი დახმარების სტრატეგია საერთაშორისო ბაზრებზე გასვლისათვის.

**ცხრილი 1. ძირითადი საექსპორტო პროდუქციის ხვედრითი წილი ექსპორტში.
2021 წლის 9 თვის მონაცემები**

	საექსპორტო პროდუქცია	ხვ.წილი %
1	სპილენძის მადნები	19
2	მსუბუქი ავტომობილები	11
3	ფეროშენადნობი	11
4	ღვინო	6
5	სპირტიანი სასმელები	3
6	მინერალური წყლები	4
7	სამკურნალო საშუალებები	2
8	თხილი	2
9	აზოტოვანი სასუქები	2
10	ტრიკოტაჟის ნაწარმი	2
11	დანარჩენი	38

წყარო: საქართველოს ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. საგარეო ვაჭრობა.

ეს სტრატეგია უნდა მოიცავდეს თანადაფინანსებას საერთაშორისო გამოფენებში მონაწილეობისათვის, დახმარებას საერთაშორისო ლიცენზიებისა და სერთიფიკატების

მოპოვებაში, მხარდაჭერას კლასტერების შექმნაში, რომლის მიზანია მაღალტექნოლოგიური წარმოების დანერგვა მცირე ბიზნესისათვის, მხარდაჭერა ტექნოლოგიურ გადაიარაღებაში, წარმოების მასშტაბის ზრდაში და ა.შ. სამუშაო ძალის მობილობის მაღალი მაჩვენებლისათვის აუცილებელია არსებობდეს დარგებში გრძელვადიანი ხედვა განათლებისა და ინოვაციების მიმართ. საინტერესო უცხოური გამოცდილება არსებობს ზოგიერთ ქვეყნებში, თუ როგორ უნდა წახალისდნენ ფირმები ტრენინგების ორგანიზებისათვის - ასეთი ხარჯები შეიძლება გამოქვითონ საგადასახადო მიზნებისათვის.

საქართველოში შეიმჩნევა ამ მხრივ გააქტიურება, განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ ნოვატორებს, რომელთა მხარდაჭერა გაზრდის ექსპორტის პოტენციალის მქონე ახალი ფირმების რაოდენობას, თუ ამას დაემატება ზოგადი უნარ-ჩვევების დახვეწა, როგორცაა განათლების ზოგადი დონე და ანგარიშის უნარი, ეს დაეხმარება მუშახელს სამუშაოსა და ბაზარზე ადგილის შენარჩუნებაში.

ცხრილი 2. საქართველოს ძირითადი პარტნიორი ქვეყნები ექსპორტის მიხედვით.

(2022-2021 წლების 9 თვის მონაცემები),
(მლნ. აშშ დოლარი)

	ქვეყნები	საერთო მოცულობა	
		2020წ.9 თვე	2021 წ.9 თვე
1	ჩინეთი	356	478
2	რუსეთი	309	426
3	აზერბაიჯანი	327	400
4	თურქეთი	143	233
5	უკრაინა	145	216
6	სომხეთი	139	171
7	ბულგარეთი	230	147
8	აშშ	59	120
9	ყაზახეთი	36	61
10	უზბეკეთი	50	60

წყარო: საქართველოს ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. საგარეო ვაჭრობა.

საქართველოს ეკონომიკის განვითარების პრობლემებს თანამედროვე ეტაპზე სასურველია საექსპორტო პოტენციალის სრულად ათვისება, რაზედაც დამოკიდებულია ქვეყნის რეალური სექტორის განვითარება. „გრძელვადიან პერიოდში აუცილებელია ისეთი საექსპორტო საქონლის წარმოების დაწყება, რომელიც შეიცავს დიდი რაოდენობის დამატებულ ღირებულებას, რადგანაც ამ საქონლის ექსპორტი ქვეყანაში უცხოური ვალუტის შემოდინებას მნიშვნელოვნად გაზრდის. ეს გამოიწვევს, როგორც ქვეყნის საექსპორტო პოტენციალის, ისე მთლიანად სამამულო პროდუქტის

მოცულობათა ნახტომისებურ ზრდას, ამის მიღწევა კი მხოლოდ ქვეყნის დონეზე ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის მოდელზე გადაყვანის გზითაა შესაძლებელი“ [პაპავა, 2020].

საქართველოს საგარეო ვაჭრობიდან ზოგიერთი საექსპორტო პროდუქციის წილისა საერთო ექსპორტში და ასევე პარტნიორ ქვეყნებთან ურთიერთობის შესახებ, იხილეთ შემდეგი მონაცემები.

როგორც ამ მონაცემებიდან ირკვევა, გარკვეული გაუმჯობესება შეიმჩნევა პარტნიორ ქვეყნებთან საექსპორტო საქონლის გატანასთან დაკავშირებით, რაც დადებით ტენდენციას წარმოადგენს ექსპორტის ზრდის მიმართულებით, თუმცა გასაკეთებელი ჯერ კიდევ ბევრია და საჭიროა მიზანდასახული საქმიანობა.

საქართველოს ეკონომიკას პანდემიის ფონზე სჭირდება სწრაფი და ქმედითი ნაბიჯების გადადგმა, რაც დამოკიდებულია სახელმწიფოებრივი განვითარების ზრდის ტემპზე, კორუფციის შემცირებაზე, დემოკრატიული მმართველობის განვითარებაზე, რაც, სამწუხაროდ, მსოფლიო ბანკის 2014 წლის შეფასებიდან გამომდინარე, საგრძნობლად არის შემცირებული და აუცილებელია, დავიმსახუროთ წინა წლებში არსებული შეფასების მაღალი სტანდარტები, რაც წარმოადგენს გასაღებს ქვეყანაში არსებული კრიზისული მდგომარეობის დასაძლევად [მსოფლიო ბანკის ინდიკატორები, 2020.15.10].

ქვეყანაში შექმნილი პრობლემების დაძლევისათვის უნდა არსებობდეს ერთიანი გეგმა, რომელიც ორიენტირებული იქნება არა მარტო მთლიანად ქვეყნის, არამედ რეგიონების ეკონომიკური შესაძლებლობების გათვლაზე, ოპტიმალურად უნდა მოხდეს შექმნილი სიტუაციის შეფასება და სამოქმედო გეგმის მიხედვით მათი პრაქტიკული რეალიზაცია, ამ პროცესში დაძლეული უნდა იქნეს ის ზოგიერთი ბიუროკრატიული მექანიზმი, რომელიც ხელს უშლის პრობლემის მოგვარებას. შრომის ბაზრის რეგულირებას ხელს შეუწყობს დამზოგავი საგადასახადო შეღავათების გააქტიურება საექსპორტო წარმოებასთან დაკავშირებით, ზოგიერთ შემთხვევაში, თუ ეს პროცესები რეგიონებში მიმდინარეობს, დროებით შეიძლება შეჩერდეს დაბეგვრის მექანიზმის მოქმედება, რაც მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს ეკონომიკური პროცესების გააქტიურებას და მაღალი შედეგების დაფიქსირებას. განსაკუთრებული პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს მცირე ფირმების მხარდაჭერას, რაც ხელს შეუწყობს სამუშაო ადგილების შექმნას და პროდუქტიულობის სწრაფ ზრდას.

ამრიგად, არსებობს მტკიცე მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი ექსპორტსა და სამუშაო ადგილების შექმნას შორის საქართველოში, რაც ასე ძალიან სჭირდება დღეს ჩვენს ქვეყანას. ამ მიზნით, სასურველია ძლიერი მხარდაჭერა იმ ფირმების მიმართ, რომელნიც აწარმოებენ საექსპორტო პროდუქციასა და ამ მიზნით მოქმედებდეს ქვეყანაში მოქნილი ეკონომიკური და საგადასახადო პოლიტიკა.

გამოყენებული ლიტერატურა

პაპავა ვლადიმერ, COVID 19-ის პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისი და საქართველოს ეროვნული ვალუტის არასტაბილურობის შემცირება. 2021.17.12.

<https://www.gfsis.org.view>

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საგარეო ვაჭრობა. 2021.

საქსტატი: 2020, 2021 წლები.

THE WORLD BANK. 2014.12, ქვეყნის ეკონომიკური მემორანდუმი. საქართველო; შესაძლებლობები კეთილდღეობის მისაღწევად.

მსოფლიო ბანკის ინდიკატორები-საქართველო მსოფლიო ბანკის 2020 წლის შეფასებით. 2020.15.10. <https://idfl.ge>

ჯესტატი-Business.org.ge პორტალი მეწარმეთათვის. სასარგებლო ინფორმაციის წყაროები. <https://www.mof.ge.News>

THE AFFORDABLE WAY HOW CHANGE PANDEMIC PROBLEMS OF THE STATE MANAGEMENT

***Julakidze Emzar
Barbakadze Elizbar
Julakidze Shalva***

Abstract

Changes are inseparable part of our lives – “Covid-19” is like one of these changes. In order to, leverage country`s economic and keep community developing in such situation, adequate decisions need to be made by government. Precisely, management is how you respond to changes and efficient management is quick and successful reaction in complicated occasions.

Let`s ask a question – what does government`s efficient management mean? First of all, it is to orient not on problems, but opportunities – concentration on opportunities makes easier to cope with problems. However, nowadays government is oriented on problems, thinking that it will help to reduce them. Naturally, such method of approach does not mean efficient management. Maybe manager who solved the problem at that moment is appreciative, but in order to achieve efficient management it is vital to implement strategic goals.

Actually, thirty years have gone after as Georgia`s Economic system set up marketing relationships and though today`s state servants are waiting what do they assigned. As a result of their success will be defined what kind of decisions do they get. So today it is enough to be a successful manager if you are a good executer. The state management is affective, only when he chooses as a development main aim or the way how to reach it.

As we mention above, changes in the society, mean that as country`s opportunities as threats. In particular, pandemic problem impact on the state management, as equalized compensation though people, who have lost their job and incomes during the covid regulation. The government

help the families to cover fare for gas and electronic or for the online lesson.

Key Words: covid 19; changes; problems; opportunities; covid regulation; adequate decisions and efficient management.

სახელმწიფო მენეჯმენტის „პანდემიური“ პრობლემების შესაძლებლობებად გადაქცევის გზები

*ჯულაყიძე ემზარი
ბარბაქაძე ელიზბარი
ჯულაყიძე შალვა*

აბსტრაქტი

ცვლილებები - ჩვენი ცხოვრების თანმდევი პროცესებია. „კოვიდ-19“-იც ერთ-ერთი ასეთი ცვლილებაა. ქვეყნის ეკონომიკის გაჯანსაღებისა და საზოგადოების განვითარების უზრუნველსაყოფად ადეკვატური გადაწყვეტილებები უნდა შეიმუშაონ სახელმწიფო მართვის სისტემაშიც. მენეჯმენტი ხომ სწორედ ცვლილებებზე რეაგირება. ეფექტიანი მენეჯმენტი კი - სწრაფი და წარმატებული რეაგირება.

დავსვათ კითხვა – რას ნიშნავს სახელმწიფოს ეფექტიანი მენეჯმენტი? პირველ რიგში, ესაა ორიენტირება არა პრობლემებზე, არამედ შესაძლებლობებზე, მათგან გამოდიან და ამით თავიდან იცილებენ მოსალოდნელ პრობლემებს. არადა, დღევანდელი სახელმწიფო მართვის სისტემა, ფაქტობრივად, პრობლემებზეა ორიენტირებული. ანუ, შეიძლება ითქვას, რომ ხელმძღვანელობს პრინციპით - „მხოლოდ მოჭრიალე ბორბალი საჭიროებს შეკეთებას“. ბუნებრივია, ასეთი მართვა არ ნიშნავს ეფექტიანი მენეჯმენტს. კი, მართალია კარგია ის ხელმძღვანელი, ვინც გარკვეულ მომენტში მოხსნა პრობლემა, მაგრამ ეფექტიანი მენეჯმენტისათვის ყველაზე მნიშვნელოვანია სტრატეგიული მიზნების მიღწევა.

ფაქტობრივად, სამი ათეული წელი გავიდა მას შემდეგ, რაც საქართველოს ეკონომიკა მკვეთრად დაადგა საბაზრო ურთიერთობების დამკვიდრების გზას და მაინც დღევანდელი სახელმწიფო მოხელეები იმის მოლოდინში არიან, თუ რას დაავალბენ ზემოდან. შესაბამისად, მათი წარმატებაც - ზემდგომის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების პრაქტიკული რეალიზებით ფასდება. ანუ, დღეს კარგი „მენეჯერობისათვის“ საკმარისია იყო კარგი შემსრულებელი. არადა, სახელმწიფო მენეჯმენტი ეფექტიანია მხოლოდ მაშინ, როცა იგი ირჩევს როგორც განვითარების საკუთარ ორიენტირს (სასურველ მიზანს), ასევე მისი მიღწევის გზებსა და საშუალებებს.

როგორც აღინიშნა, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მიმდინარე ცვლილებები, ქვეყნის ხელისუფლებისათვის ქმნის როგორც შესაძლებლობებს, ასევე საფრთხეებს. კერძოდ, სახელმწიფო მენეჯმენტს „პანდემიური“ პრობლემები შეუქმნა ისეთმა გადაწყვეტილებამ, როგორცაა: ე.წ. „გამოთანაბრებული“ კომპენსაცია იმ პირების სასარგებლოდ, რომლებმაც კოვიდრეგულაციებით განსაზღვრული შეზღუდვების შედეგად დაკარგეს შემოსავლები;

სახელმწიფოს მხრიდან იმ ოჯახებისათვის კომუნალური გადასახადების სუფსიდირებამ, რომლებმაც თვეში არ მოიხმარდნენ 200 კვტ. ელ. ენერჯიაზე და 200 კუბ. მეტრ ბუნებრივ აირზე მეტს; ან თუნდაც, „ონლაინ გაკვეთილის“ ჩატარების დღევანდელი სისტემაც. მარტივად შეიძლება ამ პრობლემების შესაძლებლობად გადაქცევა.

საკვანძო სიტყვები: კოვიდ-19; ცვლილებები; პრობლემები; შესაძლებლობები; კოვიდრეგულაციები; გადაწყვეტილების ადეკვატურობა; ეფექტიანი მენეჯმენტი.

შესავალი

ცვლილებები - ჩვენი ცხოვრების თანმდევი პროცესებია. იგი ეხება ყველაფერს, რაც ჩვენს გარშემოა. ქვეყნის ეკონომიკის გაჯანსაღებისა და საზოგადოების განვითარების უზრუნველსაყოფად ადეკვატური გადაწყვეტილებები უნდა შეიმუშაონ სახელმწიფო მართვის სისტემაშიც. მენეჯმენტი ხომ სწორედ ცვლილებებზე რეაგირებაა. ეფექტიანი მენეჯმენტი კი - სწრაფი და წარმატებული რეაგირება.

„კოვიდ-19“-იც ერთ-ერთი ასეთი ცვლილებაა. თუმცა, სანამ კონკრეტულად „კოვიდ-19“ პანდემიით გამოწვეულ კონკრეტულ პრობლემებსა და მისი დაძლევის სახელმწიფო პოლიტიკის ადეკვატურობაზე ვისაუბრებ, აუცილებელია ითქვას, რომ ჩვენი ქვეყნის ყველა იმ სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემას (მაგ., უმუშევრობა, სიღარიბე, ინფლაცია, დემოგრაფიული პრობლემები, ემიგრანტთა კოლოსალური რაოდენობა და ა.შ.), რომელიც ყველა ჩვენგანს აწუხებს, ერთი საერთო მიზეზი აქვს. ესაა - მენეჯმენტის დეფიციტი სახელმწიფო მართვის ყველა დონეზე. შედარებით რბილად თუ ვიტყვით, ბევრი მიმართულებით გვაკლია ეფექტიანი მენეჯმენტი.

სახელმწიფოს ეფექტიანი მენეჯმენტი

დავსვათ კითხვა – რას ნიშნავს სახელმწიფოს ეფექტიანი მენეჯმენტი და რით განსხვავდება იგი მიმდინარე საქმიანობის მართვისაგან? პირველ რიგში, ეს განსხვავება გამოიხატება იმაში, რომ ეფექტიანი მენეჯმენტი მხოლოდ პრობლემებზე კი არაა ორიენტირებული, არამედ ორიენტირებულია შესაძლებლობებზე, მათგან გამოდიან და ამით - თავიდან იცილებენ მოსალოდნელ პრობლემებს. ანუ, თუნდაც თანამედროვე საფინანსო, ეკონომიკური, ფულად-საკრედიტო, პოლიტიკური თუ დემოგრაფიული პრობლემების პირობებში, ხელისუფალთა ძირითად ამოცანას უნდა წარმოადგენდეს არა მარტო მიმდინარე პრობლემების აღმოფხვრა, არამედ მისი სწორი ხედვა სამომავლო პოზიციების შესახებ, დაქვემდებარებულ სტრუქტურათა (ეკონომიკის დარგები, ცალკეული ინდუსტრიები, ქვეყნის მხარეები, ქალაქები, მუნიციპალიტეტები, სახელმწიფო კომპანიები) განვითარების სწორი სტრატეგიის შემუშავება და მისი რეალიზება, რაც მხოლოდ ეფექტიანი მენეჯმენტით მიიღწევა. უნდა ითქვას, რომ მხოლოდ, ეფექტიანი მენეჯმენტი იძლევა იმის საშუალებას, რომ სახელმწიფოც იყოს წარმატებული და საზოგადოება კი - კმაყოფილი თავიანთი ცხოვრების პირობებით [ჯულაყიძე, 2018: 134].

დღეს კი, სახელმწიფო მართვის სისტემა, ფაქტობრივად, წარმოქმნილ პრობლემებზეა ორიენტირებული. ანუ, შეიძლება ითქვას, რომ ხელმძღვანელობს პრინციპით - „მხოლოდ მოჭრიალე ბორბალი საჭიროებს შეკეთებას“. შესაბამისად, იქ სადაც არაფერი „ჭრიალებს“ - ასეთი ხელმძღვანელი „წარმატებულია“. არადა, ასეთი „წარმატება“ არ ნიშნავს ეფექტიანი მენეჯმენტის უზრუნველყოფას. კი, მართალია კარგია ის ხელმძღვანელი, ვინც გარკვეულ მომენტში მოხსნა პრობლემა, მაგრამ ეფექტიანი მენეჯმენტისათვის ყველაზე მნიშვნელოვანია სტრატეგიული მიზნების მიღწევა. იგი წარმატებული მენეჯმენტის უმნიშვნელოვანესი პირობაა.

ფაქტობრივად, სამი ათეული წელი გავიდა მას შემდეგ, რაც საქართველოს ეკონომიკა მკვეთრად დაადგა საბაზრო ურთიერთობების დამკვიდრების გზას და მაინც დღევანდელი სახელმწიფო მოხელეები მხოლოდ იმის მოლოდინში არიან, თუ რას დაავალდებენ ზემოდან. შესაბამისად, მათი წარმატებაც - ზემდგომის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების პრაქტიკული რეალიზებით ფასდება. ანუ, დღეს კარგი „მენეჯერობისათვის“ საკმარისია იყო კარგი შემსრულებელი. არადა, მენეჯმენტი ეფექტიანი მხოლოდ მაშინ, როცა იგი ირჩევს როგორც განვითარების საკუთარ ორიენტირს (სასურველ მიზანს), ასევე მისი მიღწევის გზებსა და საშუალებებს. ჩვენ კი ამ ხნის მანძილზე, ისიც ვერ ჩამოვაყალიბეთ, თუ როგორი საქართველო გვინდა მაგ., 2030 წლისათვის, რომელზეც როგორც მთლიანად ქვეყნის, ასევე მისი მხარეების, მუნიციპალიტეტების, ეკონომიკის ცალკეული დარგების, ინდუსტრიების განვითარების სტრატეგია უნდა აეწყოს და რომლის მიხედვითაც მოვახდენდით იმის შეფასებას თუ რა მოქმედებაა სწორი და რა - არასწორი.

კოვიდრეგულაციების შესაძლებლობები და საფრთხეები

ეხლა კი კონკრეტულად „კოვიდ-19“-ის გავრცობის აღმოფხვრაზე შემუშავებული რეგულაციებით გამოწვეულ პრობლემებზე და მისი დაძლევის გზებზე. როგორც წესი, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მიმდინარე ცვლილებები, ქვეყნის ხელისუფლებისათვის ქმნის როგორც შესაძლებლობებს, ასევე საფრთხეებს. ამასთან, შესაძლებლობების საპასუხოდ გადაწყვეტილებათა მიღება ხდება მაშინ, როდესაც ქვეყნის მართვის სისტემის შემდგომი წარმატების მისაღწევად ცდილობენ მოიძიონ ისეთი გზები, რომლებიც მათი სასურველი მიზნების მიღწევის უკეთ შესაძლებლობებს იძლევა. ხოლო, საფრთხეების საპასუხოდ გადაწყვეტილება მიიღება მაშინ, როდესაც მოვლენები, რომლებიც ხდება ჩვენს გარემოში უარყოფითად მოქმედებს სასურველი მიზნებზე და შესაბამისად, ცდილობენ იპოვონ ის გზები, რომლის საშუალებითაც შეძლებენ შეინარჩუნონ ეკონომიკის სტაბილურობა, ან შექმნილი გარემოებიდან გამოვიდნენ უმცირესი დანაკარგებით [ჯულაყიძე, 2018: 176].

სახელმწიფო მენეჯმენტს „პანდემიური“ პრობლემები შეუქმნა ისეთმა გადაწყვეტილებამ, როგორიცაა მაგალითად, ე.წ. „გამოთანაბრებული“ კომპენსაცია, რომელიც გაიცა კოვიდრეგულაციებით განსაზღვრული შეზღუდვების შედეგად შემოსავლის დაკარგვის სანაცვლოდ. ხომ შეიძლება, კომპენსაციის ოდენობა

დავარეგულიროთ არაპანდემიურ პერიოდში (მაგ., ბოლო სამი თვის) გადახდილი საშემოსავლოს მიხედვით. კერძოდ, ვისგანაც საერთოდ არ შემოდის, ვისგან - მკვეთრად შემცირებული და შესაბამისი პროპორციით განვსაზღვროთ კომპენსაციის ოდენობა. კომპენსაციებისადმი ასეთი მიდგომა გამოიწვევს დაქირავებული პერსონალის მოტივაციას - დაინტერესდეს თუ რამდენად სამართლიანადაა მასთან გაფორმებული კონტრაქტი (მ.შ. ძირითადი ხელფასი და ზეგანაკვეთური პირობები), რაც პანდემიური პერიოდის დასრულების შემდგომ საბიუჯეტო შემოსავლების ზრდის წინაპირობა იქნებოდა.

აღნიშნულთან კავშირში, გავიხსენოთ ასევე სახელმწიფოს მხრიდან იმ ოჯახებისათვის კომუნალური გადასახადების სუფსიდირება, რომლებმაც თვეში არ მოიხმარდნენ 200 კვტ. ელ. ენერჯიაზე და 200 კუბ. მეტრ ბუნებრივ აირზე მეტს. დიდი ძალისხმევა არ სჭირდება იმის მტკიცებას, რომ რაც უფრო მეტი სული ცხოვრობს ერთ ბინაში, რაც უფრო მეტი ოჯახის წევრს მოუწია იძულებით სახლში დარჩენა (ვიდრე იმ ოჯახებში, სადაც ერთ სულზე ორი-სამი ბინა მოდის), მით უფრო მეტი ექნებოდათ მათ ზემოაღნიშნული კომუნალური ხარჯები. შესაბამისად, დავსვათ კითხვები - რეალურად ვინ მიიღო ასეთი შეღავათები? რამდენად დაცული იყო მასში სოციალური სამართლიანობა? ამ კითხვებზე სწორი პასუხის მისაღებად საკმარისი იქნებოდა გაგვესაზღვრა კოორელაციური კავშირი აღნიშნულ მაჩვენებლებს შორის. კერძოდ, იმ ოჯახებს, რომელთაც შეეხოთ ასეთი შეთავაზებები, რამდენი იყო მათთან ელ.ენერჯიის ხარჯი და როგორია ამ ოჯახებში ერთ სულზე მოსული შემოსავალი. ჩვენი ვარაუდით მათ შორის კავშირი თითქმის არ იქნება და მეტიც, შეიძლება უარყოფითიც კი აღმოჩნდეს. ბევრად სამართლიანი იქნებოდა ასეთი შეღავათების დაკავშირება ოჯახის ერთ სულზე მოსულ დაკარგულ შემოსავლებთან; ან ბევრად მარტივი იქნებოდა ყველა აბონენტისათვის დაეფარათ თუნდაც 50 კვტ. ენერჯია და 50 კუბ. მეტრი გაზი. ამასთან, გაეწიათ პროპაგანდა იმათთვის, ვისთვისაც ასეთი შეღავათი არ წარმოადგენდა დიდ ღირებულებას და გაეჩუქებინათ ის ეკონომიკურად შეჭირვებულ ოჯახებზე.

რამდენიმე სიტყვა განათლების სისტემის „პანდემიურ“ პრობლემებზე. ალბათ, დადგება ის დრო, როდესაც ეს ვირუსიც გადაივლის და დაგვრჩება ონლაინ ლექციების, სემინარებისა და პრაქტიკული მეცადინეობების, გამოცდების, თათბირების, სხდომების, კონფერენციების ჩატარების საუკეთესო გამოცდილება, რომელიც გამოყენებადი იქნება პანდემიის შემდეგაც. „ონლაინ გაკვეთილის“ უპირატესობა შესაძლოა დღესაც გამოვიყენოთ. მაგალითად, რატომ არ შეიძლება ე.წ. ყოფილი „სალექციო ნაკადების“ გაერთიანება (გამონთავისუფლებული დრო კი გამოვიყენოთ სასემინარო და პრაქტიკული მეცადინეობისთვის), რა ვერ დაეტევიან ონლაინ აუდიტორიაში? რატომ არ შეიძლება სტუდენტმა დამოუკიდებლად შეირჩიოს შესასწავლი საგნის ლექტორი (როცა ამის საშუალება არსებობს), რომელიც მისთვის უფრო პოპულარულია, ან მისი დღის რეჟიმს უფრო შეესაბამება? რატომ არ შეიძლება პანდემიამდე დამტკიცებულ სილაბუსში შევიტანოთ ცვლილებები მაგალითად, დასკვნითი გამოცდის ზეპირად (ონლაინ გამოკითხვის) ჩატარების შესახებ, ვიდრე ვატაროთ ის „გადა-წერითი“ მეთოდით? და მრავალი სხვა. სწორედ ასეთი რეაგირებაა ცვლილებების შესაძლებლობად გადაქცევა. სხვა შემთხვევაში ყველა ცვლილება საფრთხედ იქცევა.

დასკვნა

ამრიგად, აუცილებელია აღინიშნოს, რომ მართებული გადაწყვეტილების შემუშავების გზაზე, ერთ-ერთ მთავარ სირთულეს პრობლემების დიაგნოსტიკა წარმოადგენს. შესაბამისად, თუკი მენეჯერი ვერ გრძნობს მის სამოქმედო გარემოში მიმდინარე ცვლილებებს, მან რეალური სურათი შეიძლება სასურველად ჩათვალოს. არადა, რეალურად თუ მათ შორის სოლიდური სხვაობაა, ის ზიანის მომტანია საზოგადოებისათვის. სწორედ ამიტომაც პრობლემის დროული გამოვლენა ესოდენ მნიშვნელოვანი მისი რაციონალური გადაჭრის გზაზე. ბუნებრივია, იგი მიიღწევა მენეჯერთა ხელთარსებული ალტერნატივების ანალიზის, პროგნოზირების, ოპტიმიზაციისა და ეკონომიკური დასაბუთების საფუძველზე. მათ რიცხვში - ყველა შესაძლო შეზღუდვების მაქსიმალური გათვალისწინებით, რომლის შედეგად უნდა იყოს - არსებულ სიტუაციაში რაციონალური გადაწყვეტილების მიღება.

მენეჯმენტის კლასიკოსი პიტერ დრუკერი ამ კუთხით სამ მნიშვნელოვან შეზღუდვაზე (სამართლებრივ, პოლიტიკურ და ორგანიზაციის შიდა გარემო) ამახვილებს ყურადღებას [Друкер, 2007: 17]. საზოგადოების განვითარების თანამედროვე ეტაპამდე, გარდა ზემოაღნიშნული შეზღუდვებისა, წარმატებული გადაწყვეტილების შემუშავების სრულყოფისათვის მრავალი სხვა ასპექტების დამატებაც მოხდა, ისეთების როგორცაა: ეკონომიკური, ტექნოლოგიური, სოციალური, ფსიქოლოგიური და ინფორმაციული ასპექტები. დღეს კი მათ რიცხვში მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს კოვიდეგულაციებით გამოწვეული შეზღუდვებიც.

გამოყენებული ლიტერატურის სია:

ჯულაყიძე ე. 2018. მენეჯმენტის საფუძვლები, ქუთაისი., აწსუ, 2018 წ. – 420 გვ.

Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке, Учебное пособие. М., 2007.

<http://www.koob.ru/drucker peter/>

UNEMPLOYMENT IN RUSSIA DURING THE PANDEMIC CRISIS

Abbasova Sabina

Abstract

The article is devoted to the problem of unemployment during the pandemic crisis in Russia. It is emphasized that the Russian labor market has experienced a serious shock due to the coronavirus pandemic. It is stated how the pandemic and quarantine have caused significant damage to the Russian economy: the number of unemployed, according to the estimates of trade unions, has doubled to 8 million people. The object of the study is unemployment during the pandemic crisis in

Russia. The subject of the study is the state of the Russian economy in the context of unemployment. The purpose of the study is to examine the impact of the pandemic on employment in general and the labor market in Russia in particular. The purpose of the article is to clarify the concept of unemployment, identify the labor market and unemployment structure during the pandemic, and identify key changes in employment policy in Russia during the pandemic. The surge of the registered unemployment in Russia in April-May 2020 was related both to the pandemic factor and the imposed lockout, and to a change in the state policy to promote employment. Some people lost their jobs and applied to the employment services for assistance in finding work and benefits. Others claimed to register as unemployed, encouraged by the possibility of remote registration, the lowering of the number of documents required and the increase in the number of benefits. As a result, at the end of 2020, the rates of total and registered unemployment in Russia converged for the first time to 5.8% and 3.2%. As the research shows, the Russian labor market reacts to crises not only through an increase in unemployment, but also through a decrease in the level of wages, the spread of the practice of forced vacations, a decrease in the number of working hours, etc. The study concludes that, although the unemployment situation in Russia during the pandemic is very difficult, it can be assumed that the situation will improve and be accompanied by a global economic recovery. Furthermore, unemployment can be expected to decline due to a gradual recovery from the crisis and the near-term economic performance of citizens is expected to return to pre-crisis levels.

Unemployment has been one of the most acute problems of the market economy model for many years. Today, the problem has taken on a new urgency due to the global pandemic.

The risks related to the spread of the coronavirus have negatively affected many economic areas of society. According to the experts from the Institute for Social Analysis and Forecasting, half of Russian workers were affected by redundancies, lay-offs or wage arrears after industries were curtailed due to the 2020 coronavirus crisis.

This puts some 35 million people at risk. The Russian labour market has tried to adapt not only by lay-offs, thus triggering an increase in the number of unemployed citizens, but also by shortening working hours and sending employees on unpaid leave [Maksimova, Ryabtsev, Sazonova, 2020:283-286].

According to available statistics in May 2020 the unemployment rate has crossed the highest mark for the last 8 years to 6.1%. Figures from the Federal State Statistics Service show that the number of unemployed in the country has surpassed the 4.5 million marks during the coronary crisis. Tensions on the labor market rose sharply from April to mid-summer 2020. The proportion of people out of work rose from 12% to 14% by July. At the same time, the share of employed people fell proportionally from 46% to 44% [Unemployment rate according to Rosstat: <https://rosinfostat.ru/uroven-bezrabotitsy/>].

Apparently, the theme stated in the article seems to be relevant and needs to be solved.

The relevance of the problem is due to the fact that currently unemployment is one of the important problems, as according to the forecast of socio-economic development during the pandemic, the number of unemployed in the Russian Federation will increase.

In line with the objective of the paper, it is necessary to define the concept of unemployment, which is the key concept in the paper.

The economic and social literature uses different interpretations of the concept of unemployment.

B.D. Breev, E Koroleva and T.V. Burmistrov interpret this concept as “a socio-economic phenomenon in which part of the labor force (economically active population) is not employed in the production of goods and services. The unemployed, along with the employed, form the labor force of the country” [Breev, Koroleva Burmistrova, 2013:192].

C.R. McConnell refers to unemployment to a phenomenon in the economy in which “a part of the economically population that wants to work cannot use their labor force” [McConnell, 1992:656].

I.V. Lipsits distinguishes unemployment as “the presence in a country of people who are able and willing to work for wages at the prevailing level of pay, but who cannot find work in their specialisation or find employment at all” [Lipsits, 2012:272].

E.G. Efimova defines unemployment as a cyclical phenomenon, expressed in the excess of labor supply over demand for it” [Efimova, 2005:368].

For the framework of this study, we will rely on the definition of B.D. Breyev, G.E. Korolev and T.V. Burmistrov, as the latter, in the author’s opinion, is most relevant to today’s realities and the research in question.

Meanwhile, it is worth noting that, according to Article 3 of the Law of the Russian Federation “On Employment in the Russian Federation, able-bodied citizens are considered unemployed if they: 1) do not have a job (or any other gainful occupation); 2) are registered with the employment service as looking for work; 3) are able to start work at any time [On the employment of the population of the Russian Federation: [http://www.consultant.ru./](http://www.consultant.ru/)].

Following the logic of the paper, it is important to briefly review the state of the labor market and consider the structure of unemployment during the pandemic.

The state of the labor market and the structure of unemployment during the pandemic

The study of the state of the labor market made it possible to state that two key factors had a significant impact on it in 2020. The first factor is a pandemic and its consequences in the form of a lockdown and restrictions on the ability to fully operate several sectors of the economy at once. The second factor is a change in the rules and procedure for obtaining public services to promote employment of the population: against the background of the epidemic, the application was transferred online, and the amount required from a citizen was reduced documents and increased the amount of unemployment benefits.

In order to assess the effectiveness of the government's response, it is necessary to understand the sources of the increase in registered unemployment in the spring-summer of 2020, and how the “portrait of the unemployed” who applied to the employment services during the pandemic and in similar periods of 2017-2019 changed.

In describing the unemployed, slightly more than half of those who lost their jobs because of the epidemic were men and slightly fewer women, a group almost identical to that of all working Russians.

In terms of age, the differences are already greater: among those who lost their jobs because of the coronavirus, a quarter are under 30 and half are between 31 and 46 years of age (these age groups are smaller in volume among those who are employed). Because of age differences, there are slightly more people in this group (compared to all employed people in general) who do not have families and live with their parents and slightly fewer families with children.

The most significant differences are related to educational attainment: the share of those unemployed because of the pandemic (32%) is almost twice that of those employed, while the share of those with higher education (27%) is one and a half times lower. It is likely that the least qualified people were more likely to lose their jobs because of the coronavirus situation [Poll: <https://tass.ru/ekonomika/8958177>].

The formal employment sector was an important source of growth in registered unemployment during the pandemic. The measures taken by the government regarding unemployment benefits were aimed at this sector also in part because of the lockdown pandemic.

Having made an analysis of the level of unemployed laid off in the previous and current months from the date of registration, it is possible to determine the sector of formal employment. This group grew by almost 5-6 times at the end of spring 2020 compared to the period 2017-2019. As a result, slightly more than 480 thousand people (this is 27%) lost their jobs out of 1.8 million people who were officially registered as unemployed in the period from March 30 (the beginning of the first non-working week) to the end of May. Although the employed citizens of this category by the results of 2020 became less than 50%, the second part of the service provided by the state to support employment - material payments - became the very factor that mitigated the consequences of the pandemic for this group. [Bondarenko,2020:63-69].

Another important factor in the rise in the registered unemployment rate in 2020 is the part of citizens who have never had an official job or were simply laid off before the pandemic began to develop. Although the majority of the unemployed, who represented informal employment and economically inactive population, could not find an official place of employment in 2020, during the crisis for them, simplified registration with employment services has become a definite and significant social support [Gimpelson: <https://www.rbc.ru/opinions/economics/23/06/2020/5ef06fef9a79478939a1e832>].

This implied that unemployment benefit during the pandemic had taken on the role of a social welfare payment. Now, during the coronavirus period, the state was supposed to support two more groups of citizens on a par with families with children: those who lost their jobs or did not work during the pandemic, as well as those who cannot officially find a job for some reason and therefore receive a low income [Unemployment rate according to Rosstat: <https://rosinfostat.ru/uoven-bezrabotitsy/>].

This decision is part of the approach of the Russian government to support citizens during a pandemic: not to distribute money as unconditional payments, but to purposefully support certain vulnerable target groups, for which a certain structure for transferring transfers from the state to them has already been built [Unemployment rate according to Rosstat: <https://rosinfostat.ru/uoven-bezrabotitsy/>].

This transformation was associated not only with the difficult economic situation and the crisis due to the pandemic, but also with a change in the direction of state policy to support

unemployed citizens. The most important changes in government policy in this area in April 2020 were:

1. Making it possible to apply for unemployment benefits online.
2. The emergence of additional payments for those receiving benefits (payments for minor children).
3. An increase in the maximum and minimum benefits.
4. Softening the requirements for receiving benefits (for example, those dismissed after March 1 could apply for the maximum number of benefits).

Key changes in employment support policy in Russia during the pandemic. In accordance with the logic of our study, we will focus on the changes in the policy to support employment in Russia during the pandemic. It is advisable to classify such changes as tangible and intangible.

The main organizational changes in 2020 include the introduction of the possibility of applying remotely for labor exchange and unemployment benefits, as well as the reduction of other requirements for this public service.

In addition, the costs for citizens were also reduced, since the following documents were excluded from the list of documents required for filing an application: a copy of the applicant's work record book; order of dismissal from the place of last employment; certificate of average monthly earnings at the place of last employment.

There are at least five parameters of this labor market institution, which are found in almost all support systems for unemployed citizens:

- 1) the rule for granting benefits, linking the amount of benefits with earnings;
- 2) at the last job, as well as the minimum and maximum levels;
- 3) unemployment benefits;
- 4) the potential duration of receiving unemployment benefits (for what maximum continuous period of time the allowance is paid);
- 5) benefit payment plan: how the amount of benefit changes during the period receiving unemployment benefits.

Measures taken in spring-summer 2020 to improve the situation of the unemployed:

1. Citizens dismissed in the spring of 2020 could receive an allowance in the amount of 12,130 rubles.

2. Any citizen who applied and recognized as unemployed received 4,500 rubles, regardless of work experience and the date of dismissal from the previous place (from May to August 2020).

3. From April to September 2020 citizens with minor children could receive an additional payment (3000 rubles) for each child.

4. A decision was made on additional support for citizens with minor children.

5. The changes were now also aimed at those who had never been officially employed.

In 2017-2019 men and women of different ages occupied comparable shares among the unemployed. At the same time, women in different age groups were registered as unemployed a little more often than men. In 2020, the age and gender structure is changing significantly; women begin to register as unemployed much more often: the proportion of women aged 26 to 35 increases

by almost one and a half time, and the proportion of women aged 36 to 45 also increases significantly.

Perhaps these changes can be related to two main factors. The first is a group of women who belong to the category of economically inactive population, with a high probability of having children. Changes in the rules for receiving benefits, adopted in connection with the pandemic, made it possible to receive additional payments to such unemployed – 3,000 rubles for each child. The second factor that can explain the observed change in the indicators concerns the group of women potentially employed in the informal sector. As a result of the pandemic and the lockdown, the most affected sector is the service sector, in which the share of women in employment is higher. Having lost the opportunity to work (even in the informal part of employment in the service sector), this category could apply, on the one hand, for receiving support payments in the form of an allowance, and on the other, try to find official employment at the labor exchange.

Results and discussion

During the study, the concept of “unemployment” has been clarified, the state of the labor market during the pandemic and key changes in the policy of the Russian government have been determined.

Reference

- Bondarenko N.E. The Russian labor market amid a pandemic of a new coronavirus infection: trends, challenges and government regulation. Scientific and analytical journal “Investments and Innovations”, 2020, – №7 – P. 63-69.
- Breev B.D., Koroleva E., Burmistrova T.V. Economics: grades 10-11: a textbook for students of educational institutions. Ventana-Graf. Edition 2. 2013. – P. 192.
- Gimpelson V. Labor in quarantine: how the pandemic affected the assessment of Russian unemployment URL: <https://www.rbc.ru/opinions/economics/23/06/2020/5ef06fef9a79478939a1e832>
- Efimova E.G. Economics: Textbook. Moscow: MGIU, 2005. – P 368.
- Lipsits, I.V. Economy. Basic course: Textbook for grades 10, 11 general education. established. Moscow: VITA-PRESS, 2012. – P. 272.
- McConnell K.R. Economics: Principles, Problems, Politics /K.R. McConnell, Bru S.L. //Moscow.: Republic, 1992. – P 656.
- Maksimova E.V., Ryabtsev A., Sazonova O. The impact of coronavirus on the Russian economy //Scientific and analytical journal “Innovations and Investments”, 2020, – N 4–. P. 283-286.
- Unemployment rate according to Rosstat – URL: <https://rosinfostat.ru/uroven-bezrabortitsy/>
- On the employment of the population of the Russian Federation.: Access from the reference legal system “ConsultantPlus”. – URL: <http://www.consultant.ru/> (date of access: 30.11.2021).
- Poll: almost half of employers announced the reduction of employees at the end of May – URL: <https://tass.ru/ekonomika/8958177>

COVID-19 AND LABOR-LEISURE BALANCE

*Chkhirodze Darejan
Bandzeladze Manana*

Abstract

The characteristic of the modern fast and dynamic era of the XXI century is the sudden change of various processes and events. One of these is pandemic COVID-19, which has affected on Giant Companies around the world, locked most of the population at home. Remote work has become more and more effective. The National Security Council meetings, held on 16 and 19 March 2020, was discussed the created situation in the context of national security and the possibility of declaring a state of emergency against the background of COVID-19. The lockdown period made some changes in working conditions and the balance of work-life was violated. In normal working conditions, relationship between the employer and the employee were regulated by law of the Labor Code of Georgia. Due to Article 14:

Work, break and rest time

Article 14. Length of working time, labor legislation

1. Unless otherwise stipulated by the employment contract, the length of work time specified by the employer during which the employee performs the work should not exceed 41 hours per week. The work time is not considered a time of break and rest.

2. The duration of rest between working days (shifts) should not be less than 12 hours.

The research aim is to identify the negative impact of the pandemic on both labor rights protection and labor leisure balance in general.

The study relies on data from the research of the Association of Trade Unions of Georgia.

Coercion of employees on the basis of personal statement required to terminate the Labor relationship themselves.

Inadequate observance of occupational safety standarts under COVID 19. On various grounds (gender, age, trade union membership, etc.). Discriminatory treatment of employees; non-compliance with labor safety standards In COVID-19 conditions.

The study, analysis and correct assessment of the pitfalls are prerequisites for the outcome, ensuring the resolution of the covid-19 arising problems between the employee and the employer and ensuring the protection of the labor-leisure balance.

Results obtained by research are possible conclusion: Develop a law to regulate working remotely or make appropriate changes/additions to the labor code. The pandemic has clearly demonstrated the needness for working remotely and have appropriate regulations in place.

Distance job is characterized by different specifics. Changes to remote work should be included in labour legislation. First, it is necessary to define the concept of remote working under the labor code. For employees remotely, recognizing all rights under labor law, such as ensuring the balance of labor occupations so that workers remotely are not put in an unequal position with respect to other employees.

Keywords: *COVID-19, Labor-leisure balance, distance work, labor legislation*

COVID-19 და შრომა-დასვენების ბალანსი

ჩხიროძე დარეჯანი
ბანძელაძე მანანა

აბსტრაქტი

XXI საუკუნის თანამედროვე სწრაფი და დინამიური ეპოქის მახასიათებელი სხვადასხვა პროცესების და მოვლენების მოულოდნელი ცვლილებაა. ამათგან ერთ-ერთი პანდემია COVID-19, რამაც მკვეთრი გავლენა მოახდინა მთელ მსოფლიოზე გააჩერა გიგანტები, გამოკეტა მოსახლეობის უმრავლესობა სახლებში. დისტანციური მუშაობა უფრო და უფრო ეფექტური გახდა.

2020 წლის 16 და 19 მარტს გამართულ საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების საბჭოს სხდომებზე განხილული იქნა ქვეყანაში COVID-19-ის გავრცელების ფონზე ეროვნული უსაფრთხოების ჭრილში შექმნილი ვითარება და საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების შესაძლებლობა. ლოქდაუნის პერიოდმა გარკვეული ცვლილებები შეიტანა სამუშაო პირობებში დაირღვა შრომა დასვენების ბალანსი. ნორმალურ სამუშაო პირობებში დამსაქმებელსა და დასაქმებულს შორის ურთიერთობები რეგულირდებოდა კანონით საქართველოს შრომის კოდექსი, რომლის მუხლი 14 მიხედვით

სამუშაო, შესვენების და დასვენების დრო

მუხლი 14. სამუშაო დროის ხანგრძლივობა, შრომის კანონმდებლობა

1. თუ შრომითი ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული, დამსაქმებლის მიერ განსაზღვრული სამუშაო დროის ხანგრძლივობა, რომლის განმავლობაშიც დასაქმებული ასრულებს სამუშაოს, არ უნდა აღემატებოდეს კვირაში 41 საათს. სამუშაო დროში არ ითვლება შესვენების და დასვენების დრო.

2. სამუშაო დღეებს (ცვლებს) შორის დასვენების ხანგრძლივობა არ უნდა იყოს 12 საათზე ნაკლები.

კვლევის მიზანია გამოავლინოს პანდემიის უარყოფითი გავლენა, როგორც შრომითი უფლებების დაცვის მიმართულებით, ასევე ზოგადად შრომა დასვენების ბალანსზე

კვლევა ეყრდნობა საქართველოს პროფესიული კავშირების გაერთიანების კვლევის მონაცემებს.

ნაშრომში გამოყენებულია:

შემთხვევების შესწავლა (Case study) – განიხილავს კონკრეტულ შემთხვევებს და ისინი ყოველმხრივ და საფუძვლიანად შეისწავლიან საკითხს. განსაკუთრებით გახშირდა შრომითი უფლებების ისეთი დარღვევები როგორცაა: სამსახურიდან ყოველგვარი გაფრთხილების გარეშე გათავისუფლება, ხშირად წერილობითი ან ზეპირი ფორმით ინფორმირების გარეშე კი;

პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლება (PBL) - მეთოდი, რომელიც ახალი ცოდნის მიღების და ინტეგრაციის პროცესის საწყის ეტაპად იყენებს პრობლემას

დასაქმებულთა იძულება პირადი განცხადების საფუძველზე თავად— მოეთხოვათ შრომითი ურთიერთობის შეწყვეტა; COVID-19 ის პირობებში შრომის უსაფრთხოების სტანდარტების— სათანადოდ დაუცველობა; სხვადასხვა ნიშნით (სქესის, ასაკის, პროფკავშირის წევრობის და ა.შ)— დისკრიმინაციული მოპყრობები დასაქმებულთა მიმართ; COVID-19 ის პირობებში შრომის უსაფრთხოების სტანდარტების— სათანადოდ დაუცველობა; აღნიშნული პრობლემების შესწავლა, ანალიზი და სწორი შეფასება **შედეგზე** გასვლის წინაპირობა, რაც უზრუნველყოფს დასაქმებულსა და დამსაქმებელს შორის COVID-19 წარმოქმნილი პრობლემების მოგვარებას და შრომა-დასვენების ბალანსის დაცვის უზრუნველყოფას.

კვლევით მიღებული შედეგებით შესაძლებელია

დასკვნის გაკეთება;

დისტანციურად მუშაობის რეგულირებისთვის კანონის შემუშავება ან შრომის კოდექსში შესაბამისი ცვლილებების/დამატებების შეტანა. პანდემიამ ნათლად გამოაჩინა დისტანციურად მუშაობის და შესაბამისი რეგულაციების არსებობის საჭიროება. დისტანციური მუშაობა განსხვავებული სპეციფიკით ხასიათდება. დისტანციურ სამუშაოსთან დაკავშირებული ცვლილებები უნდა შევიდეს შრომის კანონმდებლობაში. პირველ რიგში, საჭიროა შრომის კოდექსით განისაზღვროს **დისტანციური მუშაობის ცნება**. დისტანციურად დასაქმებულთათვის, შრომის კანონმდებლობით განსაზღვრული ყველა უფლების აღიარება, როგორცაა შრომა **დასავენების ბალანსის უზრუნველყოფა**, რათა დისტანციურად მომუშავეები არ ჩააყენონ არათანაბარ მდგომარეობაში სხვა დასაქმებულებთან მიმართებით.

საკვანძო სიტყვები: COVID-19, შრომა-დასვენების ბალანსი, დისტანციური მუშაობა, შრომის კანონმდებლობა

შესავალი

შრომა ადამიანის მიზანშეწონილი საქმიანობის პროცესია, რომელიც მიმართულია ადამიანის მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. ადამიანური მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად ადამიანი იწყებს შრომით საქმიანობას, შრომითი საქმიანობები მისი სხვადასხვა ფორმებით საუკუნეებს ითვლის და ხორციელდებოდა, როგორც ინდივიდუალური ასევე კოლექტიური ფორმით, იწარმოება პროდუქცია. მუდმივი შრომა არის გზა მიზნის მიღწევისა და წარმატებისაკენ, იდეალური შემთხვევაა თუკი შრომა შემოქმედებითია და საკუთარი შესაძლებლობების მაქსიმალური თვითრეალიზაციის საშუალებად იქცევა, ანუ ბედნიერია ადამიანი თუკი მას ახარებს სახლიდან სამსახურში წასვლა და პირიქით სამსახურიდან სახლში დაბრუნება. ბედნიერების ინდექსთან მიმართებაში სოციალური თანადგომა ამ ინდექსის განმსაზღვრელი ერთ-ერთი კრიტერიუმია, საქართველოს ამ ინდექსში 118 ადგილზეა, ბედნიერების ინდექსის მაჩვენებლებში ერთ-ერთი ძირითადი მაჩვენებელი

სოციალური სოციალური მხარდაჭერის სისტემაა. სოციალური მხარდაჭერის სისტემა შრომას და შრომითი საქმიანობას უკავშირდება, საქმიანობა დამსაქმებელსა და დასაქმებულს შორის, ამ ურთიერთობებს არეგულირებს შრომის კანონმდებლობა კანონი საქართველოს შრომის კოდექს მშვიდობიანობის პერიოდში, სულ სხვაგვარი სიტუაცია დგება ფორს მაჟორის შემთხვევაში, რომელშიც მსოფლიო აღმოჩნდა 2019 წელს კორონავირუსის სახით, ვირუსმა გამოიწვია მთლიანად სხვა წესრიგზე გადასვლა და მათ შორის შრომითი ურთიერთობების, შემოდის საქმიანობის განხორციელების ისეთი ფორმა, როგორცაა დისტანციური მუშაობა.

თემის აქტუალობა. თემია აქტუალობა გამოიხატება არსებული პანდემიური მდგომარეობით წარმოქმნილი ახალი შეცვლილი შრომითი საქმიანობის დასაქმებულსა და დამსაქმებელს შორის შრომა-დასვენების ურთიერთობების მათ შორის დისტანციური საქმიანობის და ამ დროს წარმოქმნილი პრობლემების შესწავლით, ანალიზით, შეფასებით და შესაბამისი დასკვნების გამოტანით. ამ დროს გამოყენებული იქნება

მეთოდები:

შემთხვევების შესწავლა (Case study) – განიხილავს კონკრეტულ შემთხვევებს და ისინი ყოველმხრივ და საფუძვლიანად შეისწავლიან საკითხს. განსაკუთრებით გახშირდა შრომითი უფლებების ისეთი დარღვევები როგორცაა: სამსახურიდან ყოველგვარი გაფრთხილების გარეშე გათავისუფლება, ხშირად წერილობითი ან ზეპირი ფორმით ინფორმირების გარეშეც კი;

პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლება (PBL) - მეთოდი, რომელიც ახალი ცოდნის მიღების და ინტეგრაციის პროცესის საწყის ეტაპად იყენებს პრობლემას

ძირითადი ნაწილი

შრომა ადამიანისათვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მოვლენაა, ოდითგანვე შრომით ურთიერთობები დარეგულირებულია როგორც საერო ისე სასულიერო სამართლით.

კერძოდ რა შრომის მიზანი და როგორ ხდება მიზნის მიღწევა. საერო ცხოვრებაში, ამ დროს შრომის მარეგულირებელ დოკუმენტს წარმოადგენს შრომის კანონმდებლობა, ხოლო საეკლესიო ცხოვრებაში კი ბიბლია. ურთიერთობა არის შრომის ორგანიზაციული მოწესრიგების პირობებში დასაქმებულის მიერ დამსაქმებლისათვის სამუშაოს შესრულება ანაზღაურების სანაცვლოდ. შრომითი ურთიერთობა მხარეებს შორის წარმოიშვება. დასაქმებულის მიერ სამუშაოს ფაქტობრივად შესრულების დაწყების მომენტიდან, თუ მხარეებმა თავად ხელშეკრულებით სხვა პირობა არ განსაზღვრეს. **შესვენების დრო** სამუშაო დროებს შორის არსებული დროის მონაკვეთია, ხოლო დასვენების დროდ შრომის კანონმდებლობა შვებულების პერიოდსა და უქმე დღეებს მოიაზრებს. შრომის კოდექსით დადგენილია, რომ თქვენ გაქვთ უფლება დაისვენოთ შრომის კოდექსით დადგენილ უქმე დღეებში, შრომის კოდექსი ითვალისწინებს შვებულებას მძიმე მავნე და საშიშ პირობებიან სამუშაოზე დასაქმებული პირებისათვის დამატებით 10 კალენდარული დღის ოდენობით. გარდა ამისა, შრომის კოდექსი ითვალისწინებს დასაქმებულის უფლებას მიიღოს

შვებულება ორსულობის, მშობიარობისა და ბავშვის მოვლის გამო, 730 კალენდარული დღის ოდენობით.

ამ შვებულებიდან ანაზღაურებადია 183 კალენდარული დღე, ხოლო მშობიარობის გართულების ან ტყუპების შობის შემთხვევაში - 200 კალენდარული დღე

შრომითი ურთიერთობით ჩვენ სამსახურს ვუწევთ როგორც საკუთარ თავს ასევე ჩვენგან მოითხოვს ურთიერთობების დამყარებას სხვებთან. ამ დროს მნიშვნელოვანია ურთიერთობები დასაქმებულსა და დამსაქმებელს შორის, კერძოდ კოვიდ -19 პანდემიის პერიოდში. შესწავლისათვის გამოყენებული იქნა კვლევა:

[პანდემიის გავლენა შრომის ბაზარზე და დასაქმებულთა მდგომარეობაზე , 2021, <http://ewmi-prolog.org/images/files/8832GTUCReportGEO.pdf>]

კვლევამ გამოაჩინა პანდემიის უარყოფითი გავლენა, როგორც შრომითი უფლებების დაცვის მიმართულებით, ასევე ზოგადად დასაქმებაზე და ქვეყნის ეკონომიკურ მდგომარეობაზე.

განსაკუთრებით გახშირდა შრომითი უფლებების ისეთი დარღვევები როგორიცაა:

- სამსახურიდან ყოველგვარი გაფრთხილების გარეშე გათავისუფლება, ხშირად წერილობითი ან ზეპირი ფორმით ინფორმირების გარეშეც კი;
- დასაქმებულთა იძულება პირადი განცხადების საფუძველზე თავად მოეთხოვათ შრომითი ურთიერთობის შეწყვეტა;
- გათავისუფლების დროს დასაქმებულთათვის უკვე ნამუშევარი ხელფასისა და კანონით გათვალისწინებული კომპენსაციის მიცემაზე უარის თქმა;
- ხვადასხვა ნიშნით (სქესის, ასაკის, პროფკავშირის წევრობის და ა.შ) დისკრიმინაციული მოპყრობები დასაქმებულთა მიმართ;
- COVID-19 ის პირობებში შრომის უსაფრთხოების სტანდარტების სათანადოდ დაუცველობა;
- ხელშეკრულების არსებითი პირობების ცალმხრივად ცვლილება, რომელიც ეხებოდა ანაზღაურებად, სამუშაო დროსა თუ სამუშაოს მოცულობას;
- დასაქმებულთათვის დისტანციურ მუშაობაზე უარის თქმა, მაშინ როდესაც მათი სამუშაო აღწერილობები იძლეოდა ამის საშუალებას;
- დროებითი შრომისუნარობის პერიოდის მათ შორის, კარანტინსა თუ თვითიზოლაციაში ყოფნის პირობებში, ანაზღაურების მიცემაზე უარის თქმა.

2020 წლის 16 და 19 მარტს გამართულ საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების საბჭოს სხდომებზე განხილული იქნა ქვეყანაში COVID-19-ის გავრცელების ფონზე ეროვნული უსაფრთხოების ჭრილში შექმნილი ვითარება და საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების შესაძლებლობა. ამავდროულად, მუშაობის საგანგებო რეჟიმზე გადავიდა ეროვნული უსაფრთხოების საბჭოს აპარატი და მასში არსებული კრიზისების მართვის ეროვნული სიტუაციური ოთახი. ერთდროულად საზოგადოებრივი ცხოვრების არაერთი სფეროს შეზღუდვის აუცილებლობის გამო, 21 მარტს ქვეყანაში გამოცხადდა საგანგებო მდგომარეობა

(საქართველოში ახალი კორონავირუსის მიმდინარეობა დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრის ანალიზი)

აღნიშნულმა მდგომარეობამ პირდაპირი გავლენა მოახდინა შრომით ურთიერთობებზეც. პანდემიის დაწყების პირველსავე დღეებში სისტემატური სახე მიიღო შრომითი უფლებების შელახვის ფაქტებმა ფაქტობრივად საქმიანობის ყველა სფეროში, რისი მიზეზიც უმეტესწილად დამსაქმებელთა არასამართლიანი გადაწყვეტილებები გახდა. შესაბამისად, მნიშვნელოვნად იმატა დასაქმებულთა პროფესიული კავშირების გაერთიანების მიმართ მომართვიანობამ და სამართლებრივი დავების რიცხვმა პანდემიის პირობებში დამსაქმებლები მათ მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს, რომელიც შედეგად დასაქმებულთა უფლებების ხელყოფას იწვევდა, ხშირად ე.წ. „ფორსმაჟორული“ სიტუაციით ამართლებდნენ და მის დაუსაბუთებელ და ფართო ინტერპრეტაციას ახდენდნენ. საგულისხმოა, რომ ხშირად ფორსმაჟორზე მითითებით გათავისუფლებები ხდებოდა ისეთ სექტორებშიც კი, სადაც მუშაობა პანდემიის მიუხედავად არ შეჩერებულა.

საინტერესოა რომ ხელშეკრულებაში არსებული ეს პუნქტი სამართლებრივად არ იძებნება მაგრამ გადაწყვეტილებაში გვხვდება მისი განმარტება შემდეგნაირად: „გარემოება, რომლის თავიდან აცილება შეუძლებელია. ეს არის დაუძლეველი ძალა, მოვლენა, რომელიც ხელშეკრულების (კონტრაქტის) ვადის გადატანის (გაგრძელების) შესაძლებლობას იძლევა, ან საერთოდ ათავისუფლებს მხარეებს გარიგებით ნაკისრი პასუხისმგებლობისა და ვალდებულებისგან. რამდენადაც შეუძლებელს ხდის ვალდებულების ჯეროვნად შესრულებას, ამდენად, ფორსმაჟორული სიტუაცია ნიშნავს მხარეთა დამოუკიდებლად, ობიექტურად არსებულ ისეთ გარემოებებს, რომელთა არსებობა გამორიცხავს მხარის ბრალს.

აქედან გამომდინარე პანდემია არ ნიშნავს „უცხო მოვლენას“, აქედან გამომდინარე, აუცილებელია ყველა კონკრეტულ საქმეზე ინდივიდუალურად, ფაქტობრივი გარემოებების სრულყოფილი შესწავლის შედეგად შეფასდეს, რომ აღნიშნულ პროცესში, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს შრომითი ურთიერთობების სპეციფიკას, რომელსაც დამსაქმებელსა და დასაქმებულს შორის ბალანსის დაცვა ახასიათებს.

ამდენად, არ შეიძლება პანდემია საბაბით ავტომატურად მიჩნეული იქნას შრომითი ხელშეკრულების შეწყვეტის ან/და შრომითი ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებებზე როგორცაა შრომა დასვენების ნორმალურ პირობებზე უარის თქმის საფუძველად.

საქართველოს შრომის კოდექსი წარმოადგენს ორგანულ კანონს, სადაც სწორედ დასაქმებულ პირთა, როგორც ხელშეკრულების სუსტი მხარის მდგომარეობის გათვალისწინებით პრიორიტეტულ დონეზეა განმტკიცებული მინიმალური სტანდარტები. თუმცა არსებობს მექანიზმები, რომლითაც დასაქმებულთა უფლებების შელახვის გარეშე, შესაბამისი წინაპირობების არსებობის შემთხვევაში, შესაძლებელია ურთიერთობის რეგულირება.

პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური მდგომარეობის საფუძველით შრომითი ხელშეკრულება ბევრ დასაქმებულს შეუწყდა. გამოიკვეთა ისეთ შემთხვევებიც, როდესაც აღნიშნულ საბაბზე მითითებით მოხდა დასაქმებულების სამსახურიდან გათავისუფლება,

დისტანციური საქმიანობის შემთხვევაში დასვენების დროის უგულველყოფა და ტექნიკური შეფერხების შემთხვევაში ფინანსურად აისახა დასქმებულთა ხელფასზე.

მ.კ — ვმუშაობდი კომპანიაში, პანდემიური მდგომარეობის პერიოდში მომიწია დისტანციური მუშაობა, ხშირი კომუნიკაცია მიწევდა კლიენტებთან, ხშირად გაუმართავი აპარატურის გამო ვფერხდებოდი და ვერ ვახერხებდი სამუშაოს სრულყოფილ შესრულებას რაც დაუმსახურებლად აისახა ჩემს ხელფასზე, რადგანაც წერილობითი ხელშეკრულება არ მქონდა ვერ ვიდავე, რასაც გავითვალისწინებ მომავალში, რომ არ ვენდო ზეპირ ხელშეკრულებას.

კანონით საქართველოს შრომის კოდექსის 47-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით¹ განსაზღვრულია შრომითი ხელშეკრულების შეწყვეტის ამომწურავი საფუძვლები.

ლ.ს — პანდემიის პერიოდში ვმუშაობდი უცხოურ სავაჭრო ორგანიზაციაში, ძალიან მიჭირდა ეკონომიურად და იძულებული ვიყავი მემუშავა არ მქონდა დასვენების დრო და ხშირად იძულებული ვიყავი საკვებით ხელში მოვმსახურებოდი მომხმარებელს, ეს ძალიან შეუსაბამო ფაქტია.

ფაქტების განმტკიცებისთვის ჩვენ მოვიკვლიეთ შრომის უფლებების დარღვევის სამართლებრივი განხილვის შედეგები ევროკავშირის ასოცირების ხელშეკრულების დამსახურებით შრომითი დავები სხვა დავებისაგან განსხვავებით მოკლე დროში განიხილება და დაახლოებით 80 % დასაქმებულის სასარგებლოს წყდება. ჩვენ ასევე ჩავატარეთ გამოკითხვა შშმ პირებთან შრომით ურთიერთობებზე და გამოიკვეთა ზოგიერთი მათგანის შრომის უფლებების დარღვევა:

მ.ლ – შშმ პირი ვმუშაობდი კომპანიაში მქონდა შრომითი ხელშეკრულება ვიმუშავე 3 თვე და არ მიმიღია ანაზღაურება რამოდენიმეჯერ მივმართე მენეჯერს და მივიღე დაუსაბურობელი უარი, იძულებული გავხდი ამეყვანა უფლება დამცველი და აღვადგინე სამართალი დავიბრუნე კუთვნილი თანხა.

ჯ.ფ — ვმუშაობდი კომპანიაში ვღებულობდი ხელფას, როდესაც პანდემიის პირობებში 200 ლარიანი კომპენსაცია მიმეღო აღმოჩნდა, რომ ჩემი ხელფასი არ იყო დეკლარირებული და ამიტომ ვიდავე სამართლებრივად და აღვიდგინე ჩემი დარღვეული უფლებები. იყო შემთხვევა როდესაც გამოკითხულთაგან ზოგიერთს არ სურდა დარღვეული უფლებების სამართლებრივი დავა.

ა.ლ — შშმ მეც იგივე პრობლემა მქონდა რაც მ.ლ, მაგრამ მე არ ვისურვე სამართლებრივი დავა და დავრჩი დაზარალებული.

ხშირი შემთხვევა იყო გამოსაცდელი ვადით მიღებისას ანაზღაურების გარეშე, რაც გამოსწორებული იქნა შრომის კანონმდებლობაზე შეტანილი ცვლილებით

დასკვნა

შრომა დასვენების საკითხის განხილვამ პანდემიის პერიოდში განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა და გამოიკვეთა პრობლემები, რომელიც საჭიროებს რეაგირებასა და გადაჭრის აყცილებლობას, მათგან მნიშვნელოვანია:

დისტანციურად მუშაობის რეგულირებისთვის კანონის შემუშავება ან შრომის კოდექსში შესაბამისი ცვლილებების/დამატებების შეტანა. პანდემიამ ნათლად გამოაჩინა დისტანციურად მუშაობის და შესაბამისი რეგულაციების არსებობის საჭიროება. დისტანციური მუშაობა განსხვავებული სპეციფიკით ხასიათდება. დისტანციურ სამუშაოსთან დაკავშირებული ცვლილებები უნდა შევიდეს შრომის კანონმდებლობაში. პირველ რიგში, საჭიროა შრომის კოდექსით განისაზღვროს დისტანციური მუშაობის ცნება. დისტანციურად დასაქმებულთათვის, შრომის კანონმდებლობით განსაზღვრული ყველა უფლების აღიარება, როგორცა შრომა დასავენების ბალანსის უზრუნველყოფა, რათა დისტანციურად მომუშავეები არ ჩააყენონ არათანაბარ მდგომარეობაში სხვა დასაქმებულებთან მიმართებით.

დასაქმებულთა ცნობიერების დაბალი დონე და უნდობლობა კანონის მიმართ, რაც გამოწვეული არაინფორმირებულობით, კანონით მომავალ დამსაქმებელს უფლება აქვს მოითხოვოს მხოლოდ ის ინფორმაცია, რომელიც საჭიროა თქვენი დასაქმების თაობაზე გადაწყვეტილების მისაღებად, ხელშეკრულებების არსის არ ცოდნით, რაც ხელსაყრელი პირობა ზოგიერთი არაკეთილსინდისიერი დამსაქმებლისათვის. საჭირო და აუცილებელია მეტი ინფორმირებულობა დასაქმებულის მათ უფლება მოვალეობებზე, რაშიც უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება როგორც მასმედიას ასევე ტრენინგებსა და სასწავლო კურსებს და სოციალურ მედიას.

ლიტერატურა

1. ეთიკა და ეტიკეტი მ. ბანძელაძე 201, გვ. 138 .
2. პანდემიის გავლენა შრომის ბაზარზე და დასაქმებულთა მდგომარეობაზე ივლისი, 2021.

საქართველოს პროფესიული კავშირების გაერთიანება.

<http://ewmi-prolog.org/images/files/8832GTUCReportGEO.pdf>

3. შრომის კანონმდებლობა 17/12 2010 . ცვლილებები 2021, მუხლი 15; 25.

<https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/88313/137418/F-349480135/GEO110471%20Geo%202020.pdf>

THE IMPACT OF COVID-19 ON UNEMPLOYMENT, PRICES, AND THE LIVING COSTS OF THE POPULATION

Tamila Arnania-Kepuladze

Giorgi Kepuladze

Mariam Kashia

Abstract

The article discusses the impact of COVID-19 on living standards in Georgia. The living standard has been studied as a criterion for assessing the quality of life, for which the authors have developed a system of standard of living indicators. Factors such as economic, political, social, natural and ecological, scientific-technical problems and spiritual factors operate at the level of life. The COVID-19 pandemic has had a significant impact on living standards, both globally and in individual country level, including Georgia. The crisis caused by the pandemic has a significant negative effect, which was manifested in rising prices, rising unemployment, falling living standards, and etc. The paper also discusses the cost of living of the population and gives examples of what important items a person needs to survive and what criteria a consumer basket must meet. The above analysis allows us to more accurately assess the situation in the country and take steps to develop appropriate effective steps.

Covid-19 ის ზეგავლენა უმუშევრობაზე, ფასებსა და მოსახლეობის ცხოვრების დონეებზე

არნანია-კეპულაძე თამილა

კეპულაძე გიორგი

კაშია მარიამ

აბსტრაქტი

საზოგადოების განვითარების ყველა ეტაპზე აქტუალურია მოსახლეობის შემოსავლებისა და ცხოვრების დონის ამაღლების უზრუნველყოფა.

სტატიაში განხილულია საქართველოში COVID-19-ის ზეგავლენა ფასებზე, უმუშევრობაზე, ცხოვრების დონეზე. ამისათვის ცხოვრების დონე შესწავლილია, როგორც ცხოვრების ხარისხის შეფასების კრიტერიუმში, რისთვისაც ავტორების მიერ ჩამოყალიბებულია ცხოვრების დონის მაჩვენებელთა სისტემა. ცხოვრების დონეზე მოქმედებს ისეთი ფაქტორები, როგორცაა ეკონომიკური, პოლიტიკური, სოციალური, ბუნებრივი და ეკოლოგიური, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი და სულიერი ფაქტორები. COVID-19 პანდემიამ მნიშვნელოვანი ზეგავლენა მოახდინა ცხოვრების დონეზე, როგორც გლობალურად, ასევე ცალკეულ ქვეყანაში და მათ შორის საქართველოში. მის მიერ გამოწვეულ კრიზისს მნიშვნელოვანი ნეგატიური ეფექტი აქვს, რაც გამოიხატა ფასების მატებით, უმუშევრობის დონის ზრდით, ცხოვრების დონის

დაცემით და ა.შ. ასევე ნაშრომში განხილულია მოსახლეობის ცხოვრების ღირებულების მაჩვენებელი და მოყვანილია მაგალითები თუ რა მნიშვნელოვანი ნივთები ესაჭიროება ადამიანს იმისათვის, რომ თავი გადაირჩინოს და რა კრიტერიუმებს უნდა აკმაყოფილებდეს სამომხმარებლო კალათა. ზემოაღნიშნულის ანალიზი საშუალებას გვაძლევს უფრო ზუსტად შევაფასოთ ქვეყანაში არსებული მდგომარეობა და ვიზრუნოთ შესაბამისი ქმედითი ნაბიჯების შემუშავებაზე.

საკვანძო სიტყვები: ფასების ზრდა, სამომხმარებლო კალათა, COVID-19, უმუშევრობა, ინფლაცია, რეცესია

1. ცხოვრების დონე როგორც ცხოვრების ხარისხის შეფასების კრიტერიუმი

მოსახლეობის შემოსავლებისა და ცხოვრების დონის შესწავლა საზოგადოების განვითარების ყველა ეტაპზე აქტუალურ საკითხს წარმოადგენს. ეს აქტუალობა განპირობებულია იმით, რომ თითოეულ ადამიანს ესაჭიროება არა მარტო პირველი რიგის (ფიზიოლოგიური) მოთხოვნილებების (საკვები, ჩაცმა, პირველადი მოხმარების ნივთები და სხვა), არამედ სხვა მატერიალური და არამატერიალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება.

მოსახლეობის კეთილდღეობა, ცხოვრების ხარისხის ამაღლება ქვეყანაში მიმდინარე სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების შეფასების მთავარი კრიტერიუმია და ქვეყნის სოციალური ორიენტაციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი განსაზღვრელია.

გაეროს სოციალური განვითარების კვლევითი ინსტიტუტის (UNRISD) №3 ანგარიშის თანახმად [Report №3, 1996:8], ცხოვრების დონე, ანუ კეთილდღეობის დონე ანდა მოხმარების დონე - ეს არის ადამიანის მიერ საქონლისა და მომსახურების მოხმარებით მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების ხარისხი დროის გარკვეულ ერთეულში.

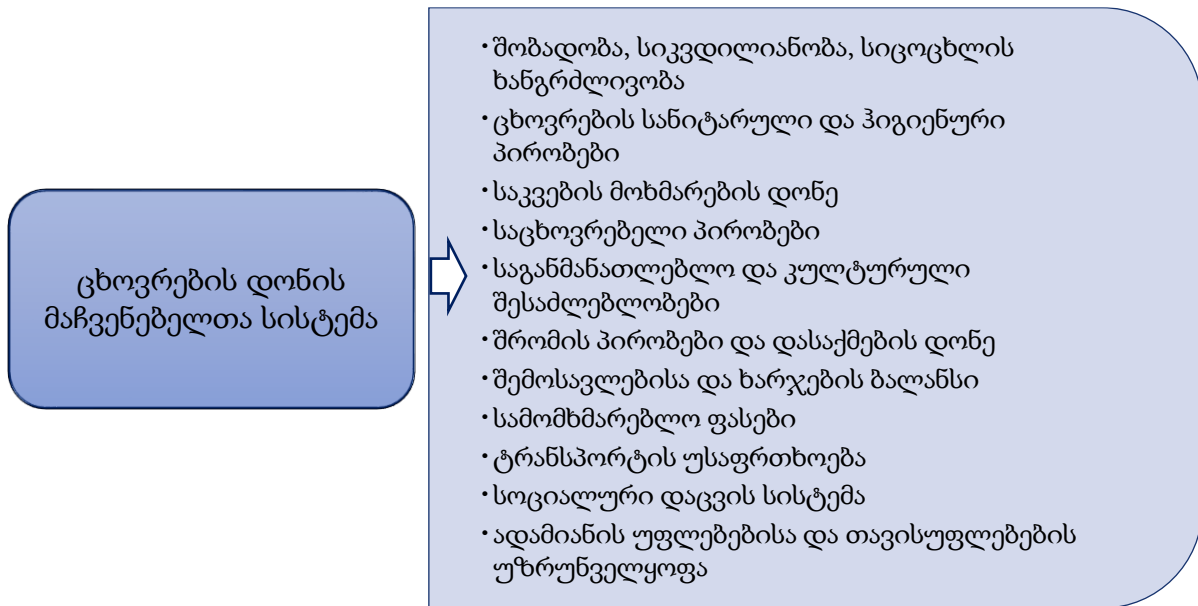
ეკონომიკურ მეცნიერებაში არ არსებობს ერთიანი მოსაზრება ცხოვრების დონისა და კეთილდღეობის დონის კატეგორიების იდენტურობასთან დაკავშირებით [Kepuladze, 2018: 10-17; Kepuladze, 2019]. ცხოვრების დონე უფრო ფართო ცნებაა და ხასიათდება არა მხოლოდ ერთ სულ მოსახლეზე რეალური შემოსავლების მოცულობით, არამედ ადამიანების მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებების უზრუნველყოფის ხარისხით.

გაეროს რეკომენდაციების თანახმად, ცხოვრების დონეს ქმნის გარკვეული მაჩვენებლების ერთობლიობა (ნახაზი 1).

მაგრამ ამ სისტემაში შემავალი ყველა ელემენტის რაოდენობრივი შეფასება არ არის შესაძლებელი. ამის გამო ცხოვრების დონის შესაფასებლად ხშირად გამოიყენება ინდიკატორები, რომლებიც მოიცავს არა ყველა, არამედ მხოლოდ რამდენიმე პარამეტრს. ერთ-ერთ მთავარ ინდიკატორად ითვლება შემოსავლის ოდენობა ერთ სულ მოსახლეზე. ამ მაჩვენებლის გამოყენებით შესაძლებელი ხდება ერთ ქვეყანაში მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფების ანდა სხვადასხვა ქვეყნების ცხოვრების დონეების შედარება.

ნახაზი 1: ცხოვრების დონის მაჩვენებელთა სისტემა

წყარო: შედგენილია ავტორების მიერ [Living Standards Measurement Study]-ს საფუძველზე

გამოყოფენ აგრეთვე პირადი შემოსავალს, რომელიც ნაღდი ფულით არის წარმოდგენილი და გამოიყენება ხარჯების გადასახდელად. პირადი რეალური შემოსავალი წარმოადგენს მოსახლეობის ცხოვრების დონის ძირითად ინტეგრალურ მაჩვენებელს. პირადი შემოსავლის ოდენობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა წარმოების ფაქტორებს ფლობს ადამიანი ანუ ამ შემთხვევაში პირადი შემოსავლი წარდგება, როგორც ფაქტორული შემოსავალი. ასე, თუ ადამიანი მხოლოდ საკუთარი სამუშაო ძალი მფლობელია, ის მიიღებს შემოსავალს ხელფასის სახით, თუ კი ადამიანი კაპიტალის მფლობელია, მის შემოსავალს შეადგენს მოგება, დივიდენტები ან პროფენტები, ხოლო თუ ადამიანი ბუნებრივი რესურსებს ფლობს, ის იღებს შემოსავალს რენტის სახით.

მოსახლეობის ცხოვრების დონეზე გავლენას ახდენენ სხვადასხვა ფაქტორები.

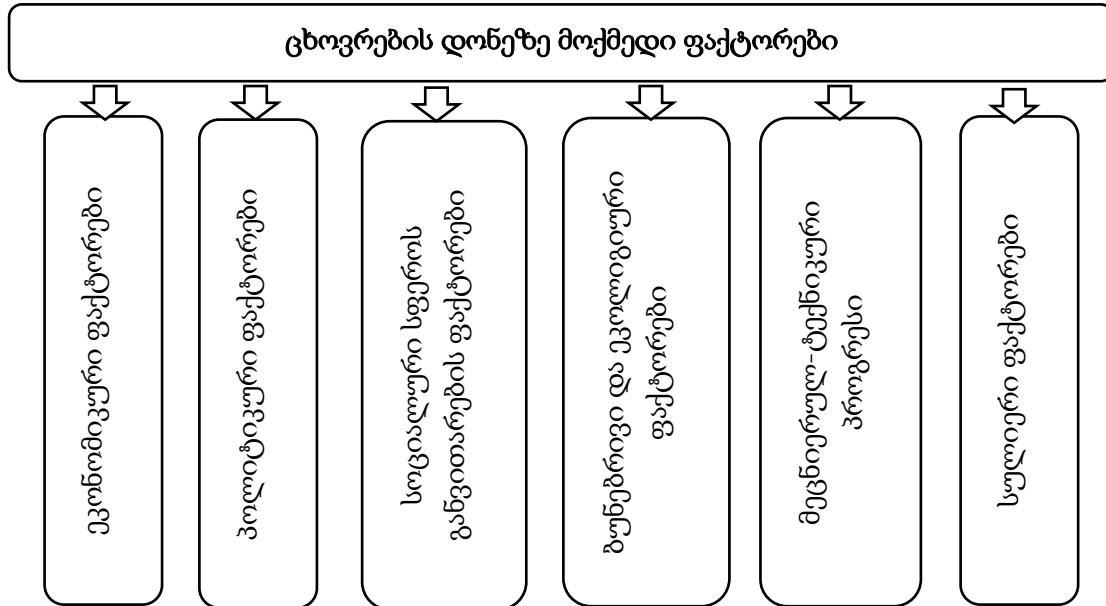
2. ცხოვრების დონეზე მოქმედი ფაქტორები

მოსახლეობის ცხოვრების დონეზე ზეგავლენას სხვადასხვა ფაქტორები ახდენენ (ნახაზი 2).

ეკონომიკური ფაქტორები: ცხოვრების დონე უშუალოდ დამოკიდებულია საწარმოო ძალებისა და წარმოებითი ურთიერთობების განვითარების დონეზე, საზოგადოებრივი პროდუქტის განაწილების მეთოდებზე, ქვეყნის ეკონომიკურ პოტენციალზე. ეკონომიკურ ფაქტორებს შორის შეიძლება გამოიყოს ისეთი განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე ელემენტი, როგორცაა მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდა. მშპ-ის ზრდა საშუალებას იძლევა მინიმალური ხელფასისა და პენსიების ზრდისთვის, სხვადასხვა სოციალური პროგრამების განხორციელებისთვის, სოციალური შეღავათების დაწესებისა და მათი ოდენობის გადიდებისთვის.

ნახაზი 2: ცხოვრების დონეზე მოქმედი ფაქტორები

წყარო: შედგენილია ავტორების მიერ

პოლიტიკური ფაქტორები: თითოეულ ქვეყანაში ცხოვრების დონე დამოკიდებულია ამ ქვეყანაში არსებული სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის ბუნებაზე, სახელმწიფოში არსებული ინსტიტუციურ გარემოზე და მის სტაბილურობაზე, ცენტრისა და რეგიონების ინტერაქციაზე, ოპოზიციისა და განსხვავებული პარტიების არსებობაზე, ადამიანის უფლებათ სისტემის გმრთულ ფუნქციონირებაზე, ხელისუფლების სხვადასხვა განშტოებებს შორის ურთიერთობების კორელაციაზე და სხვა.

სოციალური სფეროს ფაქტორები: სოციალური სფეროს ანუ განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და ჯანდაცვის განვითარების დონე მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მოსახლეობის სოციალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების ხარისხს, ხელს უწყობს ქვეყნის ადამიანური კაპიტალისა და ინტელექტუალური პოტენციალის განვითარებას, აძლიერებს ერის სულიერ და ფიზიკურ ჯანმრთელობას და ამგვარად ხელს უწყობს საზოგადოების ეკონომიკურ განვითარებას.

ბუნებრივი და ეკოლოგიური ფაქტორები: ცხოვრების დონე განისაზღვრება ბუნების, ქვეყნის ეკოსისტემის მდგომარეობით, ხელმისაწვდომი რესურსების რაოდენობით, მიწის, წყლის ობიექტების და ჰაერის ხარისხით, რაც საბოლოო ჯამში ვლინდება ადამიანზე გარემოს გავლენით.

მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი: ცხოვრების დონე განისაზღვრება იმ ცვლილებებით, რომლებიც შეაქვს მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესს და რაც გამოიხატება პროდუქციის, სერვისის, ტექნოლოგიის, წარმოების ორგანიზაციის, შრომის ორგანიზაციის, წარმოების მენეჯმენტის, პროფესიული მომზადების ხარისხობრივი მაჩვენებლების ცვლილებებში. მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი ზრდის შრომის მწარმოებლურობას. მეცნიერულ-

ტექნიკური პროგრესის წყალობით შესაძლებელი ხდება წარმოების მოცულობის გადიდება შრომისა და სხვა რესურსების უცვლელი ან ნაკლები ხარჯვით.

სულიერი ფაქტორები: ცხოვრების დონე ხასიათდება ისეთი სულიერი ფაქტორებით, როგორცაა ადამიანების მოთხოვნილებების ფორმირების სისტემა, ქვეყნის მოსახლეობის ცხოვრების მიზნები, მენტალობა, ფასეულობები, ეთიკური და კულტურული ნორმები.

ცხოვრების დონე მოქმედ ფაქტორებს შორის არსებობს მჭიდრო კავშირი, რის გამოც აუცილებელი ხდება მათი კომპლექსური, ურთიერთდაკავშირებული და ყოვლისმომცველ განხილვა. მხოლოდ ამის საფუძველზე შესაძლებელი იქნება ცხოვრების დონისა და ხარისხის მდგრადი ზრდის უზრუნველყოფა.

როგორ შეიცვალა საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონეზე COVID-19 პანდემიის პირობებში?

3. საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების დონე COVID-19 პანდემიის პირობებში

ცხოვრების ღირებულების ცვლილებებზე დაკვირვებისთვის გამოიყენება სამომხმარებლო ფასების ინდექსი. როდესაც სამომხმარებლო ფასების ინდექსი იზრდება, საოჯახო მეურნეობები მეტ ფულს დახარჯვენ იგივე ცხოვრების დონის შესანარჩუნებლად. ცხოვრების ღირებულების მაჩვენებელი დამოკიდებულია ინფლაციაზე, რომელიც ასახავს ეკონომიკაში ფასების საერთო დონის ზრდას. ინფლაცია ფასების ინდექსის პროცენტული ცვლილებაა წინა საანგარიშო პერიოდთან შედარებით. შესაბამისად, ფასების ზრდა იწვევს ცხოვრების ღირებულების ზრდას, რაც ადამიანთა კეთილდღეობაზე ნეგატიურ ზეგავლენას ახდენს.

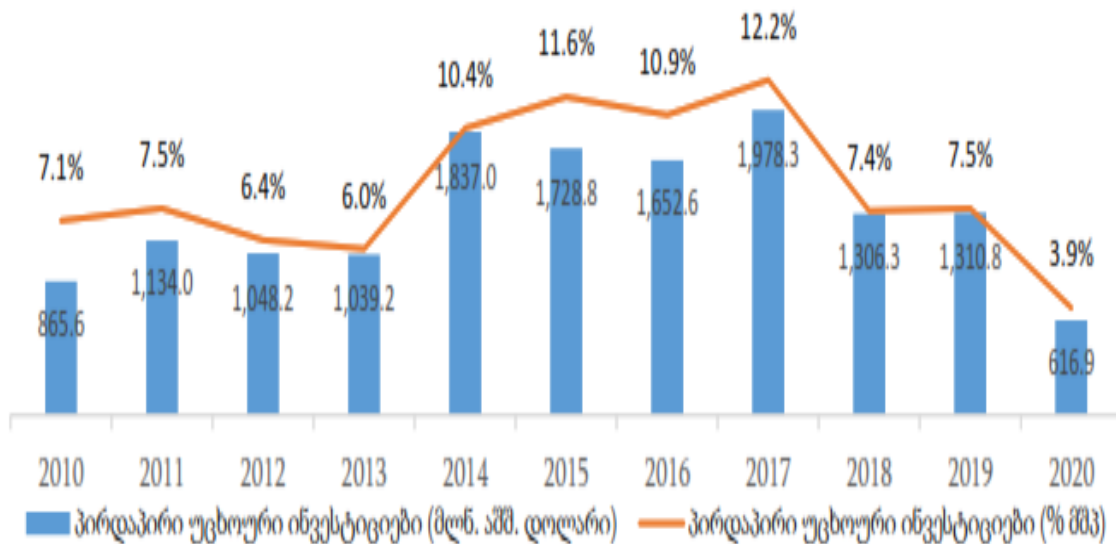
ექსპერტთა ნაწილი მიიჩნევდა, რომ COVID-19 პანდემიის მიერ გამოწვეულ ეკონომიკურ კრიზისთან ბრძოლა შესაძლებელი იქნებოდა უკვე აპრობირებული ხერხებით, როგორც გამოიყენეს 2008 წლის მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის ან 2015 წლის კრიზისის და ა.შ. დროს. თუმცა რეალობამ აჩვენა, რომ პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური ეფექტი გლობალურად გაცილებით უფრო დამანგრეველი და რთულად პროგნოზირებადი აღმოჩნდა, შესაბამისად აქამდე აპრობირებული ხერხების გამოყენება აღნიშნულ გამოწვევას ვერ პასუხობდა.

2020 წლის 26 თებერვალს საქართველოში დაფიქსირდა კორონა ვირუსის პირველი შემთხვევა, 2020 წლის 11 მარტს ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ კორონა ვირუსი პანდემიად გამოაცხადა, ხოლო 21 მარტს საქართველოში გამოცხადდა პირველი ლოქდაუნი. საქართველოზე, რომელიც ჯერ კიდევ გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნად ითვლება, COVID-19 პანდემიამ განსაკუთრებით მძიმე შედეგები მოუტანა. აღსანიშნავია, რომ პირველი ლოქდაუნი დაემთხვა ადღომის დღესასწაულებს, რამაც შეაფერხა წინასააღმსახურლო სავაჭრო ბუმი. შედეგად, ლოქდაუნმა დაახლოებით 300 მილიონი ლარის ზარალი მოუტანა ქვეყანას.

COVID-19 პანდემიის დროს, 2020 წელს საქართველოს მოსახლეობის საშუალო თვიური შემოსავლების (ფულადი და არაფულადი) მოცულობამ 1194,6 მლნ ლარი შეადგინა, რაც 2019 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელზე 4,5%-ით ნაკლებია. აღსანიშნავია, რომ კოვიდ პანდემიის დროს განათლების სექტორი ერთ-ერთი ყველა ყველაზე მოწყვლადი აღმოჩნდა. ეკონომიკური განვითარებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია

(OECD) წევრ ქვეყნებში ახორციელებს განათლების დონის შეფასებას, რომლის საფუძველზეც დგინდება PISA-ს ქულები. აღნიშნულმა კვლევამ აჩვენა, რომ საქართველო აღნიშნული ქულების მიხედვით 78 ქვეყანას შორის 70-ე ადგილს იკავებს [OECD, Pisa]. დღევანდელი მოცემულობით ინფლაციის დონე 13.9 % შეადგენს, რაც გამოწვეული არის წინა პერიოდში ეროვნული ვალუტის გაუფასურებით და გლობალურად სასაქონლო ბაზარზე ფასების მნიშვნელოვანი ზრდით, როდესაც 2011 წლის შემდეგ გლობალურად სასურსათო ფასების ყველაზე მაღალი ზრდა დაფიქსირდა და 40 % შეადგინა [საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო]. რეალური მშპ-ს ზრდა 2022 წელს შეადგენს -6.8 %, საწვავის ფასები საშუალოდ 22%-ით გაიზარდა. მნიშვნელოვნად შემცირდა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები. 2021 წლის პირველ კვარტალში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობამ 125.4 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც წინა წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით 28.3%-ით ნაკლები იყო [საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო].

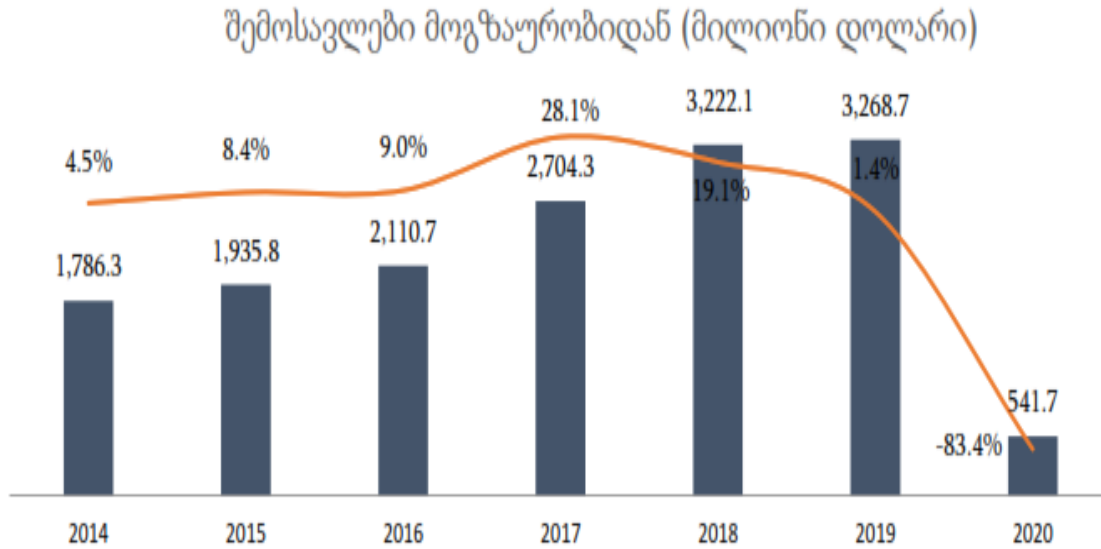
წყარო: ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, მიმდინარე ეკონომიკური ტენდენციები 2021

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნულმა სამსახურმა 2020 წელს შეცვალა სამუშაო ძალის გაანგარიშების მეთოდოლოგია, შესაბამისად ადრე არსებულ მონაცემებთან შედარებით, შეცვლილი მეთოდოლოგიის საფუძველზე უმუშევრობის დონე გაიზარდა და 20.6 % შეადგენს. პანდემიის მიერ გამოწვეულმა ეკონომიკურმა კრიზისმა და უმუშევრობის ზრდამ კიდევ უფრო გაართულა ქვეყანაში სიღარიბის პრობლემა. 2021 წლის მონაცემებით სიღარიბის დონემ 21.7% შეადგინა. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ XXI საუკუნისათვის დამახასიათებელია უმუშევრობის დონის ზრდა, რაც გამოწვეულია უმეტეს წილად ფრიქციული და სტრუქტურული უმუშევრობის ზრდით, აღნიშნული პროცესების დიფუზია კოვიდ პანდემიის დროს უფრო შესამჩნევი გახდა.

ყველაზე მნიშვნელოვანი დარგი, რომელზეც ყველაზე დიდი უარყოფით ეფექტი იქონია კორონა ვირუსულმა პანდემიამ, როგორც გლობალურად, ასევე საქართველოში, არის ტურიზმი. ბოლო წლების განმავლობაში ტურიზმი ქართული ეკონომიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სექტორად ჩამოყალიბდა, 2019 წლის ჩათვლის ტურიზმიდან შემოსავალი

განუწყვეტლივ იზრდებოდა და 2019 წელს რეკორდული 3,268.7 მლნ. დოლარი შეადგინა. ტურიზმის წილი მშპ-ში დაახლოებით 12 % იყო [geostat.ge].

წყარო: ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, მიმდინარე ეკონომიკური ტენდენციები 2021

თუმცა 2020 წელს ქვეყანაში ფაქტიურად შეწყდა ტურისტთა ნაკადი, რამაც მნიშვნელოვანი ნეგატიური ეფექტი იქონია ქვეყნის ეკონომიკაზე. 2021 წლის პირველ კვარტალში ტურიზმიდან შემოსავალი 87.5 % ნაკლები იყო იგივე პერიოდის მონაცემებთან შედარებით 2020 წელს [მიმდინარე ეკონომიკური ტენდენციები].

მიუხედავად არსებული ნეგატიური ეფექტებისა, COVID-19 პანდემიის დროს შეიმჩნევა გარკვეული პოზიტიური ცვლილებებიც. ბიზნესის კეთების სიმარტივის მიხედვით საქართველო განაგრძობს მოწინავე პოზიციების დაკავებას და 190 ქვეყანას შორის მე-7 ადგილს იკავებს [Business Enabling Environment], ეკონომიკური თავისუფლების მიხედვით ქვეყანა მე-12 ადგილზეა [The Heritage Foundation], მსოფლიო ეკონომიკური თავისუფლების მიხედვით კი მე-8 ადგილზე [Fraser Institute]. PWC ანგარიშის მიხედვით, საქართველო საგადასახადო ტვირთის მიხედვით მე-3 ადგილს იკავებს [25th Annual Global GEO Survey].

დასვნა

დღეს ფაქტიურად შეუძლებელია ზუსტი პროგნოზების გაკეთება პანდემიის ხანგრძლივობასთან დაკავშირებით, რაც უფრო ზრდის პანდემიის მიერ გამოწვეულ გავლენას ეკონომიკაზე. აღსანიშნავია, რომ ეროვნული ბანკი ახორციელებს ინფლაციის თარგეტირების პოლიტიკას, რაც მიზნად ისახავს ქვეყანაში არსებული ეკონომიკურ დონესთან ოპტიმალური ინფლაციის განსაზღვრას. საქართველოში პანდემიამ მნიშვნელოვანი ზეგავლენა მოახდინა ეკონომიკის ყველა დარგზე, რაც მნიშვნელოვან ნეგატიურ ეფექტს იქონიებს გრძელვადიან პერიოდში. მიუხედავად მრავალი უარყოფითი ფაქტორებისა, COVID-19 პანდემიამ გააჩინა ახალი გამოწვევები და გვაჩვენა ახალი შესაძლებლობები, რაც სამომავლოდ შეიძლება გამოყენებული იქნას ქართული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ასამაღლებლად.

გამოყენებული ლიტერატურა

- მიმდინარე ეკონომიკური ტენდენციები, თბილისი 2021, http://www.economy.ge/uploads/publications/economy_7906818060f93fb215ef09.01499270.pdf
- საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო <http://www.economy.ge>
- Report №3 of the United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD), Geneva, 1996.
- Living Standards Measurement Study, The World Bank, LSMS Publications.
- Business Enabling Environment (BEE), February 2022, <https://www.doingbusiness.org/>
- Fraser Institute, <https://www.fraserinstitute.org/>
- 25th Annual Global GEO Survey, <https://www.pwc.com/>
- The Heritage Foundation, <https://www.heritage.org/>
- OECD, Pisa. <https://www.oecd.org/pisa/>
- Kepuladze Giorgi, 2019, Toward Poverty Elimination Management: Poverty Determination and Typologization Problems. Инновационные Научные Исследования: Теория, Методология, Практика, <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=39234173>
- Кепуладзе Георгий, Арнания-Кепуладзе Тамила, 2018, Проблема бедности: альтернативные взгляды на ее устойчивость, World Science, Volume 4, Issue 5(33), Pages 10-17, <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=34924675>

FEATURES AND PERSPECTIVES OF YOUTH EMPLOYMENT IN GEORGIA

Dezdemonna Maghlakelidze
Natela Vashakidze
Diana Uglava

Abstract

The article "Features and Perspectives of Youth Employment in Georgia" discusses the problems of employment and labor market and ways to overcome them in the conditions of the COVID-19 pandemic. The problem has become even more acute today due to the declining population in the country and this has been experienced most by the rural population. There is also a sharp decrease of population in Racha-Lechkhumi and Kvemo Svaneti, as well as Samegrelo-Zemo Svaneti regions. Employment in such conditions is a big problem for the youth of the mountainous regions all over the country, especially for Georgia, and the way of employment of most young people from mountain population is settlement in a bar and migration abroad.

The article emphasizes that economic growth is a necessary precondition for effective employment and reduction of unemployment, which must be accompanied by the creation of new jobs. The main driving force behind this process is the youth of the entire population, while one of the most important challenges to the structure of unemployment in our country is the high level of youth unemployment. The highest age group with the most unemployment rate is the age group of people from 20 to 24 years. In order to reduce unemployment among young people, it is necessary to have a high level of professionalism. For which it is necessary to improve the qualification through retraining and participation in special programs.

The paper discusses in detail that in the current conditions of the COVID-19 pandemic, high competition and unemployment, a person is not able to head out if he doesn't assess his capabilities properly and doesn't get quality professional trainings. Therefore, it is necessary for young people to choose the correct profession, figure out their skills and abilities, so as not to spend a lot of effort and energy in daily activities, then work and life will become more meaningful and interesting, young people will develop more harmoniously and production and services will increase. In addition, it is necessary to reduce the passive measures characteristic of the state policy in the Georgian labor market, to contain mass open unemployment, make registration of unemployment, develop different programs for the arrangement of the unemployed and to alleviate poverty. Payment of unemployment benefits for job losses, assistance to large and low-income families, implementation of new professions and training programs, active involvement of private enterprises in the vocational education system to develop vocational training programs in line with labor market requirements, small, medium and family business development projects - That is what the Government should strengthen its regulatory influence on the labor market.

Keywords: *Employment, Unemployment, Poverty, Youth, Labor market, COVID-19 pandemic, Vocational education.*

საქართველოში ახალგაზრდების დასაქმების თავისებურებები და პერსპექტივები

მალაქელიძე დეზდემონა
ვაშაკიძე ნათელა
უგლავა დიანა

აბსტრაქტი

სტატიაში „საქართველოში ახალგაზრდების დასაქმების თავისებურებები და პერსპექტივები“ განხილულია დასაქმებისა და შრომის ბაზრის პრობლემები და მათი დაძლევის გზები COVID-19 პანდემიის პირობებში. პრობლემა კიდევ უფრო გააქტიურდა დღეისათვის, იმის გამო, რომ ქვეყანაში მოსახლეობის რიცხოვნობა შემცირდა და ეს ყველაზე მეტად სოფლის მოსახლეობამ განიცადა. ასევე მკვეთრი შემცირება აღინიშნება რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის, ასევე სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონებში. ასეთ პირობებში დასაქმება მთელს ქვეყანაში, განსაკუთრებით კი საქართველოს მთიანეთის

ახალგაზრდობისათვის დიდი პრობლემაა და მთის მოსახლეობის ახალგაზრდების უმეტესობის დასაქმების გეზად აღებულია ჩასახლება ბარად და საზღვარგარეთ მიგრაცია.

სტატიაში ყურადღება გამახვილებულია, რომ ეკონომიკური ზრდა ეფექტიანი დასაქმებისა და უმუშევრობის შემცირების აუცილებელი წინაპირობაა, რასაც თან უნდა ახლდეს ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა. ამ პროცესის განხორციელების მთავარი მამოძრავებელი ძალა მთელი მოსახლეობის ახალგაზრდებია, მაშინ როდესაც ჩვენს ქვეყანაში უმუშევრობის სტრუქტურის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გამოწვევა ახალგაზრდებში უმუშევრობის მაღალი დონეა. უმუშევრობის დონის ყველაზე მაღალი მაჩვენებლით 20 დან 24 წლამდე ახალგაზრდების ასაკობრივი ჯგუფი გამოირჩევა. ახალგაზრდებს შორის უმუშევრობის შესამცირებლად, აუცილებელია მათი მაღალი პროფესიული დონე, რისთვისაც საჭიროა კვალიფიკაციის ამაღლება გადამზადების გზით და სპეციალურ პროგრამებში მონაწილეობა.

ნაშრომში დაწვრილებით განხილულია, რომ დღეისათვის COVID-19 პანდემიის, მაღალი კონკურენციისა და უმუშევრობის პირობებში ადამიანი თავს ვერ გაიტანს თუ სწორად ვერ შეაფასებს თავის შესაძლებლობებს და კარგ პროფესიულ მომზადებას ვერ მიიღებს. აღნიშნულიდან გამომდინარე აუცილებელია ახალგაზრდამ სწორად აირჩიოს პროფესია, გაერკვეს თავის უნარსა და შესაძლებლობებში, რათა ყოველდღიურ საქმიანობაში არ მოუხდეს დიდი ჯაფისა და ენერჯის ხარჯვა. მაშინ შრომა და ცხოვრება უფრო შინაარსიანი და საინტერესო გახდება, ახალგაზრდები უფრო ჰარმონიულად განვითარდება და შესაბამისად წარმოებაც და მომსახურებაც მაღალი დონით გაიზრდება. აღნიშნულთან ერთად საჭიროა საქართველოს შრომის ბაზარზე სახელმწიფო პოლიტიკისათვის დამახასიათებელი პასიურ ღონისძიებათა შემცირება, მასობრივი ღია უმუშევრობის შეკავება, უმუშევრობის რეგისტრაცია, უმუშევართა შრომითი მოწყობისა და სიღარიბის დაძლევის პროგრამების შემუშავება. უმუშევრობაზე დახმარებებისა და სამუშაოს დაკარგვისას ფულადი კომპენსაციების გაცემა, მრავალშვილიანი და მცირემშობლადიანნი ოჯახების დახმარება, ახალი პროფესიების შესწავლისა და გადამზადების პროგრამების განხორციელება, კერძო საწარმოების აქტიური ჩართულობა პროფესიული განათლების სისტემაში, რათა შემუშავდეს პროფესიული სასწავლო პროგრამები შრომის ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისად, მცირე, საშუალო და საოჯახო ბიზნესის განვითარების პროექტების ხელშეწყობა ანუ სახელმწიფომ შრომის ბაზარზე მარეგულირებელი ზემოქმედება გააძლიეროს.

საკვანძო სიტყვები: დასაქმება, უმუშევრობა, სიღარიბე, ახალგაზრდები, შრომის ბაზარი, COVID-19 პანდემია, პროფესიული მომზადება.

მოსახლეობის დასაქმების პრობლემების ინტენსიური კვლევა მსოფლიოს უმეტეს ქვეყნებში დიდი ხანია მიმდინარეობს. ამ მხრივ გამონაკლისს არც საქართველო წარმოადგენს. დღეს ჩვენს ქვეყანაში არსებულ მრავალ პრობლემათა შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია დასაქმების და შრომის ბაზრის პრობლემები. სახელდობრ, დასაქმებისა და შრომის ბაზრის პროცესები რეგიონალური თავისებურებებით გამოირჩევა. დღეისათვის

ამ პროცესების კვლევას არსებითი მნიშვნელობა აქვს. აღნიშნულს ამტკიცებს ის, რომ ქვეყანაში მოსახლეობის რიცხოვნობა შემცირდა და 2014 წლის აღწერით, 2002 წლის აღწერის შედეგთან შედარებით შემცირება უფრო მეტად სოფლის მოსახლეობამ განიცადა: სასოფლო დასახლებებში მოსახლეობის კლებამ 23.7 პროცენტი, ხოლო ქალაქის მოსახლეობის კლებამ 7.1 პროცენტი შეადგინა [1]. საქართველოს სხვა რეგიონებში მოსახლეობის რიცხოვნობის ყველაზე მნიშვნელოვანი შემცირება, 2002 წლის აღწერასთან შედარებით, აღინიშნა რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის (37,4 პროცენტი) და სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონებში (29.0 პროცენტი), ხოლო ყველაზე ნაკლები - აჭარის ა.რ.-ში (10.6 პროცენტი)[1]. აღნიშნული გვიდასტურებს, რომ დასაქმება მთელს ქვეყანაში განსაკუთრებით კი საქართველოს მთიანეთის ახალგაზრდობისათვის დიდი პრობლემაა და მთის მოსახლეობის ახალგაზრდების უმეტესობის დასაქმების გეზად აღებულია ჩასახლება ბარად და საზღვარგარეთ მიგრაცია. აღნიშნული ფაქტი ჩვენში დიდი ხანია ცნობილია, რომელსაც თავისი უარყოფითი მხარეებიც აქვს - ის იწვევს მთის მოსახლეობის გულის აცრუებას თავის საცხოვრებელ კარ-მიდამოზე და ადგილმდებარეობაზე. საბოლოოდ ეს უკანასკნელი იწვევს სოციალურ დეზორგანიზაციას, ოჯახების მთლიანად აყრას და მთიანი რეგიონების ეკონომიკის ჩამოშლას. აღნიშნული მდგომარეობა განპირობებულია ყველასათვის ცნობილი შემდეგი ფაქტორებით, როგორებიცაა მკაცრი ბუნებრივი პირობები;

- მიწათმოქმედებისათვის ვარგისი ფართობების სიმცირე და ინტენსიური სოფლის მეურნეობის წარმოებისათვის ნაკლებად ხელსაყრელი პირობები;
- უმეტესად კულტურათა მცირე მოსავლიანობა და შესაბამისად სასაქონლო პროდუქციის ნაკლებობა;
- სოფლის მეურნეობის მექანიზაციის სიძნელე და შრომის მწარმოებლურობის დაბალი დონე;
- მრეწველობისა და სხვა პროგრესული დარგების სუსტი განვითარება და შრომის გამოყენების შეზღუდვა;
- კომუნიკაციების სიძნელები და ახალგაზრდობის სწრაფვა განათლების მისაღებად ქალაქისაკენ.

ზემოთ აღნიშნულს დღეისათვის ემატება COVID-19 პანდემიით გამოწვეული და სააბაზრო ეკონომიკის პირობებში ადგილობრივი წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციის მეტად გართულებული მდგომარეობა. ამ ფაქტორთა შესწავლით შესაბამისად წარმორჩინდება მათგან გარკვეული პრობლემები, რომელთა შერბილება-გადაჭრა ხელს შეუწყობს მოსახლეობის ადგილზე დასაქმებას, შეამცირებს მიგრაციას და გამოიწვევს მთლიანი რაიონების შემდგომ სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას. უპირველესად საჭიროა ყველა სოფელში სახნავ-სათესი მიწები გადაეცეს მიწის დამმუშავებელს, ხოლო ყველა სამოვარი და სათიბი სასოფლო-სათემო საკუთრებაში დარჩეს. გაიმიჯნოს მიწები, რომლებიც უვარგისია სახნავ-სათესად, მაგრამ შესაძლებელია მათი გამოყენება არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულებისათვის, როგორცაა: სამრეწველო და საგზაო მშენებლობა, საკურორტო-ტურისტული მეურნეობა და სხვა საზოგადოებრივი საჭიროებანი. დაწესდეს ზომიერი, შეღავათიანი ადგილობრივი გადასახადები საბალახო

და სათიბი ნაკვეთების გამოყენებისათვის, ტყის კენკრის მოკრეფისათვის, სეზონური ნადირობისათვის და სხვა. ამასთანავე აუცილებელია აკრეფილი გადასახადები რეგიონის (თემის) თავისებურებათა გათვალისწინებით განაწილდეს დიფერენცირებულად, მაგრამ სასურველია 2/3 გადაეცეს მათ ადგილობრივ ბიუჯეტებს. გაძლიერდეს წახალისების სისტემა, სასოფლო-სამეურნეო და სამრეწველო მეწარმეობის განვითარება ადგილობრივი სანედლეულო და შრომითი რესურსების ბაზაზე და ადგილობრივი მოსახლეობისა და ტურისტების მოთხოვნების გათვალისწინებით. ამ მიზნით შექმნილი სხვადასხვა პროგრამების დასაფინანსებლად სახელმწიფომ უნდა გამოიყენოს შეღავათიანი კრედიტები, რომლებშიც ჩართული უნდა იქნეს უცხოური კრედიტები და ინვესტიციები.

ისტორიული გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ რეფორმების ჩატარება და ახალი ცხოვრების შენება, წარმატებულია ამ პროცესში ახალგაზრდობის აქტიური მონაწილეობით. ამისათვის კი აუცილებელია სახელმწიფო დონეზე გადაწყდეს მომწიფებული ახალგაზრდული პრობლემები, შეიქმნას მასტიმულირებელი გარემო როგორც მაღალმთიან რეგიონების, ასევე სრულიად ქვეყნის საზოგადოებრივ პროცესებში მათ ჩასართავად. სახელმწიფო ახალგაზრდობას უყურებს, როგორც რეალურ საზოგადოებრივ ძალას და სტრატეგიულ ადამიანურ რესურსს. ამასთან ერთად მოსახლეობის აღნიშნული ჯგუფის დასაქმების სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების შესწავლისას, მხედველობაშია მისაღები როგორც განვითარებული ქვეყნების, ასევე გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების გამოცდილება.

მთიან რეგიონებში ახალგაზრდობის დასაქმების პრობლემების გადაწყვეტა განსაკუთრებულ მიდგომას მოითხოვს იმიტომ, რომ სწორედ ახალგაზრდობა გვევლინება საზოგადოების ყველაზე ფეთქებად, საშიშ ელემენტად და აქტიურად იბრძვის თავისი უფლებების დასაცავად. სამწუხაროდ ისიც ცხადია, რომ დასაქმების ტრადიციული მიდგომები როგორც მთიან, ასევე სხვა რეგიონებშიც ვეღარ ართმევენ თავს დროის მოთხოვნებსა და ამოცანებს, ხოლო ახალი, ჯერ კიდევ ფორმირების სტადიაზეა, რომლის მიღწევები კიდევ უფრო შეაფერხა პანდემია COVID-19-ით გაჭიანურებულმა როგორც მსოფლიო, ისე ქვეყნის ეკონომიკურმა კრიზისმა. უკანასკნელი წლების განმავლობაში ვერ მოხერხდა ქვეყნის მთიანი რეგიონების ეკონომიკის პრიორიტეტული დარგების გამოყოფა, რომელთა განვითარებით შეიქმნებოდა უამრავი სამუშაო ადგილი. მართალია გარკვეული ნაბიჯები გადადგმული იქნა ტურიზმის განვითარების მხრივ, მაგრამ ესეც უმეტესობისათვის მიუწოდომელია და ამ ეტაპზე გარკვეული შეფერხებებით ვითარდება. იზრდება სოციალური არამდგრადობის საფრთხე. ასეთ პირობებში სახელმწიფომ სწრაფად უნდა მოაგვაროს სოციალური პასუხისმგებლობის საკითხი, რომელიც მოითხოვს ქვეყანაში ეკონომიკური სტაბილურობის ზრდას და მასთან ერთად სახელმწიფოს, მოქალაქეების და მეწარმეების საბაზრო ქცევის დამკვიდრებას. მთიან რეგიონებში სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს დასაქმების თანაბარი სასტარტო შესაძლებლობები ქვეყნის ახალი თაობებისათვის და კონკრეტული პირობები ეფექტური მეურნეობრიობისათვის.

ქვეყანაში იზრდება ადამიანთა რიცხვი, რომლებიც უკიდურესი სიღარიბის ზღვარზე ახერხებენ არსებობას. აღნიშნული მიდგომარეობა კიდევ უფრო გაამწვავა COVID-

19 პანდემიამ. შესაბამისად დაბალია დასაქმების დონე და უმუშევრობა ერთ-ერთ მწვავე პრობლემად რჩება. „2018 წელს საქართველოში უმუშევრობის დონე 2017 წელთან შედარებით 1.2%-ით შემცირდა და 12.7% შეადგინა, რაც უკანასკნელი 14 წლის განმავლობაში ყველაზე დაბალი მაჩვენებელია“ [2. გვ.8]. აუცილებელია ინდივიდუალური, მებრძოლი თვისებების მქონე ადამიანების ფორმირება, რაშიც საზოგადოებასთან ერთად დიდი როლი ოჯახსა და სკოლას ეკისრება. დამოუკიდებელი მოქმედების უნარი, ენერჯიულობა, პასუხისმგებლობა და მოქნილობა სწორედ ის თვისებებია, რომლებიც ნებისმიერი პიროვნების აუცილებელ წარმატებას განაპირობებს. აღნიშნულთან ერთად ახალგაზრდისათვის აუცილებელია კომუნიკაბელურობა, ფსიქოლოგიური მომზადება, საზოგადოებრივი ეტიკეტის ნორმების დაცვა და სხვა. თანამედროვე ეკონომიკის პირობებში ადამიანის სოციალურ-ფსიქოლოგიური სახის შექმნა, მისი მენტალიტეტის ფორმირება ხანგრძლივი და შრომატევადი პროცესია. ვფიქრობთ, რომ ეს პროცესი ამჟამად ქვეყანაში სტიქიურად მიმდინარეობს, რაც შემამოფოთებელია, რადგან გართულდა ახალგაზრდა სპეციალისტების შრომითი მოწყობაც. აქვე უნდა გავიხსენოთ გრეგორი მენქიუს განმარტება: „ეკონომიკაში არსებული სხვა ბაზრების მგავსად, შრომის ბაზრებსაც მოთხოვნისა და მიწოდების ძალები მართავენ“ [3. გვ.514].

ამგვარად, ნებისმიერი სხვა ბაზრის მსგავსად, შრომის ბაზარიც დამოკიდებულია მოთხოვნა-მიწოდების ძალთა ურთიერთობაზე, რომლის დროსაც გასათვალისწინებელია სამუშაო ძალის სპეციფიური თვისება, რომ იგი ადამიანისაგან განუყოფელია. რის გამოც შრომის რესურსების ბაზარი სამუშაო ძალის დაქირავების სახეს იღებს. იყიდება არა ადამიანი, არამედ მისი უნარი შრომისა, სამუშაო ძალა. სამუშაო ძალის გამყიდველს აინტერესებს არა მარტო სამუშაო ძალის ფასი-ხელფასი, არამედ შრომის პირობები. შრომის ბაზარი მთავარ როლს თამაშობს ახალი სამუშაო ძალის აღწარმოებაში, რომელზეც თანამედროვე წარმოების მოთხოვნებს პასუხობს და შესაბამისად ასრულებს შრომითი რესურსების განაწილებასა და გადაანაწილებას. ამით ის ქმნის სტიმულებს მათი ეფექტური გამოყენებისათვის. მაგრამ „უნდა აღინიშნოს, რომ სოფლად დასაქმებაში დიდი ხვედრითი წილი თვითდასაქმებულებზე მოდის“ [2. გვ.7].

საქართველოში შრომის ბაზრის ფორმირების პროცესში სამუშაო ძალაზე მოთხოვნისა და მიწოდების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ურთიერთშესაბამისობა განპირობებულია შემდეგი ფაქტორებით: სოციალურ-ეკონომიკური, დემოგრაფიული, ტექნიკური, ორგანიზაციული, პოლიტიკური, კულტურული, ეროვნული და ეთნიკური. ამ ფაქტორთა შესწავლით შესაძლებელია შრომის ბაზრის თავისებურებებისა და განვითარების ტენდენციების დადგენა. პირველი რაც ცხადად ჩანს, არის ის, რომ შრომის ბაზრის ფორმირება ხდება, როცა ხელფასი მნიშვნელოვნად ჩამორჩება მინიმალურ საარსებო საშუალებებს, რადგან ჯერ კიდევ ჩვენს ქვეყანაში კანონით არ არის დადგენილი მინიმალური ხელფასი. შრომის ბაზრის ჩამოყალიბება არაორგანიზებულია, რაც ვლინდება მისი ბუნების შესაბამისი ინფრასტრუქტურისა და სრულფასოვანი მოთხოვნა-მიწოდების საინფორმაციო ბაზის არარსებობით. ასეთ პირობებში საჭიროა სახელმწიფომ აიღოს პასუხისმგებლობა, რათა თანაბარი სასტარტო პირობები შეუქმნას ადამიანებს დასაქმებისა და შრომისათვის. ეს თანაბარი პირობები შეიძლება განხორციელდეს, საკანონმდებლო,

ეკონომიკური და სოციალური ღონისძიებებით. აუცილებელია „განახორციელოს დასაქმების პრობლემისადმი კომპლექსური მიდგომა, რაც გულისხმობს საბაზრო თვითრეგულირებისა და სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმების ურთიერთმოქმედებას, საბიუჯეტო და არასაბიუჯეტო ფონდების, საწარმოების, საზოგადოებრივი გაერთიანებებისა და მოქალაქეების საშუალებების გამოყენებას. ეკონომიკური ეფექტურობისა და სოციალური სამართლიანობის მიღწევას“ [4. 134-135].

ეკონომიკური ზრდა ეფექტიანი დასაქმებისა და უმუშევრობის შემცირების აუცილებელი წინაპირობაა, რასაც თან უნდა ახლდეს ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა. ამ პროცესის განხორციელების მთავარი მამოძრავებელი ძალა მთელი მოსახლეობის ახალგაზრდებია მაშინ, როდესაც ჩვენს ქვეყანაში უმუშევრობის სტრუქტურის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გამოწვევა ახალგაზრდებში უმუშევრობის მაღალი დონეა. უმუშევრობის დონის ყველაზე მაღალი მაჩვენებლით 20 დან 24 წლამდე ახალგაზრდების ასაკობრივი ჯგუფი გამოირჩევა“ [2.გვ.7]. ახალგაზრდებს შორის უმუშევრობის შესამცირებლად, კონკურენტუნარიანობის ასამაღლებლად, აუცილებელია მათი მაღალი პროფესიული დონე. რისთვისაც საჭიროა კვალიფიკაციის ამაღლება გადამზადების გზით და სპეციალურ პროგრამებში მონაწილეობა. განვითარებულ ქვეყნებში პროფესის არჩევა ადამიანს დიდი სიძნელეების წინაშე არ აყენებს, ეს იმიტომ, რომ პროფესიონალ სპეციალისტს ტექნიკურ-ეკონომიკურად ზედმიწევნით დასაბუთებული შრომის ანაზღაურება აქვს. როგორც რეალური ცხოვრება მოითხოვს, ხელფასები ცხოვრების დონისა და ადამიანის რეალური მოთხოვნილებების თანაფარდობის სწორ სურათს ასახავს, ამიტომ აქ მთავარია სამუშაო ადგილი, ხოლო რაც შეეხება ხელფასის სიდიდეს, იგი დიდ პრობლემებთან არაა დაკავშირებული. სწორედ ასეთი პირობებში ადამიანს აქვს ყოველგვარი შესაძლებლობა შეარჩიოს სპეციალობა თავისი ნიჭის, სურვილის და პროფესიული მიდრეკილების მიხედვით. აღნიშნულის საპირისპიროდ „საქართველოში ახალგაზრდები უმეტესწილად ეუფლებიან უმაღლეს განათლებას და სწავლის დასრულების შემდეგ ისინი აწყდებიან ორი სახის პრობლემას: 1) შრომის ბაზარზე არ არის მოთხოვნა მათ მიერ დაუფლებულ პროფესიებზე ან/და 2) მათი კვალიფიკაცია და სამუშაო გამოცდილება ვერ აკმაყოფილებს შრომის ბაზრის მოთხოვნებს [2.გვ.7]. პროფესიული ორიენტაციის საკითხებს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, რადგან მათგან გამომდინარეობს და დიდად არის დამოკიდებული მათი შრომითი მოწყობის საკითხი. სამუშაოს შოვნისათვის კონკურსის გავლაა საჭირო და იმარჯვებს ის, ვისაც შესაბამისი პროფესიის დაუფლებისათვის თანდაყოლილი ინდივიდუალური თვისებები გააჩნია და მისი დაუფლება არ გაუჭირდება.

განვითარებულ ქვეყნებში ძალიან დიდად არ ესწრაფვიან მაღალი თანამდებობის დაუფლებას, რადგან ამისთვის საჭიროა უმაღლესი განათლების მიღება, რომელსაც დიდი სახსრები სჭირდება. ასეთ ქვეყნებში მთავარია ფულის დაგროვება ცხოვრების აუცილებელი პირობების უზრუნველსაყოფად, რასაც ნებისმიერი სამუშაო იძლევა თუ ადამიანი დასაქმებულია. ცხოვრების მაღალი პირობების უზრუნველყოფის ძირითადი გზაა წარმატებული სამეწარმეო საქმიანობა ან მომსახურეობის ობიექტის ფლობა. აღნიშნულიდან გამომდინარე ყველა ისწრაფვის, რომ გარკვეული კაპიტალი დააგროვოს,

რათა საკუთარი საქმე წამოიწყოს და დამატებითი შემოსავალი მიიღოს. კადრების შერჩევა საბაზრო ურთიერთობათა კანონზომიერებებს ეყრდნობა. მუშაკთა შეფასების კრიტერიუმები მისი პროფესიული ოსტატობა და შრომისადმი დამოკიდებულებაა. კერძო საკუთრების ფენომენი ამ საკითხს მეტად მაღალ დონეზე აწესრიგებს, რადგან ცხადია კადრების სწორად შერჩევაზე ბევრადაა დამოკიდებული ნებისმიერი საწარმოს, ორგანიზაციის მომავალი. მუშაკის დაწინაურება არავითარ ფსიქოლოგიურ თუ მოტივაციურ წინააღმდეგობებს არ აწყდება, მომუშავე, რომელიც სასარგებლოა საწარმოს მესაკუთრეებისათვის, ის საინტერესოა ყველა საწარმოსა და ორგანიზაციისათვის, რომლებიც ჩართულები ამ სისტემაში, ზემდგომი ინსტაციისათვის და საზოგადოებისათვის. კადრების კვალიფიკაციისადმი ასეთი ობიექტური მიდგომა მათ უბიძგებს სწავლას მეტი ყურადღებით და ინტერესით მოეკიდონ.

უმეტეს განვითარებულ ქვეყნებში კადრების მომზადებას დიდი ყურადღება ექცევა. საწარმოები, ფირმები და ორგანიზაციები დიდად არიან დაინტერესებულნი სწავლების ორგანიზაციის სრულყოფით და შესაფერისი პირობების შექმნით. კადრების პრაქტიკული მომზადება ძირითადად უშუალოდ საწარმოებში ხდება, რაც საშუალებას აძლევს ახალგაზრდობას სრულად დაეუფლოს მოცემული წარმოების სპეციფიკასა და თავისებურებებს. პროფესიული ორიენტაცია ახალგაზრდობის პროფესიული მომზადების მეტად მნიშვნელოვანი სფეროა. ამიტომ მას ძალზედ სერიოზული ყურადღება სჭირდება, რადგან ყველასათვის ცნობილია, რომ ადამიანები სხვადასხვა მიდრეკილებებისა და შესაძლებლობებით იბადებიან, მათ მკვეთრად განსხვავებული შრომის უნარიანობა ახასიათებთ, ამიტომ ის, თუ რამდენად სწორად არის შეფასებული მათი თანდაყოლილი თვისებები, მიდრეკილებები, ხასიათის დადებითი და უარყოფითი ნიშნები, მასზე ბევრად არის დამოკიდებული ადამიანების სამსახურებრივი წარმატებები და მომავალი ცხოვრებაც. ამიტომ როგორც არის განვითარებულ ქვეყნებში, ჩვენს ქვეყანაში საჭიროა ახალგაზრდობის პროფესიულ მომზადების ამ მნიშვნელოვან სფეროში ჩაბმული იყვნენ მაღალი კატეგორიის ფსიქოლოგები და ექიმები, რომლებიც თანამედროვე ტექნიკური და ტექნოლოგიური საშუალებებით ზედმიწევნით მაღალ დონეზე გამოიკვლევენ ამა თუ იმ ადამიანის თანდაყოლილ პიროვნულ თვისებებს და ცხოვრებიდან მიღებულ პროფესიულ ნიშნებს. საბოლოოდ ასეთი ორგანიზებული კადრების შერჩევის, მომზადების და გადამზადების სისტემა გავლენას მოახდენს ბიზნესის და საბოლოოდ მთლიანად ეკონომიკის განვითარებაზე და მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლებაზე.

დღეისათვის COVID-19 პანდემიის, მაღალი კონკურენციისა და უმუშევრობის პირობებში ადამიანი თავს ვერ გაიტანს, თუ სწორად ვერ შეაფასებს თავის შესაძლებლობებს და კარგ პროფესიულ მომზადებას ვერ მიიღებს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, აუცილებელია ახალგაზრდამ სწორად აირჩიოს პროფესია, გაერკვეს თავის უნარსა და შესაძლებლობებში, რათა ყოველდღიურ საქმიანობაში არ მოუხდეს დიდი ჯაფისა და ენერჯის ხარჯვა, მამინ შრომა და ცხოვრება უფრო შინაარსიანი და საინტერესო გახდება, ახალგაზრდები უფრო ჰარმონიულად განვითარდებიან და შესაბამისად წარმოებაც და მომსახურებაც მაღალი დონით გაიზრდება.

ამრიგად, დღეს ჩვენი ქვეყნის ახალგაზრდობის მთავარი პრობლემა მათი დასაქმება და მატერიალური უზრუნველყოფაა, რომ მომავალში მათ ცხოვრების სწორი და პრაქტიკულად გამართლებული გზა აირჩიონ. იმ დროს, როდესაც ქვეყანა სასურსათო პრობლემის წინაშე დგას და მიწები კერძო საკუთრებაშია გადაცემული, სოფლის ახალგაზრდობის მასობრივი მოზიდვა ქალაქებში და მიგრაცია საზღვარგარეთ, რბილად რომ ვთქვათ, სწორი არ არის. მათ შესაკავებლად და დასარეგულირებლად საჭიროა საქართველოს შრომის ბაზარზე სახელმწიფო პოლიტიკისათვის დამახასიათებელი პასიურ ღონისძიებათა შემცირება, მასობრივი ღია უმუშევრობის შეკავება, უმუშევრობის რეგისტრაცია, უმუშევართა შრომითი მოწყობისა და სიღარიბის დაძლევის პროგრამების შემუშავება. უმუშევრობაზე დახმარებებისა და სამუშაოს დაკარგვისას ფულადი კომპენსაციების გაცემა, მრავალშვილიან და მცირემოსავლიან ოჯახებზე დახმარება, ახალი პროფესიების შესწავლისა და გადამზადების პროგრამების განხორციელება, კერძო საწარმოების აქტიური ჩართულობა პროფესიული განათლების სისტემაში, რათა შემუშავდეს პროფესიული სასწავლო პროგრამები შრომის ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისად, მცირე, საშუალო და საოჯახო ბიზნესის განვითარების პროექტების ხელშეწყობა ანუ სახელმწიფომ შრომის ბაზარზე მარეგულირებელი ზემოქმედება გააძლიეროს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი), მოსახლეობის 2014 წლის საყოველთაო აღწერის ძირითადი შედეგები, მოსახლეობის რიცხოვნობა, www.geostat.ge, www.census.ge
2. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს შრომის ბაზრის ანალიზი 2019 გვ.
3. გრეგორი მენქიუ, ეკონომიკის პრინციპები, „დიოგენე“ 2000.
4. ბაჩილავა ი., სოხაძე თ. შრომის ბაზარი და მისი სახელმწიფო რეგულირების საკითხები საქართველოში,“ *ე. ეკონომიკა*,“ 2005, #7-8.

IMPACT OF COVID-19 ON LABOR MIGRATION

*Kapanadze Maia
Liparteliani Teona*

Abstract

The pandemic for the corporate world turned out to be a real "adventure". According to a Gallup poll conducted by the American research organization, 78% of managers confirm that working remotely with a team is convenient, although it is necessary to maintain corporate DNA in the team. According to McKenzie's research, working remotely for leaders and managers is considered a challenging and exciting opportunity to develop a new style of leadership.

Reason of research. The purpose of the study is to study and analyze the impact on COVID-19 small businesses, evaluate the measures taken by the state and identify ways to overcome the crisis.

Research method. According to a Gallup survey, 67% of employed people want to decide for themselves where their workplace will be, in an office or in a cafeteria. In the Western business world, the experience of working remotely in the markets has existed since the 90s and there are many job seekers.

The "experience" of countries where working without an office is at least a psychological barrier is interesting. That is why the results of research conducted in such countries are thought-provoking.

Research Results. An online survey of 875 people, of which only 18.9% had experience working from home before a pandemic. During the quarantine period, 69.3% of respondents worked from home, 18.7% worked sometimes from home and sometimes from office. It should be noted that 6.6% of the survey participants were completely suspended during the pandemic 13.8% - representatives of the consulting sector; 12.1% - the retail chain of food products, 15.5% - the field of hospitality and tourism. PWC, Insource - a leading Georgian consulting, recruiting company.

The period of working from home was marked by interesting considerations and abundant advice. We figured out how to do interesting things for ourselves and discover our hidden talents. Accordingly, we were interested in how many people managed to take advantage of this opportunity. According to the survey, 34.1% of respondents were able to study a topic of interest to him, 18.1% discovered a new hobby, 5.1% studied a new craft.

During COVID-19, almost every country in the world imposed travel restrictions to stop the pandemic. Countries have taken measures such as closing borders, curfew and curfews. All this has had a wide impact on both the local population and third-country nationals. Who could not return to their home countries / The pandemic has had a particularly negative impact on asylum seekers as many countries have stopped accepting foreign nationals, including asylum seekers [IOM - International Organization for Migration, COVID-19 Faces of Migration].

Conclusion. The results of the survey showed that the main difficulty when working from home is the distribution of working and non-working time. The majority of respondents are 78.5% female, who want to be able to work both at home and in the office.

Working online is a difficult challenge for managers because it is difficult for them to manage employees and evaluate their productivity. Although the constraints created by the pandemic around the world have been eased, most companies have not yet decided how they will continue to operate in the future.

Keywords: *Pandemic; Covid-19; Remote work; Locking borders*

შრომითი მიგრაციის პრობლემები პანდემიის პირობებში

*კაპანაძე მაია
ლიპარტელიანი თეონა*

აბსტრაქტი

კორპორაციული სამყაროსთვის პანდემია ნამდვილი „თავგადასავალი“ აღმოჩნდა. ამერიკული კვლევითი ორგანიზაციის „Gallup“ გამოკითხვის მიხედვით, მენეჯერების 78% ადასტურებს, რომ გუნდთან დისტანციური მუშაობა მოსახერხებელია, თუმცა საჭიროა გუნდში კორპორატიული დნმ-ის შენარჩუნება. საკონსულტაციო კომპანია მაკენზის კვლევის მიხედვით, ლიდერებისა და მენეჯერებისთვის, დისტანციურად მუშაობა მიიჩნევა რთულ გამოწვევად და საინტერესო შესაძლებლობად გვევლინება ახალი სტილის ლიდერობის განვითარება.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია COVID-19-ის მცირე ბიზნესზე გავლენის შესწავლა და ანალიზი, სახელმწიფოს მხრიდან გატარებული ღონისძიებების შეფასება და კრიზისის დაძლევის გზების განსაზღვრა.

კვლევის მეთოდი. Gallup კვლევის მიხედვით, დასაქმებული ადამიანების 67% - ს სურვილი აქვს, თვითონ გადაწყვიტოს, სად იქნება მისი სამუშაო ადგილი, ოფისში თუ რომელიმე კაფეტერიაში. დასავლურ ბიზნეს სამყაროში ბაზრებზე დისტანციურად მუშაობის გამოცდილება 90 - იანი წლებიდან არსებობს და სამუშაოს მსურველები მრავლად არიან.

საიტერესოა ისეთი ქვეყნების „გამოცდილება“, სადაც ოფისში მიუსვლელად მუშაობა მინიმუმ ფსიქოლოგიურ ბარიერს წარმოადგენს. სწორედ ამიტომ ასეთ ქვეყნებში ჩატარებული კვლევის შედეგები დასაფიქრებელია.

კვლევის შედეგები. ონლაინ გამოკითხვაში მონაწილეობა მიიღო 875-მა ადამიანმა, საიდანაც მხოლოდ 18.9% - ს ჰქონდა სახლიდან მუშაობის გამოცდილება პანდემიამდე. კარანტინის პერიოდში, გამოკითხულთა 69.3% სახლიდან მუშაობდა, 18.7% მუშაობდა ხან სახლიდან ხან ოფისიდან. აღსანიშნავია, რომ კვლევის მონაწილეების 6.6%-ის საქმიანობა პანდემიის დროს სრულად შეჩერდა. აქედან: 13,8% - საკონსულტაციო სფეროს წარმომადგენელი; 12,1% - კვების პროდუქტებით ვაჭრობის საცალო ქსელი, 15,5% - სტუმარმასპინძლობისა და ტურიზმის სფერო [PWC, ინსორსი - ქართული წამყვანი საკონსულტაციო, რეკრუტინგული კომპანია].

სახლიდან მუშაობის პერიოდი გამორჩეული იყო საინტერესო მოსაზრებებითა და უხვი რჩევებით. ჩამოვყალიბდით თუ როგორ გაგვეკეთებინა ჩვენთვის საინტერესო საქმეები და აღმოგვეჩინა ჩვენი ფარული ნიჭი. შესაბამისად დაგვაინტერესა, რამდენმა ადამიანმა მოახერხა ამ შესაძლებლობით სარგებლობა. კვლევის მონაცემების მიხედვით, გამოკითხულთა 34,1%-მა შეძლო მისთვის საინტერესო თემის შესწავლა, 18,1% -მა ახალი ჰობი აღმოაჩინა, 5,1% - მა ახალი ხელობა შეისწავლა.

COVID-19-ის დროს - მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანამ დააწესა მგზავრობა-გადაადგილების შეზღუდვა პანდემიის შესაჩერებლად. ქვეყნებმა მიმართეს ისეთ ზომებს, როგორც არის საზღვრების ჩაკეტვა, კომენდანტის საათი და შიდა გადაადგილების აკრძალვა. ყოველივე ამან ფართო გავლენა იქონია როგორც ადგილობრივ მოსახლეობაზე,

ასევე მესამე ქვეყნების მოქალაქეებზე. რომლებიც ვერ ბრუნდებოდნენ საკუთარ ქვეყნებში/ პანდემიამ თავშესაფრის მაძიებლებზე განსაკუთრებით უარყოფითად იმოქმედა, რადგან ბევრმა ქვეყანამ შეაჩერა უცხო ქვეყნის მოქალაქეების, მათ შორის თავშესაფრის მაძიებლების მიღება [IOM - მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია, COVID-19 მიგრაციის სახეები].

დასკვნა. გამოკითხვის შედეგებმა აჩვენა, რომ სახლიდან მუშაობის დროს ძირითადი სირთულეა სამუშაო და არასამუშაო დროის განაწილება. რესპოდენტების უმეტესობა 78,5 % მდებარეობითი სქესისაა, რომელთა სურვილია, რომ მუშაობის შესაძლებლობა ჰქონდეთ როგორც სახლიდან ასევე ოფისიდან.

მენეჯერებისათვის ონლაინ მუშაობა წარმოადგენს რთულ გამოწვევას, რადგან მათთვის რთულია თანამშრომელთა მართვა და მათი პროდუქტიულობის შეფასება. მიუხედავად იმისა, რომ მსოფლიოს მასშტაბით პანდემიით შექმნილი შეზღუდვები შემსუბუქდა, კომპანიების უმრავლესობას ჯერ კიდევ არ აქვთ გადაწყვეტილი როგორ გააგრძელებენ მომავალში მუშაობას.

საკვანძო სიტყვები: პანდემია; კოვიდ-19; დისტანციური მუშაობა; საზღვრების ჩაკეტვა

პანდემიის გამოცხადებიდან ძალიან მალე, თითქმის ყველა ქვეყანაში, სავალდებულო გახდა ფიზიკური დისტანციის დაცვა. მოწოდებამ „დარჩისახლში“ შექმნა ახალი, ვირტუალური მენეჯმენტი და ვირტუალური თანამშრომლობა. დავიწყეთ მუშაობა სახლიდან და ავლაპარაკდით ახალი ტერმინებით: „ქოლი მაქვს“, „შემოდი ზუმში“, „ზუმ მითინგი“, „გაზუმე“ და სხვ.

სახლიდან მუშაობის პირველი დღეები რთული აღმოჩნდა - გაგვიჭირდა ვირტუალურ სივრცეში „თანამშრომლობა“ და ურთიერთობა. ამას თავისი მიზეზი აქვს - წლების განმავლობაში, ჩვენი სამუშაო კულტურა კომპანიების ოფისებში შეიქმნა და სიტყვა „მუშაობა“ მოიაზრებდა მხოლოდ ოფისებიდან მუშაობას.

კორპორაციული სამყაროსთვის პანდემია ნამდვილი „თავგადასავალი“ აღმოჩნდა. ამერიკული კვლევითი ორგანიზაციის „Gallup“ გამოკითხვის მიხედვით, მენეჯერების 78% ადასტურებს, რომ გუნდთან დისტანციური მუშაობა მოსახერხებელია, თუმცა საჭიროა გუნდში კორპორატიული დნმ-ის შენარჩუნება; საკონსულტაციო კომპანია მაკენზის კვლევის მიხედვით, ლიდერებისა და მენეჯერებისთვის, დისტანციურად მუშაობა მიიჩნევა რთულ გამოწვევად და საინტერესო შესაძლებლობად გვევლინება დღევანდელ პირობებში.

Gallup კვლევის მიხედვით, დასაქმებული ადამიანების 67 % -ს სურვილი აქვს, თვითონ გადაწყვიტოს, სად იქნება მისი სამუშაო ადგილი, ოფისში თუ რომელიმე კაფეტერიაში. დასავლურ ბიზნეს სამყაროში ბაზრებზე დისტანციურად მუშაობის გამოცდილება 90 - იანი წლებიდან არსებობს და სამუშაოს მსურველები მრავლად არიან.

საინტერესოა ისეთი ქვეყნების „გამოცდილება“, სადაც ოფისის გარეშე მუშაობა, მინიმუმ ფსიქოლოგიურ ბარიერს წარმოადგენს და სწორედ ამიტომ, ჩატარდა მცირე კვლევა, რომლის შედეგები დასაფიქრებელი და საინტერესოა.

ონლაინ გამოკითხვაში მონაწილეობა მიიღო 875-მა ადამიანმა, საიდანაც მხოლოდ 18.9%-ს ჰქონდა სახლიდან მუშაობის გამოცდილება პანდემიამდე. კარანტინის პერიოდში, გამოკითხულთა 69.3% სახლიდან მუშაობდა, 18.7%

მუშაობდა ხან სახლიდან ხან ოფისიდან. აღსანიშნავია, რომ კვლევის მონაწილეების 6.6%-ის საქმიანობა პანდემიის დროს სრულად შეჩერდა. აქედან: 13,8%-საკონსულტაციო სფეროს წარმომადგენელი; 12,1% - კვების პროდუქტებით ვაჭრობის საცალო ქსელი, 15,5% - სტუმარმასპინძლობისა და ტურიზმის სფერო.

სახლიდან მუშაობის პერიოდი გამორჩეული იყო საინტერესო მოსაზრებებითა და უხვი რჩევებით, გავანალიზეთ თუ როგორ შეგვეძლო გვესარგებლა სახლში ყოფნით და გავგვეკეთებინა ჩვენთვის საინტერესო საქმეები, აღმოგვეჩინა ჩვენი ფარული ნიჭი. შესაბამისად დაგვანტერესა, რამდენმა ადამიანმა მოახერხა ამ შესაძლებლობით სარგებლობა. კვლევის მონაცემების მიხედვით, გამოკითხულთა 34,1%-მა შეძლო მისთვის საინტერესო თემის შესწავლა, 18,1% -მა ახალი ჰობი აღმოაჩინა, 5,1% - მა ახალი ხელობა შეისწავლა.

მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანამ დააწესა მგზავრობა-გადაადგილების შეზღუდვა COVID-19-ის შესაჩერებლად. ქვეყნებმა მიმართეს ისეთ ზომებს, როგორც არის საზღვრების ჩაკეტვა, კომენდანტის საათი და შიდა გადაადგილების აკრძალვა. ყოველივე ამან სერიოზული გავლენა იქონია როგორც ადგილობრივ მოსახლეობაზე, ასევე მესამე ქვეყნების მოქალაქეებზე, რომლებიც ვერ ბრუნდებოდნენ საკუთარ ქვეყნებში, ან ვერ აღწევდნენ დანიშნულების ადგილამდე. პანდემიამ თავშესაფრის მაძიებლებზე განსაკუთრებით უარყოფითად იმოქმედა, რადგან ბევრმა ქვეყანამ შეაჩერა უცხო ქვეყნის მოქალაქეების, მათ შორის თავშესაფრის მაძიებლების მიღება. [IOM - მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია, COVID-19 მიგრაციის სახეები]

ზრდასრულებთან შედარებით COVID-19 ნაკლებად მწვავედ მოქმედებს ბავშვებზე, ბევრი მათგანი ასიმპტომატურია ან მხოლოდ მცირე და საშუალო სიმძლიერის სიმპტომებს განიცდის. თუმცა პანდემია მაინც უარყოფითად მოქმედებს ბავშვებზე მთელი მსოფლიოს მასშტაბით, განსაკუთრებით იმ ბავშვებზე, რომლებიც ისეთ დაუცველ ჯგუფებს მიეკუთვნებიან, როგორებიც არიან მიგრანტები და იძულებით გადაადგილებული პირები. მიგრანტებისთვის ხელმისაწვდომ დასაქმების სექტორებში გაზრდილი უმუშევრობა მსოფლიოს მასშტაბით და გლობალური რეცესიით გამოწვეული შემცირებული შემოსავლები, ხშირად აიძულებს მიგრანტ მშობლებს ოჯახის საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად იმუშაონ რისკის შემცველ ადგილებში. მიგრანტი მშობლები სამუშაოდ უცხო ქვეყნებში მიემგზავრებიან, მაგრამ თანხის გამოგზავნას ოჯახებში ვეღარ ახერხებენ და იძულებულნი არიან დაბრუნდნენ სამშობლოში.

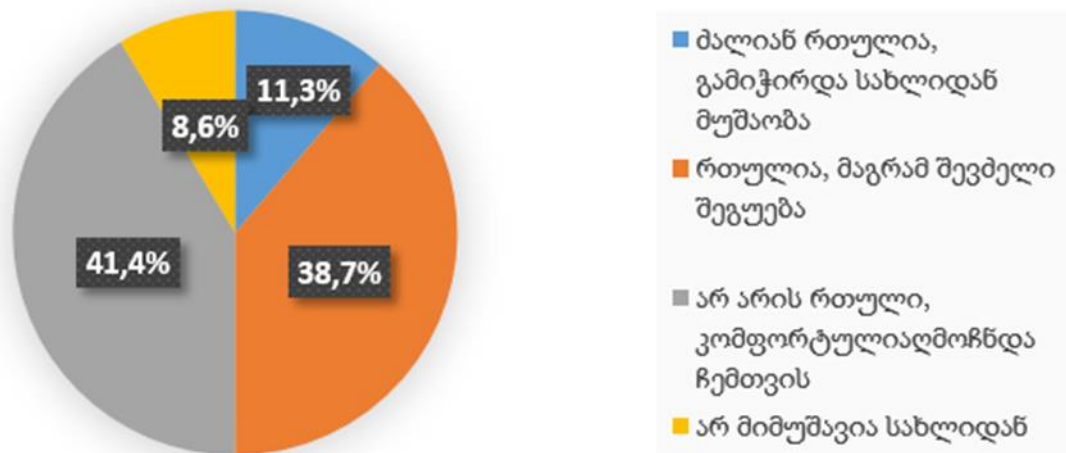
როგორც გამოკვლევებმა გვიჩვენა, ადამიანები საკუთარ თავთან დარჩენამ დააფიქრა, რადგან კარანტინში ყოფნის დროს, გამოკითხულთა 16,1%-მა დაგეგმა პროფესიული ცვლილებები და 23,8% მოემზადა კარიერაში ცვლილებების შესატანად,

ხოლო 34.5% ამბობს, რომ გადატვირთული სამუშაო გრაფიკის გამო ვერ ახერხებს ამ სიახლეების ათვისებას.

875 გამოკითხულიდან, 41,4%-თვის სახლიდან მუშაობა კომფორტული აღმოჩნდა. ამ რესპოდენტების 77,1% მდებრობითი სქესის წარმომადგენელია, საიდანაც 37,6% დასაოჯახებელია, 61,3% დაოჯახებული. საინტერესოა, რომ სახლიდან მუშაობა კომფორტული აღმოჩნდა საბანკო, საკონსულტაციო და სავაჭრო დისტრიბუციაში დასაქმებული ადამიანებისთვის.

სახლიდან მუშაობას შევავსებდი

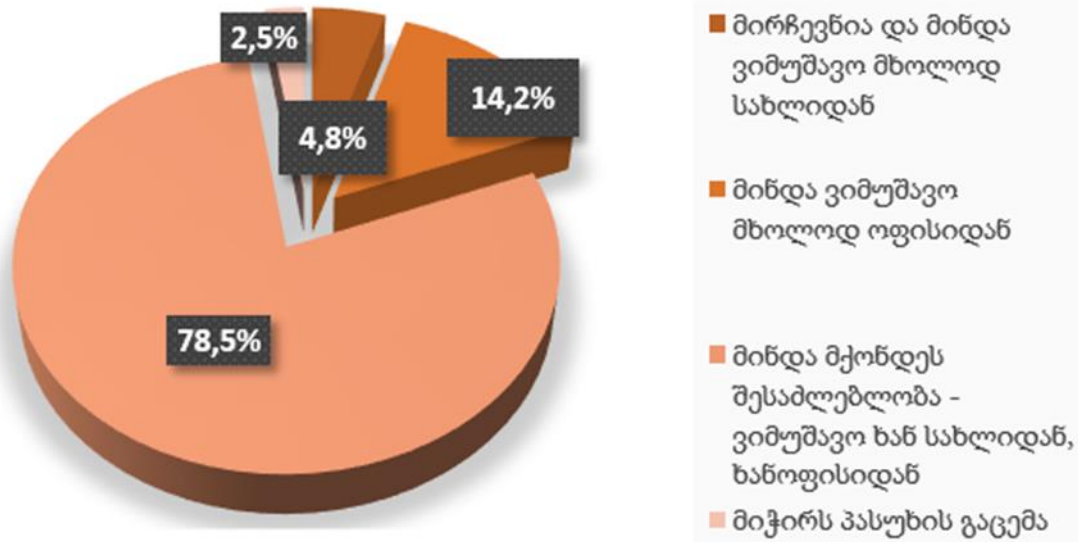
სახლიდან მუშაობა გაუჭირდა უმეტესად მდებრობითი სქესის წარმომადგენლებს, აქედან 67.7% დაოჯახებულია. გამოკითხვისას მიღებულმა კომენტარებმა აჩვენა, რომ საოჯახო საქმიანობის და სამუშაოს შეთავსება რთულია, მაგრამ დაძლევადა.

მცირე კვლევის მიხედვით, სახლიდან მუშაობამ რესპოდენტების 32,2% -ზე პოზიტიურად იმოქმედა 80,1% - მდებრობითი სქესი, 19,9% - მამრობითი, ხოლო 24,5% ფიქრობს, რომ სახლიდან მუშაობა ნეგატიური მოვლენაა და შესაბამისად, მათი მოტივაცია დაქვეითდა.

როგორც გამოკითხვის შედეგებიდან ირკვევა, სახლიდან მუშაობის ძირითად სირთულეს წარმოადგენს სამუშაო და არასამუშაო დროის გამიჯვნა, რასაც ადასტურებს გამოკითხულთა 52.6%. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მიუხედავად სამუშაო და არასამუშაო დროის გამიჯვნის სირთულისა, რესპოდენტების 78,5%-ს სურვილი აქვს ჰქონდეს არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა და სურვილისამებრ, იმუშაოს როგორც სახლიდან, ისე ოფისიდან. მსურველთაგან უმეტესობა მდებრობითი სქესისაა 78,2% და დაოჯახებულია 56,6% . [PWC, ინსორსი - ქართული წამყვანი საკონსულტაციო, რეკრუტინგული კომპანია.]

კარანტინის დასრულების შემდეგ:

მენეჯერთათვის, დისტანციურად მუშაობის ერთ-ერთი გამოწვევაა თანამშრომლების პროდუქტიულობის შეფასება და მართვა. ამ ტიპის მუშაობა მათ არ აძლევს საშუალებას დააკვირდნენ სამუშაო პროცესს, გუნდის მუშაობას და ჰქონდეთ პროცესის მართვის განცდა.

პანდემიით შექმნილი შეზღუდვები, მსოფლიოს მასშტაბით, შემსუბუქდა და კომპანიებმაც დაიწყეს ფიქრი, თუ როგორ მოერგონ ახალ რეალობას, როგორ დაუბრუნდნენ სამუშაო ადგილებს ისე, რომ არ შეიქმნას ჯანმრთელობის რისკები და არ შეფერხდეს სამუშაო პროცესი. როგორც ცნობილია, წამყვანმა კორპორაციებმა, როგორცაა მაიკროსოფტი, მორგან სტენლი, უნილევერი, ამაზონი, ფეისბუქი, გუგლი, ლინქდინი და ა.შ, თანამშრომლებს მისცეს საშუალება და რეკომენდაციაც, რომ წლის ბოლომდე იმუშაონ სახლიდან. კომპანიები გეგმავენ, თუ რომელი პროფესიის წარმომადგენლები უნდა დაბრუნდნენ ოფისში და რომელია ის პროფესიები, რომლებსაც შეეძლება იმუშაონ „საიდანაც უნდათ“.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია 2021-2025
- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სამუშაო ძალის მაჩვენებლები (დასაქმება და უმუშევრობა) 2021 წელი
- European Commission, COVID-19: Commission sets out European coordinated response to counter the economic impact of the Coronavirus, 2020
- <http://geostat.ge/> - საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

9. <http://www.economy.ge/> - საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო
10. <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/322/migratsia>
11. https://migration.commission.ge/files/cm_potential_research_final_16.11.18_.pdf
12. <https://georgia.iom.int/ge/publications>
13. <http://insource.ge/ge>
14. <https://www.geostat.ge/ka>

COVID-19 AND LABOUR MIGRATION IN THE RUSSIAN FEDERATION: MAIN PROBLEMS AND WAYS OF SOLUTIONS

Andreev Daniil

Abstract

The article is devoted to the issues of labour migration in the Russian Federation during pandemic Covid-19. The object of the research is the labour migration in the Russian Federation during pandemic Covid-19. The subject of the research is the problems of the labour migration in the Russian Federation during pandemic Covid-19. The purpose of the study is to identify key problems of the labour migration in the Russian Federation during pandemic Covid-19 and to suggest the ways of solutions. A general scientific dialectical method of cognition of an objective reality is a methodological basis of the research. Validity of the conclusions is achieved due to complex application methods such as systematic analysis, synthesis. The term “labour migration” is specified. The problems of labour migration in the Russian Federation during epidemic of coronavirus are highlighted. The ways of solutions of the labour migration problems are suggested. The main prerequisites for the recruitment and use of foreign labour in the Russian economy during the pandemic are: firstly, the unfavourable demographic situation and further population decline; secondly, the sectoral and territorial imbalance of labour demand and supply in the labour market; and thirdly, the need to address the tasks set in connection with long-term programmes and regional development strategies. It is asserted that the emergence of relevant approaches to regulating labour migration in the Russian Federation is due to the entry into force of a number of important documents. It is stated that in the current circumstances, an important strategy for state governance is to improve the effectiveness of international labour migration regulation in Russian regions, taking into account their demographic and economic development. It is argued that in the medium and long term, in a pandemic period, with continued population decline and insufficient development of labour-saving technologies, Russia will have to increase its economic potential through elements of extensive economic development, meeting the increasing demand for labour by migratory growth. A forecast is made of the state of labour migration in Russia under conditions

of coronavirus infection. The forecast for foreseeable future is the increase of Russian economic potential by meeting the growing demand for labour through migration.

The theoretical and practical significance of the study lies in the fact that its main provisions can be used in the further theoretical and methodological foundations for the regulation of regional migration processes can be further developed.

The coronavirus epidemic has affected all countries of the world, including Russia. It served as the basis for the suspension of the activities of many organizations, and especially those that use the labour of foreign citizens, the so-called migrant workers. For this reason, today labour migration is a very relevant topic for research. Relevance of the topic is caused by several factors.

Firstly, it is modern realities which the world faced as a result of pandemic Covid-19. Secondly, the need to form labour policies, and the presence of existing labour laws and those that are only to be enacted. Thirdly, it is importance of migration as a lever for the development of the world economy.

Based on analysis of existing sources about labour migration there is no general interpretation of this term. Different researchers (B.S. Horev, V.I. Staroverov, L.L. Rybakovskiy, I.L. Yamsin, V.P. Vopshin, V.V. Pokshishevskiy, V.I. Perevedentsev) variously identified this term [Ignatova, 2010: 40]. For example, the Russian economist, doctor of economic sciences, professor Ryazantsev S.V. defines labour migration as temporary movements of population with the purpose of work in another region or country with periodic return to the usual or permanent place of residence regardless of the method and legitimacy of border crossing and employment, time and frequency of work, i.e., without final relocation to the region or country of employment [Ryasantsev, 2007: 35-36]. Y.V. Zhiltsova interprets labour migration as temporary change of residence to engage in a paid activity in a foreign country [Zhiltsova, 2002: 4]. Other definitions based on the couple of movements of population to find and to get a workplace [Romanovskiy, 2019] or on the couple of territorial movements of people caused by employment and finding of work [Labour migration: https://migration.academic.ru/106/Трудовая_миграция].

Among all the presented interpretations, we consider the interpretation given by S.V. Ryazantsev to be the most accurate, since the latter includes the key attributes necessary and sufficient for the interpretation of this concept, namely the territorial movement of people, the time of stay in the territory of arrival and crossing any officially established boundaries.

There are current main problems connected with labour migration during pandemic Covid-19.

The first problem is that the authorities of the Russian Federation has adopted a policy of prohibiting the entry of foreigners and stateless persons into the country from 18 March 2020 to 1 May 2020. Almost synchronously the authorities of the main donor countries of labour migration to the Russian Federation began to close their borders. It means the majority of labour migrants who planned to go home in the spring months will not be able to do so. At the same time those who were supposed to come to Russia to replace them and those who work in Russia seasonally exclusively in spring and summer will not be able to come to Russia. It is during this period (with the capture of the beginning of autumn) that according to many years of observation the maximum amount of stay

of migrant workers in Russia is accounted for. It is already clear that restrictions on the entry of foreigners and stateless persons have disrupted the normal course of labour migration, which had a clear seasonal component.

The second equally important problem is caused by the fact that migrant workers can find themselves in a difficult situation due to job loss when they cannot leave their home country. Migrants have difficulty paying for patents, and difficulties with medical and social security.

Rules for extending the temporary stay of foreign citizens in the territory of the Russian Federation in conditions of the current epidemic situation were published by the Ministry of the Interior of the Russian Federation on the 19st of March in 2021. Firstly, all those who have entered Russia on visas will be extended (even if the existing visa has already expired), regardless of the purpose of entry. It will also extend the period of stay for all citizens arriving in Russia without visa and extend the validity of all previously issued temporary residence permits and residence permits (if they have expired). A labour migrant may apply for new patents without the need to travel outside the Russian Federation, and will not be held administratively responsible for exceeding the deadline for submitting such applications. The Ministry of Interior has also renewed the issuance of permits for the recruitment and use of foreign workers and work permits to foreign nationals already in the territory of the Russian Federation [Florinskaya, 2020: 14].

The Russian Federation Presidential Decree N 274 "On temporary measures to regulate the legal situation of foreign citizens and stateless persons in the Russian Federation in connection with the threat of further spread of a new coronary infection (COVID-19)" was signed on the 18st of April in 2020. According to the document from the 15st of March in 2020 to the 15st of June in 2021 inclusive some terms were suspended: the period of temporary stay and temporary or permanent residence of foreign citizens and stateless persons in the Russian Federation, periods for which foreign nationals and stateless persons are registered at their place of residence or registered at their place of residence, if such periods expire during the specified period.

The Russian Federation Presidential Decree N 364 "On temporary measures to regulate the legal situation of foreign citizens and stateless persons in the Russian Federation during the period of overcoming the consequences of the spread of a new coronary infection (COVID-19)" was signed on the 15st of June in 2021. This document contains the following provisions for labour migrants.

From the 16st of June in 2021 some terms were suspended:

- terms of the temporary stay in the Russian Federation of foreign citizens and stateless persons in the Russian Federation who have nationality of a foreign state or a permanent residence permit;
- terms of the validity of the certificates of the participant in the State program to facilitate the voluntary resettlement in the Russian Federation of compatriots living abroad, valid as at the 15th of March in 2020;
- terms of the validity of temporary residence permits and permanent residence permits valid as at the 15th of March in 2020 if foreign citizens and stateless persons holding such documents are outside the Russian Federation;
- terms of the stay outside the Russian Federation of participants in the State program and members of their families who are temporarily and permanently resident foreign nationals or

are highly qualified specialists, in the event that these categories of foreign citizens have not entered the Russian Federation before the expiry of their 6 months' stay abroad.

From the 16th of June to the 31st of December in 2021 inclusive the period of temporary or permanent residence of foreign citizens in the Russian Federation and the period of their registration at their place of residence is suspended as well as the validity of the refugee certificate and the certificate of temporary asylum in the territory of the Russian Federation.

Temporary measures for foreign citizens and stateless persons are being in force from the 16st of June in 2021 until the expiry of 90 days from the date of the cancellation of the temporary restrictions on transport connection with the home state imposed by the Russian Federation.

In addition to these measures, it is necessary to work with the leadership of donor countries to organise the exit of those who wish to leave Russia. In Russia, for example, there is a concentration of foreign nationals on the territory of Volgogradsky, Novosibirsky, Astrakhansky regions and Dagestan Republic, wishing to return to their homeland who do not have the opportunity to do so. Therefore, at present outbound rail services are organised from several Russian cities. However, as long as such migrants remain in the territory of the Russian Federation and seek employment, they need so-called “tax breaks”, which imply a deferral of payments for patents [Export flights for migrants].

In our view, Russia will have to increase its economic potential through elements of extensive economic development by meeting the growing demand for labour through migration in the medium and long term in the period of the pandemic with continuing population decline and insufficient development of labour-saving technologies.

In the current circumstances, an important task of the state administration is to improve the efficiency of regulation of international labour migration in the regions of Russia, taking into account their demographic and economic development, which updates the development of forecasts of interdependent development of migration, population reproduction and economy of Russian regions.

Since the existence of the Russian society and business, various forms of labour immigration regulation have been applied. A liberal approach was adopted in regulating labour migration at the end of the 20th century. An authoritarian approach with severe restrictive administrative measures was adopted at the beginning of the 21st century. The period since the second half of 2006 has been marked by the application of an approach based on a market-based mechanism for regulating labour migration aimed at expanding the possibilities of legal immigration taking into account the interests of the Russia's social and economic development.

The entry into force in 2007 of the Federal Law “On Migration Registration of Foreign Citizens and Stateless Persons in the Russian Federation” from 18.07.2006 № 109 and the Federal Law “On Amending the Federal Law “On the Legal Status of Foreign Citizens in the Russian Federation” and repealing certain provisions of the Federal Law “On Amending Certain Legal Acts of the Russian Federation” from 18.07.2006 № 110 as well as some other legislative acts have significantly changed the migration management regime in Russia.

In addition, the adopted Federal Law “On Amendments to the Federal Law “On the Legal Status of Foreign Citizens in the Russian Federation” and Certain Legislative Acts of the Russian Federation” from 19.05.2010 № 86, the Tax Code of the Russian Federation and the Budget Code of

the Russian Federation established special features of legal regulation of labour activity of highly qualified foreign citizens and those arriving in Russia in a visa-free manner, who perform labour activity for hire by physical persons [Voloh, 2013: 1]. The adopted Concept of State Migration Policy of the Russian Federation for 2019-2025, approved by Presidential Decree № 622 of 31.10.2018, plays a significant role in improving migration policy. The documents listed above played an important role in solving the problem of labour migration in Russia.

Results of the research

Based on the research the purpose has been achieved, the logic has been followed.

- The term "labour migration" has been specified. It has been determined that the interpretation given by S.V. Ryazantsev is the most accurate since the latter includes the key attributes necessary and sufficient for the interpretation of this concept.
- The key problems connected with the pandemic of Covid-19 have been highlighted.
- The ways of legal solutions of these problems have been suggested.
- The forecast of the state of labour migration for the foreseeable period (2021-2022) has been given.

Reference

Denisenko, Mukomel. Labour Migration in Russia during the Coronavirus Pandemic. Demographic Overview. 2020. Volume 7, № 3: 84-107.

Export flights for migrants. The Ministry of the Interior of the Russian Federation informs of the possibility of leaving the country. – URL: <https://zen.yandex.ru/media/id/5dbd347f1febd400b1f335b7/vyvoznnye-reisy-dlia-migrantov-mvd-rossii-informiruet-o-vozmojnosti-vyehat-v-svoiu-stranu-5f9149c8c2b29d2294ed79ea>.

Florinskaya U.F. Labour Migration in the Russian Federation at the Border Closure Stage. – Monitoring the Economic Situation in Russia: Trends and Challenges in Socio-Economic Development. 2020. № 7 (109). April / Abramov A., Bobylev U., Vasilkovsky S., Zybarevich N., Ignatov A., Kaykin A., Kolmar O., Kosyrev A., Larionova M., Miller E., Ponomareva O., Popova I., Radygin A., Sakharov A., Flegontova T., Florinskaya U., Chernova M., Shelepov A. Under the editorship of Gurevich V.S., Drobyshevskiy S.M., Kolesnikov A.V., May V.A., Sinelnikov-Myrlev S.G.; E.T. Gaidar Institute for Economic Policy, Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration. P. 71. – URL: http://www.iep.ru/files/text/crisis_monitoring/2020_7-109_April.pdf

Ignatova Y.E. Labour Migration: towards Clarification of the Concept. – Bulletin of the Volzhsky State University. Series 9. Edition 8. Part 1. 2010 P. 40-47.

Labour migration. – URL: https://migration.academic.ru/106/Трудовая_миграция

- Romanovskiy I. Labour Migration. – URL: <https://vgrazhdanstve.ru/migratsiya/trudovaya-migraciya.html>
- Ryazantsev S.V. Labour Migration in CIS and Baltic Countries: Trends, Consequences, Regulation. – Moscow: Formula of Law, 2007. – P. 576.
- The Ministry of the Interior of the Russian Federation explains the procedure for extending the temporary stay of foreign citizens in the territory of the Russian Federation. – URL: <https://мвд.рф/news/item/19812878/>
- Voloh V.A. Labour Migration: Legislation and Policy. // Legal Researches. – 2013. – № 3. – P. 1 – 20. DOI: 10.7256/2305-9699.2013.3.594 URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=594
- Zhiltsova U.V. Legal Regulation of Labour Relations of Migrant Workers: abstract of a thesis for the PhD degree in law. – Ekaterinburg, 2002. – P. 156.

COVID-19 AND EMPLOYMENT PROBLEMS

*Kapanadze Maia
Shamoevi Eter*

Abstract

The COVID-19 pandemic has posed unprecedented challenges to the world economy. Lockdown, according to the International Monetary Fund, has weakened economic activity around the world.

Clearly, Georgia could not stay away from these events, especially since services particularly damaged by the pandemic crisis The sector, including the tourism industry, accounts for 74 percent of the country's economy Equals.

In March 2020, the World Health Organization declared the coronavirus outbreak a global pandemic. As of June 1, the virus had infected six million people worldwide and killed 370,000.

Reason of research. The purpose of the study is to study and analyze the impact on COVID-19 small businesses, evaluate the measures taken by the state and identify ways to overcome the crisis.

Research method. The socio-economic consequences of anti-pandemic restrictions can be assessed in a variety of ways, taking into account the government's anti-crisis measures. The depth of detail and the quality of the conclusions depend on the information obtained that is used for the analysis. In the case of Georgia, labor force survey databases published on the website of the National Statistics Office are available for this type of survey [Georgian National Statistics Office, Labor Force Indicators (Employment and Unemployment) 2021: 1].

Research result. The problem of unemployment remains one of the most important issues in the world. In the first quarter of 2021, the unemployment rate in Georgia increased by 3.7 percentage points compared to the same period of the previous year and amounted to 21.9 percent.

According to Geostat, in the first quarter, the labor force accounted for 48.3 percent of the working age population, which is 3.0 percentage points less than in the same period last year, and the employment rate decreased by 4.2 percentage points to 37.7 percent. They will be significantly dependent on the scale of international assistance they will be able to mobilize.

Conclusion: In general, the negative impact of the epidemic on employment is expected to increase income inequality, both within the country and between countries. In this case, government support for firms, including small businesses and the self-employed, should be adjusted to reduce its impact on the labor market. Some of the sectors that have been hardest hit by the current crisis are food producers, wholesalers and retailers, as well as accommodation, catering and industry sectors.

Keywords: *pandemic, unemployment, crisis, employment, labor market*

Covid-19 და დასაქმების პრობლემები

კაპანაძე მაია
შამოგვი ეთერ

აბსტრაქტი

COVID-19-ის პანდემიამ მსოფლიო ეკონომიკა მანამდე არნახული გამოწვევების წინაშე დააყენა. „ლოკდაუნმა“ საერთაშორისო სავალუტო ფონდის შეფასებით, შეასუსტა ეკონომიკური აქტივობა მთელ მსოფლიოში. განსაკუთრებით დააზიანა მომსახურების სექტორი, დიდი დარტყმა მიაყენა შრომის ბაზარს და საერთაშორისო ვაჭრობას. ცხადია, საქართველო ვერ დარჩებოდა აღნიშნული მოვლენების მიღმა, მით უმეტეს, რომ პანდემიური კრიზისით განსაკუთრებით დაზიანებული მომსახურების სექტორი, მათ შორის, ტურისტული ინდუსტრია, ქვეყნის ეკონომიკის 74 პროცენტს შეადგენს.

2020 წლის მარტში, ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ კორონავირუსის აფეთქება მსოფლიო პანდემიად გამოაცხადა. პირველი ივნისისთვის ვირუსმა მსოფლიო მასშტაბით ექვსი მილიონი ადამიანი დააავადა, ხოლო 370 ათასი - იმსხვერპლა. კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია COVID-19-ის მცირე ბიზნესზე გავლენის შესწავლა და ანალიზი, სახელმწიფოს მხრიდან გატარებული ღონისძიებების შეფასება და კრიზისის დაძლევის გზების განსაზღვრა.

კვლევის მეთოდი. ანტიპანდემიური შეზღუდვების სოციალურ-ეკონომიკური შედეგების შეფასება მთავრობის ანტიკრიზისული ღონისძიებების გათვალისწინებით სხვადასხვა გზითაა შესაძლებელი. დეტალიზაციის სიღრმე და დასკვნების ხარისხი დამოკიდებულია მოპოვებულ ინფორმაციაზე, რომელიც ანალიზისთვის გამოიყენება. საქართველოს შემთხვევაში ამ ტიპის კვლევისთვის ხელმისაწვდომია სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ვებგვერდზე გამოქვეყნებული სამუშაო ძალის გამოკვლევის

მონაცემთა ბაზები.[საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სამუშაო ძალის მაჩვენებლები (დასაქმება და უმუშევრობა) 2021: 1].

კვლევის შედეგი უმუშევრობის პრობლემა მთელ მსოფლიოში კვლავ ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან საკითხად რჩება. 2021 წლის I კვარტალში საქართველოში უმუშევრობის დონე წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 3.7 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და 21.9 პროცენტი შეადგინა. საქსტატის ცნობით, I კვარტალში სამუშაო ძალამ შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობის 48.3 პროცენტი შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 3.0 პროცენტული პუნქტით ნაკლებია, ხოლო დასაქმების დონე შემცირებულია 4.2 პროცენტული პუნქტით და 37.7 პროცენტს შეადგენს. საინტერესოა, როგორ შეძლებს მსოფლიო ეკონომიკურ კრიზისთან გამკლავებას, რადგან საქართველოს ტიპის ქვეყნები მნიშვნელოვნად იქნებიან დამოკიდებული იმ საერთაშორისო დახმარების მასშტაბზე, რომლის მობილიზებასაც ისინი შეძლებენ.

დასკვნა. ზოგადად, მოსალოდნელია, რომ ეპიდემიის უარყოფითი გავლენა დასაქმებაზე გაზრდის შემოსავლების უთანასწორობას, როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე ქვეყნებს შორის. ამ შემთხვევაში, სახელმწიფო მხარდაჭერა ფირმებისთვის, მათ შორის მცირე ბიზნესისა და თვითდასაქმებულებისთვის, მორგებული უნდა იყოს შრომის ბაზარზე მისი ზემოქმედების შესამცირებლად. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია გამოყოფს რამდენიმე სექტორს, რომელიც ყველაზე ძლიერ დაზარალდა მიმდინარე კრიზისის პერიოდში, ესენია საკვები პროდუქტების მწარმოებელი, საბითუმო და საცალო რეალიზაციის მიმართულებები, ასევე განთავსების საშუალებები, კვების ობიექტები და მრეწველობის სექტორი. სახელმწიფოს შეუძლია დასაქმებისათვის შექმნას ინსტიტუტები, რომლებიც შეუქმნიან სანდო გარემოს უცხოელი და ადგილობრივი მეწარმეებისათვის სამეწარმეო საქმიანობის დასაწყებად.

საკვანძო სიტყვები: პანდემია, უმუშევრობა, კრიზისი, დასაქმება, შრომის ბაზარი

2020 წლის მარტში, ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ კორონავირუსის აფეთქება მსოფლიო პანდემიად გამოაცხადა. პირველი ივნისისთვის ვირუსმა მსოფლიო მასშტაბით ექვსი მილიონი ადამიანი დააავადა, ხოლო 370 ათასი - იმსხვერპლა. პირველი შემთხვევა საქართველოში 2020 წლის 26 თებერვალს დადასტურდა, დაავადებასთან ბრძოლის ერთ-ერთ მექანიზმად მიჩნეულია სოციალური დისტანცია და მკაცრი იზოლაცია. აღნიშნულმა მდგომარეობამ მთელ მსოფლიოში და მათ შორის საქართველოში, გამოიწვია ეკონომიკური საქმიანობის დიდი ნაწილის შეჩერება, ან საერთოდ დახურვა, რაც უარყოფითად აისახა დასაქმებულებზე.

ანტიპანდემიურმა შეზღუდვებმა, ბუნებრივია, უარყოფითად იმოქმედა ეკონომიკის სექტორზეც, სადაც დასაქმებული ადამიანების დიდმა ნაწილმა ფაქტობრივად დაკარგა სამუშაო ადგილები და შემოსავლებიც.

გაეროს სააგენტოს, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ გამოქვეყნებული სტატისტიკის მიხედვით, ბაზრიდან დაახლოებით 225 მილიონი სრულგანაკვეთიანი

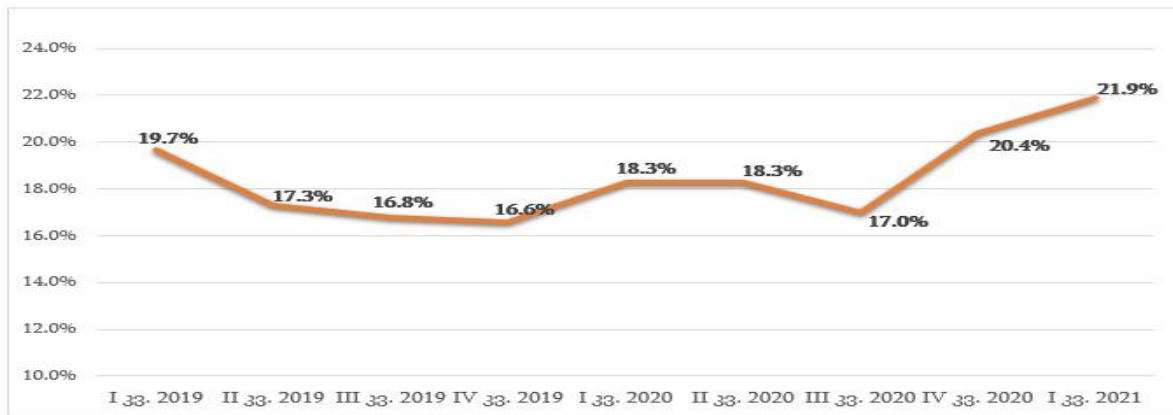

სამუშაო ადგილი გაქრა. მიღებული მაჩვენებელი 2009 წელს გლობალური ფინანსური კრიზისის ფონზე დაკარგული სამუშაო საათების მაჩვენებელს ოთხჯერ აღემატება.

სამუშაო ადგილების დაკარგვის პარალელურად, მნიშვნელოვნად გაიზარდა ისეთ დასაქმებულთა რიცხვი, რომლებიც კრიზისის დაწყების შემდეგ ნახევარ განაკვეთზე მუშაობენ, თუმცა სრულ განაკვეთზე მუშაობის სურვილი აქვთ. ასეთი ადამიანების რაოდენობა, მარტში დაფიქსირებული 5 მილიონიანი მაჩვენებლიდან თითქმის 11 მილიონამდე გაიზარდა. დამატებით, აპრილის თვეში 2.3 მილიონმა ადამიანმა შეწყვიტა სამუშაოს ძიება.

უმუშევრობის შემცირება და სიღარიბის დაძლევა კიდევ უფრო აქტუალური გახდება მსოფლიოს არაერთი ქვეყნისთვის პოსტპანდემიურ პერიოდში. როგორც ჩანს, ახალი კორონავირუსის უარყოფითი ეფექტი შრომის გლობალურ სამყაროზე ხანგრძლივი იქნება, რაც ისევ გამოიწვევს მილიონობით ადამიანის უმუშევრობას და სიღარიბეს.

გრაფიკი 1. უმუშევრობის დონე 2019-2021 წლებში (კვარტალური მაჩვენებლები)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური.

უმუშევრობის პრობლემა მთელ მსოფლიოში კვლავ ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან საკითხად რჩება. მსოფლიოს მასშტაბით, განურჩევლად ქვეყნისა და სექტორისა, დასაქმებულთა მნიშვნელოვან ნაწილზე უარყოფითად აისახა მიმდინარე პანდემიით გამოწვეული კრიზისი. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია გამოყოფს რამდენიმე სექტორს, რომელიც ყველაზე ძლიერ დაზარალდა მიმდინარე კრიზისის პერიოდში, ესენია საკვები პროდუქტების მწარმოებელი, საბითუმო და საცალო რეალიზაციის მიმართულებები, ასევე, განთავსების საშუალებები, კვების ობიექტები და მრეწველობის სექტორი.

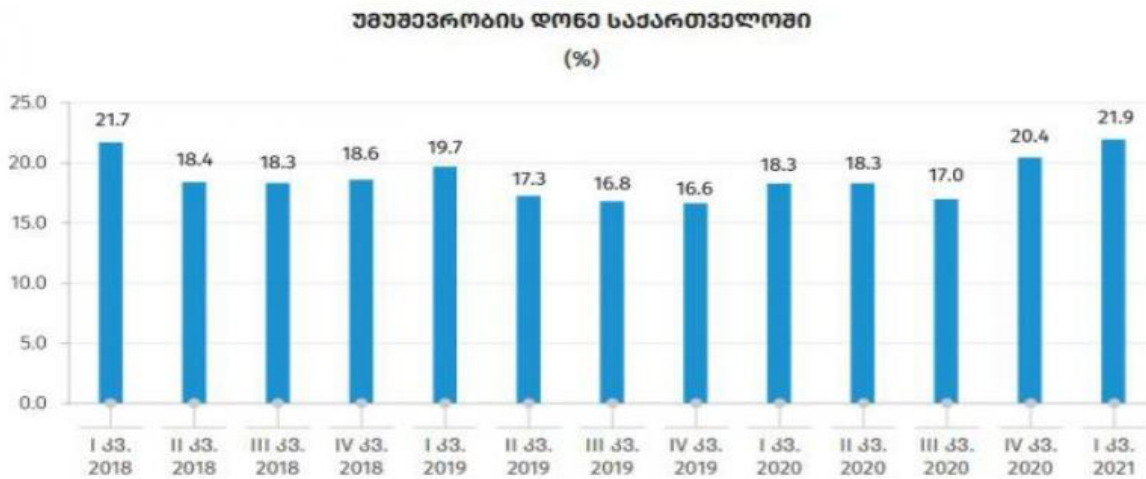
2021 წლის I კვარტალში საქართველოში უმუშევრობის დონე წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 3.7 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და 21.9 პროცენტი შეადგინა. საქსტატის ცნობით, I კვარტალში სამუშაო ძალამ შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობის 48.3 პროცენტი შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით

3.0 პროცენტული პუნქტით ნაკლებია, ხოლო დასაქმების დონე შემცირებულია 4.2 პროცენტული პუნქტით და 37.7 პროცენტს შეადგენს.

სამუშაო ძალის მონაწილეობის დონე ქალაქის ტიპის დასახლებებში შემცირდა 2.3 პროცენტული პუნქტით, ხოლო სოფლის ტიპის დასახლებებში - 3.8 პროცენტული პუნქტით. დასაქმების დონე ქალაქის ტიპის დასახლებებში შემცირდა 4.9 პროცენტული პუნქტით, ხოლო სოფლის ტიპის დასახლებებში - 3.3 პროცენტული პუნქტით.

გრაფიკი2. უმუშევრობის დონე 2018-2021 წლებში (კვარტალური მაჩვენებლები)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

უმუშევრობის დონემ ძირითადად საშუალო და დაბალშემოსავლიან ქვეყნებში მოიმატა. თუ მაღალშემოსავლიან ქვეყნებში დაუსაქმებელ ადამიანთა რაოდენობის პროცენტული მაჩვენებელი 7.6% იყო, დაბალ და საშუალოშემოსავლიან ქვეყნებში ეს მონაცემი 12.3%-ს უტოლდებოდა. ამასთანავე, 2019 წელთან შედარებით შრომის გლობალური შემოსავალი 3.7 ტრილიონი დოლარით შემცირდა.

მხოლოდ შეერთებულ შტატებში უმუშევართა რაოდენობამ 2008 წლის გლობალური კრიზისის შემდეგ, აპრილის ბოლოს, უმუშევრობის მაჩვენებელმა 30 მილიონს გადააჭარბა. ცნობილია, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ის შემცირდა 2020 წლის მეორე კვარტალში, აშშ-ში უმუშევრობის დონე დაახლოებით 10% იქნება. ევროპის ბევრ ქვეყანაში, როგორცაა საბერძნეთი, ესპანეთი და იტალია, სადაც დასაქმება ტრანსპორტისა და ტურიზმის სექტორებში მაღალია, უმუშევრობის დონე ორნიშნა რიცხვამდე გაიზარდება.

600მილიონზე მეტი თანამშრომელის საცალო, საბითუმო, სტუმართმოყვარეობის და არაფორმალურ სექტორებში შემოსავლის დაკარგვის მაღალი რისკის ქვეშ იმყოფება. დისტანციური მუშაობა, როგორცაა ფინანსები, საბანკო და მენეჯმენტის სფერო, ნაკლებად განიცდის სამუშაო ადგილების დაკარგვას.

პანდემია მეტ ზიანს აყენებს დაბალკვალიფიციურ, დაბალანაზღაურებად სამუშაოებს და ნაკლებ ზიანს აყენებს მაღალკვალიფიციურ სამუშაოებს. მოსალოდნელია, რომ ეპიდემიის უარყოფითი გავლენა დასაქმებაზე გაზრდის შემოსავლების

უთანასწორობას, როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე ქვეყნებს შორის . ამ შემთხვევაში, სახელმწიფო მხარდაჭერა ფირმებისთვის, მათ შორის მცირე ბიზნესისა და თვითდასაქმებულებისთვის, მორგებული უნდა იყოს შრომის ბაზარზე მისი ზემოქმედების შესამცირებლად.

დღეს, როცა საქართველოში COVID-19-ის გავრცელების პიკიდან გამომდინარე, საკმაოდ რთულია პროგნოზის გაკეთება იმ ეკონომიკური გავლენის შესახებ, რომელსაც მსოფლიოში პანდემიური პროცესი და ქვეყანაში არსებული ეპიდემიური მდგომარეობა ახდენს. ქვეყნის ეკონომიკაზე მნიშვნელოვანია კრიზისის ვადები და თუ როგორ შეძლებს მსოფლიო მასთან გამკლავებას, რადგან საქართველოს ტიპის ქვეყნები მნიშვნელოვნად იქნებიან დამოკიდებული იმ საერთაშორისო დახმარების მასშტაბზე, რომლის მობილიზებასაც ისინი შეძლებენ. აუცილებელია საერთაშორისო პოზიტიური და ნეგატიური გამოცდილების გაზრება, როგორც ჯანმრთელობის, ასევე ეკონომიკური კრიზისის მართვის მიმართულებით.

COVID-19-ის პანდემიამ მსოფლიო ეკონომიკა მანამდე არნახული გამოწვევების წინაშე დააყენა. „ლოკდაუნმა“ საერთაშორისო სავალუტო ფონდის შეფასებით, შეასუსტა ეკონომიკური აქტივობა მთელ მსოფლიოში. განსაკუთრებით დააზიანა მომსახურების სექტორი, დიდი დარტყმა მიაყენა შრომის ბაზარს და საერთაშორისო ვაჭრობას. ცხადია, საქართველო ვერ დარჩებოდა აღნიშნული მოვლენების მიღმა, მით უმეტეს, რომ პანდემიური კრიზისით განსაკუთრებით დაზიანებული მომსახურების სექტორი, მათ შორის, ტურისტული ინდუსტრია, ქვეყნის ეკონომიკის 74 პროცენტს შეადგენს.

2020 წლის მარტში, ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ კორონავირუსის აფეთქება მსოფლიო პანდემიად გამოაცხადა. პირველი ივნისისთვის ვირუსმა მსოფლიო მასშტაბით ექვსი მილიონი ადამიანი დაავადა, ხოლო 370 ათასი - იმსხვერპლა.

2021 გაეროს სააგენტოს, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ გამოქვეყნებული სტატისტიკის მიხედვით, ბაზრიდან დაახლოებით 225 მილიონი სრულგანაკვეთიანი სამუშაო ადგილი გაქრა.

2021 წლის I კვარტალში საქართველოში უმუშევრობის დონე წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 3.7 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და 21.9 პროცენტი შეადგინა. საქსტატის ცნობით, I კვარტალში სამუშაო ძალამ შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობის 48.3 პროცენტი შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 3.0 პროცენტული პუნქტით ნაკლებია, ხოლო დასაქმების დონე შემცირებულია 4.2 პროცენტული პუნქტით და 37.7 პროცენტს შეადგენს.

ზოგადად, მოსალოდნელია, რომ ეპიდემიის უარყოფითი გავლენა დასაქმებაზე გაზრდის შემოსავლების უთანასწორობას, როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე ქვეყნებს შორის . ამ შემთხვევაში, სახელმწიფო მხარდაჭერა ფირმებისთვის, მათ შორის მცირე ბიზნესისა და თვითდასაქმებულებისთვის, მორგებული უნდა იყოს შრომის ბაზარზე მისი ზემოქმედების შესამცირებლად.

საინტერესოა, როგორ შეძლებს მსოფლიო ეკონომიკურ კრიზისთან გამკლავებას, რადგან საქართველოს ტიპის ქვეყნები მნიშვნელოვნად იქნებიან დამოკიდებული იმ საერთაშორისო დახმარების მასშტაბზე, რომლის მობილიზებასაც ისინი შეძლებენ.

უმუშევრობის პრობლემა მთელ მსოფლიოში კვლავ ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან საკითხად რჩება.

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია გამოყოფს რამდენიმე სექტორს, რომელიც ყველაზე ძლიერ დაზარალდა მიმდინარე კრიზისის პერიოდში, ესენია საკვები პროდუქტების მწარმოებელი, საბითუმო და საცალო რეალიზაციის მიმართულებები, ასევე განთავსების საშუალებები, კვების ობიექტები და მრეწველობის სექტორი.

წინამდებარე კვლევა მიზნად ისახავს შეაფასოს: სახელმწიფოს მიერ დაწესებული ანტიპანდემიური შეზღუდვების უშუალო გავლენა დასაქმებასა და უმუშევრობაზე, დასაქმებისა და უმუშევრობის პროგნოზი 2020-2021 წლებისთვის, პანდემიის პირველი ტალღის შედეგების გათვალისწინებით.

სტატიაში განხილულია საქართველოში უმუშევრობის სტატისტიკური სურათი. გაანალიზებულია უმუშევრობის დონეები რეგიონალური ჭრილით, მოცემულია ქალაქად და სოფლად მის მაჩვენებელთა სისტემის ცვლილების ტენდენციები გამომწვევი მიზეზების ჩვენებით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი, COVID-19-ის ეკონომიკური შედეგები მსოფლიოსა და საქართველოსთვის, 2020;

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია 2021-2025;

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სამუშაო ძალის მაჩვენებლები (დასაქმება და უმუშევრობა) 2021 წელი;

სახელმძღვანელო მითითებები და საუკეთესო პრაქტიკის მაგალითები მიკრო, მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის-https://unece.org/sites/default/files/2021-04/Report_COVID-19_GEORG_08_April_2021_Tbilisi.pdf

საქსტატი: 2021 წლის საქართველოში უმუშევრობის დონე <https://formulanews.ge/News/50681>

სამუშაო ძალის მასალები <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevropa>

დასაქმება სამუშაოს გარეშე: როგორ იმოქმედა პანდემიამ შრომის ბაზარზე-
https://www.hse.ru/news/science/450192314.html?fbclid=IwAR3LXArV4u5U_AMpN4LKh4tp_CTO4YaUfpm-BXzUp-S_tf54nVKpO_CTDSSQ

EMPLOYMENT GROWTH - ECONOMIC DEVELOPMENT AND AN UNCONDITIONAL GUARANTOR OF RAISING THE WELFARE OF THE POPULATION

*Naira Virsaladze
Malvina Kipiani*

Abstract

Aim of the research: Employment is the basis for creating the necessary conditions for the reproduction of the population, the standard of living of the population depends on it, the amount of public spending in the field of training, retraining and labor arrangement of workers.

Consequently, the reduction of the employment rate is a process accompanying the low economic development of any country. It directly affects the income and well-being of the population. For a long time, this process takes a massive, chronic form of unemployment and becomes one of the most acute problems in the country.

The average unemployment rate in Georgia is 22 percent (much higher in rural areas). This means that every 5th economically active person is out of work. At the same time, a significant part of the population has left the country due to insufficient jobs. That is why creating jobs in the real economic sector is a major and priority challenge. Unemployment is accompanied by a number of social problems: low living standards, the vast majority of the population living on the brink of poverty, resulting in deteriorating health due to constant mental stress, and thousands of families financially and morally devastated by alcohol, drugs and gambling.

With a low employment rate, there is no less important problem in the country - the shortage of skilled labor and professions with time-required qualifications. The Covid-19 pandemic, along with the problems facing the country, has exacerbated the lack of skills in mastering modern technologies, services and access. Prepared to meet the requirements of modern technology and work, the country's vocational education system could not meet and could not further. The main goal and strategic direction of the country should be the production of high quality products, which is impossible without a combination of production and professional education, and therefore the process leads to an increase in the employment of the workforce.

Research methodology: Analysis, synthesis and economic-statistical methods are used during the research.

Results and conclusions: Employment is an important socio-economic category and plays an essential role in raising the level of well-being of the population, in the formation and development of professional skills in people. The economic content of employment is reflected in the ability of each worker to meet the material and spiritual needs of himself and his family members through his own labor, to create conditions for the formation of a person and his comprehensive development through participation in socially useful activities. At the modern stage, a reasonable understanding of the problem is of particular importance. In order to overcome the crisis caused by the pandemic and mass unemployment, it is necessary to increase the involvement of government

structures with scientists and practitioners, to develop flexible stimulus and regulatory policies, to make quick and effective decisions to make significant changes.

Keywords: *Employment, Unemployment, Pandemic challenges, Vocational education, Economic development, Prosperity*

დასაქმების ზრდა - ეკონომიკური განვითარებისა და მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლების უპირობო გარანტი

*ვირსალაძე ნაირა
ყიფიანი მალვინა*

აბსტრაქტი

კვლევის მიზანი: დასაქმება მოსახლეობის აღწარმოებისათვის აუცილებელი პირობების შექმნის საფუძველს წარმოადგენს, მასზეა დამოკიდებული მოსახლეობის ცხოვრების დონე, საზოგადოების დანახარჯების სიდიდე მომუშავეთა მომზადების, გადამზადებისა და შრომითი მოწყობის სფეროში.

შესაბამისად, დასაქმების მაჩვენებლის შემცირება ნებისმიერი ქვეყნის დაბალი ეკონომიკური განვითარების თანმხლები პროცესია. იგი პირდაპირ აისახება მოსახლეობის შემოსავლებისა და ცხოვრების კეთილდღეობის მაჩვენებლებში. დროის დიდ მონაკვეთში ეს პროცესი უმუშევრობის მასიურ, ქრონიკულ ფორმას იღებს და ქვეყნის ერთ-ერთ უმწვავეს პრობლემად იქცევა.

საქართველოში უმუშევრობის მაჩვენებელი საშუალოდ 22 პროცენტია (სოფლად რელურად გაცილებით უფრო მაღალი). ეს იმას ნიშნავს, რომ ყოველი მე-5 ეკონომიკურად აქტიური ადამიანი სამუშაოს გარეშეა. ამასთან ერთად სწორედ არასაკმარისი სამუშაო ადგილების გამო ქვეყნიდან წასულია მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი. სწორედ ამიტომ რეალურ ეკონომიკურ სექტორში სამუშაო ადგილების შექმნა უმთავრესი და პრიორიტეტული გამოწვევაა. უმუშევრობის გვერდით იზრდება მოსახლეობის მთელი რიგი სოციალური პრობლემები: ცხოვრების დაბალი დონე, სიღარიბის ზღვარზე მყოფი მოსახლეობის დიდი უმრავლესობა, შედეგად მუდმივი სტრესის გამო ადამიანების მძიმე ფსიქიკური მდგომარეობის ფონზე ჯანმრთელობის გაუარესება, ალკოჰოლზე, ნარკოტიკსა და აზარტულ თამაშებზე დამოკიდებულების შედეგად როგორც ფინანსურად, ისე მორალურად განადგურებული ათასობით ოჯახი.

დასაქმების დაბალ მაჩვენებლთან ერთად ქვეყანაში არის არანაკლებ მნიშვნელოვანი პრობლემა - დროის მოთხოვნის შესაბამისი კვალიფიკაციისა და პროფესიის მქონე სამუშაო ძალის დეფიციტი. კოვიდ-19 პანდემიამ ქვეყნის წინაშე არსებულ პრობლემებთან ერთად, კიდევ უფრო მწვავედ დაგვანახა თანამედროვე ტექნოლოგიების ათვისების, მომსახურების და წვდომის მიმართ უნარების ფლობის დეფიციტი. თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და

სამუშაოების მოთხოვნებს მომზადებული ვერ შეხვდა და ვერც შემდგომში აუწყო ფეხი ქვეყნის პროფესიული განათლების სისტემამ. ქვეყანაში უმთავრეს მიზნად და სტრატეგიულ მიმართულებად უნდა იქცეს მაღალი სტანდარტების პროდუქციის წარმოება, რაც უპირველესად წარმოებისა და პროფესიული განათლების თანმხვედრ და ერთმანეთთან დაკავშირებული პრობლემების კომპლექსურად გადაწყვეტის გარეშე შეუძლებელია, შესაბამისად პროცესი იწვევს სამუშაო ძალის დასაქმების ზრდას.

კვლევის მეთოდოლოგია: კვლევის დროს გამოყენებულია ანალიზის, სინთეზის და ეკონომიკურ-სტატისტიკური მეთოდები.

შედეგები და დასკვნები: დასაქმება მნიშვნელოვან სოციალურ-ეკონომიკურ კატეგორიაა და არსებით როლს ასრულებს მოსახლეობის კეთილდღეობის დონის ამაღლებაში, ადამიანში პროფესიული შესაძლებლობების ფორმირებასა და განვითარებაში. დასაქმების ეკონომიკური შინაარსი აისახება ყოველი მომუშავეს შესაძლებლობაში საკუთარი შრომით უზრუნველყოს მისი და ოჯახის წევრების მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება, სოციალური თვალსაზრისით საზოგადოებრივად სასარგებლო საქმიანობაში მონაწილეობის გზით შექმნას პირობები პიროვნების ფორმირებისა და მისი ყოველმხრივი განვითარებისათვის. თანამედროვე ეტაპზე განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს პრობლემის გონივრულად გააზრება. პანდემიით გამოწვეული კრიზისის და მასობრივი უმუშევრობის დაძლევის მიზნით საჭიროა მეცნიერებთან და პრაქტიკოსებთან ერთად სახელისუფლებო სტრუქტურების ჩართულობის გაზრდა, მოქნილი მასტიმულირებელი და მარეგულირებელი პოლიტიკის შემუშავება, სწრაფი და ეფექტური გადაწყვეტილებების მიღება მნიშვნელოვანი ცვლილებების გასატარებლად.

საკვანძო სიტყვები: დასაქმება, უმუშევრობა, პანდემიის გამოწვევები, პროფესიული განათლება, ეკონომიკური განვითარება, კეთილდღეობის ამაღლება

ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების მთავარ მახასიათებელს ცხოვრების დონე წარმოადგენს. მისი ზრდის უპირობო საფუძველი კი ქვეყნის ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის მაქსიმალური დასაქმების მიღწევაა, რაც თავის მხრივ განაპირობებს მოსახლეობის ლეგალურ და გარანტირებულ შემოსავალს, შესაბამისად - აღწარმოებას. ქვეყნისთვის ასევე არანაკლებ მნიშვნელოვანია დანახარჯების სიდიდე დასაქმებულთა (მომუშავეთა) შრომითი მოწყობის სფეროში მათი მომზადების, გადამზადების, კვალიფიკაციის ამაღლებისა და ახალი პროფესიების ათვისების თვალსაზრისით.

აღნიშნული პროცესების შესახებ არსებული მონაცემების სრულფასოვანი და რეალური ანალიზი უფრო ნათლად წარმოაჩენს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური ზრდის მასშტაბებს, სოციალური მდგომარეობის საერთო სურათს, ეკონომიკური განვითარების მდგრადობას მომავალი თაობების ცხოვრების დონის გაუმჯობესების მიზნით.

დასაქმების მაჩვენებლის შემცირება ქვეყნის დაბალი ეკონომიკური განვითარების თანმხლები პროცესია. იგი პირდაპირ ასახება მოსახლეობის შემოსავლებისა და ცხოვრების კეთილდღეობის მაჩვენებლებში. ხოლო თუ ეს პროცესი დროის დიდ მონაკვეთში მასიურ, ქრონიკულ ფორმას იღებს და უმუშევრობის „ტალღაში“ გადადის, ქვეყნის ერთ-ერთ უმწვავეს პრობლემად იქცევა.

საქართველოში უმუშევრობის მაჩვენებელი საშუალოდ 22 პროცენტია (სოფლად რეალურად გაცილებით უფრო მაღალი). ეს იმას ნიშნავს, რომ ყოველი მე-5 ეკონომიკურად აქტიური ადამიანი სამუშაოს გარეშეა და თუ ოუკენის კანონსაც გავიხსენებთ (უმუშევრობის ბუნებრივი ნორმის (6%) ზევით, ყოველი 1%-ით მეტობის შემთხვევაში 2,5%-ით მცირდება მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობა), ადვილი წარმოსადგენია, გაზრდილი უმუშევრობის ხარჯზე როგორ მცირდება ქვეყანაში შექმნილი მატერიალური დოვლათისა და მომსახურების ღირებულება, რაც ერთი მხრივ მძიმე ტვირთად აწვება ქვეყნის ეკონომიკას და, მეორე მხრივ, დაბლა სწევს მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილის ცხოვრების დონეს და ხარისხს. არსებული სიტუაციიდან გამომდინარე ქვეყნის რეალურ ეკონომიკურ სექტორში სამუშაო ადგილების შექმნა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევაა.

დასაქმებასთან დაკავშირებული პრობლემის განხილვა ცალსახად, არასაკმარისი სამუშაო ადგილების და შესაბამისად მატერიალური დოვლათის ვერ შექმნის „მშრალ“ ციფრებში ასახვით, მარტო ოფიციალურ ინფორმაციად არ აღიქმება. სწორედ ამ ინფორმაციის კვალდაკვალ, მის თანმხლებად იზრდება მოსახლეობის მთელი რიგი მძიმე სოციალური პრობლემები: ცხოვრების დაბალი დონე, სიღარიბის ზღვარზე მყოფი მოსახლეობა, მუდმივი სტრესის გამო ადამიანების მძიმე ფსიქიკური მდგომარეობით ჯანმრთელობის გაუარესება, ალკოჰოლზე, ნარკოტიკსა და აზარტულ თამაშებზე დამოკიდებულების შედეგად როგორც ფინანსურად, ისე მორალურად განადგურებული ათასობით ოჯახი.

ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური მდგომარეობის გამო დარღვეულია მოთხოვნა-მიწოდების წონსწორობა შრომის ბაზარზე. არასაკმარისი სამუშაო ადგილების გამო წასულია და ასევე ინტენსიურად გრძელდება მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილის ქვეყნიდან გადინება, რომელთა უმეტესობა ახალგაზრდა ასაკისაა. როგორც წესი, ისინი ადვილად ეწყობიან უცხოეთში ცხოვრების „რეჟიმს“, იშვიათად ბრუნდებიან საკუთარ ქვეყანაში, რაც სხვა უამრავ პრობლემასთან ერთად, ხელს უწყობს მოსახლეობის დემოგრაფიული სტრუქტურის გაუარესებას და ქვეყნის გენოფონდის შემცირებას.

აღნიშნულიდან გამომდინარე დასაქმების არასასურველ სურათს მეცნიერები, ექსპერტები და სწავლული ეკონომისტები არა მარტო ფართო მსჯელობისა და განხილვის საკითხად, არამედ ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს და ღირებულ გამოწვევად მიიჩნევენ. უფრო მეტიც, „სხვადასხვა ორგანიზაციათა კვლევების მიხედვით, დიდი ხანია, პირველ ადგილზე უმუშევრობაა, ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხი კი უკან ინაცვლებს...მოსახლეობის დიდი ნაწილი ყოვლედღიური სარჩო-საბადებლის შოვნის პრობლემის წინაშე დგას...ეს დიდი გამოწვევაა სახელმწიფოსათვის - არა მარტო პრესტიჟის

თვალსაზრისით, არამედ მისი უსაფრთხოების, მდგრადობისა და განვითარების პერსპექტივისათვის“ (ი. არჩვაძე) .

აღნიშნულთან ერთად უნდა გავითვალისწინოთ ისიც, რომ ქვეყანაში თვითმიზნად არ იქცეს დასაქმების მაჩვენებლის გაზრდა. მის ძირითადი დატვირთვა მოსახლეობის შემოსავლების ზრდასა და სოციალური ყოფის გაუმჯობესებაში უნდა აისახოს. დასაქმების ზრდა არ უნდა ხდებოდეს იაფი მუშახელის ანუ იაფი შრომის ხარჯზე. როგორც ერთი, ისე მეორე ვერ ქმნის მაღალი ხარისხის და კონკურენტუნარიან პროდუქციას. შესაბამისად, უმუშევრობის შემცირებამ არა მარტო ციფრებში უნდა იპოვოს ასახვა, არამედ მან პირდაპირი გავლენა უნდა მოახდინოს ქვეყნის ეკონომიკის დაჩქარებულ და მდგრად განვითარებაზე. აქცენტი უნდა გაკეთდეს თანამედროვე ტექნოლოგიების ათვისებასა და მეცნიერებაში არსებული სიახლეების მასშტაბურ დანერგვაზე. მხოლოდ შრომის მაღალი მწარმოებლურობით მიიღწევა სასურველი შედეგი და ეკონომიკურ სექტორში რეალური ინვესტიციების განხორციელება. თანამედროვე მიღწევების დანერგვა და ათვისება აქტიურად უნდა ხდებოდეს არა მარტო მრეწველობის, არამედ სოფლის მეურნეობის დარგებშიც. მით, უფრო, რომ საქართველო ძირითადად აგრარული ქვეყანაა და ამ სექტორშია დასაქმებული მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი (48%), შექმნილი მატერიალური დოვლათის წილი მშპ - ში კი მხოლოდ 9 %-ია. ამასთან ერთად თვითდასაქმებულთა 68 % სწორედ სოფლის მაცხოვრებლებს წარმოადგენენ (მ.კვარაცხელია). ასე, რომ ქართულ სოფელში და ზოგადად, აგრარულ სექტორში, საკმაოდ დიდი რეზერვი და რესურსია, მაგრამ სამწუხაროდ უკვე 30 წელია, საქართველოს სოფლის მეურნეობას და მთლიანად აგრარულ სექტორს ერთეული გულშემატკივრების მეტი არავინ არ აღმოაჩნდა. ქვეყნის სამთავრობო და სახელისუფლო დონეზე ვერა და ვერ იქნა მიღებული სოფლის მეურნეობის აღდგენისა და განვითარების ერთიანი სახელმწიფო რეფორმა, რომელიც სიღრმისეულად შეისწავლიდა, სათანადოდ გაანალიზებდა არსებულ მდგომარეობას და წინ წაწევდა დარგში არსებული პრობლემების მოგვარების საკითხს.

სამწუხაროა ისიც, რომ კოვიდ პანდემიამ კიდევ უფრო მძაფრად და აშკარად წარმოაჩინა სამუშაო ძალასთან დაკავშირებული არა მარტო დასაქმების საკითხი, არამედ კვალიფიციური კადრების უკმარისობა და მოთხოვნადი პროფესიებისადმი „მოკრძალებული“ დამოკიდებულება. ფაქტია, რომ ქართული შრომის ბაზარი სწრაფ და ადეკვატურ რეაგირებას ვერ აკეთებს მოთხოვნადი პროფესიებისა და სპეციალობების მიმართ. ჯერ კიდევ „გადატვირთვა“ ვერ მოხდა სწავლების თანამედროვე უნარებისა და ჩვევების მქონე კვალიფიციური სამუშაო ძალის მოსამზადებლად. ჯერ კიდევ იზოლირებულად, ცალ-ცალკე მუშაობს უმაღლესი საგანმანათლებლო, პროფესიული სასწავლებლები და მათი რეალური დამსაქმებლები. სამწუხაროდ, ხშირად აცდენილია ორივე მხარის მიზნები და ამოცანები.

უმუშევრობის შემცირება პირველ რიგში მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლებასთან უნდა ასოცირდებოდეს. სამწუხაროდ, დღეს დაუცველია არა მარტო ის, ვინც არ და ვერ მუშაობს, არამედ ისიც, ვინც დაბალ ანაზღაურებას იღებს. არსებული ინფლაციის პროცესმა, რომელიც გლობალურია და არც ისე ადვილი გადასაჭრელია, „შეჭამა“ საქართველოს ეკონომიკური ზრდა (ვლ.პაპავა). იმდენად დაბალია ქვეყანაში

საშუალო ხელფასის დონე და პანდემიის გამო არასრული სამუშაო დატვირთვის შედეგად იმდენად შემცირდა იგი, რომ შემოსავალი ელემენტარულ სატარიფო გადასახადებსაც ვერ წვდება, ღირსეულ ცხოვრებაზე ხომ ლაპარაკიც ზედმეტია. გამოსავალი არ არის სოციალურად დაუცველების დახმარება. გამოსავალი ღირსეულ ცხოვრებაში და ადამიანებისათვის დასაქმების, პროფესიების ათვისების, მომზადებისა და გადამზადების ხელმისაწვდომობაშია. სანამ ეს რეალური და შესაძლებელი არ გახდება, მანამ დასაქმება ყოველთვის იქნება უპირველესი პრობლემა საქართველოს მოსახლეობისათვის. პრობლემა, რომელიც მაგნიტივით იზიდავს თანმხლებ სოციალურ ყოფით პრობლემათა საკმაოდ ფართო ჩამონათვალს.

თუ არა უცხოური საინვესტიციო კაპიტალის მოზიდვა მცირე ბიზნესისა და მეწარმეობის, სოფლის მეურნეობისა და აგრარული სექტორის განვითარების ხელშეწყობის მიზნით, ისე საქართველოს დღევანდელი ეკონომიკური პოტენციალით და ფინანსური კაპიტალით, რეალურად შეუძლებელია არსებული პრობლემის დაძლევა, სოციალური ყოფის გაუმჯობესება.

სიღარიბის დაძლევის უპირველესი გზა ახალი, ინოვაციური მცირე საწარმოების და ბიზნეს სექტორის ფართო ქსელითაა შესაძლებელი, სადაც პირველ რიგში თანამედროვე ტექნოლოგიების მომსახურე, ახალი უნარ-ჩვევების მქონე სამუშაო ძალა დასაქმდება, რომელიც უპირველესად მაღალი ხარისხისა და კონკურენტუნარიანი ისეთი პროდუქციის წარმოებით იქნება დაკავებული, რომლის მიწოდება- რეალიზაცია მსოფლიო ბაზარზე უნდა იყოს გათვლილი. სხვაგვარად წარმოუდგენელია როგორც ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება და გაძლიერება, ისე მისი თითოეული მოქალაქის ყოველდღიური სოციალური ყოფის გაუმჯობესება.

ასევე წარმოუდგენელია ქვეყანამ მნიშვნელოვან ეკონომიკურ აღმავლობასა და გარდაქმნას მიაღწიოს გამოცდილი, პროფესიონალი და სწავლული მეცნიერების, ექსპერტებისა და სპეციალისტების ერთობლივი ძალისხმევით და არსებული სამეცნიერო პოტენციალის გამოყენების გარეშე. სინამდვილეში პროფესიონალთა სიტყვა მხოლოდ მასმედიის საშუალებებით ჩანს. სამწუხაროდ, რეალური საქმის გადაწყვეტისას მათი ცოდნა, გამოცდილება და აზრი არავის არ აინტერესებს. ეს არის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი და უკან დამხევი რეალობა, რომელიც სამწუხაროდ უკვე ათეული წლებია ეწირება საქართველოს პოლიტიკურ ნებას.

მთავარია, რომ პრობლემასთან ბრძოლა არ უნდა იყოს თავის მოწონება და გამოსავალი, არამედ მნიშვნელოვანია ამ პრობლემის წარმოქმნისა და ხელშეწყობის მიზეზების შესწავლა. ამას კი გამოცდილება, ღრმა მეცნიერული ანალიზი, კვლევა და კვალიფიკაცია ესაჭიროება. საბედნიეროდ, საქართველოში საკმაოდ ძლიერი ეკონომიკური სამეცნიერო პოტენციალი არსებობს, მაგრამ მათთან ურთიერთობები ჯერ ისევ „მოკრძალებული“, შორისდებული და სამწუხაროდ, იმდენად გაიშვიათებულია, რომ მათი მოსაზრებანი არსებული პრობლემების შესახებ მხოლოდ ვიწრო წრეში, მათ პროფესიულ შეხვედრებზე ისმის, იბეჭდება კიდეც, მაგრამ სათანადო რეაგირება და შემხვედრი ინტერესი დღემდე იშვიათია ან საერთოდ არ არსებობს. ამიტომაც ხდება, რომ ნებისმიერი

ეკონომიკური რეფორმის გატარებას და სერიოზულ გარდაქმნებს უმეტესად, საარჩევნო კამპანიებად ქცეული პროგრამები და გადაწყვეტილებები ენაცვლებიან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ვლადიმერ პაპავა, რატომ „შეჭამა“ ინფლაციამ ეკონომიკური ზრდა, კვირის პალიტრა, 27 დეკემბერი - 2 იანვარი, 2021 წ.
- ოსებ არჩვაძე, რატომ არის უმუშევართა ქვეყანაში კვალიფიკაციური კადრების დეფიციტი, კვირის პალიტრა, 13 -19 დეკემბერი, 2021 წ.
- ნოდარ ჭითანავა, საქართველოს ეკონომიკის გამოწვევები და სტრატეგია, თბილისი, 2018 წ.
- მურმან კვარაცხელია, სიღარიბე და დასაქმების პრობლემები საქართველოში, თბილისი, 2020
- ვირსალაძე ნაირა, „მოსახლეობის ეკონომიკური აქტივობისა და დასაქმების მნიშვნელოვანი ასპექტები პანდემიის პირობებში, „თანამედროვე განვითარების ეკონომიკური,სამართლებრივი და სოციალური პრობლემები – 2021“ კონფერენციის მასალები. 2021.

BIRTH RATE IN POST-SOVIET GEORGIA AND COVID-19 - REGIONAL ASPECTS

Khmaladze Merabi

Kopaleishvili Natalia

Abstract

During the Soviet period, the study of birth rates in Georgia by regions, as well as regional statistical-demographic studies in general, was not relevant, because, on the one hand, “region of the region”, i.e. regions of Georgia was not interested for the Soviet science, and secondly - the documentary materials of natural movement of the population were processed according to the autonomous formations and districts.

Regional statistics was created in post-Soviet Georgia. Nevertheless, based on the available information, it was still possible to study certain regional demographic surveys, this or that part of certain regions. A thorough research of the regional demographic processes began in the post-Soviet

period, in which Georgian demographers A. Totadze, V. Lortkipanidze, E. Menabdishvili, A. Bakuradze, N. Kopaleishvili, N. Akhalaia, I. Iashvili, et al., made a valuable contribution

A purpose of our research was to analyze the birth rate and dynamics in the post-Soviet period according to the official administrative-territorial units of Georgia, in the framework of which statistical information is processed. Moreover, modern Georgian statistics process information on the natural movement of the population according to the municipalities within the regions. Our research covers the years 1995-2020. The methodological basis of the research is statistical-demographic methods of analysis and the works of Georgian scientists on this topic. The impact of COVID-19 on birth rate reduction in 2019-2020 is discussed separately.

The dynamics of the birth rate in Georgia and its regions in the period under the review is contradictory. The birth rate decreased everywhere in 1995-2005 except Samtskhe-Javakheti and Kvemo Kartli, where there was a slight increase in the rate. The rate in Shida Kartli remained practically unchanged. The birth rate fell the most in 1995-2005, by 41.5%, in Racha Lechkhumi and Kvemo Svaneti. Less, the rate decreases by 25-26% in Guria, Imereti and Samegrelo Zemo Svaneti. Birth rates decreased by 10-16% in Adjara, Kakheti and Mtskheta. Birth rate remained unchanged in Shida Kartli, increasing by 108.1% in Samtskhe-Javakheti and 121.4% in Kvemo Kartli. In 1995-2005, only in Ajara the size of the general birth rate met the requirements of extended population reproduction, and only for 1995.

The impact of the crisis of the 1990s on demographic processes weakened in 2005-2015, which was reflected in the increase in the birth rate in Georgia as a whole and in all its regions. 2005-2015 in Georgia is the so-called "Compensation period". The well-known "comparatively low baseline effect" also became clear in those years. The fact is that the lower the level of the comparable event in the base year, the smaller its absolute increase, the higher the growth rate. As a result, the birth rate in 2005-2015 increased the most, by 174.2% in Racha-Lechkhumi and Kvemo Svaneti, as the birth rate in this region was the lowest among the regions in 2005 - 6.6 Ppm. In contrast, the lowest increase in the birth rate was 118-120% in Samtskhe-Javakheti and Kvemo Kartli, which by 2005 were characterized by high birth rates.

The spread of COVID has reduced the birth rate both in Georgia as a whole and in the regions. As a result of COVID in 2020, compared to 2019, 1776 fewer children were born in Georgia. Among them, 751 less in Tbilisi, 315 less in Kvemo Kartli, 187 less in Samegrelo and Zemo Svaneti, 167 less in Imereti, 104 less in Ajara, 99 less in Guria, 72 less in Shida Kartli, 44 less in Kakheti, 25 less in Racha-Lechkhumi and Kvemo Svaneti, 20 less in Mtskheta-Mtianeti. Samtskhe-Javakheti is an exception here, since 8 more births are fixed in this region. COVID-epidemic was officially recognized in Georgia in January 2020. Consequently, if it had been recognized earlier, the birth rate would have fallen further. From this we can conclude that the birth rate will decrease more in 2020-2021 than in 2019-2020.

Keywords: Birth rate; Post-Soviet Georgia; Regions, COVID-epidemic.

შობადობა პოსტსაბჭოთა საქართველოში-რეგიონული ასპექტები და COVID-19

ხმალაძე მერაბი
 კოპალეიშვილი ნატალია

აბსტრაქტი

საქართველოში შობადობის შესწავლა რეგიონების მიხედვით საბჭოთა პერიოდში, ისევე როგორც საერთოდ რეგიონული სტატისტიკურ-დემოგრაფიული კვლევები აქტუალური არ იყო, რამდენადაც ჯერ ერთი, საბჭოთა მეცნიერებას „რეგიონის რეგიონი“, ე.ი. საქართველოს რეგიონი არ აინტერესებდა. მეორე-მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობის მასალების დამუშავება მიმდინარეობდა ავტონომიური წარმონაქმნების და რაიონების მიხედვით. რეგიონული სტატისტიკა შეიქმნა პოსტსაბჭოთა საქართველოში. მიუხედავად ამისა, არსებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით მაინც ხერხდებოდა გარკვეული რეგიონული დემოგრაფიული კვლევების, ცალკეული რეგიონების ამა თუ იმ მხარის შესწავლა. რეგიონული დემოგრაფიული პროცესების საფუძვლიანი კვლევა დაიწყო პოსტსაბჭოთა პერიოდში, რაშიც თავისი წვლილი შეიტანეს ქართველმა დემოგრაფებმა: ა. თოთაძემ, ვ. ლორთქიფანიძემ, ე. მენაბდიშვილმა, ა. ბაკურაძემ, ნ. კოპალეიშვილმა, ნ. ახალაიამ, ი. იაშვილმა და სხვებმა.

ჩვენი კვლევის მიზანს შეადგენდა შობადობის დონის და დინამიკის ანალიზი პოსტსაბჭოთა პერიოდში საქართველოს ოფიციალური ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულების მიხედვით, რომელთა ჭრილობიც მუშავდება სტატისტიკური ინფორმაცია. უფრო მეტი-თანამედროვე საქართველ სტატისტიკა მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობის შესახებ ინფორმაციას ამუშავებს რეგიონებს შიგნით არსებულ მუნიციპალიტეტების მიხედვითაც. ჩვენი კვლევა მოიცავს 1995-2020 წლებს. კვლევის მეთოდოლოგიური საფუძველია ანალიზის სტატისტიკურ-დემოგრაფიული მეთოდები და ქართველ მეცნიერთა შრომები აღნიშნულ თემაზე. ცალკეა განხილული კოვიდ-19-ის გავლენა შობადობის შემცირებაზე 2019-2020 წლებში.

შობადობის დონის დინამიკა საქართველოში და მისი რეგიონების მიხედვით განხილულ პერიოდში წინააღმდეგობრივი ხასიათისაა. შობადობა 1995-2005 წლებში ყველაზე მცირდება სამცხე-ჯავახეთისა და ქვემო ქართლის გარდა, სადაც მაჩვენებლის უმნიშვნელო ზრდას აქვს ადგილი. შიდა ქართლში მაჩვენებელი პრაქტიკულად უცვლელია. შობადობა 1995-2005 წლებში ყველაზე მეტად, 41,5%-ით, შემცირდა რაჭა ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში. უფრო ნაკლებად, 25-26%-ით მცირდება მაჩვენებელი გურიაში, იმერეთში და სამეგრელო ზემო სვანეთში. ყველაზე ნაკლებად, 10-16%-ით შემცირდა შობადობა აჭარაში, კახეთში და მცხეთა მთიანეთში. შობადობის დონე უცვლელი დარჩა შიდა ქართლში, მის ზრდას ადგილი აქვს სამცხე-ჯავახეთში 108,1%-ით, ხოლო ქვემო ქართლში-121,4%-ით. 1995-2005 წლებში შობადობის ზოგადი კოეფიციენტის სიდიდე მხოლოდ აჭარაში აკმაყოფილებდა მოსახლეობის გაფართოებული აღწარმოების მოთხოვნებს და ისიც მხოლოდ 1995 წლისთვის.

2005-2015 წლებში სუსტდება 1990-იანი წლების კრიზისის გავლენა დემოგრაფიულ პროცესებზე, რაც აისახა შობადობის მაჩვენებლის ზრდაზე მთლიანად საქართველოსა და მის ყველა რეგიონში. 2005-2015 წლები საქართველოში წარმოადგენს ე.წ. „საკომპენსაციო პერიოდს“. აღნიშნულ წლებში ნათლად გამოჩნდა ასევე სტატისტიკაში კარგად ცნობილი - „შესადარი დაბალი საბაზისო დონის ეფექტი“. საქმე ისაა, რომ რაც უფრო დაბალია შესადარი, საბაზისო წელს მოვლენის დონე, მისი მცირედი აბსოლუტური მატებაც კი მაღალი ზრდის ტემპებს იძლევა. ამის შედეგია, რომ შობადობის დონე 2005-2015 წლებში ყველაზე მეტად, 174,2%-ით გაიზარდა რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში, რამდენადაც შობადობა მოცემულ რეგიონში 2005 წელს რეგიონებს შორის ყველაზე დაბალი იყო-6,6 პრომილე. აღნიშნულის საპირისპიროდ, შობადობის ყველაზე დაბალი ზრდა, 118-120% დაფიქსირდა სამცხე ჯავახეთსა და ქვემო ქართლში, რომლებიც 2005 წლისთვის შობადობის მაღალი მაჩვენებლებით ხასიათდებოდნენ.

კოვიდის გავრცელებამ შობადობის დონე შეამცირა როგორც მთლიანად საქართველოში, ისე რეგიონებში. 2020 წელს კოვიდის შედეგად, 2019 წელთან შედარებით საქართველოში დაიბადა 1776-ით ნაკლები ბავშვი. მათ შორის: თბილისში-751, ქვემო ქართლში-315, სამეგრელო ზემო სვანეთში-187, იმერეთში-167, აჭარაში-104, გურიაში-99, შიდა ქართლში-72, კახეთში-44, რაჭა-ლეჩხუმში და ქვემო სვანეთში-25, მცხეთა-მთიანეთში-20 -ით ნაკლები. გამონაკლისია სამცხე-ჯავახეთი, სადაც დაიბადა 8 ბავშვით მეტი. კოვიდეპიდემია საქართველოში ოფიციალურად იქნა აღიარებული 2020 წლის იანვარში. შესაბამისად, მისი აღიარება უფრო ადრე რომ მომხდარიყო, შობადობა უფრო შემცირდებოდა. აქედან შვებოდა გავაკეთოთ დასკვნა, რომ შობადობა 2020-2021 წლებში უფრო მეტად შემცირდება, ვიდრე 2019-2020 წლებში.

შობადობის დონე და დინამიკა-1995-2020 წლებში

საქართველოში შობადობის შესწავლა რეგიონების მიხედვით საბჭოთა პერიოდში, ისევე როგორც საერთოდ რეგიონული დემოგრაფიულ-სტატისტიკური კვლევა აქტუალური არ იყო, რამდენადაც საბჭოთა მეცნიერებას „რეგიონის რეგიონი“ არ აინტერესებდა. ამიტომ, რეგიონული დემოგრაფიული პროცესების საფუძვლიანი კვლევა დაიწყო პოსტსაბჭოთა პერიოდში. ამ კუთხით პრიორიტეტი ეკუთვნით: ა.თოთაძეს, ვ.ლორთქიფანიძეს, ა.ბაკურაძეს, ე.მენაბდიშვილს, ნ.კოპალეიშვილს, ნ.ახალაიას, ი.იაშვილს. დაბადებულთა განაწილება რეგიონების მიხედვით საშუალებას გვაძლევს საკითხი შევისწავლოთ 1995-2020 წლებში.

შობადობის დონის დინამიკა საქართველოში და მისი რეგიონების მიხედვით განხილულ პერიოდში წინააღმდეგობრივი ხასიათისაა. შობადობის ზოგადი კოეფიციენტი 1995-2005 წლებში ყველგან მცირდება სამცხე-ჯავახეთის გარდა. ვ. ლორთქიფანიძის კვლევით, 1991 წელს შობადობის დონე სამცხე-ჯავახეთში ბევრად აღემატებოდა ქვეყნის საშუალო მაჩვენებელს [ვაჟა, 1988, 38]. ამასთან ერთად, 1995-2005 წლებში ქვემო ქართლში მაჩვენებლის უმნიშვნელო ზრდას აქვს ადგილი. შიდა ქართლში მაჩვენებელი

პრაქტიკულად უცვლელია. 1995-2005 წლებში შობადობის ზოგადი კოეფიციენტის სიდიდე მხოლოდ აჭარაში აკმაყოფილებდა მოსახლეობის გაფართოებული აღწარმოების მოთხოვნებს და ისიც მხოლოდ 1995 წლისთვის. ისტორიულად, ა. თოთაძის გამოთვლებით, შობადობის ზოგადი კოეფიციენტი აჭარაში 1894-1898 წლებში შეადგენდა 21,2 პრომილეს და მნიშვნელოვნად ჩამორჩებოდა ქუთაისის (27,8) და თბილისის (34,5) გუბერნიების ანალოგიურ მაჩვენებლებს. როგორი უცნაურადაც არ უნდა მოგვეჩვენოს, წერს ა. თოთაძე, განსაკუთრებით მე-20 საუკუნის მეორე ნახევრიდან შობადობის დონე (საქართველოს) მაჰმადიანურ მოსახლეობაში საგრძნობლად მაღალია ქრისტიანულ მოსახლეობასთან შედარებით, მაშინ, როდესაც მე-19 საუკუნეში პირუკუ მოვლენას ჰქონდა ადგილი [თოთაძე, 2012. 51. 52]. იმავე 1894-1898 წლებში შობადობის დონემ ოზურგეთის მაზრაში შეადგინა 37,6, მოკვდაობამ 16,7 ხოლო ბუნებრივმამატებამ 20,9 პრომილე, რითაც ის საქართველოს ყველა მაზრის მაჩვენებელს აღემატებოდა [თოთაძე, 2014. 72.78.].

ცხრილი 1. შობადობის ზოგადი კოეფიციენტები საქართველოში რეგიონების მიხედვით 1995-2020 წლებში⁵

	1995	2000	2005	2010	2015	2020
საქართველო, მ.შ.	12,1	11,8	11,8	14,6	15,9	12,5
აჭარა	14,7	13,4	12,3	16,0	18,6	15,9
გურია	13,3	10,4	9,8	12,4	13,8	10,0
იმერეთი	13,8	11,0	10,4	13,9	16,1	12,1
კახეთი	12,1	10,8	10,8	13,0	16,4	12,3
მცხეთა მთიანეთი	13,5	10,9	11,6	14,5	13,6	10,9
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	11,2	9,3	6,6	8,5	11,5	8,9
სამეგრელო ზემო სვანეთი	13,2	10,4	9,7	11,8	15,1	10,6
სამცხე-ჯავახეთი	11,1	11,5	12,0	14,1	14,2	12,6
ქვემო ქართლი	11,2	13,8	13,6	16,3	16,3	12,7
შიდა ქართლი	11,0	12,2	11,0	14,3	15,8	11,9

⁵ აქ და შემდგომში ცხრილები გამოთვლილია ჩვენს მიერ საქსტატის ინფორმაციაზე (geostat.ge) დაყრდნობით.

2005-2015 წლებში სუსტდება 1990-იანი წლების კრიზისის გავლენა დემოგრაფიულ პროცესებზე, რაც აისახა შობადობის მაჩვენებლის ზრდაზე ამ წლებში მთლიანად საქართველოსა და მის ყველა რეგიონში. 2015-2020 წლებში შობადობა მცირდება როგორც ქვეყნის, ისე რეგიონების დონეზე, რაც 2020 წლის პანდემიის შედეგია. ქვემოთ მოგვაქვს შობადობის დონის დინამიკის მახასიათებელი სტატისტიკური მაჩვენებლები.

შობადობა 1995-2005 წლებში ყველაზე მეტად, 41,5%-ით, შემცირდა რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში. უფრო ნაკლებად, 25-26,0%-ით, მცირდება მაჩვენებელი გურიაში, იმერეთში და სამეგრელო ზემო სვანეთში. ყველაზე ნაკლებად, 10-16,0%-ით, შემცირდა შობადობა აჭარაში, კახეთში და მცხეთა მთიანეთში. შობადობის დონე უცვლელი დარჩა შიდა ქართლში, ხოლო მის ზრდას ადგილი აქვს სამცხე-ჯავახეთში 108,1%-ით და ქვემო ქართლში - 121,4%-ით.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია ყველაზე მრავალრიცხოვანი რეგიონი- იმერეთი. საქმე ისაა, რომ ა. ბაკურაძის გამოთვლით, შობადობის დონე იმერეთში 1945 წელს 13,2 ხოლო საქართველოში 14,0 პრომილეს აღწევდა [აკაკი, 2004. 20]. აქედან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ საქართველოს დემოგრაფიულ განვითარებას უფრო დიდი ზიანი მიაყენა 1990-იანი წლების კრიზისმა, ვიდრე მეორე მსოფლიო ომმა.

განხილული 1995-2020 წლებიდან 2005-2015 წლები საქართველოში წარმოადგენს „საკომპენსაციო პერიოდს“. წინა, 1995-2005 წლების შემცირების შემდეგ შობადობა გაიზარდა საქართველოს ყველა რეგიონში. მოცემულ წლებში ნათლად გამოჩნდა ასევე სტატისტიკაში კარგად ცნობილი - „შესადარი დაბალი საბაზისო დონის ეფექტი“. საქმე ისაა, რომ რაც უფრო დაბალია შესადარი, საბაზისო წელს მოვლენის დონე, მისი მცირედი აბსოლუტური მატებაც კი მაღალი ზრდის ტემპებს იძლევა. მოცემული ფაქტით კარგად სარგებლობდა საბჭოთა სტატისტიკა, რადგან საბჭოთა კავშირში მოვლენის მცირეოდენი მატებაც კი ზრდის მაღალ ტემპებს იძლეოდა ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით და ეს ზრდა სოციალიზმის კაპიტალიზმთან შედარებით უდავო უპირატესობის დასადასტურებლად გამოიყენებოდა.

მაგრამ დავუბრუნდეთ საკომპენსაციო 2005-2015 წლებს. ამ წლებში შობადობის დონე ყველაზე მეტად, 174,2%-ით გაიზარდა რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში, რადგანაც შობადობამ მოცემულ რეგიონში 2005 წელს რეგიონებს შორის ყველაზე დაბალი იყო - 6,6‰. შესაბამისად, კოეფიციენტის ყველაზე დაბალი ზრდა, 120,0% დაფიქსირდა ქვემო ქართლში, რომელიც 2005 წელს შობადობის ყველაზე მაღალი მაჩვენებლით ხასიათდებოდა.

2015 წლის შემდეგ. 2020 წლისთვის შობადობის დონე „კოვიდის“ შედეგად საქართველოში მნიშვნელოვნად, 21,4%-ით შემცირდა, ხოლო ზოგიერთ რეგიონში - უფრო მეტად. მაგალითად, მაჩვენებელი შემცირდა: სამეგრელო ზემო სვანეთში 29,8%-ით, გურიაში 27,5%-ით, შიდა ქართლში, კახეთში, გურიაში და იმერეთში 25-27,0%-ით. რეგიონებიდან შობადობა ყველაზე ნაკლებად შემცირდა: სამცხე-ჯავახეთსა (11,3%) და აჭარაში (14,5%). მთლიანობაში, 2020 წლისთვის შობადობის დონე დაუბრუნდა 1995 წლის დონეს, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ მის უმნიშვნელო, 3,3%-ით მატებას ქვეყნების მასშტაბით.

შობადობის მახასიათებელი რეგიონული მაჩვენებლებიდან შეიძლება გაკეთდეს ცალსახა დასკვნა, რომ საქართველოს რეგიონებიდან შობადობის მაღალი დონით ყოვეთვის გამოირჩეოდა აჭარა, რომელიც როგორც ჩანს, მისი მოსახლეობის კონფესიური შემადგენლობით უნდა აიხსნას.

განხილულ პერიოდში კოვიდეპიდემიით შობადობის შემცირება ყველაზე ნათლად ჩანს დაბადებულთა 2019-2020 წლების მონაცემების შედარებით. მოცემულ წლებში საქართველოში დაიბადა 1776 ბავშვით ნაკლები. მათ შორის: თბილისში -751, ქვემო ქართლში - 315, სამეგრელო ზემო სვანეთში - 187, იმერეთში - 167, აჭარაში - 104, გურიაში - 99, შიდა ქართლში - 72, კახეთში - 44, რაჭა-ლეჩხუმში - 25, მცხეთა-მთიანეთში - 20. გამონაკლისია სამცხე-ჯავახეთი, სადაც დაიბადა 8 ბავშვით მეტი. კოვიდეპიდემია საქართველოში ოფიციალურად აღიარებული იქნა 2020 წლის იანვარში. შესაბამისად, მისი აღიარება უფრო ადრე რომ მომხდარიყო, შობადობა 2020 წ. უფრო შემცირდებოდა. აქედან შეგვიძლია გავაკეთოთ დასკვნა, რომ 2021 წელს შობადობა 2020 წელთან შედარებით უფრო მეტად შემცირდება.

შობადობის დონის დინამიკის ანალიზისას საჭიროა პასუხი გაეცეს კითხვას: განხილულ 1995-2020 წლებში მიმდინარეობდა თუ არა რეგიონებს შორის შობადობის დონეების გამოთანაბრება? ამ მიზნით ჩვენს მიერ გამოთვლილი იქნა რეგიონთაშორის შობადობის ვარიაციის წრფივი კოეფიციენტები წლების მიხედვით. შედეგები მოგვაქვს ქვემოთ.

წლები	1995	2000	2005	2010	2015	2020
ვარიაციის წრფივი კოეფიციენტები (%%)	9,8	10,4	12,8	13,6	9,6	11,6

ცხადია, არ შეიძლება კატეგორიულად ვამტკიცოთ კანონზომიერების არსებობაზე, მაგრამ ყოველ შემთხვევაში ნათლად ჩანს ტენდენცია: 1995-2010 წლებში შობადობის ზრდის პარალელურად ვარიაციის მაჩვენებლის ზრდა მიგვითითებს შობადობის დონის რეგიონთაშორის დიფერენციაციის გაღრმავებაზე, ხოლო 2015-2020 წლებში შობადობის დონის შემცირების პარალელურად ვარიაციის მაჩვენებლის შემცირება მიგვითითებს შობადობის რეგიონთაშორისი დონეების გამოთანაბრებაზე.

რეგიონული შობადობის სხვა მახასიათებლები

საინტერესოა დავახასიათოთ არსებული განსხვავებები შობადობის დონეებში რეგიონების ქალაქის და სოფლის მოსახლეობის მიხედვით. მთლიანად საქართველოს რეგიონების შობადობა ქალაქ-სოფლის მიხედვით პოსტსაბჭოთა პერიოდში შეიძლება ორ ნაწილად გავყოთ. პირველი - 1995-2005 და მეორე - 2010-2020 წლები. პირველ პერიოდში შობადობის ზოგადი კოეფიციენტი რეგიონების ქალაქის მოსახლეობაში გაცილებით, რიგ

შემთხვევებში 2-3 და მეტ ჯერ აღემატება სოფლის მოსახლეობის ანალოგიურ მაჩვენებელს. ასეთია მაგალითად, 1995 წელს მცხეთა-მთიანეთი, რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი. მცხეთა-მთიანეთში ქალაქის შობადობა სოფლისას აღემატებოდა 3,5-ჯერ, რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში - 5,6-ჯერ. 2000 წლისთვის შობადობის მაჩვენებელი რეგიონების ქალაქის მოსახლეობაში აღემატებოდა სოფლისას: გურიაში 2,4-ჯერ, იმერეთში - 2,3-ჯერ, კახეთში - 1,9-ჯერ, მცხეთა-მთიანეთში - 2,8-ჯერ, რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში - 3,3-ჯერ. 2005 წლისთვის ორჯერადი მეტობა შენარჩუნდა გურიაში, კახეთში, მცხეთა-მთიანეთში, სამეგრელო - ზემო სვანეთში, ქვემო და შიდა ქართლში. რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში მეტობა აღწევდა 3,6.

2010 წლიდან შობადობის დონეები როგორც საქართველოს ქალაქის და სოფლის, ისე რეგიონების მიხედვით გამოთანაბრდა. მათ შორის სხვაობა რამდენიმე პრომილეს არ აღემატება. გამონაკლისს წარმოადგენს რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი, რომელშიც ქალაქის მოსახლეობის შობადობა თვით 2020 წლამდე რამდენჯერმე აღემატებოდა სოფლის ანალოგიურ მაჩვენებელს და მხოლოდ 2015 წელს შემცირდა 130,5 და 2020 წელს - 121,1%-მდე.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია აჭარა, სადაც შობადობა სოფლად სხვა რეგიონებისგან განსხვავებით 2000 და 2020 წლის გარდა, მნიშვნელოვნად აღემატებოდა შობადობას ქალაქში.

არ შეიძლება არ აღინიშნოს შობადობის დონეების ასეთი თანაფარდობების რაიმე სავარაუდო მიზეზი მაინც. ვფიქრობთ, შობადობის ასეთი დაბალი დონე 1995-2010 წლებში რეგიონების სოფლის მოსახლეობაში გამოწვეულია 1990-იანი წლების შემდეგ ქალაქთან შედარებით სოფლის მოსახლეობის ცხოვრების დონის მნიშვნელოვანი გაუარესებით.

შობადობის დონის შემცირება ტრადიციულად იწვევს სტრუქტურულ ცვლილებებს შობადობაში დაბადების რიგითობის მიხედვით. კერძოდ, შობადობის შემცირების კვალობაზე დაბადებულებში იზრდება რიგით პირველი, მეორე და მცირდება მესამე და მეტი რიგის დაბადებულების ხვედრი წილი. შესაბამის ცვლილებებს განიცდის შობადობის ზოგადი კოეფიციენტებიც დაბადების რიგითობის მიხედვით. ასეთ მდგომარეობას ადგილი ჰქონდა საქართველოშიც 1960-იანი წლების შემდეგ. კერძოდ ამ წლებიდან დაიწყო შობადობის მნიშვნელოვანი შემცირება საქართველოში.

პოსტსაბჭოთა სინამდვილეში აღნიშნული კანონზომიერება დაირღვა. კერძოდ, შობადობის უკიდურესმა შემცირებამ გამოიწვია უკუპროცესი - დაბადებულებში შემცირდა პირველი და გაიზარდა მეორე, მესამე და მეტი რიგის დაბადებულების ხვედრი წილი და შობადობის კოეფიციენტები დაბადების რიგითობის მიხედვით.

როგორც გაანგარიშებებმა გვიჩვენა, საბჭოთა პერიოდის შემდეგ, 2003-2005 წლებში, პირველი ბავშვების ხვედრი წილი დაბადებულებში მერყეობს 62,4%- 58,6% ფარგლებში, რაც წარმოადგენს მოცემული მაჩვენებლების მაქსიმუმს საქართველოს დემოგრაფიულ ისტორიაში. 2005 წლისთვის რიგ რეგიონებში, როგორცაა: აჭარა, კახეთი, მცხეთა-მთიანეთ, სამეგრელო-ზემო სვანეთი, სამცხე ჯავახეთი, შიდა ქართლი, პირველი ბავშვების ხვედრი წილი 60,0% აღემატებოდა. მოცემული მაჩვენებელი 2020 წლისთვის ყველა რეგიონში საშუალოდ 20,0%-ით შემცირდა, მაშინ, როდესაც მეორე ბავშვების ხვედრი წილი

საშუალოდ 5-6%-ით ხოლო მესამე და მეტი - უფრო მეტად, საშუალოდ 12,0%-ით გაიზარდა.

შობადობის კოეფიციენტები დაბადების რიგითობის მიხედვით მოცემულია ქვემოთ ცხრილში.

ცხრილი 2. შობადობის ზოგადი კოეფიციენტის განაწილება დაბადების რიგითობის მიხედვით საქართველოში 2005-2020 წლებში (პრომილებში)

	პირველი ბავშვი			მეორე ბავშვები			მესამე და მეტი		
	2005	2015	2020	2005	2015	2020	2005	2015	2020
საქართველო	6,9	6,6	4,7	3,5	6,1	4,5	1,4	3,2	3,2
აჭარა	7,4	8,1	5,8	3,3	7,3	6,2	1,6	3,2	3,9
გურია	5,6	5,8	3,6	2,9	5,1	3,5	1,3	2,9	2,9
იმერეთი	5,6	6,6	4,6	3,5	6,4	4,3	1,3	3,1	3,2
კახეთი	6,8	6,8	4,0	3,0	6,0	4,5	1,2	3,6	3,8
მცხეთა-მთიანეთ	7,1	5,2	3,4	3,1	5,2	3,4	1,4	3,2	3,2
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	3,7	4,4	3,4	2,0	4,5	3,0	1,0	2,6	2,5
სამეგრელო - ზემო სვანეთი	6,3	6,5	3,6	2,4	5,8	4,1	1,0	2,8	2,9
სამცხე-ჯავახეთი	7,9	6,0	4,5	2,8	5,4	4,6	1,2	2,8	3,5
ქვემო ქართლი	7,5	6,6	4,7	4,1	5,9	4,2	2,0	3,8	3,8
შიდა ქართლი	6,8	6,2	4,0	3,2	6,4	4,3	1,1	3,2	3,6

ცხრილიდან ჩანს, როგორ შეიცვალა შობადობის დონეები დაბადების რიგითობის მიხედვით 2005-2020 წლებში. კერძოდ, პირველი ბავშვების შობადობის კოეფიციენტი საქართველოში 2,2%-ით, ე.ი. 31,9%-ით შემცირდა. ეს შემცირება ზოგიერთ რეგიონში უფრო დიდ მასშტაბებს აღწევს. კერძოდ, გურიაში ის ტოლია 35,7%, კახეთში - 41,2%, მცხეთა-მთიანეთში - 52,1% (შემცირებაა ორჯერ და მეტად), სამცხე-ჯავახეთში - 43,0% და ა.შ.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, იზრდება მეორე, მესამე და მეტი ბავშვების შობადობის კოეფიციენტი, განსაკუთრებით - მესამე და მეტი ბავშვების. მესამე და მეტი ბავშვების შობადობა საქართველოში გაიზარდა 2,3-ჯერ. მათ შორის რეგიონების მიხედვით: ქვემო ქართლში - 1,9-ჯერ, აჭარაში, გურიაში, იმერეთში, მცხეთა მთიანეთში, რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში 2,2-დან 2,8-ჯერ: კახეთში, სამეგრელო ზემო სვანეთში, სამცხე-ჯავახეთში და შიდა ქართლში 2,9-დან 3,3-ჯერ.

შობადობის ზრდას მესამე და მეტი რიგის ბავშვების მიხედვით მივყავართ ერთ საინტერესო ჰიპოთეზამდე: ხომ არ წარმოადგენს ის კომპენსაციას სოციალურ-ეკონომიკური პირობების გაუარესების შედეგად პირველი ბავშვების დაბადების შეზღუდვის გამო? საბჭოთა დემოგრაფიულ ლიტერატურაში გავრცელებული აქსიომა, რომ პირველი ბავშვის დაბადებას წინ არაფერი ელოებოდა, როგორც ჩანს გარკვეულ პირობებში მცდარი აღმოჩნდა, „ვერ იმუშავა“.

პოსტსაბჭოთა საქართველოს სტატისტიკა გვამღევეს ქალთა რეპროდუქციული ჯანმრთელობის მახასიათებელი ისეთი მნიშვნელოვანი მაჩვენებლების გამოთვლის საშუალებას, როგორცაა - მკვდრადშობადობა რეგიონების მიხედვით.

ცხრილი 3. მკვდრადშობადობის დონე საქართველოს რეგიონებში 1995-2020 წლებში (მკვდრადშობილთა რიცხვი ყოველ 1000 დაბადებულზე მოცემული წლისთვის)

	1995	2000	2005	2010	2015	2020
საქართველო	11,6	18,2	16,0	11,8	9,9	8,8
თბილისი	16,0	31,6	14,5	10,0	8,5	7,7
აჭარა	9,5	25,2	23,8	11,1	11,1	7,1
გურია	6,8	12,5	9,3	15,9	14,8	8,4
იმერეთი	12,2	18,9	21,3	13,4	9,4	9,2
კახეთი	9,7	13,7	12,8	15,7	10,9	11,5
მცხეთა-მთიანეთ	11,5	2,4	8,7	12,6	11,7	4,3
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	4,7	2,3	18,9	6,5	8,2	15,4
სამეგრელო - ზემო სვანეთი	5,1	2,8	12,8	15,3	8,4	11,3
სამცხე-ჯავახეთი	10,7	16,1	20,2	8,4	9,7	12,6
ქვემო ქართლი	7,8	6,7	6,7	8,4	10,8	8,0
შიდა ქართლი	12,0	13,2	30,8	16,5	12,6	11,3

მოცემულ ცხრილზე დაყრდნობით შეგვიძლია გავაკეთოთ არაპირდაპირი დასკვნა საქართველოში ქალთა რეპროდუქციული ჯანმრთელობის გაუარესების შესახებ 1995-2005 წლებში, რის შედეგიც იყო მკვდრადშობადობის ზრდა და დასკვნა ჯანმრთელობის გაუმჯობესების შესახებ 2010-2020 წლებში, რასაც მოჰყვა მკვდრადშობადობის მაჩვენებლის შემცირება. ანალოგიური დასკვნები შეიძლება გავაკეთოთ ცალკეული რეგიონების მიხედვით მოცემულ წლებში, თუმცა ზოგიერთი, როგორცაა: რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი, ასევე სამცხე-ჯავახეთი მოცემულ სქემაში ვერ თავსდება, რამდენადაც 2010 წლის შემდეგ ამ რეგიონებში მკვდრადშობადობის ზრდას აქვს ადგილი.

საინტერესოა შობადობის დონეების შედარება აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს მიხედვით.

ცხრილი 4. შობადობის ზოგადი კოეფიციენტები აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოში 1995-2020 წლებში

	საქართველო			აღმოსავლეთ საქართველო			დასავლეთ საქართველო		
	სულ	ქალაქად	სოფლად	სულ	ქალაქად	სოფლად	სულ	ქალაქად	სოფლად
1995	12,1	13,1	11,0	11,0	11,6	10,0	13,4	15,7	11,7
2000	11,8	14,3	8,8	12,1	13,8	9,2	11,1	14,9	8,2
2005	11,8	14,3	8,5	12,6	14,8	8,8	10,4	13,2	8,1
2010	14,6	14,9	14,1	15,2	15,5	14,5	13,5	13,3	13,6
2015	15,9	15,8	16,0	15,8	15,4	16,4	16,2	17,0	15,5
2020	12,5	12,8	12,0	12,5	12,3	12,9	12,6	13,9	11,4
1995-2020	13,1	14,2	11,7	13,2	13,9	12,0	12,9	14,7	11,4

როგორც ჩვენმა გამოთვლებმა გვიჩვენა, მთლიანად განხილული პერიოდისთვის შობადობის დონეები აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოში პრაქტიკულად არ განსხვავდება ერთმანეთისგან, რადგან ამისათვის არავითარი საფუძველი არ არსებობს. იმავდროულად, როგორც მთლიანად ქვეყანაში, ისე დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოში, შობადობის ზოგადი კოეფიციენტი ქალაქად აღემატება ანალოგიურ მაჩვენებელს სოფლად, დასვლეთში 2,5(121,4%) და აღმოსავლეთში 3,3 (128,9%) პრომილით.

გამოყენებული ლიტერატურა

აკაკი ბაკურაძე, იმერეთის მოსახლეობის საერთო რიცხოვნობის, შემადგენლობის და ბუნებრივი მოძრაობის დინამიკა მე-19 და მე-20 საუკუნეებში(ეკონომიკურ-სტატისტიკური ანალიზი). საკანდიდატო დისერტაციის ავტორეფერატი. თბ., 2004.

ვაჟა ლორთქიფანიძე, ისტორიული მესხეთი. დემოგრაფიული განვითარების პრობლემები. სადოქტორო დისერტაციის ავტორეფერატი. თბ., 1998/

ანზორ თოთაძე, აჭარის მოსახლეობა. თბ., 2012.

ანზორ თოთაძე, გურიის მოსახლეობა. თბ., 2014.

Geostat ge

COVID-19 AND EMPLOYMENT-UNEMPLOYMENT PROBLEMS IN VARIOUS SECTORS OF THE ECONOMY

Gvetadze Temur

Abstract

Introduction and aim: Unemployment is one of the most important problems in Georgia, especially after the coronavirus pandemic. Crisis, what we receive from pandemic strongly influences employment-unemployment problems in various sectors of the economy. Reduced consumption and reduced incomes of employers will ultimately affect employees' wages or, moreover, the availability of their jobs. The pandemic, in Georgia and in the world, completely stopped the economy for several months and changed the rhythm of people's lives. Today, in our country, several waves of coronavirus have passed, and the state is trying to return the population to the usual rhythm of life with active economic policy, however, given the impending danger (further waves) and the loss received by various companies with COVID-19, rehabilitation processes are quite slow. Today, our government should especially try to pursue an effective employment policy in order to promote the recovery of the economy and the creation of new jobs.

Research methodology: Statistical, as well as comparative analysis and scientific and other necessary methods were applied in the study

Results and implications: Restrictions imposed by the government have had a significant economic impact on the tourism, retail, and transport sectors. Some of the companies were able to switch to remote mode and thus try to continue their business and retain their employees. During the pandemic, the government developed an anti-crisis plan that provides various types of financial assistance and benefits to companies, employees, the self-employed and other groups, which I think help businesses in this difficult situation.

Conclusion: COVID-19 has done great harm to people employed in various sectors of the economy, which has resulted in job losses for some and significant reductions in income for others.

As we can be seen from the study discussed above, the predictions are as follows: About 30% of employees are left their work, The proportion of employees employed in the education, healthcare, or government sectors were relatively less affected. The self-employed in the agricultural sector have faced the problem of selling goods, as under the new regulations, intercity traffic has been banned and open and closed type markets have been closed. These restrictions have affected different groups of employees in different ways, which makes it even more difficult to implement a social program that suits all of them.

Keywords: *Pandemic; salary; Unpaid leave; Remote work, anti-crisis plan*

COVID-19 და დასაქმება-უმუშევრობის პრობლემები ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებში

გვეტაძე თემური

აბსტრაქტი

კვლევის მიზანი: უმუშევრობა საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემაა, განსაკუთრებით კორონავირუსით გამოწვეული პანდემიის შემდგომ. აქედან მიღებული კრიზისი ძლიერად ზემოქმედებს დასაქმება-უმუშევრობის პრობლემებზე ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებში. შემცირებული მოხმარება და დამსაქმებლების შემცირებული შემოსავლები საბოლოო ჯამში აისახება დასაქმებულების შრომის ანაზღაურებაზე ან სულაც მათი სამუშაო ადგილების არსებობაზე. პანდემიამ, როგორც საქართველოში, ასევე მსოფლიოში რამდენიმე თვით სრულიად გააჩერა ეკონომიკა და შეცვალა ადამიანების ცხოვრების რიტმი. დღეს, ჩვენს ქვეყანაში, კორონავირუსის რამდენიმე ტალღა გადავლილია და სახელმწიფო ცდილობს აქტიური ეკონომიკური პოლიტიკით მოსახლეობა კვლავ ცხოვრების ჩვეულ რიტმს დაუბრუნონ, თუმცა, მოსალოდნელი საფრთხის (შემდგომი ტალღები) გათვალისწინებით და იმ დანაკარგით რაც სხვადასხვა კომპანიებმა COVID-19-ით მიიღეს, რეაბილიტაციის პროცესები საკმაოდ ნელა მიმდინარეობს. დღეს, ქვეყნის მთავრობამ განსაკუთრებით უნდა ეცადოს ეფექტური დასაქმების პოლიტიკა წარმართოს, რათა ეკონომიკის გაჯანსაღებასა და სამუშაო ადგილების შექმნას შეუწყოს ხელი.

კვლევის მეთოდოლოგია: კვლევისას გამოყენებული იქნა როგორც სტატისტიკური, ისე შედარებითი ანალიზის განმსაზღვრელი, მეცნიერული და სხვა საჭირო მეთოდები.

შედეგები და გამოყენება: სახელმწიფოს მხრიდან დაწესებულმა შეზღუდვებმა მნიშვნელოვანი ეკონომიკური გავლენა იქონია ტურიზმის, საცალო ვაჭრობისა და ტრანსპორტის სექტორებზე. კომპანიების ნაწილმა კი შეძლო დისტანციურ რეჟიმზე გადასვლა და ამით შეეცადნენ გაეგრძელებინათ თავიანთი ბიზნესი და თავიანთი თანამშრომლები შეენარჩუნებინათ. პანდემიის დროს მთავრობამ შეიმუშავა

ანტიკრიზისული გეგმა რომელიც გულისმობს სხვადასხვა სახის ფინანსური დახმარების გაწევასა და შეღავათის დაწესებას კომპანიებისათვის, დაქირავებით დასაქმებულებისთვის, თვითდასაქმებულთა და სხვა ჯგუფის წარმომადგენლებისთვის, რაც ვფიქრობ, ამ მძიმე სიტუაციაში ცოტა დახმარებას გაუწევს ბიზნესს.

დასკვნა: COVID-19-მა დიდი ზიანი მიაყენა ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორში დასაქმებულ ადამიანებს, რაც ზოგიერთისთვის სამუშაოს დაკარგვაში აისახა, ზოგიერთისათვის კი შემოსავლის მნიშვნელოვნად შემცირებაში. როგორც ზემოთ განხილული კვლევიდან ჩანს, პროგნოზები ასეთია : დასაქმებულთა დაახლოებით 30% სამუშაოს მიღმა დარჩა. დასაქმებულთა ის ნაწილი, რომლებიც განათლების, ჯანდაცვის, ან სამთავრობო სექტორში არიან დასაქმებულები, შედარებით ნაკლებად დაზარალდნენ. სოფლის მეურნეობის სექტორში თვითდასაქმებულებს საქონლის გასაღების პრობლემა შეექმნათ, რადგან ახალი რეგულაციების მიხედვით, საქალაქთაშორისო ტრანსპორტის მოძრაობა აიკრძალა და დაიხურა ღია და დახურული ტიპის ბაზრობები. დასაქმებულთა სხვადასხვა ჯგუფზე აღნიშნულმა შეზღუდვებმა სხვადასხვაგვარად იმოქმედა, რაც კიდევ უფრო ართულებს ისეთი სოციალური პროგრამის გატარებას, რომელიც ყველა მათგანს მოერგება.

საკვანძო სიტყვები: პანდემია; შრომის ანაზღაურება; უხელფასო შვებულება; დისტანციური მუშაობა, ანტიკრიზისული გეგმა.

აღნიშნულ სტატიაში შევეცადე განმეხილა ყველა ის უარყოფითი შედეგი, რაც კორონა ვირუსმა და მისი გავრცელების შესაჩერებლად სახელმწიფოს მიერ დადგენილმა მკაცრმა შეზღუდვებმა გავლენა იქონიეს დასაქმებაზე. COVID-19 რთული გამოწვევაა და მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს გლობალური ეკონომიკისთვის, რომელმაც მსოფლიო ეკონომიკა და მათ შორის, ჩვენი პატარა ქვეყანა, მანამდე არნახული გამოწვევების წინაშე დააყენა. ქვეყნებს შორის შეჩერებულმა თუ შეზღუდულმა მიმოსვლამ, საკარანტინო შეზღუდვებმა, საქმიანობისას დაწესებულმა რეგულაციებმა და ეკონომიკური საქმიანობის დიდი ნაწილის შეჩერებამ მნიშვნელოვნად დააზარალა დამსაქმებელთა მდგომარეობა და შესაბამისად აისახა დასაქმებულთა მდგომარეობაზეც. შემცირებული რეალიზაცია თავისთავად ამცირებს მოთხოვნას და ავტომატურად მოქმედებს ხელფასებზეც. პანდემიის უარყოფითი გავლენა თანაბარი ზეგავლენით არ ასახულა ყველა დასაქმებულზე. ისეთმა ორგანიზაციებმა, როგორებიც არიან უნივერსიტეტები, საჯარო დაწესებულებები, საკონსულტაციო კომპანიები და სხვა მსგავსნი, სწრაფად მოახდინეს ადაპტირება პანდემიიდან გამომდინარე შეცვლილ გარემოებებთან და გადავიდნენ დისტანციურ საქმიანობაზე. თუმცა, საქმიანობის უმეტეს სფეროებში ეს ვერ მოხერხდა და თამამად შეიძლება ითქვას რომ COVID-19 -ის გავრცელების პრევენციისთვის მთავრობის მიერ დაწესებულმა შეზღუდვებმა და რეგულაციებმა უარყოფითი გავლენა იქონიეს ქვეყნის სოციალურ მდგომარეობაზე. უარყოფითი გავლენა ვლინდება გარკვეულ შედეგებში, მათ შორის საქმიანობის დროებით შეჩერებიდან გამომდინარე დასაქმებულთა მოწყვლადი ჯგუფების უხელფასო

შვებულებაში გაშვებაში, შრომის ანაზღაურების შემცირებაში ან უკიდურეს შემთხვევაში სამსახურიდან გაშვებაში.

დაწესებულმა შეზღუდვებმა მნიშვნელოვანი ეკონომიკური გავლენა იქონია ტურიზმის საცალო ვაჭრობისა და ტრანსპორტის სექტორებზე. ტურიზმის სექტორი, რომელზეც ქვეყნისთვის უცხოური ვალუტის შემოდინების 35%-ია დამოკიდებული, ფაქტიურად მთლიანად შეჩერდა, სავაჭრო ობიექტების ნახევარი დაიხურა, შეჩერდა სატრანსპორტო გადაყვანებიც. კრიზისმა მოიცვა განთავსების საშუალებები და საკვები მიწოდების საქმიანობები, დაიხურა საბითუმო და საცალო ვაჭრობის სექტორის ობიექტების დიდი ნაწილიც, ელოვნების, გართობისა და დასვენების სექტორი. განვიხილოთ თითოეული მათგანი:

განთავსების საშუალებები და საკვების მიწოდების საქმიანობები არის ის სექტორი, რომელიც პირდაპირ და ყველაზე მეტად დაზარალდა. სასტუმროები და რესტორნები გაუკრვეველი დროით დაიხურა, გამონაკლისია საკვების ადგილზე მიტანის ბიზნესი. თუმცა აქაც გარკვეული შეზღუდვები მოქმედებდა, რადგან საგანგებო მდგომარეობის დროს 21:00 სთ-დან ყოველგვარი მოძრაობა, მათ შორის ადგილზე მიტანის სერვისიც კი აკრძალული იყო. განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის სექტორში დაქირავებით დასაქმებულ ადამიანთა უმეტესობამ დროებით დაკარგა სამსახური. ამ ჯგუფში შედიან სასტუმროს ადმინისტრაციული პერსონალი, დამლაგებელი პერსონალი, სასტუმროების რესტორნებში მომუშავე პერსონალი და სხვ. მსგავს მდგომარეობაში არიან რესტორნებისა და კაფეების თანამშრომლები, რომლებიც სამსახურის დაკარგვის ან ხელფასის შემცირების წინაშე არიან. ამ სექტორში ერთ-ერთ მსხვილ ჯგუფს წარმოადგენენ თვითდასაქმებულებიც. მცირე საოჯახო სასტუმროებისა და რესტორნების მფლობელები, როგორც წესი, დამოკიდებული არიან ტურიზმიდან მიღებულ შემოსავლებზე, შესაბამისად, ახლა ყოველგვარი სახსრების გარეშე არიან დარჩენილები.

დაიხურა საბითუმო და საცალო ვაჭრობის სექტორის ობიექტების დიდი ნაწილიც. სავაჭრო ცენტრებისა და მაღაზიების თანამშრომლები გაუკრვეველი ვადით იყვნენ სამსახურების გარეშე. ესენი არიან, მაგალითად, ტანსაცმლის, ტექნიკის, საყოფაცხოვრებო ნივთების და სხვა მაღაზიების კონსულტანტები. მაღაზიების მცირე ნაწილმა, რომლებიც ონლაინ გაყიდვებზე გადავიდნენ, შეინარჩუნეს თანამშრომელთა მცირე ნაწილი, თუმცა შემცირებული ხელფასით. სიტუაცია მძიმეა საცალო ვაჭრობის სექტორში თვითდასაქმებულებისთვისაც.

დაიხურა ღია ბაზრები, მათ შორის სამშენებლო მასალებისა და სურსათის ბაზრები, აქ დასაქმებული ადამიანები კი ყოველგვარი შემოსავლის წყაროს გარეშე დარჩნენ.

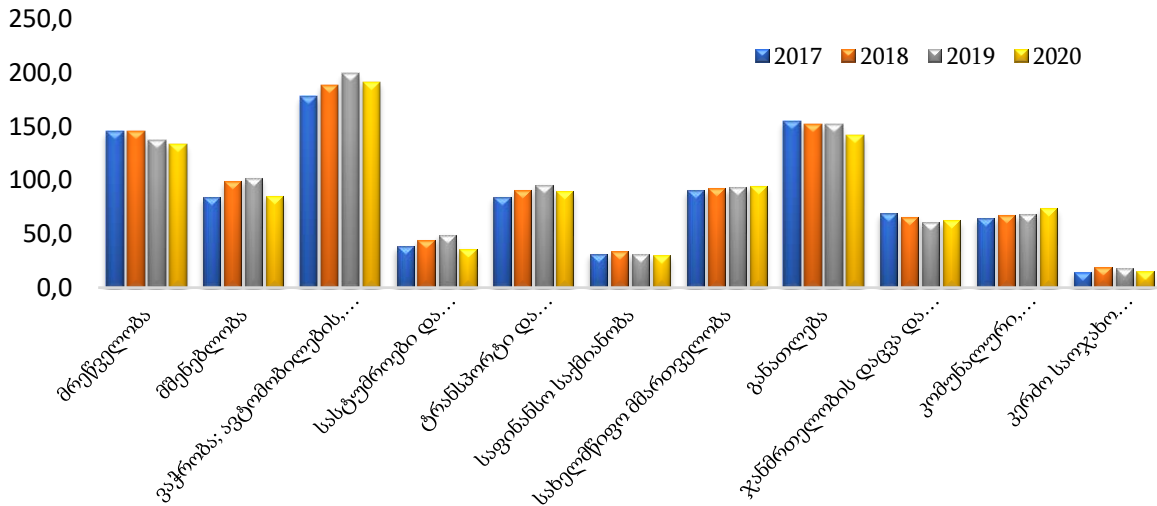
რაც შეეხება შედარებით მცირე, თუმცა არანაკლებ დაზარალებულ **ხელოვნების, გართობისა და დასვენების სექტორს**, გალერეები, მუზეუმები, ღამის კლუბები, თეატრები, კინოთეატრები, სპორტული და გამაჯანსაღებელი დაწესებულებები დაიხურა. ამ სექტორებში დასაქმებული და თვითდასაქმებული ადამიანები საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადებიდან მალევე დარჩნენ სამუშაოს გარეშე.

მნიშვნელოვნად დაზარალდნენ **ტრანსპორტირების** ქვედარგებში დასაქმებული და თვითდასაქმებული ჯგუფებიც. საზოგადოებრივი ტრანსპორტის გაჩერებამ უსამსახუროდ დატოვა ავტობუსების, მეტროსა და სამარშრუტო ტაქსების მძღოლები.

მნიშვნელოვნად დაზარალდნენ შინამეურნეობებში დასაქმებული ადამიანებიც. ესენი არიან დამლაგებლები, ძიძები, კერძო რეპეტიტორები, ხელოსნები და სხვ.

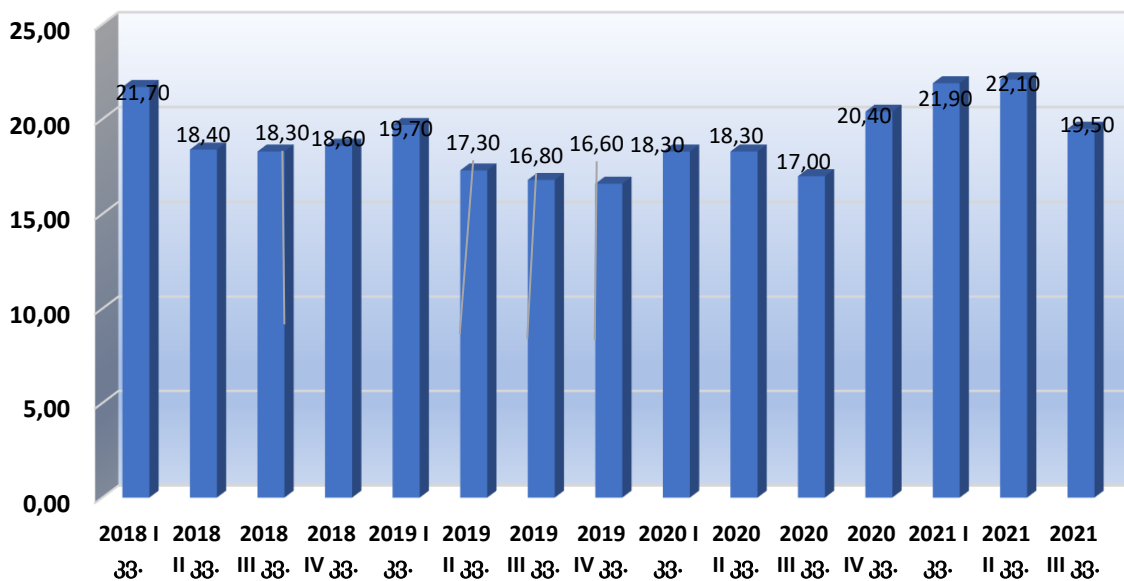
გრაფიკი 1. დასაქმებულთა განაწილება ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით

წყარო: www.geostat.ge

სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობის სექტორი, რომელზეც დასაქმების ყველაზე დიდი წილი მოდის, შედარებით ნაკლებად დაზარალდა, თუმცა რესტორნებისა და კაფეების მხრიდან სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციაზე მოთხოვნის შემცირების გამო შეზღუდვები ამ სექტორსაც შეეხო.

გრაფიკი 2. უმუშევრობის დონე საქართველოში (%)

წყარო: www.geostat.ge

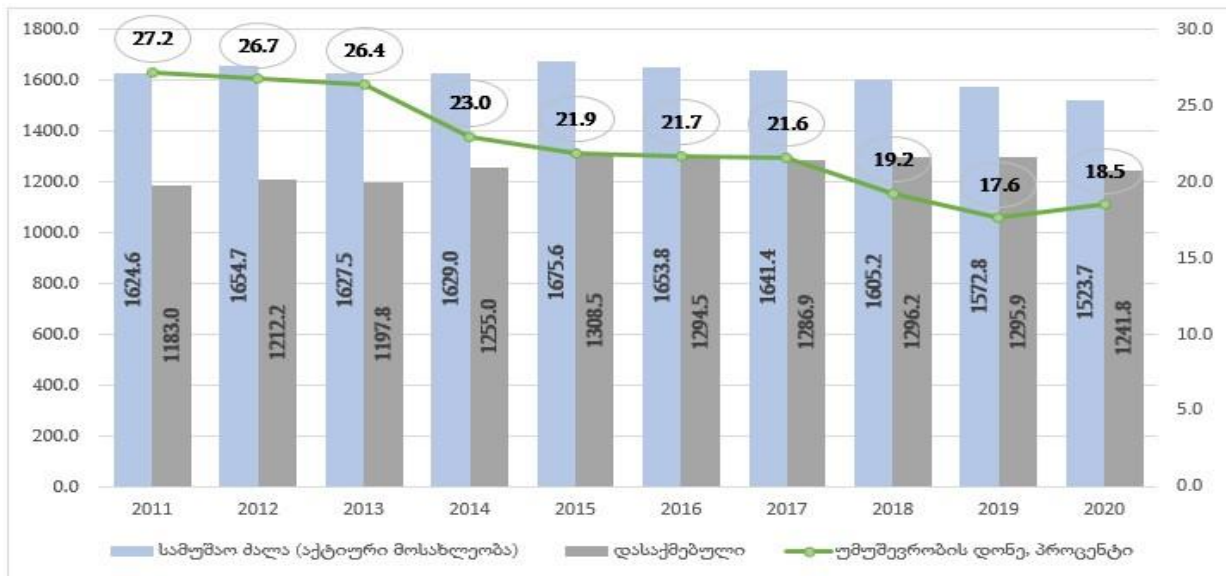

გრაფიკულად შესაძლებელია მარტივად დავინახოთ სურათი 2017-2020 წლების მაგალითზე, თუ როგორ არის შეცვლილი დასაქმების მაჩვენებლები ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორის მიხედვით.

2020 წელს, წინა წელთან შედარებით, უმუშევრობის დონე 0.9 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა. 2020 წლის IV კვარტალში, წინა წლის შესაბამის კვარტალთან შედარებით 3.8 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და 20.4% შეადგინა.

2021 წლის I კვარტალში კი უმუშევრობის დონემ 21.9% მიაღწია, რაც წინა წლის შესაბამის პერიოდს 3.7 პროცენტული პუნქტით აღემატება. 2021 წლის I კვარტალში წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით, დასაქმებულთა რაოდენობა 133 ათასით შემცირდა.

გრაფიკი 3. დასაქმება და უმუშევრობა 2011-2020 წლებში

წყარო: www.geostat.ge

2021 წლის III კვარტალში საქართველოში უმუშევრობის დონე წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 2.5 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და 19.5 % შეადგინა. ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაზე წარმოდგენილია უმუშევრობის დონე 2018-2021 წლებში კვარტალების მიხედვით.

COVID-19-ის პანდემიის პერიოდში სამუშაო ადგილებისა და შემოსავლის დაკარგვა განსაკუთრებით მწვავე პრობლემა აღმოჩნდა, რაც შინამეურნეობების სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობაზე პირდაპირ აისახა. პანდემიით და მასთან დაკავშირებული მკაცრი ეკონომიკური შეზღუდვებით მიყენებული ზიანის შესამსუბუქებლად, მთავრობამ მოქალაქეების და ბიზნესის დასახმარებლად ანტიკრიზისული გეგმა ამოქმედდა. შედეგად, სახელმწიფო ბიუჯეტის სოციალური ხარჯები გაიზარდა. 2021 წლის I კვარტალში ანტიკრიზისული გეგმის ფარგლებში 539.5 მლნ ლარი გაიხარჯა, აქედან ჯანრთელობის დაცვის მიმართულებით 176.6 მლნ ლარი, მოსახლეობის სოციალურ დაცვაზე 212.4 მლნ ლარი, ბიზნესის მხარდასაჭერად კი 150.5 მლნ ლარი.

მთავრობის ანტიკრიზისული გეგმის II ეტაპი ითვალისწინებს პირდაპირ ფინანსურ დახმარებას მოქალაქეების სხვადასხვა კატეგორიებისთვის. მხარდაჭერა ეხებათ როგორც დაქირავებით დასაქმებულებს, ისე თვითდასაქმებულებს და სხვადასხვა ჯგუფებს. კერძოდ:

1. დაქირავებით დასაქმებული პირები, რომლებმაც დაკარგეს სამსახური ან გაუშვეს უხელფასო შვებულებაში, დახმარების სახით მიიღეს 1200 ლარს 6 თვის განმავლობაში, თვეში 200 ლარი. დახმარებით ისარგებლა დაახლოებით 350 000 მოქალაქემ. პროგრამის ბიუჯეტი შეადგენდა 450 მლნ. ლარს.
2. სხვადასხვა კატეგორიის თვითდასაქმებულებმა მიიღეს ერთჯერადი დახმარება 300 ლარი. პირების იდენტიფიცირებისთვის გამოყენებული იქნა მოქალაქის მიერ წარმოდგენილი ინფორმაცია, რომლითაც დადასტურდება, რომ ეპიდემიამდე აღნიშნულ მოქალაქეს ჰქონდა შემოსავალი. პროგრამის ბიუჯეტმა 75 მლნ. ლარი შეადგინა.
3. სამუშაო ადგილების შენარჩუნების მიზნით, დამსაქმებელმა მიიღო საგადასახადო შეღავათი – 6 თვის განმავლობაში 750 ლარის ოდენობის ხელფასი სრულად გათავისუფლდა საშემოსავლო გადასახადისგან. 1500 ლარამდე ელფასი კი, 750 ლარის ოდენობაზე გათავისუფლდა საშემოსავლო გადასახადისგან. პროგრამის ბიუჯეტი შეადგენა 250 მლნ. ლარს [მთავრობა, 2020].

დასკვნა

დასკვნის სახით შეიძლება ჩამოვყალიბოთ, რომ კრიზისის გახანგრძლივების შემთხვევაში უფრო მეტი ადამიანი დაკარგავს სამსახურს და სახელმწიფოს ამ და სხვა მიმართულებებით მეტი სტიმულირების პაკეტების ინიცირება მოუწევთ. აღნიშნული კი ორმხრივ უარყოფით გავლენას იქონიებს ქვეყნის ბიუჯეტზე. ერთის მხრივ, საგადასახადო შემოსავლების შემცირების, მეორეს მხრივ, პანდემიის დასაძლევად გადადგმული ნაბიჯების შედეგად გაზრდილი სახელმწიფო დანახარჯების გზით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური: www.geostat.ge
2. ჟურნალი-www.commersant.ge
3. ჟურნალი-www.forbes.ge
4. <http://www.economy.ge>
5. <https://www.mof.ge>

6. მთავრობა, ს. (2020, აპრილი 24). gov.ge. Retrieved from http://gov.ge/files/76338_76338_444796_COVID-19angarishi...pdf

IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON KEY ECONOMIC PARAMETERS OF GEORGIA

Kherkhadze Alim

Abstract

The COVID-19 pandemic, which is still ongoing, has had a devastating impact on the world economy. For the world, the scale and course of the pandemic crisis has proven to be far more damaging than the 2008 global financial crisis. The pandemic has engulfed all walks of life and stopped the world in one place. In the context of the global economy, of course, the Georgian economy was no exception, and in the face of already small economic growth, the Krona Pandemic moved the country back several years.

The aim of this paper is to compare the main economic parameters of pre-pandemic and pandemic period in Georgia, to draw parallels with the most difficult for the country, the crisis of 2008 and to lay down possible ways to solve the problem as much as possible. We will assess the effectiveness of state support programs under the anti-crisis plan and analyze the adequacy of the tax burden in the current economic situation.

During the preparation of the paper, we were guided by analytical and factual data published by the National Statistics Office of Georgia, the Ministry of Finance and various international or local non-governmental organizations, the analysis of which allowed us to make the necessary conclusions as a result of data processing and outline possible ways to solve problems.

The results showed that inflation caused by the devaluation of the national currency reached double digits in the pandemic. Restrictions imposed by anti-pandemic views led to the closure of most businesses, with a chain effect. After easing restrictions, some businesses went bankrupt, unemployment rose. Amid rising external debt as part of the anti-crisis plan, rising government spending, small bailouts and a utility voucher system have further accelerated inflation. Despite the economic situation, the tax burden on individuals and legal entities remained unchanged.

Although 2008 was a double crisis for Georgia (World Economic Crisis and Russia-Georgia War), this year the country did not suffer the social, economic and demographic losses we experienced under the COVID-19 pandemic. Compared to 2008, the economy shrank by a percentage point, unemployment rose, inflation rose, the price of gasoline and diesel (3^ლ) and the GEL exchange rate against the dollar (1 \$ -3^ლ) exceeded the psychological mark.

Finally it can be said that the economic growth figure for 2021 may be high according to Geostat data, however this does not really mean that we will get rich. This growth will be solid in relation to the economic growth of 2020, in fact in 2021, we can reach the level of economic

development in 2019, ie we will have 0% growth. Foreign investment has declined dramatically, with foreign debt growth taking the form of an irreversible process. The billions in debt have exceeded 60% of the GDP established by the Organic Law of Georgia on Economic Freedom, but with this loan we are not doing anything that will repay us so that we can repay the debt.

It is vital to attract foreign investment, launch large projects (Anaklia Port) and regulate the legal framework (including the Tax Code) to revitalize the post-Quid economy.

Keywords: *economic growth; Pandemic; Crisis; Inflation; Public debt*

COVID-19 პანდემიის გავლენა საქართველოს ძირითად ეკონომიკურ პარამეტრებზე

ხერხაძე ალიმი

აბსტრაქტი

COVID-19 პანდემიამ, რომელიც ჯერ კიდევ არ დასრულებულა, დამანგრეველად იმოქმედა მსოფლიო ეკონომიკაზე. მსოფლიოსთვის, თავისი მასშტაბებითა და მიმდინარეობით პანდემიური კრიზისი ბევრად უფრო მეტად ზიანის მომტანი გამოდგა, ვიდრე 2008 წლის გლობალური ფინანსური კრიზისი. პანდემიამ მოიცვა ადამიანების ცხოვრების ყველა სფერო და მსოფლიო ერთ ადგილას გააჩერა. გლობალური ეკონომიკის შემცირებისას, რათქმაუნდა საქართველოს ეკონომიკაც არ ყოფილა გამონაკლისი და ისედაც მცირე ეკონომიკური ზრდის პირობებში, კორონა პანდემიამ რამდენიმე წლით უკან დააბრუნა ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება.

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია ერთმანეთს შევადაროთ საქართველოში პანდემიამდელი და პანდემიის პერიოდის ძირითად ეკონომიკურ პარამეტრები, პარალელები გავავლოთ ქვეყნისთვის უმძიმეს, 2008 წლის კრიზისთან და შეძლებისდაგვარად დავსახოთ პრობლემის გადაჭრის გზები. შევაფასებთ, რამდენად ეფექტურია სახელმწიფოს მხრიდან განხორციელებული მხარდაჭერის პროგრამები ანტიკრიზისული გეგმის ფარგლებში და გავაანალიზებთ საგადასახადო ტვირთის ადეკვატურობას არსებული ეკონომიკური ვითარების პირობებში.

ნაშრომის მომზადებისას ვიხელმძღვანელებთ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის, ფინანსთა სამინისტროსა და სხვადასხვა საერთაშორისო თუ ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციის მიერ გამოქვეყნებული ანალიტიკური და ფაქტობრივი მონაცემებით, რომელთა ანალიზმა საშუალება მოგვცა მონაცემთა დამუშავების შედეგად გავვეკეთებინა საჭირო დასკვნები და დავვესახა შესაძლო გზები პრობლემათა გადასაჭრელად.

მიღებულმა შედეგებმა ნათლად წარმოაჩინა, რომ ეროვნული ვალუტის გაუფასურებით გამოწვეულმა ინფლაციამ პანდემიის პირობებში ორნიშნა რიცხვს მიაღწია. ანტიპანდემიური მოსაზრებით დაწესებულმა შეზღუდვებმა ბიზნესის უმრავლესობის

გაჩერება განაპირობა, რასაც მოჰყვა ჯაჭვური ეფექტი. შეზღუდვების შემსუბუქების შემდეგ, ზოგიერთმა ბიზნესმა მუშაობის განახლება ვეღარ შეძლო და გაკოტრდა, გაიზარდა უმუშევრობა. ანტიკრიზისული გეგმის ფარგლებში გაზრდილი საგარეო ვალის ფონზე, მთავრობის ხარჯების ზრდამ, საკომპენსაციოდ დარიგებულმა მცირე დახმარებებმა და კომუნალურების გაუჩერებელი დაფინანსების სისტემამ ინფლაციური პროცესები კიდევ უფრო დააჩქარა. ეკონომიკური ვითარების მიუხედავად უცვლელი დარჩა ფიზიკური თუ იურიდიული პირების საგადასახადო ტვირთი.

მიუხედავად იმისა, რომ 2008 წელი ორმაგად კრიზისული იყო საქართველოსთვის (მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი და რუსეთ საქართველოს ომი), ამ წელს არ ჰქონია ქვეყანას ისეთი სოციალური, ეკონომიკური და დემოგრაფიული დანაკარგები, როგორც COVID-19 პანდემიის პირობებში განვიცადეთ. 2008 წელთან შედარებით პროცენტულად უფრო შემცირდა ეკონომიკა, გაიზარდა უმუშევრობა, გაიზარდა ინფლაცია, ფსიქოლოგიური ნიშნულს გადაცდა ბენზინისა და დიზელის ფასი (3ლ) და ლარის კურსი დოლართან მიმართებაში (1\$-3ლ).

საბოლოოდ შეიძლება ითქვას, რომ 2021 წლის ეკონომიკური ზრდის ციფრს საქსტატის მონაცემებით შესაძლოა მაღალი იყოს, თუმცა ეს იმას ნამდვილად არ ნიშნავს, რომ გავმდიდრდით. ეს ზრდა სოლიდური, 2020 წლის ეკონომიკურ ზრდასთან მიმართებაში იქნება, რეალურად კი 2021 წელს, 2019 წლის ეკონომიკური განვითარების დონეს შეიძლება მივალწიოთ, ანუ დაახლოებით ინფლაციის და სხვა ფაქტორების გათვალისწინებით 0%-იანი ზრდა გვექნება. უცხოური ინვესტიციები დრამატულად შემცირდა, საგარეო ვალის ზრდამ შეუქცევადი პროცესის სახე მიიღო. მილიარდობით აღებულმა ვალმა „ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონით დაწესებულ მშპს 60%-ის ზღვარს გადააჭარბა, თუმცა ამ სესხით ისეთს არაფერს ვაკეთებთ, რაც უკუგებას მოგვცემს, რომ ვალის უკან დაბრუნება შევძლოთ. პოსტ კოვიდური ეკონომიკის გასაჯანსაღებლად სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა, მსხვილი პროექტების დაწყება (ანაკლიის პორტი) და საკანონმდებლო ბაზის (მათ შორის საგადასახადო კოდექსი) მოწესრიგება.

COVID-19 პანდემია, ისევე როგორც მსოფლიოსთვის, აგრეთვე საქართველოსთვისაც განსაკუთრებით მტკივნეული აღმოჩნდა. პანდემიამ შეაღწია ადამიანების საქმიანობის ყოველდღიურობასა და ყველა სფეროში. COVID-19-მა კაცობრიობას მორალური, სოციალური, დემოგრაფიული, ეკონომიკური და კულტურული დარტყმა მიაყენა. შეიცვალა საქმიანი და სოციალური ურთიერთობის ფორმები, სამომხმარებლო პრიორიტეტები და ამ ყველაფერმა ასახვა ჰპოვა ეკონომიკაზეც. ბიზნეს სუბიექტებმა ლოკდაუნებისა და უეცარი გაჩერებების შემდეგ დაიწყეს პანდემიურ ყოველდღიურობაზე მორგებული დღის წესრიგით არსებობა. ვირუსის უცნობი ხასიათიდან გამომდინარე სახელმწიფოებს უწევდათ რეგულაციების ხშირი ცვლა, შესაბამისად გაურკვეველობამ, შეზღუდვების გამო გაჩერებულმა წარმოებებმა და ფინანსური ბაზრების ვარდნამ გლობალური ეკონომიკის დაცემა განაპირობა. ეკონომიკის შემცირების კუთხით

განსაკუთრებით მოწყვლადი მცირე ეკონომიკის მქონე, ღარიბი ქვეყნები აღმოჩნდნენ და მათ შორის რა თქმა უნდა საქართველო, რომლის ეკონომიკა 6,2%-ით შემცირდა, მაშინ როდესაც 2019 წლის ზრდა 5% იყო. ეკონომიკის შემცირებაზე დიდი გავლენა იქონია ტურიზმიდან მზარდი შემოსავლების უეცრად დაცემამ. პანდემიამდე საქართველოს საექსპორტო ეკონომიკა მრავალფეროვნებით არ გამოირჩეოდა. ექსპორტის მსხვილ შემადგენელ ნაწილებს წარმოადგენდა ტურიზმი, წარმოება (ძირითადად მადნეული, შენადნობები და მინერალური პროდუქტები, სასმელები და სურსათი) და ტრანსპორტისა და უძრავი ქონების დარგები. COVID-19-ის პანდემიამ და გლობალურმა ეკონომიკურმა კრიზისმა კი საქართველოს ეკონომიკის დიდი ნაწილი და მათ შორის საექსპორტო მიმართულებაც შეაჩერა.

ჯერ კიდევ პანდემიის დაწყებამდე, საქართველოს სახელმწიფო ვალი მზარდი იყო და კრიტიკულად უახლოვდებოდა 2011 წელს მიღებული და 2013 წლის 31 დეკემბერს ძალაში შესული „ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონით დადგენილ ზღვარს, რომლის მიხედვითაც საქართველოს მთავრობის ვალის მთლიან შიდა პროდუქტთან შეფარდება არ უნდა აღემატებოდეს მშპ-ს 60 პროცენტს.

კანონი ერთი მხრივ აწესრიგებს გადასახადის გადამხდელებისგან მისაღები თანხის ზღვარს - საშემოსავლო, მოგების, დღგ-სა და იმპორტის გადასახადების საგადასახადო განაკვეთების ზრდის სურვილის შემთხვევაში საჭიროა რეფერენდუმის გზით მოქალაქეთა თანხმობა და მეორე მხრივ, კონტროლდება აკრეფილი გადასახადების ხარჯვის მოცულობა დადგენილი მაკროეკონომიკური პარამეტრების ზღვრებით. მარტივად რომ ვთქვათ, ეს კანონი არის მოსახლეობის მიერ დაქირავებული მთავრობისთვის ინსტრუქცია, თუ რა ფარგლებში შეუძლიათ აკრიფონ გადასახადები და მაქსიმუმ რა რაოდენობის ვალი შეუძლია მთავრობას აიღოს საკუთარი ფუნქციების განსახორციელებლად. კანონი მთავრობას ეუბნება, რომ შეზღუდული რესურსების პირობებში, ოპტიმალური გადაწყვეტილებებით უნდა მართოს სახელმწიფო. კანონის მიღება საკმაოდ პროგრესული გადაწყვეტილება იყო, ვინაიდან ეს ნიშნავდა სტაბილურობის შეგრძნების გამჩენ სერიოზულ განაცხადს მოსახლეობისა და ინვესტორებისთვის, რომ ქვეყანაში არსებული დაბალი გადასახადები დიდხანს შენარჩუნებოდა, შესაბამისად არსებულ და პოტენციურ ინვესტორებს ამ კუთხით რისკი არ შეექმნებოდათ, ვინაიდან ნაკლებად მოსალოდნელია მოსახლეობამ მხარი დაუჭიროს გადასახადების ზრდას, აგრეთვე ზღუდავდა უკონტროლო ვალის აღებას და სახელმწიფო ხარჯების ზრდას. კანონის მიხედვით, საერთო-სახელმწიფოებრივი გადასახადის ახალი სახის შემოღება, გარდა აქციზისა, ან საერთო-სახელმწიფოებრივი გადასახადის სახის მიხედვით არსებული განაკვეთის ზედა ზღვრის გაზრდა, გარდა აქციზისა, შესაძლებელია მხოლოდ რეფერენდუმის გზით. თუ მთავრობა მოისურვებს გადასახადის დროებით, არაუმეტეს 3 წლით გაზრდას, ამ შემთხვევას რეფერენდუმი არ ჭირდება. საკენსიო და სადაზღვევო შენატანებზე განმარტებულია, რომ ისინი არ განიხილებიან როგორც გადასახადები.

ჩვენი აზრით, ამ კანონში აქციზის გამონაკლისი სახით არსებობა აქციზური საქონლის ბუნებამ და ამ სახის საქონლისადმი დამოკიდებულების სწრაფად ცვლის ალბათობამ გამოიწვია და არა იმ ფაქტმა, რომ მთავრობას აქციზის ზრდა ბიუჯეტის

დეფიციტის შემთხვევაში, სხვა გადასახადების არ გაზრდის ხარჯზე გამოეყენებინა. აქციზის გადასახადი დაბეგვრის პრინციპის მიხედვით მრავალი სახეობის საქონელზე მკვეთრად განსხვავებულია, აქციზით იბეგრება არა პირველადი მოხმარების საქონელი და სახელმწიფო მიზნებიდან გამომდინარე, ეკონომიკური ზრდის, ექსპორტის ხელშეწყობის, ეკოლოგიური ვითარების გაჯანსაღებისა თუ ჯანდაცვის მიზნებიდან გამომდინარე შესაძლოა საჭირო გახდეს რომელიმე აქციზური საქონლის მოხმარების საგადასახადო ინსტრუმენტით შეზღუდვა. ამ კანონის ამოქმედების შემდეგ, წესით გადასახადის გადამხდელთა საგადასახადო დატვირთვა არ უნდა გაზრდილიყო, თუმცა მთავრობამ ისარგებლა კანონში არსებული ჩანაწერით და 2017 წელს აქციზის განაკვეთი მკვეთრად გაიზარდა ავტომობილებზე (მარჯვენა საჭიანი ავტომობილების აქციზი გაორმაგდა), საწვავსა და თამბაქოს ნაწარმზე. აგრეთვე გაიზარდა ქონების გადასახადი, ვინაიდან იგი საერთო სახელმწიფოებრივ გადასახადს არ განეკუთვნება. 2017 წლის 1 იანვრიდან, როდესაც ძალაში შევიდა მოგების გადასახადის ესტონური მოდელი, სახელმწიფო ბიუჯეტში დაახლოებით 500 მლნ ლარით ნაკლები შევიდა. დანაკლისის შესავსებად ან მთავრობის ხარჯები უნდა შემცირებულიყო, ან ვალი უნდა აგველო და ან გადასახადები უნდა გაზრდილიყო. 2017 წელს მთავრობის ხარჯები 800 მილიონი ლარით გაიზარდა, დამატებით ავიღეთ 400 მილიონი ლარის ვალი და გაიზარდა აქციზისა და ქონების გადასახადის განაკვეთებიც, რომლის მიხედვითაც თუ ოჯახს წლიური შემოსავალი 40000 ლარზე მეტი ექნებოდა, ქონების გადასახადს უკვე ავტომობილზეც გადაიხდიდა. 2013 წელს ეკონომიკა წინა წელთან შედარებით 3,6%-ით გაიზარდა, როდესაც აღნიშნული მაჩვენებელი 2011 წელს 7,4%, ხოლო 2012 წელს 6,4% იყო. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ მთავრობის ხარჯები წლიდან წლამდე იზრდება. სუსტი ეკონომიკის პირობებში საგადასახადო შემოსავლები ვერ უზრუნველყოფს ბიუჯეტში საკმარისი თანხების მობილიზებას და ამიტომ 2013 წლიდან, როდესაც მთავრობის საერთო ვალი 8,63 მლრდ ლარი (საგარეო ვალი 7,29; საშინაო ვალი 1,34) იყო, 2021 წლის ნოემბრის მდგომარეობით მთლიანი სახელმწიფო ვალი 30,81⁶ მლრდ ლარამდეა გაზრდილი (საგარეო ვალი 25,27; საშინაო ვალი 5,54) და უკვე პანდემიურ 2020 წელს დაირღვა ის მაკროეკონომიკური პარამეტრი, რომელიც ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ კანონშია ჩაწერილი, რომლის მიხედვითაც მთავრობის ვალი არ შეიძლება აღემატებოდეს მშპ-ს 60%-ს (მშპ 2019-2020 წლებში - 49,3-49,3 მლრდ ლარი იყო)⁷.

ჩვენი აზრით, ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ კანონი გადასახადის გადამხდელთა და სახელმწიფო ინტერესების დაცვის კარგი დოკუმენტია, ვინაიდან ახალგაზრდა დემოკრატიის ისეთ ქვეყანაში, სადაც ჩვენ ვცხოვრობთ დიდია მთავრობის ცდუნება ვიწრო პოლიტიკური და მოკლევადიანი გათვლებიდან გამომდინარე უკონტროლოდ გაიზარდოს გადასახადის ყველა სახე, რაც ისედაც ღარიბ ქვეყანას კიდევ უფრო გაადარბებს, ხოლო გრძელვადიან პერსპექტივაში გადასახადების ზრდა

⁶ წყარო: საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო (https://mof.ge/saxelmwifo_valis_martva)

⁷ წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/23/mtliani-shida-produkti-mshp>)

საგადასახადო ბაზის შემცირებას, შავი ბუღალტერიის ზრდას და ეკონომიკური ზრდის შენელებას იწვევს.

2019 წლის პირველი იანვრიდან ამოქმედდა დაგროვებითი საპენსიო სქემა. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული თავისი არსით ნამდვილად არ განეკუთვნება საგადასახადო სისტემას, გადასახადის გადამხდელთა მიერ განსაკარგი ფულადი სახსრები კიდევ ერთხელ შემცირდა და საბოლოო ჯამში 2011 წელთან შედარებით, როდესაც ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ ორგანული კანონი მივიღეთ, 2021 წელს მოქალაქეთა საგადასახადო ტვირთი მკვეთრად გაზრდილი.

საქართველოს საგადასახადო კოდექსის მიხედვით, თუკი ოჯახის დარიცხული (დასაბეგრი) წლიური შემოსავალი 40 000 ლარი ან მეტია, იგი ვალდებულია გადაიხადოს მის სარგებლობაში არსებულ ქონების საბაზრო ღირებულებაზე დარიცხული გადასახადი. ქართულ რეალობაში ოჯახში 3-4 სრულწლოვანი ცხოვრობს, მაგრამ თუ დავუშვებთ, რომ ოჯახის მხოლოდ ორი წევრია დასაქმებული და მათი ხელზე ასაღები ხელფასი 1307-1307 ლარია ($40000/12/2*0.98*0.8$), ესეიგი მათ ქონების გადასახადიც უნდა გადაიხადონ, მაშინ როცა საქსტატის თანახმად, 2020 წელს საქართველოში საშუალო ხელფასი 1191 ლარი იყო, ხოლო 2021 წლის ორი კვარტლის მონაცემებით 1292,1 ლარია⁸ (ამ გაანგარიშებას აღარ უნდა მივითვალთ დაუსაქმებელ ოჯახის წევრთა საპენსიო ან სხვა არაფორმალური შემოსავლები). ანუ, თუ ოჯახში დასაქმებულ ორ წევრს საშუალოზე ოდნავ მაღალი ხელფასი აქვთ (თუ ორზე მეტი წევრია დასაქმებული, საშუალოზე დაბალი ხელფასის შემთხვევაშიც), მათ ხელფასიდან უნდა გადაიხადონ 2% საპენსიოსთვის, 20% საშემოსავლო გადასახადი და 18% დამატებული ღირებულების გადასახადი ყველა მომსახურებასა და საქონელში რასაც მოიხმარენ. აქედან გამომდინარე, საქსტატის მონაცემებს თუ დავეყრდნობით, საქართველოს საგადასახადო კოდექსის შესაბამისად, საქართველოში საშუალო სტატისტიკურმა დასაქმებულმა უნდა გადაიხადოს ქონების გადასახადიც (თუმცა, ეს 40 000 ლარიანი ზღვარი ჩადებულია 2010 წელს მიღებულ საგადასახადო კოდექსში, როცა საშუალო ხელფასი 597,6 ლარი, ხოლო წლიური ინფლაცია მიზნობრივ 3%-თან ახლოს იდგა, ხოლო 1\$-1,70ლ). როდესაც საკუთრებაში არსებული უძრავი ქონების საბაზრო ფასი იზრდება, ეს დადებითი მოვლენაა, თუმცა ეს ზრდა უნდა იყოს რალაცასთან მიმართებით. ფასების ზოგადი ზრდისას, როდესაც შემოსავალი იგივე რჩება და წინაპრის მიერ დატოვებული უძრავი ქონების საბაზრო ფასის ზრდის გამო გადასახადი იზრდება, საკუთრებაში არსებული ქონების ფასის ზრდა ზარალი გამოდის.

პანდემიურმა წელმა ეკონომიკის ვარდნასთან ერთად, ინფლაციის ზრდა განაპირობა. ანტიკრიზისული ღონისძიებების ფარგლებში მკვეთრად გაიზარდა მთავრობის ხარჯები, რაც გამოიხატა კომუნალური ხარჯების სუბსიდირებაში, სამსახურ დაკარგული პირებისთვის გაიცა 1200 ლარიანი დახმარება და გატარდა სხვა ღონისძიებები, რომელთა საერთო ჯამმა 1,1 მლრდ ლარს გადააჭარბა⁹, რამაც საბოლოო ჯამში მსოფლიოში სამომხმარებლო საქონლის ფასების ზრდასთან ერთად საქართველოში ინფლაციის დონე

⁸ წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური
(<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/39/khelfasebi>)

⁹ კორონავირუსის საქართველოში გავრცელების პრევენცია (<https://stopcov.ge/ka/daxmarebebi>)

ორნიშნა ნიშნულამდე გაზარდა. ინფლაციის ზრდას, საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა რეფინანსირების განაკვეთის ზრდით უპასუხა და 2008 წლის 20 აგვისტოს შემდეგ, როდესაც მონეტარული პოლიტიკის განაკვეთი 11 პროცენტული პუნქტი იყო, 2021 წლის 8 დეკემბერს ყველაზე მაღალი 10.5 % გახდა. 2021 წლის განმავლობაში მზარდი ინფლაციის გამო, რეფინანსირების განაკვეთი ოთხჯერ, საერთო ჯამში 8%-დან 10,5%-მდე გაიზარდა.¹⁰ მდგომარეობა რთულია, ვინაიდან ადამიანებს ერთის მხრივ ინფლაციასთან ბრძოლა უწევთ და ამის პასუხია გაზრდილი რეფინანსირების განაკვეთი, თუმცა მეორე მხრივ პანდემიით დაზარალებულ ბიზნესს გამკვირებული კრედიტი განვითარებაში ხელს უშლის, რაც ეკონომიკის ზრდას აფერხებს.

2020 წელს, მას შემდეგ რაც კორონა ვირუსული პანდემია საქართველოშიც გავრცელდა, საქართველოს ეროვნულმა ვალუტამ, ლარმა უფრო სწრაფი ტემპით გააგრძელა გაუფასურება და 2020 წლის განმავლობაში გაუფასურების ახალ-ახალი ანტი რეკორდები ფიქსირდებოდა, ხოლო 2020 წლის 17 მარტს ლარის გაუფასურება კიდევ ერთ ფსიქოლოგიურ ნიშნულს გადასცდა 1\$-3,0118ლ გახდა და უკვე 27 მარტს კი 1 დოლარი 3,4842 ლ დირდა.

გაზრდილი ინფლაცია და ეროვნული ვალუტის გაუფასურება სამომხმარებლო პროდუქტებთან ერთად, აგრეთვე აისახა კომუნალური გადასახადების ღირებულებაზეც. იურიდიული პირებისთვის ელ. ენერჯის ტარიფი 2021 წლის პირველი იანვრიდან 0,1625096 თეთრიდან 0,3087942 თეთრი გახდა კილოვატზე. ამავე პერიოდში საყოფაცხოვრებო ელ. ენერჯის ტარიფიც გაძვირდა, თუმცა 2021 წლის ბოლომდე გაზრდილი სხვაობის დაფინანსება სახელმწიფომ აიღო საკუთარ თავზე. 2021 წლის 1 დეკემბრიდან იურიდიულ პირებს აგრეთვე გაეზარდათ 1 კუბურ მეტრზე ბუნებრივი აირის ღირებულება 20 თეთრით და ეს ტარიფი 0,95 თეთრის ნაცვლად 1,15 თეთრი გახდა.

2022 წლის იანვრიდან საჯარო სამსახურებში 10%-ით იზრდება ხელფასი, რაც სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დამატებით დახარჯული 17.1 მილიონ ლარია და საბოლოო ჯამში შრომის ანაზღაურების მუხლში გათვალისწინებული 1.65 მილიარდი ლარი იქნება, რაც სახელმწიფო ბიუჯეტის (18,44 მლრდ ლ), 10 პროცენტია. ეროვნული ბანკი 2022 წლის გაზაფხულამდე ინფლაციის ზრდას კვლავ პროგნოზირებს, მაშინ როცა 2021 წლის მე-4 კვარტალში ინფლაციის დონე 13,62 % იყო.¹¹

2021 წლის ეკონომიკური ზრდის საპროგნოზო მაჩვენებელი 9,5%-ია, თუმცა ეს მაღალი მაჩვენებელი საბაზო ეფექტით იქნება გამოწვეული, ვინაიდან 2020 წელს ეკონომიკა ფაქტობრივად გაჩერებული იყო. ყოველივე ამის, ფონზე სავარაუდოდ საჯარო სამსახურებში გაზრდილი ხელფასების 10%-ს ინფლაციას კიდევ უფრო გაზრდის, ლარი კიდევ უფრო გაუფასურდება მიმოქცევაში გამოსული ზედმეტი 17 მილიონის გამო, ყველაფერი კიდევ უფრო გამკვირდება და რეალურად უფრო ცუდ დღეში ჩავარდებიან საჯარო მოხელეები. გაზრდილ ინფლაციაზე ეროვნული ბანკის პასუხი ისევ

¹⁰ საქართველოს ეროვნული ბანკი (<https://nbg.gov.ge/monetary-policy/committee-decisions>)

¹¹ წყარო: საქართველოს ეროვნული ბანკი (<https://nbg.gov.ge/page/მაკროეკონომიკური-პროგნოზირება>)

რეფინანსირების განაკვეთის გაზრდა იქნება, რაც სესხის პროცენტს გააძვირებს და ბიზნესს, რომლისგანაც ამოღებული გადასახადი ბიუჯეტის შევსების ძირითადი წყაროა, კიდევ უფრო შეეზღუდება განვითარებისთვის საჭირო თავისუფალ ფულად სახსრებზე წვდომა.

ცხრილი 1 - ძირითადი ეკონომიკური მაჩვენებლები წლების მიხედვით¹²

წელი	1\$-1ლ	საშუალო ხელფასი \$	პენსია \$	მშპ 1 სულ მოსახლეზე \$	სახელმწიფო საგარეო ვალის მოცულობა (მლრდ \$)	წლიური ინფლაცია %	პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები მლნ \$	ეკონომიკური ზრდა (მშპ) %
2003	2,15	58,56	6,51	1633,5	1,6	4,8	334,6	11,2
2007	1,67	220,42	32,93	3067,8	1,5	9,2	1764,7	12,6
2009	1,67	333,41	47,9	3064	2,69	1,7	666,8	-3,7
2012	1,65	431,82	75,76	3841,6	3,99	-0,9	1048,0 2	6,4
2016	2,37	396,62	75,95	3068,8	4,52	2,2	1654,0	2,9
2019	2,81	401,96	71,17	3842,4	5,74	4,9	1335,8	5
2021* (10 თვის მონაცემი)	3,24	398,8	77,16	3400	7,96	9,2	728,4 (572,0 - 2020)	8,7 (-6,2% 2020)

მიუხედავად იმისა, რომ 2008 წელი ორმაგად კრიზისული იყო საქართველოსთვის (მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი და რუსეთ-საქართველოს ომი), ქვეყანამ 2020 წელს, COVID-19 პანდემიის პირობებში უფრო დიდი სოციალური, ეკონომიკური და დემოგრაფიული დანაკარგები მიიღო. 2008 წელთან შედარებით პროცენტულად უფრო შემცირდა ეკონომიკა, გაიზარდა უმუშევრობა, გაიზარდა ინფლაცია, ფსიქოლოგიური

¹² საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (<https://www.geostat.ge/ka>)
საქართველოს ეროვნული ბანკი (<https://nbg.gov.ge/statistics/statistics-data>)

ნიშნულს გადაცდა ბენზინისა და დიზელის ფასი (3ლ) და ლარის კურსი დოლართან მიმართებაში (1\$-3ლ).

ზემოთ მოცემულ ცხრილში აღებულია საქართველოს ბოლო ორი ხელისუფლების მმართველობის დასაწყისის, კრიზისის წინა და პოსტ კრიზისული პერიოდების თარიღები. გამომდინარე იქედან, რომ ჩვენი ქვეყანა იმპორტ დამოკიდებულია და ეროვნულ ვალუტასთან მიმართებაში დოლარის კურსს დიდი მნიშვნელობა აქვს, ამიტომ მონაცემები აშშ დოლარში გამოვსახეთ, ცხრილში მოცემული წლისთვის არსებული ლარისა და დოლარის კურსის შესაბამისად.

ანალიზის შედეგად ირკვევა, რომ საქართველოში 2021 წლის საშუალო ხელფასი 2009 წლის ხელფასზე 65,39\$-ით (19,61%) მეტია და 2012 წლის შემდეგ 33,02\$-ით (7,65%) შემცირდა. სახელმწიფო პენსია 2012 წლის შემდეგ 2021 წლისთვის 1,4\$-ით არის გაზრდილი, 1 სულ მოსახლეზე მშპ-ს მაჩვენებელმა კი 2021 წლისთვის, 2012 წლის შემდეგ 441,6\$-ით (11,49%) მოიკლო, იმ ფონზე როდესაც საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ცნობით 2012 წელს საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნება 3,74 მლნ იყო, ხოლო 2021 წელს 3,73 მლნ-ა, ბოლოს კი მშპ 1 სულ მოსახლეზე 3511,7\$ 2011 წელს იყო.

პოსტ კრიზისულ პერიოდში მსოფლიომ გარდაქმნა დაიწყო, შეიცვალა და ადამიანებმა ისწავლეს ვირუსთან ერთად ცხოვრება. გლობალური ეკონომიკა უფრო ციფრული გახდა ვიდრე ოდესმე ყოფილა. გაყიდვებმა და მომსახურების ბევრმა სფერომ სტანდარტული ოფისებიდან სახლის ოფისებში გადაინაცვლა. შეიცვალა დასაქმების კლასიკური ცნება და პროფესიების რაღაც ნაწილი დისტანციური და ციფრული გახდა. შეზღუდვების მოხსნის შემდეგ გლობალურმა ეკონომიკამ აღდგენა დაიწყო. პატარა ეკონომიკის მქონე საქართველოს, პოსტ კრიზისული მდგომარეობიდან გამოსასვლელად ესაჭიროება როგორმე თავისი ეკონომიკა ორიენტირებული არა მხოლოდ შიდა მოხმარებაზე, არამედ გლობალური ეკონომიკის ბაზარის საჭიროებაზე ორიენტირებული გახადოს. ქვეყანამ ეკონომიკის სწრაფად გასაზრდელად გლობალური მიწოდების ჯაჭვში არა მხოლოდ მოხმარებლად, არამედ მიმწოდებლად უნდა შეაღწიოს მრავალფეროვანი და დახვეწილი საექსპორტო პროდუქტით, თუმცა მთავარი აქცენტი ტურიზმზე არ უნდა გაკეთდეს. ტურიზმი არის და იქნება ქვეყნის შემოსავლის მნიშვნელოვანი წყარო, თუმცა ის უნდა განვიხილოთ, როგორც ძირითადი ეკონომიკის დანამატი, ვინაიდან იგი მეტად მგრძობიარეა მსოფლიოში მიმდინარე პროცესების მიმართ და არამდგრადია. ამ ეტაპზე, შიდა მოხმარებაზე განკუთვნილი ბაზრის კონფიგურაცია ისეთია, რომ მწარმოებლებს არ აქვთ სურვილი გააუმჯობესონ თავიანთი პროდუქცია და ფაქტობრივად საერთაშორისო ბაზარზე გასვლას არც განიხილავენ თავიანთი დაბალ კონკურენტუნარიანი პროდუქციისა და შიდა ბაზარზე არსებული გასაღებით გამოწვეული კმაყოფილების გამო. პანდემიამ გლობალურ ეკონომიკაში დიდ წილად ახალი სეგმენტები გააჩინა, რაც საქართველოს საშუალებას აძლევს დაწეროს ახალი ციფრული ბიზნეს მოდელები, დაარღვიოს არსებული სტატუს-კვო და საერთაშორისო ბაზარზე მიმწოდებლად შეაღწიოს, ამისთვის კი საჭიროა ქვეყნის სწრაფი ინტერნეტიზაცია, თანამედროვე ციფრული ინოვაციების დაწერვა და რალათქმაუნდა, ენერგო დამოუკიდებლობის მოპოვებისკენ ნაბიჯების გადადგმა. ენერგო დამოუკიდებლობისკენ გადასადგმელ ნაბიჯებში აღსანიშნავია

ქვეყნისთვის სტრატეგიული ინტერესების სრული დაცვით ნამოხვან ჰესის, ჰუდონ ჰესისა და სხვა პოტენციური ჰიდრო ელექტრო სადგურების მშენებლობის დაწყება, რაც მშენებლობის პროცესში უცხოურ ინვესტიციებსაც მოიზიდავს.

საქართველომ უცხოური ინვესტიციების მოსაზიდად უნდა გამოიყენოს თავისი საერთაშორისო იმიჯი და ის ფაქტი, რომ ქვეყანას აქვს მზარდი ჰარმონიზაცია ევროკავშირისა და სხვა გლობალურ სტანდარტებთან. აქცენტი უნდა გაკეთდეს იმ ფაქტზე, რომ ქვეყანა მსოფლიოს ერთ-ერთი უმსხვილესი ბაზრის (ევროკავშირი) სიახლოვეს მდებარეობს, ბიზნესის კეთების სიმარტივის კუთხით მსოფლიოში მოწინავეა, ახასიათებს ნაკლები ბიუროკრატია, ყავს იაფი მუშახელი და ქვეყანაში წარმოებული საქონელი და მომსახურება ევროკავშირთან დადებული თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმების წყალობით შეუფერხებლად ხვდება ევროკავშირის ბაზარზე.

მსხვილ, გლობალურ ბაზრებთან სიახლოვის უპირატესობასთან ერთად, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია მდგრადი ლოგისტიკური ინფრასტრუქტურის მოწყობა. ქვეყანაში არსებული ფოთისა და ბათუმის პორტების გამტარუნარიანობა შეზღუდულია, ამიტომ უნდა განახლდეს ანაკლიის პორტის მშენებლობა რაც პოლიტიკურთან ერთად მსხვილ ეკონომიკურ და საინვესტიციო მნიშვნელობას ატარებს. მთავრობამ უნდა დაიწყოს საგადასახადო კოდექსის დახვეწაზე მუშაობა, უნდა განახლდეს კოდექსში არსებული საგადასახადო პრეფერენციები და მთავრობას უნდა ჰქონდეს წარმოებაზე დაფუძნებული ინდუსტრიების ხელშეწყობაზე ორიენტირებული პოლიტიკა. საბოლოო ჯამში, ამ კომპლექსურად გასატარებელ ღონისძიებათა ერთობლიობა და ადგილობრივ მეწარმეთა სწორი საინფორმაციო კამპანიით დარწმუნება, რომ საერთაშორისო ბაზარზე მოხვედრა მნიშვნელოვანია, ქვეყანას პოსტ პანდემიური კრიზისიდან მყარი ნაბიჯებით გამოიყვანს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

კოუტსი უ. სიმანსკი ს. მაინო ჯ. მაკმორანი რ. პანიაგა ლ. პოსტ-COVID ეკონომიკური პოლიტიკა ეკონომიკის აღდგენის და მდგრადი განვითარების გზები. 2020 წ. (https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00Z2S4.pdf)

ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი (EPRC): ეკონომიკური შედეგები მსოფლიოსა და საქართველოსთვის (https://eprc.ge/uploads/brosh/COVID__fin-geo.pdf)

ჩიხლაძე ნ. ხიდაშელი მ. უგულავა გ. საქართველოს ეკონომიკური განვითარება COVID-19-ის პირობებში - მაკროეკონომიკური და რეგიონული ასპექტები. 2021 წ.

ხორბალაძე თ. COVID 19-ის პანდემიის გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე რეგიონულ ჭრილში ([https:// eecd.org/wp-content/uploads/2021/01/Policy-Paper_Covid-19-ის-გავლენა-ეკონომიკაზე-1.pdf](https://eecd.org/wp-content/uploads/2021/01/Policy-Paper_Covid-19-ის-გავლენა-ეკონომიკაზე-1.pdf))

www.geostat.ge - საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ვებგვერდი

www.nbg.gov.ge - საქართველოს ეროვნული ბანკის ვებგვერდი

EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT PROBLEMS IN COVID-19 CONDITIONS

*Kapanadze Maia
Margiani Natia*

Abstract

The pandemic caused by COVID-19 has become a kind of test for Georgia and the world in general, which has acquired a special scale and completely changed the daily rhythm of our lives. The impact of COVID-19 on the economy and the employment market is the subject of research and observation around the world. Unemployment is one of the most important socio-economic problems in Georgia, especially after the coronavirus pandemic.

Reason of research. The purpose of the study is to study and analyze the impact on COVID-19 small businesses, examining employment market trends over the past two years to visually show which vacancies have increased in demand and which sectors have been affected by the pandemic.

Research method. The research was based on the statistics of the most actively used internet portal by employers. We use Jobs.ge and LinkedIn vacancies for monitoring. The study was conducted from March 2020 beginning of the pandemic to June 2020 before the restrictions were lifted.

Research Results. The pandemic has led to sales positions such as sales manager, on-site delivery service, and information technology professionals e.g., developer, IT security, and has impacted small business owners in addition to food and pharmacy staff. A total of 5,271 vacancies were announced from March to June 2020. Highest demand in logistics - 29%, IT professionals eg digital marketing specialists, developer, IT security - 22%, sales - 21%. It should be noted that compared to previous years, the demand for on-site delivery services has increased significantly and amounted to 20%, marketing and PR - 7%, and the service sector - 1%.

Conclusion. The state can create institutions for employment that will work effectively and create an attractive and credible environment for foreign and local entrepreneurs to start entrepreneurial activities in this country and not elsewhere. Jobs create investments, efficient jobs always replace less efficient jobs, so do the economies of developed countries. Attempts by the state to subsidize various activities, or to artificially keep people already employed, are less effective policies, the state still actively tries to offer various social packages to the population in order to keep their jobs.

Keywords: *The pandemic, the coronavirus, employment, Unemployment, economic problems*

დასაქმებისა და უმუშევრობის პრობლემები COVID-19 პირობებში

კაპანაძე მაია
მარგიანი ნათია

აბსტრაქტი

COVID-19-ით გამოწვეული პანდემია საქართველოსთვის და ზოგადად მსოფლიოსთვის ერთგვარ გამოცდად იქცა, რომელმაც განსაკუთრებული მასშტაბები შეიძინა და მთლიანად შეცვალა ჩვენი ცხოვრების ყოველდღიური რიტმი. COVID-19-ის გავლენა ეკონომიკისა და დასაქმების ბაზარზე არის კვლევისა და დაკვირვების საგანი მთელს მსოფლიოში. უმუშევრობა ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემაა საქართველოში, განსაკუთრებით კორონავირუსის პანდემიის შემდეგ.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია COVID-19-ის მცირე ბიზნესზე გავლენის შესწავლა და ანალიზი, ბოლო ორი წლის განმავლობაში დასაქმების ბაზრის ტენდენციების შესწავლა, რათა ვიზუალურად აჩვენოს რომელ ვაკანსიებზე გაიზარდა მოთხოვნა და რომელი სექტორები დააზარალა პანდემიამ.

კვლევის მეთოდი. კვლევა დაფუძნებულ იქნა დამსაქმებლების მიერ ყველაზე აქტიურად გამოყენებული ინტერნეტპორტალის სტატისტიკაზე. დაკვირვებისათვის ვიყენებთ Jobs.ge-ს და LinkedIn-ზე გამოცხადებულ ვაკანსიებს. კვლევა ჩატარდა 2020 წლის მარტიდან პანდემიის დასაწყისი, 2020 წლის ივნისამდე შეზღუდვების მოხსნამდე.

კვლევის შედეგები. პანდემიამ გამოიწვია გაყიდვების სფეროს ისეთი პოზიციების ლიდერობა, როგორცაა გაყიდვების მენეჯერი, ადგილზე მიტანის სერვისი და ინფორმაციული ტექნოლოგიების პროფესიონალები მაგ: დეველოპერი, IT უსაფრთხოება და გავლენა მოახდინა მცირე ბიზნესის მფლობელებზე, საკვებისა და ავთიაქების პერსონალის გარდა. 2020 წლის მარტიდან ივნისის ჩათვლით გამოცხადდა სულ 5271 ვაკანსია. ყველაზე მაღალი მოთხოვნა ლოჯისტიკის სფეროში - 29%, IT პროფესიონალები მაგ: ციფრული მარკეტინგის სპეციალისტები, დეველოპერი, IT უსაფრთხოება - 22%, გაყიდვები - 21%. აღსანიშნავია, რომ წინა წლებთან შედარებით, ადგილზე მიტანის სერვისებზე მოთხოვნა საგრძნობლად გაიზარდა და შეადგინა 20 %, მარკეტინგი და PR - 7%, ხოლო მომსახურების სექტორი - 1% [დასაქმების ბაზრის ანალიზი, 2020: 2]

დასკვნა. სახელმწიფოს შეუძლია დასაქმებისათვის შექმნას ინსტიტუტები, რომლებიც იმუშავებენ ეფექტურად და შეუქმნიან მიმზიდველ და სანდო გარემოს უცხოელი და ადგილობრივი მეწარმეებისათვის სამეწარმეო საქმიანობის დასაწყებად ამ ქვეყანაში და არა სხვაგან. სამუშაო ადგილებს ქმნის ინვესტიციები, ეფექტური სამუშაო ადგილები ყოველთვის ანაცვლებენ ნაკლებად ეფექტურ სამუშაო ადგილებს, ასე მუშაობს განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკები. სახელმწიფოს მცდელობა კი სუბსიდირება მოახდინოს სხვადასხვა აქტივობების, ან უკვე დასაქმებულ ადამიანებს ხელოვნურად შეუნარჩუნოს სამუშაო ადგილი, ნაკლებ ეფექტური პოლიტიკაა, სახელმწიფო მაინც აქტიურად ცდილობს მოსახლეობას სხვადასხვა სოციალური პაკეტების შეთავაზებას, რათა მათ სამუშაო ადგილი შეინარჩუნონ.

საკვანძო სიტყვები: პანდემია, კორონავირუსი, დასაქმება, უმუშევრობა, ეკონომიკური პრობლემები

საქართველოსა და ზოგადად მსოფლიოსთვის COVID-19-ით გამოწვეული პანდემია ერთგვარ გამოცდად იქცა, რომელმაც განსაკუთრებული მასშტაბი შეიძინა და სრულიად შეცვალა ჩვენი ცხოვრების ყოველდღიური რიტმი. კორონავირუსის პანდემია ჩვენი დროის გლობალური ჯანმრთელობის კრიზისია. გასული წლის ბოლოს მისი გამოჩენის შემდეგ, ვირუსი, ანტარქტიდის გარდა, ყველა კონტინენტზე გავრცელდა. დაავადების შემთხვევები ყოველდღიურად იზრდება, ყოველდღიურად ადამიანები კარგავენ სამუშაოს და შემოსავალს. პანდემიის სტატისტიკა გამოიყურება შემდეგნაირად მსოფლიოს მასშტაბით შემთხვევათა რაოდენობა 254 027 333-ს მიაღწია, დაღუპულთა რაოდენობამ 5 115 146-ს, ხოლო გამოჯანმრთელებულთა რიცხვი 227 960 358-ია. მსოფლიოში ყველაზე მეტი შემთხვევა აშშ-ში დაფიქსირდა 47 916 190, აქედან გარდაიცვალა 783 565 ადამიანი, ხოლო გამოჯანმრთელდა 37 918 301. ტონგაში პანდემიის პერიოდში მხოლოდ ერთი ადამიანი დაინფიცირდა და გამოჯანმრთელდა კიდეც. რაც შეეხება საქართველოს როგორც მთელს მსოფლიოში უმძიმესი ეკონომიკური სურათი მივიღეთ. დაიხურა სასტუმროები და დაცარიელდა საკურორტო ზონები, რომელთა შემოსავალი ტურიზმზეა დამოკიდებული. საქართველოში COVID-19-ით სტატისტიკაც არასახარბიელოა სულ შემთხვევათა რაოდენობამ 784 091-ს მიაღწია, აქედან გარდაიცვალა 10 975 და გამოჯანმრთელდა 716 382 ადამიანი, ახლა კი აქტიური 56 734 აქტიური შემთხვევა ფიქსირდება.

COVID-19-ის შემდგომი ეკონომიკური ანალიზი აჩვენებს, რომ 2022 წლისთვის, უმუშევართა რაოდენობა გლობალურად 205 მილიონს მიაღწევს, რაც კრიზისამდე პერიოდის, 2019 წლის 187 მილიონიან ნიშნულს ბევრად აჭარბებს. პანდემიის პირობებში, 2020 წლის ბოლოს საქართველოში უმუშევრობამ 20,4% შეადგინა. ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის შეფასებით, შესაძლოა მსოფლიოში შექმნილი ეკონომიური კრიზისიდან გამომდინარე 25 მილიონი სამუშაო ადგილი დაიკარგოს. აღნიშნულზე შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია საუბრობს, "მსოფლიო დასაქმების და სოციალური საკითხების მიმოხილვაში". ანგარიშს ავტორები ამბობენ, რომ "კოვიდ-19" პანდემია მხოლოდ ჯანდაცვის კრიზისი არ არის, ის დასაქმების და ადამიანური კრიზისიცაა, რომელსაც მსოფლიოს ეკონომიკაზე ხანგრძლივი თანმდევი გავლენა ექნება. ანგარიში ამბობს, რომ პანდემიის სოციალური და ეკონომიკური ეფექტის დასასრულისგან შორს ვართ და შესაძლოა პანდემიას გავლენა ეკონომიკაზე, სულ მცირე 2023 წლამდე ჰქონდეს.

COVID-19-ის და დასაქმების ბაზარზე, მსოფლიოს მასშტაბით, კვლევისა და დაკვირვების ობიექტია. წამყვანი საკონსულტაციო კომპანიები ვარაუდობენ, რომ მნიშვნელოვან ცვლილებები მოხდება მსოფლიოს ქვეყნების ეკონომიკის სტრუქტურასა და შესაბამისად, დასაქმების ბაზარზე. საკონსულტაციო და აუდიტორული კომპანია Deloitte, ყოველწლიურად იკვლევს ტალანტების ბაზარს და კომპანიის

პროგნოზი, ბოლო 5 წლის განმავლობაში უცვლელია. ტალანტების ბაზარი ხომ ქმნის ახალ გარემოს დასაქმების მაძიებელთათვის. ამ ბაზრის მიზანია კომპანიებს შესთავაზოს მათი მოთხოვნის შესაბამისი თანამშრომლები, ადამიანებს კი დაეხმაროს იპოვონ თავიანთი ადგილი - მათი პროფესიიდან, უნარებიდან და სურვილებიდან გამომდინარე. სწორედ ამ ბაზარზე გაიზრდება მოთხოვნა ინფორმაციული ტექნოლოგიების, ჯანმრთელობის დაცვის, სერვისისა და განათლების სფეროს პროფესიონალებსა თუ სპეციალისტებზე.

პანდემიის პერიოდში და მისი დასრულების შემდეგ, საკონსულტაციო კომპანია McKinsey, თითქმის ყოველთვიურად გვიზიარებს ინფორმაციას, თუ როგორ იცვლება დასაქმებისა და ტალანტების ბაზრის ტენდენციები კომპანიის დაფარვის რეგიონებში. McKinsey ს მათის თვის ანალიზის მიხედვით, ძალიან მზარდია მოთხოვნა კვლავ ინფორმაციულ ტექნოლოგიების, ონლაინ კომერციისა და მიტანის სერვისის სფეროს ტალანტებზე. McKinsey ს ანალიტიკის მიხედვით, ეს ტენდენცია კვლავ გაიზრდება და კომპანიებისთვის შექმნის დეფიციტს საჭირო უნარებისა თუ ცოდნის ტალანტების მოძიებასა და დასაქმების მიმართულებით. საჭირო უნარები კი კვლავ ტექნოლოგიები, ციფრული ეკონომიკა, სერვისი და ჯანდაცვის სფეროა .

COVID-19-ის გავლენა საქართველოს დასაქმების ბაზარზე, ჩვენთვისაც საინტერესო და დაკვირვების ობიექტია, რადგან მოსმენილი ინფორმაცია - დასაქმების ბაზარი რადიკალურად შეიცვალა, ციფრებით დაგვედასტურებინა. 2012 წლიდან, კომპანია ინსორსი, მინიმუმ წელიწადში ერთხელ, სწავლობდა დასაქმებისა და ადგილობრივი ტალანტების ბაზრის ტენდენციებს. წლების განმავლობაში და პანდემიამდე, საქართველოში ერთერთ მოთხოვნად პროფესიას გაყიდვების მენეჯერი წარმოადგენდა, შემდეგ კი ინფორმაციული ტექნოლოგიების პროფესიონალები, მაგ: დეველოპერი, IT უსაფრთხოება, ბიზნეს ანალიტიკოსი და საბანკო სფეროს სპეციალისტები. აღსანიშნავია, რომ გასული 2 წლის განმავლობაში მზარდი იყო მოთხოვნა საცალო ქსელისა და სტუმარ-მასპინძლობის სფეროს პროფესიებზე. თუმცა, COVID-19-მა, ადგილობრივ ბაზარზეც სხვა ვექტორები გააჩინა. მოდით, ვნახოთ რა შეიცვალა პანდემიიდან დღემდე ადგილობრივ დასაქმების ბაზარზე. ცნობისათვის, დაკვირვებისათვის ვიყენებთ jobs.ge, LinkedIn ზე გამოცხადებულ ვაკანსიებს.

2020 წლის მარტის თვის განმავლობაში, სულ გამოცხადდა 2355 ვაკანსია, საიდანაც 592 ვაკანსიამ დააფიქსირა გაყიდვების სპეციალისტების მოთხოვნა, 891- ლოჯისტიკა, 122- მარკეტინგი და PR. პანდემიის გამოცხადების შემდეგ, აპრილის თვეში საიტზე დაფიქსირდა თითქმის სამჯერ ნაკლები, 733 ვაკანსია, საიდანაც ყველაზე მცირე კი მარკეტინგისა და PR სფეროს - 28 ვაკანსია, ხოლო ყველაზე მაღალი მოთხოვნა ლოჯისტიკისა და მიწოდების სერვისმა ეკუთვნის -251 ვაკანსია [დასაქმების ბაზრის ანალიზი, 2020: 2] დისტანციურ სამუშაო რეჟიმზე გადასვლით ყველაზე დიდი სარგებელი სწორედ მიწოდების სერვისმა მიიღო. იქიდან გამომდინარე, რომ მოსახლეობის დიდი ნაწილი სახლიდან მუშაობის რეჟიმზე გადავიდა, მიწოდების სერვისებზე მოთხოვნა გაიზარდა, რამაც გამოიწვია მიწოდების სერვისების პერსონალის რაოდენობის გაზრდა.

მაისის თვის განმავლობაში, დასაქმების ბაზარზე ვაკანსიების რაოდენობა აღწევდა 871-ს და საინტერესოა, რომ მაისის თვიდან კვლავ მზარდია მოთხოვნა ლოჯისტიკის

მიმართულებით 626 ვაკანსია, გაყიდვების მიმართულებით 406 ვაკანსია და სხვადასხვა, ადმინისტრაციულ პოზიციებზე 424 ვაკანსია [დასაქმების ბაზრის ანალიზი, 2020: 2].

ივნისის თვეში პანდემიის გამო, განსაკუთრებით საინტერესო გახდა დასაქმების ბაზარი და ჩვენი დღევანდელი კვლევა, სწორედ ივნისის დასაქმების ბაზრის დეტალურ ანალიზს დაეთმობა. დეტალური კვლევის მიზეზი შემდეგია- ქვეყნის ეკონომიკამ და შესაბამისად, ბიზნესებმაც, სწორედ ამ თვიდან დაიწყო ახალ რეალობასთან მორგება, ახალი ბიუჯეტითა თუ გეგმებით ოპერირება, რაც კარგად აისახება ტალანტების მოთხოვნაზეც.

ივნისის განმავლობაში ჯამურად დაფიქსირდა 1607 ვაკანსია, საიდანაც 78 ვაკანსია რეგიონებს ეკუთვნის (ბათუმი, ქუთაისი, თელავი, გარდაბანი და სხვ). ადამიანურ რესურსზე ყველაზე მაღალი მოთხოვნა შექმნა კვების წარმოება-დისტრიბუციამ 149 ვაკანსია, საცალო ქსელმა 125 ვაკანსია, მომსახურების სფერომ 101 ვაკანსია, ბანკებმა 93 ვაკანსია, კლინიკების ქსელმა 59 ვაკანსია და IT კომპანიებმაც 59 ვაკანსია. ივნისის თვეში აქტიურ ინდუსტრიად იქცა სწრაფი კვების ქსელიც, სადაც 32 ვაკანსია დაფიქსირდა. მზარდი მოთხოვნა შექმნა ქოლ-ცენტრის სერვისმა 30 ვაკანსია და საკონსულტაციო მომსახურებამაც 31 ვაკანსია [დასაქმების ბაზრის ანალიზი, 2020: 2]. ინფორმაციის დამუშავებისას, ყურადღება მიიქცია ახალმა და მზარდმა სფეროებმაც, როგორცაა ელექტრონული კომერცია, ციფრული მარკეტინგული სააგენტოები და ონლაინ მედია პლატფორმები, რომლებმაც სულ 38 ვაკანსია დააფიქსირა. მიუხედავად იმისა, რომ ხშირად გვესმის, ტურიზმის სფეროს გაჩერების შესახებ, გაკვირვება გამოიწვია ამ სფეროს აქტიურობამაც, სასტუმროების, დასასვენებელი კომპლექსების მხრიდან ივნისის თვეში ჯამურად 32 ვაკანსია დაფიქსირდა.

სხვადასხვა ინდუსტრიის მიერ შექმნილი მოთხოვნა პროფესიებზე საინტერესოდ აისახა. ცხადია, კვლავ ლიდერობს გაყიდვების სფერო, ისეთი პოზიციებით, როგორცაა გაყიდვების მენეჯერი, გაყიდვების კონსულტანტი, გარე გაყიდვების მენეჯერი, გაყიდვების აგენტი. ზოგადად, ივნისის თვის ტოპ პროფესიებია გაყიდვების მენეჯერი 242 მოთხოვნა, დისტრიბუტორი/ვაიზერი 156 მოთხოვნა, მოლარე კონსულტანტი 143 მოთხოვნა და ცხადია, დეველოპერი 143 მოთხოვნით. უმუშევრობა საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემაა, განსაკუთრებით კორონავირუსით გამოწვეული პანდემიის შემდგომ. პანდემიამ, როგორც საქართველოში, ასევე მსოფლიოში, რამდენიმე თვით სრულიად გააჩერა ეკონომიკა და შეცვალა ადამიანების ცხოვრების რიტმი. დღეს, თითქმის ყველა ქვეყანაში, კორონავირუსის რამდენიმე ტალღა გადავლილია და მთავრობები ცდილობენ აქტიური ეკონომიკური პოლიტიკით მოსახლეობა კვლავ ცხოვრების ჩვეულ რიტმს დაუბრუნონ, თუმცა, მოსალოდნელი საფრთხის გათვალისწინებით და იმ დანაკარგით რაც სხვადასხვა კომპანიებმა COVID-19-ით მიიღეს რეაბილიტაციის პროცესები საკმაოდ ნელა მიმდინარეობს. აღსანიშნავია, რომ საქართველოში დასაქმების პრობლემა კორონავირუსამდეც იყო, მიუხედავად იმისა, რომ ყოველწლიურად მცირე პროგრესი გვქონდა დასაქმების კუთხით. შესაბამისად, დღეს, ჩვენმა ხელისუფლებამ განსაკუთრებით უნდა ეცადოს ეფექტური დასაქმების

პოლიტიკა წარმართოს, რათა ეკონომიკის გაჯანსაღებასა და სამუშაო ადგილების შექმნას შეუწყოს ხელი.

ამ კითხვაზე ეკონომისტებს შორის შეთანხმებული პასუხი არ არსებობს, ზოგიერთი, განსაკუთრებით მემარცხენე იდეოლოგიის წარმომადგენელი ეკონომისტები სახელმწიფოს ერთ-ერთ მთავარ ფუნქციად სამუშაო ადგილების შექმნასა და ხელფასების ზრდას მიიჩნევენ, მემარჯვენე, ლიბერალური იდეოლოგიის მქონე ეკონომისტები კი თვლიან, რომ სახელმწიფოს საერთოდ არ ევალება სამუშაო ადგილების შექმნა, მით უფრო ხელფასების ზრდა, ერთადერთი რაც სახელმწიფოს შეუძლია გააკეთოს დასაქმებისთვის, ეს არის შექმნას ისეთი ინსტიტუციები, რომლებიც ეფექტურად იმუშავებენ და უცხოელი და ადგილობრივი მეწარმეებისთვის შექმნიან მიმზიდველ და სანდო გარემოს იმისათვის, რომ თავიანთი სამეწარმეო საქმიანობა დაიწყონ სწორედ ამ ქვეყანაში და არა სხვაგან. რომელი მიდგომა უფრო ეფექტურია და რა შემთხვევაში, ამის განხილვა ყოველთვის იდეოლოგიურ დაპირისპირებამდე მიგვიყვანს, ამიტომ რაც პრაქტიკაში მუშაობს არის ის, რომ სამუშაო ადგილებს ქმნის ინვესტიციები, ეფექტური სამუშაო ადგილები ყოველთვის ანაცვლებენ ნაკლებად ეფექტურ სამუშაო ადგილებს, ასე მუშაობს განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკები.

საქართველოში უმუშევრობის მთავარ მიზეზად, როგორც წესი, მიიჩნევენ ინვესტიციების სიმცირეს, არაკვალიფიციურ მუშა-ხელს და არასტაბილურ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ გარემოს. თუმცა, სხვადასხვა დროს ხშირად მოგვისმენია სამთავრობო დაპირებები, რომ კონკრეტული პოლიტიკა ხელს შეუწყობდა სწრაფ და ეფექტურ დასაქმებას ქვეყანაში, მაგრამ, ფაქტია, ეს ჯერ ვერ მოხერხდა.

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის (საქსტატი) მონაცემებით, 2020 წელს უმუშევრობის საშუალო მაჩვენებელი ქვეყანაში 18,5% იყო, რაც წინა წლებთან შედარებით გაუმჯობესებული შედეგია, საქართველოში ეკონომიკურად აქტიური იყო 1.592.000 ადამიანი, მათგან 1.281.200 დასაქმებული, ხოლო 310.800 ათასი დაუსაქმებელი. 2021 წელსაც წინასწარი მონაცემებით უმუშევრობის მაჩვენებელი კიდევ უფრო უნდა შემცირებულიყო, თუმცა COVID-19-ის გამოწვეულმა პანდემიამ სულ სხვა რეალობის წინაშე დაგვაცენა. საქსტატის მონაცემებით, 2021 წლის III კვარტალში უმუშევრობის დონე წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 1 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და 19.5% პროცენტი შეადგინა [საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სამუშაო ძალის მაჩვენებლები (დასაქმება და უმუშევრობა) 2021: 1]. კორონავირუსით გამოწვეულმა პანდემიამ დასაქმების პრობლემა შექმნა როგორც საქართველოში, ასევე მსოფლიოში. საერთაშორისო მონეტარული ფონდის (IMF) კვლევით მნიშვნელოვნად არის გაზრდილი უმუშევრობა განვითარებულ ქვეყნებშიც და გამონაკლისი არც საქართველოა. მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფოს მცდელობა დაასუფსიდიროს სხვადასხვა აქტივობები რაც დასაქმებას ხელს შეუწყობს ან უკვე დასაქმებულ ადამიანებს ხელოვნურად შეუნარჩუნოს სამუშაო ადგილი, ნაკლებ ეფექტური პოლიტიკაა, სახელმწიფო მაინც

აქტიურად ცდილობს მოსახლეობას სხვადასხვა სოციალური პაკეტების შეთავაზებას, რათა მათ სამუშაო ადგილი შეინარჩუნონ.

გამოყენებული ლიტერატურა

ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი, COVID-19-ის ეკონომიკური შედეგები მსოფლიოსა და საქართველოსთვის, 2020

ინფორმაციული თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი, ანტიკრიზისული გეგმის მიმოხილვა, 2020

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო <http://www.economy.ge/>

საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო <https://www.mof.ge/>

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevropa>

<https://www.trt.net.tr/georgian/covid19>

<http://www.insource.ge/ge/node/496>

https://unece.org/sites/default/files/2021-04/Report_COVID-19_GEORG_08_April_2021_Tbilisi.pdf

გერაძერ., Covid-19-ის გავლენა უმუშევრობის სექტორულ მაჩვენებელზე, 2020,

შვანგირაძეთ., უმუშევრობა საქართველოს დასაქმების პოლიტიკის კვალდაკვალ - <https://forbes.ge/blogs/>

HOW HIGHER EDUCATION CAN ADAPT TO THE MODERN JOB MARKET

*Abashidze Giorgi
Varshanidze Nestan*

Abstract

Before and during the pandemic period, one of the main challenges for the economy was to overcome the high level of unemployment. This problem is relevant for Georgia. According to the National Statistics Office of Georgia, the unemployment rate has been decreasing for the last ten years (based on methodology). Last year, during the pandemic, it significantly increased (18,5%, 2020). Despite these data, the real unemployment rate is much higher. At the same time, there are many jobs available on online employment platforms and employment forums. Why is this happening?

The pandemic further accelerated the process of digitization of the economy and any field in general. On the market have appeared companies, that require workers with digital skills. All these processes require appropriate service and technical support. Consequently, have emerged new types of jobs.

The supply side of the labor market is specific. It is difficult for people to study the profession in a few days or months. The education system plays an important role. It is important to introduce and develop STEM subjects in the education system. The teaching process an average takes of 9-12 years. Therefore, at an early stage, we must identify the professions needed for the future. Pandemic has shown us that the Georgian labor market is not ready to provide the qualified digital labor market with relevant qualified staff.

Artificial intelligence (AI) plays an important role in the modern economic system. It involves the simulation of human intelligence in digital devices, enabling the device to process information like humans and make decisions to solve problems.

Artificial intelligence enables the automation of processes in all fields: starting with agriculture, ending with the financial sector. According to the McKinsey Global Institute, process automation will eliminate 30% of existing jobs (about 800 million jobs). On the other hand, Artificial intelligence creates a much higher-paying jobs. According to a Deloitte study, in England over the past 15 years through automation and robotics 800,000 jobs were lost, but at the same period 3.5 million new much higher pay jobs were created.

New jobs require different skills and knowledge. Consequently, the workforce is challenged to provide training to adapt to a rapidly changing digital environment. The World Economic Forum estimates that over the next 5 years one-third of the skills we consider important to the workforce today, will change. One of the main challenges for people is to be constantly in the learning process. According to Forbes, future workers should have the following skills: Creativity; Emotional intelligence; Analytical thinking; Technological skills; Active training; Acceptance of change.

The number of jobs related to artificial intelligence is growing much faster than the number of job seekers in this area. This once again indicates the lack of qualified personnel in the field of artificial intelligence and the abundance of employment opportunities.

This puts the demand on the education system, the modification and adaptation of which is necessary to meet the requirements of the modern market. To improve the education system to meet the demands of the modern market, it is important to improve communication between the private and public sectors.

Keywords: *Human resource management, artificial intelligence, education system, job market*

როგორ უნდა ადაპტირდეს განათლების სისტემა თანამედროვე შრომის ბაზართან
აბაშიძე გიორგი
ვარშანიძე ნესტანი

აბსტრაქტი

თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკის ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევაა უმუშევრობის მაღალი დონის დაძლევა. ეს პრობლემა განსაკუთრებით აქტუალურია საქართველოსათვის. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, ბოლო ათი წლის

განმავლობაში უმუშევრობის დონე მცირდება (მეთოდოლოგიიდან გამომდინარე). გასულ წელს კი მნიშვნელოვნად მოიმატა (18,5%, 2020). მიუხედავად ამ მონაცემებისა, გაცილებით მაღალია რეალური უმუშევრობის დონე. ამის პარალელურად ონლაინ დასაქმების პლატფორმებსა და დასაქმების ფორუმებზე მრავლადაა წარმოდგენილი სამუშაო ადგილები. რატომ ხდება ასე?

თანამედროვე ეტაპზე პანდემიამ წინა პლანზე წამოწია ეკონომიკისა და ზოგადად ნებისმიერი სფეროს გაციფრულების პროცესის აუცილებლობა. ბაზარზე გაჩნდნენ ისეთი კომპანიები, რომლებიც საჭიროებენ კომპიუტერული უნარ-ჩვევების მქონე მშრომელებს. სამუშაო პროცესების დიდმა ნაწილმა გადაინაცვლა ვირტუალურ სივრცეში. შესაბამისად გაჩნდა ახალი ტიპის სამუშაო ადგილები.

შრომის ბაზარზე მიწოდებისა და მოთხოვნის ერთმანეთთან შესაბამისობაში მოყვანაში დიდ როლს ასრულებს განათლების სისტემა. მნიშვნელოვანია საქართველოს განათლების სისტემაში დაინერგოს და განვითარდეს STEM (მეცნიერება, ტექნოლოგია, ინჟინერია, მათემატიკა) საგნების სწავლება. საშუალოდ სწავლების პროცესი გრძელდება 9-12 წელი. მინიმუმ ამდენი ხნით ადრე უნდა განვსაზღვროთ მომავლისთვის საჭირო კადრების მომზადება. პანდემიამ დაგვანახა რომ საქართველოს შრომის ბაზარი არ არის მზად გაციფრულებულ შრომის ბაზარს მიაწოდოს შესაბამისი კვალიფიციური კადრები.

და მაინც რას უნდა ველოდოთ განათლების სისტემისგან? ნაშრომში განხილულია ხელოვნური ინტელექტის შესაძლებლობები ეკონომიკასა და ყოფით ცხოვრებაში, წარმოჩენილია მისი როლი მომავალი კვალიფიციური კადრების მომზადებაში.

ხელოვნური ინტელექტი (AI) მნიშვნელოვან როლს თამაშობს თანამედროვე ეკონომიკურ სისტემაში. იგი გულისხმობს ციფრულ მოწყობილობებში ადამიანის ინტელექტის სიმულაციას, რის საშუალებითაც მოწყობილობას შესაძლებლობა აქვს ადამიანის მსგავსად დაამუშაოს ინფორმაცია და მიიღოს გადაწყვეტილება, გადაჭრას პრობლემა [McKinsey Analytics, 2018:1].

ხელოვნური ინტელექტი იძლევა პროცესების ავტომატიზაციის შესაძლებლობას ყველა დარგში. პროცესების ავტომატიზაცია, მაკკინსის გლობალური ინსტიტუტის (McKinsey Global Institute) შეფასებით, გააქრობს არსებული სამუშაო ადგილების 30%-ს, რაც დაახლოებით 800 მილიონი სამუშაო ადგილია [McKinsey Global Institute, 2017:2]. თუმცა, მეორე მხრივ, ხელოვნური ინტელექტი ქმნის გაცილებით მეტ მაღალანაზღაურებად სამუშაო ადგილს. დელოიტის კვლევის მიხედვით, გასული 15 წლის განმავლობაში, ინგლისში, ავტომატიზაციისა და რობოტების მეშვეობით გაქრა 800 ათასი სამუშაო ადგილი, მაგრამ იგივე პერიოდში შეიქმნა 3.5 მილიონი ახალი სამუშაო, რომელთა ანაზღაურება გაცილებით მაღალი იყო [Deloitte, 2015, 3].

ახალი სამსახურები მოითხოვს განსხვავებულ უნარებსა და ცოდნას. შემდეგი 5 წლის განმავლობაში, მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის შეფასებით, უნარების ერთი მესამედი, რომელთაც დღეს ვთვლით რომ მნიშვნელოვანია სამუშაო ძალისთვის, შეიცვლება. ადამიანებისთვის ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა მუდმივად სწავლების პროცესში ყოფნაა.

ფორბსის შეფასებით, მომავლის მშრომელებს უნდა ჰქონდეთ შემდეგი უნარები: კრეატიულობა; ემოციური ინტელექტი; ანალიტიკური ფიქრი; ტექნოლოგიური უნარები; აქტიური სწავლება; ცვლილებებისადმი მიმღებლობა. ხელოვნურ ინტელექტთან დაკავშირებული სამუშაო ადგილების რაოდენობა იზრდება გაცილებით სწრაფად, ვიდრე ამ მიმართულებით სამუშაოს მაძიებელთა რაოდენობა. ეს კიდევ ერთხელ მიუთითებს ხელოვნური ინტელექტის მიმართულებით კვალიფიციური კადრების ნაკლებობასა და დასაქმების შესაძლებლობების სიმრავლეზე.

ეს პროცესები განათლების სისტემის წინაშე აყენებს ახალ მოთხოვნებს, სწორედ ამიტომ საჭიროა განათლების სისტემაში მიდგომებისა და მიმართულებების მოდიფიკაცია და ადაპტაცია.

საკვანძო სიტყვები: შრომის ბაზარი, ადამიანისეული რესურსების მართვა, ხელოვნური ინტელექტი, განათლების სისტემა

შრომის ბაზარი საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური ცხოვრების დინამიკურად განვითარებადი სფეროა. იგი მსოფლიოს ბაზართა შორის ერთ-ერთი ყველაზე მრავალმხრივია. უმუშევრობის შემცირებისა და დასაქმების ზრდის მიმართულებით ეფექტიანი ეკონომიკური პოლიტიკა განსახორციელებლად, მნიშვნელოვანია მოხდეს უმუშევრობისა და დასაქმების მაჩვენებლების, კომპონენტების ანალიზი, როგორც მიწოდების მიმართულებით, რაც გულისხმობს შრომის ბაზრის ასიმეტრიულობას, მობილობის დაბალ ხარისხს, დაბალი პროდუქტიულობისა და არაადეკვატური კვალიფიკაციის არსებობას, ასევე მოთხოვნის მიმართულებით, რაც მოიცავს კერძო სექტორის არასაკმარის დივერსიფიცირებულობას, სექტორებს შორის არათანაბარ განვითარებას და ბიზნეს და სამეწარმეო საქმიანობის გეოგრაფიული კონცენტრაციის საკითხებს.

საკითხის განსაკუთრებულობა კიდევ უფრო მეტ სიმძაფრეს იძენს COVID-19 პანდემიით გამოწვეული მსოფლიო კრიზისის, გაურკვევლობის, არაპროგნოზირებადობისა და სირთულეების პირობებში.

ჩვენ ვცხოვრობთ ფუნდამენტური ტრანსფორმაციის ეპოქაში. დღეს სტანდარტული მუშაობის პროცესს ავტომატიზაცია და „მოაზროვნე მანქანები“ ცვლიან, ადამიანის მიერ დასახული ამოცანებისა და სამუშაოების განხორციელებას კომპიუტერები ახერხებენ. ეს მნიშვნელოვანი ცვლილებები ზრდის ორგანიზაციის შესაძლებლობებს და ამავდროულად ახალი გამოწვევების წინაშე აყენებს ადამიანისეული რესურსების მართვას. ცვლილებების ტემპი ჩქარდება. კარგი თანამშრომელი, „ნიჭი“ აღარ ნიშნავს იგივეს როგორც ათი წლის წინ იყო. გაჩნდა ბევრი ახალი ტიპის სამსახური, სამუშაოს ახალი დასახელებები, საჭირო გახდა ახალი უნარები. როგორ შეუძლიათ ორგანიზაციებს მოემზადონ მომავლისთვის, რომლის განსაზღვრაც ცოტას შეუძლია? როგორ შეიძლება მოვიზიდოთ, შევინარჩუნოთ ადამიანისეული რესურსი? და რას ნიშნავს ეს ყველაფერი ადამიანური რესურსების მენეჯერისთვის?

ინდუსტრია 4.0 და ციფრული ინოვაციები ეხება ცხოვრების ყველა სფეროს. როგორ აისახება ეს ცვლილებები ავტომატიზირებულ სამყაროში? ავტომატიზაცია, რობოტიკა და ხელოვნური ინტელექტი სწრაფად მიიწევენ წინ და მკვეთრად ცვლის სამუშაოს ბუნებასა და რაოდენობას. ტექნოლოგიების განვითარებას შეუძლია გააუმჯობესოს ჩვენი ცხოვრება, აამაღლოს წარმოების პროდუქტიულობა, ცხოვრების სტანდარტები და საშუალო სიცოცხლის ხანგრძლივობაც კი. დემოგრაფიული ძვრები, მოსახლეობის დაბერება ზეწოლას ახდენს ბიზნესზე, სოციალურ ინსტიტუტებსა და ეკონომიკაზე. ადამიანისეული რესურსის, სამუშაო ძალის ნაკლებობა დაბერებულ ეკონომიკაში გამოიწვევს ავტომატიზაციისა და პროდუქტიულობის გაუმჯობესების საჭიროებას. სწრაფი ურბანიზაციის შედეგად, 2030 წლისთვის გაეროს მონაცემების მიხედვით 4,9 მილიარდი ადამიანი იქნება ქალაქებში მცხოვრები, ხოლო 2050 წლისთვის მსოფლიოს ურბანული მოსახლეობა დაახლოებით 72%-ით გაიზრდება. უკვე ბევრ უმსხვილეს ქალაქს აქვს უფრო მეტი მოცულობის მსკ (მთლიანი სამამულო პროდუქტი) ვიდრე საშუალო ზომის ქვეყნებს.

ციფრულ ეკონომიკასთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული მონაცემები. ტექნოლოგიების გავრცელებასთან ერთად იზრდება დაუცველობა კიბერშეტევების ან ფართომასშტაბიანი მანიპულაციების სახით. მნიშვნელოვანია რომ ადამიანები აღჭურვილნი იყვნენ ისეთი ცოდნით, რომელიც დაეხმარება მათ ამ ინფორმაციის გაფილტრვასა და სწორად გამოყენებაში.

რეალურად ხელოვნურ ინტელექტს შეუძლია შექმნას სივრცე, სადაც ადამიანის შესაძლებლობები გაძლიერდება, იგი ამარტივებს ინფორმაციის დამუშავებას, ანალიზსა და შეფასებას.

რა შეგვიძლია ვთქვათ დღევანდელი და მომავალი შრომის ბაზრის შესახებ? ტექნოლოგიების, კომუნიკაციის საშუალებების განვითარებისა და პანდემიით გამოწვეული დისტანციური სამუშაო გარემოს გავლენით აქტიურად ხდება არსებული სამუშაო ადგილების გაციფრულება. კვლევების თანახმად, დღეს საშუალო კვალიფიკაციის 10 სამუშაოდან 8 მოითხოვს ციფრულ უნარებს. გასაკვირი არ არის, რომ კომპიუტერისა თუ სხვა ტექნოლოგიური სფეროს საშუალო დონის პროფესია მოითხოვს ციფრულ უნარებს. მაგრამ ეს ტენდენცია დამახასიათებელია ოფისისა და ადმინისტრაციული მხარდაჭერის, ბიზნესის, ფინანსური ოპერაციების და მენეჯმენტის დასაქმების სფეროებისთვისაც. ასეთი საშუალო კვალიფიკაციის ციფრული სამუშაოები შეადგენს საერთო ვაკანსიების დაახლოებით 38%-ს. უფრო მეტიც, ციფრულად ინტენსიური საშუალო უნარების საჭირო პროფესიები უფრო სწრაფად იზრდება, ვიდრე საშუალო კვალიფიკაციის სხვა სამუშაოები. ამასთანავე ციფრულად ინტენსიური საშუალო უნარების სამუშაოების ანაზღაურება გაცილებით მეტია, ვიდრე საშუალო უნარების სამუშაოები, რომლებიც არ საჭიროებენ ციფრულ კომპონენტს.

შესაბამისად, სამუშაო ძალის წინაშე დგება გამოწვევა ადაპტირდეს სწრაფად ცვლებად ციფრულ გარემოში. რას ნიშნავს ეს სამუშაო ადგილებისთვის? როგორ ვუპასუხოთ ამ ყველაფერს? ამ ყველაფრის გასაღები ხელოვნური ინტელექტი და ავტომატიზაციაა. მაგრამ ეს არ არის ამ ყველაფრის გადაჭრის გზა, ეს ერთგვარი მეთოდია. ჩვენ ყველამ ვიცით, რა არის ხელოვნური ინტელექტი და როგორ შეუძლია მას მონაცემები

გადააქციოს საჭირო ინფორმაცია. ხელოვნური ინტელექტი ყველა სფეროში პროცესების ავტომატიზაციის საშუალებას იძლევა: სოფლის მეურნეობიდან დაწყებული, ფინანსური სექტორით დამთავრებული. მაკკინსის გლობალური ინსტიტუტის მონაცემებით, პროცესების ავტომატიზაცია გააქრობს არსებული სამუშაო ადგილების 30%-ს (დაახლოებით 800 მილიონი სამუშაო ადგილი). მაგრამ ამის პარალელურად იქმნება ახალი ტიპის, მაღალ ანაზღაურებადი სამუშაო ადგილები. ცხადია, რომ ავტომატიზაცია გამოიწვევს სამუშაოების მასიურ გადაკლასიფიცირებასა და გადაბალანსებას. ის მუშები, რომლებიც ასრულებენ დავალებებს, რომელთა შესრულებაც ავტომატიზაციას ჯერ არ შეუძლია, უფრო მნიშვნელოვანი ხდებიან - და ეს ნიშნავს, რომ კრეატიულობა, ინოვაცია, წარმოსახვა და პრობლემების გადაჭრის უნარები პრიორიტეტული იქნება მომავალში.

ამ პროცესების წარმართვისთვის აუცილებელია ისეთი აქტივობები, რომლებიც ხელს შეუწყობს ადაპტაციასა და ნიჭიერების გამოვლენას. აქედან გამომდინარე, ორგანიზაციებში, ინდივიდებსა და საზოგადოებაში - აუცილებელია მოახლოებული ცვლილებებისათვის მომზადება. შეუძლებელია ზუსტად წინასწარ განსაზღვრო ის უნარები, რომლებიც საჭირო იქნება თუნდაც ხუთი წლის შემდეგ, ამიტომ მუშები და ორგანიზაციები მზად უნდა იყვნენ ადაპტაციისთვის. ამისათვის მთავრობებს და ორგანიზაციებს შეუძლიათ და უნდა განახორციელონ სხვადასხვა ტიპის პროექტები: ტრენინგისა და გადამზადების პროგრამები, ახალი უნარების ათვისების წახალისება და სტიმულირება, მეტად უნდა დაფასდეს კრეატიულობა და ინოვაციურობა. სამომავლოდ სწორედ რომ მსგავსი კადრების მოზიდვისა და შენარჩუნების პრობლემის წინაშე დადგებიან ადამიანისეული რესურსების მართვის განყოფილებები.

ამ გამოწვევის დასაძლევად აუცილებელია განათლების სფეროს მიდგომების ცვლილება. აქ გასატარებელი რეფორმები ხშირ შემთხვევაში საშუალოვადიანი და გრძელვადიანია, ამიტომ ამ ეტაპზე უნდა მოხდეს სწორი ხედვის ჩამოყალიბება.

საშუალო დონის ქვეყნებში და მათ შორის საქართველოშიც, განათლების სიტემაში გატარებული რეფორმები არ არის სისტემური ხასიათის. აუცილებელია შეიქმნას განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგია, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება შემდეგი ასპექტები: ახალგაზრდებში კრეატიული და ინოვაციური აზროვნების განვითარება, სასწავლო დაწესებულებების, სკოლების, უნივერსიტეტების სასწავლო და ადმინისტრაციული პროცესების გაციფრულება, შრომის ბაზართან და დამსაქმებლებთან კომუნიკაციის გაღრმავება, ტექნოლოგიების სწავლის გაძლიერება, STEM საგნების პოპულარიზაცია და მისი სწავლების მეთოდების გაუმჯობესება.

გამოყენებული ლიტერატურა

გიორგი ჭანტურიძე, თამარ სურმავა. (2021). *კანდემიის გავლენა შრომის ბაზარზე და დასაქმებულთა მდგომარეობაზე*. მოპოვებული <http://ewmi-prolog.org/>: <http://ewmi-prolog.org/images/files/8832GTUCReportGEO.pdf>-დან

მარიამ ამაშუყელი, დიანა ლეჟავა, ნინო გუგუშვილი. (2017). *განათლების ამონაგები, დასაქმების ბაზარი და შრომით კმაყოფილება საქართველოში*. მოპოვებული css.ge: http://css.ge/wp-content/uploads/2019/07/edu_return_ge.pdf

Deloitte AI Institute. (2019). *From brawn to brains: The impact of technology on jobs in the UK.*

Deloitte.com:

<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/Growth/deloitte-uk-insights-from-brawns-to-brain.pdf>

McKinsey Global Institute. (2017 წლის 11). *jobs lost, jobs gained: What the future of work will mean for jobs, skills, and wages.* მოპოვებული mckinsey.com:

https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/jobs-lost-jobs-gained-what-the-future-of-work-will-mean-for-jobs-skills-and-wages?fbclid=IwAR0r_KKt4qWL0VUM_R2Wxmv7yBF-1dptY5XF_myxW977M4BQeqp2KQ4bCq4

Mckinsey global institute. (2018). *An executive's guide to AI.* მოპოვებული mckinsey.com:

<https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Business%20Functions/McKinsey%20Analytics/Our%20Insights/An%20executives%20guide%20to%20AI/Executives-guide-to-AI>

PricewaterhouseCoopers. (2018). *Justine Brown.* მოპოვებული www.pwc.com:

<https://www.pwc.com/gx/en/services/people-organisation/workforce-of-the-future/workforce-of-the-future-the-competing-forces-shaping-2030-pwc.pdf?fbclid=IwAR03pLtrMvnpbsbfZCGLPH4QsnHMTKLB8-RTolJLipuIdIfotvKtRTKrwbtU>

EMPLOYMENT-UNEMPLOYMENT PROBLEMS CAUSED BY COVID-19 IN THE CONSTRUCTION SECTOR

Solohashvili Dali

Kheladze Lela

Abstract

Construction business is one of the dynamically growing sectors of the economy in Georgia. Therefore, the role of the construction sector in the economic development of the country is great. The construction industry is one of the fastest growing areas of business, the functioning and results of which can be influenced by many factors. The construction sector is one of the largest employers in the labor market. It ranks fourth in the economic sectors today in terms of the number of employees employed. In recent years, the number of employees in this field has been constantly increasing before the pandemic. In 2020, the development of a number of other sectors, as well as the development of the construction business, was negatively affected by the pandemic in the country in the form of coronavirus and measures taken to prevent it. Most companies found it difficult to maintain liquidity in the face of employee retention. The announcement of the pandemic put the construction industry in front of a completely new reality. It became necessary to adapt to the new, sharply limited conditions and to conduct the work in a radically different mode. One of the main problems for construction companies was to stop the unemployment rate and maintain the existing staff, for which it was necessary to continue the remuneration despite the crisis.

Reason of research. The aim of the study is to study and analyze the impact of COVID-19 on the construction sector, evaluate the measures taken by the state and identify ways to overcome the crisis.

Research methods. The research is based on general scientific and economic research methods. In particular: methods of evaluation, logical and systematic approaches, data collection and economic-statistical.

Research Results. During the pandemic, most construction companies continued to operate under the state-sponsored assistance program, as construction work was less restricted than in other areas. Nevertheless, a number of problems have arisen that will inevitably require consideration in the future.

Conclusion. The article discusses the problems of employment and unemployment created by construction companies due to the COVID-19 pandemic in Georgia. Based on the official data of surveys and statistics, the situation of the current staff employed in construction, the real challenges facing the sector and the problems of unemployment are studied and analyzed. The state support programs implemented under the anti-crisis plan are evaluated.

Analysis of current processes in the construction sector reveals that the field is currently developing on its own. This requires in-depth analysis and the right approach. Legislative and institutional changes are needed to bring the sector out of the current pandemic situation.

Keywords: *Construction, Employment, Pandemic Impact, Unemployment Problems*

COVID-19-ით გამოწვეული დასაქმება-უმუშევრობის პრობლემები სამშენებლო სექტორში

სოლოლაშვილი დალი
ხელაძე ლელა

აბსტრაქტი

სამშენებლო ბიზნესი საქართველოში ეკონომიკის ერთ-ერთი დინამიურად მზარდ სექტორს წარმოადგენს. გამომდინარე აქედან, დიდია სამშენებლო სექტორის როლი ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში. სამშენებლო ინდუსტრია არის ბიზნესის ერთ ერთი სწრაფად განვითარებადი მიმართულება, რომლის ფუნქციონირებასა და შედეგებზეც გავლენის მოხდენა მრავალ ფაქტორს შეუძლია. სამშენებლო სექტორი შრომის ბაზარზე ერთ-ერთი ყველაზე მსხვილი დამსაქმებელია. იგი დაქირავებულ მომუშავეთა რაოდენობის მიხედვით ეკონომიკის სექტორებში დღეის მდგომარეობით მეოთხე ადგილზეა. ბოლო წლების მონაცემებით ამ სფეროში დასაქმებულთა რიცხვი პანდემიამდე მუდმივად იზრდებოდა. 2020 წელს როგორც არაერთი სხვა დარგის განვითარებაზე, ასევე სამშენებლო ბიზნესის განვითარებაზეც უარყოფითი გავლენა მოახდინა ქვეყანაში არსებულმა პანდემიამ კორონავირუსის სახით და მისი პრევენციისათვის გატარებულმა ღონისძიებებმა. კომპანიების უმეტეს ნაწილს გაუჭირდა ლიკვიდობის შენარჩუნება დასაქმებულთა შენარჩუნების ფონზე. პანდემიის გამოცხადებამ სრულიად ახალი რეალობის წინაშე

დააყენა სამშენებლო სფერო. აუცილებელი გახდა ახალი, მკვეთრად შეზღუდული პირობებისადმი შეგუება და სამუშაოების რადიკალურად განსხვავებულ რეჟიმში წარმართვა. სამშენებლო კომპანიების ერთ-ერთი უპირველესი პრობლემა გახდა უმუშევრობის დონის შეჩერება და არსებული პერსონალის შენარჩუნება, რისთვისაც აუცილებელი იყო კრიზისის მიუხედავად ანაზღაურების უწყვეტობა.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია სამშენებლო სექტორზე COVID-19-ის გავლენის შესწავლა და ანალიზი, სახელმწიფოს მხრიდან გატარებული ღონისძიებების შეფასება და კრიზისის დაძლევის გზების განსაზღვრა.

კვლევის მეთოდები. კვლევა ეფუძნება ზოგად სამეცნიერო და ეკონომიკური კვლევის მეთოდებს. კერძოდ: შეფასების, ლოგიკური და სისტემური მიდგომების, მონაცემების შეგროვებისა და ეკონომიკურ-სტატისტიკურ მეთოდებს.

კვლევის შედეგები. პანდემიის პერიოდში, სახელმწიფოს მიერ გატარებული ხელშეწყობის პროგრამის ფარგლებში სამშენებლო კომპანიების უმრავლესობა აგრძელებდა მუშაობას, რადგანაც სხვა სფეროებთან შედარებით ნაკლებად შეიზღუდა სამშენებლო სამუშაოების წარმოება. მიუხედავად ამისა, მაინც წამოიჭრა მთელი რიგი პრობლემები, რომელიც აუცილებლად მოითხოვს მომავალში გათვალისწინებას.

დასკვნა. სტატიაში განხილულია საქართველოში COVID-19 პანდემიის გამო შექმნილი დასაქმებისა და უმუშევრობის პრობლემები სამშენებლო კომპანიებში. კვლევებისა და სტატისტიკის ოფიციალურ მონაცემებზე დაყრდნობით შესწავლილი და გაანალიზებულია დღეისათვის მშენებლობაში დასაქმებული კადრების მდგომარეობა, დარგის წინაშე არსებული რეალური გამოწვევები და უმუშევრობის პრობლემები. შეფასებულია სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული მხარდაჭერის პროგრამები ანტიკრიზისული გეგმის ფარგლებში.

სამშენებლო სექტორში მიმდინარე პროცესების ანალიზი ცხადყოფს, რომ დარგი დღეისათვის თვითდინებით ვითარდება. ამას კი ღრმა ანალიზი და სწორი მიდგომა სჭირდება. აუცილებელია ისეთი საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ცვლილებები, რომელიც სექტორს არსებული პანდემიური მდგომარეობიდან გამოიყვანს.

საკვანძო სიტყვები: მშებნლობა, დასაქმება, პანდემიის გავლენა, უმუშევრობის პრობლემები.

სამშენებლო სექტორი ბოლო წლების განმავლობაში საქართველოს ეკონომიკის წამყვან დარგად ითვლებოდა და ინტესიურად ვითარდებოდა.

კრიზისმა სამშენებლო სექტორი დიდად დააზარალა. კრიზისი ქართულ სამშენებლო ბიზნესში გასული წლის სექტემბერ-ოქტომბერში დაიწყო. ყველა ერთხმად აღიარებს, რომ სამშენებლო ბიზნესი დღეს რთულ ვითარებაშია, შეხედულებები გამომწვევ მიზეზებზე კი განსხვავებულია. ჯერ კიდევ შარშან არავის სჯეროდა, რომ კრაზი ასეთი მასშტაბური იქნებოდა.

ნოემბრის დასაწყისში ფასებმა 15-20%-ით დაიკლო, მაგრამ როგორც ექსპერტები ვარაუდობენ, კატასტროფულად შემცირებული მოთხოვნის ფონზე მშენებლებს კიდევ უფრო

მეტად მოუწევთ ბინებზე ფასების დაწევა. ქართველი მენაშენეები ამას შეუძლებლად მიიჩნევენ, ვინაიდან ფასები ზუსტად ასახავს პროექტის თვითღირებულებას. ისინი აცხადებენ, რომ თუ მოსახლეობა შეაჩერებს გადახდებს და შესყიდვებს უძრავი ქონების ბაზარზე ფასების შემცირების იმედით, მომდევნო ნაბიჯი უშუალოდ მშენებლობის გაჩერება იქნება, რასაც შედეგად მთელი ეკონომიკის დესტაბილიზაცია მოჰყვება. ერთ-ერთ ძირითად პრობლემად აღნიშნული კრიზისის ფარგლებში ითვლება სამუშაო ძალის შენარჩუნება სამშენებლო კომპანიებში. ვინაიდან მშენებლობების ნაწილი ფუნქციონირება შეზღუდულია, ცხადია დასაქმებული პერსონალის სამუშაო პირობებიც შეზღუდულია [USAID-ის კვლევა „პანდემიის გავლენა შრომის ბაზარზე და დასაქმებულთა მდგომარეობაზე“ 2021:32]. აღნიშნულ ვითარებაში სამშენებლო კომპანიები პერსონალთან დაკავშირებით ურთულესი არჩევანის წინაშე დგანან. მსოფლიოს წამყვანი სახელმწიფოების მიერ შემუშავებულ ანტიკრიზისულ გეგმებში დიდი ყურადღება ეთმობა სამშენებლო ბიზნესის მხარდაჭერას. წამყვანი ქვეყნების მთავრობები სამშენებლო სექტორის ხელშეწყობას კრიზისის დაძლევის მნიშვნელოვან ინსტრუმენტად მიიჩნევენ. ამ მოსაზრებას, როგორც ჩანს, საქართველოს მთავრობაც ეთანხმება, რადგან სტიმულირების გეგმის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პუნქტი სწორედ სამშენებლო ბიზნესის მხარდაჭერას ითვალისწინებს. იგი სახელმწიფოსა და მენაშენეთა ასოციაციას შორის შეთანხმების საფუძველზეა შემუშავებული. სამშენებლო სექტორის წილი მთლიან შიდა პროდუქტში შეადგენს დაახლოებით 9 პროცენტს, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამ სექტორის სწრაფი გაჯანსაღება და კრიზისიდან გამოსვლა არის ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების მნიშვნელოვანი წინაპირობა პოსტკრიზისულ პერიოდში. ამ სექტორში პირდაპირ დასაქმებულია დაახლოებით 120 000 ადამიანი. სახელმწიფო მხარდაჭერის პროგრამას [Арания-Кепуладзе] ამდენი ადამიანისათვის დახმარების გაწევა პირდაპირ შეუძლია. სწორედ ამიტომ, დეველოპერული სექტორის მხარდაჭერის ანტიკრიზისული გეგმის მთავარი მიზანია, რომ ხელი შეუწყოს კრიზისით დაზარალებულ სექტორს, რაც თავის მხრივ, უზრუნველყოფს იმას, რომ ამ სექტორში დასაქმებულმა ადამიანებმა შეინარჩუნონ სამუშაო ადგილები და უძრავი ქონების ბაზარზე განვითარებულმა სირთულეებმა არ დააზიანოს ეკონომიკის სხვა სექტორები.

სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური ინფორმაციის მიხედვით პანდემიის გავლენა შრომის ბაზარზე ძალიან დიდია. თუმცა გავლენა ყველაზე დიდია გასართობ, ტურისტულ და სარესტორნო ბიზნესზე, რომლებიც ყველაზე მეტად დააზარალა აღნიშნულმა კრიზისმა. არსებობენ დაწესებულებები, რომლებმაც შეძლეს არსებულ ვითარებასთან ადაპტირება და გადავიდნენ სრულ ან ნაწილობრივი დატვირთვით დისტანციური მუშაობის რეჟიმზე. სამშენებლო დარგი თავისი სპეციფიკიდან გამომდინარე რასაკვირველია ვერ შეძლებს თანამშრომლებისათვის მუშაობის დისტანციური რეჟიმის შეთავაზებას, რაც გარკვეულწილად დამატებით სირთულეს წარმოადგენს. სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური ინფორმაციით 2020 წელს მშენებლობის სექტორში დასაქმების მაჩვენებელი 16 % - ით შემცირდა წინა წელთან შედარებით. მიუხედავად იმისა რომ მშენებლობის დარგის მიერ მთლიან შიდა პროდუქტში შეტანილი წვლილი ამავე დარგის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით 4,5 %-ით გაიზარდა. 2020 წლის

განმავლობაში მშენებლობის სექტორში დაკარგული სამუშაო ადგილების რაოდენობამ 16,2 ათას კაცს მიაღწია [სტატისტიკის ეროვნული სამსახური „ხელფასები ეკონომიკური სექტორების მიხედვით“ 2021].

სამშენებლო ბიზნესზე პანდემიის პირობებში გავლენას ახდენს რამდენიმე ისეთი ძირითადი მიმართულება, როგორცაა უპირველეს ყოვლისა სამშენებლო მასალების მწარმოებლები, უძრავი ქონებით მოვაჭრეები, აგრეთვე ფინანსური ინსტიტუტები, ვინაიდან სამშენებლო ბიზნესის დაფინანსების ერთ-ერთ უმთავრეს წყაროს სწორედ საბანკო კრედიტი წარმოადგენს. სამშენებლო ბიზნესის განვითარებაზე გავლენა იქონია რასაკვირველია ზოგადად ქვეყანაში არსებულმა კრიზისმა და მოთხოვნის შემცირებამ, რაც დაკავშირებულია აგრეთვე ტურისტების რაოდენობის შემცირებასთან, ვინაიდან ხშირ შემთხვევაში ბინას კერძო პირები სწორედ ტურისტებზე გაქირავების მიზნით იძენდნენ.

მოთხოვნის შემცირებასთან ერთად სამშენებლო ბიზნესში დასაქმებული პერსონალი დაზარალდა. დამსაქმებელი სამშენებლო კომპანიები იძულებული არიან ან პერსონალი გაუშვან დროებით ანაზღაურების გარეშე შვებულებაში (რაც თავის მხრივ კომპანიიდან სამუშაო ძალის გადინებას იწვევს და კომპანიას აზარალებს), ან გადაუხადონ პერსონალს ხელფასი გაცდენილი სამუშაო დროისთვის (რაც ასევე აზარალებს კომპანიას ფინანსური კუთხით). სიტუაციის არასტაბილურობიდან გამოდინარე სამწუხაროდ სამშენებლო კომპანიების ხელმძღვანელობას არ შეუძლიათ წინასწარ გააკეთონ პროგნოზი, როდის გახდება ესა თუ ის დასაქმებული სამუშაო ადგილზე საჭირო, არ შეუძლიათ მიაწოდონ ზუსტი ინფორმაცია დასაქმებულებს, რამდენ ხანს შეიძლება გაგრძელდეს ანაზღაურების გარეშე შვებულება. დასაქმებული კი თავის მხრივ იძულებულია სასწრაფოდ მოიძიოს ანალოგიური სამუშაო ადგილი (თუნდაც უფრო დაბალი ანაზღაურების პირობით), საბოლოოდ კი მივედით იქამდე, რომ დარგში საშუალო ხელფასის მაჩვენებელიც შემცირებულია წინა წლებთან შედარებით, რაც მოსახლეობას კიდევ უფრო აღარბეზს. ამრიგად ადგილი აქვს ისეთ სამწუხარო ფაქტებს, როგორცაა არა მხოლოდ დარგის განვითარების შეფერხება, არამედ აგრეთვე დასაქმებულის შრომითი უფლებების დარღვევა, როგორცაა: სამსახურიდან გათავისუფლება წინასწარი გაფრთხილების გარეშე, დასაქმებულის ნების საწინააღმდეგოდ ანაზღაურების გარეშე შვებულების გაფორმება. იძულებით მოცდენილ სამუშაო დროზე (რომელიც გამოწვეული იყო დამსაქმებლის ბრალეულობით) ან იზოლაციაში ყოფნის პერიოდზე ანაზღაურების გაცემაზე უარის თქმა, შომითი ხელშეკრულების პირობების უეცარი დარღვევა ცალმხრივად დამსაქმებლის მხრიდან, სამუშაოდან გათავისუფლება ყოველგვარი კომპენსაციის გარეშე.

უმუშევრად დარჩენილ დაქირავებით დასაქმებულთათვის სახელმწიფომ დაიწყო 6 თვიანი პროგრამის განხორციელება. პროგრამის მიხედვით დაქირავებით დასაქმებული პირი, რომელმაც პირველი კვარტალის შემდეგ დაკარგა სამსახური ან გაუშვეს უხელფასო შვებულებაში, იღებდა 200 ლარს 6 თვის განმავლობაში. არაფორმალურ სექტორში დასაქმებულები და თვითდასაქმებულები, რომელმაც დაკარგეს შემოსავალი, დასაბუთების შემთხვევაში, იღებდნენ ერთჯერად დახმარებას 300 ლარის ოდენობით [COVID-19 – ის წინააღმდეგ საქართველოს მთავრობის მიერ გატარებული ღონისძიებების შესახებ ანგარიში, 2020].

შრომითი უფლებრივი მდგომარეობის გაუარესებამ, დისკრიმინაციული მიდგომების განსაკუთრებულმა გახშირებამ, დასაქმებულებთან მოლაპარაკების წარმოებაზე უარის თქმამ გააღვივა სოციალური კრიზისი, მათ შორის, საწარმოო დონეზე, რასაც შედეგად კოლექტიური თუ ინდივიდუალური შრომითი დავები და მხარეთა შორის შეთანხმების მიუღწევლობის პირობებში არაერთი გაფიცვა მოჰყვა. პანდემიის პირობებში დამსაქმებლები მათ მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს, რომელიც შედეგად დასაქმებულთა უფლებების ხელყოფას იწვევდა, ხშირად ე.წ. „ფორსმაჟორული“ სიტუაციით ამართლებდნენ და მის დაუსაბუთებელ და ფართო ინტერპრეტაციას ახდენდნენ. საგულისხმოა, რომ ხშირად ფორსმაჟორზე მითითებით გათავისუფლებები ხდებოდა ისეთ სექტორებშიც კი, სადაც მუშაობა პანდემიის მიუხედავად არ შეჩერებულა.

კვლევის პროცესში ელექტრონული კითხვარის საშუალებით მოვახდინეთ სამშენებლო კომპანიების ონლაინ გამოკითხვა, რომელიც პანდემიით გამოწვეული კრიზისის პირობებში სხვა ძირითად საკითხებთან ერთად მოიცავდა პერსონალის მენეჯმენტთან დაკავშირებულ გამოწვევებს.

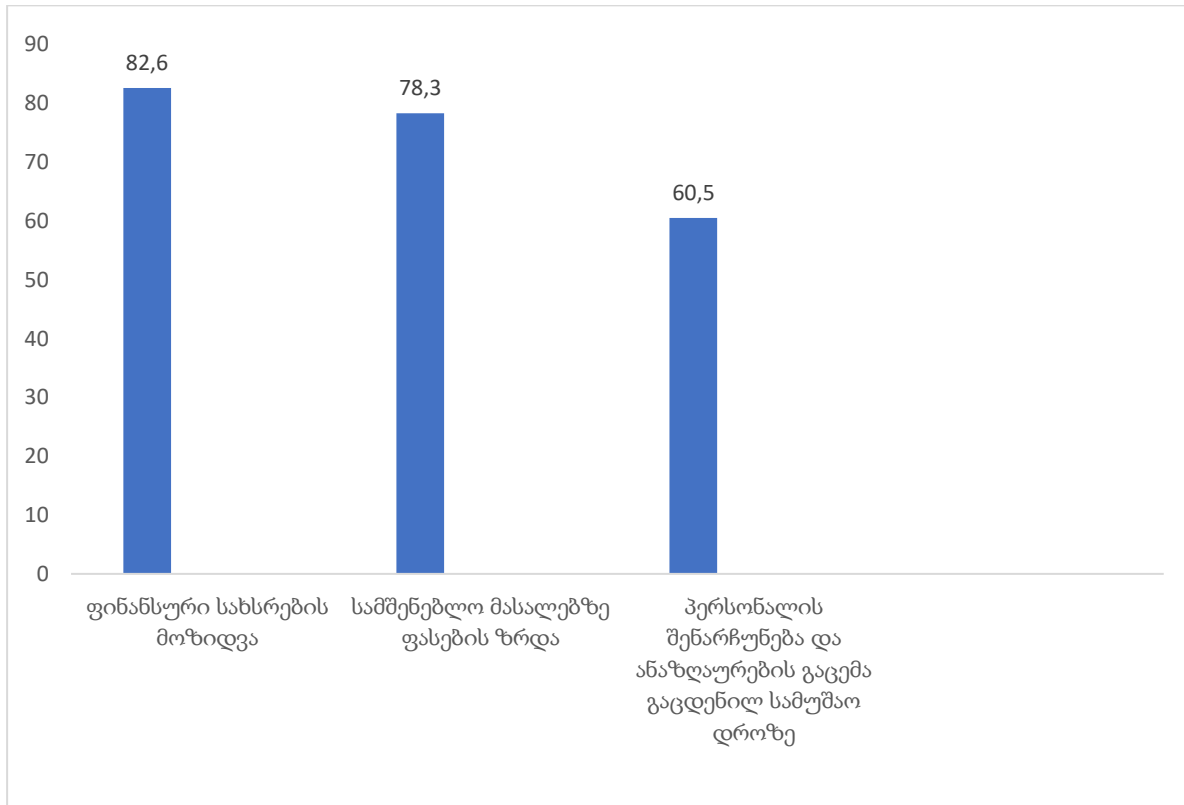
კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ სამშენებლო ბიზნესზე პანდემიის პირობებში გავლენას ახდენს რამდენიმე ისეთი ძირითადი მიმართულება, როგორცაა სამშენებლო მასალების მწარმოებლურობა, უძრავი ქონებით ვაჭრობა და სხვა. , აგრეთვე ფინანსური ინსტიტუტები, ვინაიდან სამშენებლო ბიზნესის დაფინანსების ერთ-ერთ უმთავრეს წყაროს სწორედ საბანკო კრედიტი წარმოადგენს. სამშენებლო ბიზნესის განვითარებაზე გავლენა იქონია რასაკვირველია ზოგადად ქვეყანაში არსებულმა კრიზისმა და მოთხოვნის შემცირებამ, რაც დაკავშირებულია აგრეთვე ტურისტების რაოდენობის შემცირებასთან, ვინაიდან ხშირ შემთხვევაში ბინას კერძო პირები სწორედ ტურისტებზე გაქირავების მიზნით იძენდნენ. სამშენებლო კომპანიების იდენტიფიცირების მიზნით მრავალმხრივ დავამუშავეთ სტატისტიკური ინფორმაცია, ასევე, ინტერნეტ საინფორმაციო პორტალები (www.enreg.reestri.gov.ge, www.korter.ge, www.forbes.ge, www.mshenebare.ge, www.livo.ge, www.bcat.ge, www.yell.ge, www.biz.aris.ge), საიდანაც შესაძლებელი გახდა სამშენებლო კომპანიების რეკვიზიტების მოძიება მშენებლობისა და უძრავი ქონების კატეგორიის ფარგლებში.

შედეგად შევიმუშავეთ სამშენებლო კომპანიების ნუსხა, რომელიც გამოყენებულ იქნა კვლევის შემდგომ ეტაპზე. ოფიციალური ინფორმაციის არ არსებობის გამო, ჩვენს მიერ მოპოვებული სამშენებლო კომპანიათა ეს ჩამონათვალი უკლებლივ ყველა საწარმოს შესაძლოა არ მოიცავს, თუმცა, ვფიქრობთ, რომ ის საკმაოდ დეტალურად ახასიათებს ჩვენი ქვეყნის საცხოვრებელი უძრავი ქონების ბაზარს. კვლევისათვის საჭირო ინფორმაციის მისაღებად გამოვიყენეთ ჩვენს ხელთ არსებული ყველა რესურსი. ინტერნეტ საიტები საშუალებას გვაძლევს მოვიპოვოთ სამშენებლო კომპანიების საკონტაქტო ინფორმაცია (ელექტრონული ფოსტის მისამართი ან/და ტელეფონის ნომერი), რომლის მეშვეობითაც ვცადეთ სამშენებლო კომპანიების წარმომადგენლებთან პირადად დაკავშირება და ტელეფონით მივაწოდეთ ინფორმაცია შესავსები ელექტრონული კითხვარის შესახებ.

კვლევისთვის გამოყენებულ იქნა ჩვენს მიერ ელექტრონული კითხვარის მეშვეობით მოპოვებული პირველადი რაოდებრივი და თვისებრივი ინფორმაცია. კვლევა განხორციელდა 2021 წლის 1 ნოემბრიდან 1 დეკემბრამდე პერიოდში.

ნახაზი 1: კომპანიის ის ძირითადი პრობლემები, რომლებიც გამოწვეულია ქვეყანაში არსებული COVID 19 - თან დაკავშირებული ეკონომიკური კრიზისით

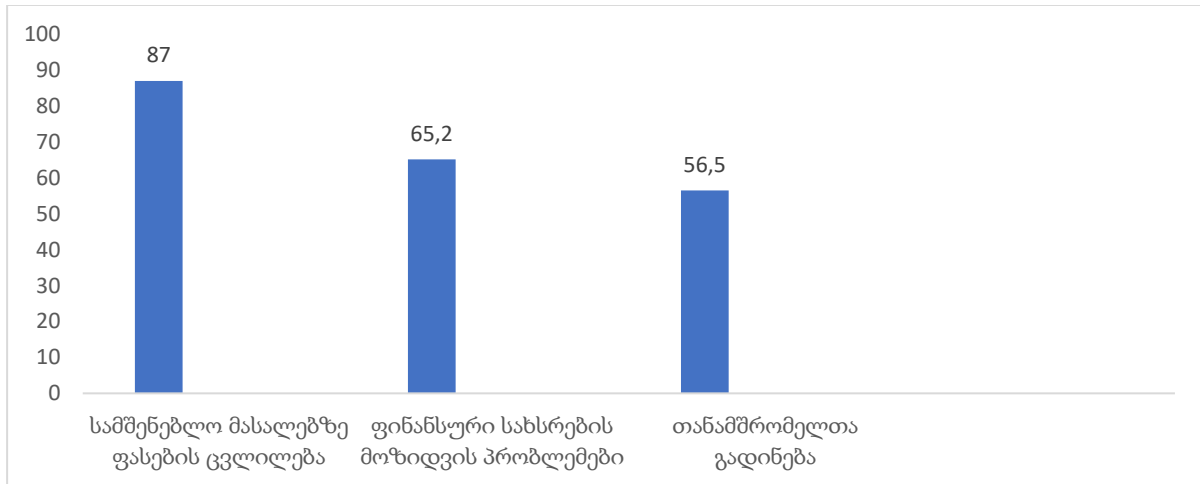

წყარო: დიაგრამა შედგენილია ავტორების მიერ კვლევის შედეგების საფუძველზე

კვლევის შედეგები გვიჩვენებს, რომ კომპანიებისათვის მიმდინარე პერიოდში ერთ-ერთ ძირითად პრობლემას წარმოადგენს პანდემიის გამო მოცდენილი სამუშაო დროისათვის დასაქმებულ პერსონალზე ანაზღაურების გაცემა, აქედან გამომდინარე კომპანიებს უჭირთ დასაქმებული პერსონალის შენარჩუნება. ანაზღაურების გარეშე დარჩენილი დასაქმებულებისათვის ძალიან მცირეა ის კომპენსაცია, რომელიც მათ სახელმწიფოს მხრიდან მიიღეს, ამიტომ იძულებული ხდებიან თავიდან აიცილონ უმუშევრობა და პირადი განცხადების საფუძველზე დატოვონ სამსახური.

ნახაზი 2: რა სახის რისკები ახდენს გავლენას მიმდინარე პერიოდში სამშენებლო საქმიანობაზე

წყარო: დიაგრამა შედგენილია ავტორების მიერ კვლევის შედეგების საფუძველზე

ეს დიდ პრობლემას წარმოადგენს თავად სამშენებლო კომპანიისათვის, რადგან გარკვეული პერიოდის შემდეგ კომპანიამ დამატებითი რესურსი უნდა დახარჯოს ახალი კადრების მოძიება-მომზადებისათვის, თუმცა მიმდინარე პერიოდში ფინანსური სახსრების მოზიდვასთან დაკავშირებული პრობლემების გამო კომპანიები პრაქტიკულად ვერ ახერხებენ გასცენ ხელფასი პერსონალზე მაშინ, როცა სამუშაო პროცესი შეჩერებულია ან შეფერხებულად მიმდინარეობს. პრობლემები არის ურთიერთდამოკიდებული. სამშენებლო კომპანიების მხრიდან დღესდღეობით შეუძლებელია იმედის მომცემი პროგნოზების გაკეთება. მათი მოლოდინები მთლიანად არის დაკავშირებული ქვეყანაში არსებული ეპიდ სიტუაციის ცვლილებებზე.

ბიბლიოგრაფია

სამშენებლო და დეველოპერული ბიზნესის მხარდაჭერის სახელმწიფო ანტიკრიზისული გეგმა 2020 წ.

https://stopcov.ge/ka/Gegma?fbclid=IwAR3tRc18CtoRW2NZC-nwce8vA8bwp8hLFG_dBqntkaWKNxiv39gN0w07yQw

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, 2020 წ. ხელფასები ეკონომიკური სექტორების მიხედვით <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/39/khelfasebi>

საქართველოს ორგანული კანონი საქართველოს შრომის კოდექსი.

სოლოღაშვილი დალი, არნანია-კეპულაძე თამილა, ჭილაძე ნათია. COVID-19 პანდემიის გავლენა დასაქმებასა და შემოსავლებზე საქართველოში. ელექტრონული ჟურნალი EISSN 2346-8203. <http://ejournals.atsu.ge/BLSS/>

სოლოღაშვილი დალი, ხელაძე ლელა. სამშენებლო ბიზნესზე ენდოგენური და ეგზოგენური ფაქტორების გავლენა. საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემია. ჟურნალი „მოამბე“, XLI . გვ. 21-27. 2021წ . ISSN 2233-3606. თბილისი.

შენგელიათ., კორონავირუსის მსოფლიო გეოგრაფია და საქართველოს ეკონომიკის პერსპექტივები. III ეროვნული სამეცნიერო კონფერენცია „ეკონომიკა: ეკონომიკური მეცნიერების და ეკონომიკური პოლიტიკის თანამედროვე გამოწვევები.“ თბ., 2020 წ.

კაკულია მ., კაპანაძე ნ., 2020, ანტიპანდემიური შეზღუდვების და მთავრობის ანტიკრიზისული ღონისძიებების გავლენა დასაქმებაზე, შემოსავლებსა და სიღარიბის დონეზე საქართველოში, თბ., ფრიდრიხ ებერტის ფონდი, 2020 წ.

COVID-19-

ის წინააღმდეგ საქართველოს მთავრობის მიერ გატარებული ღონისძიებების ანგარიში, 2020 წ.

USAID-ის კვლევა „პანდემიის გავლენა შრომის ბაზარზე და დასაქმებულთა მდგომარეობაზე“, 2021 წ. <http://ewmi-prolog.org/images/files/8832GTUCReportGEO.pdf>

The World Bank. Pandemic, Recession: The Global Economy in Crisis. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects#>

Kepuladze G.A., Arnania-Kepuladze T.G., Poverty definitions diversity and clusters of poverty. Journal of the Belarusian State University. Philosophy and Psychology, 2:21–28. <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/267623/1/21-28.pdf>

Whipple T., 2020, Economic crash could cost more lives than coronavirus, The Times, Times Newspaper Limited. URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/economic-crash-could-cost-more-lives-than-coronavirus-study-warns-nxrn3bzbs>

Тамила Арнания-Кепуладзе, Рынок труда как система формальных и неформальных институтов, World Science, Vol.3, Issue 6(34), 2018:38-43. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws

PECULIARITIES OF CONSUMER BEHAVIOR AND EMPLOYMENT IN THE CONDITIONS OF THE COVID-19 PANDEMIC

*Kepuladze Giorgi
Bendeliani Theona*

Abstract

The aim of this paper is to study the features of consumers' behavior and employment in the conditions of COVID-19 pandemic.

The paper discusses the impact of the COVID-19 pandemic and caused by the pandemic changes in the labour market and population income on consumers individual behavior. There are internal factors affected consumer behavior, i.e. those factors that are directly related to the individual, and external factors, or factors that are not directly dependent on the individual. Among the external factors the COVID-19 pandemic is mentioned.

The paper analyzes the impact of COVID-19 on the economic status and income of the population. As it has been shown the COVID-19 pandemic has a negative impact on both the global and local labour markets, including Georgia and its labour market. This negative impact was reflected in the reduction of the number of employed population, in the increase of the unemployment rate, in the change of the labour regime, in the work of the part-time weekly work and / or in the release of unpaid forced leave. All of the above said has led to a decline in the incomes of the population and, consequently, to the formation of new habits and new patterns of behavior. Based on the EY Future Consumer Index survey, four categories of consumers were identified and post-pandemic expectations were discussed by consumer categories.

In conclusion, we can assume that in the post-pandemic period, consumers will largely continue to exist in economy mode, and if they even increase their costs, in most cases, it will be a deliberate step. That is, according to the model of "Homo Economicus", will act rationally.

However, this "rationality" will be evaluated directly by the costumer, which does not guarantee that the costumer will be able to correctly and error-freely select the best option from the available alternatives and, consequently, will be able to get the maximum benefit at the lowest cost. That is, this "rationality" will be limited.

Key Words: *COVID-19 Pandemic, Consumer Behavior, Labour Market, Unemployment, Income, Labour Mode*

მომხმარებელთა ქცევის და დასაქმების თავისებურებები COVID-19 პანდემიის პირობებში

*გიორგი კეპულაძე
ბენდელიანი თეონა*

აბსტრაქტი

მოცემლი ნაშრომი მიზნად ისახავს COVID-19 პანდემიის პირობებში მომხმარებელთა ქცევისა და დასაქმების თავისებურებების შესწავლას.

ნაშრომში განიხილება თუ რა გავლენა იქონია თანამედროვე მსოფლიოში გავრელებულმა COVID-19 პანდემიამ და ამ პანდემიით გამოწვეულმა შრომის ბაზრისა და მოსახლეობის შემოსავლების ცვლილებებმა მომხმარებელთა ინდივიდუალურ ქცევაზე. გამოიჩინა მომხმარებელთა ქცევაზე მოქმედი შიდა ფაქტორები ანუ ის ფაქტორები, რომლებიც უშუალოდ ინდივიდოთ არის განპირობებული და გარე ფაქტორები ანუ ის ფაქტორები, რომლებიც არ არის დამოკიდებული ინდივიდზე. გარე ფაქტორებს შორის აღნიშნულია COVID-19 პანდემია.

ნაშრომში გაანალიზებულია COVID-19-ის გავლენა მოსახლეობის ეკონომიკურ სტატუსზე და შემოსავალზე. ნაჩვენებია, რომ COVID-19 პანდემიამ ნეგატიური ზეგავლენა იქონია როგორც გლობალურ, ასევე ადგილობრივ, და მათ შორის საქართველოს, შრომის ბაზარზე. ეს ნეგატიური გავლენა გამოიხატა დასაქმებული მოსახლეობის რაოდენობის შემცირებაში, უმუშევრობის დონის ზრდაში, შრომის რეჟიმის შეცვლაში, არასრული ყოველკვირეული დატვირთვით მუშაობაში ან/და არაანაზღაურებად იძულებით შევსებულებებში გაშვებაში. ყოველივე ზემოდაღნიშნულმა განაპირობა მოსახლეობის შემოსავლების შემცირება და, შესაბამისად, ჩამოაყალიბა ახალი ჩვევები და ქცევის ახალი მოდელები. EY Future Consumer Index კვლევის საფუძველზე დახასიათებულია მომხმარებელთა ოთხი კატეგორია და განხილულია პოსტპანდემიური მოლოდინი მომხმარებელთა კატეგორიების მიხედვით.

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ პოსტპანდემიურ პერიოდში მომხმარებლები დიდწილად გააგრძელებენ ეკონომიის რეჟიმში არსებობას და თუ კი გაზრდიან თავის ხარჯებს, უმრავლეს შემთხვევაში, ეს იქნება გააზრებულად გადადგმული ნაბიჯი. ანუ, "Homo Economicus"-ის მოდელის თანახმად, იმოქმედებს რაციონალურად.

თუმცა ეს „რაციონალურობა“ შეფასდება უშუალოდ მომხმარებლის მიერ, რაც არ იძლევა გარანტიას, რომ მომხმარებელი ყოველთვის სწორად და უშეცდომოდ შეძლებს საუკეთესო შესაძლებლობის შერჩევას არსებული ალტერნატივებიდან და, შესაბამისად, მინიმალური დანახარჯებით შეძლებს მაქსიმალური სარგებლიანობის მიღებას. ანუ ეს „რაციონალურობა“ იქნება შეზღუდული.

საკვანძო სიტყვები: COVID-19 პანდემია, მომხმარებელთა ქცევა, შრომის ბაზარი, უმუშევრობა, შემოსავალი, შრომის რეჟიმი

შესავალი

მე-20 საუკუნის 50-ან წლებში ცნობილმა ამერიკელმა მეცნიერ-ეკონომისტმა რობერტ ლუკასმა გამოთქვა იდეა, რომ ქვეყნის ეკონომიკის განვითარება დიდწილად არის განპირობებული ეკონომიკის მიკრო დონეზე ფუნქციონირების თავისებურებებით და ცალკეული ეკონომიკური სუბიექტების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებებით. დღეს სულ უფრო აშკარა ხდება ამ მოსაზრების ჭეშმარიტება.

რობერტ ლუკასის იდეის თანახმად, მთავრობის მიერ შემუშავებული მაკროეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელებისას, მნიშვნელოვანია ადამიანის მიერ

გადაწყვეტილებების მიღებისა და ამ გადაწყვეტილებების საფუძველზე ინდივიდუალური ქცევის გათვალისწინება [Арнания, Кепуладзе, 2020:239]. ასეთი მიდგომიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია ადამიანის ეკონომიკური ქცევის ბუნებისა და მასზე გავლენის მქონე ფაქტორების გაგება და განსაზღვრა.

დღეს ადამიანის ქცევა აღიარებულია, როგორც თეორიული მიდგომა, რომელსაც ეფუძნება ისეთი სამეცნიერო დისციპლინები, როგორცაა ეკონომიკა, სოციოლოგია, ფსიქოლოგია, ანთროპოლოგია, ფილოსოფია, თეოლოგია, კულტურული ლოგია, მარკეტინგი და სხვ. ამასთან, ეკონომიკური მეცნიერების ფარგლებში შემუშავებული მიდგომა ქმნის იმ თეორიულ-მეთოდოლოგიურ საფუძველს, რომელზეც ვითარდება ცალკეული მეცნიერული დარგის განსაკუთრებული მიდგომები და სპეციფიკური თეორიები. ერთ-ერთ ასეთ თეორიას მომხმარებელთა ქცევის თეორია წარმოადგენს.

მომხმარებელთა ქცევა - ეს არის შედარებით ახალი მიმართულება, რომელიც უშუალოდ არის დაკავშირებული მარკეტინგთან, ეს არის მარკეტინგული კვლევის ძირითადი სფერო, რომელიც ახასიათებს მომხმარებელთა სხვადასხვა ჯგუფების ქცევის თავისებურებებს და რომელიც, უპირველეს ყოვლისა, დაკავშირებულია მომხმარებელთა მიერ შესყიდვებთან დაკავშირებულ გადაწყვეტილებების მიღებასთან.

ეკონომიკური ქცევის თეორია გულისხმობს, რომ ინდივიდის ქცევა ეფუძნება რაციონალური ქცევის ზოგადი პრინციპებს. თუმცა რეალურად ეს ყოველთვის ასე არ ხდება და ადამიანის ქცევა შეიძლება იყოს განპირობებული მრავალი ფაქტორით, მათ შორის, ისეთი გარე პირობებით, როგორცაა COVID-19 პანდემია.

კორონავირუსის პანდემიამ და მის საწინააღმდეგოდ მიღებულმა შემზღუდავმა ზომებმა მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა მრავალი ქვეყნის ეკონომიკაზე და მნიშვნელოვანი ცვლილებები იქონია შრომის ბაზრებზე. ყოველივე ეს, თავის მხრივ, იმოქმედა მომხმარებელთა ქცევაზე.

ამ ნაშრომში განიხილება თუ რა გავლენა იქონია თანამედროვე მსოფლიოში გავრელებულმა COVID-19 პანდემიამ და ამ პანდემიით გამოწვეულმა შრომის ბაზრისა და მოსახლეობის შემოსავლების ცვლილებებმა მომხმარებელთა ინდივიდუალურ ქცევაზე.

მომხმარებელთა ქცევის ზოგადი თეორია და მისი თავისებურებანი

მომხმარებელთა ქცევის თეორია - ეს არის სამეცნიერო-გამოყენებითი ხასიათის კონცეფტი, რომელიც მიმართულია საბაზრო ეკონომიკის პირობები ეკონომიკური სუბიექტების მიერ სამომხმარებლო გადაწყვეტილების მიღების გაგებაზე. მომხმარებელთა ქცევა - რთული და მრავალწაღნაგოვანი პროცესია და მისი შესწავლა ინტერდისციპლინარული მიდგომის გამოყენებას მოითხოვს. სწორედ ამით არის განპირობებული ის გარემოება, რომ მომხმარებელთა ქცევის თეორია წარმოიშვა ეკონომიკის, მენეჯმენტის, მარკეტინგისა და ფსიქოლოგიის კვეთაზე და ამავე კვეთაზე აგრძელებს განვითარებას სხვა დისციპლინების გამოყენების გაფართოების საფუძველზე.

ვინ არიან მომხმარებლები? მომხმარებლები შეიძლება იყვნენ ოჯახები, საოჯახო მეურნეობები, ინდივიდები, რომლებიც იღებენ გადაწყვეტილებებს განსხვავებული სახის (ერთჯერადი და გრძელვადიანი გამოყენების; ყოველდღიური, პერიოდული თუ იშვიათი მოთხოვნის) საქონელთან მიმართებაში.

მომხმარებელთა თეორია თავდაპირველად ვითარდებოდა უშუალოდ ეკონომიკური მეცნიერების ჩარჩოში და ასოცირდება ადამ სმიტის და დავიდ რიკარდოს სახელებთან.

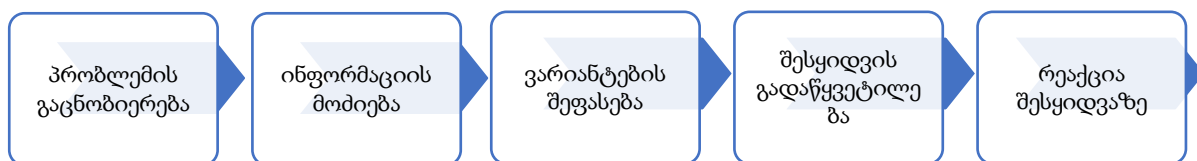
ასმიტის მოსაზრებით, მომხმარებელი - იგივე „ეკონომიკური ადამიანია“ (“Homo Economicus”), რომელსაც გააჩნია ქცევის ორი ბუნებრივი მოტივი: ეგოისტური ინტერესი და გაცვლისადმი მიდრეკილება [არნანია, 2018:79]. „ეკონომიკური ადამიანის“ რაციონალურობა ეფუძნება სრულყოფილად ინფორმირებული ადამიანის უნარს უშეცდომოდ შეაფასოს ბაზარზე არსებული სიტუაცია და მომენტალურად მიიღოს მისთვის საუკეთესო, ანუ სარგებლიანობის მაქსიმიზირებელი, გადაწყვეტილება.

XIX საუკუნეში მომხმარებელთა თეორია გასცილდა წმინდა ეკონომიკის ჩარჩოებს და მისი შემდგომი განვითარება დაკავშირებულია XIX–XX საუკუნეების სოციალური მეცნიერების ისეთი საკვანძო ფიგურასთან, როგორცაა კარლ მარქსი (Karl Heinrich Marx, 1818-1883), თორსტეინ ვებლენი (Thorstein Veblen, 1857-1929), გეორგ ზიმელი (Georg Simmel, 1858-1918), ვერნერ ზომბარტი (Werner Sombart, 1863-1941) და სხვ.

მარკეტინგში მომხმარებელთა ქცევის დღეს აღიარებული მოდელი ჩამოყალიბებულია ამერიკელი მარკეტოლოგის ფილიპ კოტლერის (Philip Kotler, 1931) მიერ. კოტლერის მომხმარებელთა ქცევის მოდელის თანახმად, მომხმარებელთა ქცევას საფუძვლად უდევს მარკეტინგული სტიმულები და ამ სტიმულებზე მყიდვეთა რეაქცია [Kotler, Keller, 2016]. ასეთი სტიმულების სახით გვევლინება საქონელი, ფასები, განაწილება. გარდა ამისა, გამოიყოფა ისეთი ფაქტორებიც, როგორცაა ეკონომიკური, პოლიტიკური, კულტურული სამეცნიერო-ტექნიკური პროცესები და მოვლენები.

მყიდველის მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესი წარმოდგენილია შემდეგი ჯაჭვის ფორმით (ნახაზი 1):

ნახაზი 1. მყიდველის მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესი

წყარო: შედგენილია ავტორების მიერ [Kotler, Keller, 2016] საფუძველზე

მარკეტინგში მოთხოვნილების, მოთხოვნისა და მოხმარების შესაფასებლად ფართოდ გამოიყენება ზღვრული სარგებლობის თეორიის, მოთხოვნის ელასტიურობის, თანამედროვე ბიჰევიორიზმისა და სხვა თეორიების მიდგომები და მეთოდები.

მომხმარებელთა ქცევის თეორიის თანახმად, ინდივიდთა ქცევა ექვემდებარება რაციონალურ არჩევანის ზოგადი პრინციპებს. თუმცა რეალურ სინამდვილეში ეს ყოველთვის ასე არ ხდება და მომხმარებლები იღებენ ამა თუ იმ სამომხმარებლო გადაწყვეტილებას სხვადასხვა ფაქტორების ზეგავლენით. ასეთებს მიეკუთვნება კულტურული, სოციალური, პიროვნული და ფსიქოლოგიური ფაქტორები, რომლებიც ნაკლებად ექვემდებარებიან საბაზრო ურთიერთობების აქტორების კონტროლს.

მომხმარებელთა ქცევა არ არის მყისიერი და უცვლელი და მასზე შეიძლება განსხვავებულმა ფაქტორებმა მოახდინონ ზეგავლენა. მოქმედი ფაქტორები შეიძლება დაიყოს როგორც შიდა ფაქტორებზე ანუ იმ ფაქტორებზე, რომლებიც უშუალოდ ინდივიდოთ არის განპირობებული და გარე ფაქტორებზე ანუ იმ ფაქტორებზე, რომლებიც არ არის დამოკიდებული ინდივიდზე. გარე ფაქტორებს შეიძლება მივაკუთნოთ საზოგადოებაში ჩამოყალიბებული რეალობა და/ან მიმდინარე მოვლენები. გარე ფაქტორების ერთ-ერთ მაგალითად შეიძლება ჩაითვალოს დღეს მსოფლიოში გავრცელებული COVID-19 პანდემია და მისი გავლენა ეკონომიკურ, სოციალურ, პოლიტიკურ თუ სხვა სფეროებზე.

COVID-19 გავლენა მოსახლეობის ეკონომიკურ სტატუსზე და შემოსავალზე

განვითარების უპრეცედენტო ტემპისა და არნახული მასშტაბის გამო, COVID-19 პანდემია გლობალურ პრობლემად იქცა. კორონავირუსმა მთელ მსოფლიოში კარდინალურად შეცვალა ადამიანების ცხოვრება, დასაქმების სტილი და რეჟიმი, ნეგატიურად აისახა მოსახლეობის შემოსავლებზე და, საბოლოო ჯამი, ცვლილებები შეიტანა მომხმარებელთა ქცევაში.

როგორც შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის გენერალურმა დირექტორმა გაი რაოდერმა აღნიშნა, „COVID-19 პანდემიამ დამანგრეველი დარტყმა მიაყენა დასაქმების სფეროს“. ამ პერიოდში 33 მილიონმა ადამიანმა დაკარგა სამსახური და კიდევ 81 მილიონი ადამიანი სხვადასხვა მიზეზის გამო (მაგ., საბავშვო ბაღებისა და სკოლების დახურვის გამო) იძულებული გახდა თავად დაეტოვებინა სამსახური. 2022 წელს უმუშევართა რაოდენობა მსოფლიოში შეადგინა 207 მილიონი ადამიანი, რაც 2019 წელთან შედარებით 21 მილიონი ადამიანით მეტია. ეს იმას ნიშნავს, რომ მსოფლიოში უმუშევრობის დონემ 5,9% შეადგინა [Application of International Labour Standards: 2022 Report].

COVID-19 პანდემიამ ნეგატიური გავლენა იქონია აგრეთვე საქართველოს შრომის ბაზარზეც [სოლოლაშვილი, არნანია, ჭილაძე, 2021]. კორონავირუსის გავრცელების გავლილ პერიოდში, ანუ 2019 წლიდან 2022 წლამდე, საქართველოში ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის რაოდენობა შემცირდა 2,5%-ით, ხოლო დასაქმებულთა რაოდენობა ამავე პერიოდში შემცირდა 6,1%-ით.

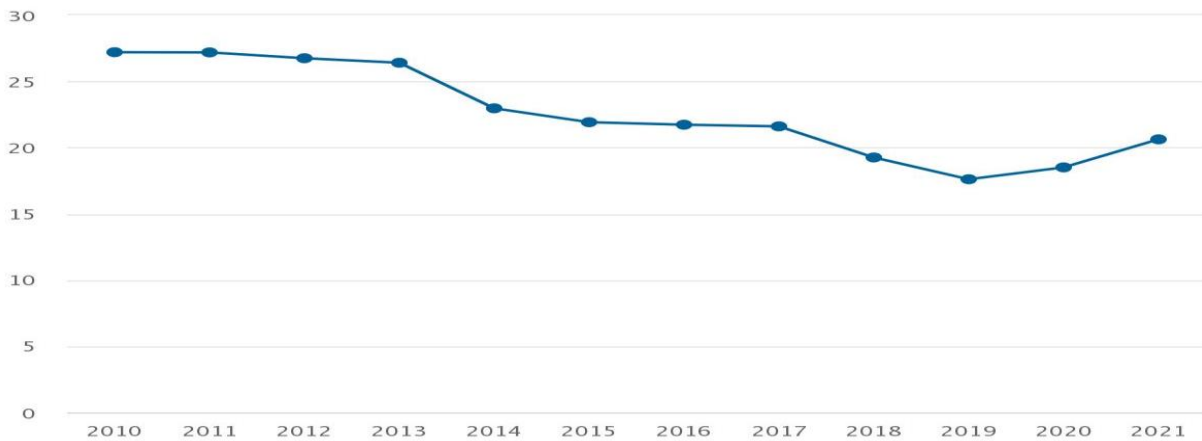
ამავე პერიოდში უმუშევრობის დონე გაიზარდა 17,6%-დან 20,6%-მდე (ნახაზი 2).

უმუშევრობის დონის ანალიზი ქალაქ-სოფლის ჭრილში გვიჩვენებს, რომ თუ 2013 წლიდან 2019 წლამდე ქალაქში უმუშევრობის დონე მცირდებოდა (ნახაზი 3) და 2017 წლიდან გამოიკვეთა ტენდენცია ქალაქსა და სოფლად უმუშევრობის დონის დაახლოებისკენ, კორონავირუსის ილმა ინფექციამ შეცვალა ეს ტენენცია და 2019 წლიდან

უმუშევრობის დონე იზრდებოდა როგორც ქალაქში, ასევე სოფლებში, ამასთან ქალაქში ეს პროცესი უფრო სწრაფი ტემპებით მიმდინარეობდა.

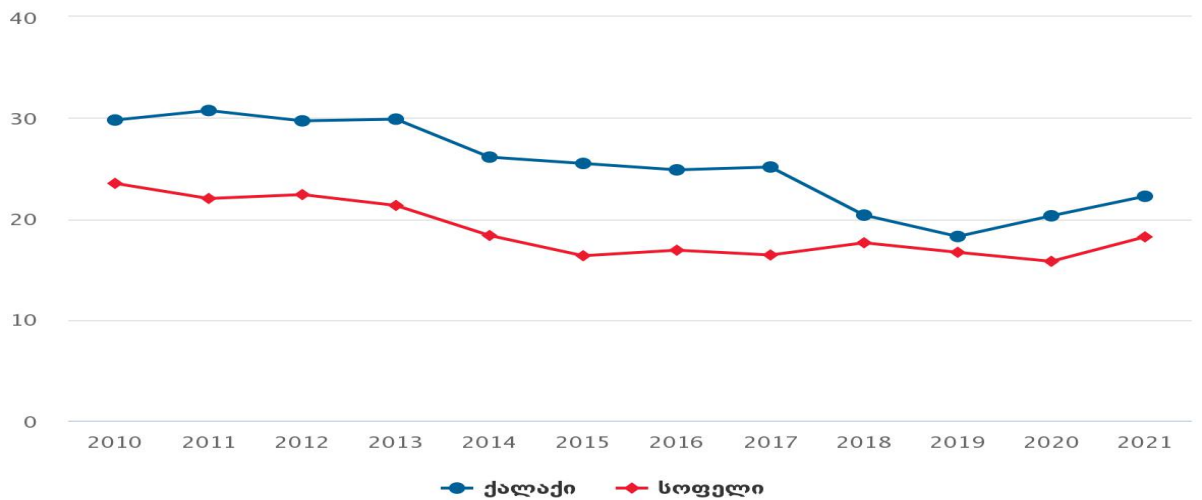
ნახაზი 2. უმუშევრობის დონე საქართველოში (2010-2021 წწ.)

წყარო: geostat.ge

შედეგად, თუ 2019 წელს ქალაქ-სოფელში უმუშევრობის დონის სხვაობა შეადგენდა 0,5%-ს, 2020 წელს ეს სხვაობა უკვე 4,5%-ს შეადგენდა.

ნახაზი 3. უმუშევრობის დონე ქალაქ-სოფლის ჭრილში (2010-2021)

წყარო: geostat.ge

პანდემიამ ყველაზე მეტად დააზარალა ის ადამიანები, რომლებიც იყვნენ დასაქმებული ისეთ სფეროებში, როგორცაა: მრეწველობა, სადაც დასაქმებულთა რაოდენობა 2019-2020 წლების პერიოდში შემცირდა 147,0 ათასი კაციდან 141,3 ათას კაცამდე ანუ 3,9%-ით; მშენებლობა, სადაც დასაქმებულთა რაოდენობა 2019-2020 წლების პერიოდში შემცირდა 101,4 ათასი კაციდან 85,2 ათას კაცამდე ანუ 16%-ით; საბითუმო და

საცალო ვაჭრობა, სადაც დასაქმებულთა რაოდენობა პანდემიის პირობებში შემცირდა 4,7%-ით, განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის და საკვების მიწოდების საქმიანობები, სადაც დასაქმებულთა რაოდენობა შემცირდა 48,8 ათასი კაციდან 36,0 ათას კაცამდე ანუ 26,2%-ით და ა.შ. ამავე პერიოდში შეიმჩნეოდა დასაქმების ზრდა ისეთ სფეროებში, როგორცაა ინფორმაცია და კომუნიკაცია (3,7%-ით), ჯანდაცვა და სოციალური მომსახურების საქმიანობები (3%-ით), ექსტერიტორიული ორგანიზაციების და ორგანოების საქმიანობები (42,8 %-ით ანუ 1,4 ათასი კაციდან 2,0 ათას კაცამდე) [დასაქმებულთა განაწილება ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით].

საერთო ჯამში 2019-2020 წლებში დასაქმებულთა რაოდენობა საქართველოში შემცირდა 1295,9 ათასი კაციდან 1241,8 ათას კაცამდე ანუ 4,17%-ით [დასაქმებულთა განაწილება ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით].

ეს კი იმას ნიშნავს, რომ 54,1 ათასმა კაცმა დაკარგა სამსახური და, მაშასადამე, შემოსავალი.

ამასთან თუ გავითვალისწინებთ, რომ დასაქმებულთა ნაწილი მუშაობდა არასრული ყოველკვირეული დატვირთვით [ძირითად სამუშაოზე კვირაში ნამუშევარი ჩვეულებრივი საათების საშუალო რაოდენობა...] ან იმყოფებოდნენ არაანაზღაურებად იძულებით შვებულებებში, შემოსავლების შემცირება შეეხო იმ ადამიანებსაც, რომლებიც ფორმალურად დასაქმებულად ითვლებიან.

ყოველივე ამას ემატება ის გარემოებები, ცხოვრების და შრომის რეჟიმის ცვლილებებიც, რაც განპირობებულია თვითიზოლაციის, სოციალური დისტანცირების აუცილებლობით.

ყველა ამ გარემოებამ ჩამოაყალიბა ახალი ჩვევები, ქცევის ახალი მოდელები, რომლებიც COVID-19 პანდემიის დასრულების შემდეგაც გარკვეულ წილად შენარჩუნებენ თავს და მომავალშიც გავლენას იქონიებენ მოსახლეობის სამომხმარებლო ქცევაზე.

COVID-19 და მომხმარებელთა ქცევაზე მოქმედი ახალი ფაქტორები

როგორ იმოქმედა COVID-19 პანდემიამ სამომხმარებლო ქცევაზე და როგორ შეცვალა სამომხმარებლო ქცევის მოდელი? რა პრობლემები აწუხებს მომხმარებლებს COVID-19-ის პირობებში?

პანდემიის პირობებში მომხმარებლებს, ბუნებრივია, ყველაზე მეტად აწუხებთ საკუთარი და ახლობლების ჯანმრთელობა, აუცილებელი საქონლის შექმნის შესაძლებლობა და, ასევე, თვითიზოლაციისა და სოციალური დისტანცირების პირობებში თავისუფლების დაკარგვის პრობლემები. ეს ზოგადი პრობლემები სხვადასხვანაირად ვლინდება, რაც განსხვავებულად აისახება მომხმარებლის ქცევაზე.

EY Future Consumer Index-ის თანახმად, COVID-19-ის პირობებში მომხმარებლებმა გადახედეს საკუთარ გადაწყვეტილებებს შესყიდვის დაკავშირებით და მოადინეს მათი შემცირება გარკვეული საქონლისა თუ მომსახურების მიმართ. ასე, 16000 მომხმარებლიდან 7840 ანუ 49%-მა აღნიშნა, რომ შეამცირა საკუთარი ხარჯები იმ საქონელზე და მომსახურებაზე, რომელსაც თვლიან ნაკლებად საჭირო საქონლად/მომსახურებად და მიიჩნევენ ფინანსურად არა გამართლებულ ხარჯებად, ხოლო 4800 მომხმარებელმა ანუ 30%-მა შეამცირა ხარჯები ეკოლოგიური მიზეზების გამო [EY Future Consumer Index...].

EY Future Consumer Index-ის კვლევის მონაცემების მიხედვით, გამოიყოფა მომხმარებელთა ოთხი კატეგორია, რომლებსაც გააჩნია სამომხმარებლო ქცევის განსხვავებული მოდელი.

ცხრილი 1. მომხმარებელთა კატეგორიები და მათი დახასიათება

მომხმარებელთა კატეგორია	წილი	დახასიათება
Save and Stockpile ეკონომია და მარაგების შექმნა	35%	ასაკი: ყველა ასაკობრივი ჯგუფი (18+) შეწუხებულნი არიან არა თავად პანდემიით, არამედ ოჯახის წევრებისა და ახლობლების კეთილდღეობით. პესიმისტურად აფარებენ მომავალს.
Cut Deep ხარჯების მკვეთრი შეკვეცა	27%	ასაკი: ძირითადად 45+ ყველაზე მეტად არიან დაზარალებულნი პანდემიით. მათი 25% უფასო შვებულებებში გაუშვეს ან საერთოდ სამსახურიდან დაითხოვეს. შეამცირეს ხარჯები ყველა სახის საქონელსა და მომსაურებაზე.
Stay Calm, Carry On სიმშვიდის შენარჩუნება და ცხოვრების გაგრძელება	26%	ასაკი: ყველა ასაკობრივი ჯგუფი (18+) პანდემია მათ უშუალოდ არ შეეხო და მათ არ შეუცვლიათ სამომხმარებლო კალათას სტრუქტურა
Hibernate and Spend არაფრის კეთება და ხარჯვა	11%	ასაკი: ძირითადად 18-44 წელი. მეტად განიცდიან პანდემიის პრობლემას. 42%-მა აღნიშნა, რომ მათი სამომხმარებლო მოთხოვნები მნიშვნელოვნად შეიცვალა და მათთვის მნიშვნელოვანია, თუ რა ბრენდების საქონელს იძენენ.

წყარო: შედგენილია ავტორების მიერ EY Future Consumer Index-ის საფუძველზე

მომხმარებელთა თითოეულ კატეგორიას გააჩნია თავისი მოლოდინები პანდემიის დასრულების შემდეგ საკუთერი ცხოვრებისა და მოხმარების მიმართ (ცხრილი 2):

ცხრილი 2. პოსტპანდემიური მოლოდინი მომხმარებელთა კატეგორიების მიხედვით

მომხმარებელთა კატეგორია	პოსტპანდემიური მოლოდინები	წილი
Save and Stockpile ეკონომია და მარაგების შექმნა	არაფერი დაიკლოს	2%
	გაზარდოს თავისი ხარჯები, მაგრამ ხარჯოს უფრო გონევერულად	12%

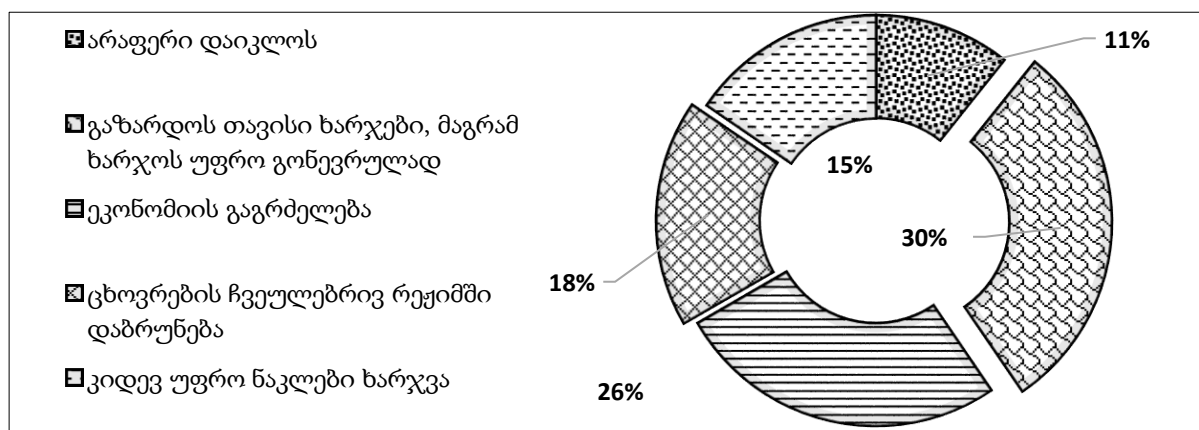

	ეკონომიის გაგრძელება	11%
	ცხოვრების ჩვეულებრივ რეჟიმში დაბრუნება	8%
	კიდევ უფრო ნაკლები ხარჯვა	2%
Cut Deep ხარჯების მკვეთრი შეკვეცა	არაფერი დაიკლოს	2%
	გაზარდოს თავისი ხარჯები, მაგრამ ხარჯოს უფრო გონივრულად	5%
	ეკონომიის გაგრძელება	6%
	ცხოვრების ჩვეულებრივ რეჟიმში დაბრუნება	4%
	კიდევ უფრო ნაკლები ხარჯვა	10%
Stay Calm, Carry On სიმშვიდის შენარჩუნება და ცხოვრების გაგრძელება	არაფერი დაიკლოს	1%
	გაზარდოს თავისი ხარჯები, მაგრამ ხარჯოს უფრო გონივრულად	5%
	ეკონომიის გაგრძელება	2%
	ცხოვრების ჩვეულებრივ რეჟიმში დაბრუნება	19%
	კიდევ უფრო ნაკლები ხარჯვა	-
Hibernate and Spend არაფრის კეთება და ხარჯვა	არაფერი დაიკლოს	5%
	გაზარდოს თავისი ხარჯები, მაგრამ ხარჯოს უფრო გონივრულად	3%
	ეკონომიის გაგრძელება	2%
	ცხოვრების ჩვეულებრივ რეჟიმში დაბრუნება	1%
	კიდევ უფრო ნაკლები ხარჯვა	-

წყარო: შედგენილია ავტორების მიერ EY Future Consumer Index-ის საფუძველზე

ამგვარად, მოლოდინები განაწილდა შემდეგნაირად:

ნახაზი 4. პოსტპანდემიური სამომხმარებლო მოლოდინები

წყარო: შედგენილია ავტორების მიერ EY Future Consumer Index-ის საფუძველზე

დასკვნა

ამგვარად, COVID-19 ვირუსთან ბრძოლისთვის გამოყენებულმა მეთოდებმა, როგორცაა იზოლაცია, სოციალურმა დისტანცირება, გადაადგილების შეზღუდვა და სხვ., მძიმე გავლენა იქონია შრომის ბაზარზე მიმდინარე პროცესებზე, შეამცირა მოხმარება და მნიშვნელოვნად შეცვალა მომხმარებლის ქცევა. ყოველივე ეს გამოიხატა მომხმარებელთა განსხვავებული ქცევის მოდელების ჩამოყალიბებაში, რომლებისთვის დამახასიათებელია როგორც მკაცრი ეკონომიის პირობებში არსებობა ან/და მკაცრი კონტროლი განსახორციელებელ ხარჯებზე, ასევე მაქსიმალურად დაიკმაყოფილოს თავისი მოთხოვნები.

შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ პოსტპანდემიურ პერიოდში მომხმარებლები დიდწილად გააგრძელებენ ეკონომიის რეჟიმში არსებობას და თუ კი გაზრდიან თავის ხარჯებს, უმრავლეს შემთხვევაში, ეს იქნება გააზრებულად გადადგმული ნაბიჯი. ანუ, "Homo Economicus"-ის მოდელის თანახმად, იმოქმედებს რაციონალურად.

თუმცა ეს „რაციონალურობა“ შეფასდება უშუალოდ მომხმარებლის მიერ, რაც არ იძლევა გარანტიას, რომ მომხმარებელი ყოველთვის სწორად და უშეცდომოდ შეძლებს საუკეთესო შესაძლებლობის შერჩევას არსებული ალტერნატივებიდან და, შესაბამისად, მინიმალური დანახარჯებით შეძლებს მაქსიმალური სარგებლიანობის მიღებას. ანუ ეს „რაციონალურობა“ იქნება შეზღუდული.

გამოყენებული ლიტერატურა

არნანია-კეპულაძე თ., მეთოდოლოგიური ინდივიდუალიზმი და ადამიანის მოდელი ორთოდოქსალურ ეკონომიკურ თეორიაში, Globalization 2018, European University, Tbilisi, Georgia. 2018, N5, გვ.79-82, <http://www.eugb.ge/uploads/content/N5/5-11.pdf>

სოლოლაშვილი დალი, ხელაძე ლელა. სამშენებლო ბიზნესზე ენდოგენური და ეგზოგენური ფაქტორების გავლენა. საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის „მოამბე“, XLI . გვ. 21-27. 2021.

სოლოლაშვილი დ., არნანია-კეპულაძე თ., ჭილაძე ნ., COVID-19 პანდემიის გავლენა დასაქმებასა და შემოსავლებზე საქართველოში. <http://ejournals.atsu.ge/BLSS/>

დასაქმებულთა განაწილება ეკონომიკური საქმიანობის სახეების მიხედვით, <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevroba>

ძირითად სამუშაოზე კვირაში ნამუშევარი ჩვეულებრივი საათების საშუალო რაოდენობა ეკონომიკური საქმიანობის სახეების და სქესის მიხედვით <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevroba>

Application of International Labour Standards: 2022 Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations. International Labour Conference 110th Session, 2022.

Kotler Philip, Keller Kevin, Marketing Management, Fifteenth edition, Pearson 2016.

EY Future Consumer Index: consumers are choosing to live with less and re-evaluating purchases, 17 Nov 2021 London, GB, https://www.ey.com/en_gl/news/2021/11/ey-future-consumer-index-consumers-are-choosing-to-live-with-less-and-re-evaluating-purchases

Арнания-Кепуладзе Т., Кепуладзе Г., Модели человека и особенности поведения в условиях COVID пандемии, Международная научно-практическая конференция «Философия и экономика в эпоху цифровой трансформации», 15 декабря 2020, БГЭУ, г. Минск, http://edoc.bseu.by:8080/bitstream/edoc/85743/1/Arnaniya_Kepuladze_239_243.pdf

Арнания-Кепуладзе Т., Трудовая миграция и эффекты пандемии COVID-19 (на примере Грузии). НАУЧНЫЕ ТРУДЫ Северо-Западного института управления РАНХиГС, Том 11 Выпуск 4(46), ISSN 2303-9493, Санкт-Петербург 2020: 6-17.

COVID-19 AND EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT STATISTICS

Silagadze Dali

Abstract

The article discusses statistics on the level of employment and unemployment, their changes in dynamics, the category of the self-employed, its structural analysis. Problematic issues of the self-employed category in Georgia are discussed. There is also talk of shortcomings in labor market statistics, which are reflected in the lack of information about the labor market. Studying the labor market in the country and calculating such statistics as employment by type of economic activity, distribution of unemployed by age, sex and level of education, etc., allows a detailed study of the labor market, and the results show exactly what are the problems in the labor market and how we can lay out effective ways to solve them.

The article shows the current picture of the unemployment situation in Georgia and outlines the measures to be taken to reduce the unemployment rate.

In conclusion, the negative processes taking place in the country's economy due to the global pandemic have naturally had a negative impact on employment and unemployment rates.

Keywords: *labor market; Employment; Unemployment rate; Hidden unemployment; Category of the self-employed*

COVID-19 და დასაქმებისა და უმუშევრობის დონის ამსახველი სტატისტიკური მაჩვენებლები

დალი სილაგაძე

აბსტრაქტი

სტატიაში განხილულია დასაქმებისა და უმუშევრობის დონის ამსახველი სტატისტიკური მაჩვენებლები, მათი ცვლილებები დინამიკაში, თვითდასაქმებულთა კატეგორია, მისი სტრუქტურული ანალიზი. განხილულია თვითდასაქმებულთა კატეგორიის პრობლემატური საკითხები საქართველოში. ასევე საუბარია შრომის ბაზრის სტატისტიკის ნაკლოვანებებზე, რაც გამოიხატება შრომის ბაზრის შესახებ მწირი ინფორმაციის არსებობაში. ქვეყანაში შრომის ბაზრის შესწავლა და ისეთი სტატისტიკური მაჩვენებლების გაანგარიშება, როგორცაა დასაქმებულები ეკონომიკური საქმიანობის სახეობების მიხედვით, უმუშევართა განაწილება ასაკის, სქესისა და განათლების დონის მიხედვით და სხვ., შესაძლებლობას იძლევა დეტალურად იქნას გამოკვლეული შრომის ბაზარი, ხოლო მიღებული შედეგები ზუსტად აჩვენებს თუ რა პრობლემებია შრომის ბაზარზე და როგორ შეიძლება დავსახოთ მათი გადაჭრის ეფექტიანი გზები. სტატიაში ნაჩვენებია უმუშევრობის მდგომარეობის თანამედროვე სურათი საქართველოში და დასახულია უმუშევრობის დონის შემცირებისათვის გასატარებელი ღონისძიებები.

დასკვნის სახით გვინდა ვთქვათ, რომ გლობალური პანდემიის გამო ქვეყნის ეკონომიკაში მიმდინარე უარყოფითმა პროცესებმა, ბუნებრივია, ნეგატიურად იმოქმედა დასაქმებისა და უმუშევრობის მაჩვენებლებზე.

საკვანძო სიტყვები: შრომის ბაზარი; დასაქმება; უმუშევრობის დონე; ფარული უმუშევრობა; თვითდასაქმებულთა კატეგორია

შრომის ბაზარი მოსახლეობის ცხოვრების დონის ერთ-ერთი განმსაზღვრელი მაჩვენებელია, რაც უფრო მაღალია დასაქმების დონე ქვეყანაში, მით უფრო მაღალია ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების დონე და მოსახლეობის ცხოვრების პირობები. დასაქმებაზე უშუალოდ აისახება ქვეყნის ეკონომიკური რეფორმების ძირითადი შედეგები და მისი წარმომქმნელი ეკონომიკური, სოციალური და დემოგრაფიული მოვლენები. ქვეყანაში შრომის ბაზრის შესწავლა და ისეთი სტატისტიკური მაჩვენებლების გაანგარიშება, როგორცაა დასაქმებულები ეკონომიკური საქმიანობის სახეობების მიხედვით, უმუშევართა განაწილება ასაკის, სქესისა და განათლების დონის მიხედვით და სხვ., შესაძლებლობას იძლევა დეტალურად იქნას გამოკვლეული შრომის ბაზარი, ხოლო მიღებული შედეგები ზუსტად აჩვენებს თუ რა პრობლემებია შრომის ბაზარზე და როგორ შეიძლება დავსახოთ მათი გადაჭრის ეფექტიანი გზები.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ საქართველოში 2020 წლის ბოლოდან დასაქმებისა და უმუშევრობის მაჩვენებლის დათვლა, მოსალოდნელია ახალი მეთოდოლოგიის საფუძველზე მოხდეს. რაც იმას გულისხმობს, რომ თვითდასაქმებულებად აღარ

ჩაითვლებიან პირები, რომლებიც თავიანთ სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობაში მიღებულ პროდუქციას უმთავრესად საკუთარი მოხმარებისთვის იყენებენ. ასეთი მეთოდოლოგიური ცვლილების შედეგად, დასაქმებულთა და უმუშევართა აღრიცხვა, ბუნებრივია, არსებულთან შედარებით უფრო ზუსტი გახდება, მაგრამ ეს საკმარისი არაა. გლობალური პანდემიის გამო ქვეყნის ეკონომიკაში მიმდინარე უარყოფითმა პროცესებმა, ბუნებრივია, ნეგატიურად იმოქმედა დასაქმებისა და უმუშევრობის მაჩვენებლებზე, რომლებიც სასურველისაგან მანამდეც შორს იყო.

COVID-19-მა მნიშვნელოვნად იმოქმედა შრომის ბაზრის სტრუქტურულ ცვლილებაზე. PMC კვლევითი ცენტრის თანახმად, ახალი კორონავირუსის პანდემიის გამო, ხუთი ყველაზე მეტად დაზარალებული სექტორია: ხელოვნება, გართობა და დასვენება; განთავსება და საკვების მიწოდება; ტრანსპორტი და დასაწყობება; საბითუმო და საცალო ვაჭრობა; სხვა სახის მომსახურება. აღნიშნულ 5 სექტორზე ჯამში დასაქმებულთა 45% მოდის, ანუ დაახლოებით 300,000-ზე მეტი დასაქმებული. მათი დიდი ნაწილი კი დროებით უმუშევრად დარჩა.

საქართველოს ეკონომიკის ერთ-ერთ უმთავრეს გამოწვევას დასაქმების ზრდა და უმუშევრობის შემცირება წარმოადგენს, რაც შესაბამისად ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი პრიორიტეტია. უმუშევრობის შემცირებისა და დასაქმების ზრდის მიმართულებით ეფექტიანი ეკონომიკური პოლიტიკის განსახორციელებლად, მნიშვნელოვანია უმუშევრობისა და დასაქმების კომპონენტების საფუძვლიანი ანალიზი, მათ შორის სექტორულ, ასაკობრივ, გენდერულ და რეგიონულ ჭრილში. იგი შეისწავლის შრომის ბაზრის მოთხოვნის კომპონენტს და ამასთან განსაზღვრავს იმ ძირითად სექტორებს, რომლებშიც განსაკუთრებით მაღალი ეკონომიკური აქტივობაა მოსალოდნელი მომდევნო წლებში, რაც თავის მხრივ, წარმოადგენს ამ სექტორებში დასაქმების ზრდის ერთ-ერთ აუცილებელ წინაპირობას. საქართველოში დასაქმების ზრდის ძირითად წყაროს კერძო სექტორი წარმოადგენს. შესაბამისად, დასაქმების შემდგომი ზრდისთვის მნიშვნელოვანია კერძო სექტორის აქტივობისა და მაღალი ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფის ხელშეწყობა. უნდა აღინიშნოს, რომ ბოლო წლებში უმუშევრობის დონის შემცირებას ძირითადად ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა და გაზრდილი ეკონომიკური აქტივობით სამუშაო ძალაზე შექმნილი დამატებითი მოთხოვნა განაპირობებდა. საყურადღებოა, რომ ბოლო წლებში, ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელი სხვადასხვა ფაქტორის, მათ შორის, ძირითადად საგარეო ეკონომიკური შოკების ზეგავლენის შედეგად, ჩამორჩებოდა მის პოტენციურ დონეს, რაც მიუთითებდა, რომ ბიზნეს სექტორის ზრდა გარკვეულწილად ჩამორჩებოდა პოტენციურ შესაძლებლობას. 2020 წლის პანდემიამ, რომელიც მნიშვნელოვანი საფრთხე და რთული გამოწვევა აღმოჩნდა გლობალური ეკონომიკისთვის, ასევე მნიშვნელოვნად შეაფერხა საქართველოს ეკონომიკური განვითარების ბოლო წლების დადებითი ტენდენციები, რაც თავის მხრივ დასაქმებაზეც აისახება.

უნდა აღინიშნოს, რომ სამუშაო ძალის მიწოდების თვალსაზრისით განსაკუთრებით საყურადღებოა ბოლო წლებში შრომისუნარიანი მოსახლეობისა და აქტიურობის დონის კუთხით არსებული დინამიკა. კერძოდ, დაბალი ბუნებრივი მატებისა და გაზრდილი

მიგრაციული ნაკადის შედეგად, ბოლო 10 წლის განმავლობაში, კლებადობით ხასიათდება შრომისუნარიანი მოსახლეობა. 2019 წელს ეკონომიკურად აქტიურმა მოსახლეობამ, შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობის (15+ წლის მოსახლეობა) 62.9 პროცენტი შეადგინა (1,911.2 ათასი კაცი), რაც 2018 წელთან შედარებით 1.5%-ით ნაკლებია. აღსანიშნავია, რომ სამუშაო ძალის ზრდა ბოლოს 2015 წელს დაფიქსირდა (წინა წელთან შედარებით +1.7%).

2019 წელს უმუშევრობის დონემ ქვეყნის მასშტაბით 11.6% შეადგინა, რაც 2001 წლის შემდეგ ყველაზე დაბალი მაჩვენებელია. 2019 წელს უმუშევრობის დონე წინა წლის მაჩვენებელთან შედარებით 1.1 პროცენტული პუნქტით შემცირდა და მთლიანობაში უმუშევართა რაოდენობის 10%-იანი კლება დაფიქსირდა. 2019 წელსაც, წინა წლების მსგავსად უმუშევრობის მაჩვენებლები ქვეყანაში შემცირების ტენდენციით ხასიათდება. მცირდება როგორც უმუშევართა რაოდენობა, ასევე მათი წილი სამუშაო ძალაში. უმუშევრობის მაჩვენებლის ზრდა უკანასკნელად 2012 წელს დაფიქსირდა (წინა წელთან შედარებით +0.1%).

უმუშევრობის მაჩვენებლები გენდერულ ჭრილში მიგვანიშნებს მამაკაცებში უმუშევრობის მაღალ მაჩვენებელზე. 2019 წელს მამაკაცებში უმუშევრობის დონემ 12.8% შეადგინა, ხოლო ქალებში - 10.1%. როგორც მამაკაცებში, ასევე ქალებში წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით უმუშევრობის დონე 1,1 პროცენტული პუნქტით შემცირდა.

მართალია ბოლო წლებში უმუშევრობის დონე კლების ტენდენციით ხასიათდება, თუმცა უმუშევრობის ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევას, ახალგაზრდებში უმუშევრობის მაღალი დონე წარმოადგენს. უკანასკნელი წლების სტატისტიკის მიხედვით, უმუშევრობის დონე ყველაზე მაღალი 15-19 და 20-24 ასაკობრივ ჯგუფებშია. აღნიშნული შეიძლება აიხსნას იმ გარემოებით, რომ საქართველოში ახალგაზრდები უმეტესწილად ეუფლებიან უმაღლეს განათლებას, ხოლო სწავლის დასრულების შემდეგ აწყდებიან შემდეგი ორი სახის პრობლემას: 1) შრომის ბაზარზე არ არის მოთხოვნა მათ მიერ დაუფლებულ პროფესიებზე ან/და 2) მათი კვალიფიკაცია და სამუშაო გამოცდილება ვერ აკმაყოფილებს შრომის ბაზრის მოთხოვნებს. ამასთან, ამ კატეგორიაში გასათვალისწინებელია ფრიქციული უმუშევრობის წილიც, რადგან ახალგაზრდებს სხვადასხვა ფაქტორის გათვალისწინებით მეტი დრო სჭირდებათ სასურველი სამუშაოს მოსაძიებლად. უმუშევრობის დონე ტრადიციულად ყველაზე დაბალია 65+ ასაკობრივ ჯგუფში. ამის მიზეზია ის, რომ 65+ საპენსიო ასაკია და მოსახლეობის დიდი ნაწილი არ არის დასაქმებული, არ ეძებს სამუშაოს და შესაბამისად, არააქტიური მოსახლეობის კატეგორიას მიეკუთვნება.

2019 წელს გასული წლის მსგავსად, უმუშევრობის დონე ყველაზე მაღალი იყო 20-24 წლამდე ასაკობრივ ჯგუფში - 30.5%, რაც წინა წლის მაჩვენებელს მცირედით ჩამორჩება (-0.3%). შემდეგ მოდის 15-19 წლამდე ასაკობრივი ჯგუფი - 26.6%. აღსანიშნავია, რომ ეს უკანასკნელი წინა წლის მაჩვენებელზე 3.1%-ით მეტია. ასევე 0.5%-ით გაიზარდა უმუშევრობის დონე 50-54 წლამდე ასაკობრივ ჯგუფში. 2019 წელს უმუშევრობის დონე შემცირდა ყველა სხვა ასაკობრივი ჯგუფის შემთხვევაში. უმუშევრობის დონე ქალაქად ტრადიციულად საგრძნობლად მაღალია სოფელთან შედარებით. კერძოდ, 2019 წელს ქალაქად უმუშევრობის დონემ 17.4% შეადგინა, ხოლო სოფლად 5.3%. ამასთან,

საყურადღებოა, რომ ქალაქად უმუშევრობის დონე, წინა წელთან შედარებით 1.9 პროცენტული პუნქტით ნაკლებია. ამავე პერიოდში სოფლად უმუშევრობა 0.3 პროცენტული პუნქტით შემცირდა. ქალაქ-სოფელს შორის უმუშევრობის დონეებს შორის არსებული სხვაობა უკავშირდება სოფლად აქტიურობისა და დასაქმების მაღალ დონეს, თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ სოფლად დასაქმებაში დიდი ხვედრითი წილი შინამეურნეობაში დასაქმებაზე მოდის.

რეგიონების მიხედვით უმუშევრობა და სამუშაო ძალის მობილობა მეტყველებს ქვეყნის მასშტაბით ეკონომიკის თანაბარზომიერად განვითარების აუცილებლობაზე. საკმაოდ დიდია სხვაობა რეგიონების მიხედვით მთლიანი შიდა პროდუქტისა და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განაწილების მხრივ, რაც აისახება სამუშაო ადგილების შექმნაზე, დასაქმების შესაძლებლობებსა და შრომით მიგრაციაზე. 2019 წელს საქართველოში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 69% (912.2 მილიონი აშშ დოლარი) თბილისზე მოდის. ასევე, ქვეყნის მასშტაბით მთლიანი დამატებული ღირებულების ნახევარი თბილისში იქმნება. შესაბამისად, რეგიონების მიხედვით ეკონომიკური აქტივობისა და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების არათანაბარზომიერი განაწილება გავლენას ახდენს შიდა მიგრაციაზე, სამუშაო ძალის მობილობა დედაქალაქისკენ არის მიმართული, რაც თავის მხრივ ზრდის თბილისში უმუშევრობის დონეს. 2019 წელს, გასული წლების მსგავსად უმუშევრობის დონე ყველაზე მაღალი თბილისში იყო და 17.7% შეადგინა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ 2019 წელს 2018 წელთან შედარებით დედაქალაქში უმუშევრობის დონე 1.1 პროცენტული პუნქტით შემცირდა. აღსანიშნავია, რომ 2019 წელს უმუშევრობის დონე, წინა წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით, გაზრდილია მხოლოდ კახეთსა და გურიაში, შესაბამისად 0.1% და 0.7% პროცენტული პუნქტით.

2019 წელს დასაქმების დონემ 55.7% (1,690.2 ათასი ადამიანი) შეადგინა, რაც 0.1 პროცენტული პუნქტით ნაკლებია გასული წლის მაჩვენებელთან (1,694.2 ათასი დასაქმებული) შედარებით

აღსანიშნავია, რომ 2019 წლის მდგომარეობით დასაქმებულთა მხოლოდ 18% მოდის სახელმწიფო სექტორზე, დასაქმებულთა ძირითადი წილი (82%) კი არასახელმწიფო სექტორშია დასაქმებული. წლების განმავლობაში დასაქმების მთავარ გამოწვევას მთლიან დასაქმებაში თვითდასაქმებულთა მაღალი წილი წარმოადგენს. საყურადღებოა, რომ 2018 წელს დაქირავებით დასაქმებულთა ხვედრითმა წილმა გადააჭარბა თვითდასაქმებულებისას. აღნიშნული ტენდენცია გაგრძელდა 2019 წელსაც, დაქირავებით დასაქმებულთა წილმა 50.3% შეადგინა, ხოლო თვითდასაქმებულთა - 49.7%.

რაც შეეხება დასაქმების მაჩვენებლებს გენდერულ ჭრილში, 2019 წელს მთლიან დასაქმებაში მამაკაცების წილმა 52.9% შეადგინა, ხოლო ქალების წილმა - 47.1%. აღსანიშნავია, რომ წინა წელთან შედარებით, მამაკაცების წილი გაიზარდა 0.3%-ით, ხოლო ქალების შემცირდა 0.3%-ით. აქვე, საყურადღებოა, რომ 2019 და 2018 წლებში მამაკაცებში დაქირავებით დასაქმებულთა წილი აღემატებოდა თვითდასაქმებულთა წილს, (დაქირავებულთა წილი 2019 - 54%, 2018 - 53%;), ხოლო ქალების შემთხვევაში კვლავ

თვითდასაქმებულები დომინირებენ და 2019 წელს თვითდასაქმებული ქალების წილმა 52.7% შეადგინა.

არაერთგვაროვანია დასაქმების სტრუქტურა ეკონომიკურ საქმიანობათა სახეების მიხედვით, სადაც წამყვანი როლი სოფლის მეურნეობას უკავია. 2019 წელს სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა ხვედრითმა წილმა 38.1%-ს (644.6 ათასი ადამიანი) შეადგინა. სოფლის მეურნეობა თავის მხრივ გამოირჩევა თვითდასაქმებულების მაღალი ხვედრითი წილით, რაც უკავშირდება საკუთარ შინამეურნეობაში შრომას. მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო ორი წლის განმავლობაში სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა რაოდენობა შემცირების ტენდენციით ხასიათდება (2019 – 2%-ით; 2018 - 10.4%-ით;), ამას არ მოუხდენია ეკონომიკური სექტორების მიხედვით დასაქმების სტრუქტურაში ძირეული ცვლილება. სოფლის მეურნეობის სექტორის გარდა, დასაქმების ორნიშნა წილით ხასიათდება საბითუმო და საცალო ვაჭრობის სექტორი - 11.7%. მრეწველობის სექტორის წილი 8.2%-ია, შემდეგ მოდის მშენებლობა - 6%, ტრანსპორტი და დასაწყობება - 4.9%. 2019 წელს წინა წელთან შედარებით, დასაქმებულთა რაოდენობა ყველაზე მეტად გაიზარდა სასტუმროებისა და რესტორნების სექტორში (11%). ასევე ზრდა დაფიქსირდა: საცალო და საბითუმო ვაჭრობის - 6%; ტრანსპორტისა და დასაწყობების - 5%; მშენებლობის - 3% სექტორებში

დასაქმების სტრუქტურა პროფესიული ჯგუფებისა და ეკონომიკურ საქმიანობათა სახეების მიხედვით თანხვედრაშია ერთმანეთთან. პროფესიული ჯგუფების მიხედვით დასაქმებულების კუთხითაც ყველაზე ფართოდ არიან წარმოდგენილები სოფლის მეურნეობისა და მეთევზეობის დარგის კვალიფიციური მუშაკები (37.2%).

კერძო სექტორის მიერ ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა და დასაქმების ზრდა ერთერთ მნიშვნელოვან გამოწვევას და შესაბამისად, ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის უმთავრეს პრიორიტეტს წარმოადგენს. ამასთან, ეკონომიკის განვითარებისთვის უცილებელია განხორციელდეს შრომის ბაზრის სტრუქტურის გაუმჯობესებაზე ორიენტირებული ეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელება. ასევე, მნიშვნელოვანია შრომის ბაზარზე არსებულ მოთხოვნა-მიწოდებას შორის არსებული შეუსაბამობის შემცირების მიზნით შესაბამისი აქტივობების განხორციელება.

ბიზნეს სექტორის დასაქმებაში სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობის წილი ყველაზე მცირეა. 2019 წელს დასაქმებული იყო 12,753 ადამიანი, რაც ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა 1.7%-ია. 2019 წელს გასულ წელთან შედარებით სოფლის მეურნეობის სექტორში 3.3% გაიზარდა დასაქმებულთა რაოდენობა. ბიზნეს სექტორის სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა საშუალო თვიური ხელფასი ყველაზე დაბალია. 2019 წელს საშუალო თვიურმა ხელფასმა 701.8 ლარი შეადგინა, რაც ბიზნეს სექტორის საშუალო თვიური ხელფასის მაჩვენებელზე 40%-ით ნაკლებია. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ბოლო წლებში სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა საშუალო ხელფასი მზარდი ტენდენციით ხასიათდება.

დღემდე საქართველოს ეკონომიკისთვის უმუშევრობა რჩება მნიშვნელოვან პრობლემად, ხოლო საზოგადოებისთვის მთავარ გამოწვევად. წლების მანძილზე, სხვადასხვა საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვა აჩვენებს, რომ ეროვნულ დონეზე მთავარ

პრიორიტეტად სამუშაო ადგილები სახელდება. 2020 წელს, ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის მიერ ჩატარებული გამოკითხვის თანახმად, გამოკითხულთა 46%-ისთვის მთავარი პრობლემას, კვლავ უმუშევრობა წარმოადგენდა. | Research www.pmcresearch.org | research@pmcginternational.com | COVID-19-ით გამოწვეულ კრიზისამდე, საქართველოში უმუშევრობის დონის შესამჩნევად დადმავალი ტენდენცია შეიმჩნეოდა. 2017 წლიდან - 2019 წლამდე მაჩვენებელი 21.6%-დან 17.6%-მდე შემცირდა. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ უმუშევრობის დონის შემცირების პოზიტიური ცვლილება არ ასახულა დასაქმების მაჩვენებელზე, რომელიც მოცემულ პერიოდში უცვლელი იყო. მეტიც, 2017 წლიდან - 2019 წლამდე პერიოდში, სამუშაო ძალაში ჩართული ადამიანების მაჩვენებელი შემცირდა 54.5%-დან 51.8%-მდე. შესაბამისად, სავარაუდოა, რომ უმუშევრობის დონის კლება ამ პერიოდში განაპირობა არა გაზრდილმა ეკონომიკურმა აქტივობამ ან შრომის ბაზრის პოზიტიურმა ცვლილებებმა, არამედ სამუშაო ძალის შემცირებამ.

პანდემიით გამოწვეული კრიზისი სამუშაო ადგილებზეც აისახა. 2020 წელს უმუშევრობის დონე, 2019-თან შედარებით, 0.9 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა (პპ). მეტიც, 2021 წლის პირველ კვარტალში, კრიზისის უარყოფითი გავლენა შრომის ბაზარზე გაძლიერდა და 2020 წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით უმუშევრობის დონემ 3.6 პპ-ით მოიმატა. წყარო: PMC კვლევითი ცენტრი, BAG ინდექსის კვლევა წყარო: საქსტატი ბოლოდროინდელი BAG დასაქმების ბარომეტრის თანახმად, 2021 წლის მეორე კვარტალში, 2021 წლის პირველ კვარტალთან შედარებით, გამოკითხული კომპანიების 23.3%-მა დასაქმებულთა რაოდენობა გაზარდა, 10.7%-მა შეამცირა, ხოლო 66%-ს არ შეუცვლია. 2021 წლის მესამე კვარტლის მოლოდინები უფრო პოზიტიურია, ვიდრე მეორე კვარტალში დაფიქსირებული ცვლილებები. გამოკითხული კომპანიების 31.4% დასაქმებულთა რაოდენობის ზრდას ელის 2021 წლის მესამე კვარტალში, 64.7% ცვლილებას არ გეგმავს, ხოლო შემცირებას მხოლოდ 3.9% აპირებს. თუ გავითვალისწინებთ პოზიტიურ მოლოდინებს, 2021 წლის მესამე და მეოთხე კვარტალებში შრომის ბაზარზე მდგომარეობა შეიძლება უკეთესობისკენ შეიცვალოს და უმუშევრობის დონე შემცირდეს. თუმცა, სიტუაცია დიდწილად დამოკიდებულია ვირუსის გავრცელებაზე და მისი გავრცელების პრევენციისთვის შესაძლო შეზღუდვების დაწესებაზე. კერძოდ, ახალი მეთოდოლოგიის თანახმად, 2017-2020 წლებში უმუშევრობის დონის საშუალო მაჩვენებელმა 19.5% შეადგინა, ხოლო წინა მეთოდოლოგიის მიხედვით იგივე მაჩვენებელი 12.6% იყო. გასაკვირი არ არის, რომ ახალმა მეთოდოლოგიამ მკვეთრად შეცვალა სოფლად არსებული უმუშევრობის სტრუქტურა და შესაბამისად გამოიწვია უმუშევრობის ზრდა. როგორც წესი, საქართველოში უმუშევრობის დონე უფრო მაღალია ქალაქში, ვიდრე სოფლად. ძველი მეთოდოლოგიის მიხედვით, ქალაქებსა და სოფლებში არსებულ უმუშევრობას შორის მნიშვნელოვანი სხვაობაა. 2017-2019 წლებში, უმუშევრობის საშუალო მაჩვენებელი სოფლად 5.5% იყო, ხოლო ქალაქში - 19.8%. სოფლის მეურნეობაში ჩართული იმ ადამიანების სტატუსის შეცვლამ, რომლებიც არ არიან ორიენტირებულნი კომერციულ საქმიანობაზე ავტომატურად გაზარდა სოფლად უმუშევრობის დონე. შესაბამისად, მნიშვნელოვნად შემცირდა ქალაქსა და სოფელს შორის არსებული უმუშევრობის დონის სხვაობა.

განხილული მონაცემებიდან გამომდინარე, დასკვნის სახით გვინდა ვთქვათ, რომ გლობალური პანდემიის გამო ქვეყნის ეკონომიკაში მიმდინარე უარყოფითმა პროცესებმა, ბუნებრივია, ნეგატიურად იმოქმედა დასაქმებისა და უმუშევრობის მაჩვენებლებზე. შრომის ბაზარზე გავლენას ახდენ სეკონომიკური განვითარების ძირითადი შედეგები და მისი წარმომქნელი სოციალურ, ეკონომიკური და დემოგრაფიული მოვლენები. ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკის ერთ-ერთი ყველაზე მთავარი გამოწვევა და ეკონომიკური პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი პრიორიტეტი დასაქმების ზრდა და უმუშევრობის დონის შემცირებაა.

გამოყენებული ლიტერატურა

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. საქართველოს შრომის ბაზრის ანალიზი 2020. მოპოვებულია <http://www.lmis.gov.ge/Lmis/Lmis.Portal.Web/Handlers/GetFile.ashx?Type=Content&ID=0161e06e-7ee6-409f-8648-74e680356631>

ტულუში მ. (2020). დასაქმებისა და უმუშევრობის პრობლემები საქართველოში გლობალური პანდემიის ფონზე. გლობალიზაცია და ბიზნესი, #10, გვ. 156-162. <https://doi.org/10.35945/gb.2020.10.019>

ურუშაძე ა. კოვიდ -19 გამოწვევები და სოციალური პოლიტიკის ვარიანტები საქართველოს მთავრობისთვის. თბ. 2021. მოპოვებულია [file:///C:/Users/Admin%20\(K\)/Desktop/მასალები%202021/Covid_challenges_andria_urushadze_Geo.pdf](file:///C:/Users/Admin%20(K)/Desktop/მასალები%202021/Covid_challenges_andria_urushadze_Geo.pdf)

ცარციძე მ. დასაქმება და შრომის ბაზრის რეგულირება. 2017. თსუ. თბილისი

უმუშევრობა საქართველოში (2017-2020) ეკონომიკური მიმოხილვა და ინდიკატორები. მოპოვებულია http://geostat.ge/?action=page&p_id=145&lang=geo

SOCIO-ECONOMIC PROFILE OF THE GEORGIAN HIGHLANDS IN THE WAKE OF THE PANDEMIC

*Akhalaia Nana
Khovreanidze Noe*

Abstract

The crisis caused by the new coronavirus (COVID-19) posed new challenges to the Georgian economy, revealing its challenges like the rest of the world. Along with the challenges, the pandemic has created new opportunities and prospects for development. These crises and challenges have affected the socio-economic profile of Georgia's mountainous regions.

The existing policy for the development of the mountainous regions of Georgia is part of the regional development policy of the country and is aimed at ensuring equal socio-economic development

of the entire territory of Georgia and solving the social and economic problems of people living in mountainous settlements. The need for a special policy towards mountain development is recognized by international organizations.

The most acute problem of the population of the mountainous settlements of Georgia is low incomes and unemployment. Only 22% of the population is employed for paid work. For 51% of households, the main source of income is pensions and state aid. Agriculture is the main source of income and, consequently, income for the population in most highland settlements. The indicators of the business sector in the highland settlements are significantly lower than the indicators of the businesses operating in the rest of the territories of Georgia, while they occupy a small share in the corresponding indicators of the whole country. In the areas of highland settlements, the number of employees in the entrepreneurial sector, as well as the number of employees is small, occupies a negligible place in similar figures across the country and does not exceed 5%.

Georgia's highland settlements with natural, economic, agricultural resources and social conditions, ethno-cultural characteristics, differ significantly from the lowland habitats, as well as from each other. Improving the welfare and living standards of people living in highland settlements and improving the socio-economic situation is important for the sustainable development of the country.

Despite the barriers created by the pandemic, it is necessary to mitigate the negative effects of the COVID-19 pandemic in mountainous regions and ensure rapid post-pandemic economic recovery. Support is crucial for businesses, including small and medium-sized enterprises, in mountainous regions, which in turn will create jobs in mountainous regions and alleviate extreme poverty. At the same time, the state, using all the tools of economic policy at its disposal, should help create additional incentives for the socio-economic development of the Georgian highlands.

Keywords: Mountainous Regions, Economy, COVID-19 pandemic

საქართველოს მთიანეთის სოციალურ-ეკონომიკური პროფილი პანდემიის კვალდაკვალ

ნანა ახალაია
ნოე ხოზრევანიძე

აბსტრაქტი

საქართველოს მაღალმთიანი რეგიონების განვითარებისათვის არსებული პოლიტიკა ქვეყნის რეგიონული განვითარების პოლიტიკის ნაწილია და მიმართულია საქართველოს მთელი ტერიტორიის თანაბარი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების უზრუნველყოფისაკენ და მაღალმთიან დასახლებებში მცხოვრებ პირთა სოციალური და ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრისაკენ. მთის განვითარებისადმი განსაკუთრებული პოლიტიკის გატარების საჭიროება აღიარებულია საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ. საქართველოს მაღალმთიანი დასახლებების მოსახლეობის ყველაზე მწვავე პრობლემა დაბალი შემოსავლები და უმუშევრობაა. მაღალმთიანი დასახლებების უმრავლესობაში მოსახლეობის საქმიანობის და, შესაბამისად, შემოსავლების ძირითადი წყარო სოფლის მეურნეობაა. ბიზნეს-სექტორის მაჩვენებლები მაღალმთიან დასახლებებში მნიშვნელოვნად

ჩამორჩება საქართველოს დანარჩენ ტერიტორიებზე მოქმედი ბიზნესის მაჩვენებლებს, ხოლო მთლიანი ქვეყნის მასშტაბის შესაბამის მაჩვენებლებში უმნიშვნელო წილი უკავია. მაღალმთიანი დასახლებების ტერიტორიებზე, სამეწარმეო სექტორში დასაქმებულთა, ისევე, როგორც დაქირავებით დასაქმებულთა რაოდენობა, მცირეა.

საქართველოს მაღალმთიანი დასახლებები ბუნებრივი, ეკონომიკური, სასოფლო-სამეურნეო რესურსებით და სოციალური პირობების, ეთნო-კულტურული თავისებურებების მიხედვით, მნიშვნელოვნად განსხვავდება როგორც დაბლობის საცხოვრებელი არეალებისგან, ისე ერთმანეთისგანაც. მაღალმთიან დასახლებებში მცხოვრებ პირთა კეთილდღეობისა და ცხოვრების დონის ამაღლება და სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გასაუმჯობესება მნიშვნელოვანია ქვეყნის მდგრადი განვითარებისათვის.

პანდემიის მიერ შექმნილი ბარიერების მიუხედავად, საჭიროა მთიანე რეგიონებში COVID-19-ის პანდემიის ნეგატიური შედეგების შემსუბუქებისა და ეკონომიკის პოსტპანდემიური სწრაფი აღდგენის უზრუნველყოფა. გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ბიზნესის, მათ შორის, მცირე და საშუალო მეწარმეობის მხარდაჭერას მთიანი რეგიონებისათვის, რაც თავის მხრივ, უზრუნველყოფს მთიან რეგიონებში სამუშაო ადგილების შექმნასა და უკიდურესი სიღარიბის დაძლევას. ამასთან, სახელმწიფომ, მის ხელთ არსებული ეკონომიკური პოლიტიკის ყველა ინსტრუმენტის გამოყენებით, ხელი უნდა შეუწყობს საქართველოს მთინეთის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისთვის დამატებითი სტიმულების შექმნას.

საკვანძო სიტყვები: მაღალმთიანი რეგიონები, ეკონომიკა, COVID--19-ის პანდემია

შესავალი

საქართველო, მდებარეობს სამხრეთ კავკასიაში, ევროპისა და აზიის გასაყარზე, შავ და კასპიის ზღვებს შორის, რომელიც გამოირჩევა განსაკუთრებით მრავალფეროვანი ლანდშაფტით, რელიეფითა და უნიკალური შესაძლებლობებით. თვალწარმტაცი ბუნება, ხელსაყრელი კლიმატი და ნიადაგი, ქმნის მზარდ შესაძლებლობებს დივერსიფიცირებული სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოებისა და ტურიზმის განვითარებისათვის, რაც, თავის მხრივ, მდიდარ ბუნებრივ და კულტურულ მემკვიდრეობას ეფუძნება.

საქართველო დაყოფილია 12 ისტორიულ-სტატისტიკურ რეგიონად, რომლებიც განსხვავდება ტერიტორიული, სოციალური და ეკონომიკური მახასიათებლებით. ზომით ყველაზე დიდი რეგიონი თითქმის 5.6-ჯერ აღემატება ყველაზე პატარას. მოსახლეობის მიხედვით, ყველაზე პატარა რეგიონში, ყველაზე დიდ რეგიონთან შედარებით, თითქმის 17-ჯერ ნაკლები მაცხოვრებელია (არ იგულისხმება თბილისი). უზარმაზარი განსხვავება დედაქალაქსა და სხვა ურბანულ ზონებს შორის არსებითად ამძაფრებს ქალაქისა და სოფლის ტიპის დასახლებებზე დაყოფას - ქვეყნის ურბანული მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი მხოლოდ თბილისსა და აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში არის თავმოყრილი,

ხოლო ყველა სხვა რეგიონში სოფლის მოსახლეობა დომინირებს. საშუალო ზომის ურბანული ტერიტორიების ნაკლებობა (ან მათი წარმომადგენლობის ნაკლებობა) იწვევს უთანაბრობას ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში. პოტენციურად, საქართველოში სამი განსხვავებული ფუნქციური რეგიონი შეიძლება გამოიყოს: შავი ზღვის სანაპირო ზოლი, თბილისის ფუნქციური ზონა და მწირად დასახლებული მთიანი რეგიონი.

საქართველოს მაღალმთიანი რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური პროფილი

"მაღალმთიანი რეგიონების განვითარების შესახებ" საქართველოს კანონმა შემოიღო ფუნქციური ტერიტორიის სპეციფიური კატეგორია, რომლის მიზანია ამ ტერიტორიების სოციალური და ეკონომიკური პროგრესისადმი მიძღვნილი ღონისძიებების წახალისება მათი სოციალურ-ეკონომიკური პირობების შესაბამისად. საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად, მაღალმთიანი დასახლებების სტატუსი მიენიჭა თითქმის 1.7 ათას დასახლებას 42 მუნიციპალიტეტში. მაღალმთიანი დასახლებების მოსახლეობა საქართველოს მოსახლეობის 9%-ს შეადგენს. 400 მაღალმთიან დასახლებაში მოსახლეობა არ აღემატება 10 ადამიანს, ხოლო 200 დასახლებული პუნქტში მოსახლეობა საერთოდ არ არის. საქართველოს მთიანეთის განვითარება საშუალო ან გრძელვადიან პერსპექტივაში უნდა შეესაბამებოდეს ევროკავშირის პრაქტიკას. ქვეყნის მთინი რაიონები ძალიან მრავალფეროვანია მათი ტერიტორიის, მოსახლეობისა და დემოგრაფიის თვალსაზრისით.

ახალი კორონავირუსით (COVID-19) გამოწვეულმა კრიზისმა ახალი გამოწვევების წინაშე დააყენა საქართველოს ეკონომიკა, გამოავლინა მისი გამოწვევები დანარჩენი მსოფლიოს მსგავსად. გამოწვევებთან ერთად, პანდემიამ შექმნა განვითარების ახალი შესაძლებლობები და პერსპექტივები. აღნიშნულმა კრიზისისმა და გამოწვევებმა, გავლენა იქონია საქართველოს მაღალმთიანი რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკურ პროფილზე.

საქართველოს მაღალმთიანი რეგიონების განვითარებისათვის არსებული პოლიტიკა ქვეყნის რეგიონული განვითარების პოლიტიკის ნაწილია და მიმართულია საქართველოს მთელი ტერიტორიის თანაბარი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების უზრუნველყოფისაკენ და მაღალმთიან დასახლებებში მცხოვრებ პირთა სოციალური და ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრისაკენ. მთის განვითარებისადმი განსაკუთრებული პოლიტიკის გატარების საჭიროება აღიარებულია საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ. საქართველოს მაღალმთიანი დასახლებების მოსახლეობის ყველაზე მწვავე პრობლემა დაბალი შემოსავლები და უმუშევრობაა. მოსახლეობის მხოლოდ 22% არის დასაქმებული ანაზღაურებად სამუშაოზე. შინამეურნეობების 51%-ისთვის შემოსავლების ძირითადი წყარო პენსია და სახელმწიფო დახმარებაა. მაღალმთიანი დასახლებების უმრავლესობაში მოსახლეობის საქმიანობის და შესაბამისად, შემოსავლების ძირითადი წყარო სოფლის მეურნეობაა. ბიზნეს-სექტორის მაჩვენებლები მაღალმთიან დასახლებებში მნიშვნელოვნად ჩამორჩება საქართველოს დანარჩენ ტერიტორიებზე მოქმედი ბიზნესის მაჩვენებლებს, ხოლო მთლიანი ქვეყნის მასშტაბის შესაბამის მაჩვენებლებში უმნიშვნელო წილი უკავია. მაღალმთიანი დასახლებების ტერიტორიებზე, სამეწარმეო სექტორში დასაქმებულთა,

ისევე, როგორც დაქირავებით დასაქმებულთა რაოდენობა, მცირეა, ქვეყნის მასშტაბით ანალოგიურ მაჩვენებლებში უმნიშვნელო ადგილი უკავია და 5%-ს არ აღემატება.

საქართველოს მაღალმთიანი დასახლებები ბუნებრივი, ეკონომიკური, სასოფლო-სამეურნეო რესურსებით და სოციალური პირობების, ეთნო-კულტურული თავისებურებების მიხედვით, მნიშვნელოვნად განსხვავდება როგორც დაბლობის საცხოვრებელი არელებისგან, ისე ერთმანეთისგანაც. მაღალმთიან დასახლებებში მცხოვრებ პირთა კეთილდღეობისა და ცხოვრების დონის ამაღლება და სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გასაუმჯობესება მნიშვნელოვანია ქვეყნის მდგრადი განვითარებისათვის.

ქვეყნის სოციალური უთანაბრობების კუთხით, ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა დეპოპულაციის მაღალი მაჩვენებელია. უკანასკნელი 25 წლის განმავლობაში, მოსახლეობის რაოდენობის დადებითი ბუნებრივი მატების მიუხედავად, საქართველოში მოსახლეობა 30%-ზე მეტით შემცირდა. ზოგიერთ რეგიონში დეპოპულაციის მაჩვენებელი განსაკუთრებით მაღალია. მოსახლეობის აღწერის 2002 წლის შედეგებთან მიმართებაში, 2014 წლის აღწერის შედეგებით, მაგალითად, სამეგრელო - ზემო სვანეთში მოსახლეობა 29%-ით, ხოლო რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში 39%-ით შემცირდა. საქართველო დაბალი-საშუალო შემოსავლების მქონე ქვეყანაა, რომლის მშპ ერთ სულზე (მიმდინარე ფასებში), 4 255.7 აშშ დოლარს შეადგენს (2020 წ). მთლიანი შიდა პროდუქტი რეგიონების მიხედვით ასე გამოიყურება: (2020 წ). თბილისი -21.8, აჭარის ა.რ.-3.8, გურია-0.7, იმერეთი-3.6 კახეთი-2.2, მცხეთა- მთიანეთი-1.1 რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი-0.3, სამეგრელო- ზემო სვანეთი-2.7, სამცხე-ჯავახეთი-1.5, ქვემო ქართლი-3.5, შიდა ქართლი-1.9. საქართველოსთვის რეგიონების მშპ ყველაზე დიდი გამოწვევაა.

საქართველოს თითქმის ყველა მაღალმთიანი დასახლების პრობლემას წარმოადგენს მოსახლეობის დაბალი სიმჭიდროვე (გამონაკლისს წარმოადგენს მთიანი აჭარა), საბაზო ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა და ნებისმიერი საზოგადოებრივი მომსახურეობის დაბალი ხელმისაწვდომობა. აღნიშნული იწვევს დეპოპულაციის გაღრმავებასა და ეკონომიკური აქტივობის შემცირებას. მთიანი რეგიონების კიდევ ერთ დამახასიათებელ ნიშანს წარმოადგენს ამ რეგიონების პერიფერიული მდებარეობა, რაც უარყოფითად მოქმედებს მათ ხელმისაწვდომობაზე და განვითარების შესაძლებლობებზე. ქვეყნის გეოგრაფიული ადგილმდებარეობის, მისი ეროვნული რესურსების, კლიმატური პირობების, ასევე, მდიდარი კულტურული მემკვიდრეობის გამო, ტურიზმი ქვეყნის ეკონომიკის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სექტორია. აღნიშნული წარმოადგენს უცხოური ვალუტის შემოდინებისა და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის მნიშვნელოვან წყაროს, მათ შორის, ცენტრიდან დაცილებულ და ნაკლებად განვითარებულ რეგიონებში- რეგიონებში, რომელთაც საქართველოს მთიანეთი ჰქვია. ძირითადი ფაქტორები, რომლებიც განაპირობებენ მთიან რეგიონებში სიდარბის გაცილებით მაღალ დონეს, შემდეგია: მაღალშემოსავლიანი სამუშაო ადგილების ნაკლებობა; დეპოპულაცია და მოსახლეობის ხანდაზმულობა (ძირითადად სოფლად); მოსახლეობის დიდი პროცენტი, რომელიც ცხოვრობს სოციალური დახმარებით და ასევე, ზოგიერთ რეგიონში პენსიონერთა ძალიან მაღალი წილი. მნიშვნელოვანი ტერიტორიული უთანაბრობა მთიანი რეგიონებისათვის

მომსახურეობის ხელმისაწვდომობის კუთხით გავლენას ახდენს მოქალაქეთა ცხოვრების დონეზე. არასასურველი დემოგრაფიული სიტუაცია, განსაკუთრებით სოფლად და განვითარების სპეციფიური პრობლემები მთიან რეგიონებში მოითხოვს განსაკუთრებულ ყურადღებას.

დასკვნა

საქართველოს, მთიანეთს ერთი მხრივ აქვს მრავალი გამოწვევა და საჭიროება შემდგომი განვითარებისთვის, ხოლო მეორე მხრივ, გააჩნია მნიშვნელოვანი პოტენციალი, რაც შეიძლება ეფექტიანად იქნეს გამოყენებული ეკონომიკური განვითარების გაღრმავებისა და მთაში მოქალაქეთა ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესებისთვის. მთიანი რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკურ თავისებურებებთან დაკავშირებული კონკურენტუნარიანობისა და ზრდის ფაქტორები ერთმანეთისაგან მნიშვნელოვნად განსხვავდება. შესაბამისად, ამ ფაქტორების ეფექტიანი გამოვლენა და გამოყენება მოითხოვს მთიან ტერიტორიებზე მორგებული ინტეგრირებული განვითარების პოლიტიკას და მის თანმიმდევრულ განხორციელებას მთელი ქვეყნის მასშტაბით. გამოვლენილი საჭიროებების დაკმაყოფილება მოითხოვს კომპლექსური და ამბიციური რეგიონული განვითარების პოლიტიკას, რომელიც მიმართულია მდგრადი კონკურენტუნარიანობის ფაქტორების ეფექტიანი გამოყენებისკენ და ამავე დროს, ხელს შეუწყობს ქვეყნის უფრო დაბალანსებულ სოციალურ-ეკონომიკურ და მთინეთის ტერიტორიულ განვითარებას. მეწარმეების მხარდაჭერა, მათ შორის, მცირე და საშუალო ბიზნესის; ტურიზმის, სოფლის მეურნეობისა და კვების პროდუქტების მრეწველობის პოტენციალის შემდგომი განვითარების ხელშეწყობა; ინვესტიციების ზრდა, მოქალაქეების მაღალი ჩართულობა მუნიციპალიტეტების დონეზე ცხოვრების პირობების გასაუმჯობესებლად; ადგილობრივი ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაცია-მოდერნიზაცია, მაღალმთიან რეგიონებში ეკონომიკური განვითარების ხელშეწყობა და საჯარო მომსახურეობის ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება.

პანდემიის მიერ შექმნილი ბარიერების მიუხედავად, საჭიროა მთიან რეგიონებში COVID-19-ის პანდემიის ნეგატიური შედეგების შემსუბუქებისა და ეკონომიკის პოსტპანდემიური სწრაფი აღდგენის უზრუნველყოფა. გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ბიზნესის, მათ შორის, მცირე და საშუალო მეწარმეობის მხარდაჭერას მთიანი რეგიონებისათვის, რაც თავის მხრივ, უზრუნველყოფს მთიან რეგიონებში სამუშაო ადგილების შექმნასა და უკიდურესი სიღარიბის დაძლევას. ამასთან, სახელმწიფომ, მის ხელთ არსებული ეკონომიკური პოლიტიკის ყველა ინსტრუმენტის გამოყენებით, ხელს უნდა შეუწყობს საქართველოს მთინეთის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისთვის დამატებითი სტიმულების შექმნას.

გამოყენებული ლიტერატურა

„ქვეყნის ძირითადი მონაცემები და მიმართულებები 2021-2024 წლებისათვის“ თბილისი 2021

„ეკონომიკური ტენდენციების კვარტალური მიმოხილვა“ საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო, თბილისი 2021

„საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია 2016 – 2020“ თბილისი 2020

„საქართველოს მაღალმთიანი დასახლებების განვითარების სტრატეგია 2019-2023“ საქართველოს მთავრობა, თბილისი 2018

„საქართველოს რეგიონული განვითარების პროგრამა 2018-2021“ საქართველოს მთავრობა, თბილისი 2017

<https://www.geostat.ge/ka>

<http://www.economy.ge/>

<https://www.mof.ge/>

IMPACT OF THE PANDEMIC ON THE FOOD PRODUCT EXPORT AND IMPORT INDEXES: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES (ON THE EXAMPLE OF GEORGIA)

Kharaishvili Eteri

Narimanishvili Eteri

Abstract

The article analyses the problems caused by the COVID 19 pandemic in the trade and economic relationship between countries from the prospective of globalization and substantiates the need to modernize the economic space. Among the problems in the agricultural food sector of Georgia, the most important is considered to be the study of the potential for the development of trade and economic relations with countries, ways to increase export potential, ensure an optimal balance of exports and imports, and expand export markets.

The delays caused by COVID 19 are analysed in the food production and supply sectors, in particular, the price fluctuation, limited financial resources, inflation, increase of risks and other problems. Reduction of the demand on the products is considered as the major negative impact, though the difficulties caused by the currency exchange rate fluctuation and the delays in the supply chain is not less important. It is demonstrated that the study of trading and economic relationship development between the countries, ways of increasing export potential, export-import optimal balance ensuring, export market extension potential is very important out of the problems including short-term and long-term faced by agricultural food sector of Georgia.

The study includes the key indexes of the export and import of the Georgian agricultural products, finds the export and import positive and negative trends during a pandemic period.

The qualitative survey of the short-term and long-term negative impacts of the pandemic, as well as development opportunities was conducted with the support of food experts.

The negative outcomes include:

- *reduced income of farmers;*

- *delays in adjacent industries including the supply of raw materials and supplies to the agri-food sector, as well as harvesting, processing, marketing, transportation, and more;*
- *increased indirect costs;*
- *indirect costs in the agricultural food sector that exceeded the loss caused by the direct loss. One of the key long-term negative outcomes of the pandemic is considered the loss of the trust towards the industry, as well as the threat of losing positions on the traditional market. Taking into account the challenges of the pandemic, conclusions have been made about the problems in the field of export and import of Georgian agro-food products, development opportunities have been assessed. The study reasons how the limited indicators of the food product production and productivity negatively influences on the optimal balance of the export and import. Accordingly, it increases dependence on other countries, makes the food safety level worse. Based on the analysis the negative and positive outcomes of the pandemic are identified, the recommendations are made on the development opportunities during the postpandemic period.*

Key Words: *Food product, export and import indicators, pandemic challenges, development opportunities, food security.*

პანდემიის გავლენა სასურსათო პროდუქტების ექსპორტ-იმპორტის ინდიკატორებზე: გამოწვევები და შესაძლებლობები (საქართველოს მაგალითზე)

**ხარაიშვილი ეთერი
ნარიმანიშვილი ეთერი**

აბსტრაქტი

სტატიაში გაანალიზებულია გლობალიზაციის პირობებში ქვეყნებს შორის სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების სფეროში Covid-19-ის პანდემიით გამოწვეული პრობლემები, დასაბუთებულია ეკონომიკური სივრცის მოდერნიზაციის აუცილებლობა. საქართველოს აგროსასურსათო სექტორში არსებული პრობლემებიდან მნიშვნელოვანად არის მიჩნეული ქვეყნებთან სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარების, საექსპორტო პოტენციალის ამაღლების გზების, ექსპორტ-იმპორტის ოპტიმალური ბალანსის უზრუნველყოფის, საექსპორტო ბაზრების გაფართოების პოტენციალის კვლევა.

გაანალიზებულია COVID-19-ით გამოწვეული შეფერხებები აგროსასურსათო პროდუქტების წარმოებისა და მიწოდების სექტორებში, კერძოდ, გამოკვეთილია ფასების ცვალებადობის, შეზღუდული ფინანსური რესურსების, ინფლაციის, რისკების ზრდისა და სხვა სახის პრობლემები. ყველაზე უარყოფით გავლენად მიჩნეულია პროდუქტებზე მოთხოვნის შემცირება, არანაკლებ მნიშვნელოვანად არის მიჩნეული ვალუტის კურსის ცვლილებებით გამოწვეული სირთულეები და შეფერხებები მიწოდების ჯაჭვში. დასაბუთებულია, რომ საქართველოს აგროსასურსათო სექტორში დასახელებული პრობლემებიდან როგორც მოკლევადიან, ასევე, გრძელვადიან პერიოდებში მნიშვნელოვანია ქვეყნებთან სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარების,

საექსპორტო პოტენციალის ამაღლები გზების, ექსპორტ-იმპორტის ოპტიმალური ბალანსის უზრუნველყოფის, საექსპორტო ბაზრების გაფართოების პოტენციალის კვლევა.

ნაშრომში შესწავლილია ქართული აგროსასურსათო პროდუქტების ექსპორტ-იმპორტის ძირითადი ინდიკატორები, გამოვლენილია პანდემიის პერიოდში ექსპორტ-იმპორტის დადებითი და უარყოფითი ტენდენციები.

პანდემიით გამოწვეული შედეგების დასაზუსტებლად ჩატარებულია თვისებრივი კვლევა სურსათის სფეროს ექსპერტებთან, გამოვლენილია პანდემიით გამოწვეული უარყოფითი მოკლევადიანი და გრძელვადიანი შედეგები, ასევე, განვითარების შესაძლებლობები.

უარყოფით შედეგებად დასახელებულია:

- შემცირებულია ფერმერთა შემოსავლები;
- მომიჯნავე ინდუსტრიებში შეფერხებებია აგროსასურსათო სექტორისათვის ნედლეულისა და მასალების მიწოდების, ასევე, მოსავლის აღების, გადამუშავების, მარკეტინგის, ტრანსპორტირებისა და სხვა სფეროში;
- გაზრდილია არაპირდაპირი ხარჯები;
- აგროსასურსათო სექტორში არაპირდაპირი ხარჯებმა გადააჭარბა პირდაპირი ზარალით გამოწვეულ ზარალს.

პანდემიის გრძელვადიანი ერთ-ერთ მთავარ უარყოფით შედეგად მიჩნეულია მოსახლეობის ინდუსტრიისადმი ნდობის დაკარგვა, ასევე, უნდა ტრადიციულ ბაზრებზე პოზიციების დაკარგვის საშიშროება.

პანდემიის გამოწვევების გათვალისწინებით გაკეთებულია დასკვნები ქართული აგროსასურსათო პროდუქტების ექსპორტ-იმპორტის სფეროში არსებული პრობლემების შესახებ, შეფასებულია განვითარების შესაძლებლობები. დასაბუთებულია, რომ სასურსათო პროდუქტების წარმოებისა და მწარმოებლობის შეზღუდული მაჩვენებლები უარყოფით გავლენას ახდენს ექსპორტ-იმპორტის ოპტიმალური თანაფარდობის ფორმირებაზე, შესაბამისად ზრდის სხვა ქვეყნებზე დამოკიდებულებას, აუარესებს სასურსათო უსაფრთხოების დონეს.

ანალიზის საფუძველზე გამოვლენილია პანდემიით გამოწვეული ნეგატიური და დადებითი შედეგები, შემოთავაზებულია რეკომენდაციები პოსტპანდემიურ პერიოდში განვითარების შესაძლებლობებზე.

საკვანძო სიტყვები: სასურსათო პროდუქტი, ექსპორტ-იმპორტის ინდიკატორები, პანდემიის გამოწვევები, განვითარების შესაძლებლობები, სასურსათო უსაფრთხოება.

შესავალი

გლობალიზაციის პირობებში ქვეყნებისათვის ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევას მოსახლეობის სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემის გადაჭრა წარმოადგენს. ამ მიმართულებით კვლევების განხორციელება კიდევ უფრო აქტუალურია Covid-19-ის

პანდემიის გამო, რადგან აუცილებელი გახდა სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების სფეროსა და ზოგადად ეკონომიკური სივრცის მოდერნიზაცია.

საერთაშორისო ვაჭრობა მნიშვნელოვან მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში. მკვლევრების მიერ დასაბუთებულია საერთაშორისო ვაჭრობის მასტიმულირებელი როლი ეკონომიკურ ზრდაში¹³. ეკონომიკური განვითარებისათვის აუცილებელია როგორც ექსპორტის სტიმულირება, ასევე, იმპორტის ჩანაცვლება. დასახელებული ორი სტრატეგიიდან ქვეყნები ერთ-ერთზე უფრო მეტად კონცენტრირდებიან, თუმცა, შესაძლოა მათი ერთდროულად გამოყენებაც¹⁴.

მეცნიერებისთვის რთულია ეფექტიანობის თვალსაზრისით რომელიმე სტრატეგიისათვის ცალსახად უპირატესობის მინიჭება, თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ ქვეყნების უმრავლესობა თავდაპირველად ირჩევს ადგილობრივი წარმოების ზრდის სტრატეგიას. ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, შემდეგ ეტაპზე იწვევს ექსპორტის ზრდას. ცვლის აგროსასურსათო პროდუქტების სავაჭრო ბალანსს, რაც საბოლოოდ დადებითად აისახება ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე. ასეთი სტრატეგიების არჩევის დროს პასუხი გასაცემია კითხვებზე: როგორია ქვეყანაში ადგილობრივი პროდუქტების წარმოების დონე? როგორია მწარმოებლურობის მაჩვენებლები? როგორ მოახერხოს ადგილობრივი წარმოების პროდუქციამ საერთაშორისო ბაზარზე რთული კონკურენციის პირობებში ადგილის დამკვიდრება? და სხვა. მოსახლეობისათვის მდგრადი სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა შეუძლებელია მაღალმწარმოებლური სოფლის მეურნეობის განვითარების გარეშე¹⁵. საქართველოში აგროსასურსათო პროდუქტების წარმოება მოსახლეობისათვის საქმიანობის ტრადიციული სფეროა. მიუხედავად ამისა, მნიშვნელოვანი გამოწვევებია სასურსათო უსაფრთხოების, სურსათზე ფასების ზრდის, აგროსასურსათო პროდუქტების ექსპორტ-იმპორტის უარყოფითი სავაჭრო ბალანსისა და სხვა პრობლემების მხრივ.

COVID-19-მა დამატებითი გამოწვევები შექმნა აგროსასურსათო პროდუქტების წარმოებისა და მიწოდების სექტორებში, კერძოდ, პრობლემები გამოიკვეთა ფასების ცვალებადობის, შეზღუდული ფინანსური რესურსების, ინფლაციის, რისკების ზრდისა და სხვათა სახით. ყველაზე გამოკვეთილ უარყოფით გავლენად შეიძლება განვიხილოთ მოთხოვნის შემცირება, არანაკლებ მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა ვალუტის კურსის ცვლილებებით გამოწვეული სირთულეები და შეფერხებები მიწოდების ჯაჭვში. გავლენა

¹³ Dilyara I. Makhmutova, Askar N. Mustafin. Impact of International Trade on Economic Growth. International Journal of Scientific Study, September 2017, Vol 5 | Issue 6. http://www.ijss-sn.com/uploads/2/0/1/5/20153321/ijss-iran_sep_17_benson_oa29.pdf

¹⁴ ხარაიშვილი ე., საღარეიშვილი ნ., ქართული აგროსასურსათო პროდუქტების ექსპორტის სტიმულირების პროგრამები და მათი ეფექტიანობა, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“, თბილისი, 2016. <http://eprints.tsu.ge/1473/1/Export%20promotion%20programs%20of%20Georgian%20agricultural%20products%20and%20its%20effectiveness.pdf>

¹⁵ Giovannucci, D., Scherr, S., Nierenberg, D., Hebebrand, C., Shapiro, J., Milder, J. & Wheeler, K. 2012. Food and Agriculture: The future of sustainability.

გამოიხატა სოფლის მეურნეობისათვის საჭირო რესურსების მოწოდებაზეც, ასევე, შეიზღუდა საკონსულტაციო მომსახურებებსა და სასურსათო ბაზრებზე წვდომაც^[16]. თუმცა, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ COVID-19-ის გამოწვევების ფონზე შემოსავლების შემცირების ყველაზე ნაკლები დანაკარგი სხვა სექტორებთან შედარებით აგროსასურსათო პროდუქციის წარმოების სფეროში აღმოჩნდა. სოფლის მეურნეობის და წარმოების სექტორში მოქმედი კომპანიების დაახლოებით 40%-მა აღნიშნა შემოსავლის 50%-ზე მეტით შემცირება, რაც შედარებით დაბალია სხვა სექტორებთან შედარებით¹⁷.

ამასთან, სირთულეები გამოიკვეთა პერსპექტივაში წარმოების, სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარების, შემოსავლების განსაზღვრის, საექსპორტო ბაზრების დივერსიფიკაციის თვალსაზრისით, მით უმეტეს, რომ ეს პროცესები ყველაზე რთული აღმოჩნდა სოფლის მეურნეობისა და მშენებლობის სექტორში არსებული კომპანიებისთვის.¹⁸

საქართველოს აგროსასურსათო სექტორში ზემოთ დასახელებული პრობლემებიდან როგორც მოკლევადიან, ასევე, გრძელვადიან პერიოდებში მნიშვნელოვანია ქვეყნებთან სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარების, საექსპორტო პოტენციალის ამაღლების გზების, ექსპორტ-იმპორტის ოპტიმალური ბალანსის უზრუნველყოფის, საექსპორტო ბაზრების გაფართოების პოტენციალის კვლევა.

კვლევის მეთოდები

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, კვლევის მიზანია ქართული სასურსათო პროდუქტების ექსპორტ-იმპორტის ანალიზის საფუძველზე მიმდინარე ეტაპზე არსებული პანდემიის გამოწვევების გამოვლენა და პოსტპანდემიური პერსპექტივების შესაძლებლობებზე რეკომენდაციების შემუშავება.

კვლევის პროცესში გამოყენებულია კვლევის სხვადასხვა მეთოდი, კერძოდ ბიბლიოგრაფიული და ემპირიული კვლევით შეფასებულია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის, ასევე, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მონაცემები, საქართველოს პარლამენტის პოლიტიკის დოკუმენტები; გაანალიზებულია ქართველ და უცხოელ მეცნიერთა სამეცნიერო ნაშრომები; მონაცემების შერჩევის, დაჯგუფების, მსგავსებისა და განსხვავების იდენტიფიცირებისათვის, ასევე, ტენდენციების გამოსავლენად გამოყენებულია ანალიზის, სინთეზის, ინდუქციისა და სხვა მეთოდები. პანდემიით გამოწვეული პოზიტიური და ნეგატიური შედეგების დასაზუსტებლად ჩატარებულია თვისებრივი კვლევა.

დისკუსია

COVID-19 პანდემია არის გლობალური და კომპლექსური კრიზისი, რომელმაც დამანგრეველი გავლენა მოახდინა მსოფლიო ეკონომიკაზე, მათ შორის სურსათის

¹⁶ Impact of COVID-19 on agriculture, food systems and rural livelihoods in Eastern Africa: Policy and programmatic options. July 2020. <http://www.fao.org/3/cb0552en/CB0552EN.pdf>

¹⁷ ქართული კომპანიები Covid-19-ის პანდემიის გამოწვევის წინაშე https://www.pwc.com/ge/en/assets/pdf/may-2020/Georgia_Covid-19_survey_Report_Final_Georgian_21.05.20.pdf

¹⁸ COVID-19-ის გავლენა ფერმერებსა და სოფლის მეურნეობაზე file:///C:/Users/Admin/Desktop/GFA_COVID-19-IMPACT_GEO-FINAL_compressed-1.pdf

წარმოებაზე. ბევრ ქვეყანაში, ვირუსის გავრცელების შეზღუდვის მიზნით მიღებულმა ზომებმა გამოიწვია სასურსათო პროდუქტების მიწოდების შეფერხება ბაზრებსა და მომხმარებლებზე, როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე საერთაშორისო ბაზრებზე. მეცნიერებმა გამოიკვლიეს რამდენად საზიანო აღმოჩნდა ეს გავლენა სურსათის უსაფრთხოების, ფერმერების შემოსავლებზე, სურსათის მომარაგების ჯაჭვზე. შემუსავებულია რეკომენდაციები მოკლევადიან, საშუალო და გრძელვადიან პერსპექტივაში პოლიტიკის რეაგირების მექანიზმებზე.¹⁹ პანდემიის პირობებში იცვლება სურსათზე მოთხოვნა, რადგან შეზღუდვებია პროდუქტის ტრანსპორტირებაში, მიწოდების ჯაჭვში წარმოქმნილია გარკვეული შეფერხებები, ადგილი აქვს საზღვრების ჩაკეტვებს, შემცირებულია მოსახლეობის მსყიდველობითი უნარი და სხვა. სურსათის მსოფლიო ორგანიზაციის კვლევით COVID-2019-მა განსაკუთრებული გავლენა მოახდინა სურსათის მიწოდების ჯაჭვზე, შეიცვალა სურსათზე მოთხოვნის სტრუქტურა და გაყიდვების არხები. ცხადია, დასახლებული გამოწვევები პირდაპირ კორელაციაშია სასურსათო უსაფრთხოებასთან. უარყოფითი გავლენის შედეგები ყველაზე მეტად აისახა დაუცველ მოსახლეობაზე.²⁰ სასურსათო უსაფრთხოებაზე კორონავირუსის ზეგავლენის უარყოფითი შედეგები რამდენიმე ძირითადი ფაქტორმა განაპირობა: სურსათის მოთხოვნასა და მიწოდებასთან დაკავშირებულმა პრობლემებმა, სამუშაო ძალის შეზღუდვებით გამოწვეულმა ზემოქმედებამ, ვაჭრობის შეზღუდვებმა და სხვ. კორონავირუსის პანდემიამ, ერთი მხრივ, ხელი შეუწყო აგროსასურსათო ვაჭრობის ლიბერალიზაციას (მაგალიათად, ზოგიერთმა ქვეყანამ გამოაცხადა ტარიფების მნიშვნელოვანი შემცირება), ხოლო მეორე მხრივ, შიდა მომარაგების შემცირების შიშით ზოგიერთმა ქვეყანამ დაიწყო ამ პროდუქტებით ვაჭრობის შეზღუდვა. ასეთმა მიდგომებმა კიდევ უფრო გააღრმავა სურსათის წარმოებასა და მიწოდების სისტემაში არსებული პრობლემები, ზოგ შემთხვევაში ასეთმა დამოკიდებულებამ სურსათით „ვაჭრობის ომების“ ფორმაც კი მიიღო, შედეგად აგროსასურსათო სექტორი მნიშვნელოვნად დაზარალდა.

საქართველოს აგროსასურსათო სექტორში წარმოების მოცულობებისა და მწარმოებლურობის მაჩვენებლები დაბალია და მოცემულ სექტორში შექმნილი დამატებული ღირებულება ვერ უზრუნველყოფს მოსახლეობის სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემის მოგვარებას²¹. პანდემიის პერიოდში მოსახლეობის ეროვნული პროდუქტებით თვითუზრუნველყოფის მაჩვენებლების დამატებითმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ცალკეულ შემთხვევაში ზოგიერთ პროდუქტზე თვითუზრუნველყოფის მაჩვენებელი

¹⁹ COVID-19 and the Food and Agriculture Sector: Issues and Policy Responses. 2020. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-and-the-food-and-agriculture-sector-issues-and-policy-responses-a23f764b/>

²⁰ Raúl Siche. What is the impact of COVID-19 disease on agriculture? Scientia Agropecuaria vol.11 no.1 Trujillo ene./mar 2020.

http://www.scielo.org.pe/scielo.php?pid=S2077-99172020000100003&script=sci_arttext

²¹ E. Kharaiashvili, B. Gechbaia, G. Erkomaishvili, M. Lobzhanidze and I. Natsvlishvili. Shipping policy of agri-food products and the formation of food markets in Georgia MATEC Web Conf. Volume 339, 2021. International Conference on Sustainable Transport System and Maritime Logistics (ISTSM 2021). https://www.matec-conferences.org/articles/mateconf/abs/2021/08/mateconf_istsml2021_01001/mateconf_istsml2021_01001.html

შენარჩუნებულია წინა წლის დონეზე (ყურძენზე, ხორცზე, მათ შორის ფრინველის ხორცზე), თუმცა, უმეტეს მათგანზე შემცირებულია (ხორბალზე, ბოსტნეულზე, კარტოფილზე, რძესა და რძის პროდუქტებზე). ასევე, საქართველოში **სამომხმარებლო კალათის 30% კვლავ სურსათზე მოდის, რაც** ევროზონის შესაბამის მაჩვენებელს 2-ჯერ აღემატება²². ზოგადად, სურსათზე ფასების ზრდა განსაკუთრებით მგრძობიარეა საზოგადოებისათვის, პანდემიის პირობებში აღნიშნული პრობლემა კიდევ უფრო გამწვავდა.

საქართველოში სამომხმარებლო ფასების, ასევე, სურსათისა და უალკოჰოლო სასმელების ინდექსები 2020 წლის მე-4 კვარტალში 2019 წლის მე-4 კვარტალთან შედარებით გაზრდილია 9.2 ერთეულით²³.

COVID-19 ეკონომიკური შედეგების შეფასება აქტუალურია მსოფლიოსა და საქართველოსთვის.²⁴ კანონზომიერად არის მიჩნეული, რომ პანდემიის უარყოფითმა გავლენამ სურსათის მომარაგებასა და მოთხოვნაზე შეიძლება საფრთხე შეუქმნას სასურსათო უსაფრთხოებას.²⁵ შესაბამისად აუცილებელია COVID-19-ისა და პოსტ პანდემიის კრიზისის დასაძლევად რეაგირების მექანიზმების შემუშავება.²⁶

COVID-19-ის ეკონომიკური შედეგების ანალიზის საფუძველზე მეცნიერები მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ პოსტპანდემიური პერიოდის პირველ ეტაპზე ექსპორტის 1%-იანი რეცესიაა მოსალოდნელი²⁷, თუმცა, პანდემია გრძელდება და შესაბამისად ამ სფეროში მთელი რიგი გამოწვევები რჩება.

საქართველოს სასურსათო სექტორშიც მნიშვნელოვანი გამოწვევებია. მართალია ზოგიერთ დარგში ზრდის ტენდენცია შეინიშნება (მაგალითად, 2020 წლის პირველ სამ კვარტალში წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით სოფლის მეურნეობის წილი მშპ-ში 3%-ით გაიზარდა),²⁸ მაგრამ ზრდის ტენდენცია ძირითადად მხოლოდ მეცხოველეობისა და მეფრინველეობის დარგებში წარმოების ზრდით არის განპირობებული (იხ. ცხრილი 1).

პანდემიის პერიოდში სოფლის მეურნეობის მშპ-ის ზრდა შესაძლებელია რამდენი ფაქტორით აიხსნას. დასახელებულ პერიოდში ამოქმედდა ცხრა ძირითად აგროსასურსათო პროდუქტზე სახელმწიფოს მხარდაჭერის პროგრამები, კულტურების მოსავლიანობა მაღალი იყო ხელსაყრელი ბუნებრივ-კლიმატური პირობების გამო, ამავე

²² E. Kharaiashvili, B. Gechbaia, E. Zviadadze, Z. Mushkudiani, and A. Tsilosani
Trade and Economic Relations Between Georgia and the Czech Republic: Challenges in Export and Import of Agri-Food Products

https://notso.easyscience.education/icsf/2021/doc/ICSF_2021-final34.pdf?cap=034aAGhwxZnTZn4

²³ სურსათის ფასები <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/297/sasursato-usaftrtkhoeba>

²⁴ COVID-19 ეკონომიკური შედეგები მსოფლიოსა და საქართველოსთვის.
https://eprc.ge/uploads/brosh/COVID_fin-geo.pdf

²⁵ Padam Bahadur Poudel¹*, Mukti Ram Poudel¹, Aasish Gautam¹, Samiksha Phuyal¹, Chiran Krishna Tiwari¹, Nisha Bashyal¹, Shila Bashyal. COVID-19 and its Global Impact on Food and Agriculture. 2020.
https://www.researchgate.net/publication/341380033_COVID-19_and_its_Global_Impact_on_Food_and_Agriculture

²⁶ Attila Jámbor¹*, Péter Czine² and Péter Balogh. The Impact of the Coronavirus on Agriculture: First Evidence Based on Global Newspapers. 2020. <file:///C:/Users/Admin/Downloads/sustainability-12-04535.pdf>

²⁷ COVID-19 ეკონომიკური შედეგები მსოფლიოსა და საქართველოსთვის. ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი https://eprc.ge/uploads/brosh/COVID_fin-geo.pdf

²⁸ სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, კვარტალური ბიულეტენი 2021, გვ. 9.
https://www.geostat.ge/media/38744/QuarterlyBull_2021_I_Geo.pdf

პერიოდში გრძელდებოდა წინა წლებში მოქმედი მრავალწლიანი ბაღების თანადაფინანსების პროექტები, გაიზარდა სოფლის მეურნეობაში განხორციელებული ინვესტიციების მოცულობა (2019-2020 წლებში, პირველი კვარტლების მონაცემების შედარებით, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები 137%-ით გაიზარდა).

ცხრილი 1. სოფლის მეურნეობის განვითარების ეკონომიკური ინდიკატორები პანდემიის პერიოდში²⁹

	2019 წელი	2020 წელი	% ცვლილება
რეალური მშპ სოფლის მეურნეობაში პირველ სამ კვარტალში (მლნ ლარი)	2 140	2 205	3
მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი პირველ სამ კვარტალში (ათასი სული)	2 861	2 931	2.4
ფრინველი პირველ სამ კვარტალში (ათასი ფრთა)	29 540	34 356	16

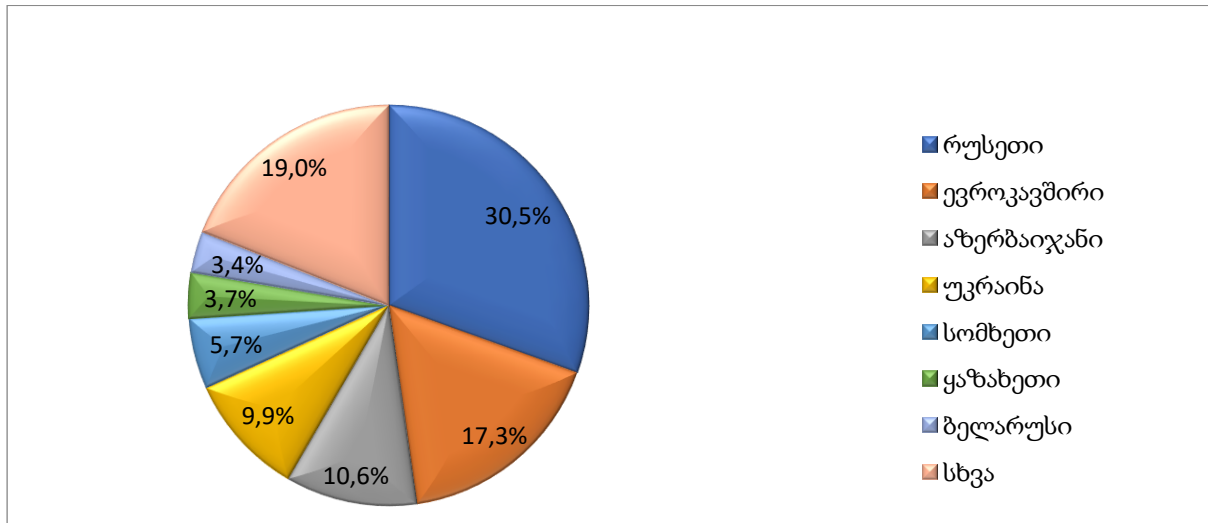
აღნიშნული ფაქტორების გათვალისწინებით, სოფლის მეურნეობის სფეროში დასაქმებულებს გააჩნდათ პოზიტიური მოლოდინი, რომ პანდემიით გამოწვეული შეზღუდვები სექტორზე ისე მძიმედ ვერ იმოქმედებდა, როგორც სხვა სექტორებში.

სასურსათო პროდუქტების წარმოებისა და მწარმოებლურობის შეზღუდული მაჩვენებლები უარყოფით გავლენას ახდენს ექსპორტ-იმპორტის ოპტიმალური თანაფარდობის ფორმირებაზე, შესაბამისად ზრდის სხვა ქვეყნებზე დამოკიდებულებას, აუარესებს სასურსათო უსაფრთხოების დონეს. აგროსასურსათო პროდუქტების ექსპორტ-იმპორტის ანალიზით დადგინდა, რომ 2020 წლის მონაცემებით საქართველოდან ექსპორტირებულია 942.2 მლნ აშშ დოლარის ღირებულების აგროსასურსათო პროდუქცია, რაც 6.0%-ით აღემატება 2019 წლის მაჩვენებელს. ამ წელს ძირითადი საექსპორტო ბაზრები იყო: რუსეთი, ევროკავშირის ქვეყნები, აზერბაიჯანი, უკრაინა, სომხეთი, ყაზახეთი და ბელარუსი (იხ დიაგრამა 1).

²⁹ სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, კვარტალური ბიულეტენი 2021, გვ. 8-15.
https://www.geostat.ge/media/38744/QuarterlyBull_2021_I_Geo.pdf

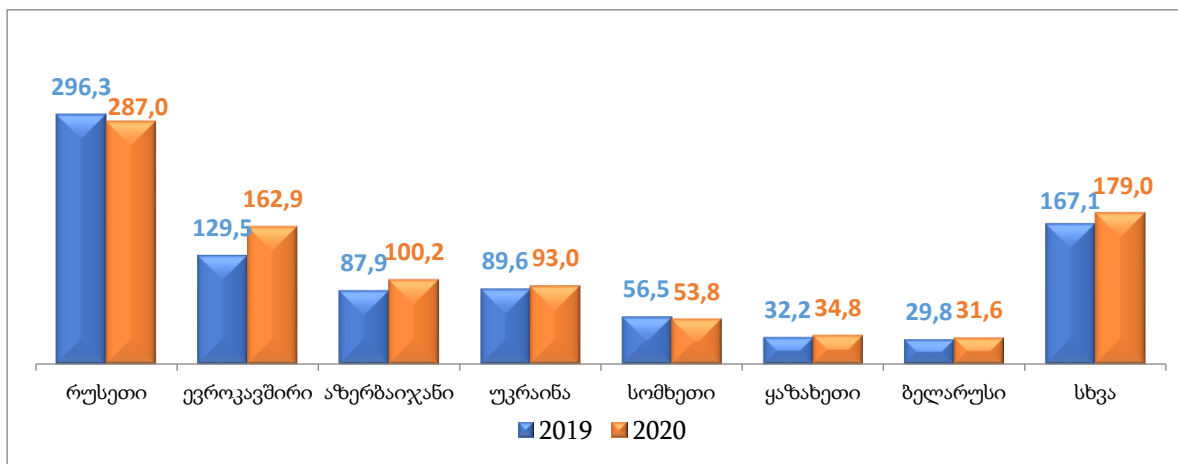

დიაგრამა 1. ექსპორტის ღირებულების განაწილება ქვეყნების მიხედვით, 2020 წელს³⁰

პანდემიის პერიოდში ქვეყნების მიხედვით ექსპორტის განაწილებას ქვეყნების მიხედვით არსებითი ცვლილება არ განუცდია (იხ დიაგრამა 2).

დიაგრამა 2. ექსპორტის ღირებულების ცვლილება 2019-2020 წლებში ძირითადი ქვეყნების მიხედვით, მლნ აშშ დოლარი

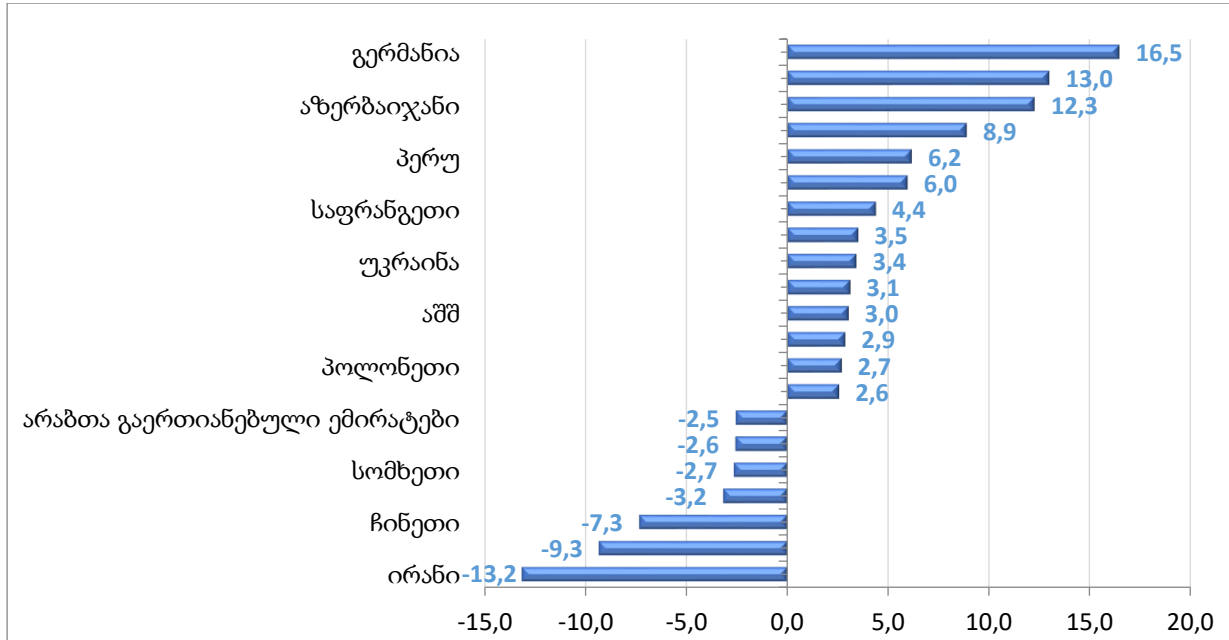
აგროსასურსათო პროდუქციის ექსპორტის მოცულობა ევროკავშირის ქვეყნებში 26%-ით გაიზარდა, რაც ძირითადად თბილის ექსპორტის მატებით (62%-ით) იყო გამოწვეული. ევროკავშირის ქვეყნებში, ასევე, ზრდის ტენდენცია გამოიკვეთა ღვინისა (19%-ით) და სპირტიანი სასმელების (16%-ით) მხრივაც.

ქვეყნების მიხედვით ქართული აგროსასურსათო პროდუქტების ექსპორტის დინამიკაში 2019-2020 წლებში გარკვეული დადებითი და უარყოფითი ტენდენციები გამოიკვეთა (იხ. დიაგრამა 3).

³⁰ დიაგრამები აგებულია საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მონაცემების საფუძველზე <https://mepa.gov.ge/>

დიაგრამა 3. ქართული აგროსასურსათო პროდუქტების ექსპორტის დინამიკა ქვეყნების მიხედვით 2019-2020 წლებში, მლნ აშშ დოლარი

აგროსასურსათო პროდუქტების ექსპორტის მოცულობის მხრივ შემდეგი დადებითი ტენდენციები გამოვლინდა: 2020 წელს 2019 წელთან შედარებით, აგროსასურსათო პროდუქტების ექსპორტის ღირებულების მაჩვენებელი გაიზარდა გერმანიაში (66%), თურქეთში (91%), აზერბაიჯანში (14%), საუდის არაბეთში (2.5-ჯერ), იტალიასა (40%) და საფრანგეთში (27%). ამასთან, თურქეთსა და გერმანიაში ამ მაჩვენებლების ზრდა აშკარად გამოკვეთილი იყო. თურქეთში ექსპორტის მაჩვენებლის ზრდა თევზის ცხიმისა და თევზის ფქვილის, ხოლო გერმანიაში თხილის ექსპორტის ზრდამ გამოიწვია.

აზერბაიჯანში ექსპორტის ზრდა ძირითადად გამოწვეულია გაყინული ხორცისა და კარაქის ექსპორტის ზრდით, თუმცა აღსანიშნავია, რომ ორივე პროდუქტის შემთხვევაში ძირითადად რეექსპორტი ხორციელდებოდა. პანდემიის პერიოდში აღნიშნული პროდუქტების ექსპორტი აზერბაიჯანში თითქმის არ განხორციელებულა, თუმცა, 2019-2020 წლებში 37%-ით გაიზარდა ცოცხალი მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის ექსპორტი³¹.

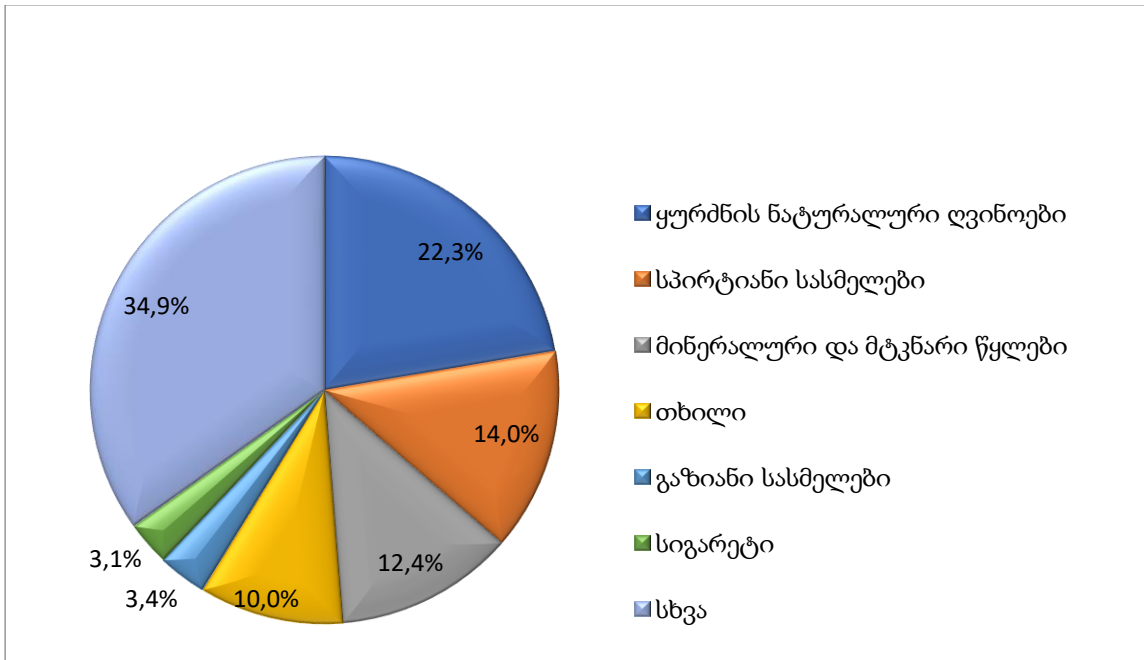
აგროსასურსათო პროდუქტების ექსპორტის მოცულობის მხრივ შემდეგი უარყოფითი ტენდენციები გამოვლინდა: ექსპორტის მოცულობა ყველაზე მეტად შემცირებულია ირანში (82%-ით), რუსეთსა (3%-ით) და ჩინეთში და (26%-ით). ირანში ექსპორტის შემცირება გამოიწვია ცხვრის ხორცის, რუსეთში მინერალური და მტკნარი წყლებისა და ღვინის, ხოლო ჩინეთში ღვინის ექსპორტის შემცირებამ.

³¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სააგენტო, საქართველოს საგარეო ვაჭრობა <https://www.geostat.ge/ka/single-news/2286/sakartvelos-sagareo-vachroba-2021-tslis-ianvari-ivnisi-ekspress-monatsemebi#>

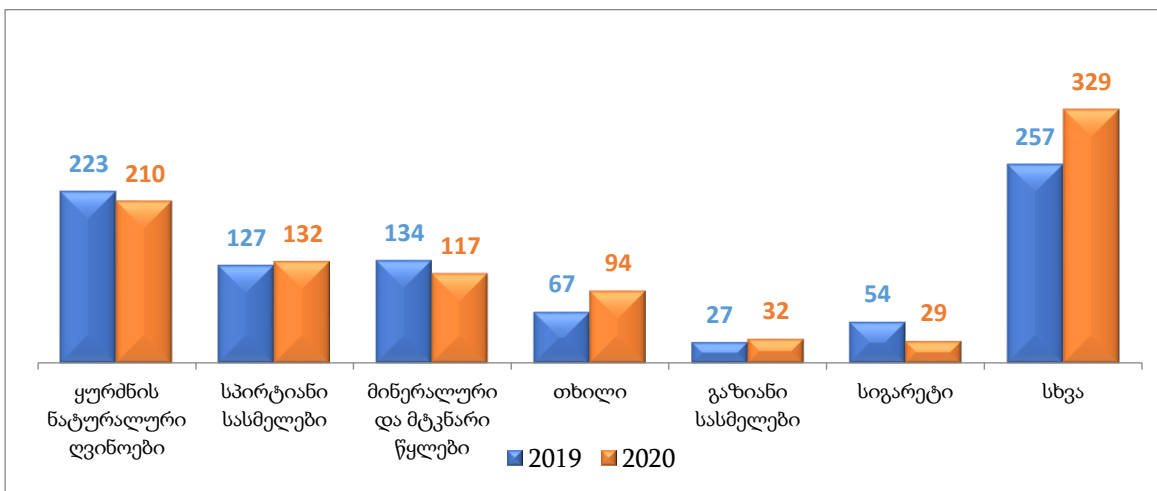
პროდუქტების მიხედვით ძირითად საექსპორტო პროდუქტებს წარმოადგენს: ყურძნის ნატურალური ღვინოები, სპირტიანი სასმელები, მინერალური და მტკნარი წყლები, თხილი, გაზიანი სასმელები და სიგარეტი (იხ. დიაგრამა 4).

დიაგრამა 4. ექსპორტის ღირებულება ძირითადი პროდუქტების მიხედვით, 2020 წელს

პანდემიის პერიოდში 2019-2020 წლებში ძირითადი პროდუქტების ექსპორტის მაჩვენებლები ცვალებადია (იხ. დიაგრამა 5).

დიაგრამა 5. ძირითადი პროდუქტების ექსპორტი, მლნ აშშ დოლარი

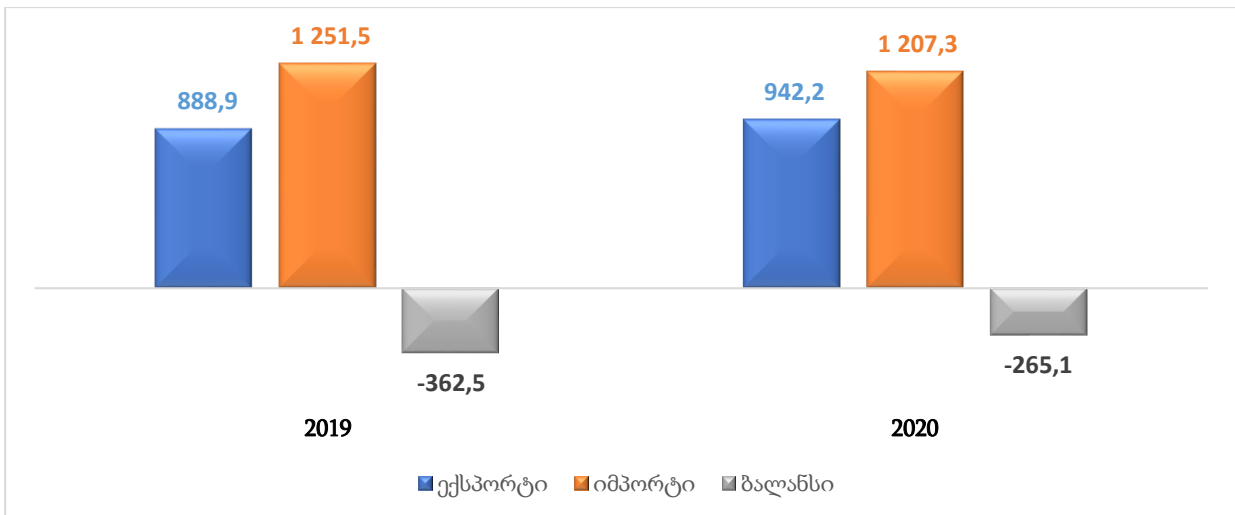
აღსანიშნავია, რომ თუ საქართველოდან განხორციელებულ აგროსასურსათო პროდუქციის ექსპორტში, მხედველობაში არ მივიღებთ სიგარეტისა და თამბაქოს

ექსპორტს (ძირითადად რეექსპორტია), პანდემიის პერიოდში აგროსასურსათო პროდუქციის ექსპორტი 9.7%-ით არის გაზრდილი. 2020 წელს 2019 წელთან შედარებით მნიშვნელოვანი ზრდა გამოვლინდა თხილის (41%), თევზის ქონის (3.4-ჯერ), ატმისა და ვაშლატამას (87%), თევზის ფქვილის და მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის (2.1-ჯერ), გაყინული ხორცის (3.9-ჯერ) გარდა დასახელებული პროდუქტებისა, ასევე, მნიშვნელოვანია სხვა პროდუქტების ექსპორტის ზრდაც, კერძოდ გაიზარდა ხურმისა (35%-ით) და მოცვის (4-ჯერ) ექსპორტი.

პანდემიის პერიოდში შემცირებულია სიგარეტის (46%-ით, ძირითადად რეექსპორტი), მინერალური და მტკნარი წყლების(13%-ით), ცხვრის ხორცის (93%-ით) და ღვინის ექსპორტში (6%-ით). ამავე პერიოდში იმპორტირებულია 3.5%-ით ნაკლები აგროსასურსათო პროდუქცია. პროდუქტების იმპორტის დაჯგუფებამ, დადებითი და უარყოფითი შედეგების მიხედვით გვიჩვენა, რომ მნიშვნელოვნად გაიზარდა კოპტონის (70%-ით), ეთილის სპირტის (86%-ით), მზესუმზირის ზეთის (20%-ით), სიმინდის (31%-ით), მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის გაყინული ხორცის (36%-ით, რეექსპორტის მიზნით) იმპორტი. მნიშვნელოვნად შემცირდა სიგარეტის, შოკოლადის ნაწარმის, თამბაქოს შემცველების და სპირტიანი სასმელების იმპორტი, შესაბამისად, 15%-ით, 19%-ით, 51%-ითა და 25%-ით. მონაცემების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ პანდემიის პერიოდში გაზრდილია ქართული აგროსასურსათო პროდუქტების ექსპორტის მოცულობა, შემცირებულია იმპორტი, ხოლო ექსპორტ-იმპორტის ბალანსის უარყოფითი სალდო კვლავ შენარჩუნებულია (იხ. დიაგრამა 6).

დიაგრამა 6. აგროსასურსათო პროდუქციის ექსპორტ-იმპორტის ბალანსი პანდემიის პერიოდში, მლნ აშშ დოლარი

2020 წლის იანვარსა და თებერვალში საქართველოს ექსპორტი იმავე პერიოდის წინა წლის მონაცემებთან შედარებით შემცირდა. იანვარში სხვაობა მხოლოდ 0.46% იყო, მაგრამ უკვე თებერვლის თვეში ეს მაჩვენებელი საგრძნობლად 17.9%-ით შემცირდა. იმპორტის შემთხვევაში ამავე პერიოდში მატება შეინიშნება, კერძოდ, იანვარში იმპორტირებული პროდუქტის მოცულობა წინა წლის იმავე თვეში იმპორტირებულ პროდუქტთან

შედარებით 5.03%-ით გაიზარდა. თებერვალში ზრდა შედარებით მცირე, მხოლოდ 1.11% იყო³². პანდემიური პერიოდი როდემდე გაგრძელდება რთული დასადგენია.

ექსპორტ-იმპორტის მაჩვენებლების ცვლილება ეკონომიკურ ფაქტორებთან ერთად ჯანდაცვის პრობლემებზედაც არის დამოკიდებული და მასასადამე, პოსტპანდემიური პერიოდში ორივე მიმართულებით რეალურ მონაცემებზე დაყდნობით კონკრეტული დასკვნების გაკეთება შეუძლებელია, თუმცა, ზოგადად, საქართველოს სასურსათო სექტორში საკვლევი პრობლემის შესაბამისად რამდენიმე მნიშვნელოვანი დასკვნა გამოიკვეთა: 1. დაბალია წარმოების ზრდისა და მწარმოებლურობის მაჩვენებლები; 3. დაბალია ადგილობრივი პროდუქტების თვითუზრუნველყოფის დონე; 3. დისბალანსია სურსათის ფასებსა და საარსებო მინიმუმს შორის; 4. იმპორტის მოცულობა კვლავ აჭარბებს ექსპორტის რაოდენობას. პანდემიით გამოწვეული შედეგების დასაზუსტებლად ჩატარდა თვისებრივი კვლევა სურსათის სფეროს ექსპერტებთან. მასალების ერთგვაროვნების მიხედვით დაჯგუფებამ გამოავლინა პანდემიით გამოწვეული უარყოფითი მოკლევადიანი და გრძელვადიანი შედეგები, ასევე, განვითარების შესაძლებლობები. საქართველოს სასურსათო სექტორში პანდემიამ მოკლევადიან პერიოდში შემდეგი უარყოფითი შედეგები გამოიღო:

- შემცირდა *ფერმერთა* შემოსავლები;
- მომიჯნავე ინდუსტრიებში წარმოიშვა შეფერხებები აგროსასურსათო სექტორისათვის ნედლეულისა და მასალების მიწოდების, ასევე, მოსავლის აღების, გადამამუშავების, მარკეტინგის, ტრანსპორტირებისა და სხვა სფეროში;
- გაიზარდა არაპირდაპირი ხარჯები;
- აგროსასურსათო სექტორში არაპირდაპირი ხარჯებმა გადააჭარბა პირდაპირი ზარალით გამოწვეულ ზარალს.

პანდემიის გრძელვადიანი ერთ-ერთი მთავარი უარყოფითი შედეგი შეიძლება იყოს მოსახლეობის ინდუსტრიისადმი ნდობის დაკარგვა, ასევე, უნდა განვიხილოთ ტრადიციულ ბაზრებზე პოზიციების დაკარგვის საშიშროებაც. ცხადია, როგორც მოკლევადიან, ასევე, გრძელვადიან პერიოდში გლობალური დისტანციური ეფექტებიც უნდა შეფასდეს. გასათვალისწინებელია, რომ პანდემიით გამოწვეული გლობალური გავლენის შეფასება კუმულაციურად იმოქმედებს უარყოფითი შედეგების დაძლევაზე. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია მოთხოვნაზე დაფუძნებული კვლევის ჩატარება, ვექტორული კონტროლი და პოლიტიკის საჭირო ინსტრუმენტების განსაზღვრა და სხვა. ამასთან, დაგეგმვის უმეტესი ნაწილი გრძელვადიან მიდგომებს მოითხოვს. პანდემიამ მნიშვნელოვანი გამოწვევები შექმნა სურსათის წარმოების სფეროში, თუმცა, ისიც აღსანიშნავია, რომ მან გარკვეული პოტენციური შესაძლებლობები გამოავლინა, მათგან მნიშვნელოვანია:

- სურსათის სექტორის ტრანსფორმაცია. პანდემიით გამოწვეული პრობლემების ფონზე პოპულარული გახდა მცირე მეურნეობები(მეზოსტნეობა, მეყვავილეობა და სხვ.), რამაც ხელს შეუწყობს სასურსათო სექტორის მდგრადობის გაზრდას;

³² COVID-19 ეკონომიკური შედეგები მსოფლიოსა და საქართველოსთვის. ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი https://eprc.ge/uploads/brosh/COVID_fin-geo.pdf

- საბაზრო და კომუნიკაციების სისტემების გაუმჯობესება. სასურსათო ბაზრების რეფორმა და ეფექტიანი საკომუნიკაციო სისტემის ტექნოლოგიები გამოყენება აუცილებელია ფერმერის ბაზართან ოპტიმალურ დროში დასაკავშირებლად, უსაფრთხოების ქსელისა და სათანადო სამუშაო პირობების შესაქმნელად;
- სურსათის წარმოებისა და მიწოდების სისტემის **ციფრიზაციის პროცესის დაჩქარება**. ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენება უზრუნველყოფს ფერმერის ბაზართან და მომხმარებელთან ეფექტიანი კავშირების ფორმირებას, ელექტრონული ვაჭრობის განვითარებას, ასევე, ხელს შეუწყობს სურსათის სისტემების დეცენტრალიზაციას;
- სოფლის ურბანული განვითარება. ამ მიმართულებით განვითარებამ მნიშვნელოვნად შეავსო სურსათის მიწოდების ჯაჭვში არსებული ხარვეზი. ამასთან, ასეთი განვითარება ახალგაზრდების დასაქმების შესაძლებლობასაც გაზრდის;
- **მიგრანტების დაბრუნება**. პანდემიამ უმუშევრობის დონე გაზარდა, თუმცა, აგროსასურსათო სექტორი შემოსავლის პოტენციური წყარო შეიძლება გახდეს მიგრანტათვის.

დასკვნა

ამრიგად, პოსტპანდემიური პერიოდში, სავარაუდოდ, ქვეყნებს შორის სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები განვითარდება და ექსპორტის სფეროში რეზილიტაციაა მოსალოდნელი. თუმცა, პანდემიურ პერიოდში მიღებული ზარალის პოზიტიური შედეგებით შეცვლა მოკლევადიან პერიოდში მაინც ვერ მოხერხდება. პოსტპანდემიურ პერიოდში, ექსპორტ-იმპორტიდან გრძელვადიანი პოზიტიური ეკონომიკური შედეგების მიღება რამდენიმე ფაქტორზე იქნება დამოკიდებული. მათგან მნიშვნელოვანია მთავრობის მიერ ეკონომიკური გამოწვევების გამოვლენა, სამედიცინო საფრთხეების ეფექტიანი მართვა, შეზღუდული რესურსების პირობებში ეკონომიკური შედეგების და სტიმულირების პაკეტების ინიცირება, საერთაშორისო პოზიტიური და ნეგატიური გამოცდილების გაზიარება, ელექტრონული პლატფორმების განვითარება და მათზე ხელმისაწვდომობის გაზრდა და სხვა.

პოსტპანდემიურ პერიოდში COVID-19-ის უარყოფითი ზემოქმედების შემცირების მიზნით საჭიროა:

- ღია საზღვრების შენარჩუნება აგროსასურსათო პროდუქტებით ვაჭრობისა და მომსახურებისათვის;
- კრიტიკულად მნიშვნელოვანია მიწოდების ჯაჭვის სისტემებში შეზღუდვების აღმოფხვრა;
- საჭიროა ჯანმრთელობის შემოწმების გზით სოფლის მეურნეობის მუშაკთა უსაფრთხოების უზრუნველყოფა აგროსასურსათო პროდუქტების წარმოებისა და გადაადგილების სისტემაში;
- მიზანშეწონილია ციფრული ტექნოლოგიებსა და სერვისებზე ხელმისაწვდომობის გაზრდა;

- მნიშვნელოვანია სურსათის რეალიზაციაში დასახმარებლად ფერმერთა ჩართვა შესაბამის ონლაინ-პლატფორმებში;
- სასურველია ფერმერთათვის მიწოდების ჯაჭვის რესტრუქტურირების პრობლემებზე საკონსულტაციო მომსახურების შეთავაზება;
- საჭიროა ფერმერების და მარკეტინგის საქმიანობის ხელშეწყობა, ინფორმირებულობის გაზრდა COVID-19 პანდემიის გამოწვევების შესახებ;
- რეკომენდებულია მცირემასშტაბიანი მეურნეობების სახელმწიფო მხარდამჭერი პოლიტიკის შემუშავება;
- აუცილებელია ფერმერების გამოწვევებისა და საჭიროებების შესახებ მთავრობების ინფორმირება და შესაბამისი გადაწყვეტილებების მიღება უწყებებისაგან.

გამოყენებული ლიტერატურა

COVID-19 ეკონომიკური შედეგები მსოფლიოსა და საქართველოსთვის. ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი https://eprc.ge/uploads/brosh/COVID_fin-geo.pdf

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სააგენტო, საქართველოს საგარეო ვაჭრობა <https://www.geostat.ge/ka/single-news/2286/sakartvelos-sagareo-vachroba-2021-tslis-ianvari-ivnisi-ekspres-monatsemebi#>

სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, კვარტალური ბიულეტენი 2021, გვ. 8-15.
https://www.geostat.ge/media/38744/QuarterlyBull_2021_I_Geo.pdf

E. Kharaishvili, B. Gechbaia, E. Zviadadze, Z. Mushkudiani, and A. Tsilosani
Trade and Economic Relations Between Georgia and the Czech Republic: Challenges in Export and Import of Agri-Food Products
https://notso.easyscience.education/icsf/2021/doc/ICSF_2021-final34.pdf?cap=034aAGhxwZnTZn4

სურსათის ფასები <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/297/sasursato-usaftrkxoeba>

COVID-19 ეკონომიკური შედეგები მსოფლიოსა და საქართველოსთვის.
https://eprc.ge/uploads/brosh/COVID_fin-geo.pdf

ხარაიშვილი ე., სადარეიშვილი ნ., ქართული აგროსასურსათო პროდუქტების ექსპორტის სტიმულირების პროგრამები და მათი ეფექტიანობა, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“, თბილისი, 2016.

COVID-19 AND UNEMPLOYMENT PROBLEMS IN IMERETI REGIONS

Udesiani Tea

Robakidze Diana

Abstract

The paper deals with the impact of the Covid pandemic on the labor market. Employment and unemployment in our country has always been one of the most important socio-economic problems, which was exacerbated during the COVID-19 pandemic. The paper discusses the problems of unemployment, the status and number of employees, the rate of their variability and the main causes of unemployment. The current situation in Georgia in general, as well as in the Imereti region has been studied and analyzed.

reason of research. The aim of the study is to study, evaluate, analyze the impact of COVID-19 on unemployment in the Imereti region and to find ways to overcome the crisis.

Research methods. Scientific papers of Georgian and foreign researchers, studies and reports of local and international organizations were used in the research process. The information was obtained both from the official websites and the results of our research. Both quantitative and qualitative research methods are used to study research issues in depth.

Research Results. The results of the research revealed the urgency of the problem, its severity both in Georgia in general and in the Imereti region in particular. The main causes of unemployment were identified. The problems of youth employment, which require special assistance and support, have been particularly acute.

Conclusion. Based on the study-analysis of the received information, the relevant conclusions were made. The fact is that the government must develop an effective employment policy in order to improve the economy and create jobs.

Keywords: *Unemployment, Pandemic, Labor market, Employment policy*

Covid-19 და უმუშევრობის პრობლემები იმერეთის რეგიონში

*უდესიანი თეა
რობაკიძე დიანა*

აბსტრაქტი

ნაშრომი ეხება კოვიდ პანდემიის გავლენას შრომის ბაზარზე. დასაქმება და უმუშევრობა ჩვენს ქვეყანაში ყოველთვის იყო ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემად, რომელიც კიდევ უფრო გამწვავდა COVID-19 პანდემიის დროს. ნაშრომში განხილულია უმუშევრობის პრობლემები, დასაქმებულთა მდგომარეობა და რიცხოვნობა, მათი ცვალებადობის ტემპი და

ძირითადი მიზეზები უმუშევრობისა. შესწავლილი და გაანალიზებულია არსებული მდგომარეობა როგორც ზოგადად საქართველოში, ასევე იმერეთის რეგიონში.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია იმერეთის რეგიონში უმუშევრობაზე COVID-19-ის გავლენის შესწავლა, შეფასება, გაანალიზება და კრიზისის დაძლევის გზების ძიება.

კვლევის მეთოდები. კვლევის პროცესში გამოყენებულ იქნა ქართველი და უცხოელი მკვლევარების სამეცნიერო ნაშრომები, ადგილობრივი და საერთაშორისო ორგანიზაციების კვლევები და ანგარიშები. ინფორმაცია მოძიებული იქნა როგორც ოფიციალური ვებ-გვერდებიდან, ასევე ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგებით. საკვლევი საკითხების სიღრმისეულად შესასწავლად გამოყენებულია როგორც რაოდენობრივი, ასევე თვისებრივი კვლევის მეთოდები.

კვლევის შედეგები. კვლევის შედეგებმა ცხადყო პრობლემის აქტუალობა, მისი სიმწვავე როგორც ზოგადად საქართველოში, ასევე კონკრეტულად, იმერეთის რეგიონში. გამოვლენილი იქნა უმუშევრობის ძირითადი მიზეზები. განსაკუთრებით სიმწვავეთ წარმოჩინდა ახალგაზრდების დასაქმების პრობლემები, რომელიც განსაკუთრებულ დახმარებასა და ხელშეწყობას მოითხოვს.

დასკვნა. მიღებული ინფორმაციის შესწავლა-ანალიზის საფუძველზე გაკეთდა შესაბამისი დასკვნები. ფაქტია, რომ ხელისუფლებამ ეკონომიკის გაჯანსაღებისა და სამუშაო ადგილების შექმნის ხელშეწყობის მიზნით ეფექტური დასაქმების პოლიტიკა უნდა შეიმუშაოს.

საკვანძო სიტყვები: უმუშევრობა, პანდემია, შრომის ბაზარი, დასაქმების პოლიტიკა

უმუშევრობა საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემაა, განსაკუთრებით კორონავირუსით გამოწვეული პანდემიის შემდგომ. პანდემიამ, როგორც საქართველოში, ასევე მსოფლიოში, რამდენიმე თვით სრულიად გააჩერა ეკონომიკა და შეცვალა ადამიანების ცხოვრების რიტმი. დღეს, თითქმის ყველა ქვეყანაში, კორონავირუსის რამდენიმე ტალღა გადავლილია და მთავრობები ცდილობენ აქტიური ეკონომიკური პოლიტიკით მოსახლეობა კვლავ ცხოვრების ჩვეულ რიტმს დაუბრუნონ, თუმცა, მოსალოდნელი საფრთხის გათვალისწინებით და იმ დანაკარგით რაც სხვადასხვა კომპანიებმა COVID-19-ით მიიღეს რეაბილიტაციის პროცესები საკმაოდ ნელა მიმდინარეობს. აღსანიშნავია, რომ საქართველოში დასაქმების პრობლემა კორონავირუსამდეც იყო, მიუხედავად იმისა, რომ ყოველწლიურად მცირე პროგრესი იგრძნობოდა დასაქმების კუთხით. საქართველოში უმუშევრობის მთავარ მიზეზად, როგორც წესი, მიიჩნევენ ინვესტიციების სიმცირეს, არაკვალიფიციურ მუშა-ხელს და არასტაბილურ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ გარემოს. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის (საქსტატი) მონაცემებით, 2019 წელს უმუშევრობის საშუალო მაჩვენებელი ქვეყანაში 11.6% იყო, რაც წინა წლებთან შედარებით გაუმჯობესებული შედეგია,

თუმცა ევროკავშირის ქვეყნებთან შედარებით, სადაც უმუშევრობის საშუალო მაჩვენებელი 6.7%-ია, ორჯერ მაღალია. 2019 წელს, საქართველოში ეკონომიკურად აქტიური იყო 1.911.2 მილიონი ადამიანი, მათგან 1.690.2 მილიონი დასაქმებული, ხოლო 221.0 ათასი დაუსაქმებელი. მართალია ყოველწლიურად დაუსაქმებელი ადამიანების რაოდენობა მცირდებოდა და 2020 წელსაც წინასწარი მონაცემებით უმუშევრობის მაჩვენებელი კიდევ უფრო უნდა შემცირებულიყო, თუმცა კორონავირუსით გამოწვეულმა პანდემიამ სულ სხვა რეალობის წინაშე დაგვავენა. საქსტატის მონაცემებით, 2020 წლის II კვარტალში უმუშევრობის დონე წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 0.9 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და 12.3 პროცენტი შეადგინა. დასაქმების დონე ქვეყნის მასშტაბით შემცირებულია 0.5 პროცენტული პუნქტით, ქალაქის ტიპის დასახლებებში შემცირებულია 1.3 პროცენტით, ხოლო სოფლის ტიპის დასახლებებში გაზრდილია 0.2 პროცენტით. კორონავირუსით გამოწვეულმა პანდემიამ დასაქმების პრობლემა შექმნა როგორც საქართველოში, ასევე მსოფლიოში. ქალაქში უმუშევრობა უფრო მეტია, ვიდრე სოფელში. აღნიშნული გარემოება გამოწვეულია სოფლად თვითდასაქმებულთა რაოდენობის მაღალი მაჩვენებლით. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ბოლო წლებში შეინიშნება ამ ორი მაჩვენებლის კონვერგენცია.

მნიშვნელოვანი წინაღობას დასაქმების პოლიტიკისთვის წარმოადგენს ასევე ახალგაზრდების უმუშევრობა. ეს პრობლემა, საქართველოს ეკონომიკაში მიმდინარე სტრუქტურული ცვლილებების, ეკონომიკის ლიბერალიზაციისა და ინტეგრაციის პირობებში, განსაკუთრებით სიმწვავეთ წარმოჩინდა. ახალგაზრდების დასაქმება განსაკუთრებულ დახმარებასა და ხელშეწყობას მოითხოვს.

კორონავირუსის პანდემია მსოფლიოში სოციალურ-ეკონომიკური კრიზისების მიზეზი გახდა. უამრავი ადამიანი უმუშევარი დარჩა, უკიდურეს სიღარიბეში აღმოჩნდა უსახსრობის გამო. უნდა აღინიშნოს, რომ კორონავირუსის მძვინვარების პერიოდში, გაიზარდა დისტანციურად მომუშავეთა რაოდენობა. ეკონომიკური კვლავწარმოების ციკლი და უამრავი ეკონომიკური საქმიანობა, როგორც მთელ მსოფლიოში, ასევე საქართველოში, თითქმის სრულიად გაჩერდა და ადამიანების ცხოვრების რითმი შეიცვალა.

2020 წლის დეკემბრის ბოლოს საქართველოს სტატისტიკის ეროვნულმა სამსახურმა გადახედა დასაქმებისა და უმუშევრობის დათვლის მეთოდოლოგიას, რამაც არსებითი ცვლილებები შეიტანა სტატისტიკის სტრუქტურაში, გაზარდა და რეალობას ნაწილობრივ დაუახლოვა უმუშევრობის მაჩვენებელი და, შესაბამისად, შეამცირა დასაქმებულთა რიცხვი. ამის მთავარი მიზეზი ისაა, რომ ახალი სტანდარტით თვითდასაქმებულთა წილი შემცირებულია დასაქმებულთა ჯამურ რაოდენობაში.

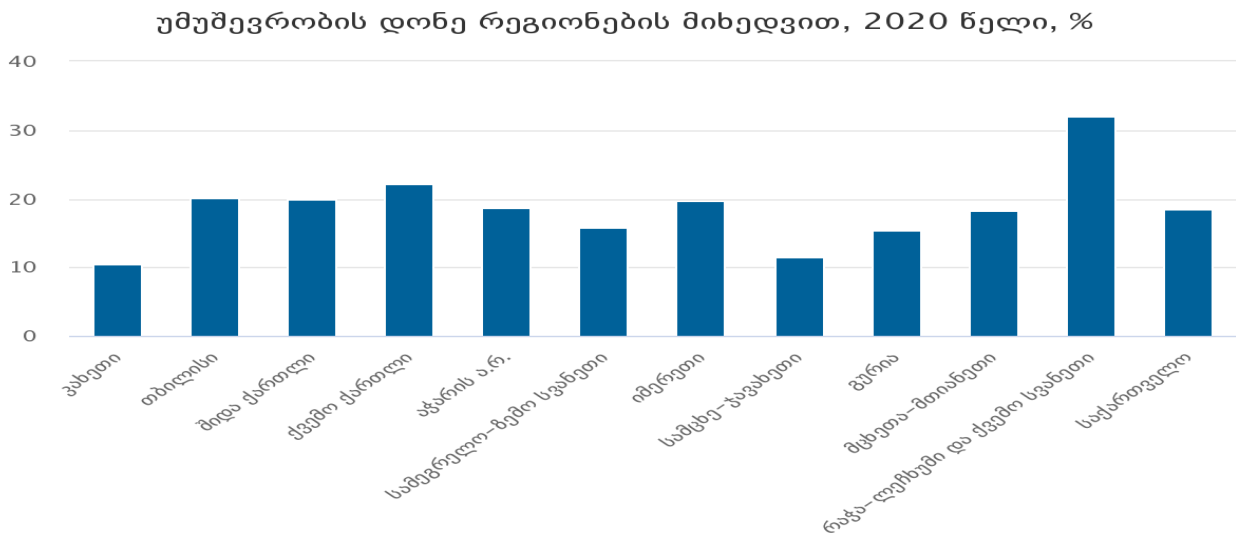
დასაქმებაში ყველაზე დიდი წილი საბითუმო და საცალო ვაჭრობაზე მოდის. ეს ის სფეროა, რომელზედაც მთავრობის ე.წ. ჩაკეტვის პოლიტიკა ყველაზე მეტად აისახება. მხოლოდ ამ სფეროში 2020 წლის მეორე კვარტალშივე, პირველ კვარტალთან შედარებით, თითქმის 20000-ით შემცირებულია სამუშაო ადგილები. უძრავ

ქონებასთან დაკავშირებული საქმიანობა, განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფისა და კვების მომსახურების ობიექტები, ხელოვნება გართობა და დასვენება, ერთ-ერთი ყველაზე დაზარალებული სფეროებია. შესაბამისად, რეგიონებშიც სწორედ ამ სფეროების წარმომადგენლებმა იგრძნეს ყველაზე დიდი სოციალური დარტყმა.

საქართველოს რეგიონების მიხედვით უმუშევრობის დონის მაჩვენებლებია (იხ. დიაგრამა 1.)

დიაგრამა 1

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ხოლო რაც შეეხება კონკრეტულად იმერეთის რეგიონს, 2020 წლის მონაცემებით, სამუშაო ძალების მაჩვენებელთა პროცენტული წილი შემდეგია:

სულ 15+ მოსახლეობა	424,4
სამუშაო ძალა (აქტიური მოსახლეობა)	179,2
მ.შ.	
დასაქმებული	143,8
დაქირავებული	103,4
თვითდასაქმებული	40,3
გაურკვევლი	0,1
უმუშევარი	35,4
მოსახლეობა სამუშაო ძალის გარეთ	245, 2
უმუშევრობის მონაწილეობის (აქტიურობის) დონე	42,2 %
დასაქმების დონე	33,9 %

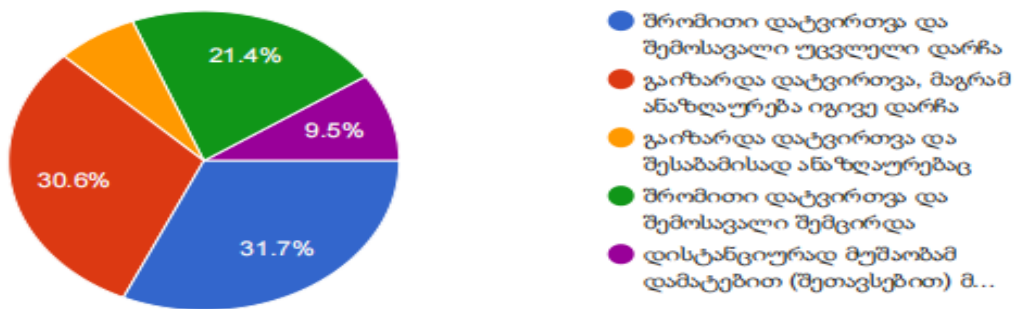
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

როგორც სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების მიხედვით ჩანს, იმერეთში დასაქმების მაჩვენებლები საკმაოდ დაბალია, რის შედეგადაც შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ პანდემიამ სერიოზული დაღი დაასვა დასაქმების სფეროს, როგორც საქართველოში, შესაბამისად იმერეთშიც. მიუხედავად იმისა, რომ ბევრი კომპანია გადავიდა დისტანციურ რეჟიმზე, მაინც არსებობდა სხვა დანარჩენი კომპანიები, რომელთა სამუშაო სპეციფიკიდან გამომდინარე ეს ვერ შეძლეს, ამიტომ მათ მოუწიათ დროებით შეეჩერებინათ მუშაობა და თანამშრომლები ან უხელფასო შვებულებაში ან საერთოდ კომპანიიდან გაეშვათ. ეს მწარე გამოცდილება განსაკუთრებით გამოსცადა კაფე-ბარების მეპატრონეებმა, მაგრამ დღეს უკვე 2022 წელს მათი მუშაობა, შეიძლება ითქვას, რომ სრულიად განახლდა ახალი რეგულაციებით. შესაბამისად დასაქმების სფეროშიც უკეთესი შედეგი გვაქვს.

2021 წლის ოქტომბერ-დეკემბერში, ავტორთა მიერ განხორციელდა კვლევა იმერეთის რეგიონში. გამოკითხვაში მონაწილეობა მიიღო ეკონომიკური სექტორის წარმომადგენლებმა. მოიცავდა: მშენებლობის, მრეწველობის, სოფლის მეურნეობის, სასტუმროებისა და რესტორნების, კომუნალური და პერსონალური მომსახურების, ტრანსპორტის, ვაჭრობისა და სხვა სექტორებში დასაქმებულ და დროებით დაუსაქმებელ მოსახლეობას. გამოკითხვის შედეგების მხედვით დადგინდა, რომ 86.5% - მა დაკარგა სამსახური კოვიდი-19-ის გამო.

დიაგრამა 2

წყარო: დიაგრამა აგებულია გამოკითხვის შედეგების მიხედვით

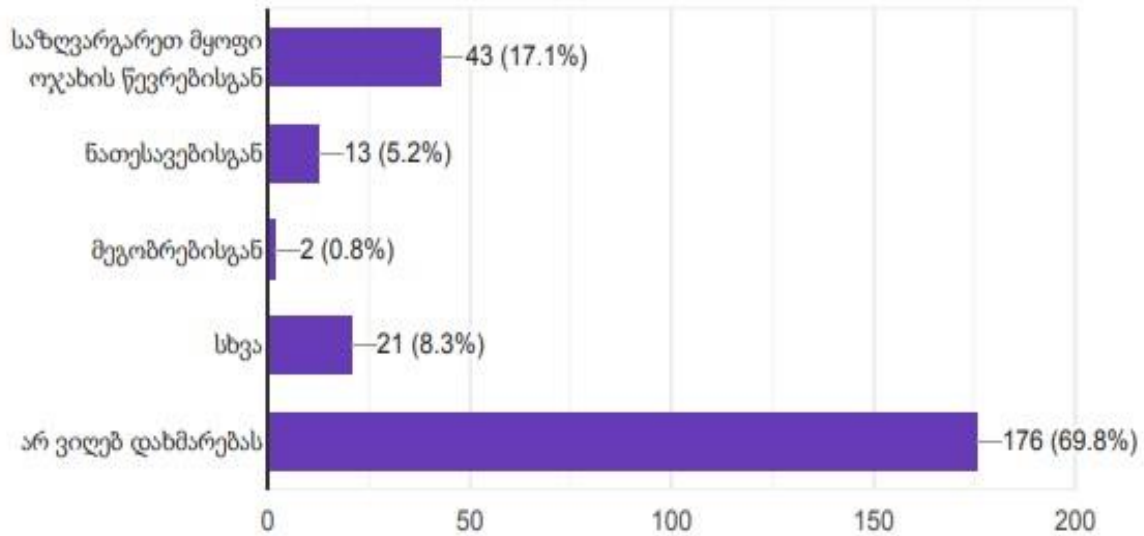
მათ შორის მდედრობითი სქესის წარმომადგენლი იყო 70,2%, ხოლო მამრობითი სქესის - 29,8%. გამოკითხულთა 57,9%-მა განაცხადა, რომ მათი შემოსავალი პანდემიის დროს არ შეცვლილა, დანარჩენთა შემოსავალი კი შემცირდა. არსებობენ რა თქმა უნდა ერთეულებიც, რომლებზედაც პანდემიამ შემოსავლის კუთხით დადებითად იმოქმედა და ასეთი სფეროს წარმომადგენლები არიან ექიმები, მაგრამ ყოველივე ამას ბუნებრივია უკან ძალიან დიდი ძლისხმევა და ფსიქოლოგიურ სტრესი უდგას. გამოკითხვის შედეგებით ასევე დადგინდა, რომ თუ იმერეთის რეგიონში იკითხავთ დაუსაქმებელთა ძირითად მიზეზს გაიგებთ, რომ უმრავლესობა ვერ პოულობს შესაბამისი ანაზღაურებით ნორმალურ სამსახურს, სადაც მუშაობას მოისურვებდა. შესაბამისადაც გამოკითხულთა უმრავლესობა, კერძოდ 42,1% ნაწილობრივ არის კმაყოფილი არსებული პოზიციით, სამუშაო პირობებითა

და ხელფასით. რესპონდენტთა პასუხი კითხვაზე, თუ როგორ იმოქმედა COVID-19-მა მათ შრომით დატვირთვაზე და შემოსავალზე შემდეგია (იხ. დიაგრამა 2).

კითხვაზე: გარდა სახელმწიფოსი, კიდეც ვისგან იღებენ დახმარებას, გამოკითხულთა უმრავლესობას ამგვარი წყარო არ გააჩნია (იხ. დიაგრამა 3).

დიაგრამა 3

წყარო: დიაგრამა აგებულია გამოკითხვის შედეგების მიხედვით

რაც შეეხება კოვიდ-19 -ის გამო ვაქცინაციას, აღმოჩნდა, რომ გამოკითხულთა 50% არის აცრილი და 50% არა. აღსანიშნავია, რომ აუცრელობის გამო 0,8%-მა დაკარგა სამსახური. გამოკითხულთა 18,7% აპირებს აცრას, 17,5% კი არა, რესპონდენტთა 13,1% ფიქრობს, რომ აიცრება მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ მათ დასაქმებას შეექმნება პრობლემა.

დასკვნის სახით კი შეგვიძლია ვთქვა, რომ მართლაც სერიოზული გამოწვევა აღმოჩნდა კოვიდ პანდემია, როგორც მთელი მსოფლიოსთვის, ასევე საქართველოსთვისაც და ბუნებრივია გამონაკლისი არც იმერეთის რეგიონი აღმოჩნდა. ამ დროისთვის იმატა უმუშევრობის პროცენტულმა მაჩვენებელმა, შემცირდა მოსახლეობის შემოსავალი, გაუარესდა ადამიანთა ჯანმრთელობა და ამასთან შრომისუნარიანობაც. საბოლოო ჯამში უნდა ითქვას, რომ თითქმის კარგი არაფერი მოუტანია ამ პანდემიას თუ არ ჩავთვლით ერთეულთა შემოსავლების ზრდას, რაც ბუნებრივია, საერთო სურათს უმუშევრობისა, არც ცვლის, პირიქით აუარესებს კიდეც. ჩატარებულმა კვლევამ ნათლად დაგვანახა თუ რა სიმწვავეთ დგას უმუშევრობის პრობლემა იმერეთის რეგიონში, რომელსაც სასწრაფო გადაწყვეტა სჭირდება, წინაღმდეგ შემთხვევაში ყოველივე ამან ეკონომიკურ კრიზისამდე შეიძლება მიგვიყვანოს.

გამოყენებული ლიტერატურა

- კაკულია მ., კაპანაძე ნ. ანტიპანდემიური შეზღუდვების და მთავრობის ანტიკრიზისული ღონისძიების გავლენა დასაქამებაზე, შემოსავლებსა და სიღარიბის დონეზე საქართველოში. 2020 იხ. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/georgien/17143.pdf>
- იმერეთის რეგიონის განვითარების სტრატეგია 2014–2021. იხ. <http://imereti.gov.ge/res/docs/strategia.pdf?fbclid=IwAR2b1Oj3UxsG2561Zy1x5iYFVPPzJrEPg6DI8DhUVm1px9Lv66MOYBBLYqs>
- საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. საქართველოს შრომის ბაზრის ანალიზი 2020. -დან; მოპოვებულია <http://www.lmis.gov.ge/Lmis/Lmis.Portal.Web/Handlers/GetFile.ashx?Type=Content&ID=0161e06e-7ee6-409f-8648-74e680356631>
- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური: www.geostat.ge
- სოლოლაშვილი დალი, არნანია-კეპულაძე თამილა, ჭილაძე ნათია . COVID-19 პანდემიის გავლენა დასაქამებასა და შემოსავლებზე საქართველოში. აწსუ . ელექტრონული ჟრნალი EISSN 2346-8203, <http://ejournals.atstu.ge/BLSS/>
- Tamila Arnania-Kepuladze, Dali Sologashvili, Giorgi Kepuladze. Labor market: COVID-19 pandemic and working poverty. FBIM Transactions Vol. 9 No. 2 pp. 1-10, DOI 10.12709/fbim.09.09.02.01 . https://www.meste.org/fbim/FBIM_2_2021/18_01.pdf?fbclid=IwAR0u8ZkFrghiVxHIY5jnLRRBzYRaSEYPW-LAVe5ew9U2Y28wLncSfx2YxI4
- Арнания-Кепуладзе Т., Кепуладзе Г., Модели человека и особенности поведения в условиях COVID пандемии, Международная научно-практическая конференция «Философия и экономика в эпоху цифровой трансформации», 15 декабря 2020, БГЭУ, г. Минск, http://edoc.bseu.by:8080/bitstream/edoc/85743/1/Arnaniya_Kepuladze_239_243.pdf
- ხორბალაძე თ. covid19- ის პანდემიის გავლენა საქართველოზე რეგიონალურ კრილში. იხ. <https://www.google.com/search?q=covid19-+%E1%83%98%E1%83%A1+%E1%83%9E%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%94%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%98%E1%83%A1+%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%95%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%90+%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%9D%E1%83%A1%E1%83%94+%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%92%E1%83%98%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%A3%E1%83%A0+%E1%83%AD%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%9A%E1%83%A8%E1%83%98&oq=&aqs=chrome.0.69i59i45018.16391j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

SOME ASPECTS OF GLOBAL PANDEMIC MODELLING

Mikiashvili Nino

Abstract

The impact of the pandemic on the global economy has changed over the centuries. The type of disease, the world's population, the adequacy of treatments, the availability of drugs, and other factors have influenced the duration and severity of the pandemic. Among the pandemics of the 21st century, the biggest problem of humanity deserves attention - Covid-19.

Research purpose. Economic and mathematical models are actively used in the analysis and forecasting of a global pandemic. The aim of the study is to discuss the problematic issues of modelling a global pandemic using the Bayesian vector autoregression (BVAR) model.

Methodology/methods. The research is based on theoretical and applied research of economists and politicians, scientific and practical works, international publications and reports. The methodological basis of the research is the methods and models of economic analysis, comparative analysis, analogy, induction, deduction, economic modelling, mathematical and statistical research. The research process focuses on the problems of collecting and processing data.

Findings. Modelling the global economy takes into account not only the stochastic nature of economic variables but also the randomness that accompanies the relationship between economic variables. The BVAR model is more flexible than strongly constrained structural models and is a suitable tool for modelling large datasets.

Conclusions. Based on global economic and mathematical models, it is possible to predict the development of a pandemic, test effective methods of intervention against the spread of the disease, which should be used to contain the spread of the pandemic. Such sophisticated models promote the rational use of scarce resources and/or elimination of deterioration in outcomes in order to protect public health and minimize economic losses. Based on the simulation of the economy, various economic effects are amplified during pandemic-type recessions.

Keywords: *Modelling, Bayesian vector autoregression (BVAR) model, Pandemic, Covid-19*

გლობალური პანდემიის მოდელირების რამდენიმე ასპექტი

მიქიაშვილი ნინო

აბსტრაქტი

მსოფლიო ეკონომიკაზე პანდემიის გავლენა საუკუნეებისადა მიხედვით განსხვავებულია. დაავადების ტიპი, მსოფლიო მოსახლეობის რაოდენობა, სამკურნალო მეთოდების ადეკვატურობა, მედიკამენტების არსებობა და სხვა ფაქტორები ზემოქმედებდნენ პანდემიის ხანგრძლივობასა და სიმწვავეზე. 21-ე საუკუნის პანდემიებს შორის აღსანიშნავია კაცობრიობის ყველაზე დიდი გამოწვევა, Covid-19.

კვლევის მიზანი. გლობალური პანდემიის ანალიზისა და პროგნოზირების პროცესში აქტიურად გამოიყენება ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელები. კვლევის მიზანია გლობალური პანდემიის მოდელირების პრობლემური საკითხების განხილვა ბაიეზური ვექტორული ავტორეგრესიული მოდელის (BVAR) მიხედვით.

კვლევის მეთოდი. კვლევა ეფუძნება მეცნიერ-ეკონომისტთა და პოლიტიკოსთა თეორიული და გამოყენებითი ხასიათის გამოკვლევებს, სამეცნიერო-პრაქტიკულ ნაშრომებს, საერთაშორისო პუბლიკაციებსა და მოხსენებებს. კვლევის მეთოდოლოგიური საფუძველია ეკონომიკური ანალიზის, შედარებითი ანალიზის, ანალოგიის, ინდუქციის, დედუქციის, ეკონომიკური სიმულაციის, მათემატიკურ-სტატისტიკური კვლევის მეთოდები და მოდელები. კვლევის პროცესში ყურადღება გამახვილებულია მონაცემთა შეგროვებისა და დამუშავების პრობლემატიკაზე.

შედეგები. გლობალური ეკონომიკის მოდელირების მოდელი ითვალისწინებს არამარტო ეკონომიკური ცვლადების სტოხასტურ ბუნებას, არამედ იმ შემთხვევითობასაც, რაც თან ახლავს ეკონომიკურ ცვლადთა შორის ურთიერთკავშირებს. BVAR მოდელი უფრო მოქნილია მკაცრი შეზღუდვების მქონე სტრუქტურულ მოდელებთან შედარებით და არის შესაფერისი ინსტრუმენტი მონაცემთა დიდი ნაკრების მოდელირებისთვის.

დასკვნები. გლობალურ ეკონომიკურ-მათემატიკურ მოდელებზე დაფუძნებით შესაძლებელია პანდემიის პროგრესის პროგნოზირება, დაავადების გავრცელების წინააღმდეგ ჩარევის ეფექტური მეთოდების ტესტირება, რომლითაც უნდა მოხდეს პანდემიის გავრცელების შეკავება. მსგავსი კომპლექსური მოდელების საშუალებით გაიოლებულია შეზღუდული რესურსების რაციონალური გამოყენება და/ან შედეგების გამწვავების აღმოფხვრა საზოგადოების ჯანმრთელობის დაცვის და ეკონომიკური დანაკარგების მინიმიზაციის მიზნით. ეკონომიკის სიმულაციური მოდელირებიდან გამომდინარე, ეკონომიკის სხვადასხვა ეფექტი ძლიერდება პანდემიური ტიპის რეცესიების დროს.

საკვანძო სიტყვები: მოდელირება, ვექტორული ავტორეგრესიული მოდელი, პანდემია, Covid-19

გლობალური პანდემიასთან დაკავშირებული პრობლემატიკა განსაკუთრებით გააქტიურდა 2019 წლიდან. მსოფლიო ეკონომიკაზე პანდემიის გავლენა საუკუნეებისადა მიხედვით განსხვავებულია. დაავადების ტიპი, მსოფლიო მოსახლეობის რაოდენობა, სამკურნალო მეთოდების ადეკვატურობა, მედიკამენტების არსებობა და სხვა ფაქტორები ზემოქმედებდნენ პანდემიის ხანგრძლივობასა და სიმწვავეზე. ყველაზე მასშტაბურ პანდემიებს შორის აღსანიშნავია: აივ/შიდსის პანდემია (მისი პიკი იყო 2005-2012 წლებში, დაილუპა 36 მლნ. ადამიანი), გრიპის პანდემია (1968 წელი, დაილუპა 1 მლნ. ადამიანი), აზიური გრიპი (1956-1958 წლებში, დაილუპა 2 მლნ. ადამიანი), ესპანური გრიპის პანდემია (1918 წელი, დაილუპა 20-50 მლნ. ადამიანი), ქოლერის მეექვსე პანდემია (1910-1911 წლები, დაილუპა 800000-ზე მეტი ადამიანი), აზიური (რუსული) გრიპის პანდემია (1889-1890

წლები, დაიღუპა 1 მლნ. ადამიანი), ქოლერის მესამე პანდემია (1852–1860 წლები, დაიღუპა 1 მლნ. ადამიანი), შავი ჭირი (1346-1353 წლები, ბუბონური ჭირის გამო დაღუპულთა რაოდენობა 75-200 მლნ. ადამიანი), იუსტინიანეს ჭირი (541-542 წლები, ბუბონური ჭირის გამო დაღუპულთა რაოდენობა იყო 25 მლნ. ადამიანი), ანტონინეს ჭირი (ქრისტესშობამდე 165 წელი, დაიღუპა 5 მლნ. ადამიანი) [MPHonline, 2022]. ზოგიერთი დაავადება დამარცხდა, თუმცა სხვადასხვა ინფექციურ დაავადებებს, მათ შორის, Covid-19-ს, კაცობრიობა ებრძოდა და ებრძვის. 21-ე საუკუნის პანდემიებს შორის აღსანიშნავია ატიპური პნევმონია, ქათმის გრიპი, ღორის გრიპი, ებოლას ვირუსი და Covid-19. ჯერ კიდევ ბოლომდე გამოუცნობი ვირუსით დაავადებულთა მკურნალობის პრაქტიკისა და მეცნიერთა შრომის შეჯერებით, ოპტიმისტური სცენარით, შესაძლებელი გახდება ვირუსის დამარცხება. ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობის ზუსტი გამოკვლევა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს პანდემიის, მათ შორის, Covid-19-ის მართვისა და ბრძოლის საქმეში.

მათემატიკურ მოდელებზე დაფუძნებით მკვლევრებს შეუძლიათ დაავადების პროგრესის პროგნოზირება, მისი გავრცელების წინააღმდეგ ჩარევის ეფექტური მეთოდების ტესტირება, რომლითაც მოხდება პანდემიის გავრცელების შეკავება. დამუშავებულია კომპლექსური მოდელების გარკვეული სახესხვაობები, რომელთა მიხედვით გაიოლებულია შეზღუდული რესურსების რაციონალურად გამოყენება და/ან შედეგების გამწვავების აღმოფხვრა საზოგადოების ჯანმრთელობის დაცვის მიზნით.

ეკონომიკურ-მათემატიკური მეთოდების, ეკონომეტრიკული ანალიზის საშუალებების გამოყენება საკმაოდ დიდ შესაძლებლობას უქმნის მკვლევრებს მიმდინარე და სამომავლო ეკონომიკური პროცესების შესწავლის დროს [მიქიაშვილი, 2018:105-110]. ფორმალიზებული მოდელები არის გარკვეული გარანტია იმისა, რომ მთავრობები მაქსიმალურად შეძლებენ ერთი მხრივ პრევენციული ღონისძიებების ჩატარებას, მეორე მხრივ კი მოახდენენ დაავადებულთა ეფექტიან მართვას.

პანდემიის გავრცელების არეალის ზრდასთან და სიტუაციის გამწვავებასთან ერთად მათემატიკური მოდელირების სპეციალისტებს უწევთ გააუმჯობესონ არსებული მოდელები, რათა წინმსწრებად მოახდინონ რიგი პროცესების განჭვრეტა, კონკრეტული სამოქმედო გეგმების შემუშავება-კორექტირება.

არსებული მდგომარეობის ცვალებადობა ნაკლებ საიმედოს ხდის გრძელვადიანი პროგნოზირების მოდელებს, თუმცა საკმაოდ მნიშვნელოვანი ხდება მოკლევადიანი პროგნოზირების მოდელები. მოკლევადიანი პროგნოზირების ინსტრუმენტები, უპირატესად, მოიცავს ბაიეზურ ვექტორულ ავტორეგრესიულ მოდელს (BVARM - Bayesian Vector Autoregression Model) [Karlsson, 2012: 791–897], ცდომილების შესწორების მოდელს (ECM - Error correction model) [Enders, 2010: 272–355] და მრავალფაქტორულ მოდელს (MFA - Multiple factor analysis) [Herve, Lynne, Dominique, 2013]. ბაიეზურ ვექტორულ ავტორეგრესიულ მოდელის [Koop & Korobilis, 2010: 267–358] დანიშნულება ძირითადი მაკროეკონომიკური ცვლადების მოკლევადიანი დინამიკის პროგნოზირებაა. ცდომილების შესწორების მოდელი [Martin, Hurn & Harris, 2013: 662–711] უმეტესად ემპირიული აღწერით აიგება, იგი ეფექტიანია, მაგალითად, მოკლევადიან პერიოდში ინფლაციის პროგნოზირებისთვის. ფაქტორული მოდელი, ძირითადი

კომპონენტების მეთოდს ეფუძნება და მთლიანი სამამულო პროდუქტის კვარტალური ზრდის პროგნოზირებისთვის გამოიყენება. აღნიშნული მოდელების შედეგების და ექსპერტული შეფასებებით შესაძლებელია მაკროეკონომიკური ცვლადების პროგნოზირება მოკლევადიან (ერთი ან/და ორი კვარტალი) პერიოდში, რაც შემდგომ საშუალოვადიანი პროგნოზირების საფუძველი ხდება.

პანდემიის პროცესების შესწავლის დროს ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელირების პროცესში გონივრულია, რომ სხვადასხვა ნიშნით განხილული იყოს ორი მოსალოდნელი სცენარი:

1. სცენარი, სადაც მიიჩნევა, რომ პანდემია ვერ შეჩერდება ეფექტიანად და გავლენას მოახდენს მსოფლიო მოსახლეობაზე. შესაბამისად, ცალკეული ქვეყნის მთავრობები ლოკალურად ან რეგიონული მასშტაბით, მითუმეტეს, გლობალურად, წარმატებით ვერ იმოქმედებენ.

2. სცენარი, სადაც მთავრობის (მთავრობების) მიერ შემუშავებული და წარმატებით განხორციელებული ფისკალური პოლიტიკა მნიშვნელოვნად შეამცირებს (ამცირებს) უარყოფით ეფექტებს.

თითოეული სცენარის განხილვისას უპრიანია ბაიეზური ვექტორული ავტორეგრესიის (BVAR) მოდელის გამოყენება, სადაც ბაიეზური მეთოდებით ხდება ვექტორული ავტორეგრესიის (VAR) შეფასება. ამასთან, სტანდარტულ VAR მოდელებისგან მას განასხვავებს ის, რომ მოდელის პარამეტრები განიხილება, როგორც შემთხვევითი ცვლადი და ენიჭება წინასწარი ალბათობები.

კლასიკური სტატისტიკა და ბაიეზური სტატისტიკა ([Koch, 2007], [Lee, 2012], [Lien, 2013] და ა.შ.) ალბათობას სხვადასხვა ინტერპრეტაციით განიხილავს. კლასიკური გაგებით, ალბათობა უკავშირდება განმეორებად ხდომილებებს. იგი ხდომილების ფარდობითი სიხშირეა ცდების უსასრულოდ გამეორებისას სხვა თანაბარ პირობებში. ბაიეზური გაგებით, ალბათობა მოიცავს ხდომილებასთან ასოცირებულ გაურკვევლობასაც, რომელიც ან გამოწვეულია შემთხვევითი სახის მერყეობით (შეისწავლის კლასიკური სტატისტიკა), ან/და ხდომილების ბუნების შესახებ არასრული ცოდნით. ბაიეზური სტატისტიკის თეორიის მიხედვით, ხდომილების ალბათობა რიცხვითი სიდიდეა და აღწერს სუბიექტურ მოსაზრებას ხდომილების მოხდენის შესახებ. თითოეული მათგანი აღიქმება როგორც უნიკალური, რომელსაც ან დადგება, ან არა. განსხვავებულია სტატისტიკური დასკვნების ინტერპრეტაციებიც. კლასიკურ სტატისტიკაში პარამეტრები ფიქსირებულია და განმეორებადი შერჩევების საშუალებით მოცემულ ჰიპოთეზურ ინფორმაციას ეფუძნება. ბაიეზურ სტატისტიკურ დასკვნებში გაითვალისწინება, რომ პარამეტრი შემთხვევითი ცვლადია და მის განუზღვრელობაზე შეხედულება მკვლევარს უყალიბდება ალბათური განაწილებით.

რაც შეეხება მოდელირების პროცესს, ვექტორული ავტორეგრესიის მოდელები მოქნილია. ისინი, ჩვეულებრივ, მოიცავს თავისუფალ პარამეტრებს. მისთვის მნიშვნელოვანია მოდელში ჩართულ ცვლადებს შორის თანაფარდობა და ალბათობების როლი. ბაიეზური ვექტორული ავტორეგრესიის მოდელებით ხდება დიდ მონაცემთა ნაკრების მიხედვით მოდელირებისთვის, რისი თვალსაჩინო მაგალითია ბაიეზური

ავტორეგრესიული მოდელით (BVAR) შესწავლილი პანდემიის გავრცელების და შეკავების სიმულაციური ეფექტები ხუთი ეკონომიკური ბლოკის: ამერიკის შეერთებული შტატები, ჩინეთი, ევროზონა, „სხვა მოწინავე ეკონომიკები“ („other advanced economies“ - OAE) და განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკა („other emerging market economies“ - EME), მიხედვით [Kohlscheen and etc, 2020]. თითოეული ეკონომიკური ბლოკი ერთმანეთთან ურთიერთქმედებს იწვევს რა გადამდებ (ე.წ. spillover) და უპასუხებს დანარჩენი 4 ბლოკისგან გადმომდებ (ე.წ. spillback) ეფექტს.

მოდელის პარამეტრები სტოხასტურ სიდიდეებად აღიქმება (კლასიკური მიდგომით პარამეტრი ფიქსირებული, თუმცა, უცნობი სიდიდეა). თავად მოდელი კი ითვალისწინებს არამართ ეკონომიკური ცვლადების სტოხასტურ ბუნებას, არამედ იმ შემთხვევითობასაც, რაც თან ახლავს ეკონომიკურ ცვლადთა შორის ურთიერთკავშირს. პარამეტრები ხასიათდება საშუალოთი და დისპერსიით, რაც ზემორგებულობის პრობლემას აგვარებს. BVAR მოდელი უფრო მოქნილია მკაცრი შეზღუდვების მქონე სტრუქტურულ მოდელთან შედარებით.

მოდელში შემდგომისდაგვარად გათვალისწინებულია სხვადასხვა ფაქტორზე დამოკიდებული ვირუსის ეკონომიკური შედეგები. მათ შორისაა: ვირუსის გავრცელების შესამცირებელი იზოლირების ზომების პირდაპირი ეფექტები; მიღებული ზომების ხანგრძლივობა; რეგიონებს შორის გადამდები და გადმომდები ეფექტების მასშტაბები.

აღნიშნული მოდელის საშუალებით ყალიბდება დასკვნები: იზოლაციის პირდაპირ შედეგებზე; დამატებით ღირებულებაზე, განსაკუთრებით იმ შეფასებებთან შედარებით, რომლებიც ეფუძნება ეკონომიკის ცალკეული სექტორების ჩაკეტვის მექანიკურად დადგენილ ხარჯს; სამეურნეო საქმიანობის საწყისი შენელების მულტიპლიკატორულ ეფექტზე; ეკონომიკის შენელების მდგრადობასა და განვითარებული მოვლენების ერთი ეკონომიკური რეგიონიდან სხვა რეგიონებში გავრცელებაზე.

ეკონომიკის შენელების ზუსტი მასშტაბის პროგნოზირებამდე, წარმოდგენილია ვარაუდები მთლიან სამამულო პროდუქტზე მიღებული შეზღუდვების ზომების პირდაპირი გავლენის შესახებ. ასევე, განხილულია სცენარები, სადაც პირველადი ზომების მიღება თავიდან ვერ იცილებს ინფექციის მეორე, მესამე და ა.შ. ტალღას. ვირუსის უპრეცედენტო ხასიათის და პოლიტიკის რეაგირების გათვალისწინებით, შემზღუდველი პოლიტიკის პირდაპირი შედეგები არის როგორც მცირე, ისე უფრო მასშტაბური. მიღებული შედეგები გასათვალისწინებელია ეკონომიკური საქმიანობის საწყისი ვარდნის ილუსტრირებისთვის.

გლობალური პანდემიის ეკონომიკური სიმულაციისას გადაიხედება თავდაპირველი „შოკის“ შედეგები. იზოლაციამ, ფაქტობრივად, შეამცირა მთლიანი სამამულო პროდუქტი მსოფლიოს ყველა რეგიონში [Worldometer], რაც ვირუსის შესაჩერებელი შემზღუდველი პოლიტიკის პირდაპირი შედეგია. თავდაპირველი იმპულსის შემდეგ მოდელის საშუალებით დგინდება ეკონომიკური საქმიანობის ევოლუციური პროცესი, გაითვალისწინება ეკონომიკურ ცვლადებს შორის ისტორიული ურთიერთდამოკიდებულება, რაც მოიცავს მსოფლიო რეგიონებს შორის გადამდებ (ე.წ. Spillover effects) და გადმომდებ (ე.წ. Spillback effects) ეფექტს.

მოდელის ფარგლებში ივარაუდება, რომ ვირუსის სიმძიმე მთელ მსოფლიოში მსგავსია (პირდაპირი საწყისი შოკი ყველგან ერთნაირი ზომისაა, თუმცა განსხვავებულად ნაწილდება პირველ და მეორე კვარტალს შორის), ასევე, ისიც, თუ მთლიანი სამამულო პროდუქტის შემცირების რა ნაწილია გამოწვეული ვირუსის შიგა ეფექტებით და რა ნაწილი ასახავს ეკონომიკებს შორის გადამდები და გადმომდები ეფექტების მოქმედებას. დგინდება, როგორ შემცირდება იმ რეგიონის ეკონომიკა, რომელიც წარმატებით უმკლავდება ვირუსის გავრცელებას შიგა რესურსებით, თუ სხვა ეკონომიკა კვლავ ებრძვის მწვავე დაავადებას? მოდელმა აჩვენა, რომ ვირუსი პირდაპირ გავლენას ახდენს ჩინეთსა და განვითარებად (OEM) ეკონომიკებზე, ხოლო განვითარებულ ეკონომიკაზე ნაკლებად ან თითქმის არა. მოდელის ფარგლებში „უფრო მკაცრ“ სცენარში განიხილება V და W სახის შოკი. დგინდება პროცენტული გადახრები შოკის გარეშე არსებული მდგომარეობიდან და ის დანაკარგი, რაც მოსალოდნელი იყო მეოთხე კვარტლისთვის თუ ერთი მხრივ ვირუსული პანდემია მხოლოდ განვითარებადი ეკონომიკის ქვეყნებზე მოქმედებს და მეორე მხრივ, განისაზღვრება დამატებითი ეფექტიც, თუ ვირუსი განვითარებულ ეკონომიკებზეც იმოქმედებს გადამდები ეფექტების მეშვეობით.

სიმულაციით მიღებული შედეგები მიუთითებს: გადამდებ, გამავრცელებელ ეფექტზე ორივე მიმართულებით; მხოლოდ განვითარებად ქვეყნებში მოხდებოდა „გადადებისას“ W ტიპის შოკის დროს, განვითარებად ეკონომიკებში გამოშვების დანაკარგი, ვირუსის შოკის გარეშე გამოვლენილ ნიშნულთან დაკავშირებული, დაახლოებით $[1/2, 2/3]$ შუალედში იქნება; მოწინავე ეკონომიკისთვის სხვა მოწინავე ეკონომიკის ქვეყნიდან „გადადების“ ეფექტით გამოწვეული მთლიანი სამამულო პროდუქტის დანაკარგების 25-30%-ია განპირობებული.

საინტერესო და საგულისხმოა სიმულაციის სხვა შედეგებიც; იმის დაკონკრეტება, თუ რამდენად შეუძლია ეკონომიკას იზოლირება საგარეო ეფექტიანი შემზღუდველი ზომების უქონლობის გამო მიღებული ეკონომიკური შედეგებისგან. ამ სცენარით, შემზღუდველი ზომების მოქმედებით ევროზონაში მთლიანი სამამულო პროდუქტი განახევრდა, მისი შოკი 2.5%-ია, სხვა რეგიონებში შოკმა 5%-ით იმოქმედა. გადამდები ეფექტი ძლიერია. ევროზონისთვის მთლიანი სამამულო პროდუქტის დანაკარგი მე-4 კვარტლის შემდეგ ივარაუდება 6.5% საორიენტაციო მაჩვენებელთან შედარებით V ტიპის სცენარში, 9.9% კი W ტიპის სცენარში (მოდელი დამუშავებულია 1997-2019 წლების მონაცემების შეფასებით). შესასწავლი მოდელის მიხედვით, გამოშვება 2020 წლის IV კვარტალში დამატებითი შოკების გარეშე აჩვენებს პროცენტულ გადახრებს საწყისი გეგმიდან შოკის გარეშე. ასევე დგინდება გამოშვების მოცულობა, თუ პირველადი გავლენა მხოლოდ ევროზონაში განახევრდება. ეკონომიკური შედეგების მცირე გაუმჯობესება ამყარებს გლობალური თანამშრომლობის მნიშვნელობას პანდემიასთან ბრძოლის დროს ეროვნული და რეგიონული თავისებურებების გათვალისწინებით.

დასკვნების და რეკომენდაციების სახით აღსანიშნავია შემდეგი:

* სიმულაციებიდან გამომდინარე, ეკონომიკის გადამდები და გადმომდები ეფექტები ძლიერია პანდემიური ტიპის რეცესიების დროს.

* სასურველია მაკროეკონომიკური პოლიტიკის საერთაშორისო კოორდინაცია მსოფლიო მასშტაბით ვირუსის გავრცელების რეგულაციისას. იგულისხმება განმეორებით მიღებული შემზღვეველი ზომები, რომლებიც, თავის მხრივ, ეკონომიკურ უარყოფით შედეგებს იძლევა.

* თუ ქვეყანა წარმატებით უმკლავდება ვირუსთან ბრძოლას საშინაო პოლიტიკით, იგი მაინც არაა დაზღვეული მსოფლიოს სხვა ქვეყნების უარყოფითი ზეგავლენისგან. ამ შემთხვევაში ლოკალური მაკროეკონომიკური პოლიტიკა უარყოფითი გავლენების შერბილებას უნდა ითვალისწინებდეს.

* მოდელი პოზიტიურად ასახავს თითოეულ ქვეყანაში „საშუალოვადიან“ ენდოგენურ მონეტარულ და ფისკალურ რეაქციებს.

* ზოგიერთმა ქვეყანამ გადამჭრელი ზომები მიიღო არსებული საქმიანი ურთიერთობების შესანარჩუნებლად, ფირმების დახურვის და გაკოტრების თავიდან ასაცილებლად, რამაც საერთო მოთხოვნის შემცირება შეაჩერა და დაეხმარა ფირმებს წარმოების სწრაფ აღდგენაში.

* შესაფასებელი პარამეტრების სიუხვე ზღუდავს კლასიკურ VAR-ის მოდელში ჩაირთოს ცვლადების სასურველი რაოდენობა, ბაიეზური მიდგომა, ამ მხრივ, წარმატებით უმკლავდება აღნიშნულ პრობლემას.

პანდემიური და პოსტპანდემიური პროცესების გლობალური მოდელირების ჭრილში განიხილვა კაცობრიობისთვის მოკლე და საშუალოვადიან პერიოდში კვლავ აქტუალური იქნება.

გამოყენებული ლიტერატურა

მიქიაშვილი, ნინო. (2018). ემპირიული ეკონომიკა და ეკონომეტრიკის განვითარება. თბილისი. გლობალიზაცია და ბიზნესი N6. გვ. 105-110.

Banbura, ' M., D. Giannone, and L. Reichlin (2011): "Nowcasting," in Oxford Handbook on Economic Forecasting, ed. by M. P. Clements, and D. F. Hendry, pp. 63–90. Oxford University Press

Enders, W. (2010). Applied Econometric Time Series (Third ed.). New York: John Wiley & Sons. pp. 272–355. ISBN 978-0-470-50539-7.

Ferguson, Neil M., Laydon, Daniel., Nedjati-Gilani, Gemma et al (2020). Impact of non-pharmaceutical interventions (NPIs) to reduce Covid-19 mortality and healthcare demand", Imperial College COVID Response Team Report 9, 16 March. <https://www.imperial.ac.uk/media/imperial-college/medicine/sph/ide/gida-fellowships/Imperial-College-COVID19-NPI-modelling-16-03-2020.pdf>

Herve, Abdi., Lynne J. Williams and Domininique, Valentin (2013). Multiple factor analysis: principal component analysis for multitable and multiblock data sets. Wiley Periodicals, Inc. wires.wiley.com/compstats. <https://personal.utdallas.edu/~herve/abdi-WiresCS-mfa-2013.pdf>

- Koch, Karl-Rudolf (2007). Introduction to Bayesian Statistics Second, updated and enlarged Edition. Springer-Verlag Berlin Heidelberg. <http://www.uaar.edu.pk/fs/books/11.pdf>
- Kohlscheen, Emanuel., Mojon, Benoît and Daniel Rees (2020). The macroeconomic spillover effects of the pandemic on the global economy. BIS Bulletin, N4. <https://www.bis.org/publ/bisbull04.pdf>
- Koop, G., Korobilis, D. (2010). "Bayesian multivariate time series methods for empirical macroeconomics" (PDF). Foundations and Trends in Econometrics. 3 (4): 267–358. CiteSeerX 10.1.1.164.7962. doi:10.1561/0800000013. SSRN 1514412.
- Karlsson, S. (2012). Forecasting with Bayesian Vector Autoregression. Handbook of Economic Forecasting. 2 B. pp. 791–897. doi:10.1016/B978-0-444-62731-5.00015-4. ISBN 9780444627315.
- Lee, Peter M. (2012). Bayesian Statistics: An Introduction. John Wiley & Sons
- Lin, Meng-Yun (2013). Bayesian Statistics. Technical Report No2. https://www.bu.edu/sph/files/2014/05/Bayesian-Statistics_final_20140416.pdf
- Jinghao, Ma., Yujie, Shang., Hongyan, Zhang (2021). Application of Bayesian Vector Autoregressive Model in Regional Economic Forecast, Complexity. <https://doi.org/10.1155/2021/9985072>
- Martin, V., Hurn, S., Harris, D. (2013). Econometric Modelling with Time Series. New York: Cambridge University Press. pp. 662–711. ISBN 978-0-521-13981-6.
- MPHonline (2022). Outbreak: 10 of the worst pandemics in history. MPH Online, a Red Ventures company. <https://www.mphonline.org/worst-pandemics-in-history/>.
- Worldometer - real time world statistics. <https://www.worldometers.info>

EFFECTIVE MANAGEMENT UNDER THE INFLUENCE OF PANDEMIC FACTOR

*Gamsakhurdia Tamaz
Pestvenidze Teimuraz*

Abstract

Reason of research. Pandemic conditions that have been almost for two years in the world have created new challenges in the economy, it has changed working conditions, some businesses were closed or severely restricted, some businesses became more active, and so on. This has had an impact on the process of business management, marketing and its self-management. According to these factors, in our opinion, the most important is proper and effective management in the created non-standard conditions.

Methods of Research. Process monitoring, analysis, calculations, predictions.

Results of Research. Observations have shown that some progress has been made in pandemic management, even though it has had to fight on many fronts (in addition to fighting objective causes, they have had to deal with "unbelieving tribes" and clearly opposing politically engaged masses).

The role of management in the development of a number of agricultural sectors is also successful. In the last 30 years, for the first time large-scale irrigation and drainage rehabilitation has been carried out. All major canals and distributors of the irrigation system were cleaned throughout Georgia. The work carried out allowed farmers to increase agricultural production by 40-50%. The possibility of stable growth of the crop was created. Farmers can irrigate three times more land compared to previous years. The pace of viticulture development is in a continuous phase as grape production increases from year to year.

In 2020, a record number of more than 230 thousand tons of grapes were processed, and the income of viticulture exceeded 300 million GEL.

In 2021, the grape harvest in Kakheti and its surroundings looked good, and viticulturists were expecting a record harvest, but a sudden disaster hit the private sector in some districts of Kakheti significantly. The government expressed good will and the state compensated the damage to the viticulturists with a subsidy. The readiness to cultivate vineyards is not slowing down, this field is an important source of income for the peasants, and an important financial resource for filling the budget of the state.

Conclusions. Effective management is necessary not only for individual businesses, but also in the field of political and economic management of the country.

The country is beginning to gather forces to solve socio-economic problems and to use our available resources as much as possible and effectively improve people's living conditions. It should be noted that in January-September, the trade turnover increased by 22.3% compared to the previous year. This indicates that the case is slowly being sorted, which is an indicator of guaranteed stability in the country.

Georgia is rich in a variety of tourist facilities, the successful use of which is necessary to increase the country's prosperity. More investment should be made in the development of the tourism industry. We shouldn't lose focus and should develop tourism infrastructure at a high pace, which will contribute to income inflow and increase the welfare of the population.

To solve the problems of the country depends on the training of highly qualified specialists. Ministries, local governments or other state institutions are overcrowded with unqualified staff. We need to be more prudent in training and retraining specialists, to prevent "nepotism" in the selection of staff, which is disastrous for the country.

Key Words: Georgia, Pandemic, Effective management

ეფექტური მენეჯმენტი COVID-19 პანდემიის ფაქტორის გავლენის პირობებში

*გამსახურდია თამაზი
ფესტვენტიე თეიმურაზი*

აბსტრაქტი

საქართველო უნიკალური ქვეყანაა, რომელიც მდიდარია, როგორც ბუნებრივი, ასევე წიაღისეული სიმდიდრით, რაც გონებრივი და ფიზიკური შრომის ეფექტური გამოყენების პირობებში ფართო შესაძლებლობას იძლევა მეწარმეობის, სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის. ეს დიდი რესურსი შესაძლებლობას იძლევა მოვიყვანოთ მრავალი მცენარეული კულტურები და ვაწარმოოთ მეტი და მაღალკონკურენტუნარიანი კვების პროდუქტები, სამკურნალო პრეპარატები, სამშენებლო და სხვა სახის მასალები, რაზედაც საშინაო და საგარეო ბაზრებზე დიდი მოთხოვნაა. აღნიშნული პრობლემების მოგვარება უაღრესად მნიშვნელოვან ადგილს დაიჭერს იმპორტის ხვედრითი წილის შემცირებაში და ექსპორტის გადიდებაში, რაც საბოლოოდ დადებითად აისახება ქვეყნის ბიუჯეტზე და სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემების გაუმჯობესებაზე. ჩვენს წინაშე არსებული პრობლემების გადაჭრა დამოკიდებულია მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების მომზადებაზე, მაშინ როცა საჭიროა მეტი და კონკურენტუნარიანი სპეციალისტებით იქნას უზრუნველყოფილი ქვეყნის ნებისმიერი დარგი, ისეთი სპეციალისტების მომზადებაზე ვხარჯავთ დიდ ფინანსურ რესურსებს, რაზეც მოთხოვნა არ არის. უფრო გონივრულად უნდა მივუდგეთ სპეციალისტების მომზადებას. შევისწავლოთ შრომითი ბაზარის დღევანდელი მოთხოვნები, სწორად გავთვალოთ ახლო მომავლის პერსპექტივები და მოვამზადოთ იმდენი, რამდენი სპეციალისტიც არის საჭირო, რათა ისედაც მწირი ვაკანსიები არ დაკომპლექტდეს არა კვალიფიციური ადამიანისეული რესურსით. ბოლოს და ბოლოს აღვკვეთოთ „ნეპოტიზმი“, რომელიც დამლუპელია ქვეყნისათვის. როდემდე ვიყოთ ასეთ გაჭირვებულ მდგომარეობაში, მაშინ როდესაც სამინისტროები, ადგილობრივი მმართველობითი მუნიციპალიტეტები თუ სხვა სახელმწიფო დაწესებულებები გაბერილია საჭიროზე მეტი, თანაც არაკვალიფიცირებული კადრებით. ასე უმიზნოდ იფლანგება სახელმწიფო ფინანსები. მაშინ როცა, ფინანსების უკმარისობის გამო გადაუდებელი და პირველი რიგის სამუშაოების განხორციელება ფერხდება, რაც საზოგადოებაში იწვევს ნიჰილიზმს.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, პანდემია, ეფექტური მართვა

დღევანდელ გაუსაძლის მდგომარეობაში მყოფი ადამიანების ცხოვრება კიდევ უფრო დაამძიმა პანდემიამ. ათასობით ადამიანი მოთავსებული იქნა კარანტინში, გამოცხადდა კომენდანტის საათი, დაიკეტა ყველა ის ობიექტი, სადაც ადგილი ჰქონდა ხალხმრავლობას, გარდა სასიცოცხლო მნიშვნელობის ობიექტებისა. სწორმა და ეფექტურმა მენეჯმენტმა რიტმულად იმუშავა. დღესაც მუხლჩაუხრელ შრომას ეწევა ინფექციონისტი ექიმთა

კორპუსი. დღესაც არიან ურწმუნო თომები, რომლებსაც არ სჯერათ ვერაგი მტრის არსებობა... კვლავაც გრძელდება რეგულაციები... ყოველივე ამან გავლენა იქონია არა მარტო ჩვენი და მეზობელი ქვეყნების, ისედაც სუსტ ეკონომიკაზე, არამედ ეკონომიკურად ძლიერგანვითარებულ ქვეყნებზეც. ამან უნდა დაგვაფიქროს იმაზე რომ, ნაკლებად ვიყოთ დამოკიდებული ისეთ სასიცოცხლოდ აუცილებლობის პროდუქტების იმპორტზე, რომლის წარმოება ადგილზეც საკმარისად შესაძლებელია, ამით დეფიციტსა და ფინანსური რესურსების გადინებასაც შევამცირებთ. როგორც სტატისტიკიდან ირკვევა ბოლო წლებში ქვეყანაში ხორბლის ნათესების ფართობი სამჯერ და მეტად შემცირდა, მითუმეტეს როცა ეკონომიკური სიღუბის გამო ჩვენი მოქალაქეების კვების რაციონში ხორბლის პროდუქციის წილი 50%-ს შეადგენს (მაშინ, როცა ბევრ ქვეყნებში ეს მაჩვენებელი მხოლოდ 15%-ია). 1.5-ჯერ შემცირდა სიმინდის ნათესების ფართობი, ლობიოს - 3-ჯერ, მზესუმზირის და კარტოფილის - 1.7-ჯერ, ბოსტნეულის - 2-ჯერ. ამის გამო გაიზარდა კარტოფილის იმპორტი 6.5-ჯერ, ბოსტნეულის 11-ჯერ, ხორცპროდუქტების - 53%-ით, მცენარეული ცხიმის - 8.5%-ით და ა.შ. ამას ემატება კლიმატური პირობების გლობალურ ცვლილებების სოფლის მეურნეობაზე ზემოქმედების გაუთვალისწინებლობა. მიუხედავად იმისა, რომ სოფლის მეურნეობის დარგში ბევრი სიახლეებია დანერგული, მაგრამ აქ სამომავლო გამოწვევებისადმი მიდგომა მაინცდამაინც არ შეიმჩნევა. ჩვენ ვსაუბრობთ ახალი ტექნიკისა და ტექნოლოგიების დანერგვაზე სოფლის მეურნეობაში, თუმცა ვხედავთ, რომ არსებული ტექნიკა პრაქტიკულად სრულად არაა დატვირთული და დგას გზისპირა მდებარე ფარეხებში, გარეგნულად არც ეტყობა, რომ როდესმე იყო გამოყენებული დანიშნულების მიხედვით. მთავრობა სუბსიდირების მიზნით ეხმარება სტიქიით დაზარალებულ მევენახეებს. ჩვენი აზრით ეს უნდა გააკეთოს სადაზღვევო კომპანიებმა და არა ბიუჯეტის ხარჯზე. უკეთესი იქნებოდა მთავრობა დაეხმაროს მევენახეებს სპეციალური სექტვისაგან დამცავი ბადეების შექმნაში, რომლებსაც წარმატებით იყენებენ მაგალითად იტალიელი ფერმერები.

ქვეყანაში მცხოვრები მოსახლეობის დიდი ნაწილი ინერტიულია, მითუმეტეს ისინი, რომელთა ოჯახის წევრი ემიგრანტის დახმარებაზე არიან ორიენტირებული. სხვები ხედავენ მათ უსაქმურობას და თვითონაც ცდილობენ აიძულონ ახლობლები ემიგრაციაში წასვლაზე. საჭიროა მუხლჩაუხრელი შრომა და ოჯახისადმი დიდი სიყვარული რომ ადგილზე ერთობლივი შრომით შეიქმნან კეთილდღეობა. ამის გარეშე ფუჟია ყველაფერი და მიზანი მიულწევადია. გვახსოვდეს, რომ ჩვენს ქვეყანას სჭირდება მეტი სიყვარული, შრომა და პატრიოტიზმი, რათა თითოეული ადამიანისთვის ცხოვრება იყოს ღირსეული. ყველა მშობელს ახსოვდეს, რომ შვილები პატარაობიდან უნდა მიაჩვიონ შრომას და არა უსაქმურობას. ყველამ უნდა გაათვითცნობიეროს, რომ ყველა საქმეს აუცილებლად სჭირდება შესაბამისი ცოდნა, ხოლო სწავლასა და ცოდნის დაგროვებას თავისი დრო და ადგილი აქვს.

მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში იქაურ მცხოვრებლებს სამართლიანობა და წესრიგი. ყველგან და ყველაფერში იგრძნობა სისუფთავე, ურთიერთპატივისცემა, სიყვარული თავისი ქვეყნისადმი, რაც ადეკვატური შედეგებით გვირგვინდება. ქვეყანაში სადაც წესრიგისა და დისციპლინის დარღვევის ხშირი შემთხვევებია ცხადია, სასიკეთო შედეგს არ

უნდა ველოდოთ. ჩვენს ქვეყანაში სისუფთავისა და დისციპლინის დაცვა საფუძველთა-საფუძველი უნდა იყოს, ეს ჩვენთვისაც აუცილებელია და ათეულ ათასობით ჩამოსული სტუმარისა თუ ტურისტისათვისაც.

ერთმანეთისადმი ურთიერთპატივისცემა, ერთგულება, მაღლიერება და სიმართლე განაპირობებს ადამიანებს შორის ჰარმონიულ დამოკიდებულებას, რაც სტაბილურობის შენარჩუნების საშუალებას იძლევა.

ხელისუფლებამ ყველაფერი იღონოს იმისათვის, რომ ურჩ და დამნაშავე ადამიანებს თავისი ადგილი მიუჩინოს. ქვეყანაში რომ იყოს სიმშვიდე, სტაბილურობა, რათა დამაბულობის გარეშე იცხოვრონ ადამიანებმა და აკეთონ ქვეყნისათვის ღირებული საქმე, რომელიც სასიკეთო იქნება თითოეული ადამიანისთვისაც.

საქართველო მდიდარია ტურისტული ობიექტებით, მეტი და მეტი ინვესტიციები უნდა ჩაიდოს ტურისტული ინდუსტრიის განვითარებაში. არ მოდუნდეს ყურადღება და მაღალი ტემპებით განვითაროთ ტურისტული ინფრასტრუქტურის კეთილმოწყობა. რაც უფრო მაღალი დონის იქნება ინფრასტრუქტურა, მით უფრო მეტი მნახველი ეყოლება აღნიშნულ ობიექტებს, რომელსაც მოსდევს შემოსავლის შემოღება და მოსახლეობის პირობების გაუმჯობესება. ჩვენ არ შევუდგებით ტურისტული ობიექტების ჩამოთვლასა და მათ დახასიათებას, მაგრამ აღვნიშნავთ ადრე აღმოჩენილ, უყურადღებოდ მიტოვებულ საოცარ ადგილს, რომელსაც აღტაცებაში მოჰყავს მნახველი. ჯაჯის ტბა, რომელიც მდებარეობს მესხეთის ქედის სამხრეთ კალთაზე, ზღვის დონიდან 2655 მეტრზე. ტბა ესაზღვრება ჩოხატაურის, ვანისა და ადიგენის მუნიციპალიტეტებს. ტბასთან მდებარეობს მწვერვალი მეფისწყარო, რომლის სიმაღლე 2850 მეტრია. ტბასთან ყველაზე ახლოს მისვლა ტრანსპორტით შესაძლებელია სოფელ დერცელის საზაფხულო ფერმებისა და ვანის რაიონის ფერეთის პლატოს და სოფელ უხუთიდან. ამ გზის ორივე მხარეს გამწვრივებულია ქედები, რომლებიც მგზავრებს წარმტაც სანახაობად წარმოუდგება. ჯაჯის ტბის სიგრძე დაახლოებით 120 მეტრს შეადგენს და სიაგანე 60 მეტრამდეა და მიეკუთვნება ალპურ ზონას, სადაც დასავლეთ საქართველოს სხვადასხვა რაიონებიდან მოერეკებიან ჯოგს და ოთხი თვის განმავლობაში მეჯოგეები ეწევიან მცირე ბიზნესს. ტურიზმის დეპარტამენტმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გაამახვილოს ჯაჯის ტბის მიდამოს კეთილმოწყობაზე, რომ ის პასუხობდეს როგორც საზაფხულო, ასევე საზამთრო სეზონის ტურიზმის მოთხოვნების დაკმაყოფილებას, რაც გულისხმობს საგზაო და საამშენებლო ინფრასტრუქტურის განვითარებას.

მსოფლიოს მოსახლეობის თითქმის უმრავლესობა გამოხატავს დიდ ყურადღებას საქართველოს მიმართ, რადგან ჩვენი ქვეყანა არის უსაფრთხო და მიმზიდველი. ვიზიტორი თუ ტურისტი, ვინც ყოფილა ჩვენთან დიდად კმაყოფილი და აღფრთოვანებული წასულა, მათ დიდი სიყვარული, სტუმართმოყვარეობა და სითბო უგრძნიათ ჩვენს ღვთით დალოცვილ ქვეყანაში.

მნიშვნელოვანი და აუცილებელი საქმეების კეთებასთან ერთად არ უნდა დაგვავიწყდეს უნიკალური და მნიშვნელოვანი ტურისტული მარშრუტების კეთილმოწყობის ტემპების ზრდა, რათა საზღვარგარეთიდან შემოსულმა ტურისტებმა

იხილონ და დატკბნენ ახალი ტურისტული ობიექტების ნახვით, ამით ხელს შეუწყობენ სახელმწიფოს ბიუჯეტის შემოსავლების გადიდებას.

აღსანიშნავია, რომ ცნობილი სოციოლოგი სერგეი ლაზარევი აღნიშნავს, რომ ერთმა კაცმა მითხრა „ჩვენ საერთაშორისო დონეზე გვესმის, რომ კატასტროფისკენ მივდივართ, ყველაფერი გვაქვს: ფული, ტექნოლოგიები, ძალაუფლება, მაგრამ იდეები არ გაგვაჩნია, წარმოდგენაც არა გვაქვს რა შეიძლება გაკეთდეს სიტუაციის შესაცვლელად“. მაგრამ კაცობრიობისთვის მთავარი საფრთხე იდეების არარსებობა არ არის. მთავარი საშიშროება არასწორ ხედვასა და აზროვნების უნარის არქონაში იმალება. ჯერ კიდევ ასი წლის წინ სიმდიდრის მთავარი წყარო ნედლეული იყო, გარკვეული ხნის შემდეგ ასეთ სიმდიდრედ ტექნოლოგიები იქცა. ოცი, ოცდაათი წლის წინ მსოფლიომ შენიშნა, რომ მთავარი სიმდიდრე ინფორმაცია ხდება. სწორედ 21-ე საუკუნეში ინფორმაცია არის ქვეყნის ტექნიკური პროგრესის ძირითადი წყარო, სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტისა და ხალხის კეთილდღეობის ამალღების მნიშვნელოვანი ფაქტორი.

ამიტომ აუცილებელია, რომ სტუდენტი, მომავალი სპეციალისტი მოტივირებული იყოს, რომ ისწავლოს კარგად, ღრმად დაეუფლოს პროფესიას, უწყვეტად ეუფლებოდეს ინფორმაციებს თანამედროვე მიღწევების შესახებ, რაც დაეხმარება სპეციალისტს მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანოს ორგანიზაციის ეფექტური ღონისძიებების განხორციელებაში.

იბადება კითხვა, რატომ არ არის ჩვენი ქვეყანა ეკონომიკურად ძლიერი, უჭირს ხალხს, რატომ არ ჰყავს მაღალი დონის სპეციალისტები? მიზეზი ყველამ ჩვენს თავში უნდა ვეძიოთ. ბევრმა ქართველმა დაკარგა პატრიოტული გრძნობა, სიყვარული თავისი სამშობლოსადმი, მონახა უფრო სარფიანი გზა, შეიძულა ბრძოლითა და შრომით მოპოვებული წარმატებები, დაკარგა მოტივაცია, არ ფიქრობს გახდეს კარგი მენეჯერი, ინჟინერი, პედაგოგი, აგრონომი, ფერმერი და ა.შ. რომ უზრუნველყოს მასზე დაქვემდებარებული სექტორის ეფექტურად მართვა, სიკეთე მოუტანოს თავის თავს, ხალხსა და ქვეყანას. ამ შემთხვევაში დავესესხებით დიდი მამულიშვილის, ილია ჭავჭავაძის, ფრთიან და მიგნებულ ფრაზას- „ქვეყანა იმით კი არ არის უძლური, რომ ღარიბია, არამედ იმით, რომ მცოდნე, გონებაგახსნილი, გულანთებული კაცები არ ჰყავს“. დიდი ილიას ბრძნული აზრი რეალურ ასახვას პოულობს დღევანდელ საქართველოში.

ქვეყანა მოიგებს მაშინ როცა, ადამანისეული რესურსები გამოყენებული იქნება პატიოსნების, ცოდნის, პროფესიონალის, კვალიფიკაციის, გამოცდილების, დამსახურების, ღირსების, და არა სურვილის მიხედვით. თანამდებობაზე დანიშნული ან არჩეული იქნებიან კარგი წარსულისა და რეპუტაციის შესაბამისი კვალიფიკაციის ადამიანები(კარგი იქნება, თუ ზოდიაქოს ნიშნის დაბადებულების მიხედვით, გავითვალისწინებთ საჭირო ადამიანისეული რესურსების შერჩევას), რომელთაც ეყვარებათ თავიანთი სამშობლო, არ ექნებათ გადაჭარბებული ამბიციები და მოჭარბებული მოთხოვნები პრივილეგიებზე, მაშინ საზოგადოებას არ გაუჩნდება ეჭვი ამ კანდიდატების მიმართ, თანამდებობის პირის დანიშვნასა თუ არჩევაში, გათვალისწინებული უნდა იყოს კოლექტივის აზრი.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიული ხედვა მდგრადი განვითარების პრინციპზე დაყრდნობით ითვალისწინებს ისეთი გარემოს შექმნას,

რომელიც ხელს შეუწყობს აგრო-სასურსათო სექტორში კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, მაღალხარისხიანი პროდუქციის წარმოების ზრდას, სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფას, სურსათის უვნებლობასა და სიღარიბის დაძლევას.

ქვეყანაში არსებული ხარვეზების გამოსასწორებლად ბევრი სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი პროექტი განხორციელდა, აღსანიშნავია, რომ ბოლო 30 წლის განმავლობაში პირველად განხორციელდა სარწყავი და სადრენაჟე სისტემების მასშტაბური 161,1 მილიონი ლარის ღირებულების რეაბილიტაცია, მთელი საქართველოს მასშტაბით გაიწმინდა სარწყავი სისტემის პრაქტიკულად ყველა დიდი მაგისტრალური არხი და გამანაწილებელი. ჩატარებულმა სამუშაოებმა ფერმერებს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის 40-50 %-ით გაზრდის საშუალება მისცა. შეიქმნა მოსავლის სტაბილურად მიღების შესაძლებლობა. სულ 2014 წელს 88 ათასი ჰა ფართობი გასარწყავდა. წინა წლებთან შედარებით გლეხებს სამჯერ მეტი მიწის ფართობის მორწყვა შეეძლებათ.

ჩვენთვის კარგადაა ცნობილი, რომ საქართველოს მევენახეობას უდიდესი და მდიდარი ტრადიციები გააჩნია. XIX საუკუნის 70-იან წლებში ქართული ღვინო ივანე მუხრან-ბატონის მარნიდან უკვე საქართველოს ფარგლებს გარეთ გადიოდა, ხოლო XX საუკუნის დასასრულიდან მოყოლებული, ქართული მეღვინეობა გამუდმებით ვითარდება. მეღვინეებმა საკმაოდ წარმატებულად შეაღწიეს შედარებით მკაცრ და რთულ ბაზრებზე, როგორც არის ევროპის, ამერიკისა და აზიის ბაზრები.

2013 წელს წარმატებით ჩატარებულმა რთველმა მევენახეობის, მეღვინეობის დარგის უმნიშვნელოვანესი სტიმულირება მოახდინა. ბოლო 8 წლის განმავლობაში პირველად დაიწყო ახალი ვენახების მასობრივი გაშენება (დღესაც მაღალი ტემპებით გრძელდება კახეთსა და სხვა რეგიონებში). დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოში 3 მილიონზე მეტი ნამყენი ვაზი იქნა რეალიზებული. გაზრდილია ღვინის სექტორის საინვესტიციო მიზიდველობა და ღვინის კომპანიების აქტივობა. 2013 წელს ღვინის ექსპორტმა 46,7 მილიონი ბოთლი შეადგინა, რაც ორჯერ აღემატება წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელს. ეს იმაზე მიგვანიშნებს რომ ქართულმა ოცნებამ გონივრულ მენეჯმენტზე დაყრდნობით მეტად პრაქტიკული და ეფექტიანი ნაბიჯი გადადგა ადრე გადაუჭრელი და სასიცოცხლო მნიშვნელობის ამოცანის დაძლევის მხრივ.

უწყვეტ ფაზაშია მევენახეობის განვითარების ტემპების დაჩქარება, რადგან წლიდან-წლამდე იზრდება ყურძნის წარმოება, რაც იქიდან ჩანს, რომ არსებული მონაცემებით საქართველოდან რუსეთში 2019 წლის მაისში ექსპორტირებული იყო 4 522 250 ბოთლი ღვინო, ივნისში 4 209 866, ხოლო ივლისში ექსპორტი შემცირდა 3 550 264 ბოთლამდე, რაც 27 %-ით ნაკლებია გასული წლის ივლისის ექსპორტის მაჩვენებელზე, ხოლო 28 %-ით ნაკლებია 2019 წლის მაისის მონაცემებზე და 18 %-ით ჩამორჩება 2019 წლის ივნისის მაჩვენებელს.

არადა ბოლო წლების განმავლობაში მეღვინეობის დარგში არსებულმა ჯანსაღმა და კონკურენტუნარიანმა გარემომ შესაძლებელი გახადა, რომ 2017 წელს ნაწილობრივ, ხოლო 2018 წელს სრულად, რთველი პირველად ჩატარებულიყო სახელმწიფო სუფსიდის გარეშე. შარშან გადამუშავდა რეკორდული რაოდენობის 230 ათასზე მეტი ტონა ყურძენი, ხოლო მევენახეობის შემოსავალი 300 მილიონ ლარს გადააჭარბა.

2021 წელს კახეთსა და შემოგარენში ყურძნის მოსავალს კარგი პირი უჩანდა და მევენახეები რეკორდული მოსავლის მოლოდინში იყვნენ, მაგრამ მოულოდნელმა სტიქიამ კახეთის ზოგიერთი რაიონის კერძო სექტორი მნიშვნელოვნად დააზარალა. ხელისუფლება იძულებული გახდა მევენახეებზე მიყენებული ზარალი სახელმწიფო სუბსიდიით აენაზღაურებინა. მევენახეები ხელისუფლების მიერ გაწეული დახმარების გამო ძალიან კმაყოფილი დარჩნენ. ხოლო ვენახების გაშენების მზაობა არ ნელდება, რადგან აღნიშნული დარგი არის გლეხკაცის შემოსავლის ზრდის მნიშვნელოვანი წყარო, ხოლო სახელმწიფოსთვის ბიუჯეტის შევსების მნიშვნელოვანი ფინანსური რესურსი.

ოპტიმიზმს ინარჩუნებს მევენახეობის კომპანიების ხელმძღვანელობა, რომელთა განცხადებითაც, ბიზნესი აქცენტს საექსპორტო არეალის გაფართოებაზე აკეთებს, რაც რუსეთის ბაზარზე დამოკიდებულების შემცირებას გამოიწვევს. ღვინო, რუსეთის გარდა, გაგვაქვს ამერიკის ბაზარზეც, უკრაინაში და სხვა ქვეყნებში.

უნდა აღინიშნოს, რომ მრავალფეროვნების გამო, იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველო შავ ზღვას ესაზღვრება, საქართველოში ეკოლოგიური და კლიმატური ზონების დიდი ნაირსახეობაა, რაც ზომიერი და სუბტროპიკული ზონებისთვისაა დამახასიათებელი სასოფლო-სამეურნეო კულტურების უმეტესობის მოყვანის შესაძლებლობას იძლევა. ეს კულტურები მოიცავს მარცვლეულის საადრეო და საგვიანო, ბოსტნეულის, ბალჩეულის, კარტოფილის ტექნიკურ კულტურებს, ყურძნის, სუბტროპიკულ კულტურებს, ხილის ნაირსახეობას და სხვ. ქალაქებსა და სოფლებში და მათ მიმდებარე ტერიტორიებზე სამოვრებისა და სათიბებისთვის დათმობილ თითქმის 1 800 000 ჰექტარზე საკმაოდ გავრცელებულია მეცხოველეობა და მეფრინველეობა. მეცნიერების მიერ წინასწარ გაანგარიშებით ირკვევა, რომ არსებული მიწის ფონდის ეფექტურ გამოყენებასა და დამუშავებას 10-12 მილიონი ადამიანი გამოკვება შეუძლია და მინიმუმამდე შეამციროს იმპორტის ხვედრითი წილი, რაც დადებითად აისახება ქვეყნის კეთილდღეობის ამაღლებაზე.

გაკვირვებას იწვევს ის, რომ როცა მესაქონლეობა და მეფრინველეობა ფართოდ გავრცელებული დარგია, ძალზე მაღალია საქონლისა და ქათმის ხორცის საცალო ფასები. კრიტიკას ვერ უძლებს ქათმის კვერცხისა და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების, შაქრის, ზეთის, პურის, ფქვილის და სხვა ყოველდღიური სამომხმარებლო საგნების ფასების კატასტროფულად ზრდა, რაც მძიმე მდგომარეობაში აყენებს, ისედაც მცირემოსავლიან ოჯახებს. როგორც ირკვევა, არალეგალური გზით ხდება საქონლის ხორცის გატანა საზღვარგარეთ, რაც სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას ითვალისწინებს. ამიტომ შესაბამისმა სამართალდამცავმა სტრუქტურებმა ყველაფერი უნდა იღონოს აღნიშნული პირების დასასჯელად.

ჩვენ გაცილებით მეტი რესურსი გვაქვს, ვიდრე გვგონია, ჩვენ გვაქვს გაცილებით მეტი, ვიდრე ბუნებრივ რესურსებს შეუძლია შემოგვთავაზოს. მაღალი ინტელექტუალური დონის ერს შეუძლია ძალიან მნიშვნელოვან წარმატებებს მიაღწიოს თავისი ინტელექტის ხარჯზე. ამის ნათელი მაგალითებია ისრაელისა და სამხრეთ კორეის ახალგაზრდა სახელმწიფოების არნახული მიღწევები ბუნებრივი რესურსების ღრმა დეფიციტის პირობებში.

ქვეყანა ნელ-ნელა იწყებს ძალის მოკრებას, რათა გადაიჭრას სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები და ჩვენს ხელთარსებული რესურსები მაქსიმალურად და ეფექტურად იქნას გამოყენებული ხალხის ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებისთვის. აღსანიშნავია, რომ მიმდინარე წლის იანვარ-სექტემბრის თვეში საქონელბრუნვა წინა წელთან შედარებით 22,3 %-ით გაიზარდა. ეს იმაზე მეტყველებს, რომ საქმე ნელ-ნელა ლაგდება, რომ ქვეყანაში იყოს გარანტირებული სტაბილურობა.

ძალიან ბევრი დრო უქმად წავიდა, ეს დრო მოხმარდა კოვიდ-19-ის წინააღმდეგ ბრძოლას და ადამიანების ჯანმრთელობის შენარჩუნებას. უკვე დროა, რომ ქართველებმა მიხედონ თავიანთ მამულს და სხვისი იმედით არ უნდა ვიყოთ, ვიშრომოთ და ვიღვაწოთ ჩვენი სამშობლოს ძლიერებისთვის. რა გვაქვს გასაყოფი, ერთი ქვეყნის შვილები ვართ, საქართველო ყველას თანაბრად ეკუთვნის. ყველაფერი გავაკეთოთ იმისათვის, რომ დავამუშავოთ ათი ათასობით ჰა მიტოვებული მიწა, თუ გვინდა უკეთესი მომავალი და კარგი ცხოვრება გვექონდეს ყველა ჩვენგანს, მოვიწიოთ უხვი მოსავალი და ვიკვებოთ ნატურალური სოფლის მეურნეობის პროდუქტებით და უარი ვუთხრათ ნიტრატებით სავსე უცხოეთიდან შემოტანილ პომიდორს, კარტოფილს, ხახვს, კომბოსტოს, ყურძენს და უამრავ სხვა კვების პროდუქტებს. მართებულად არ მიგვაჩნია, როცა სომხეთიდან ყოველწლიურად 6 მილიონი დოლარის ღირებულების ტარხუნა შემოგვაქვს, როდესაც ამის რეალური შესაძლებლობა ნამდვილად არსებობს... ნუთუ ქართველ ფერმერს ტარხუნის მოყვანა არ შეუძლია? რატომ უნდა ვიყოთ საქართველოს მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი მძიმე ეკონომიკურ მდგომარეობაში, როცა საამაყო წარსული გვაქვს, გვყავდა სახელოვანი წინაპრები, თავდადებული მამულიშვილები, რომლებმაც უზარმაზარი წვლილი შეიტანეს ქვეყნის ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში, როგორებიც იყვნენ გამოკვეთილი ეროვნული გმირები, დავით აღმაშენებელი, ილია ჭავჭავაძე, ზვიად გამსახურდია და მრავალი თავდადებული მამულიშვილი. არ შევუდგებით დანარჩენი სახელოვანი ქართველი რაინდების ჩამოთვლას.

რა დროც არ უნდა გავიდეს ქართველ კაცს გადმოცემით მაინც ემახსოვრება ვასილ მჟავანაძის მიერ გაკეთებული ქართული ღირსეული საქმეები და მამაშვილური დამოკიდებულება თითოეული ქართველისადმი. ის შეიყვარა მთელმა საქართველომ. მოსკოვიდან, როცა ვასილ მჟავანაძე საქართველოს კ.კ ცენტრალური კომიტეტის პირველ მდივნად გადმოჰყავდათ, ნიკიტა ხრუშჩოვი ანგარიშში მოტყუვდა. სტალინისა და ბერიას მკვლელს აშკარად იმედი ჰქონდა, რომ ქართველი ვასილ მჟავანაძე, რომელსაც ქართულად საუბარი უჭირდა, ეროვნულ ფესვებს მთლიანად მოწყვეტილი, გარუსებული მმართველი იქნებოდა და საქართველოს საქმესაც ისე წაიყვანდა, როგორც ამას კრემლი მოისურვებდა, მაგრამ ყველაფერი პირიქით მოხდა. აღმოჩნდა, რომ არათუ კომუნისტურ საქართველოს, არამედ საერთოდ ჩვენი უძლიერესი ქვეყნის მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში იშვიათად განგვიცდია ისეთი კულტურული და საზოგადოებრივ-ეკონომიკური აღმავლობა, როგორც ეს ვასილ მჟავანაძის ცხრამეტწლიანი მმართველობის დროს მოხდა.

ყველა გონიერი და ღირსეული ადამიანი, მიუხედავად ეროვნებისა, იმის ცდაში უნდა იყოს, რა სიკეთე მოუტანოს ქვეყანას, რომლის დამსახურებას ხალხი არ დაივიწყებს. ამის მკაფიო მაგალითად შეგვიძლია მოვიყვანოთ ანასტას მიქოიანი, აშშ-ში ყოფნის დროს მას

უჩვენეს უნიკალური თვისებების მქონე მცენარე ყაბაყი და ესაუბრნენ მის სიკეთესა და მაღალრენტაბელობაზე. მიქოიანმა ფერმერს ყაბაყის თესლი სთხოვა, მაგრამ ცივი უარი მიიღო. დიდი სიამოვნებით, მაგრამ ამერიკიდან ყაბაყის თესლის გატანა კანონით აკრძალულია! მაშინ ის თავის თანაშემწესთან ერთად იმავე დღეს ესტუმრა მეზობელ ფერმას. მეპატრონე ლაპარაკში გაართეს, ხან მიქოიანი იპარავდა ყაბაყის თესლს, ხან მისი თანაშემწე. ასე გამოვიდნენ ისინი ფერმიდან ჯიბეებდატენილი და ყაბაყის თესლი საბჭოთა კავშირში ჩამოიტანეს. საბჭოთა კავშირში ყაბაყი ძალიან სწრაფად მოაშენეს და შიმშილობის დროს მასზე ძალიან დიდი მოთხოვნილება იყო. ასევე ყაბაყის კულტურა საქართველოში მალე გავრცელდა და მას დღეს გემრიელად შეექცევა ქართველი მომხმარებელი.

ნებისმიერი თანამდებობის პირი დღენიადაგ იმის ზრუნვაში უნდა იყოს, თუ როგორ უნდა ამაღლდეს ადამიანის ცხოვრების კეთილდღეობის დონე. მიქოიანმა და მისმა თანაშემწემ „მოპარული ყაბაყის თესლით“, ნათელი მაგალითი აჩვენა პარტიულმა მუშაკმა, თუ რა არჩევანი გაეკეთებინა მას იმ მომენტში, როცა ფერმერმა უარი უთხრა ყაბაყის თესლის მოცემაზე. მიქოიანი და თანაშემწე სწორედ ისე მოიქცნენ, როგორც ამას სახელმწიფო ინტერესი მოითხოვდა.

ქვეყანაში საჭირო ღონისძიებების გატარება უნდა ეფუძნებოდეს კანონიერებას და სამართლიანობას, რომელიც არსებული რესურსების ეფექტური გამოყენებისა და საჭირო პროექტების მიზანმიმართული განხორციელების აუცილებელი პირობაა. უნდა აღინიშნოს, რომ ქვეყნისა და მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლებისათვის ერთ-ერთი და მნიშვნელოვანი ფაქტორია ადამიანისეული რესურსების სწორად ფორმირება და მათი გონებრივი შესაძლებლობების, ნიჭისა და ინტელექტის ეფექტური გამოყენება. ადამიანისეული რესურსების მიღწევები იძლევა შესაძლებლობას, რათა სასწაულები მოახდინოს ნებისმიერი დარგის სამეწარმეო საქმიანობის განვითარებაში.

საქართველო ეკონომიკურად, სოციალურად და სულიერად ყოველთვის ძლიერი იყო, რადგან დავით აღმაშენებელი ქვეყანას მარტო ხმლით კი არა კანონით და სამართლით მართავდა, ამიტომაც იგებდა, იმარჯვებდა და ახალ-ახალ წარმატებებს აღწევდა.

ჩვენი ქვეყნის ხელისუფლებას სჭირდება მეტი მოტივაცია, პროგრესი, ალტერნატივები, რათა მაღალკვალიფიციური, გამოცდილი და გონიერი სპეციალისტების ჩართულობით მაქსიმალურად და მიზანმიმართულად იქნას გამოყენებული არსებული რესურსები, ერთხელ და სამუდამოდ ბოლო მოეღოს მტარვალთა ბოგინს, ქვეყანაში დამყარდეს მშვიდობა, იყოს სიყვარული, ურთიერთპატივისცემა და სტაბილურობა, რაც ხალხის კეთილდღეობის ამაღლების გარანტი იქნება.

გამოყენებული სიტერატურა

აბესაძე რ. 2020. გლობალიზაცია და პანდემიის ეკონომიკური შედეგები. ჟ.: „ეკონომისტი—. № 5.

კოვიდ 19-ის წინააღმდეგ საქართველოს მთავრობის მიერ გატარებული ღონისძიებების ანგარიში. 2020. <https://stopcov.ge/Content/files/govermant--report.pdf>

- კორონავირუსის შესაძლო გავლენა მსოფლიო ეკონომიკაზე ქვეყნებისა და ეკონომიკის დარგების მიხედვით. 2020.
http://www.parliament.ge/ge/ajax/downloadFile/136006/კორონავირუსის_შესაძლო_გავლენა_მსოფლიო_ეკონომიკაზე
- პაპავა ვ., ჭარაია ვ. 2020. ეკონომიკური კრიზისი და საქართველოს ეკონომიკის ზოგიერთი გამოწვევა <https://www.gfsis.org/ge/publications/opinion-papers>
- როგორ ებრძვის მსოფლიო კორონავირუსის (COVID-19) პანდემიას 2020
<https://factcheck.ge/ka/story/38379-როგორ-ებრძვის-მსოფლიო-კორონავირუსის-covid-19-პანდემიას>
- ტურიზმის ამოქმედების ანტიკრიზისული გეგმა. 2020.
http://www.economy.ge/uploads/files/2017/news/2020/final_tourism_presentation.pdf 23
- პ. გუგუშვილი, საქართველოს და ამიერკავკასიის ეკონომიკური განვითარება XIX-XX სს, ტ. 3გვ. 227.
- თ. გამსახურდია, ქვეყნის ბუნებრივი და ფინანსური რესურსების ეფექტური ხარჯვისადმი ძირითადი მიდგომები. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის III საერთაშორისო კონფერენციის მასალები № 3, ქუთაისი, 2019.

COVID-19 AND EMPLOYMENT - UNEMPLOYMENT IN THE SERVICE SECTOR (ON THE EXAMPLE OF IMERETI REGION)

*Karkashadze Nargiza
Ukleba Shura*

Abstract

The article “COVID-19 and Employment-Unemployment Problems in the Service Sector (for example in the Imereti region)” discusses problems related to the pandemic in general and in the service sector in particular, which has had a major impact on employment and unemployment in Georgia, particularly in the Imereti region.

The article discusses in detail the situation of forced unemployment in the service sector during the pandemic, which is well reflected in various studies. There is also a statistical analysis of the service sector, in particular the tourism sector, which talks about the problems caused by the pandemic. It also notes that although many hotels have closed, some have adapted to new challenges in response to government demands and have been converted into coveted hotels designated as quarantine and rehabilitation facilities for those infected.

The paper focuses on the different challenges of health care that are not addressed by the problem of employment and unemployment; New clinics and field hospitals were added.

In the paper we also touched on the quality of service, for which it was necessary to train staff, in particular family doctors.

The paper also focuses on service areas such as online teaching, which has both positive and negative consequences, with a particular focus on online teaching at the university. In this regard, we believe that online teaching in universities is not justified. In general, online training is ineffective in the field of education. But for a number of reasons it is impossible to conduct classes in auditoriums and classrooms. We have also discussed in the article about the services of the financial sector and state institutions, which will make timely decisions on services both online and on the premises, which is why these institutions were arranged in accordance with the requirements of the pandemic.

Keywords: *service sector, pandemic, unemployment, employment problems*

COVID-19 და დასაქმება-უმუშევრობის პრობლემები მომსახურების სფეროში (იმერეთის რეგიონის მაგალითზე)

ქარქაშაძე ნარგიზა
უკლება შურა

აბსტრაქტი

სტატიაში „COVID-19 და დასაქმება-უმუშევრობის პრობლემები მომსახურების სფეროში (იმერეთის რეგიონის მაგალითზე) განხილულია, პრობლემები, რომელიც დაკავშირებულია პანდემიასთან, ზოგადად და კერძოდ, მომსახურების სფეროში, რამაც დიდი ზეგავლენა იქონია დასაქმებასა და უმუშევრობაზე საქართველოში, კერძოდ იმერეთის რეგიონში.

სტატიაში დაწვრილებით არის განხილული პანდემიის დროს მომსახურების სფეროში იძულებითი უმუშევრობის მდგომარეობა, რაც კარგად არის ასახული სხვადასხვა კვლევებში. ასევე გაკეთებულია მომსახურების სფეროს, კერძოს ტურიზმის სფეროს სტატისტიკური ანალიზი, სადაც საუბარია იმ პრობლემების შესახებ, რომელიც გამოიწვია პანდემიამ. აქვე აღნიშნულია, რომ მიუხედავად იმისა ბევრი სასტუმრო დაიხურა, ზოგიერთმა მთავრობის მოთხოვნების შესაბამისად მოახდინა ადაპტაცია ახალ გამოწვევებზე და გადაკეთდა კოვიდ სასტუმროებად, რომელიც დანიშნული იყო ინფიცირებულთა საკარანტინო და სარეაბილიტაციო სივრცეებად.

ნაშრომში ყურადღებაა დათმობილი ჯანდაცვის მომსახურების განსხვავებულ გამოწვევებზე, რომელსაც დასაქმებისა და უმუშევრობის პრობლემა არ შეხება, პირიქით სამედიცინო კლინიკებში მოთხოვნის გაზრდასთან ერთად საჭირო შეიქმნა პენსიონერების სამსახურში დაბრუნება და სამედიცინო უნივერსიტეტის დამამთავრებელი სტუდენტების დასაქმება შედარებით დაბალ პოზიციებზე. დაემატა ახალი კლინიკები და საველე სავადმყოფოები.

ნაშრომში შევხებით ასევე მომსახურების ხარისხს, რისთვისაც საჭირო შეიქმნა კადრების, კერძოდ ოჯახის ექიმების გადამზადება.

ნაშრომში ასევე ყურადღება იქნა გამახვილებული მომსახურების სფეროს ისეთ დარგებზე, როგორცაა ონლაინ სწავლება, რომელსაც გააჩნია როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი შედეგები, განსაკუთრებით ყურადღება გავამახვილეთ უნივერსიტეტში ონლაინ სწავლებაზე. ამ საკითხთან დაკავშირებით ჩვენი აზრით მიგვაჩნიათ, რომ უნივერსიტეტებში ონლაინ სწავლება არ არის გამართლებული. ზოგადად სასწავლო სფეროში ონლაინ სწავლება არაეფექტურია. მაგრამ რიგი მიზეზების გამო შეუძლებელია აუდიტორიებსა და საკლასო ოთახებში მეცადინეობების ჩატარება. ჩვენ სტატიაში განვიხილეთ საფინანსო სექტორის და სახელმწიფო დაწესებულებების მომსახურების შესახებაც, რომლებმაც დროულად მიიღეს გადაწყვეტილება როგორც ონლაინ, ისე სივრცეებში მომსახურების თაობაზე, რის გამოც მოწყობილი იყო აღნიშნული დაწესებულებები პანდემიის მოთხოვნების შესაბამისად.

საკვანძო სიტყვები: *მომსახურების სფერო, პანდემია, უმუშევრობა, დასაქმება პრობლემები*

საქართველომ პანდემიის პირველი ტალღა შედარებით მსუბუქად გადაიტანა, თუმცა ეკონომიკური კუთხით ქვეყანა დიდი გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა. დაწესებულმა შეზღუდვებმა მნიშვნელოვანი ეკონომიკური გავლენა იქონია ტურიზმის, საცალო ვაჭრობის და ტრანსპორტის სექტორებზე. ტურიზმის სექტორი, რომელზეც ქვეყნისთვის უცხოური ვალუტის შემოდინების 35%-ია დამოკიდებული, ფაქტიურად მთლიანად შეჩერდა, სავაჭრო ობიექტების ნახევარი დაიხურა, შეჩერდა სატრანსპორტო გადაყვანებიც. კრიზისმა მოიცვა მშენებლობის, უძრავი ქონების ოპერაციების, დასვენებისა და გართობის სექტორები.

პანდემიამ 2020 წელი, ჯანდაცვასთან დაკავშირებული გამოწვევების გარდა, ეკონომიკური თვალსაზრისითაც მძიმე წლად აქცია. Covid 19-ით გამოწვეული ეკონომიკური შედეგების დათვლა და პროგნოზების გაკეთება როგორც მსოფლიოს, ისე საქართველოს მასშტაბით ჯერ კიდევ 2020 წლის გაზაფხულზე დაიწყო. 2020 წლის ბოლოსთვის ეს ეფექტი კიდევ უფრო გამოიკვეთა და შესაძლებელი გახდა მეტ-ნაკლებად კონკრეტული ციფრებით გამოიხატოს მისი გავლენა ქვეყნის ეკონომიკაზე, მათ შორის რეგიონების ეკონომიკაზე.

ეკონომიკურ ეფექტს, რომელიც პანდემიამ ქვეყანას მოუტანა, ორი - სუბიექტური და ობიექტური - მხარე აქვს. ერთი განპირობებულია ობიექტური მოცემულობებით, როგორცაა: მსოფლიო მასშტაბით ინვესტიციების შემცირება, საერთაშორისო მგზავრობის შემცირება, საერთაშორისო ვაჭრობის შეფერხება, გზავნილების შემცირება, განსაკუთრებით პანდემიის პირველ ეტაპზე და ა.შ. მეორე, ანუ სუბიექტური მხარე კი დაკავშირებულია ხელისუფლების გადაწყვეტილებებთან, მათ შორის ე.წ. ლოქდაუნის გადაწყვეტილებასთან,

რომელიც საქართველოს ხელისუფლებამ 2020 წელს ორჯერ მიიღო - გაზაფხულზე და შემოდგომაზე:[1]

COVID-19 –ის გავრცელებამ საქართველოში პირველ ეტაპზე, მისი მოცვის არეალის სიმცირის გამო ქვეყანაში სხვადასხვა დარგების ფუნქციონირებისათვის ხელი არ შეუშლია, ამიტომ ყველა დაწესებულებას ჰქონდა დრო იმის, რომ გაეაზრებინათ ის სუბიექტური და ობიექტური პრობლემები, რაც შეიძლება დამდგარიყო პანდემიის მასიური გავრცელების პირობებში. როგორც დავინახეთ პანდემიის მიერ გამოწვეული პრობლემები შეეხო ყველას კერძო და სახელმწიფო სექტორს, სასწავლო-აღმზრდელობით დაწესებულებებს, განსაკუთრებული გამოწვევების წინაშე დადგა მომსახურების სფერო. მათ შორის მნიშვნელოვანია გამოვყოთ სამედიცინო მომსახურება, სადაც დარგის სპეციალისტებს მომსახურება უწევდათ 24 –საათიან რეჟიმში.

2020–21 წლებში პანდემიის გავრცელების რეკორდული ზრდის გამო პერიოდულად გაჩერდა: სატრანსპორტო მომსახურება, სასწავლო დაწესებულებები, რესტორნები და სხვა კვების თუ გასართობი საშუალებები, ჩაიკეტა საზღვრები, შეწყდა სარკინიგზო, საჰაერო და საზღვაო მიმოსვლები. ორი წლის მანძილზე ტურისტული მომსახურება შეიზღუდა და გარკვეული პერიოდი სრულიად გაჩერდა. ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე ქვეყანაში გაიზარდა იძულებითი უმუშევრობა. კვლევამ გვიჩვენა, რომ ქვეყნის მოსახლეობა და მთავრობაც უდიდესი გამოწვევის წინაშე დადგა.

მნიშვნელოვანი გამოწვევის წინაშე დადგა ტურიზმის სექტორი, რომელმაც ყველაზე დიდი დარტყმა მიიღო COVID-19-ისგან, როგორც მოთხოვნის, ისე მიწოდების კუთხით. მიუხედავად იმისა, რომ არსებული სიტუაციის გათვალისწინებით, რთულია საერთაშორისო ტურიზმზე კორონავირუსის გავლენის შეფასება, მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის (UNWTO) შეფასებით, 2020 წელს საერთაშორისო ტურისტული მიმოსვლები შემცირდება 1-3%-ით, წინაზე ნავარაუდები 3-4%-იანი ზრდის ნაცვლად. რაც ნიშნავს, საერთაშორისო ვიზიტორების დანახარჯებიდან მიღებული თანხების 30-50 მილიარდი აშშ დოლარით შემცირებას.

COVID-19 პანდემიის დროს ტურისტულმა კომპანიებმა უნდა შეძლონ ონლაინ ტურიზმზე მობილიზება. შესაძლებელია, შეიქმნას ისეთი ვირტუალური ტურები, რომლებიც მოახდენს საქართველოს ტურისტული ადგილების პოპულარიზაციას.

სასურველია, ქართულმა ტურისტულმა ბიზნესმა სწორედ ინტერნეტსივრცეში მოახდინოს სრული ინტეგრირება, აითვისოს ინტერნეტ-მარკეტინგის ინსტრუმენტები, ტურისტული პროდუქტების ეფექტურად წარდგენისა და რეალიზების არხები, დროულად შეძლოს ადაპტირება იმ გამოწვევებთან, რომელიც უკავშირდება მსოფლიოში არსებულ პანდემიას, განავითაროს და უფრო მიმზიდველი გახადოს: ვებგვერდები, სოციალური მედიის ტექნოლოგიები, ტურისტული ონლაინ აპლიკაციები, შეიმუშაოს ონლაინ გაყიდვისა და გაყიდვის შემდგომი მომსახურების ფორმები.

ტურიზმის სექტორს ნამდვილად შესწევს მოულოდნელ მოვლენებთან ადაპტაციის უნარი. ამ ეტაპისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ყურადღება მიექცეს ისეთ კომპანიებს, რომლებიც ადგილობრივ ბუნებრივ და კულტურულ მემკვიდრეობაზე დაფუძნებულ ეკოტურიზმის პროდუქტებს გვთავაზობენ და, რაც მთავარია, ხელს არ

შეუწყობს გადატვირთვას. ასევე, ძალზე მნიშვნელოვანია, ტურისტულმა კომპანიებმა უფრო მგრძობიარე გახადონ მათი პროდუქტები მომავალი პანდემიებისთვის. კომპანიების მთავარი ამოცანა კი როგორც მიწოდების, ისე მოთხოვნის თვალსაზრისით, რეალურად, მდგრადი პროფილისკენ უნდა იყოს მიმართული, რომელიც ადვილად მოახდენს ახალი გამოწვევების შედეგად წარმოქმნილ ცვლილებებთან ადაპტირებას[2].

თუ გადავხედავთ ბრუნვის სტრუქტურას საქმიანობის სახეების მიხედვით, ყველაზე მაღალი წილი აქვს ვაჭრობას (ავტომობილების რემონტის ჩათვლით) (38,3%); შემდეგ მოდის ხელოვნება, გართობა და დასვენება (28,4%); დამმუშავებელი მრეწველობა (9,7%); მშენებლობა (7,9%); ტრანსპორტი და დასაწყობება (4,5%); ელექტროენერჯის, აირის, ორთქლისა და კონდიციონერული ჰაერის მიწოდება (2,6%); სხვა დარგები (8,7%).

2020 წლის დეკემბრის ბოლოს საქართველოს სტატისტიკის ეროვნულმა სამსახურმა გადახედა დასაქმებისა და უმუშევრობის დათვლის მეთოდოლოგიას, რამაც არსებითი ცვლილებები შეიტანა სტატისტიკის სტრუქტურაში¹⁰ - გაზარდა და რეალობას ნაწილობრივ დაუახლოვა უმუშევრობის მაჩვენებელი და, შესაბამისად, შეამცირა დასაქმებულთა რიცხვი. ამის მთავარი მიზეზი ისაა, რომ ახალი სტანდარტით თვითდასაქმებულთა წილი შემცირებულია დასაქმებულთა ჯამურ რაოდენობაში (2019 წელს 49,7%-იდან შემცირდა 30,7%-მდე).

ახალი სტანდარტით დაანგარიშებული სტატისტიკის თანახმად, გასულ წლებსა და 2020 წლის I-III კვარტალებში უმუშევრობის მხრივ არსებული ვითარება მოწმობს შემდეგზე - როცა ქვეყნის მასშტაბით 2020 წლის II კვარტალში, წინა წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით, ეს მონაცემი გაზრდილია 1%-ით, III კვარტალში - სულ 0,4%-ით. ქალაქებისა და სოფლის ტიპის დასახლებების დინამიკა ამ თვალსაზრისით განსხვავებულია - ქალაქად უმუშევრობის დონე ზრდის უფრო მაღალი მაჩვენებლით ხასიათდება, სოფლის ტიპის დასახლებებში კი, ზოგ შემთხვევაში, შემცირებულიც კია. ეს, სავარაუდოდ, განპირობებული უნდა იყოს იმ ფაქტორით, რომ ქვეყანაში ეკონომიკური განვითარების ძირითადი მამოძრავებელი და მშპ-ს მაგენერირებელი ქალაქის ტიპის დასახლებებია; შესაბამისად, ეკონომიკური ვარდნაც, რისი შედეგიც იყო დასაქმებულთა რაოდენობის შემცირება, ძირითადად მათ შეეხო.

ეს სტატისტიკა მნიშვნელოვნად ცვლის რეგიონული დასაქმების სურათს, რომელიც ახალი სტანდარტით ჯერჯერობით არ არის დამუშავებული და გამოქვეყნებული, ამიტომ ძველ მაჩვენებლებს ახლა არ წარმოვადგენთ. თუმცა დიაგრამა 5 COVID 19-ის პანდემიის გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე რეგიონულ ჭრილში 15 საინტერესოა დასაქმების დარგობრივი სტრუქტურა, რომელიც უშუალოდ არ ასახავს დასაქმებისა და უმუშევრობის რეგიონულ რაკურსს, თუმცა რეგიონებში წამყვანი დარგების ცოდნის პირობებში, გარკვეული დასკვნების გამოტანა მაინც შეიძლება.

დასაქმებაში ყველაზე დიდი წილი საბითუმო და საცალო ვაჭრობაზე მოდის (თითქმის 200 000-მდე დასაქმებულით). ეს ის სფეროა, რომელზედაც მთავრობის ე.წ. ჩაკეტვის პოლიტიკა ყველაზე მეტად აისახება; მხოლოდ ამ სფეროში 2020 წლის მეორე კვარტალშივე, პირველ კვარტალთან შედარებით, თითქმის 20 000-ით შემცირებულია სამუშაო ადგილები; უძრავ ქონებასთან დაკავშირებული საქმიანობა, განთავსების

სამუშაოებებით უზრუნველყოფისა და კვების მომსახურების ობიექტები, ხელოვნება გართობა და დასვენება (როგორც მშპ-სა და საწარმოთა ბრუნვის შეფასებისას გამოჩნდა), ერთ-ერთი ყველაზე დაზარალებული სფეროებია. ამ მიმართულებებში კი, 2020 წლის I კვარტალის მდგომარეობით, 70 000-ზე მეტი ადამიანი იყო დასაქმებული და უმუშევრობის პირველი მაჩვენებლები უკვე მეორე კვარტალშივე გამოჩნდა. შესაბამისად, რეგიონებშიც სწორედ ამ სფეროების წარმომადგენლებმა იგრძნეს ყველაზე დიდი სოციალური დარტყმა. მთავრობის 2020 წლის დეკემბრის ანგარიშში დეკლარირებულია, რომ დაქირავებით დასაქმებულ 125 000-ზე მეტ მოქალაქეს და თვითდასაქმებულ 250 000-ზე მეტ ადამიანს დაეხმარა ე.წ. 200-ლარიანი დახმარებებით. ეს მონაცემები, ცხადია, არ მოიცავს არაფორმალურად დასაქმებულთა და არარეგისტრირებულ დასაქმებულთა დიდ ნაწილს, თუმცა მარტივად იმას ნიშნავს, რომ 2020 წელს ქვეყანაში ოფიციალურად დარეგისტრირებულმა 375 000-მა ადამიანმა დაკარგა შემოსავალი [1].

ოფიციალური მონაცემით, ტურიზმის სფეროში დასაქმებულია 150 000-ზე მეტი ადამიანი. თუმცა ოფიციალური მონაცემები ტურიზმის სფეროში დასაქმებულთა შესახებ, დიდი ალბათობით, არ ასახავს იმ არარეგულირებად და ხშირად არაფორმალურ დასაქმებას, როგორცაა არარეგისტრირებული საოჯახო სასტუმროები, ტრანსპორტირების სერვისები, კერძო სახლებისა და პატარა ბინების გაქირავებისა და მათი მომსახურების სერვისი და სხვა. ეს სფერო განსაკუთრებულია საქართველოს რეგიონებისთვის - არასასოფლოსამეურნეო საქმიანობის დიდი ნაწილი რეგიონებში სწორედ ტურიზმთან და მასთან დაკავშირებულ ინდუსტრიებთან არის გადაჯაჭვული და თვითდასაქმების ერთ-ერთი ძირითადი საშუალებაა. რაზე მეტყველებს წლის სტატისტიკა - ცხადია, საერთაშორისო ფრენების შეზღუდვამ და საზღვრების ჩაკეტვამ დიდი გავლენა მოახდინა საერთაშორისო ტურიზმის მონაცემებზე. აპრილიდან მოგზაურთა რაოდენობა საგრძნობლად შემცირდა და თუ, მაგალითად, 2019 წლის აპრილში საქართველოში 550 000 საერთაშორისო ვიზიტორი შემოვიდა, 2020 წლის იმავე პერიოდში - დაახლოებით 35 000 . საერთაშორისო ვიზიტორთა შემოსვლა საქართველოში იანვარი-ნოემბერი, 2019-2020 წლები წყარო: Geostat.ge ტრადიციულად, საქართველოში ტურისტული სეზონის პიკი აგვისტოზე მოდის - 2019 წელს ამ თვეში საქართველოში 1,1 მილიონამდე საერთაშორისო ვიზიტორია შემოსული, 2020 წელს კი - 44 000-მდე. 2020 წელს საერთაშორისო ვიზიტორთა ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი სექტემბერზე მოდის (50 499 ვიზიტორი); შესაბამისად, 2019 წელთან შედარებით, 2020 წელს საერთაშორისო ვიზიტები 90-ზე მეტი პროცენტით შემცირდა. ეს ფაქტი ადასტურებს, რომ ტურიზმის სფერო, ფაქტობრივად, მთლიანად გაჩერდა და რომ არა სახელმწიფოს პოლიტიკა ე.წ. კარანტინის და კოვიდ-სასტუმროების ამუშავების შესახებ, დარტყმა კიდევ უფრო მტკივნეული იქნებოდა. მთავრობის ოფიციალური ინფორმაციით, საკარანტინე, მათ შორის კოვიდ-სასტუმროების მომსახურებაში საქართველოში 100 მილიონი ლარია დახარჯული. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამ შემთხვევაში ეს პროექტები, ძირითადად, მსხვილ და საშუალო სასტუმროებს შეეხო, ხოლო საოჯახო სასტუმროები, საერთაშორისო საიტებზე არსებული უძრავი ქონების გამქირავებლები, ასევე სარესტორნო და ტურიზმთან პირდაპირ და ირიბად დაკავშირებული ბიზნესი ყველაზე მეტად დაზარალდნენ. რეგიონების მიხედვით

ტურიზმის მომსახურე ობიექტების (განთავსების ადგილების) მაჩვენებლით, როგორც მოსალოდნელი იყო, პირველ ადგილზე არიან თბილისი და აჭარა. ყველაზე ნაკლები რეგისტრირებული განთავსების ობიექტი შიდა ქართლშია - ეს ამ რეგიონის ტურიზმისთვის დამახასიათებელი მაჩვენებელია. მიუხედავად იმისა, რომ შიდა ქართლში ორი ისეთი ტურისტული ობიექტია - სტალინის სახლ-მუზეუმი გორში და უფლისციხე - რომლებსაც ყველაზე მეტი ტურისტი სტუმრობს, დედაქალაქთან და ისტორიულ დედაქალაქ მცხეთასთან სიახლოვე ამ რეგიონს განთავსებისა თუ სარესტორნო მომსახურების თვალსაზრისითაც ნაკლებად მიმზიდველს ხდის.

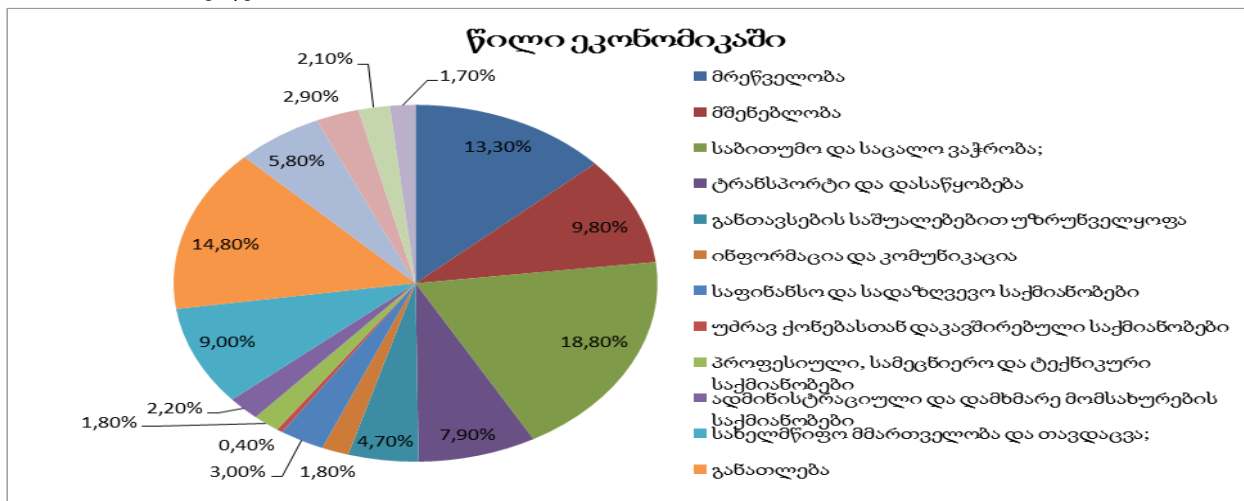
განთავსების ადგილები საქართველოს რეგიონებში

რეგიონი	განთავსების რაოდენობა	ოთახების რაოდენობა	საწოლი ადგილები
საქართველო	2,707	42,214	101,286
აჭარა	483	11,154	27,175
თბილისი	535	11,522	25,772
იმერეთი	262	3,181	7,716
კახეთი	233	1,999	4,755
შიდა ქართლი	27	219	613

წყარო: [2 გვ. 18]

მომავალში იმედი გვაქვს ამ მიმართულებით ეპიდემიის დამარცხების შემდეგ მდგომარეობა სავარაუდოდ გაუმჯობესდება. თუმცა უცნობია გაქრება თუ არა ვირუსი სრულად. ამიტომ ამ სექტორს შესაძლოა გრძელვადიან პერიოდშიც მოუწიოს უსაფრთხოების მაღალი სტანდარტების შენარჩუნება, რაც თავის მხრივ, ნეგატიურად მოქმედებს დარგის შემოსავლებსა და მათ მიერ დასაქმებულ პერსონალზე.

დიაგრამა 1. დასაქმებულთა განაწილება საქართველოში ეკონომიკური სექტორების მიხედვით

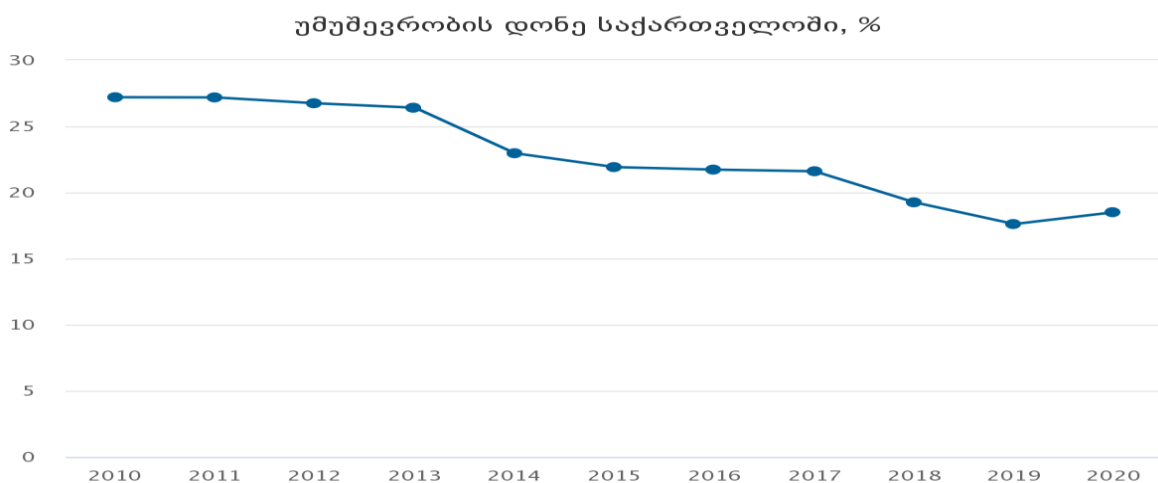

ახალი კორონავირუსის და მის მიერ გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის პირობებში გამოჩნდა ეკონომიკის დივერსიფიკაციის მნიშვნელობა. დღეს, საქართველო უფრო მეტადაა დამოკიდებული ტურიზმის სექტორზე და უცხოეთიდან გადმორიცხულ თანხებზე. მომავალში აუცილებელია ისეთი სექტორების განვითარება, რომელიც საქართველოსთვის შედარებით ახალია, თუმცა განვითარებული ქვეყნებისთვის უკვე ერთ-ერთი ძირითადი საქმიანობაა. ეს არის მაღალალპროდუქტიული მომსახურების სექტორი, მათ შორის ფინანსური მომსახურების სფერო, საინფორმაციო ტექნოლოგიები, საკონსულტაციო საქმიანობა და სხვა. კრიზისის პირობებში სწორედ მსგავსი საქმიანობა დარჩა ფაქტიურად ხელშეუხებელი, ვინაიდან ასეთი საქმიანობა ნაკლებად მოითხოვს სამუშაო ადგილზე ყოფნას და მისი განხორციელება დისტანციურადაც შესაძლებელია [ხორბალაძე, 2020].

ცალკე უნდა გამოვყოთ მომსახურების სფეროში უმუშევრობისა და დასაქმების პრობლემები, რომელიც აისახა პანდემიის პერიოდში და გრძელდება დღესაც. როგორც მოგეხსენებათ საქართველოში უმუშევრობისა და დასაქმების პრობლემები პანდემიამდეც მაღალი იყო, რადგან ბოლო 10 წლის განმავლობაში არ შექმნილა ახალი სამუშაო ადგილები, შემცირდა ინვესტიციების და ინვესტორთა რაოდენობა. პანდემიის დროს მომსახურების სფერო შედარებით ნაკლებად დაზარალდა დასაქმების კუთხით, რადგან აღნიშნული სფეროდან სასტუმროები გადაკეთდა ეგრეთ წოდებულ „კოვიდ სასტუმროებად“, სარესტორნო ბიზნესი გადავიდა მიტანის სერვისულ მომსახურებაზე, მარკეტები გარკვეული რეგულაციების დაცვით სრულად მუშაობდნენ.

საქართველოს მასშტაბით ჩატარებულ კვლევებში ნათლად ჩანს, რომ იმერეთის რეგიონში მკვეთრად შემცირდა უმუშევართა რაოდენობა, მასში შედის როგორც თვითდასაქმებულები, ასევე ფორმალური და არაფორმალური უმუშევრები. რაც შეეხება უმუშევრობას მისი სტატისტიკური მონაცემები ასეთია (იხ. დიაგრამა 2).

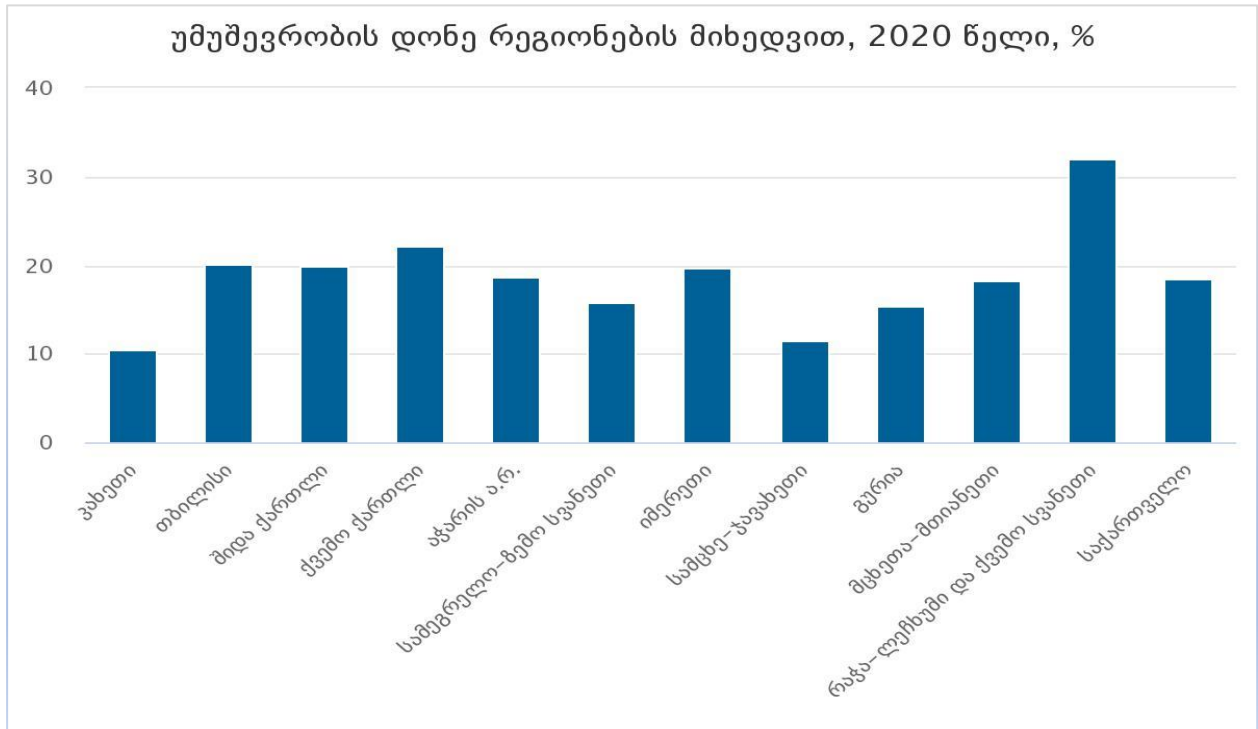
დიაგრამა 2.

რაც შეეხება რეგიონების მიხედვით უმუშევრობის დონე კი ასეთია (იხ. დიაგრამა3).

დიაგრამა 3.

ჯანდაცვის მომსახურების სფერო განსხვავებული გამოწვევების წინაშე დადგა, რომელსაც დასაქმებისა და უმუშევრობის პრობლემები არ შეეხებია, პირიქით სამედიცინო კლინიკებში მოთხოვნის გაზრდასთან ერთად საჭირო შეიქმნა პენსიონრების სამსახურში დაბრუნებაც და სამედიცინო უნივერსიტეტის დამამთავრებელი სტუდენტების დასაქმება შედარებით დაბალ პოზიციებზე. დაემატა ახალი კლინიკები და სავსე სავადმყოფოები.

გამოყენებული ლიტერატურა

ხორბალაძე თ., COVID-19-ის გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე რეგიონულ ჭრილში, თბ. 2020. https://eecmd.org/wp-content/uploads/2021/01/Policy-Paper_Covid-19-%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%95%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%90-%E1%83%94%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%96%E1%83%94-1.pdf

ოსუ, კონფერენციის მასალები,

<http://conferenceconomics.tsu.ge/?mcat=1&cat=pers&leng=ge&adgi=1057&title=COVID%2019%20-%E1%83%98%E1%83%A1%20%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%AC%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%20%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98%20%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%96%E1%83%9C%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%98%E1%83%A1%20%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%9C>

<https://geostat.ge>

<https://geostat.ge>

INDIVIDUAL ISSUES OF ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY AND THE EFFECTIVENESS OF STATE POLICIES

*Kakulia Nazira
Lazarashvili Tea*

Abstract

According to the research, the level of economic development of the country is significantly related to the existence of an environmentally sustainable policy, and at the same time, government intervention in this area is characterized by significant positive effects in the medium term.

It should be noted, that economic theory in this direction is scarce. Nevertheless, the present study aims to assess the extent to which current economic systems are oriented towards „green development“ and the effectiveness of state policies in this area, which will be carried out mainly through the analysis of quantitative variables.

According to the 2011 UN Green Economy Report, a green economy (where the problem was first raised) should be an efficient user of resources, release as little harmful substances as possible into the environment, and be socially inclusive.

In the present study, we will rely on the characteristic indexes of environmental sustainability of the economy, which summarize the situation in a particular country in this direction. Information about these indexes will be taken from the databases of the authors of the relevant indexes (Dual Citizen (www.dualcitizeninc.com) and Yale University (www.epi.envirocenter.yale.edu)).

Various indicators are currently used to measure the sustainable development of the country's economy, although globally, summarized indicators are reflected by indexes such the EPI (Environmental Performance Index) GGEI (Global Green Economy Index).

The GGE Index assesses the current state of the country's greenery and the degree of green activity-oriented economic activities, that contributes to the mentioned process. This index uses the EP index as a parameter for environmental pollution assessment, thus in this study we will focus mainly on this index.

გარემოსადმი მდგრადობის ცალკეული საკითხები და სახელმწიფო პოლიტიკის ეფექტიანობა

*კაკულია ნაზირა
ლაზარაშვილი თეა*

აბსტრაქტი

კვლევის მიხედვით ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების დონე მნიშვნელოვან კავშირშია გარემოსადმი მდგრადი პოლიტიკის არსებობასთან და ამავდროულად სახელმწიფოს ჩარევა აღნიშნული მიმართულებით მნიშვნელოვანად დადებითი ეფექტებით ხასიათდება საშუალოვადიან პერიოდში.

აღსანიშნავია, რომ აღნიშნული მიმართულებით ეკონომიკური თეორია მწირია. მიუხედავად ამისა, მოცემული კვლევა მიზნად ისახავს შეაფასოს რამდენადაა დღევანდელი ეკონომიკური სისტემები ორიენტირებული „მწვანე განვითარებაზე“ და რამდენად ეფექტიანია სახელმწიფოს პოლიტიკა ამ მიმართულებით, რაც ძირითადად როდენობრივი ცვლადების ანალიზით განხორციელდება.

2011 წლის გაეროს მწვანე ეკონომიკის ანგარიშის მიხედვით მწვანე ეკონომიკა (სადაც პირველად გაჟღერდა შესაბამისი პრობლემის არსებობა) უნდა იყოს რესურსების ეფექტიანი მომხმარებელი, გარემოში უშვებდეს მავნე ნივთიერებების მაქსიმალურად მცირე როდენობას და უნდა იყოს სოციალურად ინკლუზიური.

მოცემულ კვლევაში დავეყრდნობით ეკონომიკის გარემოსადმი მდგრადობის მახასიათებელ ინდექსებს რომლებიც აჯამებს ცალკეულ ქვეყანაში არსებულ მდგომარეობას აღნიშნული მიმართულებით. ინდექსების შესახებ ინფორმაცია აღებული იქნება შესაბამისი ინდექსების შემქნელთა მონაცემთა ბაზებიდან (*Dual Citizen* (www.dualcitizeninc.com) და *Yale University* (www.epi.envirocenter.yale.edu)),

ქვეყნის ეკონომიკის გარემოსადმი მდგრადი განვითარების გასაზომად დღესდღეისობით სხვადასხვა ინდიკატორები გამოიყენება თუმცა გლობალურ დონეზე, აღნიშნულ ინდიკატორების შეჯამებული სახით ასახავს ისეთი ინდექსები როგორცაა *EPI* (*Environmental Performance index*) *GGEI* (*Global Green Economy Index*).

GGEI ინდექსი აფასებს ქვეყნის ეკონომიკის „სიმწვანის“ არსებულ მდგომარეობას და მის ხელშემწყობ ეკონომიკურ აქტივობას „სიმწვანეზე“ ორიენტაციის ხარისხს. აღნიშნული ინდექსი გარემოს დაბინძურების შეფასების პარამეტრად იყენებს *EP* ინდექსს რის გამოც მოცემულ კვლევაში აქცენტს ძირითადად აღნიშნულ ინდექსზე გავამახვილებთ.

ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების დონე მნიშვნელოვან კავშირშია გარემოსადმი მდგრადი პოლიტიკის არსებობასთან და ამავდროულად სახელმწიფოს ჩარევა აღნიშნული მიმართულებით მნიშვნელოვანად დადებითი ეფექტებით ხასიათდება საშუალოვადიან პერიოდში.

აღსანიშნავია, რომ აღნიშნული მიმართულებით ეკონომიკური თეორია მწირია. მიუხედავად ამისა, მოცემული კვლევა მიზნად ისახავს შეაფასოს რამდენადაა დღევანდელი ეკონომიკური სისტემები ორიენტირებული „მწვანე განვითარებაზე“ და რამდენად ეფექტიანია სახელმწიფოს პოლიტიკა ამ მიმართულებით, რაც ძირითადად რაოდენობრივი ცვლადების ანალიზით განხორციელდება.

1970 წლის პირველ იანვარს, აშშ-ის პრეზიდენტმა ნიქსონმა ხელი მოაწერა ეროვნული გარემოსდაცვითი პოლიტიკის შესახებ 1969 წლის აქტს. აღნიშნული აქტი, სხვა საკითხებთან ერთად, ფედერალური მთავრობის ყველა უწყებას ავალდებულებდა, რომ საკანონმდებლო ორგანოსთვის წარდგენილი ინიციატივისა და ფედერალური მთავრობის ქმედების, რომელიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს გარემოს დაცვაზე, შესახებ ყველა რეკომენდაციასა ან ანგარიშში, პასუხისმგებელ უწყებას წარმოედგინა დეტალური ინფორმაცია:

1. შემოთავაზებული ქმედებების გარემოზე გავლენის შესახებ;
2. გარემოზე ნებისმიერი არასასურველი ზემოქმედების თაობაზე, რომლის თავიდან აცილებაც შეუძლებელია შეთავაზებული წინადადების განხორციელების შემთხვევაში;
3. შემოთავაზებული ქმედებების ალტერნატივებზე;
4. მოკლევადიან პერიოდში ადამიანის მიერ გარემოს გამოყენებისა და გრძელვადიან პერიოდში პროდუქტიულობის შენარჩუნებასა და გაძლიერებას შორის ურთიერთკავშირის შესახებ;

ზემოაღნიშნული იყო გარემოზე ზემოქმედების შესახებ ინიციატივის დასაწყისი, რომელიც გარემოსდაცვითი პოლიტიკის განსაზღვრისთვის არის ახლა უვე კარგად ნაცნობი, თუ არა საკამათო.

2011 წლის გაეროს მწვანე ეკონომიკის ანგარიშის მიხედვით მწვანე ეკონომიკა (სადაც პირველად გაჟღერდა შესაბამისი პრობლემის არსებობა) უნდა იყოს რესურსების ეფექტიანი მომხმარებელი, გარემოში უშვებდეს მავნე ნივთიერებების მაქსიმალურად მცირე რაოდენობას და უნდა იყოს სოციალურად ინკლუზიური.

2015 წელს მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანამ მდგრადი განვითარების ხელშეწყობის მიზნით გაეროს სამიტზე მდგრადი განვითარების დღის წესრიგი³³ (UN Agenda for Sustainable Development) შეიმუშავა. ამავე წელს მ იღწეული იქნა პარიზის შეთანხმება კლიმატის ცვლილების შესახებ³⁴. ყოველივე ეს მდგრადი განვითარებისთვის ახალი საწყისის საფუძველი გახდა. გაეროს 2030 წლის დღის წესრიგი 17 ძირითად მიზანს (Sustainable Development Goals, SDGs) აერთიანებს, რომლებიც, თავის მხრივ, ისეთი მომავლის შექმნას ემსახურება, რომელიც სტაბილურობას, ჯანსაღ გარემოს, ინკლუზიურ, მდგრად და თანასწორ საზოგადოებასა და ეკონომიკას მოიაზრებს. პარიზის შეთანხმება, რომელსაც ხელი 2015 წელს 195 ქვეყანამ მოაწერა, არის პირველი ინიციატივა, რომელმაც

³³ <https://sustainabledevelopment.un.org/>

³⁴ <https://unfccc.int/process/the-paris-agreement/what-is-the-paris-agreement>

მრავალი ქვეყანა ერთი საერთო მიზნის ქვეშ გააერთიანა. ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, რიგი ამბიციური ნაბიჯების გადადგმას მოიაზრებს, რაც კლიმატის ცვლილებისადმი მდგრადობის ზრდასა და გლობალური დათბობის 2°C-მდე შემცირებას ემსახურება. ამ ინიციატივებზე ხელის მოწერით ქვეყნებმა აირჩიეს განვითარების ისეთი გზა, რომელიც მომავალი თაობის ინტერესების ხარჯზე არ მოახდენს დღევანდელი თაობის მოთხოვნების დაკმაყოფილებას³⁵.

საქართველო ორივე ინიციატივის მონაწილეა. საქართველოს მთავრობა ახორციელებს რიგ ღონისძიებებს ეროვნული გარემოებების გათვალისწინებით შერჩეული მდგრადი განვითარების მიზნების (SDGs) მისაღწევად და ამით თავისი წვლილი შეაქვს მდგრად განვითარებაში. პარიზის შეთანხმების მოთხოვნისამებრ, საქართველომ შეიტანა ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილი (Nationally Determined Contribution (NDC)) გაეროს კლიმატის ცვლილების შესახებ ჩარჩო კონვენციაში (UNFCCC), რაც გულისხმობს ისეთი ზომების მიღებას, რომლებიც შეამცირებს სათბური გაზების ემისიას და გარემოზე უარყოფითად მოქმედ პროცესებს. ეს საერთაშორისო ვალდებულებები თავსებადია ქვეყნის ეროვნულ პოლიტიკასთან და საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების „საქართველო 20204“ სტრატეგიასთან. სტრატეგია იძლევა ნათელ ხედვას როგორ უნდა მივაღწიოთ გრძელვადიან, მდგრად და ინკლუზიურ ეკონომიკურ ზრდას. იგი ეფუძნება სამ მთავარ პრინციპს: სწრაფი და ეფექტიანი ეკონომიკური ზრდა; ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდა; და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენებით გარემოს უსაფრთხოებისა და მდგრადობის ხელშეწყობა.

მრავალ ქვეყანაში ცენტრალური ბანკები და ფინანსური ზედამხედველები, ისევე როგორც ფინანსური ინსტიტუტები, აღნიშნული რისკების უფრო სიღრმისეულ შესწავლას ახორციელებენ. თუმცა, არასაკმარისად განვითარებული ინსტრუმენტებისა და მეთოდოლოგიების გამო არსებობს ბევრი გამოწვევა. მაგალითად, მონაცემების ხარისხი და ხელმისაწვდომობა შეზღუდულია, ტაქსონომია და განმარტებები ჯერაც შემუშავების ეტაპზეა და გასაუმჯობესებელია თეორიული ცოდნის ფინანსური რისკის შეფასებისთვის საჭირო ინფორმაციად გარდაქმნის პროცესი. შესაბამისად, მდგრად დაფინანსებაზე წარმატებით გადასვლა მოითხოვს, როგორც საჯარო ასევე კერძო სექტორის მხრიდან, რიგი თანმიმდევრული და თავსებადი ქმედებების ერთდროულად განხორციელებას.

საქართველოს ეროვნული ბანკი მხარს უჭერს ქვეყნის მდგრად განვითარებაში ფინანსური სექტორის როლის გაძლიერებას და ამ მიზნით მწვანე, სოციალური და მდგრადი დაფინანსების ჩარჩოს ავითარებს. აღნიშნული ჩარჩო გულისხმობს ფინანსური სექტორისა და კაპიტალის ბაზრის მონაწილეების მიერ სოციალური და გარემოსდაცვითი საკითხების გათვალისწინებას და მათთან დაკავშირებული რისკების მართვას, რაც მნიშვნელოვანია როგორც ფინანსური სტაბილურობისთვის, ასევე ეკონომიკის მდგრადი განვითარებისთვის. ეროვნული ბანკი კონკრეტულ ნაბიჯებს დგამს მდგრადი დაფინანსების ხელშეწყობის მიმართულებით. ამ მხრივ პირველი ნაბიჯი 2017 წლის სექტემბერში მდგრად საბანკო ქსელში (Sustainable Banking Network, SBN12) გაწევრიანება

³⁵ <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

იყო. ამ დროიდან მოყოლებული, ეროვნული ბანკი აქტიურად მუშაობს სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციასთან, როგორებიცაა SBN³⁶, საერთაშორისო საფინანსო კორპორაცია (IFC), ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია (OECD), საქართველოში მდგრადი დაფინანსების ჩარჩოს განვითარებისთვის. მდგრადი დაფინანსების შესახებ ცნობიერების ამაღლების მიზნით ეროვნულმა ბანკმა კერძო სექტორთან თანამშრომლობით ქართულ ენაზე თარგმნა კაპიტალის ბაზრების საერთაშორისო ასოციაციის (International Capital Market Association, ICMA) მწვანე, სოციალური და მდგრადი განვითარების ობლიგაციების პრინციპები, რომელიც ICMA-ის ვებგვერდზე გამოქვეყნდა³⁷

დღესდღეისობით ქვეყნის ეკონომიკის გარემოსადმი მდგრადი განვითარების ხარისხის შესაფასებლად სხვადასხვა ორგანიზაციების მიერ შემოთავაზებულია სხვადასხვა ინდიკატორთა ჯგუფები. გარდა აღნიშნული ინდიკატორთა ჯგუფებისა, გლობალურ დონეზე არსებული სიტუაციის ანალიზისა და შეფასებისთვის ფართოდ გამოიყენება EP (Environmental Performance index) და GGE ინდექსი (Global Green Economy Index).

EP ინდექსი იწარმოება იელის უნივერსიტეტის მიერ და რიცხობრივად აფასებს სახელმწიფოში არსებულ გარემოს მდგომარეობას რომელიც შესაბამისი პოლიტიკითაა მიღწეული. აღნიშნული ინდექსი ბოლოს 2020 წლისთვის იქნა შეფასებული 180 ქვეყნისთვის. აღნიშნული ინდექსი პირველად 2002 წელს გამოქვეყნდა საპილოტედ და 2005 წლიდან ჩაანაცვლა გარემოს მდგრადობის ინდექსი. ინდექსის დათვლის პროცესში გამოიყენება სხვადასხვა ინდიკატორები, რომლებიც 2020 წელს გაერთიანებული იყო ორ ჯგუფში. კერძოდ:

1. გარემოს სიჯანსაღე (Environmental health) – 40%-იანი წონით
2. ეკოსისტემის სიცოცხლისუნარიანობა (Ecosystem vitality) – 60%-იანი წონით

რაც შეეხება GGE ინდექსს, იგი იწარმოება Dualcitizeninc-ის მიერ (www.dualcitizeninc.com) 2010 წლიდან და აფასებს ქვეყნის ეკონომიკის „სიმწვანის“ არსებულ მდგომარეობას და მის ხელშემწყობ ეკონომიკური პოლიტიკის „სიმწვანეზე“ ორიენტაციის ხარისხს. ინდექსის შეფასება ხდება ინდიკატორთა ოთხ ჯგუფზე დაყრდნობით (GGEI, 2016), კერძოდ:

1. ლიდერობა და კლიმატის ცვლილება - პოლიტიკურ ლიდერებს გააჩნიათ კრიტიკული როლი „მწვანე ეკონომიკის“ ფორმირების და „მწვანე ზრდის“ თვალსაზრისით ინიციატივის გამოხატვის კუთხით; „მწვანე ინვესტიციებისა“ და მთლიანად გარემოსადმი მდგრადი ეკონომიკური პოლიტიკის წარმართვის თვალსაზრისით.

³⁶ SBN წარმოადგენს 36 განვითარებადი ქვეყნის ცენტრალური ბანკების, საბანკო ზედამხედველებისა და ასოციაციების ნებაყოფლობით გაერთიანებას, რომლის მიზანია ხელის შეუწყობ ფინანსური ბაზრის მდგრად განვითარებას. დამატებითი ინფორმაციისთვის იხილეთ შემდეგი ბმული: www.ifc.org/sbn

³⁷ ICMA პრინციპების ოფიციალური დოკუმენტები და ქართული თარგმანი იხილეთ შემდეგ ბმულზე: <https://www.icmagroup.org/green-social-and-sustainability-bonds/green-bond-principles-gbp/>

2. სექტორების ეფექტიანობა - ეკონომიკური სექტორების ეფექტიანობა და გარემოსადმი მდგრადობა, რაც უმთავრესად მოიცავს სამშენებლო, სატრანსპორტო და ენერჯის მწარმოებელ სექტორებს.

3. ბაზრები და ინვესტიციები - „მწვანე ეკონომიკის“ ფორმირება მნიშვნელოვნადაა და მოკიდებული საჯარო და კერძო თანამშრომლობაზე, ასევე ქვეყნის ლიდერების მხრიდან სწორი ფისკალური პოლიტიკის გატარებაზე რაც უზრუნველყოფს „მწვანე ეკონომიკის“ ფორმირების ტემპების დაჩქარებას.

4. გარემოს მდგომარეობა - აღნიშნული მაჩვენებელი მთლიანად ეფუძნება EP ინდექსს.

ინდექსი გარემოს მდგომარეობის შეფასების პარამეტრად იყენებს EP ინდექსს (Dual Citizen, 2018). ინდექსი უკანასკნელად შეფასებული იქნა 2018 წლისთვის.

2020 წელს EP ინდექსი შეფასებული იქნა მსოფლიოს 180 ქვეყნისთვის, რომლის მიხედვითაც, შესაბამისი პოლიტიკის შედეგად მიღწეული გარემოს მდგომარეობის ხარისხით მოწინავე პოზიციებზე იმყოფებიან ცენტრალური და დასავლეთ ევროპის ქვეყნები, შემდეგ მოდის

ავსტრალია, ახალი ზელანდია, კანადა და ამერიკა. ყველაზე ცუდი მდგომარეობა ამ კუთხით აფრიკისა და სამხრეთ აღმოსავლეთი აზიის ქვეყნებში შეინიშნება. აღნიშნული ინდექსის მიხედვით საქართველო 2020 წელს 102-ე პოზიციას იკავებდა (იხილეთ დიაგრამა).

შედარებით განსხვავებულია შედეგები GGE ინდექსის შემთხვევაში თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ იგი ემყარება 2018 წლის შეფასებას. 2018 წელს ინდექსი შეფასებული იქნა მსოფლიოს 130 ქვეყნისთვის. კერძოდ, EP ინდექსის მიხედვით გარემოს მდგომარეობა ჩინეთსა და ინდოეთში უარესი მდგომარეობაა ვიდრე ავსტრალიაში. GGE ინდექსის მიხედვით კი გვაქვს საპირისპირო სურათი.

უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნული ინდექსის მიხედვით, დასავლეთ ევროპის ქვეყნები, აშშ და კანადა ასევე მოწინავე პოზიციებზე იმყოფებიან. საქართველო აღნიშნული ინდექსის მიხედვით - შეფასებული 130 ქვეყნიდან 44-ე ადგილს იკავებს.

აღნიშნული სურათი GGE ინდექსის თავისებურებიდან გამომდინარეობს, რომელშიც გარდა გარემოს არსებული მდგომარეობისა, შეფასებულია სახელმწიფოს მხრიდან „მწვანე ეკონომიკის“ ფორმირებისთვის გამოხატული ინიციატივები და ამ სფეროში არსებული პოლიტიკა.

აღნიშნული ინდექსების განხილვისას მნიშვნელოვანია იმის გათვალისწინება, რომ თუკი EP ინდექსი გარემოს არსებულ მდგომარეობას აფასებს, GGE ინდექსი დამატებით იძლევა ინფორმაციას ქვეყნის დონეზე „მწვანე ეკონომიკის“ პოლიტიკური მხარდაჭერის და ამ მიმართულებით განხორციელებული ღონისძიებების შესახებ.

გამოყენებული ლიტერატურა

Bank Al Maghrib (2016), Roadmap for aligning the Moroccan financial sector with sustainable development, <http://www.bkam.ma/en/content/view/full/401601>

- Bank of England (2015), Breaking the Tragedy of the Horizon –climate change and financial stability-Speech given by Mark Carney, <http://www.fsb.org/wp-content/uploads/Breaking-the-Tragedy-of-the-Horizon-%E2%80%93climate-change-and-financial-stability.pdf>
- De Nederlandsche Bank (2017), Waterproof? An exploration of climate-related risks for the Dutch financial sector. https://www.dnb.nl/en/binaries/Waterproof_tcm47-363851.pdf?2017110615
- EU High-Level Expert Group on Sustainable Finance (2017). Financing a Sustainable European Economy. Interim report July 2017, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/170713-sustainable-finance-report_en.pdf
- Equator principles (2013), Equator principles III, https://equator-principles.com/wp-content/uploads/2017/03/equator_principles_III.pdf
- European Bank for Reconstruction and Development (2014). Environmental and Social Risk Management Manual, <https://www.ebrd.com/who-we-are/our-values/environmental-emanual-risk.html>

THE IMPACT OF COVID ON THE REPRODUCTION OF LABOR RESOURCES

*Kapanadze Maia
Khinikadze-Gvaramia Tamar
Osadze Saba*

Abstract

Labor migration is one of the biggest problems both in Georgia and in many countries around the world. Unemployment and economic hardship are its determinants. The population flows from one country to another to find a job and receive a stable income. Although the economy has not been revived in Georgia before the pandemic, the number of "Green Card" applicants is still particularly large this year. One of the criteria for a green card holder is the status of a fully vaccinated person who can cross the border and leave the country. According to the Ministry of Health, 1096229 people have been vaccinated in 2 doses, which is a potential green card applicant. The COVID pandemic, which started in 2020, facilitated labor migration, with more outflow / emigration from Georgia than entry (immigration). As it is known, in the conditions of economic crisis the labor migration is increasing, it has added a pandemic and increased the chance that the number of emigrants will increase. In 2020, a total of 884,358 people have left the country, and as of October 2021, a total of 56,4401 people have left. In the initial phase of Covid 19 (914,656 people entered in 2020) there was a tendency for the population to return to the country, which can be

explained by the pandemic background and the loss of services abroad, but now that the world has eased regulations and ways to deal with the pandemic.

reason of research. The purpose of the study is to study and analyze the causes of COVID-19 labor migration, assess the economic indicators caused by the pandemic, study the measures taken by the state and identify ways to overcome the crisis.

Research methods. The research is based on general scientific and economic research methods, including evaluation, logical and systematic approaches, data collection, and economic-statistical methods. In the process of research, we conducted a search and analysis of reports of independent experts from public and private organizations. The qualitative research method is used to study the research issues in depth.

Research Results. Unemployment has risen during the pandemic, incomes have fallen, and the population has become even more difficult. Overcoming the economic misery in the country requires a complex approach. One-time benefits and short-term compensation can not solve the root problems. These actions can alleviate the situation in the short term, but do not give real economic results. The state should support projects that provide employment for people, increase income. However, it is important to have an unemployment insurance system in the country, similar to developed countries.

Conclusion. The coronavirus pandemic has hampered the country's progress and development. While the country's economy relies heavily on tourism and international remittances, defining and planning long-term prospects is clearly a difficult task. In today's reality, labor migration requires special support and empowerment. The government needs a purposeful plan and strategy for this. In the conditions of limited resources, it is necessary to spend targeted, rational, effective each GEL, which will be aimed at improving the social background, supporting and strengthening small businesses, in order to create new jobs.

Keywords: *labor migration, pandemic, unemployment, green card, insurance system*

კოვიდის გავლენა შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე

კაპანაძე მაია
ხინიკაძე-გვარამია თამარ
ოსაძე საბა

აბსტრაქტი

შრომითი მიგრაცია ერთი-ერთი დიდი პრობლემაა, როგორც საქართველოში ისე მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში. მისი განმაპირობებელი ფაქტორი უმუშევრობა და ეკონომიკური სიდუხჭირეა. მოსახლეობა მიედინება ქვეყნიდან რათა, სხვა ქვეყანაში იპოვოს სამსახური და მიიღოს სტაბილური შემოსავალი. მიუხედავად იმისა რომ საქართველოში არც პანდემიამდე ყოფილა ეკონომიკა აღორძინებული, წელს მაინც

განსაკუთრებით დიდია „მწვანე ბარათის“ აპლიკანტთა რაოდენობა. მწვანე ბარათის მფლობელის ერთ-ერთი კრიტერიუმი არის სრულად ვაქცინირებულის სტატუსი, რომელსაც შუძლია გადაკვეთოს საზღვარი და გავიდეს ქვეყნიდან. ჯანდაცვის სამინისტროს მონაცემებით 2 დოზით ვაქცინირებულია 1096229 პირი, რომელიც პოტენციური მწვანე ბარათის ციფრული აპლიკანტია.

2020 წელს დაწყებულმა COVID პანდემიამ შრომითი მიგრაციას ხელი შეუწყო, საქართველოს ტერიტორიიდან მოსახლეობის გადინება/ემიგრაცია უფრო მეტია ვიდრე შემოსვლა (იმიგრაცია). როგორც ცნობილია, ეკონომიკური კრიზისის პირობებში იზრდება შრომითი მიგრაცია, მას დაემატა პანდემია და გაზარდა იმის შანსი, რომ ემიგრანტთა რაოდენობა მოიმატებს. 2020 წელს ჯამში 884358 ადამიანია ქვეყნის გარეთ გასული, ხოლო 2021 წლის ოქტომბრის ჩათვლით გასულია ჯამში 564401 ადამიანი. Covid 19-ის საწყის ეტაპზე (2020 წელს შემოსულია 914656 ადამიანი) შეინიშნებოდა ტენდენცია, რომ მოსახლეობა ბრუნდებოდა ქვეყანაში, ამის ახსნა კი პანდემიური ფონითა და სამსახურების საზღვარგარეთ დაკარგვით აიხსნება, მაგრამ ახლა როდესაც მსოფლიომ რეგულაციები შეამსუბუქა და პანდემიასთან გამკლავების გზები გამოჩნდა ვაქცინაციის თვალსაზრისით, კვლავ გაიზარდა ემიგრანტთა რიცხვი.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია COVID-19-ის შრომითი მიგრაციის გამომწვევი მიზეზების შესწავლა და ანალიზი, პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური მაჩვენებლების შეფასება, სახელმწიფოს მხრიდან გატარებული ღონისძიებების შესწავლა და კრიზისის დაზღვევის გზების განსაზღვრა.

კვლევის მეთოდები. კვლევა ეფუძნება ზოგად სამეცნიერო და ეკონომიკური კვლევის მეთოდებს, მათ შორის, შეფასების, ლოგიკური და სისტემური მიდგომების, მონაცემების შეგროვებისა და ეკონომიკურ-სტატისტიკურ მეთოდებს. კვლევის პროცესში განვახორციელეთ სახელმწიფო და კერძო ორგანიზაციების დამოუკიდებელი ექსპერტების ანგარიშების მოძიება და ანალიზი. საკვლევი საკითხების სიღრმისეულად შესასწავლად გამოყენებულია თვისებრივი კვლევის მეთოდი.

კვლევის შედეგები. პანდემიის პერიოდში გაიზარდა უმუშევრობა, შემცირდა შემოსავლები და კიდევ უფრო მეტად დამძიმდა მოსახლეობის ყოფა. ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური სიდუხჭირის დაძლევა მოითხოვს კომპლექსურ მიდგომას. ერთჯერადი შეღავათები და მოკლევადიანი კომპენსაციები ძირეულ პრობლემებს ვერ აგვარებს. აღნიშნულ ქმედებებს მოკლე ვადაში შეუძლია სიტუაციის შემსუბუქება, მაგრამ რეალურ ეკონომიკურ შედეგს ვერ იძლევა. სახელმწიფომ მხარი უნდა დაუჭიროს ისეთი პროექტებს, რომლებიც უზრუნველყოფს ადამიანების დასაქმებას, შემოსავლების ზრდას. ამასთან, მნიშვნელოვანია ქვეყანაში არსებობდეს უმუშევრობის დაზღვევის სისტემა, მსგავსად განვითარებული ქვეყნებისა.

დასკვნა. კორონავირუსის პანდემიამ შეაფერხა ქვეყნის წინსვლა და განვითარება. მაშინ, როდესაც ქვეყნის ეკონომიკა დიდწილად ტურიზმზე და საერთაშორისო გადარიცხვებზე დგას, ცხადია, გრძელვადიანი პერსპექტივების განსაზღვრა და დაგეგმვა რთულ ამოცანას წარმოადგენს. დღევანდელ რეალობაში შრომითი მიგრაცია მოითხოვს განსაკუთრებულ მხარდაჭერასა და გაძლიერებას. სახელმწიფოს კი ამისათვის სჭირდება

მიზანმიმართული გეგმა და სტრატეგია. შეზღუდული რესურსების პირობებში აუცილებელია მოხდეს თითოეული ლარის მიზნობრივი, რაციონალური, ეფექტიანი ხარჯვა, რაც მიმართული იქნება სოციალური ფონის გასაუმჯობესებლად, მცირე ბიზნესის მხარდასაჭერად და გასაძლიერებლად, რათა გაჩნდეს ახალი სამუშაო ადგილები.

საკვანძო სიტყვები: შრომითი მიგრაცია, კოვიდ- პანდემია, უმუშევრობა, მწვანე ბარათი, სადაზღვევო სისტემა

COVID 19-მა გამოიწვია გლობალური ჯანმრთელობის კრიზისი და შესაბამისად ეკონომიკური კრიზისი შორს მიმავალი პროგნოზით მთელს მსოფლიოში და მათ შორის საქართველოშიც, რაც უპრეცედენტოა უახლეს ისტორიაში. პანდემიისა და უახლესი ისტორიით მსოფლიო კრიზისის შედეგად კიდევ უფრო გაუარესდა მაჩვენებლები ქვეყნების ეკონომიკურ ზრდის, ინფლაციის, გაცვლით კურსის, შრომის ბაზრის, ადამიანების შესაძლებლობების და ა.შ. რაც ემიგრაციისა და იმიგრაციის კერძოდ შრომითი მიგრაციის განმსაზღვრელი ფაქტორებიცაა.

საქართველოში მოსახლეობის მიგრაცია განისაზღვრება, როგორც „საერთაშორისო საზღვარზე ან ქვეყნის შიგნით გადაადგილების პროცესი და გულისხმობს მოსახლეობის ნებისმიერი სახით გადაადგილებას ხანგრძლივობის, შემადგენლობის და გამომწვევი მიზეზების მიუხედავად“ [ვაგნერი, 2017:43].

ადრეულ საქართველოში, იგულისხმება XX საუკუნე, საქართველოდან მიგრაციას ძირითადად პოლიტიკური ფაქტორები განაპირობებდა, მოსახლეობა იძულებული იყო დაეტოვებინა საცხოვრებელი ადგილები პოლიტიკური თვალსაზრისით, მაგრამ ახლა უკვე დღესდღეობით მას ბევრი სხვა მიზეზებიც დაემატა უმუშევრობა, სოფლის მოსახლეობის ზრდა, არასრული დასაქმება, კომუნიკაციის გაუმჯობესება და სატრანსპორტო მომსახურების ფასების მკვეთრად შემცირება, განსხვავება ქვეყნების ანაზღაურებებს შორის, მცირე შემოსავალი, ეკონომიური და სავაჭრო კავშირების განვითარება, უმაღლესი განათლების მქონე სპეციალისტთა სიჭარბე და თანამედროვე ტექნოლოგიებთან შეუსაბამობა, ქვეყნის მოსახლეობის სიმჭიდროვე, დემოგრაფიულად დაბერებულ ქვეყნებში მუშახელზე მოთხოვნის ზრდა, მდიდარი და ღარიბი ქვეყნების ეკონომიკურ შესაძლებლობებს შორის მზარდი სხვაობა, ეკონომიკის გლობალიზაცია და ა.შ. (ჭელიძე:5-7).

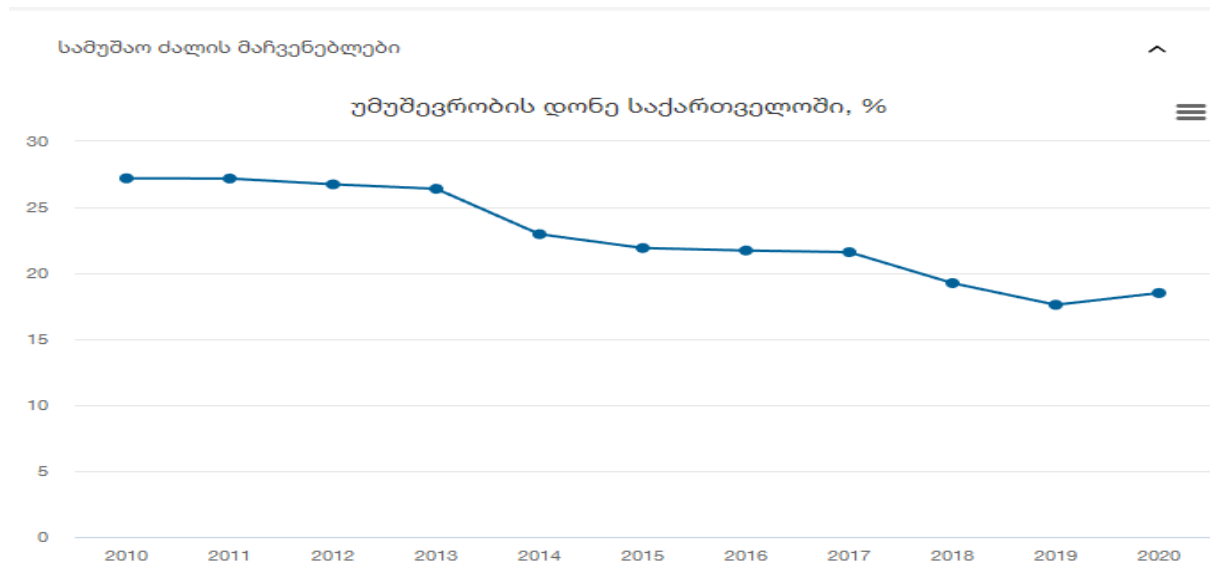
შრომითი მიგრაცია გლობალური ფენომენია, რომელიც მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის ურთიერთობის თანმდევი პროცესია და მას სხვადასხვა წყაროში განსხვავებულად განმარტავენ, მაგრამ არსი მაინც ერთია- ეს არის პირის და პირთა გადაადგილება ერთი ადგილიდან მეორეში დასაქმების მიზნით. „შრომითი მიგრაცია გულისხმობს ადამიანთა ტერიტორიულ გადაადგილებას დასაქმების მიზნით. მათ შრომით მიგრანტებს უწოდებენ“. შრომით მიგრანტთა უცხოეთში წასვლის ძირითადი მიზანი ოჯახის ეკონომიური მდგომარეობის გაუმჯობესებაა, სწორედ ამიტომ ამ ტიპის მიგრაციას ხშირად ეკონომიურსაც უწოდებენ. [ვაგნერი:44]

ამრიგად, მიგრაცია საკმაოდ კომპლექსური ცნებაა და ითვალისწინებს ბევრ ფაქტორს, მაგალითად ეკონომიკური, სოციალური თუ პოლიტიკური ფაქტორები. შრომითი მიგრაციისა და დასაქმების მიზნით გადაადგილების პროცესი დაკავშირებულია ისეთ საკითხებთან, როგორებიცაა: მოქალაქეობის ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური ვითარება, სამუშაო ადგილების შექმნისა და დასაქმების პოლიტიკის ეფექტურობა, დემოგრაფიული ასპექტები, ტრეფიკინგთან ბრძოლის საკითხები და სხვა. მიუხედავად ამისა უმუშევრობა ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორია ამ პროცესში.

მიგრაციის უდიდესი ნაწილი უმუშევრობის ხარჯზე მოდის, უმუშევრობა კი საკმაოდ დიდი პრობლემაა საქართველოში. პანდემიის საწყისი ეტაპისთვის ადამიანებმა დაკარგეს სამსახური სახელმწიფოს შეზღუდვების დაწესების გამო ასევე შეეზღუდათ შემოსავლები. 2020 წლის დასაწყისში, უმუშევრობის დონე 18.5 პროცენტს შეადგენდა დღესდღეობით კი 19.5 პროცენტია, შესაძლოა 1 პროცენტი არც თუ ისე დიდი სხვაობაა, მაგრამ მას თუ დავუმატებთ ემიგრანტთა რიცხვს ეს მოსახლეობის საკმაოდ დიდი წილია. მიგრაციის სალდო 1000 კაცზე 2020 წლის მონაცემებით 4,2-ია. მონაცემები აღებულია საქსტატიდან.[საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული...:1].

გრაფიკი 1. უმუშევრობის დონე საქართველოში, %

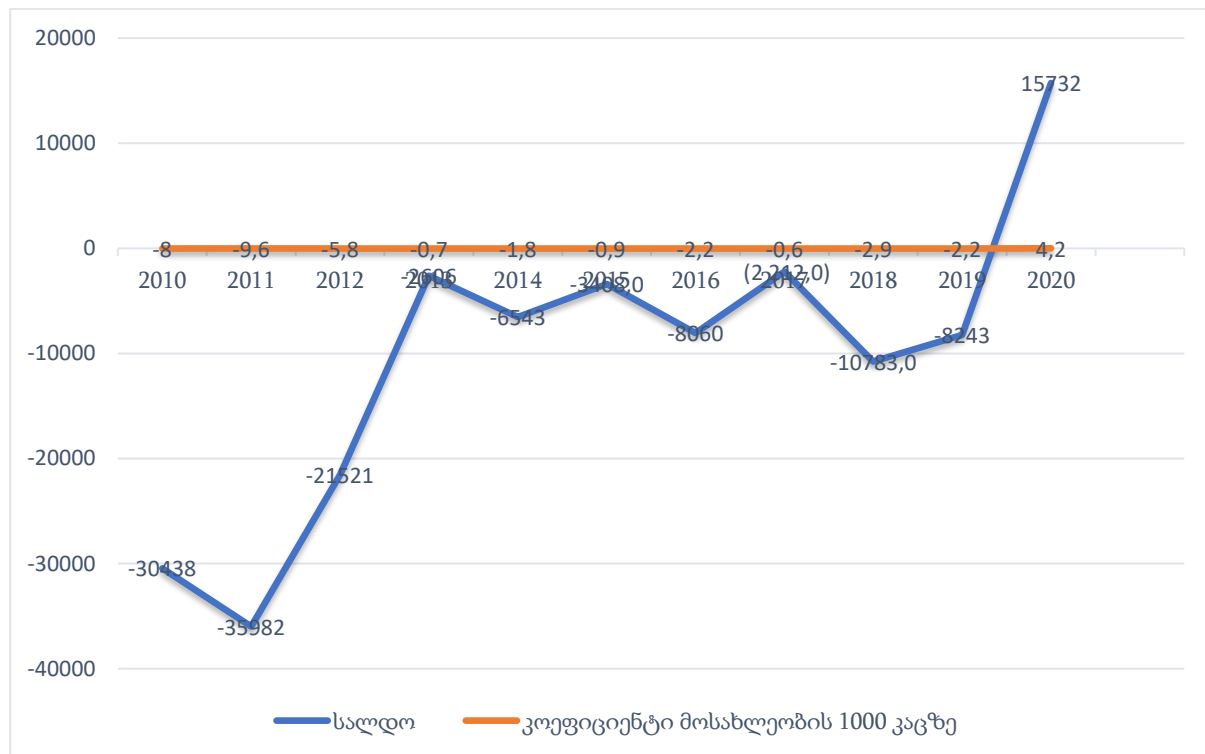
საქსტატის მონაცემებით, 2021 წლის III კვარტლის საქართველოში აქტიური მოსახლეობის სამუშაო ძალის შემადგენლობაშია 1592 ათასი კაცი საიდანაც 310,8 ათასი კაცი უმუშევარია. მიგრაციაზე კიდევ ერთი მოქმედი ფაქტორი მცირე ხელფასებია. 2021 წლის მესამე კვარტლის მონაცემებით საშუალო ხელფასი არის საქართველოში 1369 ლარის ოდენობით.

შრომითი მიგრაცია ქვეყანაში ფასების ზრდაზე ძირითადად გავლენას ახდენს ემიგრანტთა ფულადი გზავნილების საშუალებით ვინაიდან ამ გზავნილების შემოსვლა ქმნის

დამატებით ეკონომიკურ აქტივობას, პროდუქციასა და მომსახურებაზე მოთხოვნისა და მოხმარების ზრდასთან ერთად. გრძელვადიან პერიოდში ფულადი გზავნილები ხელს უწყობს ინფლაციის პროცესებს. მრავალი კვლევა ადასტურებს ფულადი გზავნილების დადებით ზემოქმედებას ინფლაციაზე.

გრაფიკი 2. მიგრაცია

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

მიგრანტების მიერ გამოგზავნილი ფული ზრდის მოთხოვნას საქონელსა და მომსახურებაზე ,რაც თავისთავად მოთხოვნას ზრდის ეროვნულ ვალუტაზე, ხოლო გაზრდილი მოთხოვნა ადგილობრივ ვალუტაზე იწვევს მისი ფასის ზრდას, ანუ გაცვლითი კურსის გამყარებას, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს ფულადი გზავნილების მსყიდველუნარიანობის შემცირება. იმ ქვეყნებში, სადაც მოხმარებული საქონლის დიდი ნაწილი იმპორტირებულია, ეროვნული ვალუტის გამყარებამ შეიძლება გამოიწვიოს ფასების შემცირება. ზემოთ აღნიშნული მოთხოვნის ზრდა იწვევს ფასების მომატებას, თუმცა ეს გავლენა შეიძლება სულაც არ იყოს მნიშვნელოვანი, რადგან ზოგჯერ ფულადი გზავნილების წილი შედარებით მცირეა მოსახლეობის მთლიან შემოსავლებში [სიდამონიძე:1].

კორონა ვირუსის შედეგად კიდევ უფრო იზრდება უმუშევართა რიცხვი, ასევე იზრდება პროდუქტის ღირებულება და ეკონომიკას უჭირს, მაგრამ ხელფასები კვლავ უცვლელი რჩება, შესაბამისად ეს ფაქტორი კიდევ უფრო უწყობს ხელს შრომით მიგრაციას. NDI-ის ახალი კვლევის თანახმად, გამოკითხული მოსახლეობის 13%-მა პანდემიის დროს სამსახური დაკარგა და კვლავ უმუშევარია. ამასთან, 43% კორონავირუსის პანდემიამდეც

არ მუშაობდა და კვლავ არ მუშაობს. 27%-ს კი სამსახური არ დაუკარგავს და არც ხელფასი შემცირებია. სხვა მონაცემები ასე გადანაწილდა:

- "არ დაგიკარგავთ სამსახური, თუმცა ხელფასი/შემოსავალი შეგიმცირდათ" — 12%;
- "დაკარგეთ სამსახური და სხვა სამსახური დაიწყეთ" — 3%;
- "კორონავირუსის პანდემიამდე არ მუშაობდით და ახლა დასაქმებული ხართ" — 1%;
- "სხვა: — 1%.

პანდემიის პირობებში საუკეთესო გამოსავალს ბიზნესის ონლაინ რეჟიმში წარმართვა წარმოადგენს. სპეციფიკის გამო, მცირე ბიზნესის ნაწილმა ვერ შეძლო ონლაინ რეჟიმში გადასვლა, რათა თანამშრომელთა ადგილზე გამოცხადება იყო აუცილებელი საჭიროება. კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ დამსაქმებელთა ნაწილი აგრძელებდა საქმიანობას, თუმცა უსაფრთხოების ზომების დაუცველად, ინფიცირების მაღალი რისკის პირობებში. ზოგიერთ შემთხვევაში კი დასაქმებულები შემცირებული ანაზღაურების სანაცვლოდ მუშაობდნენ იგივე გრაფიკით, როგორც პანდემიამდე.

აშშ-ში მოხდა თანხის გაცემა ფიზიკურ პირებზე. საფრანგეთში უმუშევრად დარჩენილ მოქალაქეებს დაენიშნა დროებითი დახმარება, ხოლო იურიდიულ პირებს გადასახადები გადაუვადდა. ასევე, ფულადი დახმარება გაიცა უმუშევრად დარჩენილი პირებისთვის ბალტიისპირეთის ქვეყნებშიც. საქართველოსგან განსხვავებით, განვითარებულ ქვეყნებში არსებობს უმუშევრობის დაზღვევის სისტემა, რითაც შედარებით მარტივად მოხდა კრიზისის პირველი ტალღის გადატანა. აღნიშნულ სისტემას ხელმძღვანელობს სახელმწიფო და გულისხმობს სადაზღვევო სქემას. დასაქმებულებს, დამსაქმებლებს და ზოგ შემთხვევაში სახელმწიფოს შეაქვს ყოველთვიურად თანხა, ხოლო სამუშაოდან გათავისუფლების შემთხვევაში შესაძლებელია გარკვეული პერიოდის განმავლობაში უმუშევრობის დაზღვევის მიღება. აღნიშნული პრაქტიკის დანერგვა ჩვენს ქვეყანაში დაასტაბილურებს უმუშევრობასთან დაკავშირებულ რისკებს.

საქართველოში 2020 წლის განმავლობაში თვითდასაქმებულების მესამედს, 250 ათასამდე ადამიანს ჯამში 75 მილიონი ლარი ჩაერიცხა. პანდემიის გამო უმუშევრად დარჩენილმა 163 ათასამდე პირმა ჯამში 129 მილიონი მიიღო. გარდა ამისა, მოქალაქეებისთვის 3 თვიანი საშელაგათო პერიოდი დაწესდა საბანკო სესხებზე, ასევე, სახელმწიფოს მიერ რამდენიმე თვით დაფინანსდა კომუნალური გადასახადები, რომლის ფარგლებშიც დაიხარჯა 173 მილიონი ლარი. სახელმწიფო დაეხმარა 18 წლამდე ბავშვებს და 925 ათას ბავშვს გადასცა 200 ლარი, რაზედაც ჯამში გამოიყო 185 მილიონი ლარი [ინფორმაციული თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი...:17].

კორონა ვირუსის გავრცელებისა და სამსახურების დაკარგვის შედეგად მწვანე ბარათმა, მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია. მას წელს წინა წლებთან შედარებით ყველაზე მეტი აპლიკანტი ყავს.

ამრიგად, კორონა ვირუსი დიდი პრობლემაა ეკონომიკური თვალსაზრისით, ის საფრთხეს უქმნის არა მარტო ჯანმრთელობას, არამედ ქვეყნის ეკონომიკასაც. მან დიდი როლი ითამაშა და კვლავ განაგრძობს, ეკონომიკური მაჩვენებლების გაუარესების კუთხით. სწორედ ამიტომ მოსახლეობა ცდილობს უკეთესი პირობების შესაქმნელად დამატებითი რესურსების მოძიებას და ეწევა შრომით მიგრაციას სხვა ქვეყნებში. რათქმუნდა აქამდეც

ბევრი იყო ემიგრანტთა რაოდენობა, ახლა მათი რიცხვი და წასვლის მსურველთა რაოდენობა ერთი-ორადაა გაზრდილი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ვაგნერი ვ., ბადურაშვილი ი, ზურაბიშვილი თ., პოსლერი კ., მიგრაციის სახელმძღვანელო, I გამოცემა, თბ, 2017 <https://pubhtml5.com/cwgv/xweh>
2. ინფორმაციული თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი, ანტიკრიზისული გეგმის მიმოხილვა, 2020 https://idfi.ge/ge/overview_of_the_anti-crisis_plan
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სამუშაო ძალის მაჩვენებლები და მიგრაცია
4. სიღამონიძე ქეთი, სტატია- შრომითი მიგრაცია და მისი გავლენა ეკონომიკაზე - წყარო <http://groeconomics.ge/?p=12899>
5. ჭელიძე, ნ. შრომითი ემიგრაცია პოსტსაბჭოთა საქართველოში ლეგა, 2006

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენცია
"შრომის ბაზრის ახალი გამოწვევები: COVID-19 პანდემიის კონტექსტი"

კონფერენციის ფოტოგალერეა

Conference Photo Gallery

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენცია
"შრომის ბაზრის ახალი გამოწვევები: COVID-19 პანდემიის კონტექსტი"

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
 საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენცია
 "შრომის ბაზრის ახალი გამოწვევები: COVID-19 პანდემიის კონტექსტი"

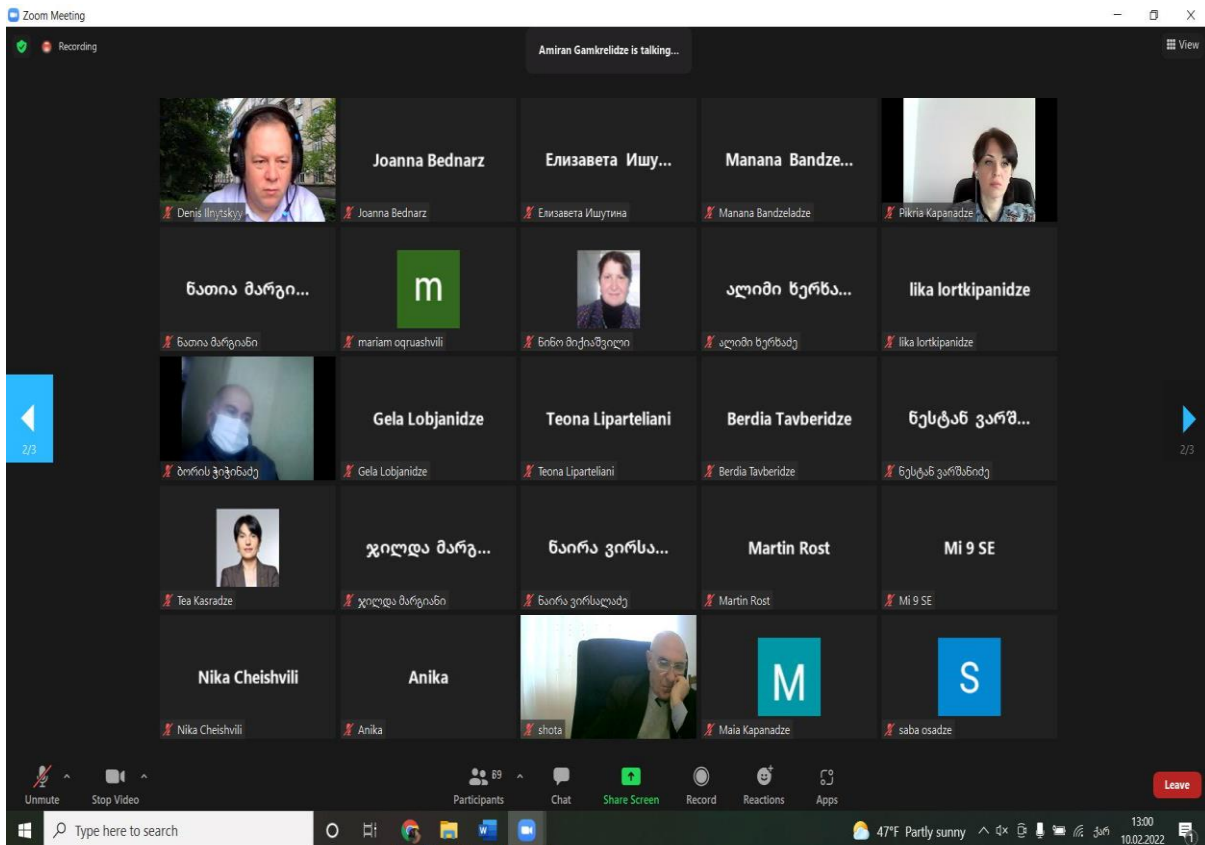
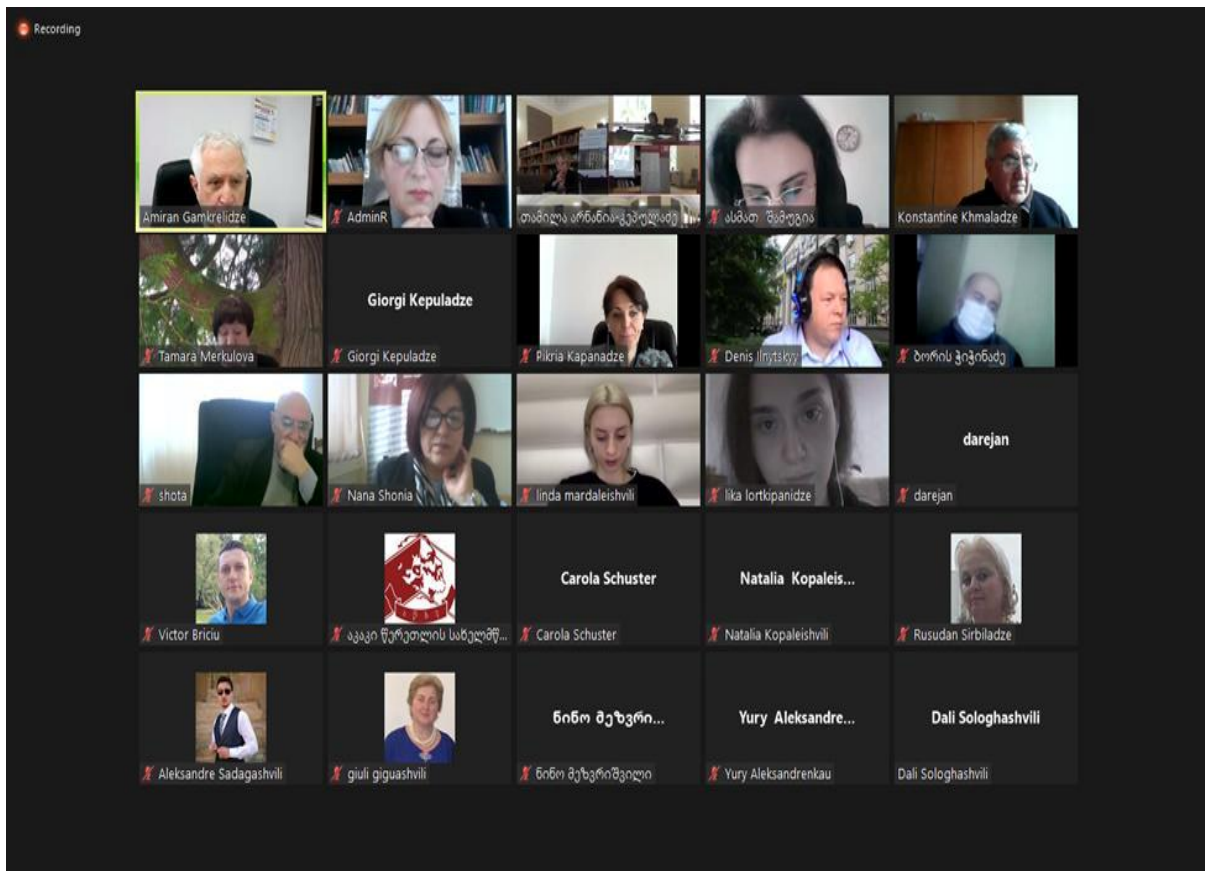

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენცია
"შრომის ბაზრის ახალი გამოწვევები: COVID-19 პანდემიის კონტექსტი"

Akaki Tsereteli State University
International Scientific and Practical Conference
“Labour Market New Challenges: the COVID-19 Pandemic Context”

კონფერენციის მონაწილეთა სია

- აბლოიძე მათა** - კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- აბაშიძე გიორგი** - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი, საქართველო
- აბესაძე ნინო** - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- არნანია-კეპულაძე თამილა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ასლამაზიშვილი ნანა** - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ახალაია ნანა** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ახვლედიანი ნონა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ბანძელაძე მანანა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ბარათაშვილი ევგენი** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ბარბაქაძე ელიზბარი** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ბეზიაშვილი ნატო** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ბენდელიანი თეონა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ბერიძე ლამარა** - ახალი უმაღლესი სასწავლებელი - ნიუნი, თბილისი, საქართველო
- ბერიძე რუსუდან** - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი, საქართველო
- გამსახურდია თამაზი** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- გელაშვილი ნინო** - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- გელაშვილი სიმონ** - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- გვეტაძე თემური** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, შპს „აუდიტ ენდ კონსალტინგ გრუპ“, ქუთაისი, საქართველო
- გიგუაშვილი გიული** - გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი, გორი, საქართველო
- გორგასლიძე მეგი** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო

- დენოსაშვილი მარიამი** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ვარშანიძე ეთერ** - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი, საქართველო
- ვარშანიძე ნესტანი** - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი, საქართველო
- ვაშაკიძე ნათელა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ვირსალაძე ნაირა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- თავბერიძე ბერდია** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- კაკულია ნაზირა** - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- კაპანაძე მათა** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- კაპანაძე ფიქრია** - კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- კარგაძე ნინო** - კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- კასრაძე თეა** - კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- კაშია მარიამ** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- კეპულაძე გიორგი** - კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- კოპალეიშვილი ნატალია** - დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრის მთავარი სპეციალისტი
- ლაზარაშვილი თეა** - კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო, თბილისი, საქართველო
- ლიპარტელიანი თეონა** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ლომჯანიძე გელა** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ლორთქიფანიძე ლიკა** - ახალი უმაღლესი სასწავლებელი - ნიუუნი, თბილისი, საქართველო
- ლოუხუტაშვილი ნანა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- მარგიანი ნათია** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო, თბილისი
- მარგიანი ჯილდა** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- მარდალეიშვილი ლინდა** - ახალი უმაღლესი სასწავლებელი - ნიუუნი, თბილისი, საქართველო
- მალაგულიძე დეზდემონა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- მინდორაშვილი მარინა** - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო

- მიქიაშვილი ნინო** - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- მდინარაძე ქეთევანი** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- მეზვრიშვილი ნინო** - გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი, გორი, საქართველო
- მეტრეველი ვალერი** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ნარიმანიშვილი ეთერი** - სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო
- ონიანი ივლია** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ოსაძე საბა** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ოქრუაშვილი მარიან** - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- როზაქიძე დიანა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- სადალაშვილი ალექსანდრე** - გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი, გორი, საქართველო
- სილაგაძე დალი** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- სირბილაძე რუსუდანი** - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- სოლოლაშვილი დალი** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- უგლავა დიანა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- უდესიანი თეა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- უდესიანი ხატია** - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- უკლება შურა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ფანცულაია ნესტან** - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ფესტვენიძე თეიმურაზი** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ქათამაძე გულიკო** - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი, საქართველო
- ქათამაძე დავითი** - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი, საქართველო
- ქათამაძე მარიამი** - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი, საქართველო
- ქარქაშაძე ნარგიზა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ყიფიანი მალვინა** - ქუთაისის უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- შაბურიშვილი შოთა** - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო

- შამუგია ასმათი** - ახალი უმაღლესი სასწავლებელი - ნიუნი, თბილისი, საქართველო
- შამოვეი ეთერ** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ჩხიროძე დარეჯანი** - ქუთაისის უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ძოწენიძე ციციბო** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ბარაიშვილი ეთერი** - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ბასაია იზოლდა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ბელაძე ლელა** - ქუთაისის უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ბერხაძე ალიმი** - ქუთაისის უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ბინიკაძე-გვარამია თამარ** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ბმალაძე კონსტანტინე** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ბმალაძე მერაბი** - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ბმალაძე კონსტანტინე** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ბოზრევანიძე ნოე** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ჭინჭარაული გიორგი** - საქართველოს ეროვნულ სოციალურ ტექნოლოგიური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
- ჯიქია თამარი** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ჯულაყიძე ემზარი** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო
- ჯულაყიძე შალვა** - დავით აღმაშენებლის სახელობის ეროვნული თავდაცვის აკადემია, გორი, საქართველო
- Abbasova Sabina** - The North Western branch of the Federal State Budget-Funded Educational Institution of Higher Education «The Russian State University of Justice», Saint-Petersburg, The Russian Federation
- Amzeev Aziz** - M.Kh. Dulatory Taraz Regional University, Republic of Kazakhstan, Taraz city
- Andreev Daniil** - The North Western branch of the Federal State Budget-Funded Educational Institution of Higher Education «The Russian State University of Justice», Saint-Petersburg, The Russian Federation
- Barabas Dmitry** - Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine
- Bednarz Joanna** - University of Gdańsk, Gdańsk, Poland and Germany
- Briciu Victor Alexandru** - Transilvania University of Brasov, Brasov City, Romania
- Briciu Arabela** - Transilvania University of Brasov, Brasov, City Romania
- Deyneka Margarita** - V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine
- Filimonova Olga** - Saratov State Technical University named after Yuri Gagarin, Saratov, Russia
- Fominov Ivan** - Saratov State Technical University named after Yuri Gagarin, Saratov, Russia

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენცია
"შრომის ბაზრის ახალი გამოწვევები: COVID-19 პანდემიის კონტექსტი"

Ilnytskyy Denys - Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

Ishutina Elizaveta - The North Western branch of the Federal State Budget-Funded Educational Institution of Higher Education «The Russian State University of Justice», Saint-Petersburg, The Russian Federation

Jakisheva Leila - M.Kh. Dulaty Taraz Regional University, Republic of Kazakhstan, Taraz city

Petkova Anika - University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria

Kim A. - M.Kh. Dulaty Taraz Regional University, Republic of Kazakhstan, Taraz city

Merkulova Tamara - V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

Moraru Maria Daiana - Transilvania University of Brasov, Brasov, City Romania

Mohammad Reza Noruzi - University of Medical Sciences, Maragheh, Iran

Musabaeva A.K. - M.Kh. Dulaty Taraz Regional University, Republic of Kazakhstan, Taraz city

Ogurtsova Oksana - Saratov State Technical University named after Yuri Gagarin, Saratov, Russia

Raimbekova Ukan - M.Kh. Dulaty Taraz Regional University, Republic of Kazakhstan, Taraz city

Rost Martin - University of Gdańsk, Gdańsk, Poland and Germany

Sariolghalam Narges - Payame Noor University, Tehran, Iran

Syarova Elka - University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria

Schuster Carola - University of Gdańsk, Gdańsk, Poland and Germany

List of the conference participants

- Abaloidze Maya** - Caucasus International University, Tbilisi, Georgia
Abashidze Giorgi - Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia
Abesadze Nino - Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia
Abbasova Sabina - The North Western branch of the Federal State Budget-Funded Educational Institution of Higher Education «The Russian State University of Justice», Saint-Petersburg, The Russian Federation
Akhalaia Nana - Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia
Akhvlediani Nona - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Amzeev Aziz - M.Kh. Dulaty Taraz Regional University, Republic of Kazakhstan, Taraz city
Andreev Daniil - The North Western branch of the Federal State Budget-Funded Educational Institution of Higher Education «The Russian State University of Justice», Saint-Petersburg, The Russian Federation
Arnania-Kepuladze Tamila - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Aslamazishvili Nana - Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia
Bandzeladze Manana - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Barabas Dmitry - Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine
Baratashvili Eugene - Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia
Barbakadze Elizbar - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Bebiashvili Nato - Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia
Bednarz Joanna - University of Gdańsk, Gdańsk, Poland and Germany
Bendeliani Teona - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Beridze Lamara - New Higher Education Institute – NEWUNI, Georgia
Beridze Rusudan - Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia
Briciu Victor Alexandru - Transilvania University of Brasov, Brasov City, Romania
Briciu Arabela - Transilvania University of Brasov, Brasov, City Romania
Chincharauli Giorgi - Georgian National Social Technological University, Tbilisi, Georgia
Chkhirodze Darejan - Kutaisi University, Kutaisi, Georgia
Denosashvili Mariam - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Deyneka Margarita - V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine
Dzotsenidze Tsitsino - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Gamazakhurdia Tamaz - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Gelashvili Simon - Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia
Gelashvili Nino - Leibniz University Hannover, Hannover, Germany
Giguashvili Giuli - Gori State Teaching University, Georgia, Gori
Gorgaslidze Megi - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Gvetadze Temur - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Filimonova Olga - Saratov State Technical University named after Yuri Gagarin, Saratov, Russia
Fominov Ivan - Saratov State Technical University named after Yuri Gagarin, Saratov, Russia

Ilnytskyy Denys - Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

Ishutina Elizaveta - The North Western branch of the Federal State Budget-Funded Educational Institution of Higher Education «The Russian State University of Justice», Saint-Petersburg, The Russian Federation

Jakisheva Leila - M.Kh. Dulaty Taraz Regional University, Republic of Kazakhstan, Taraz city

Jikia Tamari - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia

Julakidze Emzar - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia

Julakidze Emzar - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia

Julakidze Shalva - David Agmashenebeli National Defense Academy, Gori, Georgia

Lobjanidze Gela - LEPL Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia

Pantsulaia Nestan - Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia

Pestvenidze Teimuraz - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia

Petkova Anika - University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria

Kakulia Nazira - Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia

Kapanadze Maia - Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia

Kapanadze Pikria - Caucasus International University, Tbilisi, Georgia

Kashia Mariam - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia

Kargadze Nino - Caucasus International University, Tbilisi, Georgia

Karkashadze Nargiza - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia

Kasradze Tea - Caucasus International University, Tbilisi, Georgia

Katamadze David - Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia

Katamadze Guliko - Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia

Katamadze Mariam - Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia

Kepuladze Giorgi - Caucasus International University, Tbilisi, Georgia

Kharaishvili Eter - Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Tbilisi, Tbilisi, Georgia

Khasaia Izolda - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia

Kheladze Lela - Kutaisi University, Kutaisi, Georgia

Khmaladze Konstantine - Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia

Khmaladze Merabi - Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia

Kim Artem - M.Kh. Dulaty Taraz Regional University, Republic of Kazakhstan, Taraz city

Kipiani Malvina - Kutaisi University, Kutaisi, Georgia

Kopaleishvili Natalia - Retirement Control and Savings National Center for Public Health

Kherkhadze Alim - University of Kutaisi, Kutaisi, Georgia

Khozrevanidze Noe - Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia

Khinikadze-Gvaramia Tamar - Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia

Lazarashvili Tea - Caucasus International University, Tbilisi, Georgia

Liparteliani Teona - Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia

Lobjanidze Gela - Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia

Lortkipanidze Lika - New Higher Education Institute – Newuni, Tbilisi, Georgia

Lukhutashvili Nana - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia

- Maglakelidze Dezdemonia* - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Mardaleishvili Linda - New Higher Education Institute – Newuni, Tbilisi, Georgia
Margiani Jilda - Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia
Margiani Natia - Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia
Metreveli Valeri - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Merkulova Tamara - V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine
Mezvrishvili Nino - Gori State Teaching University, Gori, Georgia
Mdinaradze Ketevani –LEPL Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia
Mikiashvili Nino - Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia
Mindorashvili Marine - Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia
Morarua Maria Daiana - Transilvania University of Brasov, Brasov City, Romania
Mohammad Reza Noruzi - University of Medical Sciences, Maragheh, Iran
Musabaeva A.K. - M.Kh. Dulaty Taraz Regional University, Republic of Kazakhstan, Taraz city
Narimanishvili Eteri - Samtskhe-Javakheti State University, Georgia
Oniani Ivlia - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Osadze Saba - Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia
Oqruashvili Mariam - Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia
Ogurtsova Oksana - Saratov State Technical University named after Y. Gagarin, Saratov, Russia
Raimbekova Ukan - M.Kh. Dulaty Taraz Regional University, Republic of Kazakhstan, Taraz
Robakidze Diana - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Rost Martin - University of Gdańsk, Gdańsk, Poland and Germany
Sadaghashvili Aleksandre - Gori State Teaching University, Gori, Georgia
Sariolghalam Narges - Payame Noor University, Tehran, Iran
Shaburishvili Shota - Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia
Shamoevi Eter - Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia
Shamugia Asmat - New Higher Education Institute – Newuni, Georgia, Tbilisi
Schuster Carola - University of Gdańsk, Gdańsk, Poland and Germany
Silagadze Dali - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Sirbiladze Rusudan - Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia, Tbilisi
Sologhashvili Dali - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Syarova Elka - University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria
Tavberidze Berdia - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Udesiani Khatia - Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia
Udesiani Tea - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Uglava Diana - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Ukleba Shura - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Varshanidze Eteri - Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia
Varshanidze Nestan - Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia
Vashakidze Natela - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia
Virsaladze Naira - Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia

სარჩევი

Table of Contents

Briciu Victor Alexandru, Briciu Arabela, Moraru Maria Daiana
ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE RECRUITMENT AND SELECTION PROCESSES IN THE CONTEXT OF COVID-19 3

Gelashvili Simon, Abesadze Nino, Mindorashvili Marine
STATISTICAL STUDY OF THE COVID-19 IMPACT ON THE EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT OF STUDENT (Abstract) 11
გელაშვილი სიმონ, აბესაძე ნინო, მინდორაშვილი მარინა
სტუდენტების მშობლების დასაქმებისა და უმუშევრობაზე COVID-19 პანდემიის გავლენის სტატისტიკური კვლევა

Pnytskyy Denys, Barabas Dmitry
THE DIGITALIZATION OF HIGHER EDUCATION: NETWORK CHALLENGES AND LABOR MARKET PERSPECTIVES (Abstract) 23
Ильницкий Денис, Дмитрий Барабасъ
ЦИФРОВИЗАЦИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: СЕТЕВЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЫНКА ТРУДА

Raimbekova Ukan, Amzeev Aziz
LABOR MIGRATION IN THE EAEU COUNTRIES DURING THE PANDEMIC (Abstract) 34
Раймбекова Укан, Әмзеев Әзиз
ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ В СТРАНАХ ЕАЭС В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ

Lobjanidze Gela, Mdinaradze Ketevani
GLOBAL LABOUR MARKET TRENDS IN PERIOD COVID-19'S AND CURRENT ASPECTS OF EMPLOYMENT-UNEMPLOYMENT IN GEORGIA (Abstract) 43
ლობჯანიძე გელა, მდინარაძე ქეთევანი
შრომის ბაზრის გლობალური ტენდენციები COVID-19-ის პერიოდში და დასაქმება-უმუშევრობის აქტუალური ასპექტები

Syarova Elka, Petkova Anika
COMPARATIVE ANALYSIS OF THE IMPACT OF COVID-19 CRISIS ON THE LABOR MARKET IN BULGARIA AND EU COUNTRIES 58

Kasradze Tea, Kapanadze Pikria
COVID-19 PANDEMIC - CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR GEORGIAN WINE INDUSTRY (Abstract) 67
კასრაძე თეა, კაპანაძე ფიქრია
COVID -19 პანდემია - ქართული ღვინის ინდუსტრიის გამოწვევები და შესაძლებლობები

Merkulova Tamara, Deyneka Margarita

COVID-19 AND INCOME INEQUALITY 79

Katamadze David, Katamadze Guliko, Katamadze Mariam

IMPACT OF COVID-19 ON LABOR TRENDS AND DYNAMICS OF LABOR MIGRATION IN GEORGIA 88

Beridze Lamara, Khmaladze Konstantine

STRUCTURAL CHANGES IN THE LABOR MARKET DURING THE IV TECHNOLOGICAL REVOLUTION AND THE COVID-19 PANDEMIC (Abstract) 96

ბერიძე ლამარა, ხმალაძე კონსტანტინე

სტრუქტურული ცვლილებები შრომის ბაზარზე IV ტექნოლოგიური რევოლუციისა და COVID-19 პანდემიის პირობებში

Filimonova Olga, Ogurtsova Oksana, Fominov Ivan

INCREASING THE EFFICIENCY OF LABOR ACTIVITY IN A PANDEMIC BY METHODS OF PHYSICAL CULTURE (Abstract) 102

Филимонова Ольга, Огурцова Оксана, Фоминов Иван

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ТРУДОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ МЕТОДАМИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Mohammad Reza Noruzi , Narges Sariolghalam

A SURVEY ON IRANIAN HEALTH POLICY DURING COVID-19 CHALLENGES AND ISSUES 111

Khasaia Izolda, Metreveli Valeri

IMPACT OF PANDEMIC ON EMPLOYMENT IN HOTEL BUSINESS (IMERETI) (Abstract) 116

ხასაია იზოლდა, მეტრეველი ვალერი

პანდემიის გავლენა დასაქმებაზე სასტუმრო ბიზნესში (იმერეთი)

Lukhutashvili Nana, Denosashvili Mariam

CIVIL AVIATION LABOUR MARKET: PROBLEMS AND SOLUTIONS (Abstract) 124

ლუხუტაშვილი ნანა, დენოსაშვილი მარიამი

სამოქალაქო ავიაციის შრომის ბაზარის პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები

Simon Gelashvili, Mariam Oqruashvili, Nestan Pantsulaia, Nino Gelashvili

IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON STUDENT HOUSEHOLD INCOMES (Abstract) 132

გელაშვილი სიმონ, ოქრუაშვილი მარიან, ფანცულაია ნესტან, გელაშვილი ნინო

COVID-19 პანდემიის გავლენა სტუდენტთა შინამეურნეობების შემოსავლებზე

Asmat Shamugia, Linda Mardaleishvili, Lika Lortkipanidze

THE IMPACT OF GLOBAL COVID 19-PANDEMICS ON THE TALENT MARKET - REMOTE AND HYBRID WORKPLACE CHALLENGES IN THE FACE OF CRISIS (Abstract) 141

შამუგია ასმათი, მარდალეიშვილი ლინდა, ლორთქიფანიძე ლიკა

Covid – 19 გლობალური პანდემიის გავლენა შრომისა და ტალანტების ბაზარზე - დისტანციური და ჰიბრიდული სამუშაო გარემოს გამოწვევები კრიზისის ფონზე

Sirbiladze Rusudan

COVID-19 AND EMPLOYMENT-UNEMPLOYMENT PROBLEMS IN VARIOUS SECTORS OF THE ECONOMY (Abstract) 148

სირბილაძე რუსუდანი

COVID-19 და დასაქმება-უმუშევრობის პრობლემები ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებში

Akhvlediani Nona, Oniani Ivlia

EMPLOYMENT-UNEMPLOYMENT PROBLEMS DURING COVID-19 (Abstract) 156

ახვლედიანი ნონა, ონიანი ივლია

დასაქმება-უმუშევრობის პრობლემები COVID-19 -ის პირობებში

Mohammad Reza Noruzi, Narges Sariolghalam

THE MATHEMATICAL MODELING DIAGRAM; IDENTIFYING AND PRIORITIZING THE CHALLENGES OF IMPLEMENTING THE HEALTH TRANSFORMATION SYSTEM AND COVID-19 170

Jakisheva Leila

CASH INCOMES OF THE POPULATION OF KAZAKHSTAN IN THE CONTEXT OF THE COVID 19 PANDEMIC (Abstract) 177

Джакешева Лейла Колчабаевна

ДОХОДЫ НАСЕЛЕНИЯ КАЗАХСТАНА В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19

Aslamazishvili Nana

LABOR MIGRATION AND THE BALANCE OF PAYMENTS DEVELOPMENTS 188

Musabaeva A.K. , Kim A.

COVID-19 AND EMPLOYMENT-UNEMPLOYMENT PROBLEMS IN VARIOUS SECTORS OF THE ECONOMY (Abstract) 195

Мусабаева Акзат, Ким Артем

COVID-19 И ПРОБЛЕМЫ ЗАНЯТОСТИ-БЕЗРАБОТИЦЫ В РАЗЛИЧНЫХ СЕКТОРАХ ЭКОНОМИКИ

Baratashvili Eugene, Kargadze Nino

COVID-19 PANDEMIC CRISIS MANAGEMENT IN THE HEALTHCARE SECTOR (Abstract) 206

ბარათაშვილი ევგენი, კარგაძე ნინო

Covid-19 პანდემიით გამოწვეული კრიზისის მართვა ჯანდაცვის სექტორში

Beridze Rusudan, Varshanidze Eteri

MEMORY PROBLEMS CAUSED BY COVID 19 AND THEIR IMPACT ON WORK PROCESSES
(Abstract) **212**

ბერიძე რუსუდან, ვარშანიძე ეთერ

კოვიდ 19-ით გამოწვეული მეხსიერების პრობლემები და მათი გავლენა შრომით პროცესებზე

Mezvrishvili Nino, Scientific Supervisor: Giguashvili Giuli

UNEMPLOYMENT - THE MAIN CHALLENGE OF GEORGIAN ECONOMY IN CONDITIONS OF COVID-19 PANDEMIC (Abstract) **218**

მეზვრიშვილი ნინო, გიგუაშვილი გიული (მეცნიერ-ხელმძღვანელი)

უმუშევრობა - საქართველოს ეკონომიკის მთავარი გამოწვევა COVID-19 პანდემიის პირობებში

Baratashvili Eugene, Abaloidze Maya

PRINCIPLES OF ENTROPY COMPENSATION IN THE GEORGIAN HEALTHCARE SYSTEM IN THE CONDITIONS OF THE COVID-19 PANDEMIC (Abstract) **227**

ბარათაშვილი ევგენი, აბალოიძე მაია

ენტროპიის კომპენსაციის პრინციპები საქართველოს ჯანდაცვის სისტემაში

Dzotsenidze Tsitsino, Tavberidze Berdia

THE RELEVANCE OF GEORGIAN EDUCATION REFORMS TO NEW LABOR MARKET CHALLENGES IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC (Abstract) **235**

ძოცენიძე ციცინო, თავბერიძე ბერდია

საქართველოს განათლების რეფორმების შესაბამისობა შრომის ბაზრის ახალ გამოწვევებთან Covid-19 პანდემიის კონტექსტში

Chincharauli Giorgi, Kapanadze Maia

COVID'S IMPACT ON LABOR RESOURCE PRODUCTION (Abstract) **246**

ჭინჭარაული გიორგი, კაპანაძე მაია

კოვიდ-19-ის გავლენა შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე

Shaburishvili Shota, Udesiani Khatia

THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON SMALL BUSINESS EMPLOYEES AND WAYS TO OVERCOME THE CRISIS (Abstract) **253**

შაბურიშვილი შოთა, უდესიანი ხატია

COVID-19 პანდემიის გავლენა მცირე ბიზნესში დასაქმებულებზე და კრიზისის დაძლევის გზები

Mohammad Reza Noruzi, Narges Sariolghalam

MATHEMATICAL MODELING OF THE PRIORITY-SETTING PROCESS AND IMPLEMENTING THE ELECTRONIC HEALTH CARE SYSTEM AND COVID-19 262

Giguashvili Giuli, Sadagashvili Aleksandre

LABOR RIGHTS AND LEGAL MECHANISMS FOR ITS PROTECTION IN GEORGIA UNDER COVID-19 (Abstract) 269

გიგუაშვილი გიული, სადაგაშვილი ალექსანდრე

შრომითი უფლებები და მისი დაცვის სამართლებრივი მექანიზმები საქართველოში კოვიდ-19-ის პირობებში

Ishutina Elizaveta

UNEMPLOYMENT IN RUSSIA DURING THE PANDEMIC: KEY PROBLEMS AND POTENTIAL WAYS OF REDUCING IT 278

Nato Bebiashvili

CORONAVIRUS AND LABOR RELATIONS: WHAT SHOULD EMPLOYERS CONSIDER? (Abstract) 283

ბებიაშვილი ნატო

კორონავირუსი და შრომითი ურთიერთობები: რა უნდა გაითვალისწინონ დამსაქმებლებმა?

Armania-Kepuladze Tamila, Jikia Tamari

IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON GEORGIAN LABOUR MARKET (Abstract) ... 287

არნანია - კეპულაძე თამილა, ჯიქია თამარი

COVID-19 პანდემიის გავლენა საქართველოს შრომის ბაზარზე

Kapanadze Maia, Margiani Jilda

COVID-19 AND LABOR MARKET MICRO-MACRO ECONOMIC POLICY (Abstract) 297

კაპანაძე მაია, მარგიანი ჯილდა

COVID-19 და შრომის ბაზრის მიკრო-მაკრო ეკონომიკური პოლიტიკა

Gorgaslidze Megi

DEVELOPMENT OF EXPORT PRODUCTION IN GEORGIA AND REGULATION OF EMPLOYMENT PROBLEMS CAUSED BY COVID-19 (Abstract) 304

გორგასლიძე მეგი

საექსპორტო წარმოების განვითარება საქართველოში და კოვიდ 19-ით გამოწვეული დასაქმების პრობლემების რეგულირება

Julakidze Emzar, Barbakadze Elizbar, Julakidze Shalva

THE AFFORDABLE WAY HOW CHANGE PANDEMIC PROBLEMS OF THE STATE MANAGEMENT (Abstract) 310

ჯულაყიძე ემზარი, ბარბაქაძე ელიზბარი, ჯულაყიძე შალვა

სახელმწიფო მენეჯმენტის „პანდემიური“ პრობლემების შესაძლებლობებად გადაქცევის გზები

Abbasova Sabina

UNEMPLOYMENT IN RUSSIA DURING THE PANDEMIC CRISIS 315

Chkhirodze Darejan, Bandzeladze Manana

COVID-19 AND LABOR-LEISURE BALANCE (Abstract) 321

ჩხიროძე დარეჯანი, ბანძელაძე მანანა

COVID-19 და შრომა-დასვენების ბალანსი

Tamila Arnanian-Kepuladze, Giorgi Kepuladze, Mariam Kashia

THE IMPACT OF COVID-19 ON UNEMPLOYMENT, PRICES, AND THE LIVING COSTS OF THE POPULATION (Abstract) 329

არნანია-კეპულაძე თამილა, კეპულაძე გიორგი, კაშია მარიამ

Covid-19 ის ზეგავლენა უმუშევრობაზე, ფასებსა და მოსახლეობის ცხოვრების ღირებულებაზე

Dezdemonia Maghlakelidze, Natela Vashakidze, Diana Uglava

FEATURES AND PERSPECTIVES OF YOUTH EMPLOYMENT IN GEORGIA (Abstract) 336

მალაკელიძე დეზდემონა, ვაშაკიძე ნათელა, უგლავა დიანა

საქართველოში ახალგაზრდების დასაქმების თავისებურებები და პერსპექტივები

Kapanadze Maia, Liparteliani Teona

IMPACT OF COVID-19 ON LABOR MIGRATION (Abstract) 344

კაპანაძე მაია, ლიპარტელიანი თეონა

მითი მიგრაციის პრობლემები პანდემიის პირობებში

Andreev Daniil

COVID-19 AND LABOUR MIGRATION IN THE RUSSIAN FEDERATION: MAIN PROBLEMS AND WAYS OF SOLUTIONS 351

Kapanadze Maia, Shamoevi Eter

COVID-19 AND EMPLOYMENT PROBLEMS (Abstract) 356

კაპანაძე მაია, შამოევი ეთერ

Covid-19 და დასაქმების პრობლემები

Naira Virsaladze, Malvina Kipiani

EMPLOYMENT GROWTH - ECONOMIC DEVELOPMENT AND AN UNCONDITIONAL GUARANTOR OF RAISING THE WELFARE OF THE POPULATION (Abstract) 363

ვირსალაძე ნაირა, ყიფიანი მალვინა

დასაქმების ზრდა - ეკონომიკური განვითარებისა და მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლების უპირობო გარანტი

Khmaladze Merabi, Kopaleishvili Natalia

BIRTH RATE IN POST-SOVIET GEORGIA AND COVID-19 - REGIONAL ASPECTS

(Abstract) 369

ხმალაძე მერაბი, კოპალეიშვილი ნატალია

შობადობა პოსტსაბჭოთა საქართველოში-რეგიონული ასპექტები და COVID-19

Gvetadze Temur

COVID-19 AND EMPLOYMENT-UNEMPLOYMENT PROBLEMS IN VARIOUS SECTORS OF THE ECONOMY (Abstract) 380

გვეტაძე თემური

COVID-19 და დასაქმება-უმუშევრობის პრობლემები ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებში

Kherkhadze Alim

IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON KEY ECONOMIC PARAMETERS OF GEORGIA

(Abstract) 387

ხერხაძე ალიმი

COVID-19 პანდემიის გავლენა საქართველოს ძირითად ეკონომიკურ პარამეტრებზე

Kapanadze Maia, Margiani Natia

EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT PROBLEMS IN COVID-19 CONDITIONS

(Abstract)..... 397

კაპანაძე მაია, მარგიანი ნათია

დასაქმებისა და უმუშევრობის პრობლემები COVID-19 პირობებში

Abashidze Giorgi, Varshanidze Nestan

HOW HIGHER EDUCATION CAN ADAPT TO THE MODERN JOB MARKET (Abstract) 403

აბაშიძე გიორგი, ვარშანიძე ნესტანი

როგორ უნდა ადაპტირდეს განათლების სისტემა თანამედროვე შრომის ბაზართან

Solohashvili Dali, Kheladze Lela

EMPLOYMENT-UNEMPLOYMENT PROBLEMS CAUSED BY COVID-19 IN THE CONSTRUCTION SECTOR (Abstract)..... 409

სოლოღაშვილი დალი, ხელაძე ლელა

COVID-19-ით გამოწვეული დასაქმება-უმუშევრობის პრობლემები სამშენებლო სექტორში

Kepuladze Giorgi, Bendeliani Theona

PECULIARITIES OF CONSUMER BEHAVIOR AND EMPLOYMENT IN THE CONDITIONS OF THE COVID-19 PANDEMIC (Abstract)..... 418

კეპულაძე გიორგი, ბენდელიანი თეონა

მომხმარებელთა ქცევის და დასაქმების თავისებურებები COVID-19 პანდემიის პირობებში

Silagadze Dali

COVID-19 AND EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT STATISTICS (Abstract)..... 428

დალი სილაგაძე

COVID-19 და დასაქმებისა და უმუშევრობის დონის ამსახველი სტატისტიკური მაჩვენებლები

Akhalaia Nana, Khozrevanidze Noe

SOCIO-ECONOMIC PROFILE OF THE GEORGIAN HIGHLANDS IN THE WAKE OF THE PANDEMIC (Abstract)..... 435

ახალაია ნანა, ხოზრევანიძე ნოე

საქართველოს მთიანეთის სოციალურ-ეკონომიკური პროფილი პანდემიის კვალდაკვალ

Kharaishvili Eteri, Narimanishvili Eteri

IMPACT OF THE PANDEMIC ON THE FOOD PRODUCT EXPORT AND IMPORT INDEXES: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES (ON THE EXAMPLE OF GEORGIA) (Abstract)..... 441

ხარაიშვილი ეთერი, ნარიმანიშვილი ეთერი

პანდემიის გავლენა სასურსათო პროდუქტების ექსპორტ-იმპორტის ინდიკატორებზე: გამოწვევები და შესაძლებლობები (საქართველოს მაგალითზე)

Udesiani Tea, Robakidze Diana

COVID-19 AND UNEMPLOYMENT PROBLEMS IN IMERETI REGIONS (Abstract) 456

უდესიანი თეა, რობაკიძე დიანა

Covid-19 და უმუშევრობის პრობლემები იმერეთის რეგიონში

Mikiashvili Nino

SOME ASPECTS OF GLOBAL PANDEMIC MODELLING (Abstract) 463

მიქიაშვილი ნინო

გლობალური პანდემიის მოდელირების რამდენიმე ასპექტი

Gamsakhurdia Tamaz, Pestvenidze Teimuraz

EFFECTIVE MANAGEMENT UNDER THE INFLUENCE OF PANDEMIC FACTOR (Abstract)..... 470

გამსახურდია თამაზი, ფესტვენიძე თეიმურაზი

ეფექტური მენეჯმენტი COVID-19 პანდემიის ფაქტორის გავლენის პირობებში

Karkashadze Nargiza , Ukleba Shura

COVID-19 AND EMPLOYMENT - UNEMPLOYMENT IN THE SERVICE SECTOR (ON THE EXAMPLE OF IMERETI REGION) (Abstract).....	480
<i>ქარქაშაძე ნარგიზა, უკლება შურა</i>	
COVID-19 და დასაქმება -უმუშევრობის პრობლემები მომსახურეობის სფეროში (იმერეთის რეგიონის მაგალითზე)	
<i>Kakulia Nazira, Lazarashvili Tea</i>	
INDIVIDUAL ISSUES OF ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY AND THE EFFECTIVENESS OF STATE POLICIES (Abstract).....	489
<i>კაკულია ნაზირა, ლაზარაშვილი თეა</i>	
გარემოსადმი მდგრადობის ცალკეული საკითხები და სახელმწიფო პოლიტიკის ეფექტიანობა	
<i>Kapanadze Maia, Khinikadze-Gvaramia Tamar, Osadze Saba</i>	
THE IMPACT OF COVID ON THE REPRODUCTION OF LABOR RESOURCES (Abstract).....	495
<i>კაპანაძე მაია, ხინიკაძე-გვარამია თამარ, ოსაძე საბა</i>	
კოვიდის გავლენა შრომითი რესურსების კვლავწარმოებაზე	
კონფერენციის ფოტოგალერეა	503
Conference Photo Gallery	
კონფერენციის მონაწილეთა სია	511
List of the conference participants	516
<i>სარჩევი</i>	519
<i>Table of Contents</i>	